

పరిపాలన ప్రణాళికాపత్రము

సం. 09
6.మ-5
23464

డాక్టర్ యెల్లం రఘునాథ్

జాతీయ ఆయం జానపదగేయం
జానపదుల బ్రతుకే కవిత్వం కవిత్వమే బ్రతుకు

పల్లెపదాలలో ప్రజాజీవనము

(ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయముచే డాక్టరేటు పట్టమునందిన సిద్ధాంత వ్యాసము)

డాక్టర్ యెల్లండ రఘువారెడ్డి

రెయిగు థామోసన్యసక్కుడు

బ్రహ్మత్వ చిగ్గి కళాశాల-ఇన్‌చార్జ్

గురుకుల విద్యాపీఠ ప్రచురణలు

: యెల్లండ :

రా॥ కలువకుర్తి, చిల్లా॥ పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్)

ఆంధ్రప్రదేశ్ - టా. శ. ౧౯౦౧

ప్రథమ ముద్రణ 1979

ప్రతులు - 1200:-

వెల. రూ. 50/-

ంచంవారెడ్డి (నల్లాలబావి దగ్గర)

గురుకుల విద్యాపీఠం

యెలండ

తా॥ కలువకు స్త్రీ, జి॥ మహబూబ్ నగర్ (అం. ప్ర).

:- ముద్రణ :-

వాన ప్రింటింగ్ పెప్స్,

జి. డి. చ. ర.

Social life in Telugu Folk songs

By:- Dr. Yeldanda Raghuma Reddy

ప్రభుత్వము తక్కువ వెలకిప్పించిన కాయద మీగ్రంథ ముద్రణకువయో
గించుటయినది.

ముడుపు ★

మంటని సమ్మూకోని మిటికి నూపులుసేసి
 కంటి నిండగ ఆశలు కమకమ్మగ పొదిగేసి
 కీలుకీలు సందూస కీన్నెర నాదం బోసి
 కాలం కాలం సందున కళ్లం అడించేసి
 రేవటి కోసం రాము రెక్కలె మిగిలించేసి
 చూడకు చుత్తెడు చొనెటి మాపల్లెటూళ్ళ మంటికి
 ఈ చొయ్యిని ఇట్టున్న ఇది వారిదె కదనన్న
 ఈ ఘాటుకి ఈపు పిరి కింకెప్పు బలమన్న !

★ పల్లెప్రజలకై ముడుపుగట్టిన ఈగ్రింథవిక్రయ ఫలితంగా రాబడి అంచన
 సుమారు 12000/- రూ॥లు మరియు నావ్యవసాయ క్షేత్రంలో 5వ పంతు
 ఘాటిచూడ యెల్లండ గురుకుల విద్యాపీఠానికి పర్తింపజేస్తు ఆమోదిస్తు రాస్తు
 న్నాను పల్లెప్రజల జ్ఞానోదయానికి రోడ్డులు భౌతిక విద్య ఈపీఠద్వారా
 లనంగ బడుటకై సంకల్పించినాను నా ఉద్యోగ విరమణానంతరం అట్టి
 బృహత్తర కార్యం సాధింపదగుటకై యోజన గావించినాను. గురుకుల విద్యా
 పీఠ పాలక మండలిని చూడ ఏర్పరచినాను.

: రచయిత వివరములు :

రచయిత:- యెల్లండ రఘుమారెడ్డి

తల్లిదండ్రులు:- యెన్నం మాణిక్యమ్మ, చెన్నారెడ్డి

స్వగ్రామము:- యెల్లండ

జననము:- 27-9-1941

ముద్రిత రచనలు:- ముత్తిపదాలు 1969; పల్లెల్ల పొన్నుపొడిసింది 1973;
పల్లెటూరులో పరిశ్రాంతిపనము 1979.

అముద్రిత రచనలు:- ఆకాల జ్ఞాన తత్త్వాలు

జానపదసాహిత్య సౌరభము (వ్యాసాలు)

ఇవీ మన బతుకులు (కథానికలు)

మొగలీ రేబలు (పద్యాలు)

జానపద గేయనాటకాలు

నేకరచనలు:- పాలమూరు మండలం పల్లెపదాలు (1, 2. భా.)

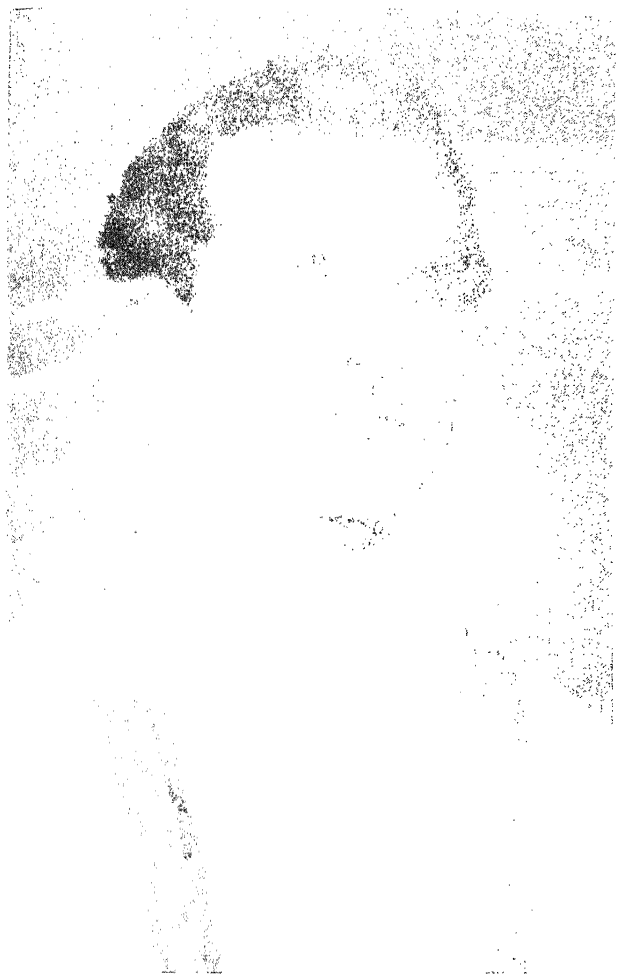
పల్లె తట్టు

లు

జానపద కథాగేయాలు

విద్యాభ్యాసము:- యెల్లండలో ప్రాథమిక మాధ్యమిక పీఠ్య; కలువకు లో
ఉన్నత విద్య 1961; హైదరాబాదు చాచర్ మాన్ కళాశాలలో
పి.యు.సి. 1962; స్వకీయము (Private) గా ఉస్మానియా
పీఠ్య పీఠ్యాలయము ది.ఎ. 1965; ఎం.సి. 1968;
పి.హెచ్.డి 1974.

కృగము:- గొర్రకుంట తండలో (1962) ఏకోపాధ్యాయునిగా, కడపాల
(1963-65), యెల్లండ (1965-68) ఉన్నత పాఠశాలలో
సహాయోపాధ్యాయునిగా; ఇన్‌చార్జ్ ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళా
శాలలో 1968 నుంచి ప్రస్తుతం భాషాపాఠ్యశాల
ఉద్యోగనిర్వహణ.

..మన జాతీయ జీవితానికి అచ్చపు ప్రతిబింబం మన జానపద వాఙ్మయము. ఈ వాఙ్మయం పల్లీయుల జీవితంతో ఎంతో ప్రగాఢంగా పెనవేసికొని సాగివస్తున్నా పండితులమనుకొనే వారెందరో చాలాకాలం అంతగా పట్టించుకోలేదు. కాని ఇటీవల వ్యక్తుల, సంస్థల, విశ్వవిద్యాలయాల దృష్టిని ఈరంగం ఆకర్షించినది. సేకరణమూ పరిశోధనమూ జరుగుతున్నవి. ఇరుగుపొరుగు వారికంటే తెలుగువాళ్ళు వెనుకబడివున్నా మెల్లమెల్లగానైనా ముందుకు సాగిపోతున్నారు. ఇటీవల మందంజిలో డాక్టర్ యెల్లండ రఘుమూరెడ్డి గారి “పల్లెపదాలలో ప్రజాజీవనము” ఒక కొత్త మలుపు. రెడ్డిగారు పల్లెపదాలలోని ప్రజాజీవన స్రవంతికి ఏతమెత్తినారు. ఆయన కృషి, విశిత పరిశీలనం, పరిశోధనం శ్రామ పాత్రములు. మన జానపద వాఙ్మయ పరిశోధన రంగంలో ఇది ఉత్కృష్టమైన గ్రంథముగా ఉండగలదు. ఈకృషి నా పర్యవేక్షణలో జరిగినందుకు నాకు మరి సంతోషంగా ఉన్నది భగవంతుడు రెడ్డిగారికి దీర్ఘాయురారోగ్యాలు ప్రసాదించి ఈ జాతీయకృషిలో ఇతోధికసేవ చేయించాలెనని కోరుతున్నాను,,.

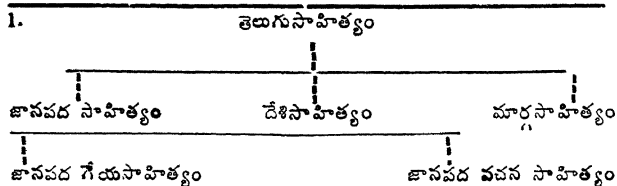
ప్రచారక బి. రామరాజు —

భూ మి క

పేర్లరణ:- మా పొలాల మీద వివిధించిన పల్లెపదాలు నాసిస్తుతనంలోనే నన్ను ఏటుకేయించినాయి. సుతి పట్టించినాయి. పలుకు వలికించినాయి. దానికితోడు మాయమ్మ నిత్యం నన్ను దూళ్ళుట సొప్పదెమ్మని వెంటాడే దినాళ్ళో,, నీ నెత్తి దేవుడు కొట్టా కేపోరా సొప్పకట్టా,, అంటూ తిట్టుతుంటే నా ప్రియాన కాయాత్య పాగనకలిసింది. మెల్లగా నేను ఆలయల్లో పదాలు అల్లుకోవటం జరిగింది. కవిత్వం పుట్టింది. అప్పటి ఆ రుచి పరిశోధ న్నార్త లించినప్పుడు విశ్వవిద్యాలయమిచ్చిన ‘పిల్ల వసు చరిత్రయి’ అను పరిశోధన విషయాన్ని కప్పివకేసుకొని ‘పల్లెపదాలలో ప్రజాజీవనము’ అను విషయాన్ని స్వయంగా ఎన్నుకొని ఆచార్య బి. రామరాజు గారిచేత ,సై, అనిపించుకొని విరంతరం పల్లెపదాలతో ప్రజాజీవనంతో తదాత్మ్యం పొంది రెండున్నర సంవత్సరాలలోపుననే పరిశోధించి, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయా నికి సమర్పించి 1974 లో పిహెచ్. డి. పట్టం పొందటమయింది.

జానపదగేయ స్థానం:- జాతీయ ఆయం జానపదగేయం. జానపద సాహిత్యంలో ఆ గేయ సాహిత్యమొక ప్రత్యేక శాఖ. దీని ప్రధానోప శాఖయే ముక్తకాలయన పల్లెపదాలు (జానపద గేయాలు) । ఈ శాఖయితర శాఖ లకన్న విశాల మయింది. రాసిలో వాసిలో గూడ బలమయింది. అది పల్లీయ జీవనమంతా అల్లు కొన్నది. పల్లెపాట పల్లెటూ పెట్టని కోట. బ్రతుకు బాట: కవిత్వం మూట. అట్టి పల్లె పదాలలో ప్రతిబింబించినప్రజాజీవన ధర్మనమే ఈ పరిశోధన విషయం.

|| ముక్తకగేయాలు(పల్లెపదాలు) || జానపదకథాగేయాలు

|| సామెతలు || తట్లు || నుడికారాలు || శాస్త్రాలు(కథలు)

పరిధి :- తెలుగుదేశమంతా దీనికి పరిధి. ఇంచుమించు అన్ని ప్రాంతాలకు వర్తించురకరకా లైన సుమారు 5000 పల్లెపదాలు నాపరిశోధనకాధారం. అందులో 900 దాంకా నేను స్వయంగా సేకరించు కొన్నట్టివి (ఇవేగాక 50 దాంకా జానపదకథలు, 20 దాంకా జానపద కథాగేయాలు, 200 పైగా తట్లు మొ॥ అదనంగా సేకరించితిని.) మిగతా ఇతరులు సేకరించి వుంచినట్టివి. ఈ పల్లె పదాలన్ని ముక్తకాలు. అయినా ఒకటి రెండు సందర్భాల్లో చిన్నపాటి కథా గేయాలు కూడ ఉదహరించ బడినాయి.

దృక్పథం:- బ్రతుకే కవిత్వం కవిత్వమే బ్రతుకు అయిన పల్లెపదాలలో ప్రజాజీవనాన్ని దర్శింప జేయటమే నాపరిశోధనా దృక్పథం. పల్లెల్లో మోటుగొట్టే వేళ మొదలుకొని తెల్లవారి నప్పటినుంచి పొద్దువాలి నిద్దర మోపయ్యే దాంకా ప్రతి పనికి పాట బ్రతుకు బాట. అందువల్ల పల్లెపదాలలో వారి బ్రతుకును సమగ్రంగా చూడగలం.

పరస్పరాశ్రయంతో కృమి పద్ధతిని అలవరచుకొని స్థిర సంబంధాల పై జీవించే వ్యక్తుల సమాహమే సమాజం. వ్యక్తి మూలంగా తుటుంబ పునాదీపై పరస్పర సామాజిక సంబంధాలతో ఆచారాదులందు అన్యోన్యతను నెరపుకొంటు కలిసికట్టుగా జీవించుటే సామాజిక జీవనం. అందు జాతీయత మౌలికమయింది. పటిష్ఠమయిన జానపద సామాజిక జీవనంలో జాతీయ ప్రవృత్తి దరులొససి పాడు చుండుటకు పల్లెపదం ప్రతిబింబమగుటవల్ల సామాజిక దృక్పథంతో అంటలి ప్రజాజీవనాన్ని అన్ని కోణాలందు పరిశోధించటం తరిగింది. జానపద సాహిత్యరంగంలో ఇదొక సమగ్ర ప్రయత్నం.

నేతరకానుభవం:- నేతరజానిమిత్రమై తెలుగుదేశంలోని తెలుగుసీమ, సాగరసీమ ప్రధాన భూములు తిరిగినాను. పరిసరాలు, ప్రత్యక్ష జీవనపథాలు పరిశీలనకందినాయి. గోదావరి తరంగాలమీద పయనించి పడవ పాటలతో

పాటు సరంగుల బ్రతుకు దెరువులతో తదాత్మ్యం పొందినాను. వివిధ పాఠశాలందు సేకరించి అచ్చొత్తించిన జానపదగేయ సంపుటాలు, అచ్చు కావలసిన సంపుటాలు, అక్కడక్కడ మిత్రులించిచ్చిన పదాలు అందుకొన్నాను. ప్రత్యేకంగా రాజమహేంద్రవర గౌతమీ గ్రంథాలయమున చెంకురోజులుండి కీ. శే. నేదునూరి గంగాధరం గారి సేకరణలను, రచనలను పరిశీలించినాను. ఆరంగమందు బహుముఖ సేకరణ విషయములో వారు ప్రథమాలు పల్లెపదాల సేకరణకార్యం నాకువినూత్న అనందాన్ని పుట్టించేది. ఆకార్యం నాకు నీళ్ళు త్రాగినట్టె. సేకరణచినాళ్ళో తిరిగినపల్లెతో, దొరికిన పల్లీయనితో తదాత్మ్యంపొందిన నా అనుభవాలు మరిచిపోజాలను. పల్లె వాడ కట్టున, ఇండ్ల ముందరి చెట్ల నీడపట్టున నిలబడి, పల్లెలయలందు ఆవాసలో, ఆయాసలో, నేను పల్లెపదాలుపాడిన మరుక్షణం ఆగూటిస్తుంచి ఈ గూటి నుంచి గున గిన గున పల్లెదుడ్డెగాళ్ళు వచ్చి నాచుట్టు మూగుతుండేది. సేలపొంటి పోయి పాడినప్పుడు, వాళ్ళు తమపని యించుక ఆపి సెషలూపి సూస్తుండేది. పనిలోమునిగి దరువేస్తుండేది: ఒకరికంటె ఒకరు తమ కొచ్చిన పదాలు పలుకుతుండేది. కలుపుబీసేచోట, కాలువమలిపేచోట, కాల్గి సేచోట, కళ్ళమాడేచోట, దుక్కిదున్నేచోట, మోటగొట్టేచోట, పాత క్షంగా నా మాటలు వారి మాటలు ఆ క్షణమే వారి గుండెనుంచి పాట-ను తోడిపించేది. పాత ముసలవ్వల పక్కకపోయి విసురురాయి పదాలు, దంపుడుపదాలు, అత్తకోడండ్ల పదాలు, అలుసుగల పదాలు, పాడుతుంటె, వారి సోరతనాలు శ్రమదినాలు కండ్లల మెదిలినట్లయి పెద్దప్రాణం పెదవులాడిస్తుంటె గప్పగప్ప రాసుకుంటుండేది. అప్పుడు నందోన్ని సంకతేసుకొని తల్లి నందమామరావే జాబిల్లిరావే, అని ఊహించించినట్లయ్యేదినాకు. పెక్కనందర్బాలందు కన్నీటి సాటలు పాడుతుంటె నాకండ్ల పొంటి బొటబొట కారిపోవటం రసానుభూతికి నిదర్శనమే. నవ రసానుభూతులు సహజంగా సూటిగా కలుగుతుండేవి. అవుతోక నీసెవ్ఫీక,,

..కిసనిండ బొంగులు నెత్తనిండ బొంగులు, పసదప్పి మాతాత పండ్లిరుగ వడితె-నిసదప్పి మాయవ్వ కండ్లిరిసి సూసె, గుసులిరిగి మాతాత గూట్ల కూసుంటె - అసలెరిగి మాయవ్వ తోట్ల పండింది, మీతాత మీసం వొడిగడ్డి వానం,, అంటూ వ్యయంగానేను పలుకులప్పటి కప్పుడే కల్పించి అట్లాదె పిల్లల గుంపులో కలిసి పిల్లవాన్నై ఆడుతుంటె నోరారనవ్వుతూవాళ్ళనుచే మూటలు, పాటలు పినిపిస్తుండేది. కోలాటాలాడేవాళ్ళ దగ్గరకుపోయి, ఆహ్వాన పాటందుకొని నేనుపాడుతుంటె, వారిగుండెలదాగిన పాటలుబయటికొచ్చేవి. ఎంతతెల్పని పల్లెటూరికి వెళ్ళినా నేను వారికిగాని వారు నాకుగాని కొత్త అని పించకపోయ్యేది. ఆ సన్నివేశాల లోవారి ఆప్యాయత, అమాయకత, ఆదరం, హాస్యం, లాస్యం, శృంగారభాష్యం, అమృతహృదయం నన్నిప్పటికి పల్లీయ ముద్రలో భద్రంచేస్తున్నాయి. దీనికంతా ఒకకోయిల కూయంగానే మరో కోయిల, ఒక కోడి కూయంగానే ఇంకో కోడి కూయటానికేది ప్రేరణయో అదే మాకు కారణం. అది ప్రకృతి లక్షణం. అట్లా వాళ్ళనుంచి ఉన్న పాటలను రాబట్టి, రాసుకున్న తరువాత తలాయ్ పిదదు సేతులపెట్ట వొతె సిగ్గు పడుతుండేది. బలవంతంగా నేను సేతుల పెట్టేవాన్ని. అడుగడుగున తప్పిపడే ఆ నిరాదంబరులను చూస్తేనాకే లజ్జ అయ్యేది. వారితృప్తే మన సంస్కృతిలోని వ్యాప్తి. వారికినేనే ఋణపడ్డాను. ఈ గ్రంథంతో పాటు దీనివల్ల వచ్చు ఆదాయాన్ని కూడ పల్లీయుల కంకితమిచ్చి ఈ జన్మలోనే ఆ ఋణం తీర్చుకుంటున్నాను.

ప్రయాణమొక్కటే కష్టంగా ఉండేది. కాని, సేకరణ మాత్రం సులభంగా తోచేది. నా సేకరణ వద్దతి ఎంత సంతోషంగా సాగేదో నా సన్నిహిత మిత్రులకు బాగాతెలుసు. ఊరూరికి కనీసం 50 కొత్త పాటలయినా దొరుకుతాయి. అక్కడక్కడ ఒక్కొక్క జానపదుడు జానపద విజ్ఞాన కోశం. మొత్తం తెలుగుదేశాన్ని లోపితె లక్షలకొద్ది పల్లెపదాలు దొరుకుతాయి. దానికి నూర్లకొద్ది సేకర్తలు తీరకరణ శుద్ధిగా పూనుకుంటె సాధ్యమవుతది.

ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యమొక ఎత్తయితే, జానపద సాహిత్యం మరొక ఎత్తు. ఇప్పటికయినా పరిభ్రష్టం ఈ విషయంలో పరిత్యేక శ్రద్ధతీసుకొని జానపద విజ్ఞాన అకాడమీని స్థాపించి, అనంతమైన జానపద విజ్ఞానాన్ని సమకూర్చవలసిన అవసరమెంతో ఉంది. తత్సంబంధంగా బహుముఖ పరిశోధన వెల్లి విరిసేదన్నది. అప్పుడు తెలుగుతల్లి నిండుతనం దేశమంతా వెలుగుతది.

❖ ఈ గుర్తుగల పల్లెపదాలేగాక, మరికొన్ని ఆ గుర్తులేని చిన్న చిన్న పదాంతర్భాగాలుకూడా ఈ గ్రంథంలో సందర్భచితంగా ఉదాహరించి దీనినట్టివి నా సొంతసేకరణకు వర్తిస్తాయి తక్కిన ఉదాహృత పల్లెపదాలు ఇతరుల సేకరణకు చెందుతాయి. గ్రంథం చివర ఆ పట్టిక పొందుపరుచుటయింది.

కృతజ్ఞతలు:- గుండెపోతులమాగిర పల్లెపదాలను పంచిపెట్టిన పర్లియులకు తొలుదొలుత మోకరిల్లుతున్నాను. పల్లెపదాలను సేకరించి అందించిన సహృదయులకు అభినందనాలు. అమిత వాత్సల్యంతో ఈ సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని శ్రద్ధగా పర్యవేక్షించిన మా ఆచార్యోత్తములు డా॥ విరుదురాజు రామరాజు గారికి నమస్కృతాలు. మనస్తత్వ కవిత్వ విషయ చర్చలో తోడ్పడిన అధ్యాపకోత్తంసులు డా॥ పాటిబండ మాధవశర్మగారికిని, వేదమంత్రార్థ చర్చలో తోడ్పడిన ఆత్మీయులు శ్రీపరిజాననందస్వామిగారికిని నమోవాకాలు. సామాజిక కాస్త్ర చర్చలో సహకరించిన మిత్రులు శ్రీ ఎస్. రామరాజు గారికిని, వాగ్దత్త పరిభ్రష్ట సిద్ధముచేసిన మిత్రులు శ్రీ మంచన గుండేరావు, శ్రీ కాశీపరిభ్రష్టకరమూర్తి, శ్రీ విరజాజి రాంరెడ్డిగార్లకును కృతజ్ఞతలు- మరి మా విద్యార్థి చి॥ సుధాకరరాజునకు అశీస్సులు. ఈ గ్రంథ ముద్రణకు 5000/- ఆర్థిక సహాయ మిచ్చిన ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిభ్రష్టానికిని, తక్కువ వెలకు తెల్లకాగితం యిప్పించిన భారత పరిభ్రష్టానికిని ధన్యవాదాలు.

జివ్ చర్ల

20-10-1979

డాక్టర్ యెల్లండ రఘుమారెడ్డి

పల్లెపదాలలో ప్రజాజీవనము

విషయ సూచిక

ప్రథమ ప్రకరణము:- జానపద మనస్తత్వము 1-42

ప్రప్తివన 1 సాక్షాత్తనమానవ మనస్తత్వము 8 జానపదుని మనస్తత్వము
12 జానపద స్త్రీ మనస్తత్వము 23 జానపద సామాజిక చర్యన 27 జాన
పద సామాజిక చర్యన 32

ద్వితీయ ప్రకరణము:- కుటుంబ జీవనము 43-116

కుటుంబము: సంప్రదాయ సంక్షణ-వ్యక్తిత్వ నిర్మాణము-సామాజికీకరణము
45 కుటుంబము-వినోదములు 54 దాగుడుమూతలు 54 గుడుగుడుగుంచము 56
తిగురుతిగు జల్లేడ 57 స్తంభముల ఆట 58 పింగిరిపూత 58 చెమ్మచెక్క 59
అచ్చనగాయలు 59 కుటుంబము-విద్యాబోధన 61 కుటుంబము: ఆర్థికవిధులు:
భద్రతలు 67 కుటుంబ సంబంధములు:యజమాని-యజమానురాలు 71 తల్లి
దండ్రులు-కొడుకులు; కుమార్తెలు 73 ఆలుమగలు 79 అత్త-కోడండ్రు 8
అత్త-అల్లుడు 99 వదిన-మరదండ్రు 101 వదిన-మరదులు 105 బావ:మరదలు:
మరది 109 సవతులు 111 కాత-అవ్వ-చునుచులు-చునుచురాండ్రు 114.

తృతీయ ప్రకరణము:- సామాజిక జీవనము 117-262

వ్యవసాయ జీవనము-సామాజిక వ్యవస్థ 118 ఏరువాక 120 చేలకావలి
128 పసులకావలు-జీతగాండ్రు 135 మోటకొట్టుట 140 చేనికలుపులు 146
చేనికోతలు 150 కళ్ళము 153 రైతుల నైవ్యావస్థలు 162 ఇతర వృత్తులు
167 పరిశ్రమలు 176 నాపికజీవనము 179 తాత్త్విక జీవనము 184 భక్తి
196 వినోదములు 204 బాలుర ఆటలు-కోతికొమ్మచ్చి 205 తుడుంగు 207
చిరుత బిల్ల 207 గోటిలు 210 బొంగరము 213 బాలికల ఆటలు-ముక్కపుల్లి
216 కాళ్ళగజ్జి 217 పికిలిలి మూయుట 219 కుంజపీస 220 బొమ్మల పెండ్లి
221 కోలాటము 225 విజ్ఞానము 231 సామ్రాజ్యద్యలంకరణములు 250 పురుష
సంబంధములు 261

చతుర్థ ప్రకరణము:- ఆచార వ్యవహార స్వరూపము 263-365

వివాహము 264 సమర్థ 299 సీమంతోన్నయనము 301 గర్భిణీకోరికలు 302 పృసవము 303 నామకరణము 304 పండుగలు-ఉగాది 308 సంక్రాంతి 310 కాముని పున్నమ 4 31 పూజలు-వ్రతములు-నోములు 320 నాగపూజ 321 తులసిపూజ 325 వరలక్ష్మీ వ్రతము 329 ఏకాదశీ వ్రతము 331 గౌరమ్మ నోము 332 చిక్కుళ్ళ గౌరినోము 335 బొడ్డెమ్మ 337 బృతుకమ్మ 338 గ్రామ దేవతలు 340 పోళమ్మ 342 ఎల్లమ్మ 351 మైసమ్మ 355 జాలమ్మ 357 జాతర 358 మరీకొన్ని విశ్వాసములు 360

పంచమ ప్రకరణము:- శృంగార జీవనము 366-419

చల్మోహన రంగని పృణయరంగము 395 సెంద్రమ్మ-యెంకయ్య 397 సెంది - బాలయ్య 400 శృంగార నాయకలు 401 రంకుతనములు 406

షష్ఠ ప్రకరణము:- కవితా స్వరూపము 420-445

కవితా హేతువులు 423 కావ్యాత్మ 425 పస్తువు 430 శైలి 430 కవినమయములు 435 స్త్రీ సంబంధములు 437 పురుషసంబంధములు 438 ఇతరములు 439 అంకారములు 439 చిత్రకవిత్వము 444

సప్తమ ప్రకరణము:- భాషా స్వరూపము 446-471

క్రియాపదములు 445 ధ్వని సంబంధము 450 స్వరభక్తి 454 వర్ణసమీకరణము 454 వర్ణవ్యత్యయము 454 వర్ణలోప దీర్ఘత 455 విభక్తి పృత్యయములు 455 సంధికార్యములు 457 మాండలికములు 460 నుతులు 462 పద ప్రయోగములు 466 జాతీయములు 467 జానపద వ్యుత్పత్తి 468 నిఘంటువున కెక్కడగిన శబ్దములు 469 సామెతలు 469 అన్యదేశ్యములు 470

సింహావలోకనము 472

కొన్ని సవరింపులు I

పల్లెపదాల సేకరణ వివరములు II

తోడ్పడిన గ్రంథములు II-V

జానపద మనస్తత్వము

ప్రస్తావన

జనపదములలో నివసించువారు జానపదులు. జనపదము, జానపదులు అనునవి సంస్కృత శబ్దములు. తెలుగులో వానిని పల్లె, పల్లెయులు అందురు. పల్లెటూరి వారి పాటలే పల్లె పదాలు. వారి మనస్సంబంధ వ్యవహారమే జానపద మనస్తత్వము. జానపద మనస్తత్వమును మాటను జర్కను భాషలో Volker psychologie అని, ఆంగ్లములో Folk psychology అని పిలిచెదరు.

జానపద మనస్తత్వశాస్త్రమును పేరుతో ప్రత్యేక శాస్త్ర విభాగము లేకన్నను మనస్తత్వమును గూర్చి మన ప్రాచీన ధార్మికాది గ్రంథములు సాకల్యముగా నద్భుతావహముగా చర్చించినవి. వ్యక్తి స్వరూపస్వభావములను గాని, పరస్పర సామాజిక సంబంధములనుగాని, తెలిసికొనవలెనన్నచో మనస్తత్వశాస్త్రజ్ఞాన మత్యంతావశ్యకము. ఈ సందర్భమున మనస్తత్వమును గూర్చి మనవారెట్లు చర్చించిరో సుంత తెలిసికొని, ఆధునిక దృక్పథమును గ్రహించి పిమ్మట జానపద మనశ్శాస్త్ర పరిచయమును రేఖామాత్రముగా తడవుట యగును. వేదములు, ఉపనిషత్తులు, దర్శనములు, పాతంజలయోగ సూత్రాది గ్రంథములు, భగవద్గీత, అయ్యర్వేదశాస్త్రములు, అలంకార శాస్త్రములు మున్నగు హైందవాదర్శ గ్రంథములలో కేవలము మనస్సును గూర్చియే గాక ఇంకను సూక్ష్మతీ సూక్ష్మమయిన ఆత్మను గూర్చిన పరిశీలనము కూడ జరిగినది. మనోవృత్తికి ఆత్మయే ఆధారమని గుర్తించుచునైనది. ప్రాచీనపాశ్చాత్య తాత్త్వికులు సహితమాత్మపరిశీలనను మనస్తత్వపరిశీలనమనిరి. (Psyche= The soul : Logos=Science). ఈ పేర్కొన్న గ్రంథముల నుండి మనస్సును మానవ వర్తనను గూర్చిన విషయములుదాహరించుచుబోయినచో ఈ పథకమున కనాచిత్యమేర్పడ గలదని భావించినను ఇంచుక ప్రస్తావింపక తప్పదు.

నకల మానవ ప్రవృత్తులకు ప్రధానహేతువు మనస్సని ఋగ్వేదము తెలుపుచున్నది. కొందరు వైదిక ఋషులు మనస్సును గూర్చి చెప్పుచు, అది

హృదయములోనున్న జ్యోతిస్సేయని తల్లించి యుండిరి 1. వివిధ మానసికావస్థలను గూర్చి కూడ ఋగ్వేదము ప్రస్తావించినది 2. నాడీ మండలమును, చక్షురారులైన జ్ఞానేంద్రియములను, వాగాదులైన కర్మేంద్రియములను, తత్సంబంధ ధర్మములను గూర్చి ఉపనిషత్తులు వివరించినవి. మానవునిలోని జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్త్యావస్థల విషయమును మాండూక్యోపనిషత్తు తెలుపుచున్నది 3. మనస్సు అష్టదశ పద్మాకారముగనుండునని భావించి, ఏ యే ప్రాంతములో స్పందన కలిగిన ఎట్టి భావము ప్రభుటచుగనో హంసోపనిషత్తు స్పష్టీకరించినది 4. హంసోపనిషత్తులోనే చివరి వాక్యమందు “మనోవిలీనే మనసిగదేసంకల్ప వికల్పే దగ్ధేపుణ్యపాపే నదాశివః శక్త్యాత్మా సర్వత్రావస్థితస్వయం జ్యోతిశ్శుద్ధోనితో నిరంజనశ్శాన్తతమః ప్రకాశయతీతి వేదానువచనం భవతీతి 5.” అని. మనస్సంయమనమును గూర్చి చెప్పుట యైనది. భగవద్గీతను పరిశీలించినచో దానిలో, మనస్సును, మనశ్శిక్షణను గూర్చిన నిరూపణము తెలిసికొనగలము. ఇట్లే యితర గ్రంథములను పరిశీలించినచో బోధపడగలదు.

మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునవి యంతఃకరణ చతుష్టయము. అదియన్ని అంతఃకరణము యొక్క వివిధ వ్యాపారభేదములని చెప్పుదురు. జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు అంతఃకరణముతో సంబంధించి యుండుటచేత మానసిక వ్యాపారములు నిర్వర్తింప బడుచున్నవి. చెవి, చర్మము, కిన్ను, నాలుక, ముక్కు అనెడు పంచజ్ఞానేంద్రియములలో నరునగా శబ్దస్పర్శరూప రస గంధములను గ్రహించు పంచ తన్మాత్ర లుండును. శబ్దస్పర్శాదుల స్వభావమును ఉన్న

1. ఋగ్వేదము:- 6-1-9-6

2. ఋగ్వేదము:- 10-1-16-4

3. మాండూక్యోపనిషత్తు :- 3, 4, 5 శ్లోకములు

4. హంసోపనిషత్తు :- పూర్వరథే పుణ్యేమతిః అగ్నియేనిద్రాల స్యాదయః భవంతి యామ్యేత్రార్యేమతిః నైరుతేపాపేనుసీపావరుక్మాం శ్రీదా వాయవ్యాం గమనాదాబుద్ధిః సౌమ్యేరతిప్రీతిః ఈశాన్యే ద్రవ్యేదానం మధ్యేవై రాగ్యం కేనరేజాగ్రదప్సస్థా కరికా యాంస్వప్నః లింగేసుషుప్తిః పర్మత్యాగే తుడీయం యదహంసి నాదేవిలీనోభవతి తత్తుడీయా తీతం భవతి.

5. హంసోపనిషత్తు

దున్నట్లు గ్రహించు శక్తిని తన్మాత్ర అందురు. ఎదుటనున్న ఒక పస్తువు యొక్క రూపమును ఉన్నదన్నట్లు చూచెడు కంటిలోని ఒకానొకశక్తి అందలి తన్మాత్ర. తన్మాత్ర వలననే జ్ఞానేంద్రియములు శబ్దస్పర్శాదులను గ్రహించు చున్నవి. ఇంద్రియములు మనస్సంయోగము చెందినపుడు ఆయా తన్మాత్రలు పనిచేయును. ఉదాహరణకు కంటిలోని రూపతన్మాత్రతో బాహ్యరూప సంయోగమేర్పడి మనస్సులోగల రూప తన్మాత్రను చేరినప్పుడు మనస్సున తద్రూప వికారము కలుగుచున్నది. అనగా బాహ్య విషయములతో సంయోగము కలిగినప్పుడింద్రియముల ద్వారా ఆ విషయముల యొక్క స్వరూపము మనస్సునందు ప్రతిబింబించును. మనస్సు సంశయాత్మకమైనది. కాబట్టి దానిని నిశ్చయింప జాలదు. ఆ ప్రతిబింబము బుద్ధికి గోచరించినప్పుడావిషయ సంబంధమైన జ్ఞానము కలిగి ఆ రూపమును నిశ్చయించుచుండుటచేత బుద్ధి నిశ్చయాత్మకమైన దందురు. దీనిననుసరించి 'ఆ రూపమును నేను గాంచితిని' అనునది అహంకారము.

ఇంద్రియముల ద్వారా మనస్సునకు, మనస్సు నుండి కర్మేంద్రియములకు సంబంధముండుటచేత ఇంద్రియములలోని పంచతన్మాత్రలు ఐదు మార్గములుగా లోనికిపోయి మనస్సనెడు కేంద్రమున కలిసికొని అక్కడ నుండి తిరిగి ఇదు కేరు కేరు మార్గములుగా నిర్గమించి పంచ కర్మేంద్రియముల ద్వారా తత్సంబంధ కార్యములను వ్యక్తపరచు చున్నవి. ఉదాహరణకు ఒక పదార్థము యొక్క రుచి నాలుక మీద పడగా నది మనస్సునకు చేరి అందుండి తిరిగి దానిని గూర్చిన విషయము వాక్కు ద్వారా వ్యక్తమగు చున్నది. ఇట్టి నిర్వహణలో ఆయాసంబంధ నాడులు చేయుపని ముఖ్యమైనది. నాడులలో కొన్ని సంకల్ప చర్యలను కొన్ని అసంకల్ప చర్యలను నెఱపు చుండును. అత్యుత్తేజ ప్రతీకారములను చర్యలందుకు కారణములని భావించ వచ్చును. ఏదేని ఒక పురుగు కాలుమీదుగ చాటు చున్నప్పుడు తలపని తలంపుగా కాలును వెనుకకు తీసికొనుట అచునది అత్యుత్తేజకార్యము. అనగా అది అసంకల్ప పూర్వక నాడీ తంత్రుల ద్వారా జరుగు చర్య. ఆ పురుగును జూచిన తర్వాత దానిని హింసించుట యన్నది ప్రతిక్రియ. ఇది సంకల్ప పూర్వక నాడీ తంత్రుల చర్య. అట్లు వివిధ వ్యాపారములు నిర్వర్తించుటకు ఇంద్రియములు, మనస్సు, స్వయముగా చైతన్యము గలవికావు. పట్టు దగ్గనమునకు సూర్యరశ్మి యెట్లో ఇంద్రియములాయా వ్యాపారములందు ప్రవృత్తమగుటకు అత్యుత్తేజకారణమగుచున్నది. శబ్ద స్పర్శ

రూప రస గంధములను అత్యున్నత యెరుగుచున్నది 1. కావున ఇంద్రియముల కంటె మనస్సు, మనస్సు కంటె బుద్ధి, బుద్ధికంటె మహదాత్మ, మహదాత్మ కంటె అవ్యక్త (సమస్త విశ్వమునకు ఓజఃభూతమైనది-మూలప్రకృతి) ముత్తమమైనది 2. మహదాత్మయే జీవాత్మ. అట్టి యాత్మ శరీరము నుండి వైదొలగిన జీవమున ఇంద్రియములు నిర్వీర్యములై నశించు చున్నవి 3. రక్తప్రసరణ మండలమునకు గుండెయెట్లో చైతన్య ప్రసారమునకు అత్మ యట్టిదని చెప్పకొన వచ్చును. జీనిని ప్రాణము, చిత్, చేతనము, చైతన్యము అనికూడ అందురు. చైతన్యము శుద్ధజ్ఞానమని, చైతన్య వృత్తి విశిష్ట జ్ఞానమని చెప్పుదురు. శుద్ధజ్ఞానమలోకికము, విశిష్టజ్ఞానము లోకికమైనది. చైతన్యవృత్తి నుండియే మనోవ్యాపారములారంభమగుచుండును. మనస్తత్వశాస్త్రవిచట నుండియే పరిశీలించు చుండును. చైతన్య వృత్తియే జ్ఞానమనెడు అభిప్రాయము పాశ్చాత్య మనస్తత్వజ్ఞులకు కూడగలదు 4. వ్యక్తి మూర్ఖుడైనప్పుడు వానిలో చైతన్యముండునే కాని చిత్తవృత్తి యుండదు. ఈ యవస్థను అంగ్లమున Unconscious stage అందురు.

మానవునిలో మనశ్శరీరములనునవి రెండు ప్రత్యేక లక్షణములు గల విభాగములు. శరీరము, బరువుగానుండి శారీరక చలనములను ప్రదర్శించును. విషయమును దెలిసికొనుట, అనుభూతిని పొందుట, కోరుట వంటి శక్తులను మనస్సు వ్యక్తపరచును. శరీరమునకెట్లారోగ్య అనారోగ్యములనునవి కలుగునో అట్లే మనస్సునకు గూడ కలుగుచుండును. అయినను మనస్సు (బుద్ధి మొదలగునవి) శరీరము పరస్పరాశ్రయములై నవి. శరీర రథమునకు బుద్ధి సారథి. ఇంద్రియములశ్వములు. మనస్సు - కశ్యము. అత్మ రథికుడు 5. అవి యన్ని ఏకముఖముగా నున్నప్పుడే శరీర రథము చక్కగా నడువగలదు. అందులో దేనియందు లోపమున్నను అది

1. కఠోపనిషత్తు :- ద్వి. అధ్యా-ప్రథమ వల్లి
2. ,, ,, ,, -త్వతీయ వల్లి
3. ,, ,, ,, -ద్వితీయ వల్లి

4. R. E. Brennan:-General Psychology-Page. 77

5. కఠోపనిషత్తు-ప్ర. అధ్యా-త్మ. వల్లి-శ్లోకము-5

కొనసాగదు. మనశ్శరీరములు వ్యాధులకును ఆరోగ్యములకును ఆశ్రయములై యుండుటచేత శరీరమునకెట్టి వేదన కలిగినను అది మనస్సు పైనను, మనస్సున కెట్టి వేదన కలిగినను శరీరము పైనను ప్రభావము చూపుచుండును. మనస్సు సంబంధమైన మార్పు జరిగినచో దానికనుగుణముగా శరీరములోను, శరీరముచేదైన మార్పు జరిగినచో దాని కనుగుణముగా మనస్సులోను జరుగుట సహజము. మనస్సున భయము కలిగినచో శరీరమున కంపస్వేదాది వికారములు కలుగును. శరీరమున దాహాశ్మకాదులు కలిగినచో మనస్సున శోకవికారములు ఉత్పన్నమగును.

విషయేంద్రియ సన్నికర్షణలన గూడ మనస్సునందు పృథ్వులేర్పడును. విషయములు కారణములు, పృథ్వులు కార్యములు. కారణగుణములు కార్యమువ సంక్రమించును గనుక విషయగుణములనుబట్టి పృథ్వి గుణములు రూపొందును. ఈ పృథ్వులే రత్తిక్రోధాది వికారములు. ప్రతి మానసిక పృథ్వియు నొక సంస్కారమును జూరవిడుచును. ఈ సంస్కారము వాసనారూపమున చిత్తమున స్థిరముగానిల్చియుండును. వీనినే స్థాయి భావములందురు. రత్తి, క్రోధము, భయము, శోకము మున్నగునవి యిట్టివి. ఇవి సర్వప్రాణులచిత్తములందుండును. తత్తదనుకూల హేతువులేర్పడి నప్పుడివి మేల్కొని పురల వికారముల రూపముధరించును. వీనివాగ్రూపాభివ్యక్తియే కవిత్వము. హృదయవిదారకముగారోదించు క్రౌంచీరోదనము విసురున్న వాల్మీకి మహర్షి చిత్తము స్పందించి ద్రవించి శ్రవించిన వాక్యముశ్లోకమై లోకీకసాహిత్యమునకాద్యోదాహరణమైనదికదా. వాల్మీకి చిత్తమున శోకానుభవము సంస్కారరూపమున నుండి క్రౌంచీరోదనము కారణముగా ఉద్బుద్ధమై వాగ్రూపమున అభివ్యక్తమైనది. ఆశ్లోకమాయనచిత్తపృథ్వికి ప్రతిబింబము. కవిత్వమేగాక సమస్తకళల అవిద్యావమునకు సహితము చిత్తపృథ్వియే కారణము.

మనప్రాచీనులు సర్వసాధారణ మనస్తత్త్వమునే గాక అంతస్సంబంధముగల అంతఃకరణచతుష్టయమును, అతీతమైన చిదాత్మను గూర్చి కూడ సమగ్రముగా వివరించినవిషయము అపూర్వమైనది. వ్యక్తియొక్కచిత్తము బహుజన్మల యందలి బహువిధములైన అనుభవముల, సంస్కారముల సంఘటి అని చెప్పినట్లెడు మనస్సు యొక్క తత్త్వమును సంక్షిప్తముగా చెప్పినట్లేయగుచున్నది.

పాశ్చాత్యులు పయస్సును, వారసత్వమును, పరిసరములను, పృథ్విని, కులమును, సామాజిక దళాలనుబట్టి మనస్తత్వ పరిశీలనమును వివిధ శాఖలుగా జరుపుచున్నారు. జర్మను దేశములో మనస్తత్వ శాస్త్రవిజ్ఞానము బాగుగా పెరిగినది. ఈ విషయములో విల్ హెల్మెక్షింట్, టిచనర్, కుల్ప్, ఎల్ఫింగ్ హవుస్ మున్నగువారెనలేని కృషిసలిపినారు. వివిధప్రాయోగిక పద్ధతుల ఫలితముగా 19వ శతాబ్ది చివర మనశ్శాస్త్రము శాఖోపశాఖలుగా వృద్ధిచెందినది. నూతన పరిస్థితులలో పరిశోధన వికసించినది. (తదన్వేషణాపద్ధతులిందు యధావకాశముగా వినియోగింపబడును). మనశ్శాస్త్రమునకు ఆత్మప్రక్షేయము కాదని తద్విచారణకు స్వస్తి చెప్పినారు. వివిధ దళాలలోని, వివిధ సన్నివేశములలోని మానవ వర్తనను గూర్చియే మనశ్శాస్త్రమెక్కువ శ్రద్ధచూపుచున్నది. విభిన్నకోణములను స్పృశించి వ్యాపించిన మనశ్శాస్త్ర వహిని నుండి పాయగాదీలి వేరొక ప్రవాహరూపమును దాల్చిన సామాజిక మనశ్శాస్త్రము కూడ ప్రాయోగిక పద్ధతుల నాధారముగాజేసికొనియే సమాజములోని వ్యక్తిపర్తనను పరిశీలించుచుండును 1. అటులనే జానపద మనశ్శాస్త్రముకూడ మనశ్శాస్త్రములోని శాఖగా పరిగణింపబడుచున్నది. ఈ విషయమునుగూర్చి ఊంట్ యట్లు చెప్పినాడు.

"To-day, doubtless, Folk psychology may be regarded as a 'branch of psychology' concerning whose justification and problem there can no longer be dispute. Its problem relates to those mental products which are created by a community of human life and are, therefore, inexplicable in terms merely of individual consciousness, since they pre suppose the reciprocal action of many. This will be for us the criterion of that which belongs to the consideration of Folk psychology" 2. Folk psychology అను మాటను ఈ శాస్త్రవిభాగమునకు మొదట

1. "Social psychology is, then, a branch of psychology concerned with the ways in which the individual reacts to his social conditions", - Society:-Maciver & Charles H. Page-London, Macmillan & Co., Ltd.-1962. P. 5.
1. Krech and Crutchfield:-Theory and problems of social psychology, P. 7.
2. W. Wundt:- (Trans) Edward Leroy Schaub- Elements of Folk psychology. Published, George Allen & Unwin Ltd. New York, P. 2.

లాజరస్, స్టెయింజెల్ అనువారు ప్రయోగించి తమ “Zeitschrift fur Volker psychologie and sprachwissenschaft” అను పత్రికలో దానిని గూర్చి పరిశోధనాత్మకాధ్యయనముగా వివరించిరి. ఇట్టి మనశ్శాస్త్రము ప్రత్యేకముగా భాష, ఆచారములు (customs), ప్రజాసంస్థల (Institutions of people) లో ప్రభావము కలది. 1. ఊంట్ యింకను ఈ శాస్త్రవిషయమున లోతునకుపోయి ప్రాయోగిక మనశ్శాస్త్ర రంగమును నమీపించెను. సాధారణ మనశ్శాస్త్రము కేవలము వ్యక్తిమనస్తత్త్వమునే పరిశీలించును. దీనితోడనే సరిపెచ్చుకొన్నచో శాస్త్రమనుగ్రమగును. కాని వ్యక్తికి సమాజమునకు గల అన్యోన్య సంబంధములను, వివిధ మానసికాభివృద్ధి దశలను, తదభివృద్ధికి మూలములైన ప్రాక్తన పరిస్థితులను, ఉన్నత నాగరక దశకు చేరుకొనుటకు తోడ్పడిన క్రమపరిణామరూపమును జానపద మనశ్శాస్త్రమే పరిశీలించినది. ఒకవిధముగా చూచినచో ప్రాక్తన మానవ మనస్తత్త్వలక్షణములు నేటిజానపదులలో గనుగొనవచ్చును. కావున “Thus, then in the analysis of the higher mental processes, Folk psychology is an indispensable supplement to the psychology of individual consciousness” 2.

కుటుంబము, నమూనాము, జాతి, స్థానిక సంఘములన్ని పరిమిత సంస్థలు. కాని పెక్కుమానవసంఘములేకమై పరస్పర ప్రభావమునకు లోనగుటవలననే ఉన్నతములైన మానసిక ప్రమాణములు, సిద్ధులు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. కనుక జానపద మనస్తత్త్వమే నిజమైన మానవ మనస్తత్త్వమగుచున్నది కి. ప్రాక్తన మనస్తత్త్వమునకు సంబంధించిన అనేక రహస్యములు జానపదుల మనస్తత్త్వమున ఇమిడియుండుట, అది యందవి పిడికెడై జానపదులలో చేరెడై ఇంకను పెరిగినకొలది దోసెడై పుటెడై వికాసము పొందుటయొప్పును. మొదట ప్రాక్తనమానవుని ఆలోచనలను, సమ్మతములను, చర్యలను, సుంతపరిశీలించినచో నేటి జానపదులలోనంతముటుకు మౌలికమైన మానసిక రహస్యములు నిక్షిప్తములై యున్నవో తెలిసికొనగలుగుదుము. మానసిక, సామాజిక,

1, Hubert Bonner-Social psychology, P. 8.

2. Elements of Folk psychology, P. 3.

3. Family, group tribe, and Local Community, for example, are more restricted associations. On the other hand, it is to the Union and reciprocal activity of a number of peoples that the highest mental values and attainments owe their origin. So that in this case Folk psychology really becomes a psychology of mankind - Elements of Folk psychology P. 4.

అపారాధులకు, ప్రాచీన కళలకు, పురాగాధల సంరక్షణకు జానపదులే యిప్పటికిని అతివట్టుగానున్నారని చెప్పవచ్చును. కావున ప్రాక్తన మానవుని మనస్తత్త్వమును స్పృశించుచు సామాజికత్వతియైన (జానపద) సంస్కృతిని, పురాశాస్త్రవిషయములను గ్రహించుచు, రైలుగుప్పల్లె పదాలలో గన్పట్టు వైయక్తిక, సామూహిక, సామాజిక మనస్తత్త్వమునిట పరిశీలించవలసియున్నది. వల్లెపదాలు-వల్లెప్రజల అనుభవములు, భావములు, ఊహలు, అభిప్రాయములు, ఆశయములు అప్రయత్నముగా ధరించిను అక్షర రూపములు. వారి సుఖదుఃఖములకు, ఆశానిరాశలకు, ఇష్టానిష్టములకు అద్దములు. మనోభృత్యుల వాగ్రూపమైన అభివ్యక్తయే కవిత్వము. అనగా మనస్తత్త్వమునకు కవిత్వము దర్పణమువంటిది. జానపదుల మనస్తత్త్వము వారి కవిత్వమున ప్రతిబింబితమైయుండును గనుక వల్లెపదాల నాధారముచేసికొని వారి మనస్తత్త్వమును నిరూపించుటకు ఈ ప్రకరణమున ప్రయత్నముచేయుటయగును.

ప్రాక్తన మానవ మనస్తత్త్వము

ప్రాక్తన మానవుని ఉనికి నెఱుంగుట క్లిష్టతరమైనది. ఉనికియేకీష్టతరమైనపుడు వాని లక్షణములను, మనస్తత్త్వమును, పర్తనను, గుర్తించుట అంతకంటె చిక్కునపడ్య. ఈ సమస్యనిపుత్తికి యోచనయే మార్గమగుచున్నది. పురాతత్త్వ శాస్త్రము, నృశాస్త్రముల యొక్క పరిశోధనలఫలితముగా ప్రాక్తన మానవుని ఉనికి చర్చించుట జరిగినది. ప్రప్రథమ దశలో వాడు పశువువలె కేవలమడవిమనుష్యుడుగనే జీవింపుచు ప్రకృతిసిద్ధముగాలభించెడు ఆహారమును గ్రహించుచుండెను. శిశుతప వర్షములను సమానముగనే భరింపగలిగెను. కాని ప్రకృతిలోని అతీత శక్తులతో తీవ్రముగా పోరాటమునలుపుచుండిన కారణమున కరచరణాదులను, పంచేంద్రియాది గ్రహణశక్తులను వినియోగించుకొనుట నెఱింగెను. తద్వారా వివిధములైన సన్నిముట్లను మొదట చేయనేర్చుకొనెను. కాలక్రమమున ప్రకృతియే పాఠశాలయైనది, ప్రయోగశాలయైనది. ఈ యవస్థలో న్నాని ఘనస్తత్త్వమును, వర్తనను, సుంతగ్రహించువీలగును. ప్రాక్తన మానవజాతి మౌలిక లక్షణములుగల జాతులు నేటికిని ప్రపంచమందక్కడక్కడ ఉన్నవి. ఆస్ట్రేలియా దేశములో అనాదిగావచ్చుచున్న మానవజాతికడుంగడు

ప్రాచీనతను నిలుపుకొన్నదనెడు విషయము తద్విజ్ఞులకు విదితమే. పశుపోషణము, సేద్యమువంటి ప్రధాన జీవనోపాధి కల్పనలైనను ఆజాతికి తెలియవందరు.

ప్రాక్తన మానవునిలో సృజనాత్మకశక్తి, వస్తువిషయావిష్కరణాభిలాష, పురోగమనదృష్టి కొఱవడుటచేత వానికి బాహ్యప్రపంచ సంబంధము స్వల్పమేయని చెప్పవచ్చును. వానికి ఆలోచనాశక్తి మిక్కిలి తక్కువ. తన అనుభూతిని వ్యక్త పరచుటలో మిక్కిలి అశక్తుడు. మానసికస్థాయి కోరకావస్థలోనుండి యుండును. కనుకనే మార్పునంగీకరింపక మొరటుతనమును త్యజింపక బెదరు బెదరుగా దూరముగానే యుండి కాలము గడపుచుండెను. శ్రీలంకలోని వెడ్డాజాతి యందొట్టి లక్షణములు గల వందరు. మనవల్లెలలో నేటికిని చిన్నకులములనబడు వానిలోగూడ నిట్టి లక్షణములు గలవారున్నారు. వేటయందుత్సాహము, నైపుణ్యము పట్టుదలవంటి లక్షణములు ఆ ప్రాచీన మానవునిలో తీవ్రముగానుండినవి.

ఉరుములు, మెరుములు గాని ఏదేని పెద్ద ధ్వనిగాని వినబడగానే ఆదిమానవు డులికిపడి తనకుమించిన అతీతశక్తులను గౌరవింపబడగెనని ఊహింపదగును. ఆశక్తులే అనంతరదశలలో దేవతలుగా పరిగణింపబడుచు వచ్చినవి. భయమునుండియే భక్తి జనించుచున్నదని ఋజువగుచున్నది. ఇట్టిభయ శోక జుగుప్సాదిస్థాయిభావములు మానవునిలో పూర్వజన్మసంస్కార వాసనా విలసితములగుటవలన మనస్సు ప్రభావిత మగుచున్నది. ఏమెరుగని పసిపిల్లలుగూడ భయకంపితులగుటకు ఇట్టి సంస్కార రూప వాసనలే కారణము.

భాషోత్పత్తి కాకపూర్వము నైగలపైన, ధ్వనిరూప సంకేతములపైన భావవ్యక్తీకరణ ఆధారపడియుండెను. ఈ దశలో ప్రాక్తన మానవుని మనస్తత్త్వ మంతగా పెరుగలేదని తలంపవచ్చును. అనంతరకాలమున భాషోత్పత్తి జరిగినపిదప ప్రాక్తనమానవుని మనస్తత్త్వము, చేతన, వర్తన స్ఫుటరీభవితో అవిష్కృతమైనది.

గుహయే ప్రాక్తన మానవుని తొలినివాస గృహము. అది ప్రకృతిసిద్ధమైనది కావచ్చును. లేదా తాత్కాలికముగ కృత్రిమముగా నేర్పరచుకొన్నదైనను కావచ్చును.

గుహనివాస కాలముననే వానికి కక్కు యొక్క సహవాసము లభించెను. మొదటినుండి అది విశ్వాసమైన జంతుపగుటచేత, వేటపంటి నిత్యకృత్యములలో అవసరమైయుండుట చేత ప్రాక్తన మానవుడు దాని సాహచర్యమును గుర్తించి మచ్చిక చేసికొనుచుఁబెచ్చెను. పిడుగుపాటున కురియు కుంభవృష్టి, తుఫానుల కారణమున ఆదిమానవునికిని జంతువులకును ముఖ్యముగా కక్కుకు గుహయే తలదాచుకొనుటకు శాపలమైయుండెను. ఇవృట్టున దానిని మచ్చిక చేసికొనుట జరిగియుండును. మచ్చిక చేసికొను సందర్భమున ఆదిమానవునిలో బహిర్గతమైన ప్రవర్తన వాని మానసిక దశను పెంపొందింపజేసినదని ఊహింపనగును. అట్టి గుహనివాస ఫలితముగా అభివృద్ధిచెందెదవానికి చిత్రకళకూడ అన్నినది. గుహంతర్భాగములలో తరచుగా జంతువుల చిత్రములను, ఇంచుక మానవుల చిత్రములను అస్తుటముగా గీచియుండెను 1. బుష్మెన్ జాతిలో నేటికిని ప్రాచీన శిలా చిత్రములు మిగిలియున్నవని చెప్పుదురు. ఈ విషయమున నింకను ఊంట్ చెప్పినది గమనింపుడు 2.

మానవుడు తన అనుభవములను వ్యక్తపరచుటకు సంకేతములనేర్పరచు కొన్న ప్రయత్నములో భాష పుట్టి యుండును. పాక్తన కాలములోని అనాగరక స్థితి యందలి మానవుడు గుహకుడ్యములమీద గీచిన చిత్రములే భాషోత్పత్తికి జరిగిన ప్రయత్నములను వ్యక్తపరచుననికూడ చెప్పుదురు. ప్రాక్తన మానవుడు తనచుట్టునున్న ప్రకృతివరిసరములలో కన్పించెడు వకువజ్యేదులను, అందును తనకు మచ్చికయైనవానినే చిత్రీకరించుకొనుటవలన వాని మేధస్సు క్రమక్రమముగా పనిచేయమొదలిడెను. పరిసర ప్రకృతిననుకూలముగా మలచుకొనుటయో, అనుసరించుటయోనచ్చెను.

1. W. Wundt:- Elements of Folk psychology P, 23

2. "Thus it was in the cave the first dwelling place of man that the transition was made perhapes for the first time from the beginings of a graphic art, serving the purposes of adornment or magic to an art unfettered except by memory" -Elements of Folk psychology, P, 24.

అనుకరణ యొక్క వకాజొచ్చెను. ఈ సందర్భమున టైలరు అసిమియమును పరికింపవలెను 1.

ప్రాక్తన మానవుని అసరములుగాని, కోర్కెలుగాని చాల తక్కువ. కావలసిన ప్రాథమికావసరములై నను చుట్టునున్న ప్రకృతిలోనే తీరిపోవుచుండెను. పరివయమున్న ఇరుగు పొరుగు వారినప్పుడప్పుడు కొద్ది మాత్రము కలిసికొనుట చేత వాని యావశ్యతతగాని, పరిస్థితిగాని మెరుగెక్కుచుండెనని తలంప వచ్చును. ఈ పరిస్థితిని గూడ కొంతమటుకు నేడు చిన్నకులములనటించువానిలో జూడవచ్చును. ఆదిమానవుడు అడవులో దిరుగుచు, గంతులిడుచు, అడుచు ఆకలి వేసినప్పుడందు బాటులోనున్న ఆహారము తినుచుండెను. స్వల్పమాత్రాసరములచేత తృప్తిపడిన వానిలో నంతకుమించిన విషయములను గూర్చి గట్టి ప్రయత్నము చేయుటకు ప్రేరణ మృగ్యమైయుండెను. దీనికి వాని ఏకాంత జీవనముకూడ కారణమైయుండును. వాడు నియమితమైనవరిధికి అలవాటుపడియుండెను. వానికొక సంప్రదాయముండినగదా వెనుక ముందరయుట. వాడచరించు ఆచారములను, అలవాట్లను మార్పుకొనవలెనన్నచో మిక్కిలికష్టము, దురవగాహమైనవని. ఈ గుణము నేటి పల్లీయులలో గూడ గర్భితమై యున్నది. మార్పులు సంభవింపవలెనన్నయెడల ప్రాక్తన మానవుడు సంఘర్షణలకు గురియగుటయో, ఒకచోటునుండి యింకొక చోటునకు తరలుటయో తటస్థింపవలెను. వేటతెలిసిన పిమ్మటనే ఆయుధములను వాని ప్రయోగములనెరిగెను. సహజముగా వాడు ప్రశాంత ప్రకృతిగలవాడు. (పల్లీయులుగూడ ప్రశాంతశీలురు. సీతనిజాయతి గలవారు). ఒకవేళ బాహ్య ప్రమేయములేవేని ప్రాక్తన మానవుని భంగపరచినపుడు వాడు రెచ్చి పోయి రాయినిగాని, రప్పనుగాని, బాణమునుగాని ప్రయోగించుట సహజమేగదా.

1. "If any art can be traced back among savage tribes to a rudimentary state in which its invention does not seem beyond their intellectual condition and especially if it may be produced by imitating nature or following nature's direct suggestion, there is fair reason to suppose the very origin of the art to have been reached."

Tylor:- Primitive culture-Vol, I. Page, 64.

London-John Murray, Albemarle street, W. 1920, 6th Edition.

సత్యము, నిష్కర్మము, అమాయకత, వాని ప్రధానగుణములు. దొంగతనముకూడ ఎరుగదు. స్వార్థమునునది తెలిసినగదా దొంగతనమునుమాట. ఇట్టి నైతికవర్తన వాడు వివసింపు పరిస్థితులమీద ఆధారపడియుండెను 1. ఈ లక్షణములతోగూడిన ఆకలుషిత ప్రాక్తన సంస్కృతి ఉన్నత నైతికస్థితిని దెలుపుచున్నదని ఎందరో పరిశోధకులు విశ్వసించిరి. టైలర్ సహిత మిటులనే విశ్వసించెను 2. కాని క్రమపరిణామదశలో చిన్నచిన్న గుంపులుగా జేరి జీవించిన కాలమున స్వార్థముపుట్టెను. సంఘర్షణలకు దారి యేర్పడెను. నాగరకతావికాసమునకది దోహదమయ్యెను. దయ్యముల మీద, మంత్రములమీద విశ్వాసములు పుటమరించినవి. పురాగాథలు చోటుచేసికొన్నవి. భాషోత్పత్తి ఫలితముగా సామాజిక సంబంధములు రూపొందజొచ్చినవి. కళలు స్ఫురితేభలతో వికసించినవి. వానిపరిసరములు, పరిస్థితులు, అవసరములు, ఆహారము, అలవాట్లు శీలము మున్నగునవి విక్కిలి పరిణామములకు లోనగుటవలన నాటికిని నేటికిని యెంతో వైచిత్ర్యమేర్పడినది.

జానపదుని మనస్తత్త్వము

జానపదునికి నాగరకునికి జీవనవిధానముననే గాక మనస్తత్త్వ విషయమున గూడ వ్యత్యాసముండుట సహజము. అట్టి వ్యత్యాసమునకు ఆర్థిక, సామాజిక, రాజకీయ, ఆనువంశిక, విద్య, ప్రకృతి ప్రభావములే ప్రధాన హేతువులు. ఇటు జానపదుని మనస్తత్త్వమును వివరించు సందర్భమున నాగరకుని విషయమానుషంగికాంశము. జానపదునికిగూడ ప్రత్యేకమైన సమాజము, జీవనపద్ధతి, పరిసరములు, సన్నివేశము

1. "As a matter of fact primitive people are much less guided by consciously selfish and ulterior motives than we are, not because of any innate superiority over ourselves in this regard but because of the conditions under which they live"

Paul Radin-Primitive man as philosopher; Newyork & London D, Appleton & Company 1927, P. 69.

2. "Among accounts of savage life, it is not indeed, uncommon to find details of admirable moral and social excellence"-Tylor:-Primitive culture Vol. I-P. 29.

లుండును. నేటికిని చునహిందూదేశమునగా వల్లెలే. అచ్చపుదేశీయతకవి అక్షయ నిధులు. వల్లెలలో వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తి. కర్మూరి, కమ్మూరి, పడ్రంగి మున్నగు వృత్తులన్నియు వ్యవసాయమునకు సంబంధించియే యుండును. కూలినాలి జనులధికముగా నున్నను పూలపందిరివలె జానపద సమాజజీవనమొప్పును. అవయవముల కలయిక శరీరము. అది శరీరమునుండి యేదీని ఒక అవయవమును ఖండించి పరిశీలించినయెడల సరియైన ఫలితము దక్కకపోవుటయేగాక అవయవము నశించుట, శరీరము కృషించుట జరుగును. అనగా శరీరావయవములవినాభావ సంబంధముగలవి. అటులేనే జానపదుని లేదా ఆ వ్యక్తిని ఆ సమాజము నుండి విడదీయక సమాజము నందుంచియే వాని మన సత్తామును గనుగొనుట ఉచితము.

మన స్వత్వము ననుసరించి జీవన విధానము, జీవన విధానము ననుసరించి మన స్వత్వము మారుచుండును. ఒక్కొక్క ప్రాంతమునుబట్టి, ఒక్కొక్క సమాజమునుబట్టి మన స్వత్వము మారును. అది కలము మీద వృత్తి మీద కూడ ఆధారపడియుండును. ఇంతేగాక ఒక్కొక్కటుంబములోనే ఒక్కతీరుగనుండదు. క్షణక్షణము మానసికావస్థలు మారుచునేయుండును. అయినను ఆయాసమాజములందంతర్వాహినిగ నుండు సర్వసామాన్య వర్తన లందరికి వర్తించును. ఒకేరకమైన సంప్రదాయము, సంస్కృతి, సాహిత్యము పరిసరములుండుటచేత వ్యక్తి మానసిక వర్తన సామాజిక వర్తనపై ఆధారపడియుండును. ఒక వ్యక్తియొక్క మన స్వత్వము ఆ సమాజమునందలి అనేక వ్యక్తులను పరిశీలించిన పిమ్మట ప్రశ్నోక మౌలిక లక్షణములను బట్టి సాధారణీకరింపవచ్చును. ఈ సందర్భమున వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వముకూడ తోడ్పడగలదు. వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వ నిర్ణయ విషయములో ప్రసిద్ధ మనశ్శాస్త్రజ్ఞుడైన 'అల్ ఫోర్డ్' అభిప్రాయము నిట గ్రహించుట సమంజసము. "Personality is the dynamic organisation with in the individual of those psycho physical systems that determine his unique adjustments of his environment" I. కావున నొంటరిగా నున్నప్పుడు, కుటుంబమున నున్నప్పుడు, సమూహములో మరియు సమాజములో నున్నప్పుడు జానపదుని యొక్క జానపద స్త్రీ యొక్క మన స్వత్వాన్ని

విష్కరణకు ఆ వ్యక్తి యొక్క ఆలోచన (Thinking), ఊహకల్పన (Imagination), పైఖరి (Attitude), భావన (Sentiment), అభిరుచి, అనుభూతి (Feeling), ఉద్వేగము (Emotion), విలువలు (Values), ఆదర్శములు (Ideals) అనునవి ప్రాతిపదికలగుచున్నవి 1. ఓనిని ఆలోచన, భావన, ఊహకల్పన, అనుభూతి, పైఖరి, ఉద్వేగము, అభిరుచి, ఆదర్శము, విలువలు అనునవియందు చెప్పకొనుట ఉచితముగా నుండును.

వల్లెయుని జీవితమంతయు వ్యవసాయ సంబంధమైన పని పాటలలోనే సాగిపోవుచుండును. సాగిపోవుటయే కాదు, ఆ పని యందు లీనమగుచుండును. వాడు మోటకొట్టునపుడు—

వోరిగుమ్మలో పేరె గుమ్మలో
నా మోటపేరె మోహనాంగి వోరిగుమ్మలో
వోరిగుమ్మలో పేరెగుమ్మలో

నా బొక్కెన పేరు బొడ్డుగిన్నె వోరిగుమ్మలో
నా తొండం పేరె తోపురై క 2,   ,,
నా తొండం తాడె కిన్నెరతీగె   ,,
నా మోకు పేరె ఆకుతీగె   ,,
నా బిల్ల పేరె భీమ రథం   ,,
నా కదురు పేరె కన్నెలేడి   ,,
నా దాపటెడ్డు భర్మరాజు   ,,
నా వొల్పుటెడ్డు పండరాగ 3,   ,,
నా కాడి పేరె కట్ట దండ 4,   ,,

1. Mathur:-Social psychology.

2. బుంగరై క. 3. పందరలేగిత్త. 4. బంగారుకట్లు మరియు నల్లపూసలు కలిపి కూర్చిన దండ.

నా యెద్దు నడిసె నడకలాకు వోరిగుమ్మలో

నా గుడారిమొత్త 1, గుబ్బకొట్టె 2.

గబ్బకొట్టగానె గుండ్రపంపువారె

,,

,, *అని

పాడుకొను ఈ పాటలో వానిస్పృత్తి పనిముట్లను గూర్చిన ఊహకల్పన సహజ సుందరము. గతానుభవములోని మానసిక చిత్రముల యొక్క తోడ్పాటును గ్రహించి భవిష్యత్ దృక్పథమునకనుకూలమగు రూపముల నేర్పరచు మానసిక క్రియను 'ఊహకల్పన' యనవచ్చును. భూత భవిష్యత్తులను దృష్టి యందిడు కొనుచు జరుగుచున్న కార్యములలో కల్పన ప్రధాన పాత్ర నిర్వహించును. మోహనాంగి, బొడ్డుగిన్నె మున్నగునవి పూర్వానుభవములై వాని స్వరూప స్వభావములు మనస్సునందు చిత్రీకృతమైనవి. వస్తువులు దృష్టిపథమునుండి తప్పిపోయినప్పటికిని అవి తిరిగి ఊహకల్పనకు వచ్చునపుడు మనస్సున స్ఫురించు చుండును. ఇట్లు స్ఫురించు వానిని మానసిక చిత్రములందురు. కార్యసాధనయంటి మానసిక చిత్రములెక్కువగా తోడ్పడగలవు. మనస్సును అలరింప జేసిన మోహనాంగి, తోపు (తోపి) రవిక, కట్ల దండ, బొడ్డుగిన్నె, కిన్నెరతీగ ఆకుతీగ, భీమరథము, కన్నెలేడి, భర్మరాజు, వందరలేగ (గిత్త) అనువానిని మోటకువకరించు పరికరములకు పోల్చిచూచుకొని తన్మయుడగుటలో పల్లియుని అభిరుచి కూడ వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్లేదేని యొక పనిని చేయుటలో కనబరచు ఆసక్తియే అభిరుచి. అభిరుచి యుండినప్పుడే తగిన పనులు సాగి పోవుచుండును. ఇవట పృత్తి ననుసరించి మనస్తత్వమవిష్కృతమైనది.

కాసే గడ్డా కంజూపలికే—ఊపాగడ్డా ఉడుముపలికే

నీపూ గొట్టే మోటాకాడరా—సోరదుడ్డెగా

పచ్చా గాజాల పాపా పలికే

మూలా సుక్కా పొడియానాయే—మూలామేమో తెలియాదాయే

జామూ కోడీ కూయానాయే—సోరదుడ్డెగా

జపుడామెక్కడ తెలియాదాయే *

—పల్లియునో మీద ప్రకృతి ప్రభావమనంతము.

* ఇట్టి గుర్తుగల పదాలెల్ల 'పాలమూరు మండలం పల్లెపదాలు' అను నా సొంత సేకరణ పదాల నుండి గ్రహింప బడినవని యెఱుంగునది.

1. దోని, కాలువతూము. 2. గుబ్బటిల్లు, ఒత్తుకొనివెలువడి వచ్చెడు నీటి చప్పుడు.

నాగరకుని మీద యంత ప్రభావముండక పోవుటకు వాడు ప్రకృతికి దూరముగా జీవించుటయే కారణము. అసలు నాగరకుని పరిసరములే పేరుగదా. పల్లీయుడు నిత్యము కాసెగడ్డి, ఊపగడ్డి గల పొలములలో దిరుగుటచేత కంజుపిట్టల, ఉడుముల ఉనికి నెరుంగు చున్నాడు. కలిగిన ప్రతి ఊహను పరిసరములతో ముడిపెచుట వాని మనస్తత్వము. మోటగొట్టువేళలో 'పచ్చని గాజులపాప' (కన్నెపడుచు) పిలుపు కంజుల కలకూజితమును స్మరింపజేయునట; అది వాని ఇంద్రియానుభవము వలన గలిగిన జ్ఞానము. ప్రకృతి యందంతర్భూతమైన పల్లీయుని మనస్సు మూల చుక్క (బృహస్పతీ నక్షత్రము) ఁటి నక్షత్రముల నాధారము చేసికొని రాత్రులలో కాల గణనము చేయును. ఉదయము పూట సూర్య గమనమును బట్టి కాల గణనము చేయును. ఈ పద్ధతి అతిప్రాచీనమైనది. పూర్వము సముద్రముల మీద రాత్రులలో నక్షత్రములను దృష్టియందుంచుకొని ప్రయాణము చేయుచుండిరి. అసలు మన జ్యోతి శాస్త్రములు, పంచాంగములు గ్రహ నక్షత్రములపైనేనే ఆధారపడిన సంగతి మన మెరుగనిది కాదు.

పుంగరాలా సేతిపాపా—బంగరాలా 1, ఆడుదామా

బంగరాలా బైలుగానూ—బాలపాయం 2, చిన్నదాన్ని *

వయస్సు వచ్చిన పిదప గూడ ప్రియురాలి పాలిండ్లపై పారాడుటను పిన్ననాటి యనుభవమైన బొంగరాల ఆటగా భావించెడు పల్లీయుని శృంగారభావన చిలిపికృష్ణుని చేష్టలను చిన్నబుచ్చుచు వాని స్వోపలబ్ధిని వ్యక్తపరచు చున్నది. గతానుభవముల నుపయోగించి ఇంద్రియానుభవములను వివరించెడు నిట్టి మానసిక ప్రక్రియనే 'స్వోపలబ్ధి' యందురు. ఇట్లు పల్లీయుని మనస్సుఅడుగడుగున చిలిపి శృంగారమును చిలుకరించుచునే యుండును.

పిల్లులు, పందికొక్కులు, నక్కలు, కొంగలు, తాబేళ్ళు, ఉడుతలు, మొదలగునవన్నియు పల్లీయుని కంటినిండ సహజ లక్షణములతో ప్రత్యక్ష మగు చుండుటచేత వాడు వీరుగట్టి మడి దున్నుట, గొర్రుకొట్టుట, పరిమోలక చల్లుట, వంటి ప్రతికార్యమును ఆయా జంతుజాలముపై ఆరోపించి, తాను ఆడుకొనిన ఆటలందు సహితము పిల్లులను, పందికొక్కులను, రూపకల్పన చేసికొని హాస్యపూరితానందము

ననుభవించు చుండును. జానపదుని చిత్తమిట్టి విషయమున గూడ లాస్యము చేయు చుండుట గమనింతుము.

పిల్లలు మద్దెల గోట్టగా—పంది కొక్కాలు కోలాట మేయగా
పిల్లెయ్య నాథూడు పీచేలు ఏసుక—నల్లమంతరిన రమ్మానెగా
నక్కయ్య నాథూడు నాగాలిగట్టుక—నడిగడ్డ పంపంత దున్నేయగా
కొంగయ్య నాథూడు కొప్పేర వెట్టుక—వొంగొంగి వొరహాలు జవిరేనయా
తాబేలు నాథూడు తలగొర్రు గట్టుక—తరిమి తరిమీ గొర్రు కొట్టేనయా
ఉడుత బావగారు ఉయ్యాల గట్టుక—ఉరికు రికి మొలకంతా జల్లేనయా *

మొలకచల్లిన పొలములో కొంగలు వ్రాలి పరహాలేరినట్లు పరిమొలక లేరుక
తినుచున్నవని కూడ చెప్పట సహజ సాదృశ్య వస్తు వర్ణనకు వాని చిత్త విలక్షణమే
మచ్చుతునక.

అమ్మమ్మ ఈ కప్ప అయిదు పాములమింగె—తెలుసుకో దాన్ని తెలుసుకో
తెలిసిన వారికి తెల్లమామిడివండు—ఇనువారి జనులకు ఇనువవి మంచాలు
సారేడు నీళ్ల భూమెల్ల తడిసెమ్మ పుడిసేడు నీళ్ల భూమెల్ల తడిసెమ్మ
అమ్మొంటి వొనముల కుమ్మేచేనిగ పుచ్చెకుమ్మేచీనిగ మీద కొడుకు బాలుడుపుట్టె
ఎక్కరాని గట్లన్ని ఎక్కెక్క దిగేను *

షల్లియుని మనసెంత అమాయకమో వేదాంత తత్త్వ విషయములందంత
అయిపిండము. పై పాటవంటి పాటలనేకముగానున్నవి. ఎంత గురిచూసినను,
ఎరపేసినను ఇప్పట్టులందు వాడు చిక్కడు. వాని తత్త్వమెంత పరతత్త్వమో
ఊహించ వలసినదే.

గొల్లోడ గొల్లోడ గొర్రన్నిపాయె—నిన్నోటి పాయెరా మొన్నోటిపాయె
పోయిన బుదారం పోచేలుబాయె—పోచేలు కొమ్ములు లొట్టులువాయె

బొట్టల్లో నీళ్ళు నిలిసె-నీళ్ళ పుణ్యాన నిమ్మలుకాసె
 నిమ్మల్లాని యముకోని పుట్టె-ఎర్రగడ్డ భూములు యెదన బుట్టె
 దున్నంగ దున్నంగ బండబారిపాయె-బండ కింద రొండు బాబిరి పిల్లల్
 ఈగుదామంట చూస్తుంటయి-కర్నూదామంట చూస్తుంటయి

ఇట్టి విచిత్రమైన, అద్భుతమైన అభూతమైన కల్పనలు, జానపదులలో కోకొల్లలు. ఇట్టి తత్త్వము ప్రాక్తన మానవుని మానసిక తత్త్వమునకు సంబంధించి యున్నదని చెప్పదురు 1.

బీగుల్ బీగుల్ మంటాది-పులిమామిడికోట
 ఆగుల్ బొగుల్ మంటాది.
 అత్తెకాదుర వత్తెకాదుర కనుమనూరి గుడెవుగాడు
 కత్తిలేదు కతారిలేదుర మనుబోతు కాపోన్నినంపిన
 అదేకత్తి నాసేతులవుంటె కొల్లంపల్లి తాటిమాకుల
 కొట్టికొట్టి ముర్దాల్ నేతుర. కోలువోదు పులిమామిడికోట ॥వీ॥
 వాడు యేసిన గుండుకాదుర వీడు ఏసిన గుండుకాదుర
 పుదాపురాయుడు ఏసిన గుండు శెట్టుసేమకు తగులకుండర
 పాసుగంటికి పగులు సుక్కుర మూసప్యాటకు మూకచేసెర ॥వీ॥ *

వల్లవినుండి తిరిగి వల్లవినందు కొనువరకు ఊపిరి పట్టజాలనంతటి ఉద్వేగము చిత్త విభ్రమము పల్లయుని అటపాటలలో సర్వసామాన్యము. పై పాటలో నుత్సహ తిరిక్తమైన ఉద్వేగము బహిర్గతమైనది. ఉద్వేగము ఎలన శరీరము మీద అనేక మార్పులను సూచించు చిహ్నములు కన్పట్టును. ఉచ్చాసన నిశ్వాసము లధికమగును. కండరములలో సంఘటనము రేగును. ఇంతేగాక పెక్కు మనోవికారములేర్పడును. ప్రకృతిరామణీయకమును, కళలను దర్శించినప్పుడు కలుగు ఉద్వేగముకంటె రొద్రముతో గూడిన ఉద్వేగము అనారోగ్యకారకము. కోలాటమాడునప్పుడు గాని, వీరాద్భుత

రసస్ఫోరకములై న కథలల్లుటలో గాని, చెప్పుటలో గాని జానపదుని చిత్త విభ్రమములు చిత్రవిచిత్రములు. ఇట్టి ఉద్వేగము సమాహములో సున్నప్పడెక్కెగు చుండును. దానికి సామూహిక ప్రేరణయే కారణము.

పల్లీయుని శృంగార భావన, అదర్శము, నాగరకునికేమాత్రము తీసిపోదు. ప్రియరాలి లక్షణములను గూర్చి వాని భావనలెంత సౌగంధనమును సంతరించు కొన్నవో ఈ క్రింది పాటను నెమరు వేసికొన్న తెలియును,

అరికాళ్లు సన్నమూ అందెలు జవ్వాడె

అదురు పిక్కల దానవే సినబాలి — ఆశంత సీమీదనే

కోలెముక సన్నమూ కొన రొమ్ము మందమూ

కోరికలు సీమీదనే సినబాలి—కోరికలు సీమీదనే

కొత్తకోట సంతలా కొద్దెరి వొనములా

సీకొక్క తెంకాయనే సినబాలి — గడ్డివామిల దసినా

అలూరి సంతనా ఆకుల బాజునా

పోకల్ల పొడిరాలెనే సినబాలి — సున్నంల సుడిదిరిగెనే *

అన్నప్పడు జానపదుని అందాల సుందరి మీది ఆశలు, కోరికలు 'కొత్తకోట సంతలా కొద్దెరి వొనములా సీకొక్క తెంకాయనే' అనుటలో దేశత మీది అదర్శముగామారి చివరి చరణములో అనులిన శృంగార మమూల్యమైనది.

లాలుగుడెం బోరుమిట్టన దండు దిగిందారె పిల్ల

సిన్నసిన్న సంతల కింద డేర గొట్టిందారె పిల్ల

గాజులంటయి గల్లగల్ల పానమంటది గుల్లగుల్ల

మెట్టెలంటయి సిట్టపట్ట పానమంటది మిట్టమిట్ట * —వంటివి

మరియు మోట పదాలలోని ఇట్టి విషయములు జానపద శ్రామికులలోని కామాతురత కుదాహరణలు. మనోవిశ్లేషకులు (Psychoanalysts) కామేచ్ఛ (లిబిడ్) ను గూర్చి వివరించిన దానికి ఇవి సరిపడుచున్నవి.

ఇక జానపదుడు సమూహములో నున్నప్పుడెట్లు వర్తించునో వాని మనస్తత్వమెట్లు దిద్దబడునో నుంత విచారితము—

యావూరె భామయామాని పేరు—నీ పేరు పెప్పావే నిల్చి మాట్లాడు
నా పూరులేలా నా వల్లెలేలా—నాతోటి ముచ్చట్లు నీకేల పోరా
నీవూరు గావాలె నీవుగావాలె—నీతోటి ముచ్చట్లు నాకుగావాలె
అదిగాదె భామ ఇదిగాదెభామ—నీవూరు పేరేమి నిన్ను పోనియ్య
అయితోలు రాసూరు అయితే ఆమనగల్గు—కందుకూరు దేశాన గుమ్మ కొండన్న
సక్కన్ని పెరుకూరు సొక్కన్నవల్లె—బాజానవొయ్యేది బండోనివల్లె
కురున కుప్పనగండ్ల గుండు పెద్దాపురం—దండీగ యెల్లండ గుండాల మాది
వొంగూరు జూపల్లె వొనము తిమ్మావల్లె—కెట్లల్ల వుండేది కార కొండన్న
బోళ్ళల్ల వుండేది జకినాలవల్లె—వాగు ఎంగంపెల్లె వాడ జిల్లెల్ల
మాటలకు మార్చెర్ల మాదికురుమిద్దె—మాది మందనగోలు మరి గోలుకొండ
మా పిలలుండేది రేపలెవాడ * —ఇది కోలాటము పాట.

అనగా కొంతమంది చేరి ఆకు సామూహిక జానపద నృత్యము. ఇందు సమూహముగా చేరిన ప్రతివ్యక్తి యొక్క ప్రవర్తన, మనస్తత్వమనునవి ఆ సమూహముచేత ప్రభావితమగును. తద్వారా పరస్పరావగాహనము, అన్యోన్యవర్తనము సంఘటితశక్తి సంబంధములు అలవడును. పై పాటలో వ్యక్తమైన స్త్రీ పురుష సంభాషణమాయరువురి మధ్య నడచినట్లు కనిపించదు. అది సమూహముగా కూడిన వ్యక్తుల ఆలోచనా పై ఖరి అనవచ్చును. ఆలోచనలో గ్రహణశక్తి, జ్ఞాపకశక్తి, ఊహకల్పనశక్తి, భావనాత్మక శక్తి ఇమిడియుండును. వ్యక్తి యొక్క వ్యక్తాలోచనకు ఇతర వ్యక్తుల ఆలోచనలు జోడింపబడిన సామూహికాలోచన ఆ పాటలో గలదు. అది ఉత్త ఆలోచనకాదు. స్త్రీ సంబంధమైన సంభాషణము వలన చిరునామా విషయమున ప్రత్యేక గ్రామము పేరు, చెప్పబడక, ఆ గ్రామమునకు చుట్టుననున్న తత్సంబంధ గ్రామములపేర్లు చెప్పబ విశాల దృక్పథముగా వ్యక్తమగుటయే గాక ఉద్దేశపూర్వకమైన ఆలోచనా రీతిని తెలుపుచున్నది. మానసిక స్థితినినుసరించి ఆలోచనయుండును. ఇట్టి ఆలోచనాచాతుర్యము సమూహమునందే బలపడును. ఆనందము మూలహేతుభవగును. ఏకాంతముగా

నున్నప్పటి ఆనందము కన్న సమూహములో నున్నప్పుడు కలుగు ఆనందమే అంచులు దాటుచుండును. ఏదేని ఒక మార్పు జరిగినచో నది వ్యక్తికిని సమూహమునకును వర్తించు లక్షణము.

“అరుపుదప్పి అరుకసేను కొయ్యరాదురా ఇట్ల
రండముండ సాముసాము 1 సెయ్యరాదురా
వానవాచ్చె వొరలోన ఉండరాదురా-ఇట్ల
నీళ్లతోని సాముసాము సెయ్యరాదురా
శెట్లమీది పాలపిట్టెను కొట్టరాదురా-ఇట్ల
బాలరొమ్ముఆడదాన్ని పట్టరాదురా” * —మరియు
‘మనుషులార మీకు ఇంత మమత యెందుకు కల్గమీదా
సిర్రనెత్తి సింపులరై కకు సంతసేతురు కొందరైనా
సిన్నలోట్టి కల్లులేదని సంతసేతురు కొంతమంది,
కల్లునీళ్లు సారనీళ్లు బంగాకు 2. నల్లామందు
కడుపునిండదు కాలునిండదు కానిపోని రోగాలాయె’ *

పల్లెయుని సమాజ సంబంధ మన స్వత్వమును ఈ పదాలు వ్యక్తీకరించు చున్నవి. సమాజ విచ్ఛిత్తికి దారి తీయు చర్యలను పల్లెయుడు సహింసక నీతిని బోధించుచు తన బాధ్యతను కొంత పంచుకొను చుండును. సామాజికాభిమానమున్నప్పటిట్టి భావనలు రేకెత్తి విలువలను కాపాడుచుండును. వానికంత యనుభవము కలుగుటకు సమాజమే కారణము. కాబట్టి దుశ్చర్యలను జూచి సహించునా? మన నీతికాన్త్ర విషయములిట్లు సామాజిక వర్తనకు వర్తించు కట్టు బాటే.

కల్లు ముంతా మాయమ్మ నిన్ను మరుడజాలనే ||క||

కల్లు కోయేటపుడు మనం కలేవడుదమూ

మళ్ల వచ్చేటపుడు మనం మాటలాడుదమూ ||క||

సేసుకున్న పెండ్లాన్నేమో నీకుల కమ్మినా

కాల్వకింది ఎకరం భూమి కల్లు కమ్మినా ||క||

ఉడుకుడుకు వకోడీలు ఉడుకుతున్నయీ

అండ్లయేసిన పప్పుగడ్డ లెగురుతున్నయీ ||క|| *

అట్లు కల్లునకు (మత్తుపదార్థములకు) మరగి మనోదోర్బల్యము చేత సర్వస్వమును నాశనము చేసికొని మితిమీరిన తాగిగుబోతుగా మారిన వాని విపరీత మనస్తత్వమును,

దూరు దూరు దూరు దూరో నాసామి — దున్నపోతుల దండు సూడోనాసామి

....

ఆకులిస్తా నమిలిపోరో నాసామి — పోకలిస్తా సమిలిపోరో నాసామి

రెండు గుట్టల నట్ట నడుమా నాసామి—రేగడిస్తా దున్నిపోరో నాసామి; పురియు,

రాయంటి నామొగుడు రంగామెల్లి తిరిగి రాలేదు

నాచేను దున్నాలి నాకు రైతు మంచివాడు కావాలి

మాయ చెంగలితుంగ మత్తుగా భేరిగింది

తీయలేక పదులు కన్నాను — దిక్కు లేకనుమొక్కచున్నాను

....

బీటుచేను నాది పాటంగా దున్నాలి — రాటు పోటుకూ అగాలి

ఆ రైతు మోతిబారె యుండాల్సి — ....

కాల్లెత్తి, నొక్కితే గడ్డంత యేళతో — భక్కు భక్కున పెకిలి పోవాలి

ఆ బలిసిపున్నా గడ్డి చావాలి — గుండ్ర దిబ్బల పై నెండు చేతులతోటి

గుండ్ర నాగలివేడి కదలకుండా నిలిపి — కొండ్రేసి నొక్కితే నాగాలి

పజత రేగడిలోన మునగాలి — ....

యెవరైన చీమగులిగితెల్లి చూసుకోండి — యీవలూపలగట్టు లోపలోపలగాడి

.... ఇష్టమైతే కొలుకిస్తాము, *

ఇట్టి పచ్చి కాముకత్వమునకు గురియై ఉధృతమైన కామదహముచేత ప్రవర్తించు ప్రి పురుషుల మానసిక స్థితిని మరియు సంఘభాష్యాములైన కార్యములలో వ్యవహరించు పలుకరములైన వ్యక్తుల మనస్తత్వములను గూర్చి సైకో పెథాలజి, సైకియాట్రీ రంగాలలో పరిశోధనలు జరుగుచున్నవి. జానపదులవలె నాగరకులలో గూడ విపరీత మనస్తత్వము గలవారందరనుట సర్వసామాన్యము.

జానపదుడు కుటుంబమునందున్నను, తోబుట్టువులయెడ మమత, తల్లి దండ్రులయెడ భక్తి, ప్రియురాలిపట్ల చేతోడు వాదోడుగల అనురాగము, పిల్లలపట్ల ప్రేమ కలిగి సుఖద్వైఖ్యములను సమానముగా పంచుకొనుచు కుటుంబ క్షేమమునకు సర్వదా పాటు పడుచుండును. ప్రాథమిక సంస్కృతైన కుటుంబము, వ్యక్తిత్వమును దిద్దుబలోను, వ్యక్తి ప్రవర్తనపై ఆధిపత్యము వహించుటలోను, ఒక తరము నుండి

యింకొక తరమునకు సామాజిక వారసత్వము నందించుటలోను తోడ్పడుచుండును. కుటుంబ శిక్షణనుబట్టి వ్యక్తి సమాజమున ప్రవర్తించును. ఒకవేళ సమస్త కుటుంబ మయినచో కొన్ని సందర్భములందత్తకోడంద్ర కొట్లాటల ఫలితముగ, అడుబిడ్డల వట్టింపుల ఫలితముగ కుటుంబ మనస్తత్వము దెబ్బతిని ఆకుటుంబము చీలిపోవుట సంభవించుచుండును. దీనిని కుటుంబ జీవనమున ప్రకరణమున గనుగొనవచ్చును.

జానపద స్త్రీ మనస్తత్వము

జానపద సమాజములో స్త్రీకి నాగరక సమాజములోని స్త్రీ కంటె స్వేచ్ఛ ఎక్కువ. పురుషుడు సంపాదించి తెచ్చిన దానిని కూర్చొని తినదు. సర్వ సాధారణముగా పురుషునితో కలిసి అన్ని కార్యములలో పాల్గొనుచుండును. ఇదంత ఆర్థిక వ్యవస్థను, పరిసరములను బట్టి జరుగుచుండును. సమాన ప్రతిపత్తి కొంత షరకీసమాజముననే దక్కుచున్నదనవచ్చును.

ఉంగురామ ఉంగురామ - జోడు ముద్దాటుంగురామ - వొల సందమామా
 నీజోడు కన్నెల యెడల వాసి-నేటికి నెల దినములాయె-వొల సందమామా
 కంచి మ్యకల పాలువోసి-పెంచితీని జాజికురులూ ,,
 వొన్నెకాని వొలపులాక-వక్క కిందీ పానుపులాయె ,,
 గోలకొండ కొనగుజ్జారిలోన - కొంటినమ్మ కొనమొగ్గలరై క ,,
 మడత మడత యిచ్చీసూనే - వొన్నెకాని వొలపులుండు ,, *

పలచిన వన్నెకాని యెడబాటును జానపదస్త్రీ నహింపజాలదు. అడుగడుగున వన్నె కానితో దిరిగిన చోటలను, అనుభూతులను, మరచిపోదు. పాపము! ఏకాంతమున తన దాపుదు రైకను విప్పిచూచుకొన్నప్పుడు అందులో తన వన్నెకాని పలపులే దాగి యుండినవట. ఎంతటి రసవత్వని యామె గుండె నుండి ప్రతిస్పందించుచున్నదో ఆ పడతి భావనను నెమరువేసిన తెలియును.

రార నాయంటికి - ఒంటిగ నిదుర - రాదు నాకంటికి
 కూలికోతె నాకెరార - నానికోతె నాకెరార
 సొప్పకోసి గూడువెడ్త - గూట్లనిన్ను కూలవెడ్త
 నల్లరేసే కూలి ఏన్నా - ॥రార॥ * —పల్లె యుంటికి గలిగిన ఇటి

మానసికోద్వేగమునకు యౌవనదశారంభములోని లైంగిక సహజాతము మూలహేతువు. యౌవన దశలో గలుగు ఉద్వేగశక్తి మరే దశలోను గన్పట్టదు. యౌవనములోనే ఉద్వేగము లెక్కువగా పుట్టుచుండుట సహజము. దాని వెనుక సుఖకౌమనమూలకమైన జీవ ప్రవృత్తి గలదు.

అప్పటోడు పోతుండాడు - దుప్పటోడు పోతుండాడు

అమ్మా ఏమిసేతూనే - తల్లి ఏమిసేతూనే

వాడెలీ పోతుండాడు - నాసాణం పోతుండవీ

నద్దిముల్లె లిత్తూనా - సాగదోలి వత్తూనా

దండకదెమిత్తూనా - దండంబెట్టి వత్తూనా

ముక్కుపుల్ల లిత్తూనా - ముద్దువెట్టి వత్తూనా *

అన్నప్పడు గూడ ఆమె యొక్క మనోద్వేగము, మనసిచ్చుకొన్నవాని మీది ఆదర్శము తులలేనిది. ఇట్టి చిత్త విభ్రమములు పరిసరములను బట్టియే కలుగుచుండును.

ఎలుగూ 1 మీద కొంగూ పరసి - ఎలుగూదాటి వొత్తామంటే

ముచ్చాలాది పైటాకొంగురా - నా సామిరంగా

ముల్లూదాకి జల్లూమానెరా

అద్దానంపు అడిమీ 2 లోన - అడుగూ సూసి గుర్తూవెట్టి

మొగిలీరేకు లంటానేనురా - నా సామిరంగా

మొక్కి వొళ్ల వెట్టూకుందూరా *

ఇందలి పల్లెపడతి యొక్క మానసిక విలువ ఇంతయంత యని కొలవగలమా? ప్రేముని అడుగుజాడలను మ్రొక్కి, ఒడిలో బెట్టుకొందునన్న ఆమె మానసిక విలువ తారాస్థాయింపినది, ఆమె ప్రేమకలాపమంత కంచెలున్న చెలలో, చెట్లు గుట్టలున్న అడవులలో జరుగుటచేత పరిసరప్రభావము ముద్రవైచుకొన్నది.

బాల గోపాలరార ఉయ్యాలయ్యగ — బాల గోపాలరార వెన్నారగించ
 నీలవర్ణుడరార కాళింగ మర్దనుడ బంగారు తొట్టెలోనూ చెంగావి మొత్తాపేసి
 శృంగారించెదనురారా ఓరోరి కృష్ణా—గొల్ల వారిండ్లలోను కుండపెరుగారగించి
 దండితనము సేయకూర బాలగోపాలరార ....
 మంగళ వాయిద్య సంగీతాలే పాడుచు—

పొంచు తొట్టెలోను రంగయ్య నిదురపోరా,

కొడుకు పుట్టినచో వల్లెవనిత బాలకృష్ణునిగానో, రామునిగానో, కుమార్తె కలిగినచో
 సీత, లక్ష్మి, దమయంతిగానో, భావించి రూపకల్పన చేసికొని లాలించుట పరిపాటి.
 ఆమె లాలనలో ఆలోచనావైఖరిలో యశోద తొంగిచూచును. పెక్క సందర్భములందీ
 యాదర్శము అనూచానముగ గ్రహింపబడుచున్నది. పిల్లలను దీయలదశ నుండి
 హాయిగ ఆటలాడు దశవరకు పెంచెడు విధానములో వారికి మానసిక శక్తి వి; శిక్షణను
 అందించుచు, ఆటపాటలతో ఆనందమున తేలించెడు సందర్భములలో వల్లెవనితయొక్క
 మాతృత్వము, మనస్తత్వము అద్దమువట్టి నట్లుండును.

వాన కురువారేదు మొగులొడ్డారేదు— అమ్మ మనవాకిట్లో
 అమ్మా మనవాకిట్ల వొర్దలెక్కడివే
 నుపుపోయి పొరుగింట పండుకుంటె కొడుక
 నీయాలి సోకమ్మోయ— నీయాలిసోకమ్మ వొర్దలెపార
 ఆత్తరో ఓయత్త వొలరాన ఆత్త— నీలకంఠుండోయ నీకొడుకంటా
 నీతోని నీకొడుకు ఏమన్నడంటా— నీలకంఠుడంటా నిన్నొల్లడంటా
 వొలకుంటె గనినేడె వొయిదోగమేదా — నీలంపు గాజులో నీడలుంటెసాలు

రప్పన్న మామయ్య మెచ్చంటెసాలు— నాయంటి మచ్చలు వొడిసంటెసాలు
 నా అరటి నల్లలు మెడనుంటెసాలు — నాసాటి యారంప్ర మెచ్చంటెసాలు
 కాలు కంచూమెపై కయిగుంటెసాలు ...

నా నొట్టి కుంకుమ్మ తీయకుంటెసాలూ *

హెండవ ననుష్టి కుటుంబమున నుండు శ్రీ మనస్తత్వము రిన్నులను గట్టిపట్లు
 పరితము. కుటుంబ, సామాజిక పరిసరముల ప్రభావము వల్ల . పీఠవి

అదర్శమాకనమంటుచున్నది. ఉదాత్తమైన స్త్రీమూర్తి యొక్క పరిపూర్ణ మనస్తత్వము మూర్తీభవించినట్లున్నది. సీతామహాదేవి ఆ కుటుంబమున అలరారినట్లున్నది.

అత్తల సాధింపులుకూడ జానపద సమాజమున మిన్నంటినవి. కుటుంబ జీవన ప్రకరణమున వానిని పరికింపవచ్చును. కోడండ్రవట్ల అత్తకట్టి వైఖరి పరంపరాగతమైనదే. కోడలిని అత్త రాసిఱంపాన బెట్టుట, ఆ కోడలు మరల అత్తయైన పిదప తనయత్త చేసిగడురే చేయుట అలవాటైనది. ఇట్టి వ్యవస్థ వలన నెందరో కోడండ్రు బావిగాని చెఱుపుగాని చూచుకొనుట జనవిదితము.

పల్లెవనిత సమూహములో నున్నప్పుడు తన ప్రవర్తనను ఆ సమూహము ననుసరించి దిద్దుకొనుట సాధారణము. తెలుగుసీమ (తెలంగాణము) లో బ్రతుకమ్మఅట స్త్రీల సామూహిక నృత్యము. అయింటి యాయింటి అమ్మక్కలంత బ్రతుకమ్మలను పూలతోపేర్చి నలుగురికి కనిపించెడుచోట గుమ్మగూడి ఆడుచుందురు. సంస్కృతికది చక్కని నిదర్శనము. కళాత్మకమైన ఆచారము—

చిలుకు చిలుకున కురిసే వలలో చిత్తారువాన పలలో

ఏరాజు కురిపించె ,, ఏడుగడియల్లా ,,

బాల రంగపుసాము ,, పట్నానా రాంగ ,,

బొడ్డుమల్లెలు కురిసె ,, బోనాగిరి మీద ,,

అక్కడక్కడ కురిసె ,, చెన్నయ్య మీద ,, ...

ఆమాయక భక్తి విషయమున జానపద స్త్రీలకు పెట్టినదిపేరు. ప్రతి పనిలో వారి మనస్సు దైవమును తలవని దినముండదు. ప్రతి అనుభూతియందు పుట్టింటిమీది మమత, అన్నలమీది ఆప్యాయత వ్యక్తమగుచుండును. కలుపులపుడు గూడ వారి మనస్తత్వమా గుంపుననుసరించియే యుండును. తత్ఫలితముగ మానసిక ఉత్సాహము పెరిగి శారీరక మైన అలసట తీరిపోవుట యొప్పును.

కానివారితోను కావించు చెలిమి— కట్టె విరిచి పోయిని పెట్టినట్లుండు.

అయినవారితోను కావించు చెలిమి— ఆకు మడచి మడత పెట్టినట్లుండు

కానివారి మాట కంట్లోది నలును— ప్రాణం బోయిందాక పక్కలో పోటు

....

ఉన్నవూరు విడిచి వుండనేలేము— కన్నతల్లిని విడిచి గడియండలేము

.... ..

అయిస్సు మూడిన ఆకు చినిగినను— బతికించు వారెవరు ఆకుకు వారెవరు

.... ..

ఉన్నవూరే నాకు చెన్నపట్నమ్ము— కన్నతల్లే నాకు కల్పవృక్షమ్ము

ఇత్యాది అనుభూతులతో గూడిన స్త్రీ ఆదర్శములు సమాజపరమైనవి. స్త్రీమనఃపరిపాకము సువ్యక్తము. జానపద స్త్రీ గాని, పురుషుడుగాని ఆ సమాజమునకు చక్కని ప్రతీకలు. వ్యక్తిని సమాజమునకునుగల అన్యోన్య వర్తనలే సమాజపురోభివృద్ధి.

జానపద సామూహిక వర్తన

పరస్పర సంబంధముగలిగి లక్ష్యసాధనలో అన్యోన్యవర్తననేక ముఖముగా దిద్దుకొనుచు ఒక్కరికన్న అధికముగా నొక్కచోట కూడుటను సమూహము అని నిర్వచింప వచ్చును. వ్యక్తి ఒంటరిగా నున్నప్పుడు వాని ఆలోచనలు, కోరికలు మున్నగునవి అవ్యక్తి సంబంధములు. అసగా అవి వాని ప్రత్యేకములు. కాని సమూహములోనున్నప్పుడు వాని చునన్తత్వహా సమూహము మీదనే ఆధారపడియుండును. వ్యక్తిగతముగా వ్యక్తికి స్వేచ్ఛయుండినను, తగిన అవసరములు తీరుటగాని, సంతృప్తి కలుగుటగాని లేదని గమనించుచునే యున్నాము గదా. ఇట్టి అవసరములు తీరుట, సంతృప్తి కలుగుట యనునది సమూహములోనే సాధ్యమగును. వ్యక్తి యండఱియున్న ప్రేరణలు, కోరికలు సామూహికవర్తన ద్వారా వ్యక్తమగుచుండును. అసగా మానవుని స్నేహము, ప్రేమ, భద్రత, బ్రతుకుచెరువు, సమూహమునందు సంతృప్తి యలకము లగుచుండును. అయినను వ్యక్తి అవసరములు సమూహము యొక్క అవశ్యకతలంద పర్యాయములు. కాబట్టి సమూహ ప్రయోజనమే సమూహము యొక్క ధ్యేయము. కాని కేవలము వ్యక్తులను హడదీయట గూడ కాదు. సమూహము లోని వ్యక్తులమ్మడి ఉద్దేశములతో, లక్ష్యములతో తత్పరిత సనుసరించు చుండురనునది మౌలిక లక్షణము. ఇందువ్యక్తుల ప్రవర్తనలు పరస్పర ప్రభావములకు గురియగుచుండును. అట్టి వ్యక్తులెప్పుడనో న్యాశ్రయము నెఱుపుకొనుచు పరస్పర ప్రేరణము మరియు ప్రతిఫలచర్యలు గలిగియుండుచో అచ్చట సామూహిక వర్తనయొక్క మౌలికస్థితి యుండును¹. ఇట్టి సామూహిక వర్తన మీద సంప్రదాయ ముద్రలు పడియేయుండునని

చెప్పుట అది వ్యక్తి వర్తనకు గూడ వర్తింపనని భావము. కుటుంబమున శిశువు మీద తల్లిదండ్రుల, కుటుంబ సభ్యుల ప్రభావమెట్లు పనిచేయునో అటులనే ఆయా సమూహమునందలి వ్యక్తి మీద ఆ సమూహము యొక్క ప్రభావము పనిచేయును. సామూహిక జీవితమును క్రమబద్ధము చేయును. సమాజమున కట్టి సమూహము పునాది మెట్టు.

కోలాటమాడునప్పుడు, డప్పు దరుపు వేయునప్పుడు, భజన చేయునప్పుడు, దున్నుట, విత్తుట, చేనుకోయుట, బంతికట్టుట, కుప్పనూర్చుట వంటి వ్యయసాయపు పనులు చేయునప్పుడు, ఇంకను పెక్కు మంది వ్యక్తులను సహకారయుతమైన కార్యములలో ప్రవేశింప జేయుకూలినాటి వంటి శ్రామికపు పనులపుడుకూడ జానపదుల యొక్క సమూహము లేర్పడును.

కాయా సున్నపుగాయి 1. కాయా సున్నపుగాయి

కస్తూరి సుక్కబొట్టు కడుగునొస్తాడమ్మ? మరిచీ నా చిన్నమరిచీ

ముప్పయి మందిలో ముప్పయి మందిలో

ముల్కంచు దోపతులె ముందరొస్తాడమ్మ మరిచీ నా చిన్నమరిచీ

....

బంగారు శాలువా బంగారు శాలువా

నల్లని జులుపాలిగి. నగుత వొస్తాడమ్మ మరిచీ నా చిన్నమరిచీ

వల్లియులు కోలాటము వేయునప్పుడప్పటికప్పుడు వారల్లాకొను వదాలు పాడుకొనుట సామాన్యము. ఒక్కొక్కమారు ఒకే వ్యక్తి అనుభూతిని ఆ సమూహములోని వారందరు పంచుకొందురు. ఇంతేగాక శ్రీలయొక్క అనుభూతిని సహితము తమ యనుభూతిపలె భావించుకొని పాడుకొందురని పై కోలాటము పాటనుబట్టి తెలిసికొనవచ్చును. అనగా వల్లియుల మనస్సు పలురకముల వ్యక్తుల జీవిత రహస్యములను బహిర్గతము చేయుచుండునని భావము.

“ యేలో యాలా యేలో యాలా- యెంత బరువున్నదిరా

యెత్తరాఅన్న యేమిసరకుర అన్న- బరువుసరకుర అన్న మంచిసరకుర అన్న

జాగుగా వున్నది -బరువుగా ఎత్తరా ”- ఇది తీర్ప్రాంతమునందు పడవనడపు

వారు పాడుకొను పదము. ఆయా సరకులు పడవలోనికెత్తునప్పుడు, దించునప్పుడు

శ్రమజీవుల కర్మేంద్రియములపైబడు శ్రమను మనస్సు గుర్తించి ఆ శ్రమ నివారణో పాయమైన కవిత సందించును. కర్మేంద్రియములు మనస్సంద్యోగము పొంది ఈ బరువు మోయును. మనస్సెప్పుడు శ్రమజీవులను శృంగార విషయములవైపున కీడ్చు కొనిపోయి కార్యోత్సాహమున ముంచెత్తును. “ ఐసా ఐసా ఐసా..

ఏల రెళ్ళిందొక చిలుక దాని ఎర్రకోక మీద నామనసు ||ఐసా||

ఒంగోలెళ్ళిందొక చిలుక దాని వాలుకొప్పు మీద నా మనసు ||ఐసా|| అన్ని పని పాటలలోను ఇట్టి మనస్తత్త్వము సర్వత్ర గోచరించును. ప్రతి పనికి పాట చేయూత,

పన్నెండు పరగణాలు వానదేవుడా పంటలు పండాలి వానదేవుడా

పన్నెండు ధాన్యాలు ,, పంటచేలు పండాలి ,,

మా కడుపు నిండాలి ,, పేదసాద బతకాలి ..

కూలినాలి దొరకాలి వానదేవుడా పారిపోయిన నాబావ వానదేవుడా

పరుగెత్తుక రావాలి ,, ఊరెళ్ళిన నాబావ ,,

ఉరికురికి రావాలి ,,

తల్లిలేని పిల్లలూ ,, తల్లడిల్లు తున్నారు ,,

చేటంత చుట్టుపట్టి ,, చెరువంత నిండాలి ,,

తూతున్న మొయిలేని తుళ్ళితుళ్ళి కరవాలి ,,

....

ఈగతల్లి సిల్లాడి ,, ఓధివీధి నిండాలి ,,

దోసుతల్లి సిల్లాడి ,, దొడ్లెల్ల నిండాలి ,,

పాముతల్లి సిల్లాడి ,, పంటచేలో తిరగాలి ,,

కప్పతల్లి సిల్లాడి ,, కడప పంచల కుయ్యాలి ,,

కురువాలి కురువాలి ,, కుంభవృద్ధి కరవాలి ,,

డబ్బుకు తప్పెడు బియ్యం ,, మనిషికిద్దరు పెండ్లాలు

చాస్తా చాస్తానా కురవాలి కురవాలి

మూడు రోజులయెండ ముప్పై రోజుల మునురు ,,

వానలు కురియపెడని పొలము పనులుచేయు శ్రామికులు వానదేవుని ప్రార్థించుచు పాడుకొని పై పాటలో పల్లీయుని మనస్సెంత విమలమో, విశాలమో అభివ్యక్త మగుచున్నది. దానికొరకు షేఖుమును జూచునప్పుడు కామోద్దీపక మగునను

“మేఘాలోకే భవతి సుఖినో వ్యన్యథా వృత్తిచేతః!” కాళిదాసు భావన... “పారిపోయిన నాబావ పరుగెత్తుక రావాలి, ఊరెళ్లిన నాబావ ఉరికరికి రావాలి ” అను పల్లెపడుచు మాటలలో స్ఫురించుటయేగాక రసస్ఫోరకముగా నున్నది. వానలు ఈరియునప్పుడు ఈగలు దోమలు చెరలాడుట, పంటచేనిలో పాములు పారాడుట, ఇంటిలోని కడపల సందుకు కప్పలు చొరబడుట మున్నగు ప్రకృతి పరిశీలనాంశముల మీద పల్లీయుల మనస్సెట్లు లగ్నమైయుండునో తెలియుచున్నది. ప్రాక్తన మానవుని ప్రకృతి పరిశీలనా దృష్టి పల్లీయునిలో మిగిలియున్నది. ఋగ్వేదము నందలి మండూక సూక్తమును పరిశీలించినచో అనాటి వేదములు ప్రకృతినెంత సన్నిహితముగా పరిశీలించిరో బోధపడును. మండూకసూక్తమే యననేల, వేద వాఙ్మయమునందంతటను ప్రకృతి పరిశీలన సునిశితముగా వివరింపబడినది. సమాజ సంక్షేమము, సమస్త జీవరాసుల శ్రేయస్సు అనునవి పల్లీయుల కాదర్శములు. వానదేవుని ప్రార్థించుటలోని అతి ప్రాచీనతను మున్నుండు షేర్కొందును.

శ్రీలక్ష్మి సీమఫిమలూ - గౌరమ్మ - చిత్రమైతోచునమ్మా

భారతీ సతివై బ్రహ్మకిల్లాల్లివై - పార్వతీదేవివై పరమేశు రాణివై

పరగ శ్రీలక్ష్మివయ్యా - గౌరమ్మ - భార్యవై తివి హరికినీ

స్త్రీలు బ్రతుకమ్మలాడునప్పుడు పాడుకొను పాటలందెన్నో విషయములే గాక వారి మనశ్శిక్షణకుపకరించు ఆమూల్యసందేశములుండును. “శ్రీయన గౌరినాబరగు చెల్వకు చిత్తము పల్లవింప” అను తిక్కన దృక్పథమునకు పైపాటలోని స్త్రీలిఖితాల మనస్తత్వమునకును బొతు కుదిరినది.

కట్టమీదీ ముగ్గి వొలలో కాయల్లా ముగ్గి వొలలో

కాయలండయి నాగా ,, కాకూలాలావు ,,

.... ..

ఆ ముగ్గి గొట్టించి ,, దొడ్డిగాయించి ,,

అర్న మిత్తుపురారా ,, అన్నా బాలన్నా ,,

అర్న మిక్కడిదమ్మా ,, ఆడీవిల్లలకూ

సారెపోసుక నేను

పూరెళ్ళిపోంగా

1. మేఘసందేశము - ప్రథమ స్కంధము - శ్లో. 3.

పూరి ముందల రెండు వాలలో - పుసిరీకేట్లు వాలలో
 పుసిరీకె చెట్లల్లా ,, వసిరీకె పాము ,,
 ....
 తోక దిప్పకునాగా ,, తోడు సెల్లెలిసి ,, *

అనుచు బ్రతుకమ్మ నాడునప్పుడు గాని,

‘తంగెడు పూసేటాళ్లా - నాతల్లలోచ్చేటాళ్లా
 అచ్చన్న లాడుకుందూ - బాలమ్మ వొచ్చేదారిలో
 కొంట్లా పూసేటాళ్లా - నా కొడుకువొచ్చేటాళ్లా
 అచ్చన్నలాడుకుందూ - మొగిలయ్యవొచ్చేదారిలో ” *

“నారీర ఓనారి నాగమల్లె దారిలో - మాదిగొల్లా నారమ్మా నాగమల్లె దారిలో ”

“సీరలోచ్చిన జాడలుండే రావయ్యో - భూమయ్య మడిగాలమీద రావయ్యో,, *

అని పాడుచు చేనికలుపులు జీయునప్పుడు గాని,

సువ్వి సువ్వన్నలాల సువ్వన్నలాలా - సువ్వంటి రోకండై సూదిపొన్నులై

.....
 మాయత్త బిడ్డెలు బర్రెపడ్డలు - మాయమ్మ బిడ్డెలు సెక్కబొమ్మలు
 మాయత్త కొడుకులు దున్నపోతులు - మాయమ్మ కొడుకులు ఎలమదోరలు *

అనుచు దంపులప్పుడుగాని, తదితరమైన పనిపాటలప్పుడు గాని. సమూహములుగా చేరిన పల్లెపడతులందు వివిధములైన మనోవృత్తులు, వైఖరులు, వ్యక్తములగుచుండును. అవి కుటుంబపు పెద్దలనుబట్టి, సమాజమునుబట్టి ఏర్పడుటగాని, మారుటగాని సంభవించును. వీని ననుసరించియే జీవిత విధానము సాగుచుండును. ఆలమందలున్నా అరణమీయని అన్నమీద చెల్లెలికిగల వైఖరి, పదాలలో కుటుంబములోనివారి పేర్లు కలుపుకొని పాడుటయందలి యభిరుచి, ఆలోచనారీతి, జరిగిన సంఘటనలు కథలుగా నల్లుకొని సామూహిక ముద్రలు వేయుటలోని సాంఘికవాదన, వైయక్తికమైన దానిని అసమూహమునందు బలపరచుటయందలి యభిరుచి, అత్తయింటి మీద తల్లియింటిమీద స్త్రీకిగల విచిత్ర మనోవైఖరి, మనోవృత్తులనునవి పై పదాలవలన తెలిసికొనవచ్చును.

జానపద సామాజిక వర్తన

వ్యక్తి తానున్న సమాజమువలన ప్రభావితమై తన వర్తనను సమాజపరము చేయుట సామాజిక వర్తనయని స్థూలముగా చెప్పుకొనవచ్చును. సామాజిక ప్రభావములు వ్యక్తిని రూపొందించును. సమాజములో సమూహమునునది మౌలిక విభాగము కావున సమూహముల మధ్యగాని, వివిధ వ్యక్తుల మధ్యగాని కలుగు పరస్పర ప్రేరణ మరియు ప్రతిచర్యల ఫలితముగా సామాజిక వర్తన తెలిసికొననగును. సామాజిక ఆదాన ప్రదానములు (Social interactions), పరస్పర సామాజికవర్తనలేనిచో వ్యక్తిత్వము గాని మానవవర్తనగాని యుండదు. మానవ పరిసరములలోనే మానవుడు అర్హుడుగా సమర్థుడుగా కాగలుగుచున్నాడు. పుట్టగానే శిశువు మాతృస్వస్వమున కారాటవడునట్లే తనయవసరముల కొరకు మానవునికి సమాజ మత్యంతావశ్యకమగుచున్నది. వానివర్తన లోని ప్రతి మలుపు చుట్టునున్న సమాజ ప్రభావము చేత మలచబడుచున్నది. “సంఘ ప్రమాణములు, విధినిషేధములు, భాష, వైఖరులు, అవిచారాభిప్రాయములు, రాగ ద్వేషములు, ప్రజాభిప్రాయము ప్రచారము వంటివి సామాజిక వర్తనను రూపొందించుటలో ప్రధానపాత్ర నిర్వహించుచున్నవి. వ్యక్తివర్తన నడుపులో నుంచుటకు సంప్రదాయము, ఆచారములు, కట్టుబాట్లు, జానపదరీతులు (Folkways) మున్నగు సంఘప్రమాణములుపకరించును. సమాజ విద్రోహకర చర్యలుగల వ్యక్తిని శిక్షించుటకు, అదుపుటాజులలో బెట్టుటకును, సమన్వయ మార్గమున సమాజమును ఏకముఖముగా నడపుటకును, విధినిషేధములు సమాజములో విశిష్టమైన కార్యములు సాధించుచుండును. భాష సామాజిక సృష్టియని అంగీకరించినప్పుడు, సామాజికీకరణమునకు దాని పాత్ర యెంతటిదో పేటగా చెప్పవలయునా? భాషోత్పత్తి ఫలితముగానే వ్యక్తులలో క్రియా ప్రతిక్రియలు పెరిగి మనోవ్యాపారములు ప్రస్ఫుటములైనవి. వైఖరులు కూడ మనో వ్యాపార సంబంధముగా అనుభవమునందు గడించుకొన్నట్టివి. ఇవి స్థిరవైఖరులు, అస్థిరవైఖరులని రెండు రకములుగా చెప్పుదురు. మొదటిది తనమతము, వస్తువులు, ధనము, సంతానము, మరియు సాంసారిక విషయములయెడల యేర్పడునట్టివి. వ్యక్తి వయస్సునుబట్టి మారుచు ఇతరులయెడల ఏర్పడునట్టివి రెండవ రకమునకు చెందును. కులము, వృత్తి, అంతస్తుల ననుసరించి కూడ ఈ మనోవైఖరులేర్పడుట గాని ప్రభావితమగుటగాని తటస్థము. వైఖరులొకవిషయమున నెప్పటికిని అనుకూలముగా

నైనను లేదా ప్రతికూలముగనైననుండ వచ్చును. ఆత్మవిశ్వాసమును, ఆత్మగౌరవమును పదిలపరచుకొనుటకీ మనోవైఖరులు తోడ్పడుచుండును. సవిచారించని అభిప్రాయములే అవిచారాభిప్రాయములు. అవి దుశ్చర్యలకు హేతువులగును అట్టియభిప్రాయములు గలవారిని క్షణనులుగా చేయును. అటులనే ప్రజాభిప్రాయము, ప్రచారముల పంటివి సామాజిక వర్తనను నియంత్రించును.

వ్యక్తి యొక్క ఆత్మవిశ్వాసము సహితమా సమాజములోని యితర వ్యక్తులతో నిచ్చిపెచ్చుకొను సంబంధమేర్పరచు కొన్నప్పుడే కలుగును. అతని ఆత్మ ప్రభావమాతని మొత్తము ప్రవర్తన మీద పడుచుండును. అట్టివ్యక్తి యొక్క సర్వతో ముఖాభివృద్ధి సమాజములో కలుగునని భావము. మానవునిలో నూతన ప్రేరణములను, అవసరములను గూడ సమాజమే పుట్టించును. అనగా మానవవర్తనలో సమాజమొక నృజనాత్మకశక్తి. ఏసమాజమునకైనను పై లక్షణములు ప్రధానాంశములే. జానపద సమాజములో వారి సామాజికవర్తన యెట్లుండుననునదీ క్రింద వివరించనైనది.

సంపదేశ సుక్కు ఓసందమామా తల్లిగావలెమాకు ఓసందమామా

చల్లనీ సెందురుదు ,, తండ్రిగావలెమాకు ,,

అది నారాయణుడు ,, అన్నగావలెమాకు ,,

ఋరపుత్రి జానకి ,, పదినగావలెమాకు ,,

దక్షిణపు సుక్క ,, అక్కగావలెమాకు ,,

బంగారి సూర్యుడు ,, బావగావలెమాకు ,,

మాపటిరి సుక్క ,, మరిదిగావలెమాకు ,,

వల్లెల్లి శ్రీలక్ష్మి ,, చెల్లెగావలెమాకు ,,

సూర్యచంద్రులు, సజ్జత్రములు, దిశలు, లక్ష్మీనారాయణులు, సీత వల్లీయులకు తల్లిదండ్రులు, అర్కానెల్లెంద్రు, దామరదులు. ఈ మనోభావములను వైఖరులను, ఊహించునట్టి వారెంత దిశ్శబ్దములో గ్రహింపవచ్చును. ప్రపంచమంత ఒకటే కుటుంబము (మనుష్రై ఏ కుటుంబకర్మ) అని వారి భావన. ఈ భావనలో భారతీయ సంస్కృతి ముద్రితముకొన్నది. ప్రకృతియే వారికి ప్రేరణ. కావున ప్రకృతి యనగా వల్లీయులు. వల్లీయులనగా ప్రకృతి. ఆ వావిడరుసల విషయమున వారెంతదౌచిత్యము పాటించి విలువలను చక్షించిరో పై పాటయే సాక్ష్యము. ఇట్టి మనోవ్యాపారములు

నిష్కలంకము, నిరాడంబరము, అన్యోన్యము, అదర్శము అయిన జానపద సామాజిక వ్యవస్థకు పునాదులు.

మూడు రూపాయలిత్తా - ముత్యాల పోగులిత్తా
 నుపురాయెపిల్లా - గురిజాల గట్టు మీదికి
 మూడు రూపాయలద్దు1, - ముత్యాల పోగులద్దు2,
 నేను రానోయిరాజా - చేపుడున్నా గుట్టమీదికి

దేవుడన్నచో జారకాంతకై నను భయమే వుట్టినది. ఇది వల్లీయుల నైతిక విలువకొక నిదర్శనము. నాగరక జారిణికివట్టింపుకూడ ఉండదు. వల్లెపదుచు యొక్క నైతిక దృక్పథము, మానసికమైన విలువ, సామాజిక విధినిషేధముల మీద గౌరవము అట్టిది.

ముక్కు మొగమూలేని వక్షి ముప్పయ్యారు గుడ్లుపెట్టె
 డెబ్బయ్యారు నుట్లుదిరిగె ఇరవయ్యారు పిల్లల్లేవే
 జీని యర్థామేమొగానీ తెలుసుకోండీ జ్ఞానులైతే?

.... జీని పేరె కుమ్మరిసారె; - ఇదొక పొడుపు (కట్టు) కథ. ఒక సమస్య. తొలుత గూఢార్థ ప్రతిపాదక సమస్యలేవనెత్తి ఆ తర్వాత భావార్థమును దెలిపి సమస్యా నివృత్తి చేయుటలో వల్లీయుు చాకచక్యమద్భుతము. వారి ఆలోచనా పటిమకును, అనుభూతికిని పొడుపుకథలు ఆధారము. (వల్లీయుల మీద ప్రకృతి ప్రభావ మనంతమని మరచిపోరాదు). ఇట్టిపొడుపు కథలు రూఢ సామాజిక ప్రయోజనమాశించిన సామాజిక సృష్టియే.

“గుట్టగట్టూరి, రెండు గొల్లవారిండ్లు- గొల్లాని కూతురు కలుకల్లకలికి
 తొలికోడికూయంగ తొలిబాన చిలుక- మలికోడికూయంగ మలిబానచిలుక
 ఆచల్ల ఈచల్ల ఒకటిగాబోసి- రాజన్నపట్నాన చల్లమ్మ చల్ల
 రాజనాలిచ్చేను పోయవేచల్ల- రాజనాలు మాయిండ్ల రాగిగింజాలు
 ముత్యాలు యిచ్చేను పోయవేచల్ల- ముత్యాలు మాయిండ్ల మొక్కుజొన్నాలు

అవులనిచ్చేను పోయవేచల్ల- అవులు మాయింట ఆడబిడ్డలు ”

జీనిలో గొల్ల పనిత గర్వము, కలవృత్తిమీద అభిమానము కొట్టవచ్చినట్లున్నది. గొట్టెల పెంపకము, పాడిచేరము గొల్లవారి పృత్తి సంబంధములు. ఆయాకులపత్తులార్థముగా మెరుగు పడినప్పుడిట్టి మనోవైఖరి యేర్పడుట నైజము. అనలు ఆరిక స్తోమత యనునది కూడ మనస్తత్వము మీదెంతయో ప్రభావము చూపుచుండును.

వద్దొక్క సుమ్మా బొలమూదిగన్నా-యాలవొచ్చెపు వాడకు

పూరంచు నెలకరా పులవలకు తెల్లజొన్నలకు-నెత్తిన గంపరా సంకనా పిల్లలూ
తోపయెంబడిపోలే నాయెంటరాకరా-సీపాటి మనగళ్లు నామరుదులున్నారు

... ..
సేతివి గాజులు గల్లుమనకుండా-కాలువీ మెట్టెలు సిట్టు మనకుండా
బొచ్చెన్న పోరా ఓ చూదిగన్నా-తోల్ల నూరుకపోయి తోలు తెచ్చినాను

... ..
చెప్పులూ కట్టినా తయ్యారు చేసినా-కాలన్న పెట్టవే ఓ కాపుదానా**

కాపువారిది వ్యవసాయ పృత్తి. వారివద్ద చిన్నకులములవారు జీతముందురు. ఆయా పొలము పని పాటలలో కలిసి కట్టుగా చేరియుండుట వలన, పరిసర సన్నివేశ ప్రభావముల వలన వారితో వీరు వీరితో వారు ప్రేమ కలాపములు రహస్యముగా ఆడుకొనుట జరుగును. అట్టి సందర్భములలో వారి మనోభావములు కుల తత్వమును వ్యక్తికీర్తించుచుండును. పెద్దకులములకును చిన్నకులములకును మధ్య నెన్నియో పట్టింపులు కనిపించును. ఈ పట్టింపుల వలన చిన్నకులములవారి మనోవైఖరి కూడ పెక్కు పాటలలో సుస్వక్రమగు చుండును. జారత్వ విషయమున పట్టింపులు సడలిపోయి ఉభయుల మనస్తత్వ మింకొక విధముగా అదరు బెదరుస కుదురు కొనుట యొప్పును. ఆర్థికముగా కుదురు కొన్నప్పుడే కులతత్వములు సన్నగిల్లుటన్నదీ నాదెక్కువగా కన్పట్టుచున్నది. ఇది జరుగ వలసినదే.

పచ్చుల బోయి మేదరి పదిపేల దబ్బ 1, దెచ్చె
ఎర్రమల బోయి మేదరి ఏడుపేల దబ్బ దెచ్చె
నిలుచోని అలెరా నిలుపు గాదెలురా-వంగోని 2, అలైరా వాలు బుట్టెలరా

1. పెదురు బద్దలు   2. పంగి.

చేటల వెల యెంత చెప్పవోయి మేదరీ—చేటకు నీయాలి చెంగు బంగారు రా

మొరిచెలు నీయాలి మొగ్గల రవికెరా—జల్లెడ నీయాలి జడవూల బంతి రా

ఇందు మేదరివాని వృత్తిపరితము. వృత్తిని, వృత్తియందుపయుక్తమగు పరికరముల నాధారముగా జేసికొని మనస్తత్వమావిష్కరింపవచ్చును. అనిరుచి, అనుభూతి, మనోవైఖరి, భావన వృత్తి ననుసరించియే కలుగుచున్నవి. చేట, మొరిచె, జల్లెడలవెల చెప్పుటలోగూడ ఆవర్ణియుని మనస్సు శృంగారమును చమత్కరించుచున్నది. వృత్తి పరికరముల వలన సుతృప్తియగు వస్తువుల మీద తత్కార్యముల మీద వాని ఊహ కల్పన పెరుగుచుండును. ఇట్టి యూహకల్పనలో నెన్నియో రకములైన అనుభూతు లేర్పడును. అనుభూతుల ఫలితముగా జీవన విధానము నెరుంగదగును. మనస్తత్వము జీవన విధాన మనోన్యాయశ్రయములని యిప్పట్టులందు సులభముగా గుర్తింపవచ్చును.

కొమ్మనా పండున్నదీ ఉయ్యాలో—కోరికే మన్నొచ్చునా 1, ఉయ్యాలో

కొమ్మ బటిగుంజితే

కొంగున పడదును కదా 2,

బాయిల చేపున్నదీ

బమిసితే మన్నొచ్చునా

గాలమేసీ గుంజితే

గడ్డనా పడదును కదా

పసుల కాడి బోయలే

జోడు యిద్దరు బాలులే

దొడ్డిన కోడున్నది 3,

దోసుతే మన్నొచ్చునా

పగమేసీ గుంజితే

దొడ్డిన పడదును కదా

గూటినా కోడున్నదీ 4, ,,

గునిసితే మన్నొచ్చునా

ఇత్తులేసి 5, పిలిసితే ,,

ఇవతల పడదును కదా

చెట్లు చేవులు, బావులు, చేపలు, పశువులు, దొడ్లు, కోళ్లు మొదలగునవి జానపదుల పరి నరములలోనివి. కావున వారి ఊహ, అనుభూతి, ఆలోచనలన్నియు పైవానితో ముడి పడుచున్నవి. ప్రకృతి ప్రభావముచేత మానవుడు కారీరకముగనేగాక, ఇంద్రియముల ద్వారా అనేకమైన అనుభవములను గడించుకొని వాని నుండి భావముల నేర్పరచు కొనుచున్నాడు. ఆభావములే వాని జీవన వద్దతిని నియంత్రించుచుండును. ప్రతి వల్లె పాట పల్లియుని మనస్తత్వమునకు పిల్లదాట. ప్రకృతి ప్రభావముల మూట. సంప్ర దాయాచ్యుత ప్రవాహపుచేట.

1. కోరికే ఏమైన వచ్చునా 2. దుముకదా 3. కోడె + ఉన్నది

4. కోడి + ఉన్నది 5. విత్తులు వేసి.

వ్యవసాయశాస్త్రమిటులు, వానలు బాగుగా కురియవలెననుచు పాడుకొను పాటలలో కీర్తింపబడు వానదేవుని ప్రసక్తి అతిసంతనమైనది. వేదవాఙ్మయములో ముఖ్యముగా ఋగ్వేదములో పెక్కు మంత్రములందు వానదేవునిస్తుతి కలదు తత్సంబంధ పురాగాథలను పరిశీలించినచో మానవుల మానసిక రీతుల చరిత్ర నర్థము చేసికొనవచ్చును. పురాగాథలపై టైలర్ అభిప్రాయమిటు గమనార్హము 1.

వానల్లు కురవాలి వానదేవుడా	-	వరిచేలు పండాళి	వానదేవుడా
నల్లని మేఘాలు	,,	నల్లంగ కురుకాలి	
సేలన్ని నిండాళి	,,	మూనాలు యెదగాళి	
యెన్నుల్లు వేయాలి	,,	పన్నుగ సేలన్ని	
పంటల్లు పండాళి	,,	భాగ్యలు నిండాళి	,,
పండుగలు సేత్తాము	,,	మావూరి సెరువయిన	,,
ముంచె త్తిపోవాలి	,,	కప్పలకు పెళ్ళిళ్ళు	,,
గొప్పగా సెయ్యాలి	,,		

ఇట్టి పాటలు నాలుగైదు రకములుగా షాడుకొందురు: పాటలలో పొర్పించెడు విధానమంతయు ఋగ్వేదములను తలపింపజేయును పంటలను గూర్చిన ప్రస్తావనలకు ఋగ్వేదమందలి ఋక్కులెన్నియో ప్రమాణము. ప్రకృతి యందంతట నైన సాన్నిధ్యమును ఓర్పించుచు పొందెడు పల్లీయ అనుభవములకు ప్రమాణమును వేదములలో గనుగొనవచ్చును. జడదేవతతైన ద్యావాపరుణ ఉపసాది భగోళదేవతలను, ఇంద్రాది వాతాపరుణ సంబంధ దేవతలను, పృథివ్యాది భూదేవతలను గూర్చి సర్వస్వామాణిక మంత్రములయి వేదములు చెప్పినవి. పక్ష పక్ష్యదులందు మైత్రీభావము కల్పించినది. పెక్కుసందిర్భములందు పరుణాదీత్యుల ఔన్నత్యము కొనియాడబడినది

1. The Myths shaped out of those endless analogies, between man and nature which are the Soul of all poetry, into those half-human stories still so full to us of unfading life and beauty, are masterpieces of an art belonging rather to the past than to the Present" Tylor:-Primitive Culture-Vol. I P. 317.

దేవతలకు మనుష్యులకేకాక సర్వప్రపంచమునకు వరుణుడేరాజు 1. ప్రకృతి ధర్మములకు వరుణుడు మహాప్రభువు. భూమ్యాకాశములతో గూడిన ప్రపంచ మందంతటను వ్యాపించియున్నాడు 2. ఋగ్వేదములో వరుణుడు మరియు విశ్వుడు నదీదేవతలుగా కూడ వర్ణింపబడినారు. వరుణుడు సర్వాంతర్యామి యని కీర్తింపబడినాడు. ఉపస్సు, సూర్యుడు, అగ్ని, వాయువు, వర్షము ఎల్లరకు తల్లిదండ్రులవంటివారని ఋగ్వేదమందలి పెక్కు మంత్రములందు చెప్పబడినది. ఈ నాటికిని పల్లయులకిట్ట భక్తి కలదు.

,,ఇగనన్న దయలేద జగమేలు తలివండ్రీ వానదేవా ఓ వానదేవా,,

అనుచు తన్మయులై పాడుకొనుసాటయే మచ్చుతునక. వేదములందు గన్నట్లు మానసిక ప్రవృత్తి పల్లయులలో గనుగొన వచ్చును. ఆ మంత్రములందలి మనః ప్రవృత్తినిగూర్చి భారతీయ తత్వశాస్త్రము సూత్రీకరించినది 3.

సకాలమునకు బాసలు కురియనప్పుడు ఒక గోండుకొక్కను దెచ్చి, పసుపు పూసి, కుంకుమజల్లి, పసుపునందదిన గుడ్డతోబెట్టి, రోకలికి నడుమ గట్టి ఇరు ప్రక్కలను బట్టుకొని మోయుదురు. ఒక్కొక్కమారు రోకలికి చూరు కాడిని కూడ ఉపయోగించెదరు.

1. ఋగ్వేదము:- 2-27-10, త్వం విశ్వేషాం వరుణాని రాజాయేచ దేవా ఆసురయేచమర్త్యాః, శతంనోరాస్వశరదో విచక్షేక్వామాయాంషి సుధితానిపూర్వా.

ఋగ్వేదము:- 10-132-4, అసావనోఽ అసురసూయత ద్యాస్త్యం విశ్వేషాం వరుణానిరాజా మూర్ధారథస్య చాకన్తై తావతైన సాంతకధృక్.

2. ఋగ్వేదము:- 8-42-1, అస్తభ్నార్ధ్యమసురో విశ్వవేదా అమిమీత వరి మాణం పృథివ్యాః; ఆసీదప్సిక్వా భువనాని సమాద్విశ్వేస్త్రాని వరుణస్యప్రతాని

3. ఆకాశమందలి సౌందర్యమును, భూమిపైగల యద్భుతములను నిలకించి ధ్యానించి, మంత్రశ్లోక రచనముచే దమ హృదయ భారమును దేలిక పరచు కొనిరి,- భారతీయతత్వశాస్త్రము:- డా॥ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ(త్రైగుణేత-బులును వేంకటేశ్వరు) అధ్య-2, పుట 80 (1వ సంపుటము)

,,కప్పమ్మ నీళ్ళాడే కాలమెండి పాయె-వానదేవా ఓ వానదేవా

ఇగనన్న గురిపించు జగమేలు తలిదండ్రీ-వానదేవా ఓ వానదేవా,, ❀

సాధారణముగా శ్రీ లే యిట్టి యుత్సవమును చేయుదురు. బాలబాలికలుగూడ జట్టుగట్టి, కప్ప ఉత్సవము, గావించుదురు. కప్ప కావడిని మోసికొని యింటింటికి తిరిగి గింజలు అడుగుకొని పరమాన్నము వండి వానదేవునకు నైవేద్యమిడుచుండుటయును గలదు. తెలుగు దేశమంతట ఈ ఆచారమున్నది. వర్షస్థితికిని మండూకములకును గల అవినాభావ సంబంధమును గూర్చి బుగ్గేదములో సమన్వయము తెలుపబడినది. వర్షదేవుని స్తుతికి అంగముగా మండూక స్తుతి చేయబడినది వది ఋక్కులలో మండూకములను గూర్చి మండూకసూక్తమును ప్రత్యేక సూక్తమే కలదు.

సంవత్సర వర్షాతము నైషిక్ ప్రతాచరణశీలరై వేడవాణిని ఉత్తమ రీతిని ప్రపంచించు బ్రాహ్మణులకును, సంవత్సరము పాటు మౌనవ్రతమున పడియుండి వర్షాగ్రహనమున ఉచ్చైస్వరముతో బలుకు మండూకములకును పోల్చిన సందర్భమును గడనించినచో తద్విశేష మవగతమగును.

సరస్సుగందు గ్రీష్మకాలములో ఎండిన చర్మ పాత్రలవలె ఎడియుండినట్టి మండూకములకు ఆకాశమునుండి జలపెప్పుడు భూమినిచేరవచ్చునో అప్పుడు బెకబెకారావములుచేయుటకు నోరవచ్చును 2. అనగా వానలు కలుగునప్పుడు కప్పలు చేల్కొనునని, వాని బెకబెకారావములు వరుణదేవునకు స్వాగత గీతములపండివని, అతనికి కప్ప వాహనము పండిదని తెలుపవచ్చును.

,,కప్పమ్మ గడప లొక్కినది శుభమన్న-సూచనలు చూచు చెప్పిపిటి
కప్పరెగిరి వానలమ్మా పొంములో-కనకమే పండుతాయమ్మా,,

1. ఋగ్వేదము:- 7-6-103-1

సంవత్సరం శశయానా బ్రాహ్మణా వృత చారినః

వాచం పర్వస్య తిన్వితాం ప్రమండూకా అవాఙిషః 1

2. ఋగ్వేదము:- 7-6-103-2

ఓవ్యాఅహోఅభియదే మాయన్ ధృతిం నకుష్మం సరసీశయానం

గదా మహాన మాయుర్వత్సినీనాం మండూకా నాంవగ్నూరతా సమేతి

..కప్పతల్లి పెళ్ళి చేడుక నూడరే - కావిళ్ళ నిళ్ళంపినాడూ

వరుణ చేవుడు పంపినాడూ - వాడలన్నీ నింపినాడూ,,

అని పల్లియులు పాడుకొను మున్నగు కప్పతల్లి పదాలలో పైభావములనూచానముగా పోషింప బడుచునేయున్నవి. పేదముల ప్రకారము పూజార్హములైన వృషభము, గోవు, మేక, శునకము, మండూకము, కోతి, పక్షి, సర్పము వంటి సమస్త ఖాతకోటి నేటికిని పల్లియులకు పూజార్హములు. పేదములందలి భాషా తత్త్వము, భావన, అడుగడుగున అలంకార ప్రయోగము, ప్రకృతి పరిశీలనవంటి లక్షణములు పల్లెపదాలలోగూడ కనిపించును.

పల్లియులు సూర్యచంద్రులను తలపిని సమయముగాని, సన్నివేశముగానికేడు. పెక్కుపదాలలో తన్నామనంకీర్తనము చేయబడినది.

తెల్ల తెల్లవారంగనూ స్వామి తన పక్షిలూ పలుకంగనూ

పక్షిలూ పలుకంగనూ స్వామి తన వృక్షిలు కదులంగనూ

పొద్దున్నె సూర్యుడు ఏచాయ నుండునూ - ఓ సూర్యనారాయణా

పొడుచుతా ఆ స్వామి పొన్న పుష్పాచాయ - ,,

....
పండుకొని పోవచ్చు పచళించి పోవచ్చు ,,

పండుకొన పొద్దేది - పచళించ పొద్దేది ,,

ఇట్టి భక్తిపూరిత భావములు పల్లియులలో కోర్కొల్లులు. వాచయేము ప్రతి పనికి సూర్యభగవానుడే సాక్ష్యము. వారికిగాదు, సమస్త పిశ్యమునకును అతిదే కర్మపాక్షి నిత్యము సూర్యభగవానునితోడనే మేల్కొని, అతని తోడనే నిద్రించెను మానవ మానవులమునకు జన్మతః సూర్యోపాసన సహజమే. పేదములు సూర్యభగవానుని గొప్పగా స్తుతించినారు. ఋగ్వేదమందలి పది షంకృములలో సూర్యుని వర్ణన కలదు. అనేక సందర్భములందు తత్ప్రస్తావన కలదు. సకల జీవచైతన్యమునకును, సకల రోగనివారణమునకును అభ్యుదయమునకును అతడే కారణమని తెలుపుటయును కలదు.

ఈ సందర్భమున నొండు రెండు మంత్రములు గమనింప దగును. అసలు యజుర్వేదోక్తమైన గాయత్రీ మంత్రము సూర్యునిగూర్చి సంబోధింపబడినదే.

ఏలీయాలా ఏలీయాలా ఏలీయాలా

ఐలేసా జోరుసెయ్యి ఐలేసా బారుసెయ్యి

గంగమ్మ తల్లికి చెంగల్వ దండ - కాళిందికీ తెల్ల కల్వదండ

జోర్సెయ్యి బార్సెయ్యి జోర్సెయ్యి బార్సెయ్యి

గోదరి తల్లికి గొజ్జంగి వూదండ - సరస్వతీకీ సన్నజాజి దండ

కృష్ణవేదమ్మకు గోదంగి దండ ....

పిల్ల కెల్లల్లంత సల్లంగ రక్షించి - ఇల్లు చేర్చండి ఓ తల్లాలారా,,

అనుచు నదులమీద పడనలు నక్షత్రులారు మరియు చేపల పేటకాండు సబీమ తల్లిని స్మరించని క్షణముండదు. ఏలన, వారి జీవితమంతయు నదులమీదనే గదా. సబీదేవతల ప్రశంసకూడ ఋగ్వేదములో నున్నది. గంగా యమునా సరస్వతీ యెవలగు నదులు స్తుతింపబడినవి. వాని ప్రవిత్రత కొనియాడబడినది జానపద సాహిత్యము వేదసాదృశ్యము, అపౌరుషేయము కావున జానపదులు దేవముఖులకు వరోక్షమైన వారసుల వంటివారు.

సాధారణముగా ఊరివెలుగలను, చేనికట్టునను, బావుల వద్దను, పొలి మేరలందును గ్రహదేవతలు ప్రతిష్ఠితమైయుండును. చిన్నరాతి బండలచేత గుడియేర్పరచి, ససుపు కుంకుమలచేత అలడిన రాతి ప్రతిమనందుంచి, మొక్కలు చెల్లించుచు, ఉత్సవములుచేయుచు, కోరిన బియ్యి స్వీకరించుదురు.

1. ఋగ్వేదము:- 2-2-12-4.

ఋగ్వేదము:- 3-3-44-2, హర్యన్నుష సమర్చయః సూర్యం హర్యన్నురోచయః, విద్వాన్భిక్షితాన్తర్వశవో వర్తన ఇంద్రవిశ్వా అభిశ్రియః

ఋగ్వేదము:- 7-5-82-3,

అన్వపాంఘాన్యత్ప్రప్త మోజసా సూర్యమైరసుతందివి హృథమ్

ఇంద్రావరుజామదే అన్యమాయి నోపిర్వతవ పితః పిర్వతం దియః

పల్లీయులమనసెంత నిరాడంబరమైయుండునో యటులనే వారి దేవతా విగ్రహములు సహితము నిరలంకృతమై నిరాడంబరమైయుండును. నాగరకులు భోగలాలసులై ఆడంబరులైయుందురు కనుక వారిదేవతా విగ్రహములుగాని, గుళ్ళుగాని వేషభూషోపవన్నమై కళాత్మకమై డాంబికత ఉట్టిపడునట్లులరారుచుండును. నాగరకునికంటె జానపదునికి అడుగడుగున నైవభీతి ప్రకృతి సిద్ధమైయున్నది. ఎట్టి ఆయాసము పచ్చినను ఆచడమూడినను ఆ దేవతలే శరణ్యము. ఉత్సవములప్పుడుగాని, బయలిచ్చినప్పుడుగాని, మరేదేనిలోపము జరిగినప్పుడుగాని గ్రామదేవత కొందరియందు ఆవేశింపగా (పూనగా) ఆ వ్యక్తికిపమెత్తి, నెరుడ నరుడ నరుడో ఓరి నరుడా,, అని హెచ్చరించుచుండ, పల్లీయులు, ఏటితల్లి-ఏటపరాదంచేశాం-ఎందోలేతల్లి-ఈకోపమూ,, అని పార్థించినప్పుడు, కోకలిచ్చినావా నరుడా-కోరికె తీర్చినావా నరుడా-కోరికె తీర్చినావా నరుడా-కోళ్ళు కోసినావా నరుడా-గొల్గొలిచ్చినావా నరుడా అని యడుగుచు కోరికలు తీర్పించు కొనుచుండును. ఇట్టి సన్నివేశములలో జానపదుల మానసికత త్వము అద్దముపట్టినట్లు కనిపించును. ఓరికి భయము నుండియే భక్తి యలవడినదని చెప్పవచ్చును. భక్తి, భయము సమపాళ్లలో రంగరింపబడియుండును. ఇతర దేవతలెందరున్నను వారి మీద గ్రామదేవతల ప్రభావమే యెక్కువ వారిమనోవైఖరిని మార్చుతరముగాదు. భయాత్మకమైన వారి మానసిక స్థితినిబట్టి కొన్ని దేవతావిగ్రహములకు భయంకరాకారమును గూడకల్పించుకొనుచుండురు. ప్రాక్తన మానవ మనస్తత్వ వీజములిప్పట్టున గర్భితములై యుండును. జానపదుల మనస్తత్వము పృక్తమైనంత తేటగా నాగరకుల మనస్తత్వము వ్యక్తముగాదు. దీనికి ప్రకృతి బాంధవ్యమే సాధన కారణము. మొత్తము మీద పల్లీయుని మనస్తత్వమీ విభిన్నముగా వృత్తి, ప్రకృతి, పరిసరములు, దేవుడు, శృంగారము అనువానితో నెప్పుడు ముడిపెసి కొనియుండును.

కుటుంబ జీవనము

సమాజములో కుటుంబమే కీలక మైనది. సామాజిక రాష్ట్రముల ప్రకారమది ప్రప్రథమ స్రావమిక సమూహము. దాని పరిమాణము చిన్నది. నిశ్చలమైనది. రక్త సంబంధము, చారిత్రకమైన దగ్గర సంబంధము, అన్యోన్యశ్రయము, నిరంతర సంబంధములు, సమానోద్దేశములు మున్నగునవి కుటుంబ జీవన లక్షణములు. వ్యక్తి మొదట కుటుంబమునకే చెందియుండును. అదియంతని వ్యక్తిత్వమును తీర్చిదిద్దును. అనాది నుండి వ్యక్తుల వ్యక్తిత్వమును తీర్చిదిద్దుటలోను, వారిని సామాజికీకరించుటలోను ప్రముఖ పాత్రవహించుచు వచ్చినది. కుటుంబములో సరియైన సామాజికీకరణ పొందిన వ్యక్తియే సమాజములో నితరసామాజిక సంస్థలలో తన విధులను సరియైన విధముగా నిర్వహింప గలుగును.

భార్యాభర్తలు వారి బిడ్డలు కలిసి యుండు వద్దతియే కుటుంబము. అది రూపొందుటకు స్త్రీ పురుషుల మధ్యగల స్థిరమైన దాంపత్య సంబంధమే మూలహేతువు

పోదాము తిరుణాల చినదాన—పొదిలి కొండకు మనము కరదాన

పెరుగు బువ్వానద్ది వదిలంగ కట్టుకొని

నంది కిష్టను వనము నరవ గుండా పోతె

తుమ్మ ముల్లంటాయి బొమ్మ డెముడుంటాది

స్త్రంబంబు పోయిన పాట గుండా పోతె

నరస మాడుకుంటు నరదాగ పోవచ్చు

కొండ మీదా రెండు కోనేరు బున్నాయి

కోనేర్లలో మనము కొసిరి రాసంలాడి

కొంగు ముడేసుకొని కొట్టరి కాయలను

నరసింహసామికి అర్పించి వత్తాము

ఈసారి తిరుణాల నాటికీ మనకొక్క

కొడుకు పుట్టాడంటే కొండంత కప్పురం

సరసింహసామికి అరతిచ్చి జేగ

నిలుపు చోపులు ఇచ్చి నిష్ఠతో వత్తాము

కేవలము లైంగిక వాంఛలతో జత కూడుటను దాంపత్యమనుట కన్న అన్యోన్యము రాగములతో సంగ్రహాయమును పాటించి సంతాన ప్రేమతో చక్కని మాతృత్వ పితృత్వ ధర్మములను నెరవేర్చెడు దాంపత్యమును అదర్శమనుట ఉచితము. దానివలన కుటుంబము స్థిరరూపము దాల్చును. పైపాటలో నిట్టి లక్షణములుగల జానపద దాంపత్యమును జానపద కుటుంబమునకు పునాదిగా స్వీకరింప వచ్చును. వివాహముతో దంపతులలో ననురాగము మొగ్గతొడిగి, సంతానముతో నది పుట్టించి, అనుబంధముగా రూపొందును. పుట్టిన బిడ్డకు సకలోపచారములుచేసి సంరక్షించు కొనుట నమస్త జీవులలోగల సృష్టిధర్మము. జానపదమూత—

మాడవట్టుకు మంచి నూనె—కనుచెవి ముక్కుల కమ్మని నూనె
దెద్దె సిద్దెముల గట్టున నూనె—ఎడపెడ తొడలకు మడిగెనూనె
రొమ్ముదిమ్మెనెల రొమ్మం నూనె—రంధ్రం పట్టుల రాసిన నూనె
తలపొర యంటుల గిద్దెనునూనె—కందున పూసిన గానుగనూనె
నన్ననలుగుతో సాదిన నూనె—వచ్చ పసుపుతో వండిన నూనె
గోరువెచ్చని నీరున నూనె—కుంకుడు సురగున గుక్కిన నూనె

....

నీరాజన నిత్యస్నానం—తీర్చి వేకువన దిద్దికుమారం,,

నిత్యము బిడ్డయొక్క మాడవట్టునను, కనుగొలకులలోను, చెవి ముక్కు రంధ్రములలోను మంచి నూనె యంటించి ఇతరావయవముల నన్నింటినిగూడ నూనెతో చక్కగా మర్చించి, చేపదేదనట్లుచేసి, గోరువెచ్చని నీటితో స్నానము చేయించి తొట్టెలో వరుండబెట్టి “మంచి గంధం మాచికాయ—ఊదొత్తు ఉమ్మికాయ కప్పురంబు కచ్చోరంబు—గుగ్గిలమ్ము కుందలమ్ము కస్తూరికా గై రికమ్ము—నన్ను జేరు సాందిరాజీ—గంధ హావములు గండాదీపం—హారతిహోమం అగ్నిపూజములు—దేవత సత్తువ దివిజో జోతల—పురిటి నుద్దికే పున్నెము జోతల”—గంఠెలో నిప్పులుగొని తొట్టెల క్రింద చేర్చి దానిలో మంచిగంధము, మాచికాయ, కప్పురము, గుగ్గిలము,

కస్తూరి, సాంబ్రాణి, మున్నగు వాని చూర్ణమును వేయును. అందుండి మెల్లగా పొగలు గ్రమ్ము కొనును. ఆపొగలు బిడ్డకు ఆరోగ్య దాయకము లై హోషధూమము లను తత్ప్రయోజనములను దలపింపజేయును. అనగా తల్లితన బిడ్డ ఆరోగ్యమును దేవతల దీవనలను ఆశించు చుండునని భావము. జానపద మాత పసిబిడ్డ నిట్టాయాలలో బెట్టి యూపుచు “ జోలల్లు పాడితే బాలలకు నిద్ర - నాగస్వరము పట్టితే నాగలకు నిద్ర,, అనుచు జోల పాడుచు, “ లాలి లాలీ లాలి లాలమ్మ లాలీ-లాలమ్మ గుర్రాలు లంకల్లమేనూ-అప్పాయి గుర్రాలు అడవుల్లమేనూ-నిన్నచూ అప్పాయి సిరిమొగము సూసీ-సిగ్గుపడు చంద్రన్న పొడవగా జడునూ,, అనుచు లాలించుచు, ఏడ్చినచో నెత్తుకొని ‘ఏడవకు ఏడకు వెళ్లి అప్పాయి-ఏడిస్తే నీకళ్లు నీలాలుకారు నీలాలు కారితే నేజూడలేను- పాలైన కారపే బంగారు కళ్లు,, అని బుజ్జించుచు, ఇంకను టిక్కకుండనిచో “డివిరి వట్టక సుండన్న-ముక్కట మిందిన చక్కన్న- తల్లిపాలురా తనువన్న-రొమ్ము కడుపుము రోయన్న,, అనుచు రొమ్ము గుడిపి ఒడిలోనే జోకొట్టుచు ‘నిద్రపో నాబాబు నిద్రపో నాన్నా-నిద్రలకు సూరేళ్లు-నీకు సూరేళ్లు- నిద్రపో బలభద్ర రాజకుమార - నినుగన్న తండ్రికి నిండ సూరేళ్లు,, అని పాడి నిద్రబుచ్చుచు తనభర్త, బిడ్డ చల్లగ సూరేండ్లు ద్రుతుక పలెననియేగాక ‘కొండంత దేవునిరి మేటంత పత్రి - ద్రుహంత ఆయుస్సు నీకు నాబాబు,, అనుచు నాతల్లి ఆశించుట కప్పుని యనుబంధము గాక నురేమి యగును? శిశుపోషణలో నిట్లన్యోన్యాలు రాగాను బంధములు పెరిగి కుటుంబ జీవన పద్ధతి ఏర్పడి సామాజిక జీవనాంధము స్థిరీకరింపనగు చుండును. సమాజ నిర్మాణమునకట్టి కుటుంబమే బునాది.

కుటుంబము: సంప్రదాయ సంరక్షణ - వ్యక్తిత్వ నిర్మాణము
సామాజికీకరణము.

తనతనకుండుండి సంక్రమించెడు చుంచి చెడ్డల సత్ఫలితమును సంప్రదాయ మని స్థూలముగా చెప్పుకొనవచ్చును. దానిలో చుంచి ఆచారములు, కట్టుబాట్లు, విద్యాసములుండును, చుంచిన తోడుచేసికొన్నప్పుడే యవియన్న సత్సంప్రదాయ బద్ధములగుచున్నవి. సంప్రదాయ యేర్పడు విధమును గూర్చి భగవద్గీత యిట్లు చెప్పుచున్నది,

“యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవతరాజనః

సయత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదను పరతే” 1

(శ్రేష్ఠుడు లేదా ఉత్తముడే కర్మసుఆచరించుచుండునో దానినే మిగిలిన వారాచరించుచుండురు. దేనినాతడు ప్రమాణముగా గ్రహించుచుండునో దానినే మిగిలిన వారంత ఆనుసరించుచుండురు.) అదియే సంప్రదాయమగుచుండును. సత్యప్రదాయమునకు చావులేదు. అది హృదయమును శుభ్రపరచి మనల నున్నత స్థాయికి నందించునని దా॥ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ పండితుడు వచించినాడు. 2

ఊటలేనిది జలాశయము లేదుకదా. అటులే సంప్రదాయము లేనిది సమాజ జీవనముకూడ లేదు. సాత మరియు క్రొత నీటితో కలిసి సాగు గంగా ప్రవాహము వలె, గతములోని మంచిని ప్రస్తుతములోని మంచితో ముడిపైచుకొని సామాజిక జీవనము సాగినప్పుడే ఆ సమాజము వర్ధిల్లును. పూర్తిగా గతమేయని పూర్తిగా వర్తమానమేయని బిగ్గరగ పట్టుకొనుట మంచిది కాదు. ఆ రెండింటియొక్క చక్కని మేళవింపే ఆచరణీయము. సత్యప్రదాయమును బట్టి వ్యక్తికి ని. కుటుంబమునకు గాని, సమాజమునకు గాని మంచిపేరు వచ్చుచుండును. మనది వైదిక జీవన సంప్రదాయము. వివిధ జీవితావస్థలలో నది స్ఫూర్తిదాయకమైనది. దానినెంత రక్తమున రంగరించుకొన్నచో వ్యక్తి అంత వికాసము పొంది సజ్జను డగుచున్నాడు. ఈనాడు జానపదులలో వైదిక సంప్రదాయము చెక్కుచెదరక నిలిచి యున్న దనుట తెన్నియో నిదర్శనములు గన్పట్టును. నిరక్షరాస్యత అధికముగా నున్నను ఆ సమాజములో కుటుంబము యొక్క పాత్ర విశిష్టముగా నుండును.

పిల్లలను తీర్చిదిద్దుటలో తండ్రికంటె దిల్లి బాధ్యత యెక్కువ. చనుగుడుపు నుండి చంకబలమబ్బుపరకు పిల్లలు తల్లి కంటిలోనే నేతివత్తులు పెలిగించుకొను చుండురు. తల్లియేగదా వారికి తొలిదైవము, తొలి గురువు. సంప్రదాయము, ధార్మిక శిక్షణ మొట్టమొదట ఆమె నుండియే అలవడును. చంకలు గొట్టుచు చనుబాలనెంత జీర్ణింపజేసికొని లేగమాడవలెనగునో అట్లు సంప్రదాయము నెరగించుకొన్న బిడ్డ సానబట్టినప్రజమగును. సామాజిక జీవన సౌధనిర్మాణమునకు మూలశిలయగును. ఆమె వలన బిడ్డ పొందు వ్యక్తిత్వ నిర్మాణమును, సామాజికీకరణమును పరికింతము.

1. భగవద్గీత - ఆధ్యా. 3 శ్లో. 21

2. A living tradition influences our inner faculties, humanizes our nature and lifts us to a higher level.-Hindu view of life P. 18.

మన దై నందిన జీవితము తొలుత దై షష్టార్చనతో నారంభమగును. అనగా భగవద్ధ్యానమే జీవుని యొక్క. తొలి కృత్యము. జీవమిచ్చిన శక్తికి నివాళి యెత్తుట ప్రధాన ధర్మము. అది వైదిక ఋషులనుండి వచ్చుచున్న సత్సంప్రదాయము. అసలు తొలివేదమైన ఋగ్వేదార్చ భములోనే అగ్నిదేవుడు ప్రార్థింపబడినాడు. పల్లెటూరి తల్లి తనయునుగ్గుపాలతో దై వభక్తిని సూరిపోయచుండును. ఇటు గణపతిని ప్రార్థింపజేయుచు ప్రకృతిని పరిచయము చేసినది.

“పెనకా పెనకా వేములతోట—కినకా పండ్లూ కామని రూపులు

వాగూనీళ్ళూ వనముల పత్రి—మెత్తని కాళ్ళూ మేచక శంకులు

దూదీమడుగులు దుప్పటిరేకులు— తెల్లని గుల్లొ నల్లని వినాయకా

నాలుగు చేతులా నమస్కారమయ్య”— వినాయకస్తవము చేయుటలోని ప్రశ్నేకత నందరు గుర్తించియే యున్నారు. పై పాటలో తల్లి తన బిడ్డకు వేచెట్లు (వేములతోట). నానిపొట్టు కనకా (కనకమువంటి) పండ్లు, కామని రూపులు అనుటతో గ్రీష్మఋతువును, వాగూనీళ్ళూ వనముల పత్రి—మెత్తని కాళ్ళూ మేచక శంకులు’ అనుటతో వర్షఋతువును; ‘దూదీమడుగులు దుప్పటిరేకులు—తెల్లని గుల్లొ’ అనుటతో శరదృతువును పరిచయము చేయుచు ప్రకృతిని వర్ణించినది. “శరదృతువే దేవునికి కట్టని పెట్టని దేవాయం. భాద్రపదమాసం నర్మకాలానికి మధ్యమం. ఈ కాలంలో పండే నల్లని నేరేడు పళ్ల రాసులూ, నల్లని మేఘముల గుంపులతో విరాజిల్లు ప్రకృతి మూర్తియే వినాయకుడు. ఈయనయే కాలమూర్తి. తెల్లని గుల్లొ నల్లని వినాయకునికి, అంటూ తల్లి ప్రకృతిని, కాలమూర్తిని షష్ఠింజుతూ బిడ్డలకు ప్రబోధంచేస్తుంది” 1. ఈ యర్థము పేదార్థమునకు సమీపమైనది. పేదము ప్రకారము గణపతి యనగా పరబ్రహ్మ. కాని పార్వతి తనయుడైన గణపతి యనికాదు. తల్లి తన చేతులతో పసిపాప చేతులను బట్టుకొని మోక్కి బొజ్జ వెంకయ్యకు నాలుగు చేతుల నమస్కారమనిపించుచు ధార్మిక శిక్షణ గెరపును. వైదిక యుగమున పూజా విధానములో స్తోత్ర పఠనములు నమస్కార రూపములే. ‘నాలుగుచేతులు’ అనుటతో నాలుగు ముఖముల బ్రహ్మ, నాలుగు వేదములు అను నర్థములు స్ఫురించు. సాంప్రదాయక విజ్ఞానము నిక్షిప్తమైనదని ఊహింపనగును. చేతుల జోడింపు వలన ఏకాన్మఖమైన మనోవాక్యాయకర్మలను ప్రబోధించు విధానము వ్యక్తము.

సంజవీవికి, గుడి వీవమునకు, మంగళహారతికి, రామరతులకు, బాలదృష్టికి, చేగివెల్లునకు (ఉదయకిరణ సమూహమునకు), గురుస్వాములకు, దేవునికి “జేజే”లు పలికించుచు నగ్నిసుర్యాది వైదిక దేవతా స్తోత్రములను దలపింపజేయుచు . సంజవీవికి చక్కని జేజే—గుడివీపానికి గుప్పెడు జేజే

....

మంగళహారతి మక్కువ జేజే—రామరతులకు రంగుగ జేజే

బాలదృష్టికి పాశము జేజే—వేగివెల్లునకు సాగిలి జేజే

గురుస్వాములకు గురుగ జేజే—చిట్టి పావల చిరుహస్తాల

దేవుని కెత్తాలి వీవన జోత—పలురకములైన వాని మీదికి భక్తి వినయము లను బోనిచ్చుచు నా భక్తి పారవశ్యమున బిడ్డను చేతుల మీదికి వీసికొని యిండుకడకి లేచినెత్తి యూపుచు, చిందులు చ్రొక్కుచు—

శ్రీరామ రాముడోయి రామభజన—రామన్న రాముడోయి రామభజన

అయోధ్య రాముడోయి రామభజన—కోదండరాముడోయి రామభజన

భద్రాద్రి రాముడోయి రామభజన—పట్టాభిరాముడోయి రామభజన

గోవింద రాముడోయి రామభజన—గోపాల రాముడోయి రామభజన

శ్రీరామ భజన చేయుచు బిడ్డ యందా రాముని దర్శించెడు తల్లి హృదయ మెంతటి సంప్రదాయాపృత కలశమో తెలియదగును. అంతేగాదు, రాముడన్నను, గోవిందు డన్నను, గోపాలుడన్నను ఒక్కడే యన్న సత్యమును గూడ అందించును.

ఆడుబిడ్డ పుట్టినచో తల్లి త్రిమూర్తుల భార్యలైన సరస్వతిగానో, లక్ష్మిగానో, గౌరిగానో భావించి;

కాత్యాయనీ దేవి కరుణించె మమ్ము—ఒడినిండె హోన్నులూ ఒయ్యారిదొమ్మ పట్టినా నోములూ వండి వచ్చాయీ—చేసిన వ్రతములూ సిద్ధించినాయీ

శ్రీగౌరిదేవి మా చింతలు ధీర్ఘ—అమ్మాయి రూపునా అవతారమైతై

నిత్యకల్యాణమ్ము పచ్చ తోరణము—పాపాయి పూసులే పండుగలు మాకు"

అని మురిసి పోవుచు పూజలు, నోములు, పండుగలు అను వానిని పిన్ననాటనే పరిచయము చేయును. వివాహము దలపెట్టుట తల్లి దండ్రుల కొక సమస్య. మిక్కిలి వ్యయ ప్రియానములతో గూడుకొన్నట్టిది. అందును, తగిన వరుని వెదకుట మరింత కష్టము. దొరకినచో కట్నములు, కానుకలు చెల్లించు కొనవలసి యుండును గదా. కనుకనే అడువిడ్డ పుట్టగనే సహజముగా మాతృత్వముట్టిపడి తల్లి మురిసిపోయినను భవిష్యత్విషయములను దలపోయక మానదు,

ఎక్కడున్నావోయి వెర్రి శంకరుడ—'ఉంగాయి' నీ కొరకు దెంగతో వుంది

పాలేన త్రావడూ పర్ర పట్టింది—జోలపాటలు వింటు సోలబోదంత

అలింపరావోయి పాలించ రమ్మ—అలించి పాలించి ఆదరించేవ

అమ్మాయి నిచ్చేము అల్లాడా నీకు—కాదనక చేపట్టి కనికరించాలి

కన్నెల నవ్వులే కట్నాలు నీకు—లల్లమ్మ చూపులే లాంఛనాలనిన్ని

చిట్టెమ్మ పలుకులే పట్టు వస్త్రాలు—పిల్లనే పదిపేలు పెట్టుపోతల్లు

చుట్ట పక్కలతో శుభలగ్నమందు—తరలిరాగదవయ్య పరమేశ్వరుండ

పెళ్లి పనులూబాగ తలపెట్టినాము—మాట తిరుగుటలేదు మనుపు నిశ్చయము

గౌరవ్యము తగిన భర్త శంకరుడని, ఆ శంకరునే యల్లునిగా దలపోయుట హైందవ మాత ఆదర్శము. ఇట్లు తలంచినచో కట్నములు, లాంఛనములవసరముండదు. అనురాగము, భక్తి దాంపత్యమునకు మూల ధర్మమని, పార్వతీ పరమేశ్వరులనే యాదర్శముగా గొని తల్లి యొడినుండి ప్రియుని యొడికి చేర్చునంతవరకట్టి యాదర్శములను రంగరించి పోయుచుండును. "లాలి బంగరుదొమ్మ లాలి మా యమ్మ—లాలి ముద్దులగుమ్మ లాలి సీతమ్మ" అని భావించి సీతమ్మ పాతివ్రత్యమును విడ్డకు ప్రసాదించును. తప్పటడుగులు వేయుచు పడుచులేచుచుండిన ప్రాయములోని విడ్డ చేతులను ముద్దాడుచు; "చిన్నారి పొన్నారి గాజుల పెట్టి—తేవే మా అమ్మాయికి తేనె గాజుల్లు, నవ్వుతూ తొడిగిస్తు నల్ల గాజుల్లు—పాడుతూ తొడిగిస్తు పచ్చ గాజుల్లు ఏరేరి తొడిగిస్తు ఎర్ర గాజుల్లు—నిలుచుని తొడిగిస్తు నీలి గాజుల్లు"—అనుచు రంగు రంగుల గాజులు తొడిగించి అతివ యొక్క అలంకార లక్షణమును తీర్చిదిద్ది ఐదువ

తనమునకు తొలిముద్రవేయుచుండును. “కన్నతల్లి నీవు కాటుక పెట్టించుకోవే—
వాళ్ల అమ్మాయి చూడు నినుచూసి నవ్వుతోంది” అనుచు సమాజములోని యితరులను
జూపి నేర్పుకొనదగిన విషయమును మనసున కెక్కునట్లుచేసి బిడ్డ యొక్క
మానసిక తృప్తిని గ్రహించి కాటుక దిద్దుచు “కాటుక పెట్టిన కన్ను అన్నారూ—లేత
మామిడి చిగురు అన్నారు” అనుచు ముద్దులందుకొని ‘అట మాణిక్యమే పాట
మాణిక్యమే—మా యింటి అమ్మాయి మంచి మాణిక్యమే—నట్టింట అమ్మాయి
రత్నమాణిక్యమే” యని అటలతో పాటలతో లాలించుట ఆ బిడ్డ భారీరక మానసిక
వికాసమునకుందలము పట్టినట్లుండును. ఇంచుక అల్లరి పెట్టినచో; “చింతాకు
చిగురాకు ఏడవున్నాది— చింతమ్మ తోటలో శాన వున్నాది— అబ్బబ్బ దానిలో బూచి
వున్నాది—బూచికి నాచేత మందు వున్నాది— మందాకు నాచేత మంత్రమున్నాది—
మంత్రానికి మావివండున్నాది— పండ్లన్ని అమ్మాయి నోట వున్నాయి—సారి గిలగిల
చక్కిలి గిలగిల” అనుచు చక్కిలి గింతలు పెట్టి అదరు బెదరున గాక హాయి
నగవులతో భూతముల మీద, మంత్రముల మీద, నమ్మకముల మీద విశ్వాసమును
పాదుకొల్పు చుండును.

హైందపులది ఆధ్యాత్మిక జీవనముతో ధార్మిక శక్తిని యలవరచుకొను
పద్ధతి కాబట్టి హైందవ మాతలలో ముఖ్యముగా జానపద మాతలలో నెట్లు వైదిక
సంప్రదాయ జ్ఞాన మిమిడి యుండునో మచ్చునకిది పరిశీలించిన తెలియగలదు—

లాలి చిద్రూపుడా లాలి చైతన్యా—లాలి స్వప్రకాశా లాలి పరమాత్మ

ఓంకార మనియెడు ఒక తొట్టికోను—తత్త్వమనియెడు చలువ పొత్తిళ్లు బరచి

ఎరుకగల పాపన్ని ఏర్పాటుజేసి—యెడు జగములవారు ఏకమై పూచా

అని జోలపాటలో బిడ్డకు పరతత్త్వమును, దానిని సిద్ధించుకొను మార్గము
నుపదేశించుచు “అంగరక్ష ఆదిరక్ష దివ్యరక్ష జీవరక్ష—చిన్ననా అప్పాయికి
శ్రీరంగ రక్ష” అనుచు లౌకిక మాయను (దృష్టి దోషమును) దిగదుడిచి జీవాత్మకు
పరమాత్మయే తోడునీడ యనెడు సత్యము సంధించుచు భగవంతుని యొక్క
విశిష్ట నామమైన “ఓమ్” ను స్మరింప జేసెడు తల్లి సంస్కారములో బిడ్డలు రత్న
మాణిక్యములు గాక మరేమి యగుదురు; సుసత్త వేదాది శాస్త్రములలో సర్వత్ర
సర్వేశ్వరుని యొక్క విశిష్టనామము ‘ఓమ్’ అనియు సర్వము ఓంకారమయమనియు
నుడువబడినది. అట్టి నామము లాలి పాటలో చక్కగా కుదురుకొన్నది. అంత

లోతైన విషయముల నాతల్లి యెరుగ కున్నను, అనుభ్రుతముగా వానిని పట్టుకొనుచు వచ్చుచుండును.

కుటుంబమున తల్లిదండ్రులు బిడ్డలను కంటికి రెప్పవలె కాపాడుచు భగవంతుని మీద భారము పెట్టుకొందురు. తల్లిగాని తండ్రిగాని వెల్లకిల పరుండి కాళ్ళపైన బిడ్డను వేసికొని కాస్త కాళ్ళ పైకిని క్రిందికినూపుచు 'ఉయ్యోలోయ్ జంపాలోయ్—కొత్తకొండోయ్, కొమిరెల్లోయ్—ఐలేనోయ్ మల్లనోయ్—అల్లల్లల్లల్ల' యీ ఊగూ వూగూ బనవన్న—ఉలవలు తిసరా బనవన్న—అకాలమ్మ గుడి వద్ద—గంతులు వేయరా బనవన్న,, అని పాడెడు పదాల ద్వారా కొత్తకొండ 1, కొమిరెల్లి 2, ఐలోని 3, అంకాలమ్మ గుడి వంటి పుణ్యస్థలముల పేర్లు గూడ తెలియజేయుటలోని యాసక్తి అపూర్వము. ఉగ్గు పట్టించునప్పుడు మ్రింగక పోయినచో, ఊఊ ఉంగన్న బంగలు పెట్టక గ్రక్కున్న—ఓర్వని నవతుల దిష్టన్న—ఒప్పుగ మనలరా బున్నన్న,, అనుచు దృష్టిదోషము మీదకూడ విశ్వాసమును వదిలపరచును.

ఊజీరం జీరం వాతాపి జీరం—గుర్రం తిన్న గుగ్గిళ్లు జీరమై
ఏనుగు తిన్న వెలక్కాయ జీరమై—భీముడు తిన్న పిండివంట జీరమై
అర్జునుడు తిన్న అప్పాలు జీరమై—అబ్బాయి తిన్నపాలు ఉగ్గు జీరమై
కుందిలాగ కూర్చోని నందిలాగ ప్రాకి—లేడిలాగ లేచి తాంబేలు లాగ
నడవాలి,,

అగస్త్యుని పొట్టలో వాతాపి, భీముని పొట్టలో పిండి వంటలు జీరమైనట్లు బిడ్డ తినే పాలు, ఉగ్గు కూడ జీరమై పోయి నందివలె బలిసి, లేడివలె చురుకుదనము గలిగి, తాచేటి నడక నడవవలెనని తల్లి కోరుకొనుటలో సాంప్రదాయక విజ్ఞాన బీజములు నాటబడినవి. అంటేగక, బిడ్డల పెంపకములోని ప్రతి సన్నివేశ

1, 2, కఠినునగర మంత్రములో గలవు.

3. ఓరుగలు మండలములో గలదు.

నందర్బములందు రామానుజ భారతాది కథలు పాటల రూపమున అందించుచు
మన సంప్రదాయ ధర్మమును కాపాడుటలో తల్లి పాత్ర సర్వతోముఖమైనది.
దినదిన ప్రవర్ధమాన పుగుచుండిన పాపముజూచి,

“కుదురుగ పాపడు గుమ్మడికాయ— విరిసిన పాపడు విఘ్నేశాయ

చెలగిన పాపడు శ్రీకృష్ణాయ—అందెల పాపడు అంజనేయాయ

బొజ్జన్న పాపడు పూర్ణబ్రహ్మాయ—ఆడిన పాపడు ఆనందాయ” అని
మనసార మురియుచు బిడ్డను పూర్ణబ్రహ్మ పదార్థముగా భావించుట తల్లి
యెంతటి తాత్త్వికరాలో వేరుగా చెప్పవలెనా!

అల్లుడుగాని, బంధువులు గాని వత్తురన్నను, లేక వచ్చినను “ఇల్లలికి
ముగ్గెట్టి—అకేసి పీచేసి—వస్సెట్టి బువ్వెట్టి—పాలోసి పెరుగోసి (అత్తారింటికి
తొడ్డేదంతే—కితకిత కితకిత కికిరి కికిరి)” చేసెడు మన మర్యాదను బిడ్డ
కప్రయత్నముగా నేర్చును.

“మాపాప మామల్లు మత్స్యవతారం.....నట్టింట నాయత్తు
నరసింహవతారం” అనుచు కుటుంబములోని యితరులతో తనకు గల సంబంధ
లక్షణములను వ్యక్తపరచుట చేత మునుందు బిడ్డకు గూడ అట్టి వైఖరియే
యేర్పడుచుండును. కాని “చిట్టి నా కన్నోడు శ్రీకృష్ణవతారం” అనుచు
కుమారుని మానసిక వికాసమునకు తల్లి దోహద మగుట లెస్స. అట్టి పరిపూర్ణ
మాతృత్వము జానపద మాతలో మూర్తిభవించినట్లుండును. “అరటిపళ్లు
కొబ్బరికాయ అమ్మవారికి—చేతిలోని చెల్లని కాని పూజారికి” అని పండ్లు,
కొబ్బరికాయ దైవమున కర్పించు అచారమును దెలుపును. కుటుంబము
చిన్నప్పటినుండి వ్యక్తుల కోరికలను నీర్చుచుండును. “చెయి పూచమ్మా చెయి
పూచు—సంతకు పోతా శనగలు తెస్తా చల్లగ తింటాం మిఠాయి తెస్తాం. ....
.....తేరుని చూస్తాం తిరిగీవస్తాం—కమ్మలు తీస్తాం చెవిలో వేస్తాం”
“చందమామరావే జాబిల్లరావే—కొండెక్కిరావే కోటివేలు తేవే. ....
బండిమీదరావే బంతిపూలుతేవే పైడిగిన్నెలోన పాలుపెరుగు తేవే—అన్నింటిని

దెచ్చి అచ్చాయికీపే—’*ఇంతేగాక “వీధినెందరు ఉన్న వినరదే గాలి—రచ్చ నెందరు ఉన్న రాదమ్మ గాలి — నా చిన్ని అచ్చాయి వీధి నిలుచుండ—మొగలి పుప్పల గాలి ముత్యాలవాన, అనుచు తల్లి తన బిడ్డను ఆత్మాభిమానమున ముంచెత్తుచుండుట అమోఘము. తల్లి చేసెడు ప్రతములు, నోములు మున్నగు వానిలో ఎదిగిన బాలికలు పాల్గొని ఆమె ననుకరించుచు నాచారముల నభ్యసించుదురు. ప్రతిమాటకుగాని, ప్రతిపనికిగాని కుటుంబమున బిడ్డలు తల్లినే ముందాదర్శముగా గొనుట సహజము. ఆమె చంద్రలో భావి మూల్యములను గుర్తించి ‘కన్నతల్లిని బోలు చుట్టాలులేరు—వట్టు చీరను బోలు చీరల్లా లేవు—వేదములను బోలు చదువుల్లా లేవు” అను సిద్ధాంతము నేర్పరచు కొనుటలో విశేషమేమున్నది! వేదములే యఖిల ధర్మములకు మూలమని మనుస్మృతి వచించిన సత్యము జ్ఞానపదులలో “వేదములను బోలు చదువుల్లా లేవు” అను విశ్వాసమును బ్రతికించి యుండును. నీతిసనునరించి ఋజువర్తనముతో న్యాయమును పాటించుటయే ధర్మమని చెప్పుకొనుట జరుగును. బిడ్డల శీల నిర్మాణమున కట్టి సమాజసంబంధమైన సంప్రదాయాచ్యుత బిందువులు, కుటుంబ పరిసరములు పునాది. వీనితో వ్యక్తిత్వము వికాసము పొందును. ఇట్లు సామాజిక సంప్రదాయములు మరియు కట్టబాటుల ప్రకారము వ్యక్తి ప్రవర్తించ నేర్చుకొను ప్రక్రియను సామాజికీకరణమందురు. వ్యక్తి యొక్క సామాజికీకరణమునకు కుటుంబము యొక్క తోడ్పాటు ముఖ్యమైనది.

“అటలుముద్దు పాటలుముద్దు—అలాపించిన హరికథ ముద్దు
వేషముముద్దు భాషలు ముద్దు—దైవత గురువుల దండం ముద్దు
నదువులు ముద్దు సౌక్యము ముద్దు—సాటివారిలో సాగిన ముద్దు
అందం వందం అందరి ముద్దు—పొత్తుల ముద్దు పోతుల ముద్దు
భక్తి శ్రద్ధలు పరువ ముద్దు—సత్తము ముద్దు శౌచము ముద్దు
దానధర్మములు ఓక్కిన ముద్దు—పూజలు ముద్దు పునస్కారము ముద్దు
పూజనేయ పుక్కటము ముద్దు—అలన ముద్దు పాలన ముద్దు

అమృతయ్యల కణగిన ముద్దు—పాడి ముద్దు పంటలు ముద్దు

అల్లన ముట్టిన మెల్లన ముద్దు—ఇల్లు ముద్దు ఇల్లాలు ముద్దు

ముట్టినూల ముక్కరుల ముద్దు—ముద్దుపాప ముల్లోకము ముద్దు' ఈ

పాటలో తల్లి సంస్కృతీ సంప్రదాయములను, ఆచారములను, ఎవరిపట్ల ఎట్లు మెలగదగు కట్టుబాట్లను దెలిపి బిడ్డనట్లు ప్రవర్తింప జేయుటయే సామాజిక కరణము. ఈ పునాది మీద బిడ్డ పెరిగి పెద్దవాడైన కొలది వ్యక్తిత్వము నిర్మాణ మగుచుండును. ఈ దశయందే కుటుంబములో వ్యక్తికి సమాజమును గూర్చిన జ్ఞానమబ్బుచుండును.

కుటుంబము—వినోదములు

ప్రప్రథమమున సంప్రదాయముతో బాటు సంస్కృతిని చవిచూపునది కుటుంబమే—ముఖ్యముగా వల్లె కుటుంబమే. ఒకతరము నుండి యింకొకతరము నకు సామాజిక వారసత్వమందించుటలో వల్లె కుటుంబమే మిక్కిలి ప్రభావము గలది. వ్యక్తి నిర్మాణమునకట్టి కుటుంబములోగల ఇతర వ్యక్తులచేత తగిన చేయూత వివిధ దశలలో లభించుచుండును. పిల్లలయొక్క శారీరక వికాసమునకు కుటుంబములో ఆటపాటలతో గూడిన వినోదములెన్నియో కలవు. చున సంస్కృతిస్థములైన దాగుడమూతలు, గుడుగుడుగుంచం, ఆప్పాలో చెప్పాలో, తిరుగు తిరుగు జల్లెడ, వానావానా వల్లప్ప, స్తంభాలాట వంటి ఆటలన్ని యింటి పట్టున నాడదగినవి. వీనిలో బాలబాలికలందరు పాల్గొందురు. కుటుంబములోని పెద్దలు (తల్లి లేక అక్క మొ॥) గూడ కొన్నింట వారితోగలిసి యాడుచుందురు. అప్పుడప్పుడిరుగు పొరుగు కుటుంబములోని పిల్లలుగూడవచ్చి పాల్గొనుటయును జరుగును.

దాగుడుమూతలు:- తల్లి, అక్క, అత్త, అప్ప మొదలగు వారిలో నెవరేని ఒక్కరు తీరిక వేళలలో కుటుంబములోని పిల్లల నొక్కచోటజేర్చి చిన్న నియమమునుబట్టి అందులో నొక్కరిని దొంగగా నెన్నుకొని తాను గూర్చుండి

ఆ పిల్ల కన్నులకు తన అరచేతులను గప్పి "దాగిల్లో మూగిల్లో దండావార్ కోయిల్లో—పిల్ల పచ్చే ఎలుకా భద్రం—ఎక్కడి దొంగ లక్కడనే గవ్వచిప్" * అని పాడుచుండగా విగిలిన వారంత తలుపు చాటుననో, గుమ్మ దాపుననో, గోడమూలననో దాగు కొందురు. పాటపాడి విడిచిపెట్ట బడిన తదాత్త ఆ దొంగ దాగుకొన్న వారి నెవ్వరినైన ఒక్కరిని ముట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించుచుండగా ఆ దాగుకొన్నవారు దొంగకు చిక్కకుండ పరుగెత్తుకొని వచ్చి దాగుడు మూతలు మూసి నామెను తాకుదురు. అట్లు తాకలేనట్టి పిల్లను దొంగ ముట్టు కొన్నచోనది దొంగగా గణింపబడును. అట్లే ఈ పిల్ల దాగుడుమూతలు మూయించుకొనుచుండ పూర్వపు దొంగ, దాగుకొనెడు మూతలో చేరిపోవుట యొప్పును. ఇట్లే తిరిగి తిరిగి తీరిక ఉన్నంతవరకాడుదురు. దీనిని 'సునిమీలితికము' అందురని వాత్సాయనుడు పేర్కొనెను 1. సాధారణముగా తల్లియే దాగుడు మూతలు మూయుచు నాడించును. ఆట మధ్యలో మొండికెత్తిన వారిని "గుగ్గాగూ గూనసంత—సిప్పదెచ్చుకో సీమిడేస్త" అనిగాని "నగమాటలో పోయినది సాకిలి వాని పెండ్లము—మధ్య ఆటలో పోయినది మంగలోని పెండ్లము—ఆటవిడిచి పోయినది హాస్యగాని పెండ్లము" అనిగాని హేళన చేయుచు వెక్కిరించి పెట్టెదరు. ఈ లక్షణము సామాన్యముగ నన్ని యాటలకును వర్తించును. బాలదాలికలాడు ఆటలను గూర్చి మన పొచ్చిన కావ్యములు కొన్ని ప్రస్తావించినవి. అట్టి వానిలో శ్రీ కాళహస్తి మహాత్యము 2,

1. వాత్సాయన కామ సూత్రములు—(3-31-7)

2. సి॥ చిట్లపొట్లకాయ సిరిసింగణాపత్తి, గుడుగుడు గుంచాలు కుందెనగుడి దాగిలి మ్రుచ్చులాటలు గొచ్చకయలు, వెన్నెల కుప్పలు తన్నుబిల్ల తూరన తుంకాలు గీరన గింజలు, పిల్ల చీపాలంకి బిల్ల గోడు చిరుగుడవ్వల పోటి చెండుగట్టిన బోది, యల్లి యువ్వన బట్టెలప్పళాలు చిక్కనాబిల్ల లోటిల్లు చిందరాదియైన శైశవ కీర్తనా విహార సరణి చెంచు కొమరులతోడ నుద్దించుకాడు—తిన్నడభినవ బాల్య సంపన్నుడగుచు"

—ధూర్జటి—శ్రీకాళహస్తి మహాత్యము—ఆ 31 పద్య. 33

కళాపూర్ణోదయము 1, హంస వింశతి 2, మున్నగు వానిలో పేర్కొన్న ఆటలలో చాల మటువఱు నేటికిని మిగిలియున్నవి. వీనిలో గొన్ని కుటుంబ సంబంధమైనవి. మరికొన్ని ఇరుగు పొరుగు కుటుంబ సంబంధములైనవి.

గుడు గుడు గుంచము:-

ఆట ఆడించెడు నామె, పిల్లల యొక్క పిడికిళ్లనొకరి పిడికిళ్ళమీద నింకొకరివి ఒరుసగా పేర్పించి అందరికన్న మీదుగా నుంచబడినవారి పిడికిళ్ళ రంధ్రమున చూపుడు వ్రేలిని జొనిపి త్రిప్పుచు “గుడుగుడు గుంచం గుండే రాగం—పాముల పట్నం పడిగే రాగం—చిన్నన్న గుర్రం చిట్టికిపాయె—పెద్దన్న గుర్రం పెండ్లికి వాయె—చుంగలోని గుర్రం మాడ్గుల వాడె—సాకలోని గుర్రం నపుట్లవాడె—పేన్నీళ్లా నన్నీళ్లా” అనుచు పేన్నీళ్లన్నవారి పిడికిళ్ళని గట్టిగాను, నన్నీళ్లన్న వారిని మెల్లగాను గిచ్చగా వారివారి పిడికిళ్లను పీపువైపున దాచుకొందురు. అందరు దాచుకొన్న తర్వాత ఆమె క్రింది విధముగా ప్రశ్నించగా పిల్లలందరేక కంఠముతో సమాధాన మిచ్చుట యగును.

ఆమె (తల్లి):-చేతులెక్కడ వాయె?

పిల్లలు:-పెంటకు

ఆమె:-పెంజేమిచ్చింది?

పిల్లలు:-ఎరుపు

ఆమె:-ఎరువేం జేసినవు?

పిల్లలు:-పొలానికి

ఆమె:-పొలమేమిచ్చింది?

పిల్లలు:-గింజలు

ఆమె:-గింజలేంజేసినవు?

పిల్లలు:-వంటకు

ఆమె:-వంటేం జేసినవు?

పిల్లలు:-ఉట్టిమీద వెడితె

1. “దినముల్ గొన్ని చనంగ నంత గడు నర్థిన్ బొమ్మ పెండ్లిండ్లు, గుజైన గూళ్ళచ్చెన గండ్లు, పింపిళులు, కుచ్చీలు, గీరనగింజ, లోమన గుంటల్, కనుమూసి గంతనలు, కంబాలాట లోనై న ఖేలనముల్ మీఱగ బోంట్లతో నలరె బాలారత్న మెల్లప్పుడున్,

పింగళి సూరన్న:-కళాపూర్ణోదయము-ఆ. 8. పద్య. 202

2. హంస వింశతి:-ఆ. 3. పద్య. 147; ఆ. 5. పద్య. 159

“మా తాత తాగిపాపా— మా వాళ్ళ పిల్లి చచ్చి అయింత నాకిపాపా”* అనగానే అందరు “చేతులొచ్చె చేతులొచ్చె” అనుచు దాచుకొన్న చేతులతో చప్పట్లు కొట్టుచు మురిసిపోవుచుందురు. ఇట్లే తిరిగి తిరిగి ఆడుదురు.

ఇదే పద్ధతిలో పిడికిళ్లకు మారుగా అరచేతులు బోర్లించి “అప్పాలో చెప్పాలో—అలంపెల్లి తాళాలో—చిన్నన్న గుర్రం చిట్టికి పాపా—పెద్దన్న గుర్రం పెండ్లికి వాపా”* అనుచు ఆడుకొందురు. పై పాటలవంటివే అస్సామీ పిల్లలు కూడ చేతులు దాచుకొని యాడునప్పుడు పాడుకొనుటయును గలదు 1.

తిరుగు తిరుగు జల్లేడ:-

పిల్లలందరు లోవాకిటనో వెలుపలి వాకిటనో కూడి చేతులు బారలుగా చాచి గుండ్రముగా తిరుగుచు “తిరుగు తిరుగు జల్లేడా—తిరుగవోకు జల్లేడా—మావొల్లింట్లా మల్లేపుప్ప—తురుకొల్లింట్లాతుమ్మాపుప్ప—ఒడ్డొళ్ళ బండి ఒచ్చింది—మావాళ్ళ బండి పోయింది.”* అనుచు పాడుకొందురు. చిన్నపాటి పండెములు వేసికొని ఒకరినిమించి యింకొకరు తిరుగుచుందురు. కొద్దిపాటి చినుకులు చిటపట వాళులు చున్నప్పుడు పై మాదిరిగానే పిల్లలంత తిరుగుచు “వానావానా జల్లప్ప వాకిలి తిరుగు చెల్లప్ప—తిరుగు తిరుగూ చెల్లప్ప తిరుగలేనూ చెల్లప్ప—అన్నము తిను చెల్లప్ప ఆకలిలేదు చెల్లప్ప—విసురూ విసురూ చెల్లప్ప విసులేను చెల్లప్ప”- పాడుచుండగా వాన బాగుగా పడుచున్నచో తడుచుచు గాని, మోసాలలోనికి దూరిగాని “వానల్లు కురవాలె వానదేవుడా—వరిచేలు పండాల్లె వానదేవుడా—మాయమ్మ పండాల్లె వానదేవుడా—మాటొజ్జ నిండాల్లె వానదేవుడా” అనుటలోని వారి యత్సాహమునకు మేరయేలేదు. అట్లు తిరుగుటలో కండ్లు శరీరము గిమ్మున తిరుగుట వలన అది కొన్నాళ్ళ కలవాటయి పోవును.

స్తంభముల ఆట:-

ఇంట చతుశ్శాలలోనున్న స్తంభములను పట్టుకొని ఆడుటవలన పీనికాపేరు వచ్చినది. కంభముల ఆటయని కూడ వ్యవహరింతురు. ఈ యాటలో పాల్గొను పిల్లల సంఖ్య స్తంభముల సంఖ్య కన్న ఒక్క రెక్క వగా నుండవలెను. ఆటకు నాయకత్వము వహించువారిని 'పెంబ' అందురు. ఈ పెంబ వారందరిని ఒక్క తావునకేర్చి "స్తంభముల నెవరు పట్టుకొందురరో?" అని కేకవేయగా పెంబతో సహా అందరు గూడ ఉరికి ఉరికి రిప్పున స్తంభములను పట్టుకొందురు. స్తంభమును దొరకించుకొనలేక విగిలినట్టి పిల్లను 'గొల్లభామ' అనిగాని 'దొంగ' అనిగాని పరిగణింతురు. ఆ గొల్లభామ "నల్లమ్మ నల్లో", అనుచు తిరుగుచు నున్నప్పుడు, స్తంభముల నింతకు మునుపు పట్టుకొని యున్నవారు.

“నాలుగు స్తంభాలాటా నడిచికి తొడిచికి—తానక తప్పక తనపేరేమంటే
ఉట్టిమీద బెల్లం పొట్టి కాకరకాయ—బావా బావా బరుకూ బరుకూ

తన్నులు తింటే తల కొకటే,—పాడుకొనుచు గొల్లభామకు చిక్క
నీయకుండ ఒకరి స్తంభము నొకరు మార్చుకొనుట జరుగును. అట్లు మార్చుకొను నప్పుడాలస్యము జరిగి స్తంభము ఖాళీగా నుండినచో రిప్పున బోయి గొల్లభామ దానిని పట్టుకొని యుండును. ఆ యవకాశమును బోగొట్టుకొన్న పిల్ల 'గొల్లభామ, గా గుర్తి' అవడును. ఆట యెప్పటివలె పాడుకొనుచు ఆడుట పరిపాటి. ఇది నేటి Musical Chair అను నాటకు పూర్వరూపమో లేదా దగ్గర సంబంధము గలదియో కావలెను. ఇట్లే ప్రత్యేకముగా ఆడపిల్లలకు పింగిరిపూత, చెమ్మచెక్క, అచ్చన గాయలు మున్నగునవి కలవు.

పింగిరి పూత:-

ఇద్దరాడపిల్ల లొకరిచేతుల నొకరల్లి బిల్లిగా పట్టుకొని పాదముల నెదు రెదురుగా అమర్చి వీపు తట్టు కొంచము వ్రేలాడబడి గుండ్రముగా తిరుగుచు

,,పింగిరి పింగిరి పుల్లన్న—రాగిచెట్టు రంగన్న—కొత్తకుండల గోలిగుండు—
పండు పండె రేగిపండు,,* అనిగాని, ,,ఒప్పులకుప్ప ఒయ్యారి భామా—గూట్లో
రూపాయి నీ మొగడు సిపాయి,, అనిగాని చురెన్నియో విధములై నవి గాని
పాడుకొందురు. ఇట్లు తిరుగుటలో బాలికలు తమతమ దేహములు వశము తప్పి
నేలబడకుండ చూచుకొనుట మిక్కిలి నేర్పుగా నుండును. వారి యుత్సాహ
మురకలు వేయుచుండును ,,నీ మొగడు సిపాయి,, అనుటలో పీఠపత్ని గాదగు
సూచన గలదు. ఈ యాటను 'చిప్పచిప్ప గోళ్లు' అనికూడ అందురు.

చెమ్మ చెక్క:-

సాధారణముగా నిద్దరిద్దరు బాలికలెదురుపడి నిలిచి వెనుకకు నుండర
తెగురుచు తాళలయబద్ధముగా నొందోరులరచేతులను తట్టచు మిక్కిలి యుత్సాహ
ముతో ,,చెమ్మచెక్క చారదేసి బుక్క— అట్లు పోయంగ ఆరగించంగ—రత్నాల
చెమ్మచెక్క రంగులేయంగ—ముత్యాల చెమ్మచెక్క ముగ్గులేయంగ—వగడాల
చెమ్మచెక్క పందిరేయంగ—పండిట్ల బాలుడు పారాడంగ,,* పాడుకొనుట
యొప్పును. ఈ యాట ఇరుగుపొరుగు పిల్లలతో గూడ ఆడుకొనుట జరుగును.
ఇందు, ఈడు వచ్చినను నమర్త కానట్టి వారికిని మరియు సంతానము కానట్టి
వారికిని మందులు చెప్పబడినవి. ఈ విజ్ఞానాంశములు మున్నుండు పేర్కొందును.

అచ్చన గాయలు:-

బాలికలిద్దరభిముఖులై కూర్చుండి పది గచ్చకాయలను క్రింద పోసికొని
ఒకరి తర్వాత మరొకరు, ఒక గచ్చకాయ నెగురవైచుచు నది క్రింద పడక
పూర్వమే దానిని మరియు క్రిందనున్న వానిని లెక్క ప్రకారముగా ,,ఒక్కాయ
ఒక్క—రెక్కాయ రెట్టి—ముక్కాయ మువ్వ—నక్కాయ నంది—బడుం బొడ్డు—
ఆరింకతాళ—ఏడిశాబొద్దు—ఎనమాకన్ను—తొంబా పరక—తొట్టి కంగి,, అనిగాని
,,ఒక్కా ఓ చెలియా, రెండు రేగుల్లా,, అనిగాని పాడుచునే ఒక్కొక్కటి

చొప్పున గాని రెండేసి, మూడేసి, నాలుగేసి, ఐదేసి, ఆరేసి, ఏడేసి, ఎనిమిదేసి, తొమ్మిదేసి చొప్పున గాని కాయలను చేయితప్పి క్రింద పడకుండ గుప్పిట పట్టుకొనుట జరుగును. ఒకవేళ తప్పి క్రిందపడినచో రెండవ బాలిక ఆట నారంభించి పై విధముగా నాడును. ఎవరెక్కువ తప్పిదములు చేసినచో వారోడినట్లు భావించెదరు. కొందరు బాలికలు అచ్చనగాయల సంఖ్య పెంచుకొని 20 కాయలవరకు నొకేసారి గుప్పిట నిండ అందుకొందురు. గచ్చ కాయలకు మారుగా చిన్నగులక రాళ్ళనేరుకొని దెచ్చికూడ ఆడుట యున్నది. ఇద్దిరికన్న నెక్కువగా కూడ పాల్గొనుట జరుగును. ఇట్టి యాటలలో లెక్కలకు సంబంధించిన విద్యాబోధన యున్నది. పూర్వ మీయాటను పట్టుషాణకమనిరి !.

ఇవిగాక కుటుంబమున చేతాడమ్మ చేతాడు, కాళ్ళగజ్జి, ఓమనగుంటలు, అత్తా కోడళ్లు, తిందాం తిందాం, ఒత్తునా పోదునా ఓ రామ శిలకా వంటి చిన్న చిన్న ఆటలు లెక్కకు విక్కిలిగా నుండును. వీని మొత్తమును గూర్చి చెప్పుటకవకాశము లేనందున తెలుగుదేశమంతటికి వర్తించు కుటుంబ పరిమితమైన కొన్ని ముఖ్యమైనవి మాత్రమే పరిస్తామింపుటైనది. వానివలన పిల్లలకు చిన్నప్పటి నుండియే ఆనందోత్సాహములు, ఊహశక్తి, లయజ్ఞానము, స్నేహము, తగిన అవయవ నిర్మాణము, ఆరోగ్యములలవడి వ్యక్తిత్వ వికాసమునకు దోహదమైనది. ఆటపాటలలో వివిధములైన విషయములు గూడ దడవబడుచుండును. తెలుగుదేశమంతట పల్లె కుటుంబములలో ఇట్టి ఆటపాటలున్నప్పటికిని ఆయా ప్రాంతమును బట్టి యాదెడు గతులలో గాని, పాదెడు క్రతులలో గాని, ఇంచుక మార్పులు చేర్పులుండుట సామాన్యము. చెడుగుడు, గోటీకాయలు, గిల్లిదండు, కోతికొమ్మచ్చి, ప్లలిషేక, బొంగరము, బంతి, వెన్నెలకుప్పలు, బొమ్మలపెండ్లి, కుంటిపీను (తొక్కుడు బిల్ల), కుమ్మి, గుజ్జెన గూళ్లు మున్నగు ఆటలిరుగు పొరుగు పిల్లలు కలిసి యాడుకొనుట వలన

-
1. వాత్సాయన కామ సూత్రములు:— కన్యాసంప్రయుక్తాధికరణము—బాలోప క్రమాద్యధ్యాయము—సూ. 7 (3-3-7)

సామాజిక సంబంధములారంభములై సామాజిక జీవనమునకు తోడ్పాటు లభించుచుండును. ఇరుగుపొరుగు పిల్లలమధ్య గన్పట్టెడు స్నేహము, ఆనందము తలచుకొని తలచుకొని నోరార నవ్వుకొనెడు తీరు, అమలిన హృదయము అను లక్షణములు భారతీయములు. భారత దేశపు పిల్లలను గూర్చి యొక పాశ్చాత్యుడు నుడివిన సత్యమిటు గమనార్హము 1.

కుటుంబము - విద్యాబోధన

కేవలమక్షరములు నేర్చుకొనుట, పుస్తకములు చదువుటయే విద్య కానేరదు. జ్ఞానేంద్రియములకును, కర్మేంద్రియములకును, క్రమశిక్షణాయతమైన పనులు కల్పించుట కూడ విద్యయే. అనగా ఆయా యింద్రియములు లోకీకా లోకీకజ్ఞానము నెఱుంగుట యని చెప్పుకొనదగును. కనులార చూచిన సత్యమును చూడగలుగుట, మనసార గ్రహించవలసినది గ్రహించుట, చేతులార చేయ వలసినది చేయనేర్చుట, వీనులార విన్నది వివరింపదలచుట యంతయు విద్యయని చెప్పుకొనవచ్చును. ఈ ప్రక్రిణమున నింతవరకే అటనట పిల్లలకు కుటుంబమెట్లు లోకీకాలోకీక జ్ఞానములనందించినది యెఱింగి యున్నాము. కుటుంబమున లోకీకజ్ఞానమలవడు విధానమును మరికొంత యిట తెలియుదము.

చుట్టములు పచ్చినచో బొటనప్రేలితో తిలకము దిద్దవలెనని, సాక్ష్యములకు చూపుడుప్రేలని, మధ్యప్రేలికిట్టి పనులుండవని, నాలుగవ ప్రేలు ఉంగరములను దాలెడ్డిదని, చిటికెనప్రేలు పెండ్లినాడు దర్భతో చేసిన ఉంగరమును మరియు ముద్దుటంగరమును అలంకరించుకొనెడిదని, వధూవరులు చిటికెనప్రేలి బంధముతో అగ్నికి పగడక్షిణము చేయుదురని, కూడిక, తీసివేత వంటి

1. "The children of India are the friendliest children I have ever seen. They trust people, their smile is whole-hearted, warm and gay."

-In the minds of Men-Gardner Murphy-P. 46

అనేకమైన లెక్కలు ప్రేక్ష మీద చేయబడునప్పుడు చిటికెన వ్రేలితోనే గజేత మారంభమగునని తెలుపుచు వానివలన నాచారములను, కట్టుబాట్లను గూర్చి తల్లిగాని కుటుంబములోని పెద్దవారు గాని పిల్లల కిట్లు బోధించుట జరుగును. “చుట్టల సురభి బొటనవ్రేలు— కొండీల కొరవి చూపుడు వేళలు పుట్టు సన్యాసి మధ్యవ్రేలు—ఉంగరాల భోగి ఉంగరపువ్రేలు పెళ్లికి పెద్ద చిటికెన వేళలు, చిన్నాచిన్నా చిటికెన వీలా ఒక్కటి అంటూ లెక్క పెట్టా,,

తెల్లవారుటకు కోడికూత కాకుల యజువు సంకేతములని, తెల్లవారిని వెంటనే అజ్ఞానమును నిడిచి జ్ఞానమును బొందవలెనని అమ్మ పడకనుండి పిల్లలను లేపి కార్యోన్ముఖులుగా చేయుచుండును. “కోడీ కోడీ కొక్కొరోకో— కాకీ కాకీ కావు కావు—తెల్లవారింది తెలివొచ్చింది — అమ్మ లెమ్మంది అడుకొమ్మంది,, తల్లి స్వయముగా బిడ్డలకు చుట్టు నుండెడు పరిసర ప్రకృతిలోని పకు పక్ష్యేదులను గూర్చి పిన్ననాటి నుండియే పరిచయము చేయును. లాలించుచు, ఆలించుచు, పాలించుచు పరిసర వస్తువులను వర్ణించుచు బిడ్డల మానసికశక్తి ని బెంచి లోకజ్ఞాన ముందించును. కుటుంబములోని వానివరుసలను, చుట్టపక్కముల సంబంధములను పాదుకొలుపుచు నామె ప్రథమ ప్రబోధకు రాలగును. తాను తలచినట్లు బిడ్డను మలచదలచును. “అమ్మన్న ముద్దును ఏమన్నారూ—అచ్చమావుల పాలన్నారు, అప్పుడు కాచిన నెయ్యిన్నారు—దోరగ వేగిన గారన్నారు, పాకము వచ్చిన అరిశెన్నారు—పటిక పంచదార పొడు మన్నారు.” అచ్చమావులపాలు (గోక్షీరంక్షీరాణా), అప్పుడు కాచిన నెయ్యి మున్నగునవి, ఆరోగ్యవంతమైన శరీర నిర్మాణమునకు జీవధారయని బిడ్డకు తల్లి ఆరోగ్యపాతము చెప్పుట లేదా? ఒడినుండి దేవుని గుడి మ్రోల చేర్చునగునంతవరకామె వలనను, కుటుంబములోని యితర వ్యక్తుల వలనను పిల్లలు మాతృభాష మాట్లాడ నేర్చుకొనుచుండురు. భాష ద్వారా సామాజికీకరణ మధికముగా నబ్బును. భాష యెచ్చిన పిమ్మట పెక్కు విషయములు నేర్చుకొన గలుగుదురు. ప్రొద్దు పొడిచినప్పటి నుండి రాత్రి నిద్దరబట్టు ధరకాటపాటల ద్వారా వారికి నద్భుతమైన కథలు, కమ్మని నీతికథలు తల్లిచేతను, ఇతరుల చేతను

గజపుట జరుగును. అట్టి సందర్భములలో తల్లి ప్రశ్నించునప్పుడు బిడ్డ డూకొట్టుచు నిర్భయముగా చూచుచుండును.

నూకలిస్తాను చేకలు కాస్తావా ? . . . . . ఉఁ

కెద్దపులి వస్తే జడవపు కదా ? . . . . . ఉఁ

చిరతపులి వస్తే జడవపు కదా ? . . . . . ఉఁ

తోడేలు వస్తే సింహం వస్తే. . . . . ఉఁ

సివంగి వస్తే ఎలుగు బంటోస్తే. . . . . ఉఁ (*— ఇట్లునుచు బిడ్డ కంటిలో తల్లి ‘ఉఁ’, అని ఊదగా వాడు కండ్లు మూయును. అప్పుడామె వాని వీపు తట్టుచు ‘ఏల భయపడితివని’ నవ్వుచు ధీరత్వమును నూరిపోయును. ఇంతే గాక, పిల్లలు వివిధములైన ఆటపాటల ద్వారా పదముల పొందికను, వస్తు గుణమును, కల్పనాశక్తిని, లయను, ధారణాశక్తిని శ్వాసను, బిగబట్టుటను కుటుంబములోనే అలవరచుకొనుటను గమనింపదగును. ‘ఁ, కిట్టమ్మ పిట్ట—ఏమి పిట్ట—చిలకపిట్ట—ఏమిచిలక—తెలుపు చిలక—ఏమి తెలుపు—హంసతెలుపు—ఏమిహంస రాజహంస—ఏమిరాజు—మృగరాజు.....’ అనుచు పెద్దనా నల్లకొని పాడగలుగుదురు. ‘ఁ, ఒక్కటి ఒప్పందం రెండూ తలి దండ్రీ—మూడు తిరిమూర్తి నాలుగు చేదాలు—ఐదు ఆయుధముఆరు కర్మాలు—ఏడు వారాలు ఎనిమిది దిగ్గజము తొమ్మిది దోరాలు 1 పదింటి కవతారం,, ‘ఁ, కిట్టమ్మ గోపాల బాల కిట్టమ్మ భజ గోవింద బాల—మూడు మూళ్లు తొమ్మిదైతే నాలుగు మూళ్లు పన్నెండైతే ఏడుమూళ్లు ఇరవై ఒకటి—ఎనమిది మూళ్లు ఇరవై నాలుగూ—హరిరో రంగ హరి హరిరో రంగ హరి,, అనుచు ఎక్కములు పదుపునప్పుడు గూడ లోకజ్ఞానమును, ఆదర్శమును, ఆధ్యాత్మికతను కుటుంబ పరిసరములలో అనాయాసముగా నభ్యసింతురు. ఉత్త ఆటపాటలలోనే గాక పిల్లల నడుపుటాజ్ఞలో దెట్టుటకు, చెడ్డ అలవాట్లనుండి దూరముగా నుంచుటకు తగిన సామాజిక నియంత్రణము నెఱపుచు కుటుంబము సామ దాన భేద దండోపాయములను ప్రయోగించును.

చదువంటే అబ్బాయి చండి కేళాడు—బద్దె పలుపా 1 రావే బుద్ధి చెప్పాలె,, అని బెదరించి అదుపులోనికి దెచ్చుకొని తిరిగి నయముతో తల్లి, చదువుకో నాయన్న చదువుకో తండ్రి చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్యమల్పేను—పొరుగు పిల్లలతోడ పోట్లాడబోక—చక్కగా నీ చదువు చదువుకో తండ్రి,, అని నీతి గఅవుచు పొరుగు పిల్లలతోడ పోట్లాడ కుండునట్లును, చెడ్డ అలవాట్లకు గురి కాకుండునట్లును, తగు జాగ్రత్త వహించుచు బిడ్డల భవిష్యత్తునకామె యెంత గానో తోడ్పడుచుండును.

బాలికలై నచో ఆచారాది విషయముల నభ్యసించుట యందు బాలురకన్న మిగుల శ్రద్ధ చూపుదురు. వారికి ఓర్పున్నది సహజగుణము. అనుకరణాభిలాష కూడ మెండు. పెద్దల ప్రవర్తనలను, నోములను, వ్యతములను, పండుగపబ్బిములలోని ఆచార వ్యవహారములను, పెండ్లి తంతు వంటి మున్నగు వానిని తొందరగా ననుకరింతురు. నాగుల చవితికి నాగన్న—స్నానం సంఘాలు నాగన్న—పువ్వులు పడగలు నాగన్న... .. పూజలు గొనరా నాగన్న,, అనెడు నాగపూజను నేర్చుకొందురు. సంక్రాంతి సందర్భమున గొబ్బి తట్టుచు, గంగమ్మ గౌరమ్మ అప్ప సెల్లెండ్రొగొబ్బియళ్ళో—ఒక తల్లి పిల్లలకు వైరమూ లేదూగొబ్బియళ్ళో,, అని పాడుచు నృత్య భంగిమను, ఒక్క తల్లి బిడ్డలకు వైరముండకూడదను నీతిపాఠమును అలవరచుకొనుటలో పెద్దల ప్రభావ మనంతము.

‘బొమ్మలపెండ్లి’ ఆటలలో నూటికి మారుపాళ్లు పెద్దల ననుసరించిన విధానమునకు అరచేతి అద్దము. సంస్కృతీ సంప్రదాయములకు నిలుపుటద్దము. పెండ్లి సంబంధములతో మొదలుకొని అత్త వారింటి కంపువరకు జరుపు పెండ్లి తంతు బొమ్మల పెండ్లిలో ప్రవేశపెట్టబడును. ఇరుగు పొరుగు బాలికలు కూడ వచ్చి పాల్గొనుచుండురు. బాలికలు పొందు సామాజికీకరణమునకు బొమ్మల పెండ్లిలు ప్రబల నిదర్శనము.

1. తాళు

1. జట్టు!—గుజ గుజ రేకుల గుజ్జారేకుల

స్వామీ దండల సహరాజుల తామర మొగ్గల్లా

2. జట్టు!—   ,,   ,,   ,,

1. జట్టు!—చిట్టి మీరేటి వారె—చిట్టక్క మీరేటి వారె

పూర్తి మీరేటి వారె—పూర్ణక్క మీరేటివారె—తామర మొగ్గల్లా

2. జట్టు!—చిట్టి మేం వ్యాపారస్తులం—చిట్టక్క మేం వ్యాపారస్తులం

పూర్తి మేం వ్యాపారస్తులం—పూర్ణక్క మేం వ్యాపారస్తులం—తామర మొగ్గల్లా

1. జట్టు!—గుజ గుజరేకుల పిల్లోడున్నాడా—గుజ్జారేకుల పిల్లోడున్నాడా

స్వామీ దండల పిల్లోడున్నాడా—సహరాజులు మెచ్చ పిల్లోడున్నాడా—
తామర మొగ్గల్లా

2. జట్టు!—గుజ గుజరేకుల పిల్లోడున్నాడు—గుజ్జారేకుల పిల్లోడున్నాడు

స్వామీ దండల పిల్లోడున్నాడు—సహరాజులు మెచ్చ పిల్లోడున్నాడు
తామర మొగ్గల్లా

1. జట్టు!—వసినమ్మ వండుకు చాలును—వరహాల కుప్పకు చాలును

ముద్దు బాలునికి చాలును—మోహన రూపునికి చాలును—తామర మొగ్గల్లా

2. జట్టు!—గుజ గుజరేకుల చీనాంబరాలు తెచ్చాము—గుజ్జారేకుల జల్తారు రవికలు
తెచ్చాము

స్వామీ దండల పసుపు కుంకుమ తెచ్చాము—సహా రాజులు మెచ్చ
పెళ్ళికి వచ్చాము

బాలికలంత పిల్ల వైపున ఒక జట్టుగా పిల్లవానివైపున రెండవ జట్టుగా నేర్పడి
పై రీతిగా పాడుకొనుచు మనువు సంబంధములను, ఇచ్చి పుచ్చుకొనెడు కానుకలు
కట్టుముల వివరములను గూర్చి చక్కగా సంభాషించుకొనుటలో బాలికల
యొక్క సామాజికీకరణము తేటతెల్లము. బొమ్మల పెండ్లి చూడముచ్చటగాను,

వినసొంపుగాను ఉండును. „తాటాకు బొమ్మలు చేశాము—బొమ్మకు బట్టలు కట్టేము ఆకూబారలు ఊదేము,, పెండ్లి సంబంధముల తర్వాత తాటి యాకులతో చేసిన బొమ్మల నలంకరించి కొత్త బట్టలు కట్టి బొమ్మరిండ్లలో పేర్చి ఆకు పీతలు ఊదుచు;

„చిట్టి బొమ్మల పెళ్లి చేయ వేడుకలు శ్రీ రెండు వాకిళ్లు సిరితోరణాలు— రంగు గుమ్మము ముందు రత్న కంబళ్ళు—వసి బాల తలమీద పచ్చ అక్షతలు—అరటి స్తంభాలలో అమరె పెళ్లదుగు—చిన్నన్న పెట్టేను చింతాకు చీరే,, అనుచు పెండ్లిచేసి „ఇరుగూపొరుగును పిలిచాము— బందుగు లెల్లరు వచ్చారు— పెళ్లికి విందులు చేశాము,, విందులు చేయుచు „వియ్యంకున కన్నం లేదు—వియ్యపురానికి నెయ్యి లేదు,, అనుచు వేళాకోళము లాడి ఆ తర్వాత చేసేడు తంతు నడిపి పరుని వెంట వధువు నత్త వారింటికి సాగనంపుచు;

వీధిలో తలవిప్పి ముడువకే బొమ్మ—పల్లెత్తి గట్టిగా పలుక బోకమ్మ పొరుగిళ్ల కెప్పుడూ పోవకే బొమ్మ—నలుగురి నోళ్లలో నానకే బొమ్మ అని బుద్ధులు గఱపి అంపుటలోని సామాజిక మర్యాదలు, కట్టుబాట్లు కొట్టవచ్చినట్లు కన్నట్లును. ఆ తరువాత అది గతిమాలిన సంబంధమని తెలిసినప్పుడు „1. జట్టు—సిబ్బిలేనింటికి నా బిడ్డెనిస్తే డమ్మ చాలిమ్మలో
2. జిట్టు—ఆప్పుడేంజేసినవు ఆరికాలు సెప్పా డమ్మ చాలిమ్మలో,, అనుచు మాటలతో ఎత్తిపొడుచు కొందురు. ఇట్లు కుటుంబపు పెద్దలను బట్టి పిల్లలు నడుచుకొనుటచేత వ్యక్తిత్వమున్నది ప్రకృతి సిద్ధమైనది కాదని, అది క్రమముగా కుటుంబ పరిసరములలో నిర్మిత మగునని తెలియుచున్నది. సామాజికవేత్త G. D. Mitchell కూడ ఇట్లే యభిప్రాయ పడినాడు 1.

1. "Personalities are not born, they are 'made' and developed in the socialising process through the child's interaction with parents of the same and opposite sex and with siblings"

-G. D. Mitchell:-Socialology-The study of social systems P. 156

మొత్తము మీద కుటుంబమున నేర్చుకొను విద్యయంతయు సైద్ధాంతికతీతి (Theoretical) కాదు. ప్రయోగాత్మక (Practical) మైనది. అందుచేత కుటుంబమును ప్రయోగాత్మక ప్రాథమిక పాఠశాల యనదగును. అది చక్కని సామాజిక పౌరులుగా మలచెడు శిక్షణ కేంద్రము.

కుటుంబము : ఆర్థికవిధులు - భద్రతలు

కుటుంబ జీవనోపాధికై కొన్ని ఆర్థిక విధులు కుటుంబ పరిమితమై నిర్వహింప బడుచుండును. ఆర్థిక విధులవశ్యకర్తవ్యములు. ప్రాచీనకాలమున కుటుంబమే అన్నిరకములైన ఆర్థిక విధులు నెరవేర్చియుండినది. యాంత్రిక యుగారంభము నుండి ఇట్టి విధులు వికేంద్రీకరింపబడినవి. నగర కుటుంబమీనా దెక్కువగా యంత్రముల మీద ఆధారపడి యుండుటవలన వృత్తి కార్యమునకు యంత్రముల వైపు ఎదురుచూడవలసి వచ్చినది. పల్లె కుటుంబము కూడ కొంత వరకీట్లాధారపడ వలసియుండినను దంపుట, విసురుట, వడుకుట, కుట్టుట, చిన్నచిన్న చేతిపనులు చేయుట, ఇండ్లు కట్టుకొనుట, ఆయా వృత్తి సంబంధ కుటుంబములో వృత్తిపనులు చేయుటవంటి ఆర్థిక విధులు స్వయముగా నిర్వహించును. వడుకుట, కుట్టుట వంటి పనులీనాడు పూర్తిగా యంత్రములే చేయుచున్నవి. దంపుట, విసురుటకు కూడ యంత్రములున్నప్పటికిని అందుబాటు తక్కువ. దగ్గర పట్టలనున్నవారు మధ్యమధ్య అక్కడకుపోయి తాము చేయు పనులు వాని కప్పగించుచుండురు. లేచిచో రెక్కలే యంత్రములు.

,,సువ్వి గిరి రామలింగ-సువ్వి కస్తూరి రంగ

సువ్వి యనుచు పాడరమ్మ-సుదతులందరు

అంచు లంచు లరగజేసి-పంచ వన్నె ముగ్గుపేసి

పాడి పాడి దంతురమ్మ-పడతులందరు

ఉల్లీ పూల జల్లేడమున-శ్యామపూవు కుందనమున

శ్యామ పూవు కుందనముకు పెరుకు రోకళ్లే... ..: ...

చిన్నవడ్లు పెద్దవడ్లు పేరైన రాజనాలు

కృష్ణా నీలాలు దంచి కీర్తి పొందారె

దంచి దంచి కన్యలంభా దాహము కొన్నారె

ముత్యమంత చెంబుతోన దప్పికందిరే,, పరిపంట రాగానే కుటుంబము లోని వారు కుందెనబెట్టి తగినన్ని షడ్గుబోసి పోటుపేసి దంచి, చెరగి, జల్లెడ బట్టి బియ్యము చేసికొందురు. ఒక్కొక్కమారు విరామము లేకుండ దినమంత దంచుటచేత దాహము గొనుటయే గక అలసిపోవు చుండుట జరుగును. రెక్కల కష్టము తప్ప రొక్కము వెచ్చించుట యన్నది జరుగదు. దంపుడు బియ్యము వారి ఆరోగ్యమునకు శ్రేష్టమైనవి ,,రోలికి రోకలికి వొక్క దండమ్మ-చము గన్న తలి దండికి వెయ్యి దండములా,, నిత్య జీవితమున కుపకరింపునట్టి పరికిరములకు మ్రొక్కి ఆ పని యారంభించుట, తిరిగి ముగింపున మ్రొక్కుట వలీయులలోని కృతజ్ఞతా భావము.

పిండి కొరకవయోగించు విసురురాతిని తిరుగలి అనికూడ అందురు. పిండి చేయదానిని చోళ్ల తిరుగలి, పప్పుగా విసురునది పప్పు తిరుగలి, గింజల మీది పొట్టు మాత్రమే పోవునట్లు విసురునది ఆళ్ల తిరుగలి అని అందురు. ,,చీకటి కోనల్లోనేనొక్కదాన్ని-శివుడు నా కిచ్చిండు చిన్ని బాలల్ల-నా చిన్ని బాలలకు పాలు లేవాని-వరమేరుడిచ్చిండు పాదాపు మంద-పాదాపు మందాకు నీళ్లలేవాని-విసుదేవు డిచ్చిండు వరద కాల్యల్ల-కాల్యల్ల నీల్దాగి పొరై బొల్లాపు బొల్లాపు పేరేమి భోగి పేరేమి-బొల్లాపు బసవన్న భోగి రైతన్న-రైతునకు మనతల్లి అలపేలుమంద*, అని పాడు చున్నప్పుడ విసురుటలోని వారి ఆయాసమును మనోభావములు మింగిపేయుచుండును. దున్నెడు పశువులను రైతును స్మరించుకొని దీనింతురు. కుటుంబమునకు సరిపడునట్లు పిండి వినరి సంకటిగాని, అంబలిగాని, రొట్టెలుగాని చేసికొని చల్లగా డోక్కలు నింపు కొందురు. విసురు రాతి వలన చేయు పిండియే శ్రేష్టము. మరవలన గింజలోని పోషక పదార్థముల యొక్క గుణ మించుక మార్పు చెందుటకు వీలున్నది.

రాట్నము, కదురు పల్లెటూరివారి ఆర్థిక జీవనమునకు స్వాతంత్ర్య భిక్ష.

ముఖ్యముగా స్త్రీలు గృహములో గూర్చొని పృత్తి గింజలు ఓయుట, ఏకులు చేయుట, దారము వడుకుట వంటి పనులలో నిమగ్నమై స్వయముగా ఆర్థిక స్తోమతను పెంచుకొనుచుందురు. దీనివలన ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము చేకూరుట చేత కుటుంబమున స్త్రీ, కడురు నల్లంగుంటె కదిలింతు గోల్కొండ-మొగ దెందుకే,, అనుకొని ప్రతిదానికి భర్త మీదనే ఆధారపడి యుండకపోవుట జరుగును. ,,వడుకు వడుకూ కదుర వడుకవే కదురా-ఏకుల్ల బుట్టంత ఎల్లండి సంత-ఏకేకు ఒక బార ఎల్లండి సంత-నా ఏకులైపోయె నాకేమి సంత-ఏకుల్ల ఎల్లక్క పత్తి పుల్లక్క-రాటాల రామక్క రావె పోదాము,, ఇట్లు పడికిన దారమును సంతకపోయి అమ్ముకొని జీవించుటయైనది. గడచిన కాలములో ,,కష్టమాడని యిల్లు కదురు తిప్పని కొంప-మగ్గములేనూరు,, కాన రాకుండెడిది. ప్రతి స్వపసాయ కుటుంబములోని కాపుటింతులు అరవరికలు లేకుండ అమ్మ లక్కలను బిలుచుకొనుచు కాలయాపన జరుగనియక పడిపడిగా రాట్నములు బుచ్చుకొని ,,ఎడమదిన దొడ్డుగాపై చి యేకులెల్ల-గెలన బలువగ వేపుడు గింజ లునిచి-చేపపీటల మీద నా సీనులైన-వారలై వావి పరుసలు వదరికొనుచు,, 1 ; ,,ప్రాయంపు పడుచుల బని గొంటివేచూది, యనెడి పాటల దేనె చినుకు లీన 2,, పాటలు బాడుకొనుచు చక్కని దారము తీయుచుండిరి. కాలచక్రమునకు జీవిత చక్రమున కానాడు రాట్నమొక పృతీక యైనది. ప్రత్తి పంట విరివిగా పండినది. ఎంత రంభయైన ఏకులై పడికినది. పృత్తి చెట్టు ఆడ కూతురున కందము దిద్దిన దన్నచో నాటి కుటుంబ మార్థికముగా మెరుగుపడి యుండినదని యర్థము. స్త్రీ కట్టి ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించిన విషయము మాతృస్వామిక సంప్రదాయాను గతమని చెప్పదురు 3. ఈనాటిట్టి పరిశ్రమ పెద్ద పెద్ద యంత్రములు చేపట్టట చేత కుటుంబ ఆర్థిక వ్యవస్థ కుంటుపడినదని చెప్పవచ్చును. అంతేగాక పృత్తి,

1. కుక సప్త తి:-పాలవేకరి కదిరీపతి నాయకుడు-ఆ. 2. పద్య. 421

2. కుక సప్త తి:- ,, ,, -ఆ. 2. పద్య. 422

3. B. O. R. Ehrenfels:-Mother right in India-Published by Humphrey Milford-Oxford University Press. 1941-P. 11

సంబంధ కుటుంబములోని ఆయా వృత్తి పనులను గూడ యంత్రములు చేయుచున్నవి. ఉదాహరణకు అగసాలె, కంచరి, వడ్రంగి వారి వృత్తి పనులు పెద్ద మొత్తముగా యంత్రములే చేయుచున్నవి. కాని వల్లెలో నెంక నిట్టి స్థితి ఏర్పడలేదు.

“అన్న పిండేటిపాలు కిన్నెర్లమోత— వదినే చేసేటి నల్ల కవ్వాలమోత అవ్వ అమ్మేటి నల్ల రేపల్లె వాడ—రేపల్లె మావల్లె దేవునివల్లె—ముత్యానికి మానల్ల మూడుగురుగుల్లు పగడానికి మానల్ల పాతికెగురుగుల్లు,, కుటుంబమునకు సరిపడు పాడి సత్పత్తిగావించుకొనుటయే గాక అమ్మదగినంత పాడినిగూడ వృద్ధి గావించి ముత్తైములకు పగడముల కమ్ముచుండిరి. చిన్న చిన్న చేతి వస్తువులు సిద్ధము చేసికొనుట, కుటుంబములోని వారందరు కలిసి ఇల్లు కట్టుకొనుట వంటి కార్యములుగూడ వల్లె య కుటుంబ పరిమితములు.

ఆర్థిక విధులతోబాటు ఆస్తి పాస్తుల సంరక్షణకు కుటుంబమొక చట్టము వంటిది. బాధ్యతాయుతమైన భద్రతామండలి వంటిది. ఈ లక్షణము జానపద మరియు నాగరక కుటుంబములకు సమానముగా వర్తించును. ఆస్తి సంరక్షణకే గాక వ్యక్తి భద్రతకు కుటుంబమే కంచుకోట. కుటుంబములోని ఒక వ్యక్తితో అన్యులెవరేని వాగ్వాదమునకుగాని, కయ్యమునకుగాని తలవడినప్పుడు ఆ కుటుంబములోని ఇతర వ్యక్తులందరన్ని విషముల తోడ్పడుట యన్నది సామాన్యము. జానపద కుటుంబ యజమానురాలు తన కుటుంబ వ్యక్తులనందరిని గొప్పగా చెప్పుకొనుటలోని వారి యొక్క భద్రతకు క్రింది పాట తార్కాణము.

చిలుకల్లు చిలుకల్లు అందురే గాని—చిలుకలకు రూపేమి పలుకులే గాని
చిలుకల్లు మా యింట చిన్న కోడళ్లు
కోయిల్లు కోయిల్లు అందురే గాని—కోయిల్లుకు రూపేమి గోషలే గాని
కోయిల్లు మాయంటి కొత్త కోడళ్లు
హంసలు హంసలు అందురే గాని— హంసలకు రూపేమి ఆటలే గాని
హంసల్లు మా యింట ఆడ పడుచుల్లు

పార్వాల పార్వాల అందురే గాని—పార్వాలకు రూపేమి పాటలే గాని పార్వాల మా యింట జాల పాపలు, చిన్న కోడండ్రు చిలుకలు, క్రొత్త కోడండ్రు కోయిలలు, అడవిదురులు హంసలు, జాలపాపలు పావురాలు అనుచు కుటుంబ యజమాను రాలిట్లు స్వోత్కర్షగా చెప్పుకొనుటలో వ్యక్తులకు తగిన సంరక్షణ, భద్రత లభింపక పోవుచేమి:

కుటుంబ సంబంధములు

యజమాని-యజమానురాలు:-

సామాజిక సంస్థలలో కుటుంబమొక ప్రాథమిక సంస్థ. సామాజిక జీవ వారంభ మిటునుండియే రూపు దిద్దుకొన్నది. ముఖ్యముగా పుట్టిన శిశువు తల్లి పోషణలో నైదారు సంవత్సరములుండుట వలన వారిమధ్య స్థిరమైన అనురాగ పూర్వక సంబంధము లూపిరి పోసికొనుచుండును. ఆ సంబంధములు బహు ముఖముగా విస్తరిల్లి కుటుంబ సంబంధములు ప్రస్ఫుటమగుచు వచ్చినవి. సామాజిక సంప్రదాయమున కొక నిదర్శనముగ జానపద సమాజములో సాధారణముగ అవిభక్త కుటుంబవద్దతియే నిలిచియున్నదిని చెప్పవచ్చును. జానపద సమాజములోనే యననేల పైదికసమాజములోనే అట్టి వద్దతి యుండినది. ఆ విషయమును ధర్మ శాస్త్రకర్తలు కూడ పేర్కొన్నారు. తల్లి దండ్రులు అనివాహితులైన అడ, మగ బిడ్డలు, వివాహితులైన కుమారులు వారివారి భార్య బిడ్డలు కలిసి ఒక ఇంటనే నివసించుచు, ఒక వంటనే భుజించుచు నొక్కటిగా జీవించుటయే అవిభక్త కుటుంబ వద్దతి. ఈ విధమైన జానపద కుటుంబములోని సభ్యులమధ్య నుండెడు సంబంధములకు పల్లెపదములెట్లు నిలుపుటద్దము పట్టి తెలుగు కుటుంబ జీవనమును ప్రతిబింబింప జేసినవో పరిశీలింపనగును.

కుటుంబమునకు తండ్రీయే యజమాని. అది పితృ క్రమానుగత సంప్రదాయము. అతడు కుటుంబములోని వారందరిని దృష్టిలో పెట్టుకొని ఆధిపత్యము

రెరవవలసి యుండినను తగిన స్వేచ్ఛ గలవాడు.

“....	....	....	....	....	....
పూజోరె	సీతాను	వలలో	—	పుట్టింట	పిలచీరీ వలలో
మల్లెళాలల	పున్న	,,	—	ఓ మామా	గారూ ,,
మా	యన్న	లొచ్చినరు	,,	—	మమ్మంప రయ్యా ,,
వీరి	మీ	యన్నలు	,,	—	ఏవే గుర్రాయి ,,
అదుగదుగొ	అన్నలు	,,	—	ఇదుగో	గుర్రాలు ,,
సీత	మీ	పుట్టింట	,,	—	ఏమీ పండుగలు ,,
శ్రీరాము	పుట్టింట	,,	—	సీతా	నోముల్లా ,,
దయగల	పుట్టింట	,,	—	తమ్ముల్ల	పెండ్లి ,,
అట్లయితే	నేనెరుగ	,,	—	మీ	యత్తే గానీ ,,
వంట	ళాలల	పున్న	,,	—	ఓ యత్త గారూ ,,
మా	యన్న	లొచ్చినరు	,,	—	మమ్మంప రమ్మా ,,
అట్లయితే	నేనెరుగ	,,	—	నీ	మరదీ గానీ ,,
...	...	...	...	...	...

అట్లయితే	నేనెరుగ	,,	—	నీ	భర్తే కానీ ,,
శ్రీరామ	చంద్రూడ	,,	—	ప్రాణా	వల్లభుడ ,,
మా	యన్న	లొచ్చినరు	,,	—	మమ్మంప రయ్యా ,,
కట్టుకోవె	కావీచీర	,,	—	కదలు	నీ భూమీ ,,
తొడుగు	కోవె	తోపురవిక	,,	—	తొక్కు నీ భూమీ ,,

ఈ పాట అవిభక్త కుటుంబవ్యవస్థను గూర్చి కన్నులకు కట్టించుచున్నది. కోడలు పుట్టింటికి పోవలెనన్నచో దొలుత యజమాని యగు మామ యొక్క అనుజ్ఞ పొందవలసి యుండును. తర్వాత అత్త యనుమతి, ఆ తర్వాత కుటుంబములోని వారందరి యనుమతిని ముఖ్యముగా భర్త యనుమతిని పొంద వలయును. అవిభక్త కుటుంబమందలి కోడలి బాధ్యత అట్టిది. కొన్ని కుటుంబ

ములలో చొలుత ఆత్మగారి యనుమతిని యర్జించ వలయును. తాను స్వయముగ అనుమతించినచో బాగుగా నుండదనుకొని యజమాని ఆ బాధ్యత కుటుంబమునకే యప్పగించును. అట్లందరి యప్రసాయముతో నేకీభవించుచుండినప్పుడా కుటుంబము ప్రభాంతముగ నడచుచుండును. పై పాటలోని కోడలు ఇంటికి పెద్ద లోడలైయుండును. అట్లే భర్త కుటుంబములో రెండవ యజమానిగా గుర్తింపబడుట జరుగును. భర్త యనుమతి బడసిన పిన్నుట నామె,, ఇరుగక్క పొరుగక్క ఇదె పోయి వత్తు-మరదులజెల్లికి మరలి వచ్చెదను,, అనుచు నిరుగు పొరుగు వారికి గూడ చెప్పి తల్లిగారి వాడలకు బోవుట యొప్పును. ఆత్మగారింటినుండి తల్లిగారింటికి గాని, తల్లిగారింటినుండి ఆత్మగారింటికి గాని బయలు వెడలునప్పుడు సాగనంపుటకరుగుపొరుగువారు వచ్చి కలియుట చక్కని సామాజిక సాక్ష్యము.

యాజమాన్యములో తండ్రితోపాటు తల్లికి గూడ తగిన ఆధిపత్య ముండును ప్రతి విషయములో వారిద్దరి యనుమతి ముందు గైకొనుట జరుగును. స్త్రీ చరాస్తుల సంరక్షణలో యజమాని బాధ్యత ముఖ్యమైనది. వాని సంబంధమున ఏదేని మార్పులు చేర్పులవసరమై యుండిన యెడల నతడు తన భార్యతో, పెద్ద కూమారునితో సంప్రదింపులు చేయును. కుటుంబాభిమానముగల యజమాని గాని, యజమానురాలుగాని,, పుణ్యమ్ము మాయింటి పెద్దలకు వచ్చు-బుద్ధులు మాయింట బాలలకు వచ్చు-అచారం మాయింటి ఆడవడచులకు ఆజ్ఞలు మాయింటి కోడళ్ల కగును,, ఇటు తలంచి కుటుంబారోపమును కాపాడు చుందురు. మధ్యయుగమున కుటుంబాధిపతి నిరంకుశముగా నుండెడువాడని చెప్పదురు కాలానుగుణమైన మార్పులకులోనై కుటుంబ యాజమాన్యములోనే గాక కుటుంబ వ్యవస్థలో సహితము మార్పులు వచ్చినవి. సామాన్యముగ యజమాని సామరస్య పూర్వకముగ వర్తించుట పొనగుచుండును.

తల్లి దండ్రులు-కొడుకులు-కుమార్తెలు:-

అత్తవారింటి నుండి వచ్చిన ఆడబడుచునకు పుట్టింట ఆప్యాయత లభించుట పరిపాటి.

ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి	వలలో—ఇంటి నుందారీ	వలలో
ఈ ఇంటి నుందారీ	,, —ఎందూ వోయింటి	,,
తల్లి గారి వాడల్లు	,, —చూడా వోయింటి	,,
అమ్మ ఏమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
అమ్మ ఆరు నెలలూ	,, —ఉండీ పొమ్మానే	,,
అయ్య ఏమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
అయ్య పొత్తుల అన్నం	,, —తీని పొమ్మానే	,,
అక్క ఏమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
అక్క అద్దిపు రవికే	,, —తొడుక్కా పొమ్మానే	,,
చెల్లెలే మన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
చెల్లెలు చెట్ల రవికా	,, —తొడుక్కా పొమ్మానే	,,
అన్న ఏమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
అన్న ఆవు పెయ్య	,, —కొట్కా పొమ్మానే	,,
ఎదినె ఏమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
వదినె వన్నెల దేవీ	,, —వండీ లేదానే	,,
తమ్ముడే మన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
తమ్ముడు తనపెండీ	,, —సేపి పొమ్మానే	,,
మరదలేమన్నాడే	,, —ఓ రామా చిలుకా	,,
మరదళ్లు మంచిసిళ్లు	,, —లేవు పొమ్మానే,*	,,

కుటుంబములో నాడబడుచు సంబంధమున తల్లి దండ్రులకు, అన్నదమ్ములకు, అక్కా సెల్లెండ్రొకు, వదిన మరదండ్రొకు గల సంబంధములు సూటిగా వ్యక్తమైనవి. రక్త సంబంధముగల తల్లి దండ్రులు, తోబుట్టువులు చూపెడు ఆదరణ అమలినమైవది. కాని వదినగాని, మరదలుగాని అడబడుచు నమర్యాద చేయుదురు. ఆమె కొన్నాళ్లండినచో నోర్వలేదు. సారె చీరలతో నామెకు ఒడినింపుటను సహింసజాలదు. ,,యెందేటి ధాన్యము ఎత్తుకొని పోమ్మ—వందేటి పంటకము వాడ్చుకొని పోమ్మ,, అని యెత్తి పొడుచుటయే గాక ఆమెను పరయింటి

గృహిణీగా గణించరు. తాము మాత్రమే సర్వహక్కులు గలవారమని భావించు కొందురు. అంతేగాదు, అడవి దీర్ఘ కళ్లు అవి రెండు పోతే గట్టు మీది గంగమ్మకు గారెలు వండి పెడదు,, సని కూడ మొక్కు కొనుటలో వెనుకాడని వారును గలరు.

అన్నలు తన్ను బలుకరించనిచో అడువిడ్డ వారిని ఉపాలంభించుటలో వెనుకాడదు,

,,మూడేసి పెట్టెల్ల ధనము నీకుంటే—ముక్కుపోగుడాన్ని అన్నరోనేను నాలుగేసి పెట్టెల్ల ధనము నీకుంటే—నక్కిరై కల దాన్ని అన్నరోనేను బదేసి పెట్టెల్ల ధనము నీకుంటే—ఏళ్ల పుంగరము దాన్ని అన్నరోనేను*,,, పెరిగి పెద్దవారై న తరువాత అన్నదమ్ములకు, అన్నా సెల్లెండ్రోకు నడుమనిట్టి యెడపెడ సంబంధములుండుటకు స్వార్థమే కారణమగుచున్న దనవచ్చును. కష్టించి యామెకు సారె చీరలెందుకు పెట్టవలె ననెడు భావము కొందరి అన్న దమ్ములలోను, తల్లి దండ్రుల ఆస్తిపాస్తులలో మాకు కూడ భాగమున్న దనెడు భావము లక్కా సెల్లెండ్రలోను ఏర్పడుచున్నవి. చిన్నతనము నుండియు నీ స్వార్థము బీజ రూపమున గన్పట్టుచునే యుండును.

చెల్లెండ్రు తమ్ములు, తల్లి తల్లాత అక్క మీద అనురాగమును బెంచు కొనుట సహజము. ఆమె యత్తవారింటి కరుగునప్పుడు వారి యనుబంధములో నశ్రువులడ్డుపడుచుండును. శకుంతల ఆత్మవారింటి కేగుచున్నపుడిట్లే మృగాదులు చిన్నవోయినవి:

,,మా భావ వచ్చాడు ఓయి సెల్లెలా—నేనెల్లి వత్తాను ఓయి సెల్లెలా	
నన్ను మరువాకండి	,, —నామాట మరువాకు ,,
అమ్మ మాటా యీను	,, —అన్నాకి తమ్ముడికి ,,
అచుర్చి పెట్టావె	,, —ఇరుగు పొరుగోరితో ,,
ఇష్టంబుగా పుండు	,, —పక్కనుంచి లెగిసి
పతిరోజు గుడికిని	,, —పదిలంగ ఎల్లరావె ,,

అనుచు చక్కని బుద్ధులు గరపుట యగును. ఒక్కొక్క మారామె వెంట చెల్లెలు గాని, తమ్ముడుగాని పోవుచుండుట కూడ గలదు.

„అక్కలను చెల్లెండ్ల నొక్కారి కిచ్చి—వొక్కడే అన్నయ్య వొచ్చెన్న పోడూ పెచ్చెన్న పోతుంటె ఏరడ్డ మాయే—ఏటికీ ఎంపరీ తీగడ్డ మాయే

తీగకీ తిరుపతీ కొండడమాయే—కొండ పక్కన రెండు గోదుమ్మ చెట్లూ*

అక్కా సెల్లెండ్ర నొక్క యూరి కిచ్చినప్పటికిని చూచిపోనన్నలు రాలేకున్నచో వారు దుఃఖించెదరు. కుటుంబ యాజమాన్యమున దల్లి దండ్రులు నిర్వహించు పాత్రను గూర్చి, అత్త యింటనున్న వడతి పరిస్థితిని గూర్చి పైపాట తెలుపు చున్నది. కొన్ని కారణముల వలన అత్త యింటివారికి పుట్టింటివారికి మధ్య అభిప్రాయ భేదము లేర్పడగా రాకపోకలకు కూడ అనుకూలముండదు. అప్పుడా వడతి బ్రతుకడకిత్తై రలోని పోకవలెనుంచును. పరిస్థితులు మెరుగెక్కిన పిదపనే ప్రాణము కుదుటపడగలదు. చుట్టమువలె జూచిపోవుట కై నా వచ్చినప్పు డత్త వారింటిలోని సంసారపు టిబ్బందులను విన్నవించుకొని కుమిలెడు సెల్లెలిని అన్న ఓదార్చును. ఆమెను పుట్టింటికి దోలుకొనిపోవుట కతడు వచ్చినప్పుడు, „వయిడి సెంబుల నీళ్లు పాదములకిచ్చి—స్తంభాల మరుగుకుపోయి కన్నీరునింపి,, నది. అదిగాంచి చెల్లెలి నత్త వారెంత కష్టపెట్టిరో యని భావించి వెంటనే „తుడుచుకో కన్నీరు ముడుచుకో కరులు—ఎత్తుకో పావని ఎక్కు అందలము” అని అభయమివ్వగా నామె అత్త మామల సెలవు దీసికొని కుటుంబములోని వారందరికీ చెప్పి „ఇరుగుపొరుగులార ఓ యమ్మలార—చెల్లెళ్ల పెళ్లిళ్లు సేవించ బోయి—మరదుల పెళ్లికి మరలి పెచ్చెను,, అనుచు నిరుగుపొరుగు వారలకు కూడ చెప్పి పుట్టింటికి బయలుదేరును. ఆమె మనసు నొప్పింపక. నామె కిష్టమైనవి సాధ్యమైనంత మటుకన్నలు సమకూర్చి పెట్టెదరు. అన్నింటికన్న „పుట్టింటి సంపత్తు పొగడికలు దెలుపూ—అవుతరపుల్లిచ్చె అడుదిడ్డలకు,,

“చింతపూవు చింతపూవు రాలంగ-చిన్నారి కొప్పులు దెట్టంగ
 చందుబాయె చందుబాయె మాయన్న-దంట దెచ్చె మాయన్న
 సూర్యపేటకు బాయె మాయన్న-సూసిన రైతలు దెచ్చె మాయన్న
 వట్టం బాయె మాయన్న-వట్ట చీరలు దెచ్చె మాయన్న

....

అన్న లయిదారుగురున్నచో చెల్లెలికి సౌకర్యము లెక్కువగ సమకూరును. వారందరి ప్రేమలో, ముగ్ధురన్నలతోడ నే బుట్టినాను—నా నడుము మువ్వంచు చీర గోరింది... .. ఆయిదుగురన్నలతోడనే బుట్టినాను—నా వొళ్లు అద్దాల రవిక గోరింది,, అనుచు కోరికలు వీర్చుకొనుటలో వారి అన్యోన్యమురాగములు గుదాళించును. ఆడుబిడ్డకు పుట్టింటి మీద ఎల్లకాలము మమత గొట్లాడకపోదు. అందుకే, పుంటిహార తిన్నా పుట్టి నిల్లు,, నకు సాటి రాదను లోకోక్తి పుట్టినది. పుట్టినిల్లు చల్లగ నుండిననే గాని తనకు సారెచీరల కొదవ యుండదు. కనుక, పాటిమీద పచ్చజొన్న పండిననాడు—పదిపుట్ల గాదె పోసిననాడు—వసుపు కుంకుమ దాన్ని అన్నలో నేను— ఏటిమీద ఎర్రజొన్న పండిననాడు—వెయ్యి పుట్లా గాదె పోసిన నాడు—అంగి రవితెల దాన్ని అన్నలో నేను,, అని భావించుచుండునే గాని యిబ్బందులలోనున్న వారిని మరింత యిబ్బందుల పాలు జేయజాలదు. ఆమెకు పుట్టింటి మీద గల మమతలో తల్లిమీద మమత మరింత మిక్కుటమైనది. ,పుట్టిన్నాటినుండి పువ్వులేసాకి—కన్ననాటి నుండి గారాన సాకి,, నందుల కామెకు “ఏరుపారిన పోదు ఏటి మీదినుక—తలదు కున్న పోదు తల్లై మరులు,, ఇంతేగాక పుట్టింటి వారి కాడుబిడ్డ ఒక దేవత పంటిది. ఆమె శపించినచో ఆ యిల్లు నెగడదను విశ్వాసము గలదు. ఈ విషయమును మనువు గూడ వచించినాడు 1. అందుకే పంటలప్పుడు, పండుగ

1. ,జాను యెయాని గోహాని శపంత్య ప్రతి పూజితాః

తాని కృత్యాహ తానీవ విసశ్యంతి స మంతతః

—మనుస్మృతి—అధ్యాయ. 31—శ్లో. 58

పట్నము లప్పుడామెను దోలుకొనిపచ్చి అన్నదమ్ములు తమకు గలిగినట్లోడి నింపుచుందురు. ఒడి నింపుట యన్నదొక విధముగా నామెను పూజించుటయే. అత్త గారి యింట నున్నప్పు డామె నప్పుడప్పుడు సోదరులు వచ్చి చూచి పోపు చుండవలెను. రాకపోయినచో, అంచెగా మాయన్న లొస్తమన్నారా—వారెందు కొస్తారు రాజులకుళ్లు,, అని దెప్పి పొడుచును. పెద్దన్న యెప్పుడు రానందులకేమో ఆమె, నేరేడు వండంటి అన్న నాయన్న—నేడు వస్తానని నెలకన్న రాడు తాను వస్తానని తమ్ముణ్ణి పంపు—ఏమోయి పెద్దన్న ఎన్నటికి రావు,, అనుచు చిన్నబోవగా, ఏదేట పెళ్లిళ్లు కుప్ప నూర్చులు—ఎడలేదు చెల్లెలా నినుచూడ రాను,, అనుచు పెద్దన్న తీరుబాటులేని తన యవస్థను దెలుపుకొనును. అన్న దమ్ములకు పండెడు ప్రతి పంట కాడుబిడ్డ పంటదేవత. దేవతకు నై వేద్యమిడుట యెట్లో ఆడు బిడ్డకు కూడ బాగుగా పంటలు పండినచో సారె చీరలు పెట్ట వలసి యుండును. దీని పలన సోదరులకు ఫలితము కూడ మెరు గెక్కును.

“ఎన్నాళ్ల కొచ్చినాయి జొన్నల బండ్లో—దారిలో జొన్నల బండ్లో
జొన్నల బండ్లు గావు అన్నల బండ్లో — ,, ,, ,,
అన్నలా బండ్లయితే కొంగు లొడ్డాలె — ,, ,, ,,

... .. , ...

నా ఏడ్గురు వాదినెల్లు తట్ట మొయ్యంగో — ,, ,, ,,
తట్ట తట్టకు నేమ నుట్టనెదో— ,, ,, ,,
నా ఏడ్గురు అన్నల్లు బాయి తోడంగో— ,, ,, ,,
బాయి బాయికి నేను బతుకమ్మనై దో— ,, ,, ,,
నా ఏడ్గురు అన్నల్లు నాగలి దున్నంగో— ,, ,, ,,
నాగటి నాగటికి నేను నాగమ్మనై దో— ,, ,, ,,
నా ఏడ్గురు వాదినెల్లు ఇత్తున మెయ్యంగో— ,, ,, ,,
ఇత్తు ఇత్తుకు నేను ఈ దమ్మనై దో— ,, ,, ,,

... .. , ... *

అన్నదమ్ములు తమకు కలిగినప్పుడెల్ల ఆడుబిడ్డకు సారెచీరలు బెట్టినచో నామె అన్నలు తోడే బావిలో నీరై, వదినలు మోసెడు తట్టల కింద తలచుట్టలై, దున్నే నాగలికి పడునై, పేసెడు విత్తనమునకు జీవమై, పెరిగెడు చేనికి కావలై చక్కని పంటలను చేకూర్చునదగును. ఆడుబిడ్డ అన్నదమ్ములపాలిటి అవరలష్టి. వారితో నామె సారెచీరలందుట ఒకయెత్తు వియ్య మందుట మరొక యెత్తు. “వచ్చనీ కుచ్చుల్ల పాలకీ నెక్కి—బలంబు జూదొచ్చె దుర్గయ్య లష్టి అన్నతో వియ్యంబు అందవచ్చింది—పదినెతో వరబాసుకు ఆడవచ్చింది”. ఇట్లు వియ్య మందుటను మేనరికమందురు. ఈ విధాన మెక్కువగా తెలుగునాట ఆచరణ ముండున్నది.

మారు దల్లి బిడ్డయినచో ఆ చెల్లెలితో అన్నదమ్ముల సంబంధములు పేరుగా నుండును. వారి మధ్య ప్రేమలంతగా నుండవు. అనలు సొంత చెల్లెలి మీదనే కొందరికి ప్రేమ అంతంత యుండినచో మారు చెల్లెలిమాట చెప్పవలెనా? “మామిండ్లు పూచినవీ మాటలొచ్చినవీ—మర్నన్న చెల్లెలా మాకాశపడకూ తంగెళ్ళు పూచినవీ దారులొడ్డినవీ—దయగల్గ చెల్లెలా మాకాశపడకూ,, అందురు. అట్టి మారు చెల్లెలి పెండ్లి సేసి అత్తవారింటి కంపి లాలన పాలన విషయములో వట్టిండుకొనరు. పాప మామెకు తండ్రి యున్నను లేనట్లే. తల్లితోడనే తరము వాసి పోవును.

ఆలు మగలు:-

కుటుంబములో ఆలుమగలు మూల స్తంభముల వంటి వారు. వారి సంబంధములు కుటుంబ జీవన మార్గారంభములు. జానపద కుటుంబములో వారన్యోన్యాయుర్రాగ బద్ధులై చేదోడు వాదోడుగా నొండొరులు సహకరించుకొను చుందురు. సముద్రములోని ఆటుపోటులవలె వారిమధ్య అప్పుడప్పు డెత్తి పొడుపులు, ప్రణయ కలహములు సామాన్యము. పరస్పరము పేర్లుపెట్టి పలుక రించుకొనుట అరుదు. భర్తను పలుకరించవలసినప్పుడు ‘విన్నావా, ఇగో, యనియును, ఇతరులతో నతని గూర్చి చెప్పవలసినప్పుడు ‘ఆయన’ ‘వారు’

మరియు సరసజీవనములో 'వావ, 'మామ, అనియును వ్యవహరించును. ఇంచు మించుగ నిడరీతిలో భార్య విషయమున భర్త వ్యవహరించుటయేగాక చిలుక, హంస అని ముద్దుగబిలుచుట ఒప్పును. ,,చిలుక సీళ్ళతోడె జలకమాడేను—హంస అన్నము వందె ఆరగించేను వెలది మంచము పేయ వెన్నెలబైట—వడతి పానుపు లెయ్య పవ్వళించేను — ఆకుతేవే పోకతేవే అడకత్తి తేవే—చూడ నున్నపుకాయ చుట్టియ్యె మడుపు నన్నంగ చుట్టియ్యె నగము కొరికియ్యె—యెంగిలెంగిలి శివుడ యెగు పట్టెపు — మనకేమి ఎంగిలి పుణ్యపురుషులకు,,. పని తీర్చుకొని భర్త యింటకి రాగానే భార్య సీళ్ళ తోడగా నతడు స్నానమాడును. అన్నము వడ్డించినా ఆరగించును. మంచముపేసి పానుపు పరచగా మేను వాల్చును. ఆకు విడెము లందించ నగము కొరికించుకొని నగము నెమరుపేసి నిద్రించుచుండ జామురాతిరి పరకామె విననకర్కలతో వినరి హాయిగా నిద్రబుచ్చును. కాని యే కారణముననో భర్త భార్యను కొగిట చేర్చుకొనక పోవుటచేత ఆమె తన ప్రక్క నున్న స్తంభమునకొరగి తెల్లవార్లు కన్నీరు కార్చుచుండును. అంతసేప చేసిన పిదప కూడ కరగించ కున్నచో ఆమె కన్నీరు మున్నీరు కాదా! అయినను వల్లెత్తు మాట ఆ యిల్లాలనదు. తెల్లవారగానే రాతిరి విషయమును కనుమరుగున దాచి కర్తవ్యోపదేశము చేయుచు గృహిణీ—,చుక్క తెల్లవారె తూర్పు తెల్లవారె తులనెమ్మ పెనిమిటిని ఏనున్ని లేపు—కలవల చెల్లకి సీళ్ళ చేరేయి—కాళ్ళ కడుగ మీకు పేళాయె లెండి—మొగ్గల చెల్లకి సీళ్ళ చేరేయి—మొహము కడుగ మీకు పేళాయె లెండి,, అనుచు మెల్లన సుప్రభాతము పలుకుటలో విభుని పాదములను కలువల కాంతిగాను, మొగమును వికసించునున్న మొగ్గులుగాను దట్టించగోరినది. విభుడు లేచి తన్నుజూచి ఏనుగు జేంద కూడదని, కలువల సుకమారత్యము పాదములలో నుండవలెనని, మొగ్గుల సువాసన వంటి గుండె తీపి మొగమున ఉట్టిపడవలెనని ధ్యానించుటలో పతిని దైవముగా సాక్షాత్కరింప దలచినది.

ఆలుచుగల మధ్య ఎత్తి పొడుపులు గూడ సహజమైన కుటుంబజీవనము నెలుగెత్తి చాటుచుండును. ,,పున్నమ నాడె న బూరెలొండు కొనీ—పుణ్యుడా రమ్మని పిలిచిరా మీవాళ్ల—అచువాన్య నాడె నా అట్లు వండుకొనీ—అల్లాడా రమ్మని

పిలిచిరా మీ వాళ్లు,, అనుచు భర్త భార్యను దెప్పి పొడుచుచుండ నామె ఒక చూపులతో మూతి ద్రిప్పుచు, “మా వాళ్ళు పేదవాళ్ళు మాకేమి కలదు—పెట్టగల పెద్దింట పెండ్లాడ రాదా— అచ్చటలు ముచ్చటలు అచ్చదే తీరేను,, అనుచు చేతులాడించగా భర్తకు హేళనము, చిరుకోపము రాక మానదు. పెంటనే “ఎడమ మీసం దువ్వి పాంకోడుతో తన్నె” ను. భర్తతో కీచులాడిన భార్య తల్లి వారింటికి పోవుట జరుగును. కనుక ఆమె “మువ్వల పావన్ని చంకబెట్టుకోని—పెల్లెనే—సుభద్ర అన్నవాడెకూ”. అన్ని యంశములుండ కాలినడకతో ఆడుదిడ్డ వచ్చుట తల్లి దండ్రులకును అన్నదమ్ములకును గుండె గుభిల్లుచును. “ఏనుగులు పుండంగా గుర్రాలుండంగా—వల్లకీలుండంగ బానిసలుండంగా—కాలి నడుకను రాను కారణం బేమీ,, యని సంభ్రమ చకితులై యడుగుదురు. అప్పుడావడతి తనకు భర్తకు మధ్య జరిగిన తగవును గూర్చి వివరించును. అంతనామె సోదరులు, అటక మీదున్నాయి అంచు బిందెల్లా—ఇదిగోనే చెల్లెలా నీకు హరణమ్ము—మందలో వున్నాయి పాడి ఆవుల్లు—ఇదిగోనే చెల్లెలా నీకు హరణమ్ము—వసుపు కుంకుమ నీకు పళ్లాలా పోస్తీ—ఇదిగోనే చెల్లెలా నీకు హరణమ్ము—గౌరవమున నీవు కలిసి మెలిసుండూ,, అని చెప్పి కావలసినవి యిచ్చి యామెను తిరిగి అత్తవారింటి కంపుచుదురు. తల్లిగారింటినుండి కట్నాలు కానుక లెన్ని యొక్కవ తెచ్చుకొన్నచో సంత గౌరవనూ యిల్లాలికి దక్కను. భర్త దెప్పి పొడుచుటకు పీలుండదు. భార్య భర్తల మధ్య సంబంధములు కుదుట పడగలవు. భార్య కూడప్పుడప్పుడలుకతో నుండి నట్లయిన “వడ్డాణ మిదిగోయె వయ్యారి భామా—నీ నడుముకై న పెట్టుకోయె నుందరిపిల్లా—నీ నడుము చక్కగుంటుందె నాయుడోలమ్మి,, అని నగలు తెచ్చి పెట్టగా అటుక తీరిపోవుచుండును నగలన్నచో త్రీలకు త్రీతి. అవి పండుగ సందర్భములలోగాని యెక్కడికై నా వెళ్లి నపుడుగాని ధరించుటపరిపాటి. అందుకే ఆమె ‘ఎప్పుడెట్టుకోవాలో అప్పుడెట్టుకోవాల్సి—పండుగపున్నానికి సోకుదారిమగడ’ అని మురిసిపోవును. ఇంకను వారిమధ్యగల అలక పట్టింపులను తడక, పిల్లి, పావురము, చిలుక, మున్నగునవి మధ్యపర్తిత్వము వహించి తీర్పుచుండును.

భార్య:- వంకాయ వండాను - వరికూడు వార్చాను

తినమనీ చెప్పవే - తడికా తడికా

భర్త:- వగలాడి మాటలకు - ఒళ్లంత మండింది

వద్దనీ చెప్పవే - తడికా తడికా

వట్టుచీర తెచ్చాను - పెట్టెలో పెట్టెను

కట్టుమని చెప్పవే - తడికా తడికా

భార్య:- చీర కించులులేవు - చుట్టూ చెంగులు లేవు

వద్దని చెప్పవే - తడికా తడికా

భర్త:- సంతలోకి వెళ్లి సరిగంచు చీరను

అద్దాల రవికను అతివ తెచ్చెద కట్టుకోవే

అలుకలో పలుకరించుకొనకుండ నుండ వలెననుకొని ఉండజాలని ఆలుమగల సంభాషణలో తడిక రాయబారము వ్యంగ్యాత్మకమై సరసస్ఫోరకమై యలరారును.

అలవోకగా అన్నదమ్ముల మీద పాటలను గట్టి పాడుకొనుచున్నప్పుడామె మీద కన్నెజ్జజేసి భర్త “అన్నల్ని పాడేవు తమ్ముల్ని పాడేవు నన్నేల పాడవే సిరిగొరిదేవి,, అన్నప్పడు “ఏమని పాడేది వెర్రి మాధవుడా,, అనగానే “తర తరంబుల వారు తరియించపాడు - కాకి బాణము తొడిగి కంచు రథమెక్కి కాముడూ నావాడు వచ్చెనని పాడు - పూల బాణము తొడిగి పుష్ప రథమెక్కి పుణ్యుడూ నావాడు వచ్చెనని పాడు” మని కోరుకొనును. వారి ముచ్చటలందు చేదు తీపి కలిసిన విధముగ చమత్కార పూర్వక సంభాషణలు చకిత చకితముగా నుండును.

భార్య:- సిన్నంగ పుట్టిన సిలుకల్ల బాలునీకి

సిరిదొమ్మరిల్లంట ఏసింటిరా - నేను

సిలుకల్ల పెండంట సేసుంటిరా

వొగనీకి కాలిచ్చి వొగనీకి సేయిచ్చి

వొగాని మీద నే నొరిగుంటిరో - నేను

వాగాని మీద నే నొరిగుంటిరో

భర్త:- ఎవ్వరికి కాలిచ్చి ఎవ్వరికి నేయిచ్చి
ఎవ్వని మీద నువు వొరిగుంటివే — నువ్వు
ఎవ్వని మీద నువు వొరిగుంటివే

భార్య:- కంచరొనికి కాలిచ్చి గాజులోనికి నేయిచ్చి
వాడ్లోని పీట మీద వొరిగుంటిరో — నేను
వాడ్లోని పీటమీద వొరిగుంటిరో
వాగన్ని నోటబట్టి వాగన్ని సేతవట్టి
వాగన్ని కాలుతోని రాకుంటిరా — నేను
వాగన్ని కాలుతోని రాకుంటిరా

భర్త:- ఎవ్వన్ని నోటవట్టి ఎవ్వన్ని సేతవట్టి
ఎవ్వన్ని కాలుతోని రాకుంటివే — భామ
ఎవ్వన్ని కాలుతోని రాకుంటివే

భార్య:- పోకబద్ద నోటబట్టి ఆకునంచి సేతవట్టి
ఉమ్మిని కాలుతోని రాకుంటిరో — నేను
ఉమ్మిని కాలుతోని రాకుంటిరో

ఇట్టి సంభాషణలో ఉత్త చమత్కారమే గాదు, భార్య తన భర్తను సందోహము లోను, ఆనంద సందోహములోను ముంచెత్తును. ముంచెత్తుటలోగూడ నీ క్రింద తాను దినంతమున చేసెడు గృహకృత్యముల నెట్లు చమత్కరించుచున్నదో గమనింపుడు. భార్యభర్తలకు పడకటింటిలో జరిగిన సంభాషణమిది.

భార్య:- వాగన్ని గట్టేసి వాగన్ని ఇడిసిపెట్టి
వాగన్ని కోసమై పొయ్యుంటిరో — నేను
వాగన్ని కోసమై పొయ్యుంటిరో

భర్త:- ఎవ్వన్ని గట్టేసి ఎవ్వన్ని ఇడిసిపెట్టి
ఎవ్వన్ని కోసమై పొయ్యుంటివే — భామ
ఎవ్వని కోసమై పొయ్యుంటివే

భార్య:— బర్రెన్ను గట్టెసి దూడాను ఇడిసిపెట్టి
 దుర్తాకంట నేను పొయ్యంటిరా— నేను
 దుర్తాకంట నేను పొయ్యంటిరా—
 బాగన్ని మూసిపెట్టి బాగన్ని కప్పిపెట్టి
 బాగన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా— నేను
 బాగన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా—

భర్త:— ఎవ్వన్ని మూసిపెట్టి ఎవ్వన్ని కప్పిపెట్టి
 ఎవ్వన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా— బాబు
 ఎవ్వన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా—

భార్య:— కుండాలు మూసిపెట్టి కుంపాటి కప్పిపెట్టి
 బీపాన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా— నేను
 బీపాన్ని కొంగుతో ఇసిరుంటిరా— భార్య, ఇంటి కొడలు

కావున సంజ ప్రొద్దున ఇంటికి వచ్చిన బర్రెన్ను గట్టిపెట్టి, కొంతసేపయిన తర్వాత దూడను విడిచి చనుగుడిపించి, దుర్తానండ పాటు పిండిపెట్టి, పెద్దలు పిన్నలు భోజనముచేసిన పిదప మిగిలిన పంటకుండలు మూసి, కుంపటి తొట్టిలో నిప్పుగప్పి అందరు పండినది చూచి జీవమునార్పి పడకటింటికి బొప్పలతో నాటి అగ్రహార్యత్వము ముగియుచుండును. పడకటింట నున్న భర్త ఆమె అలస్యచరిగి పచ్చుటను గమనించి యడిగినప్పుడు పైరితిగా చమత్కరించుచు సర్మథావహము చేసినది.

భర్త దేశాంతర గమనుడగుచున్నాడని తెలిసిన తక్షణమే భార్య సహింపదు. మొదట గుండెలో దిగులు చొరబారును. కన్నీరు కడవలె దుముకును. ఏమిలోచక కాలి బొటన వ్రేలితో మన్ను గీరును. అంతేకాదు— అతను వెళ్లిన పిదప కుళలముగ తిరిగి రావలెనని కాంక్షించుచు దేవతార్చన గావించును. “తలె నిండ బువ్వ పెట్టి తనమొకడుటవెట్టి— కంట కన్నీరు బీసేవా ఓ భామా— గోట మన్నులు గీరేవా— ఈనాడు ఈపూళ్ల రేపేమొ అపూళ్ల— మర్నాడు మానందిల ఓభామా— మర్నాడు మానందిల— సింగోటం కట్టమీద సరసింహ గుడికాడ— పూలు నల్లితే

పుట్టేమా ఓదామా- బుక్కనల్లె తె పుట్టేమా, * తాను దేశాంతరము పోయి
పచ్చు విషయము దైవదీనమే గాని పూలు, బుక్కనల్లెనంత మాత్రమున
పుణ్యము దక్కనని భావించుట అమాయకత్వమని భార్య నోచార్చి పెడలి
కోపుటయైనది.

కూలినాలి-నల్లములో భార్యభర్తలిద్దరుచేయిచేయి కలిపి కష్టించి పొట్ట
గడపు కొనుగడుదు. వారి స్థలంబంధములతో రెండు ముచ్చుతునక్కలీ దిగువ
గడునించదగును.

భర్త - ర్యాలి ర్యాలెలపాడు రేలంగి సంతలోన
దొచ్చె పరిగె తెచ్చినానె ముక్కెయ్యవే పిల్ల ముక్కెయ్యవే

భార్య - ఓరోరి నామగడ బయ్యారి నామగడ

ఎర్రదాగుల నామగడ ఏదాని నామగడ

రెక్కలున్న నేవకిముక్కలుంటాయా

భర్త - నకసాపుకం పాలకొట్ట మాటపేరు సంతలోన

కోడిపెట్ట తెచ్చినాను గుడ్డెయ్యవే పిల్ల గుడ్డెయ్యవే

భార్య - ఓరోరి నామగడ బయ్యారి నామగడ

ఎర్రదాగుల నామగడ ఏదాని నామగడ

జుట్టున్న కోడికిగుడ్డరబడా....

అమాయకుడైన భర్తను జూచుకొని భార్య అడించుట అక్కడక్కడ గన్నట్టును.
వందిన చేపల ముక్కలు, తెచ్చిన కోడిపెట్ట గుడ్డును వేయుమని అడుగగా
నామె చేపలకు ముక్కలుండని కోడిపెట్ట గుడ్డుపెట్టదని చెప్పుచు భర్తను
వెట్టివానిని చేయుచు కొంత నేవతనితో హాస్యమాడును.

భర్త కొట్టినను తిట్టినను ఆమె యే పని చేయక ముడుచుకొని వండు
కొనును. ఎంత బతిమాలినను వినదు. ఆడదానకోవడంత తేలికగా శాంతించదు.
భార్య ననునయించుటతో భర్త యొక్క ప్రయత్నములన్ని విఫలమగుచుండును.

భర్త!— సోలిపూరం బోయి సోరెదొడ్లు తెచ్చిన

దంచనన్నా దంచుదువు లేవవే

నాకన్న పెడ్డావు లేవవే—నువ్వన్న తిందూవు లేవవే

భార్య!— నాతిర్నె కొట్టెవు నాతిర్నె తిట్టెవు—నేనంచనె దంచను

... ..

భర్త!— వొట్టి శాపరెచ్చిన వుట్టిమీన పెట్టిన

వాండనన్న వొందూవు లేవవే

నాకన్న పెడ్డావు లేవవే—నువ్వన్న తిందూవు లేవవే

భార్య!— నాతిర్నె కొట్టెవు నాతిర్నె తిట్టెవు—నేనొండనె వొండను

భర్త!— వొండకుంటె మానాయె తినకుంటెమానాయె

సావన్న ఏతూవు లేవవే—వండనన్న వందూవు లేవవే

భార్య!— నాతిర్నె కొట్టెవు నాతిర్నె తిట్టెవు—నేనెయ్యనె ఎయ్యను*
భార్యభర్తలలోని యిట్టి ప్రాణయ కలహములలో సత్యభామా కృష్ణలు తొంగి
చూచిరా యన్నట్లుండును, అయినను ఈ కలహము లెప్పటికి నుండవు. ఆ
దినమంత యుండిన నుండవచ్చును. మరుసటి దినమునుండి యథావిధియే.
ఇంకను వారిమధ్య అప్పుడప్పుడు సంభవించెడు చిలిపి కయ్యములలో ఒకరిని
మించి యింకొకరెత్తుకు పై యెత్తులు వేయుచుందురు.

భర్త!— కొట్టకుండ తిట్టకుండ వుంచుకుంటాను—పిల్ల

చల్లంగ మెల్లంగ నీవుంటవా

భార్య!— చల్లంగ మెల్లంగ నేనుంటను గాని

నవ్వేటి నవ్వు మొగం ఎట్ట పెట్టేది

భర్త!— నవ్వేటి నవ్వు మొగం నీవు పెట్టితే—

చేతిలో దుడ్డుకర్ర చెండాడదా

భార్య!— చేతిలో దుడ్డుకర్ర చెండాడితే—నీ బండారం బయటికి నే జెప్పనా

భర్త:- బండారం బయటికి నీవు చెప్పితే

మీ అమ్మ గారింటి కెళ్లి నే చెప్పనా

భార్య:- అమ్మ గారింటి కెళ్లి నీవు చెప్పితే

నే కూటి నీళ్ల కాయకుండ దిగ నూకనా

భర్త:- నీవు కూటి నీళ్ల కాయకుండ దిగనూకితే

నే స్టేషనుకి పోకుండ ఎగనూకనా

భార్య:- స్టేషనుకి పోకుండ ఎగనూకితే

బాయిలో గుంటలో నేను పడనా

భర్త:- బాయిలో గుంటలో నీవు పకితే నే

వెట్టోజి పిలిపించి ఎత్తించనా

భార్య:- వెట్టోజి పిలిపించి ఎత్తించితే

నే దెయ్యమై భూతమై నిన్ను వట్టనా

భర్త:- దెయ్యమై భూతమై నన్ను పట్టితే

నే భూతగాన్ని పిలిపించి వదల గొట్టనా

భార్య:- భూతగాన్ని పిలిపించి వదల గొట్టితే

నే తిరుపతి కొండెక్కి తిరిగి చూడనా

భర్త:- తిరుపతి కొండెక్కి తిరిగి చూస్తే

చెన్నపురి రేవుకెళ్లి చెక్కెయ్యనా

మొత్తము మీద యిట్టి సంవాదములు సరసమునకేగాని విరసమునకు గావు. విరసమే యయినచో ఆలుమగల మధ్య 'రోలెక్కి తల్వాయి' (తలంబ్రాలు) వోసికొన్నట్లే యగును. నోరు మెత్తని మగని జూచుకొని పెత్తనము నెరపు గడుసుదనపు భార్యతో నడచు నట్టి దాంపత్యము మరొక విలక్షణ మొలకబోసి కొనును.

„కంబదురు కట్టకింద వోరి మొగుడా-నేను కందికలుపు తీయబోతే వోరి మొగుడా యెండ్రగిత్తి యేలు గొరికె వోరి మొగుడా-నా యేలుమింద గోరుమొలిచె

వోరి మొగుడా

నాకి 1 గొడ్డు గొర్ని 2 కొయ్యరాద వోరి మొగుడా-నువు కందివప్పు చేసుకోర
వోరి మొగుడా

నాకి విననకర్తో వినరరాద వోరి మొగుడా-నాకి నిద్దురాచ్చే దాంక వినరు
వోరి మొగుడా,,

ఇట్టి ఆలుచుగల సంబంధమును గూర్చి వినువానికి హాస్యమే పుట్టును.
కాని యీ సంబంధము లరుదుగా గన్పట్టును.

అత్త - కోడండ్రు:-

జీవితమును నాటకములో కుటుంబ మొక ప్రథమ రంగమైనచో అత్తా
కోడంద్రా రంగము మీద విలక్షణమైన పాత్రలు. సాధారణముగ సంసార
జీవితములో వానికి పరస్పరము గిట్టదు. అత్త యాజమాన్యములో కోడలణగి
నుణగియే యుండును. అత్త కోడలినిక దాసిగా గణించునే గాని తన బిడ్డ
వంటిదిగా భావింపదు. తానుగూడ ఒకనాడు కోడలి పాత్ర నిర్వహించిననాడు
తన యత్త పెట్టిన కష్టముల ననుభవించి నట్టిదే కాని తా నత్తనా మారిన పిదప
తన యనుభవములను మరచిపోయి తన్ను తనయత్త యెట్లు కష్టపెట్టినదో
యట్లే తన కోడలిని కూడ కష్టపెట్టి జూచును. అత్తా కోడండ్రు మధ్య
సామరస్యము అనుస్యూతముగా లోపించుచున్నది. వారివలన కుటుంబ జీవన
మెన్నియో అగచాటకు లోనగుచున్నది.

అత్తగారింట నడుగు మోపునప్పుడు కోడలు తన తల్లిదండ్రులు బోధించిన
బుద్ధులన్ని మఱికి దెచ్చుకొనుచుండును. ఎవరితో నెట్లు మెలగవలసి యున్నది
గమనించుకొని ప్రవర్తించ నేర్చును. అత్తయింట నడుగుపెట్టి-మొగడురాగ
మొగము దాచి-ఎందు కింత సిగ్గు పడుదు వేల నీకు ఇంత సిగ్గు,, మగని
చూడగనే సిగ్గుబరుపున ముఖమును దాచుకొనుట సహజము. ఎంత దాచుకొని

కిరిగినను, ఎంత అబద్ధమని చూసెనుకొన్నను కోడలిపైన అత్తగారికి నెనరుండక పోవుట దురదృష్టము. ఇంటి చాకిరి యంత కోడలితో చేయించును. ఎంతో ప్రేమగల దానిపై వసిచెప్పి మోయలేని మోత మోయించును. శ్రమమూని బిడ్డాని తన కోడలానిడయిపోడ చెట్టింది తక్కుదేకూలుబిడ్డాకు చెట్టింది ఖరీదు ఎత్తుతాను చెట్టుకుంది తమల పాతెత్తు, ఇట్లు పక్షపాతబుద్ధితో ప్రతి వడకు పని కల్పించి, అడుకడుకు కోడలా కడుక కొనిత్రా, అనుటయే గాక ఇచ్చిన ఏకులను వడక కున్నచో బూదార పంగట్ల బుద్ధి సెప్పిత్రా అయిరారపంగట్ల పంగ చెట్టిత్రా, ననుచు దెదరించును. దారము తక్కువగా వడికినదని అమెను కొట్టబోవగా పుంజమ్మ నూలుకు పోగు తక్కువకొండ మీద పొద్దుంది కొట్టబోకత్త, అని అడుగుకొని పనిచేసి పెట్టుట జరుగును. కాని నిత్యమట్లేమింపవచ్చు కోడలు మాత్రము మనిషి కాదా? కుట్టుక మీద కూర్చొని పని చేయించు అత్త నెంతవరకు సహించు కొనగలదు. అయినను అత్తను ధిక్కరించి మాట్లాడకుండ, సంతసెట్లామీద పొద్దులన్నాయిసంత బడకత్తా సీరెకడికిత్రాదాగినెట్లా మీద పొద్దులన్నాయిరంది వడకత్తా రైక కడికిత్రా, నని అత్తకు తగినట్లు మారు ఒలికి, అడికినట్లుకుతదితడుక కొరుగుతదీ, ఇట్లు నటించెడు కోడలిని అత్త మరింత ఆరడి పెట్టుచుండును. ఆ కోడలు లోలోపల కుమిలిపోవుట జరుగును. అది చూచిన కొడుకు, అవ్వ నీ కోడల్ని ఎవ్వరేమనిరే, అని యడుగగా నత్త సామాన్యమైనదా? అవ్వ రేమనలేదు నే వినను లేదు, అని బొంకుటయే గాక, నీ సిన్న సేతులా సద్ది గట్టుతాను, అని కొడుకును చూచి చేసికొని తన పై పునకు మలచుకొన ప్రయత్నించును. కుటుంబములో వృత్తి వడకుట యన్నది నేడు లేదనియే చెప్పవలెను. ఈ విధముగా మేన కోడలినే ఓర్వని యత్త కొన్న కోడలి నోర్చుకొనునా? అలా కొడుకు పట్టగా ఆనందించునే గాని కోడలు వచ్చినచో మొత్తుకొనును. (కొడుకు పుడితే ఎత్తుకో కోడలొస్తే మొత్తుకో,). కొటాకి పేటాకి ఎంత దూరముకొని తెచ్చిన అత్తాకి యెంత కోవమ్ము,

కోడలిని సాధించుటలో నత్త యెంత గడుసుదనమును ప్రదర్శించునో క్రింది పాటను చూడదగును. నిత్యమింటిలో అత్తయొక్క అజ్ఞాననుసరించి పంట చేయవలసి యుండును. ఒకనాడు పండుగ వచ్చినది. అత్తను సమీపించి కోడలు,, పండుగా వొచ్చింది ఓ యత్తగారు-పండుక్కి బియ్యమ్ము ఎన్ని పోసేది,, అని యడిగినది. ఇత్తు గొట్టి ఇరువై మండికి బెట్టు మన్నట్లు త్త,, వెయ్యవే నిచ్చెనా తియ్యవే గాది-పొయ్యవే తలగీసి తవ్వెడు బియ్యం ఆ బియ్యం నానేసి పిండిగా దంచి- పిండి పంటలు చేసి అరిసెల్లు పండు-ఇరుగు పొరుగు వారి కింతంత పెట్టు-ఇంట్లోని పిల్లలకు తనరకా పెట్టు-మాపటికి మామకు మారు మూతెట్టు-మరునాటి చల్లలకు మర్దులకు పెట్టు-మన యింటి పాలేర్లు మురియంగ బెట్టు-మన యింటి మరదలకు మనసుతో పెట్టు,, మని కోడలి నాజ్ఞాపించినది. తవ్వెడు బియ్యముతో జేసిన పిండిపంట మాపటికిని, మరునాటికిని, ఇంటి వారందరకు, ఇరుగుపొరుగు వారికి, పాలేర్లకు మురియునట్లు సరిపుచ్చుట మానవులకు సాధ్యము కాని పని. కోడలన్నచో అత్తకు కొరకొర. ,,ఒల్లని కూరలో ఉప్పు విషం,, అన్న సామెత యిప్పట్టున అనుభవమునకు వచ్చును. అత్తల అరళ్ల కంటుండదు. ఆమె చిత్తవృత్తులే చిత్ర విచిత్రములు. కోడలిని పిలిచి ,,కోడలా కోడలా కొలికి ముత్యమ్మా-గంగ రేగుపండు బంగారు బొమ్మా,, అనుచు స్తుతినింద చేసినట్లే చేసి ,,దివ్వెట్టి నా కొక్కపేను నొక్కమ్మా-కూటి కుండా మీద గుర్తు లేవమ్మా-పచ్చి పాలమీద మీగడేదమ్మా తేనెకుండల మీద తెప్పలేమా-నూనె కుండల మీద నురుగులేమా-,, అని యడుగగా కోడలిరుగు పొరుగుమ్మలను బిలిచి,

,,ఇరుగు పొరుగులార ఓ అమ్మలారా

ఎన్నడూ మా యత్త చోద్యాలు విన్నారా

కూటి కుండా మీద గుర్తులేవనూ-పచ్చి పాలమీద మీగడే దనునూ

వేడి పాలా మీద వెన్నలే వనునూ,, చెప్పుకొని, ఆ తడుపరి యత్తతో,

,,అత్త నువు బెటిన ఆరలకల్ల-అట్లబొయి అడవిలో మానుగానె తి

మానన్న గానై తి మేకలారగించు-కాయన్న గానై తి కాకలారగించు
పండన్న గానై తి పక్షలారగించు-బలుడు మా తండ్రి పాలు పిండంగ

బంగారు చెంబులో ధారగానై తి-సిరిదేవి మాయమ్మ చల్ల చేయంగ-చిల్లిపోయి
కివ్వన చిత్తువగానై తి,, నని వాపోయినది. గుండె లోతున బొరలు దుఃఖమున తల
మునకలు వేసినది. ఆడజన్మ యంతటి నికృష్టము మరేది లేదన్న సత్యమును
ఆ కోడలు గ్రహించుటలో సత్యమై క్తిగన్నట్టదు. నిత్య జీవితములో నత్తల
పోరుకు తట్టుకొనలేని కోడండ్రెండ్రో బావినో, చెరువునో చూచుకొనుట
జరుగును. ఇంతేగాక కోడలిమీద నేరములు మోపి కొడుకుచేత కొట్టించుట
యగును. ఆమె తనపాలె నొక మనిషియే యని గుర్తింపదు. ఊపిరి నలువనట్టి పని
చెట్టినది. పాపము! ఆ కోడలెంతని చెయ్యి గలదు? ధన్యము చెరగుచు చెరగుచు
,,చేటలో చెయ్యేసి చేనిద్రో పోవ,, గా ,,అంతలో పచ్చింది ఆరళ్ల అత్తా-ఏ
తల్లి గన్నదే ఏకాసి నిన్ను,, అని గ్రుడ్లు మిటకరించగా నామె ఉలికిపడినప్పటికిని
కోపము తెచ్చుకొని మగని దగ్గరకుబోయి ,,రచ్చలో కూర్చున్న రాజేంద్ర
భోగి-మీయమ్మ యేరుండు లేచి రావయ్య,, అని మొరపెట్టుకొనగా నతడు
వచ్చి ,,అమ్మరొ మాయమ్మ మముగన్నతల్లి-సీపు తెచ్చిన కోడల్ని
ఏమిటన్నావు,, అడుగగానే ఆమె ,,పొద్దున్నె పొరుగిళ్ల కెళ్ల వద్దంటి-మూడిళ్ల
ముంజూరు దుయ్య వద్దంటి-నడుస్తూ తలకరులు విప్పవద్దంటి-వాల్చిన రోకల్ని
దాట వద్దంటి-చిన్న గడవ మీద కాలు వుంచవద్దంటి,, ,,రోటి కాడి చిట్టునుక
తోక్క-వద్దన్న-నందెకాడ బీపంబు పెట్టేటివేళ-నప్పుడు కాకుండ పెట్టి రమ్మన్న
మూపుకాడ బీపంబు మలిపెటప్పుడు-నుర్లి చూడకుండ మలిపి రమ్మన్న-సాటెడు,
బియ్యమ్మ సరిపోటువేసి-సాటి యారాలుతో సరితూగమన్న,, అనుచు కానివి
పోనివి కల్పించి కల్పించి చెప్పినప్పుడు కొడుకు తల్లి మాటలే నమ్ముచుండును.
ఆ కోడలు తన్నభర్త యొక్క అసహాయ స్థితిని గమనించి అలిగి పండును.
,,అత్తింటి కోడలు అలిగి పడుకుంటే-అలుకెల్లు తీర్చేది ములకల్ల కట్ట,, కనుక
తల్లి నేమనలేని కొడుకు భార్యను చేతనున్న ముల్లుగజ్జతో బాదును.

కుటుంబములో అత్త మరియు భర్త మధ్య కోడలి స్థితి కాకులు చితుకబొడిచిన కోయిలపిల్ల వలెను, తల్లి మరియు భార్యల నడుమ కొడుకు పరిస్థితి ముందు నుయ్యి పెనుక గొయ్యిగా నుండును. ఒక్కొక్క మారు భర్త చేత తన్నులు భరింపలేక కోడలు, అత్త గారవమ్మ ఆరడి శాయకమ్మ-వత్తులు వత్తాకమ్మ పత్తిగిలుండవమ్మ-కొందెము లన్నీ గూర్చి కొడుకుతో జెప్పకమ్మ-నరినరిగా నువు పుంటె పడిపడి దండాలమ్మ,, అని వేడుకొనును. అయినను కోడలు తనకు జంకుచున్నది గదా యని యూరుకొనక మరల కొందెములు జెప్పి కొడుకుతో గొట్టించును.

సామాన్యముగా భార్యాభర్తలకు పడకటింటికి బోయినప్పుడే ముచ్చటాడుట కవకాశము లభించును. అప్పుడే గదా వారు మనసు విప్పకొని మందలించుకొనుట యగును. అత్తచేత బొందిన బాధలన్ని భర్తతో, చాచు పసుపు లాగ నను దెచ్చినావు- సరసుడా మీతల్లి సాధింపుచూడు-ముద్ద పసుపు లాగ నను దెచ్చినావు-ముద్దూ సీతల్లి మూతిరుపుచూడు,, మని నచ్చచెప్పు కొనును. అతనికి గూడ కొంత మనసున కెక్కుచుండును. ఇరువైపుల నర్థము చేసి కొనును. కొన్నాళ్లకు వాస్తవమును గుర్తించి భార్యమీద నిత్యము తన తల్లి మోపెడు నిందలను గమనించి, అమ్మరో ఓయమ్మ నా ముద్ద తల్లి-ఇందులో తప్పేమి వివరించవమ్మ-అబలను దానట్లు నింద శాయగనూ-మనసెట్లు ఒప్పేనే తల్లిలో నీకు,, అని అడుగ మొదలు బెట్టి నప్పటినుండి కొడుకు మీద కూడ చిరుబుర్రు లాడుచు, తల్లి అంటె దయ్యం పెళ్లామంటె బెల్లం, అనుచు ప్రేళ్లు విరుచుకొనుట జరుగును. కుటుంబములో నత్తాకోడండ్ర సంబంధ ఫలితముగా, అడదాని నయి పుట్టుటకంటె అడివిలో మానయి పుట్టుట వేలు,,

అత్త మీది కాపురము కత్తి మీది సాము,,

అడదాన్ని నేను అయి పుడితిగాని-గండ్ర గొడ్డలి క్రింద కొమ్మనై నజాలు,,

అత్త లేని కోడలు ఉత్తమురా-కోడలు లేని అత్త గుణవంతురాలు,,

నీళ్ల మీది పూదోట నీ యత్తవాడ,, అత్తవారిల్లిది కత్తులబోను,,

అత్తచేజారినిది అడుగోటి కుండకొడలు చేజారినిది కొత్తకుండ,,

అత్త చచ్చిందని కొడలేడినట్లు,, కొడుకు పుడితే ఎత్తుకో కొడలొస్తే మొత్తుకో,, అను సామెతలు కటుంబ జీవితములోని వెతలను గ్రంథించిన కథలుగా విలసిల్లినవి.

కంటికి కాటుక దిద్దుకొన్నను, సిగల మల్లెలు ముడుచు కొన్నను కొడలిని జూచి మంచిరోజుననే యోర్వని యత్త కొడుకు ఊరలేనప్పుడనలే యూరు కొనదు. గుండె పగిలెడు నిందలు మోపుచుండుట పరిపాటి. కొడలా కొడలా కొడుకు పెళ్లామాకొడుకు ఊళ్ళోలేడు మల్లెలెక్కడివే,, యని పెప్పి పొడచును. పాపమా కొడలి గుండె యవిసి పోవును. అరటి పూసింది అరటి కాసింది అత్త పెట్టిన ఆరళ్లు మరపునకు రావు,, అని కుమిలిపోవు చుండెడు కొడలికి పుట్టింటి మీదనే మనసు పోవుచుండును. తననిట్టి మనుమిచ్చి పాడుచేసినదని తల్లిగారిమీద కొంత నిఘ్రవడి,, కాకర్లు పూసెనే కల్లాకి 1 వారిగేమాయమ్మ కనింది మండికిచ్చిందిపుట్టిల్లు దవ్వాయె పోరు మోపాయె,,; నెల్లి పూసెనేమో నా నేరమేమోనెలకన్న రారై రి మముగన్నవారు,, అనుచు తలుపు దాపుననో గోడదాపుననో కంటికి పుట్టెడు కన్నీరు కార్చును. కన్నీరే గదా అమెకు ఓదార్పు. తుద కింటిమీదవారిని యరచెడు కాకి అరపే కొంత దుఃఖోపశమనము చేయును. కాకమ్మ నీ కాల కిచ్చెను గజ్జెరత్నాల మావారు రాగుయ్యె కాకి కాకమ్మ కూతలు కల్లలూ గావుకన్న వారొచ్చేటి వేళలుగాపూ,, అని విశ్వసించి రేపోమాపో పుట్టింటివారు వచ్చి తన్ను తోడుకొని పోదురని భావించుకొని యెప్పటివలె గృహకృత్యములలో మునిగిపోవుచుండుట నిత్యకృత్యము. దంపుట విసురుట వంటి నిత్యకృత్యములు చేయునప్పుడత పక్షము వారిపట్ల, తల్లి పక్షము వారిపట్ల అనుభవమును బట్టి యేర్పడిన యిట్టి వై ఖరితో,, మాయత్త బిడ్డెల్లు

బ్రెవ్డెల్లు—మాయమ్మ బిద్దెల్లు సెక్కబొమ్మల్లు—మా యత్త కొడుకుల్లు దున్న పోతుల్లు—మా యమ్మ కొడుకుల్లు ఎలమ దోరల్లు,,* అనుచు పదాలు గట్టుకొని పాడుచు కష్టసుఖములను కలియగలుపుకొని తృప్తిపడుచుండుట కుటుంబమున కోడలి స్థానమెట్టిదో సువ్యక్తము. అత్తా కోడండ్ర మధ్య నేర్పడిన అసూయల కిట్లు కారణము సూహింపవచ్చును. తల్లి, తన కొడుకుమీద చిన్నప్పటినుండి సర్వహక్కులు గలదై యుండుట వలన ఆ కొడుకు వివాహితుడై న పిమ్మట వాడు సహజముగా భార్యపట్ల మెలగదగిన విధముగా మెలగుచుండ, అది చూచి కొడుకు తన అదుపు టాజ్జలకు దూరమగుచున్నాడు గదా యని భ్రమించి కొడుకునకు మారు కోడలిమీద అసూయ పెంచుకొనును. అటులనే కోడలు, కన్నవారినందరిని విడిచి భర్తనే నమ్మకొనియుండ ఆ భర్త తన్నుగాదని కష్టారితమును ఆతని తల్లికి,తోబుట్టువులకు పెట్టుచున్నాడు గదా యని భ్రమించి భర్తమీద గాక అత్తమీద అసూయను ప్రదర్శించుట జరుగును. ఇవి వారి మనస్తత్వము.

అత్తల పోరే గాక ఆడుబిడ్డల పోరు, ఏరాండ్ర ఎక్కెనక్కె ములు గూడ గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటన్నట్లుండుటచేత, కొందరు కోడండ్రత్త మామలకు చెప్పకుండగనే దగ్గరపట్టననున్న తల్లిగారి వాడలకు పోవుచుండురు ,,అత్త గారి పోరు గుమ్మడే—ఆడబిడ్డలపోరు గుమ్మడే—పడలేకనేను గుమ్మడే—మా వూరు పోతున్న గుమ్మడే,, అత్తా కోడండ్ర కొట్లాటలను పట్టించుకొని బుద్ధిచెప్పగల పెద్దవారు బుద్ధిహీనులగుట చేతనే పట్టించికి పోవుట యగును. ఇట్టి కష్టములు పడలేక ,,అత్త లేని యిల్లు తుమ్మెదా—ఆరళ్లు వుండదు తుమ్మెదా,, అని వాంఛించుటలో సత్యము లేకపోలేదు. అత్తగారు తిరిగి తోడుకొని పోదలచి వచ్చినచో కోడలు పోనిష్టపడదు. తల్లిగారింటినుండి అత్తగారింటికి బయలుదేరు నప్పుడెల్ల ,,మా యత్తగారు నన్ను తోలుక పోవచ్చినారు—ఊళ్ళోనున్న ఓ కుమ్మరన్నా పచ్చి కుండలు ఎరురుంగ తేరా... ..వాడనున్న ఓ యక్కలారా ఒక తుమ్మునన్న తుమ్ముంగ రారా,, అనుచు అపశకునములు

కోరుకొనుటలో అత్తగారిల్లు నరకకూపముని వెలుగందుటయే. ఏదేమైనను తుద కత్తగారింటికి బోక తప్పినది కాదు. అక్కడికి పోయిన పిమ్మట ఆ యవస్థలన్ని పడజాలక భర్త మనస్సున కెక్కునట్లు ప్రవర్తించుచు అదను జూచి భర్తతో „నందమాచుకన్న నక్కాని మొగుడా వేరె పోదామా—అత్తమామల పోరు నేను వడలేను—అడవిద్దల పోరు నేను వడలేను—ఉంగరాల చేయి ఊగెరా మొగుడా, కందిరిగా నడుము కదిలెరా మొగుడా—కొప్పుపై జాజులు వాడెరా మొగుడా,, అని పలికి సరస్వోత్తలలో భర్తను ముడ్డివైచుకొనుటయే గాక, వేరుబడినచో బ్రతుకు ఖారమును తానే మోయుదునని గూడ అతనికి బల మిచ్చుచు,

„ఏరు బడితేనమ్మేలు మొగడా—మనము పొతు లుంటేనే పోరు మొగడా

మక్కజొన్నచేను మనపాలికేవనై—నక్క బెదురుబెట్టి నా ప్రజ్ఞ చూపించి ఇద్దాము పండేది పుట్టేడు పండిస్తు,, నన్నది. ఇంతేగాదట, తాను భర్త నెట్లు చూచుకొనదలచినదో సంసారమెట్లు చేయదలచినదో యిట్లు చెప్పుచున్నది,

„గిద్ద పెరరావప్పు గిన్నె తోడను పండి
పద్దు పద్దన నీకు పడ్డించి నే తినగా
ముద్దచేసి కొంత మూల దాచిపెట్టి
పొద్దున చద్దితో పొలమునకే పంపింతు
పది రూకలకు నీవు పాడి గేదెను కొంటే
ముదర కాచిన పాలు ముందు నీకు బోసి
ఉదయాన పెరుగయిన వుంచి నీ కొడ్డించి
కడమ పెరుగుతో నెలకు కడవ నెయ్యిజేతు
ఒర్రె మాటలు గావు ఒక ఏటికీసంత
బర్రెపాల మీద పయి ఖర్చు గడిపేను

కోడి కుయ్యంగలేచి తోడిన వడ్లన్ని

తోడి కోడాలైన తోడు లేకను దంచి

కూదొండి వంకాయ కూరతో తినిపింతు

మామచెక్కలు తినను మనకేమి గతి మొగడ,,.

ఇంకను భర్త నందేహించినది కనిపెట్టి,, కలత చెందక నీవు కష్టమనకను రేపు—
నలుగురి వనగూర్చి న్యాయమెంచామని—పొలమునందుయిల్లు పొద్దుననే పంచితే—
మొలకార్డు చేయింతు మొదటి నెలలో నీకు,, అని మనసు నాట జెప్పటయే గాక
,,ఏ వల చూచినను యెవరు పొలము పోరు—బావ పెత్తనదారు బైట తిరిగివచ్చు—
నీవలన కాపురము నెరవేరుచున్నది—నావలన లాభము నన్నడుగు చెప్పేను,,
అనుచు పొత్తుల జరిగెడు వ్యవహారము నెగదొరిసి అంతకు చాలక పోయినచో
,,కలవారు మావారు కరువైన మనకేమి—కలదు మాపుట్టింట కాపురము చేవచ్చు,,
నని నిర్మాగమొటముగా బలికి వేరు కాపురము పెట్టించును. ఇట్లుత్తాకోడండ్ర
వ్యవహారములు ముదిరిన ఫలితముగా అవిభక్త కుటుంబము చీలిపోయి విభక్త
కుటుంబమగుట గాంచగలము. వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ లోపించుటచేత, వ్యక్తిగత
స్వార్థపాధికమగుటచేత, నేటి ప్రభుత్వపు చట్టముల ఫలితముగా కూడ కుటుంబ
జీవనము దెబ్బతినుచున్నది.

అత్తకు దగిన గడుసు దనపు కోడండ్రు లేక పోలేదు. కొందరత్తలు కోడండ్రు
నెంత సాధింతురో అట్లే మరికొందరు కోడండ్రు వారి అత్తలనే గాదు
ఆ కుటుంబము లోని వారందరిని సాధించుచు పెత్తనము నడుపుదురు—

,,ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి రింటి మగవారు—పేడకళ్ళు బీయు పెదబావగారు
ఇంటి పనులు చేయు ఇంకో బావయ్య—అంటులన్నియు దోము అత్తయ్యగారు,,
ఇట్లు చాకిరి చేయించుకొని కోడలు దొరసానివలె బారెడు ప్రొద్దెక్కిన దనుక
పవళించి యుండగా వారందరు,,ఇంటి పనులునయ్యె విడిది లేవమ్మ,, అని
మేలుకొల్పగా,

“వలదొము పుల్లెది పంచరుగేది-చిట్టిముంత నీళ్లైవి చిరు వసుపేది
కుంకుమ బరిజేది అద్దమూ ఏది-వల్లముల అన్నమేది కట్ల పీటేది
పండ మంచామేది దూది పరుపేది,, అని బింకముగా ప్రశ్నించుచుండగ
నామె పురుషున కప్పుడు పౌరుషము మొలకెత్తి చింతబరిగెతో బాది విడువ
ఆ కోడలు,

“ఆరునెలలబాల చంక బెట్టుకోని-పుట్టింటి కప్పుడు మరి దొడు తీసె,,
అప్పుడు “అల్లంత దూరాన అన్నలూ చూసి-ఏమమ్మ చెల్లెలా ఇట్ల
వచ్చేవు,, అని యడిగి ఓదార్చి తమ యింట నుండుమన్నారు.

ఇట్టి కోడండ్రత మామలు వచ్చినచో “మాయత్త మా మామ వస్తరను
కోని-సీగ నంకాదొండి ఓ నిద్రపోదు-మా అత్త మా మామ వచ్చే తోవాకు-జిట్ల
రేగి కింప దిట్టంగ కొడుదు,, మని యట్టి మర్యాద చేయుదురు.

“మొగనికై న మల్లెపువ్వుల పక్కేస్తాను
అత్తకై న నూతిమిన పక్కేస్తాను
మామకై తె నల్లెరు పక్కేస్తాను
వదిన కంటె ఆవపిండి బాగా రాస్తాను,,

వారి వారి సంబంధములను బట్టి అట్టి మనోవైఖరులేర్పడు చుండును. అత్త
గారింటనున్నప్పుడు తల్లి దండ్రులు వచ్చినచో “మ్యాకపోతుల కోసి మాలెక్కి
సూతు,,రు. వారు వచ్చు త్రోవలో “నన్న సన్నా ముత్యాలు సాలు వడపోతు,,రు.
పుట్టింట నున్నప్పుడు బావలు వచ్చినచో “వందిట్లో సొరకాయ బల్లి తలకాయ,,ను
అన్నలు వచ్చినచో “ఆడవి చిక్కుడుకాయ అలవంద వప్పు,,ను పండి
వడ్డింతురు.

మరొక విధమైన కోడలత్తకు దగినట్లు నటించెడు విధమిట్లున్నది,

అత్తింటి కోడలు	ఉయ్యాలో_అలుగకా మానదు	ఉయ్యాలో
వనిచెప్పవోలేను	,, _పలుక దాయేనమ్మ	,,
ఒడ్డు దంచామంటె	,, _ఒగలొగల పోచేసి	,,
తప్పెట్ల తాలుంచి	,, _తరిమి పెరిగేనమ్మ	,,
గాలించి గోలించి	,, _రాట్ల పడ గాలించి	,,
ఉప్పు ఎయ్యని కూడు	,, _ఓకిరింపు రాంగ	,,
మంచి నీళ్ళడిగితే	,, _మదన పడ్డాదమ్మ	,,

అత్తు కేయాపద వచ్చినను నవ్వుకొనుటయే గాక నలుపురామెను ,,చీ, చీ,, అన్నచో కోడలు సంతోష పడుట వింత యేమిగాదు. తన్ను ముప్పు తిప్పలు బెట్టినందుకు అదను జిక్కగానే ఆమెపైన కసితీర్చుకొనును. అత్తకు తేలుగుట్టగా కోడలిటు కసికసిగా పరిహాసము చేయదొడగును.

,,నద్దా రొట్టెలు సేసి ఉట్టిమీద వెట్టి
అంతటనె మా యత్తకు తేలేమొ కుట్టె
మా యత్త పూళ్ల కురుక నేనుట్టి కురుక
మా యత్త బొబ్బవెట్టి నేను బుక్కవెట్టి
మాయత్త రోలెక్క నేను రొండిపెక్క
మా యత్తను పిల్చిరి సావడి ముందలికి
నన్నేమొ పిల్చిరి ఊరీ ముందలికి
మా యత్తను గట్టిరి సావడి గుంజాకు
నన్నేమొ గట్టిరి నల్లా గుంజాకు
మా యత్త కెత్తిరి మోట్లల్ల బండ
నాకేమొ ఎత్తిరి ముత్యాల దండ

మా యత్తను 'సీ' యండ్రీ నన్ను 'నయి' అండ్రీ,,*

అనుచు చంకలు గొట్టుచు నామె ,,మూడు సోళ్లు కాకెరొడ్లు దెచ్చుకుంటి_దబ్బా
దిబ్బాన నేను దంచుకుంటి_గుబ్బా గుబ్బాన నేను వండుకుంటి_కోపమొచ్చి

కోడిపిల్లను కోసుకుంటి,, ననుచు జిహ్వ తుగ్గిప్పుడుల్ల వండుకొని కడుపునిండ కమ్మగ తిని,, అత్తా మామల నేన్వొల్పుకుంటి—నా కెక్కడలేని జగడమొస్తే పెట్టుకుంటి,,* జగడమాడినది. వారిని హేళన చేయుటయును గలదు., మా యత్త మామామ పూరేగుతుంటె—చుట్టపీకెలా రెండు చూడొచ్చినాయి—మట్ట గిడసలా రెండు మాట్లాడినాయి—కందిరీగలు వచ్చి కతనడిపినాయి—బోదురు కప్పలు వచ్చి భాగోతమాడు,,నని డెక్కిరించెదరు. ఇట్టి కోడండ్రు,, అత్త చస్తే కోడలేమాని ఏడ్చు—అడివి తంగెడు పూసు ఆరళ్లు మాను—మామచస్తే కోడలేమాని ఏడ్చు పొయికాడ చిద్రొంబు పోయెనని ఏడ్చు,,దురు. పీరత్తలను మించిన వారుగా గన్నట్టుదురు. పీరికి అత్తనోరు గట్టిపైచు మంత్రములు తెలియనట్లున్నది. తెలిసినచో ప్రయోగించువారే. (,,అత్తవాకట్టు మంత్రంబు లడిగె నొకతె 1,, అని కుకనప్ప తిలో గలదు.)

ఈ విధముగా నత్తా కోడండ్ర అంతః కలహములు కుటుంబ జీవన జలధిలో నాటుపోటుల వంటివని చెప్పదగినను. మనసున చిచ్చు రేపెడి యిట్టి వ్యవహారములు చూచి, కన్యలు వివాహమునకు ముందే జాగ్రత్త పడదలచి,, సామల దేశానికి నన్నివ్వబోకవ్వ—నేను తినలేను సామల బువ్వ—వడ్లు బందే దేశానికి నన్నివ్వబోకవ్వ—నేను దంచలేను వడ్లన్నీ... .. యారండ్ర మీదికి నన్నివ్వబోకవ్వ—యాపకాయ చేదు నే దినలేను..... సవతుల మీదికి నన్నివ్వ బోకవ్వ—నముద్రము లోతుదిగిచూడలేను,, అని వేడుకొందురు.

అత్త - అల్లుడు:-

అల్లుని మీద అత్తకు, అత్తమీద అల్లునకు పరస్పరమైన ప్రేమలుండుట సామాన్యము. అత్తయింట నతనికి స్వాతంత్ర్యమెక్కువ. ఆమె తన బిడ్డ

నల్లనకు ధారపోసినది కాబట్టి యతడన్నచో నాప్రాయత, ఆదరము. కనుకనే „వంతుగొచ్చించండు తిండికి ప్రేమ-అల్లదొచ్చిండంటె అత్తకు పేమ,,. తన బిడ్డను చక్కగా నేలుకొనవలెనని భావించి యాతనికి దగిన మర్యాదలు చేయును.

అల్లుడు వచ్చినది గమనించి „ఆటకూటమ్ములో ఆడేటి నెమరీ-పేట గాదొచ్చాడు ఆట చాలించు-బంగారు మేడలో నవ్వేవు తల్లీ-నా అల్లదొచ్చాడు నవ్వు చాలించు,, మనచు ఆయింట నీయింట అమ్మలక్కలతో గూడి యాట పాటలలో మునిగిన కూతురును హద్దువద్దను నుండుచుని సూచించుచుండును. అల్లని ముందు తన కూతురట్లు తిరుగుట వుంచిది కాదని హెచ్చరించి యాతని మనసున కెక్కునట్లు వర్తింపజేయును. ఆతడింట నున్ననాడు వారణగి మణగి మసలు కొందురు. రక రకములైన పిండివంటలతో తృప్తి పరతురు.

సాధారణముగా అల్లని ముఖవత్త, అత్త ముఖమల్లుడు చూడకూడదను నొకనియను మనూచానముగా పాటింపబడుచు వచ్చుచున్నది. బహుశః తన భార్య యొక్క రూపురేఖలతో గన్నట్టుట చేత అల్లనిలో నవ్వుడప్పుడు కామ వికారములు పుట్టుట కాస్కార మేర్పడగలదని కాబోలు అట్టి నియమము వచ్చి యుండును. కామవికారములు పుట్టుటకేగాదు, వారిరువురు కూడుకొనుట యనునది కూడ వాస్తవమే „అల్లుడు వచ్చేను కొత్త బెల్లము దెచ్చేనూ గారెలు జేతూన అల్లుడ బూరెలు జేతూన-గారెలు వద్దు బూరెలువద్దు పుణుకులు జేయత్తా

....

బిడ్డను తోలుదునా అల్లుడ నేనే వత్తూనా-బిడ్డను తోలితె కేకలు బొబ్బలు నువ్వే రావత్త,, ఇట్టి సంబంధము మిక్కిలి అరుదైనది. అయినను దీనివెనుక గల రహస్య మనస్తత్వ మెట్టిదో మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రజేతలు, జెన్మ్యా శాస్త్రజేతలు పరిశీలించ దగినది. ఈడుజోడు కుదిరిన యత్తను గూడ వివాహమాడు అచార ముండి యుండవలెను. రాధాకృష్ణుల మధ్యగల వావివరన ఇట్టిదే గదా.

అత్త, అల్లుని నడుమగల మరెవరినీ విధములై న సంబంధములున్నవి. అవి కొంతపర కవర్యాద భావనములు. ఒక అత్త, అత్తగారుకొండ నుంచి కొత్తల్లదొస్తే-గీసిగీసి పండింది గిద్దెడుబియ్యము,, అతడది అతినలేక తిన్నాడు తీపుల మారోడు-లేవలేక లేచాడు నేలపట్టుకోని,, అప్పుడు అత్తపోసిన గంజి సత్తువలులేవు-అల్లుడు సీరిపురపు గట్టెక్కలేడు,, ఇటువంటి అత్తలు అందు గొచ్చితేను పిండికేచేటు-అల్లుడొచ్చితేను అత్తకే చేటు,, అని భావించెదరు. అల్లుడిట్టి యత్తుకు అద్దాల రవిక తేచ్చి యివ్వగా అప్పుక తోడుగబోతే నిప్పులు రాలె-మరిగేసి తొడిగితే మల్లెల్లరాలె,, నట. ఈ వింత చోద్యం బేమిటియని యడుగగా అనిత్య మల్లెలరైక నీకు అందమ్మ-నువు కన్న కూతురు నాకు అందమ్మ,, అని చనువుగానో వేళాకోళముగానో మారుబలుకుట యైనది.

నిమ్మ కులములనబడు వానిలో గూడ సంబంధములిట్లే యున్నను తన కూతురును అల్లుడేమైన కష్టపెట్టినచో అత్త సహించదు. అట్టి యల్లుడు భార్యను తోడుకొని పోవుట కై పచ్చినప్పుడామె అల్లుడు తోలపోర పిల్లపైక మీయపోర-దావన్న నెయ్యిపోరో అల్లుడ నాగయ్య,, అని మందలించును. అతనతో బిడ్డ సంబంధ విషయమున ఏ మాత్రము గిట్టని యెడల అతని నుండి బిడ్డను విడిపించుకొని వేరొక మనుమిచ్చుకొనుటయును పొసగుచుండును.

వదిన మరదండ్రు:-

వదిన మరదండ్రు మధ్య గల సంబంధములు నిత్య మడుగడుగున హాస్యానుబంధములు. వీరు సంభాషించు కొన్నప్పుడొకరిని మించి యొకరు చమత్కారము చిలుకరించుకొనుచుందురు. మాటల ద్వారానే గాక చిలిపి చేతల ద్వారా కూడ వారి పరిహాసములు చూడ ముచ్చట గొల్పును. వదిన ముఖము కడుగుచున్నను, స్నాన మాడుచున్నను, తలదువ్వి దిద్దుకొనుచున్నను మరదండ్రు పరిహాసము చేయుట సామాన్యము.

పదిన గర్భము చాల్చినది గుర్తించి మరదండు, “పదినా పదినా వేచిళ్లా,, అని పృశ్నించగ నామె “నీతో ఎవ్వరు నెప్పేరు,, అనగా,, “నాతో మా అన్న చెప్పేడు,, అనుచు నుత్సాహముతో “పదినా పదినా పల్లంకి పిట్టా—గదిలో పెట్టా గంజి నీల్లొయ్యా—నీ కొడుకుట్టా నా పేరెట్టా—మా అన్న కొట్టా నువ్వేడ్వ నేను నవ్వా,, పరిహాసము చేయుచు గంతులిడుచు ఆమె చుట్టు తిరుగుచు కొంగు కొసరి కొసరి గుంజుచు “పదిన పదిన వాసంత—పన్నెండేళ్ల కనుపంట—పత్తి గింజ కొడుకంట—తిరుపతి రాయుడు పేరంట—తిరిగి చూస్తే లేడంట—మళ్లి చూస్తే మంచాన్నన్నడంట,, అని కమపుబ్బ నవ్వించురు. పదిన పంట చేయుటను జూచి—

“మా పదిన గడుగాయి దండు సిపాయి

ఇల్లెక్కి పండింది ఈసె బూరెల్లు

పొయ్యెక్కి పండింది పొంగు బూరెల్లు

... ..

నీళ్లతో పండింది నూరు గారెల్లు,, అనుచు నవహాస్యము చేయుదురు. మరదండ్ర కంటె పదిన వయస్సులో పెద్దది కాబట్టి వారెంత వెక్కిరించినను కోపము తెచ్చుకొనదు. కాని ఒక్కొక్కమారు మాట్లాడకుండ మూతి బిగ్గరగ ముడుచుకొని యుండుటను గమనించి మరదలు,

“ఏమే మాట్లాడ చెత్తుగాళ్ల ఎర్ర వదినె

దమ్మిడిస్త తీసికో చాళన పొట్లం తెచ్చుకో

అందమైన పండ్లాకు ఏసేసి రుద్దుకో

పైసిస్త తీసికో పాను వీడెం తెచ్చుకో

అందమైన దొడలాకు ఏసేసి నములుకో

మూడేకాలిస్త తీసికో కుంకుమ పొట్లం తెచ్చుకో

అందమైన నొప్పికి ఏసేసి రుద్దుకో

రూపాయిస్త తీసికో పట్టు రైక తెచ్చుకో

అందమైన రెట్టలాకు ఏసేసి రొడుక్కో

వది రూపాయలన్న తీసికో పట్టు చీరె తెచ్చుకో

అందమైన నడమకు ఏసేసి కట్టుకో, అన్నప్పడు వదిన మూతి ముడుపును విడిచిపెట్టకుండ ఉండజాలదు. తాను మాత్రము తక్కువ తిన్నదా; మరదలి యొక్క ఒడ్డాణ మమ్మి వడ్డీలకిచ్చి, చెవుల పుల్లలమ్మి శరతులు గట్టి దండ కడియమమ్మి దండగ బెట్టి, గంటలు అమ్మి గెలిచి వచ్చి, నందె బొంకమ్మి సాయి చెంతబెట్టి, గుండల పెక్కి అమ్మి గుర్తులుబెట్టి, కడియము అమ్మి కర్చులై న బెట్టి, పెద్ద పూసలమ్మి మరదలి పేరైన నిలిపెదనని పొంకముగా బింకముగా బలుకుచున్నది.

ఒడ్డాణ మమ్మేను ఒడ్డీల కిచ్చేను

మారుదాలా ఓ మాదిగొళ్ల మాజెమ్మ

నెవుల పుల్లలమ్మేను నెర్తులై న పెట్టేను

మారుదాలా ఓ మాదిగొళ్ల మాజెమ్మ

కొడాలు అమ్మేను కర్చులై న పెట్టేను

మారుదాలా ఓ మాదిగొళ్ల మాజెమ్మ

పెద్ద పూసలమ్మేను పేరైన నిల్పేను

మారుదాలా ఓ మాదిగొళ్ల మాజెమ్మ,*

వదినగారి బింకపు మాటలను విని మరదండ్రు, చింత చెట్టు మీద చిగురువాలు గొమ్మ మీద వగరు—అన్నయ్య బట్టలకు తొగరు—వదినకు వచ్చింది పొగరు,, అని చేతులు ద్రిప్పచు చక్కిలి గింతలు బెట్ట జూతురు. అమె చీర సింగారించు కొనుచున్నది చూచి, పొద్దోయి పొద్దోయి అన్నయ్య వస్తే—జల్తారు చీరలు కట్టు వదినమ్మ,, అని వేశాకోశము చేయుదురు. అలిగి యుండిన వదినను సమీపించి, అట్లు తిన్నా అన్నయ్య అలిగి పడుకుంటే—తిట్లు తిని వదినమ్మ తీపు లందింది,, అని అలుక దీర్చుట పొసగుచుండును.

దేశాంతరము పోయి చెప్పిన గడువునకు రానట్టి భర్తను దలచుకొని దుఃఖించెడు వదినను జేరి మరదలలోదార్చుట వలన నా దుఃఖము కొంత ఉపశమిల్లుచుండును. „ఏ మొదినా ఏ మొదినా ఎందుకేడుతావు—ఎరి నా ఒదినా నువ్వెంటనెసెప్పు,, మన్నది మరదలు. „దేశమిల్లిన మీ అన్న తిరిగి రాలేదు తిరుగొత్తె జాగున్ను తీర్త మెలుదూము,, అనుచు వదిన దిగులు బడియుండ „ఎల్లినోడెల్లినట్టె ఉండిపోతాడ—దేపోమాపో గాని తిరిగొత్తాడొదిన,, అని మరదలలోదార్చుచుండ „నెప్పెల్లిన గడువులు దాటి పోనాయి—సెట్టెక్కి సూడోరె వొత్తున్నదేమొ,, అన్నట్టి వదిన విచారమును బోగొట్ట ప్రయత్నించుచు „నెట్టొద్దు సేమొద్దు ఊరుకో ఒదిన—రాబోయె మాయన్న రాక మానాడు,, కావున గుండె దిటవు చేసికొమ్మన్నది. కాని వదినకు „సూసీ సూసీ కళ్లు కాసి నై కాయాలు,, పాపము! ఆమె విచారమును ఆవులు గూడ వంచుకొన్నవి. „మేసేటి ఆవులు మానినై మేతాలు,,.

వదిన తన మరదలి పట్ల కూతురు మీది మమతను ప్రదర్శించును. ఆ మరదలు సహితము „వడ్డింప నేర్చితే వదినయే తల్లి,, అని వదినను తల్లిగా భావించి మనలుకొనును.

కొందరు వదినలు మరదండ్రను ఈసడించుచుండురు. దానికి మారుగా మరదండ్రి వదినల మీద చాటు పోటు కొందెములు చెప్పి తల్లితో అన్నతో తిట్టెత్తురు. పెండ్లియైన మరదండ్ర (ఆడబడుచు)కు వదినల (కోడండ్ర) కు ఉండెడు సంబంధము లింతకు పూర్వమే సుంత ప్రాసంగికాంశముగా మనవి చేసియుంటిని. కొందరు వదినలు మంచి వారై నచో మరదండ్రి మంచివారుగా నుండరు. కొందరు మరదండ్రి మంచి వారై నచో వదినలు మంచివారుగా గన్పట్టరు. వివిధ కుటుంబ వాతావరణములను బట్టి ఆయా సంబంధములోప్పును. ప్రతి విషయమునకు పాటలు దాహరించ దలచినచో గ్రంథ విస్తరణమగును గదా. కంఠ దమ్ముమైన గాక కడుపునకు దగ్గ ఆహారమును గ్రహించు రీతిని విషయ పరిశీలన చేయుట జరుగుచున్నది.

వదిన మరదులు:-

వదిన మరదుల సంబంధములు గూడ వదిన మరదండ్ర వలెనే యుండును. చిన్న వయస్సుననుచో నొందారుల మధ్య సంబంధములు చనవుగా గన్పట్టును. ఇంచుక వయస్సులో భేదమున్నచో, వదిన పెద్దదైనచో పరిహాసములు నైతము మర్యాద నతిక్రమించవు. ఔచిత్య భాసురములై యొప్పును.

చూడరే మరదిగారు పోకుగకూసున్నారు
గాడిద ఘనము పేరు గానము పాడుతారు
ఎడమది కంటికాలు ఎప్పుడు తల్లోపేలు
కుడిచెయ్యి పిల్లి ఏలు కూటికి రానిజాలు
ఒక్కటి కన్ను గుడ్డి నడచిన కాలు దొడ్డి
తిండికి రాని సిగ్గు దేహము నల్లబొగ్గు
మొండిది కళ్లె దగ్గు మొహము చూడ సిగ్గు
మాటలు ఎంతో నత్తి మగువరో! బట్టనెత్తి
చుట్టాల ఎల్లప్పుడు చూడగ వెళ్లుతారు
పెట్టిన పంచల చాపు చిరిగిన దాక పోరు

అచ్చముగా పై లక్షణములు మరది కున్నను లేకపోయినను ఆతని నామె పరిహాసము చేయుచుండుట వారి వావివరుసల సంబంధమెట్టిదో తెలుగునాట సుపరిచితమే. మరదిని వెక్కిరించుట వేళాకోళము చేయుట హాస్యమునకే గాని పేరొందునకు గానేరదు. ఇదే రీతిగా మరది,,వాదినే వాదినే వొంకాయె-వాదినే ముక్కు పెంకాయె-అడ్డాగోడా సుబ్బిమ్మ-అల్లాదొచ్చె లేవమ్మ-సద్ది గట్టా బట్టాలేదు-సాగదోల మనిషి లేడు,,* అని ఆమెను పరిహాసము చేయును. (ఇట్టి పాట మరదలు కూడ పాడును). వదినతన తల్లిగారింట సున్నప్పుడు రాకరాక వచ్చిన మరదినిట్లు హాస్యము చేయుచున్నది—

,,ఏనాడు రానివారు మరది వచ్చారు-ఇంటిలో జొన్నలులేవు నేనేమిసేతు

సన్న దియ్యమెట్టి జొన్నలూ దెట్లు-జొన్నలూ ఒక జాము జారకుమ్మేను
తడిపిడక పొడిపిడక దాయలుదేసి-ఏడు చిల్లుల కుండ నెనరెట్టినాను

మూడు చిల్లుల కుండ మూతెట్టినాను,, అనుచున్నప్పుడు దారిబడలికచేత
మరది ,,దాహము పెదినగారు దాహాలనిమ్ము,, అని యడుగగా ,,ఉడికేది జొన్న
కూడు ఉండుము మరది-వెల్లి తే వెళ్ళండి వేగంబుగాను-దయయుంచు నామీద
దండములు మరది,, అనుచు సమాధాన మిచ్చెడు వదిన గారి షర్యాద
హాస్యమునకు చమత్కరించినట్టిదే గాని నిజమున కల్లే యైనచో అది విరసమగును.
హాస్యమునకే యైనను ,,చున్నింప నేర్పితే మరదిమే కొడుకు,, అను పుత్ర
వాత్సల్య మాతని పట్ల ఆమె వ్యక్త పరచును. ఇంతగాదు- ,,మరిది దేవుడని
మరి పేడుకుండు,, నని పవిత్ర భావమును పదిల పరచుకొనును.

కామాతురులకు కండ్లకాపు వావివరుసలు కూడ నుండవు. కన్న కూతురునే
కామించిన విషయములకు మానవ చరిత్రలో సాక్ష్యములు లేకపోలేదు.
పాఞ్చత్యులలో కన్నతల్లినే విధివశమున పరిణయమాడిన ఐతిహాసిక వృత్తాంతము
తద్విజ్ఞు లెరుంగకపోరు. వదిన మరదినో, మరది వదిననో కామించెడు సంబంధము
లాయా పరిస్థితులకు లోనై ఏర్పడుట తటస్థించుచుండును. రామాయణమున
మాయలేడి ఘట్టమందు సీత లక్ష్మణుని శంకించుటలో ఈ రహస్యము
లేదనగలమా? అత్తి ప్రాచీన కాలమున కేవలము సంతానార్థమై స్త్రీకి నియోగ
వద్ధతి చెప్పబడినది. ఇట్టి వద్ధతిలో 'దేవర న్యాయము' పేర్కొనుట జరిగినది.
దేవర అనగా రెండవ భర్త. ,,దేవరః కస్మాద్విత్తీయో వర ఉచ్యతే 1.,, అనగా
భర్తయొక్క తమ్ముడో అన్నయో మరే యుత్తమ వర్జస్థుడో కావచ్చును.
భర్త యొక్క తమ్ముని (మరది)తో నియోగమయిన వద్ధతి కొంద రనంతర
కాలమున కామోపభోగములకు మాత్రమే వర్తింప జేసికొన్నట్లున్నది. ఇదేగాక

అక్షత యోని శ్రీ విభవయోగచో నామెను శాస్త్రప్రకారముగా మరది వివాహమాడ
వచ్చునని మనువు నెప్పిన ధర్మము 1 కాలక్రిషేణ సడలిపోయినది. క్షతయోని శ్రీ
విభవ యోనను వివాహ మాడవచ్చునను షరతు సడలింప జేసికొన్న జాతులీ
నాటికిని కూడ గలవు. హిమాలయ ప్రాంత మందలి కొన్ని జాతులలో ఒకే
శ్రీకి అనేక భర్తలుండుట, భర్త మరణించిన గాని, అపద్ధుడైన గాని ఆతని
తమ్ముడు వదినను భార్యగా స్వీకరించుట మొదలైన ఆచారము లిప్పటి కున్నవి.
చ.యాచారముల యొక్క జాడలు జానపద సమాజములోని వదిన మరదుల
కామ సంబంధము లందు కనుగొన వచ్చును.

,,బిజినాల కాట్ల మీన వీడన్న తాగు వాదినె
వీడి మీన మన్నువోతు నా బిద్దె యాది కొచ్చె
కందనూలి కాట్లమీన కల్లన్న తాగు మరిది
కల్ల మీన మన్నువోతు కన్న తల్లి యాదికొచ్చె
పట్నంల సీటి గొర్రే పల్లెల్ల నాదిమెల్లె
సంకాల సంబిబాల నాకు సడడాయె మరిది
ఒక పిల్ల తల్లి మరిది ఉసి కాల వెట్టివొస్త
మడుగుల్ల బొంద వెట్టి కనుకుంటవోధం మరిది,*

జారత్వమునకు మరగి చంటి పిల్లను చేతులార చంపుకొని పల్లెనే విడిచి పోవు
నిట్టి వదిన మరదులు చాల అరుదు. ఇట్టి మరది యట్టి వదినను,,లోట్ల కన్నులకు
లోటువై న మిట్ట నొనలుకును_తట్ల చెవులకును తుట్ట పెదవులకును_మట్టు మీరిన
పొట్టి కాళ్లకు_బెట్టులేని చట్ట మూతికి_బాన కడుపునకు ఘనమైన బొడ్డు_గూని

1. యస్యా మ్రియేత కన్యా యా వాచా సత్యే కృతే పతిః

రామనేన విధానేన నిజో విందేత దేవరః

మనుస్మృతిః-అధ్యాయ-9-శ్లో-69

వీవునకు అనువుగాని అందమపు కుచము,,ల నుచు కన్నుల చన్నుల పరకును హాస్యమున జిక్కించుకొనుటలో అరమరికలేదు.

అన్న ఉండగానే యాతని భార్యతో తమ్ముడు కామ సంబంధములు నెఱపుట విపరీతమే. ఏకాంత స్థలమునకుబోయి తమ్ముడు తన భార్యతో సంభోగించుట నెఱింగి అన్న భగ్గున మండిపడుచు వారిద్దరిని చిత్రవధ చేయుట యును జరుగుచుండును.

రామన్న భీమన్న రథము రెండెడ్లు	రమణ తందాన
రామన్న పోయిండు రేగళ్లు దున్న	,, ,,
భీమన్న పోయిండు పిట్టలేటలకు	,, ,,
పిట్టలేటకు పోయి భీమన్నవచ్చె	,, ,,

... ..

చూడుచూడు అని తలగుడ్డ తీసె	,, ,,
ఇంత చక్కని పూలు ఎక్కడివి మతిచీ	,, ,,
పువ్వులుండే వనము చూడ వస్తావా	,, ,,

....

పువ్వులుండే వనము చేరబోయిండు	,, ,,
వారి సంబూరాన వారుండ రమ్మా	,, ,,
రేగళ్లు దున్నేటి రామన్న వచ్చె	,, ,,

... ..

పువ్వులుండే వనము చేరబోయిండు	,, ,,
తాళ తాళ అని తలగోపి నాడె	,, ,,
మేలు మేలు అని మెడ గోపినాడె	,, ,,

... ..

ఇది పురుష ఉజ్జము. ఇట్టి వ్యవహారము అప్పుడప్పుడు తటస్థించుచుండును. మానాభిమానము అన్నివారై నచో ఆత్మహత్యకు కూడ పూనుకొందురు.

బావ - మరదలు - మరది:-

పసంతము రాగానే ప్రకృతి పులకించినట్లు ఇంటికి బావ వేంచేయగా మరదండ్రు, మరదులు ఉత్సాహ పూరితులగుదురు. యుక్తులు, చలోక్తు లతని విషయమున ప్రయోక్తము లగుచుండును. బావగారి హృదయమే గాక దాపు దాపున గమనించు చుండెడు అక్కగారి హృదయము కూడ ఆనంద వీచికలలో తేలియాడును. కుటుంబ నాటకములో వారి ప్రదర్శన హాస్యరస స్ఫోరకము.

బావ వచ్చిన ఉజ్జముననే మరదండ్రు మరదులు „బావా బావా బక్ పొయిలా బూడి బుక్-తెచ్చిన పుట్నాలు వెట్ట-అక్కా కాళ్లు మొక్కి-వచ్చిన బాటా వట్ట,,* అనుచు విక్కిలి పరిహాసము చేయుదురు. బావగారుకూడ వారితో సరసమాడుచు తెచ్చిన పుట్నాలో పండ్లో చేతుల కందించుచు చెంపలు గిల్లుచు చక్కిలి గింతలు చేయును.

ఒకరాతని గోచివట్టి లాగిబోవు చుండ మరొకరు తలపాగ బట్టి లాగుచు ఇంకొకరు దొంగమాటున వచ్చి చక్కిలి గింతలు రేపుచు „బావా బావా పన్నీరు బావను బట్టక తన్నేరు-మూలకు మంచం వేసేరు-ముంతెడు గంజి పోసేరు వీధి వీధి తిప్పేరు పీకెడు గంధం పూసేరు-చావడి గుంజకు కట్టేరు-చప్పిడి గుద్దులు గుద్దేరు,,* అని పాడుచు బావ నాదించుచుండురు. పసంతోత్సవమునకు బావ వచ్చినచో వారి యల్లాసమునకు మేర యుండదు. చిమ్ముకొనెడు రంగులలో చిత్రమే చిత్రము. వారి సరసములలో అక్కగారు కూడ పాలుగొనుటయు నొప్పును. మరదండ్రు మరదులందరు „చెట్టు మీద కోతివలె బావ ఉన్నాడు చెరువులో చేమంతి వలె అక్క వున్నాడి,, అని బావను వెక్కిరించుచు అక్కను

మెచ్చుకొనుచు పొంగి పోవుట కనిపెట్టి బాపగారు అక్కానెల్లెండ్రొ ఒడలు ముడిచేసి తిరిప్పుటయో, కడుపుబ్బనవ్వునట్లు గిలిగింతలు పెట్టుటయో కావించును. మరదులను ఊక్కించుకొని మసిపూయుటయో, కాళ్ల నందున నిరికించుకొని నొక్కుటయో చేయును. మరదలిలో తన భార్య పోలిక యుండుట వలననేమో అమెవట్ల మనో గతముగ పొడము కామ వికారము చేత నామెను మరింత ఊక్కిలి గింతలందు ముంచును.

భోజనము చేయుచున్న బాపగారిని బాపగారు మీరు ప్రతిభ గలవారు నిండున్న సభలోన పిండి బుక్కేరు-ఉక్కిలాల బుట్టు చంక బెట్టుకోని-సభలోన మాబావ నంగిత పరుడ,, ని పఠిహించుచు పదార్థములమీద పదార్థములను వడ్డించి కుత్తుక బంటి మెక్కింతురు. అతడు కాసంత మేనువాల్చి భుక్తా యాసమును వీర్చుకొనుచుండ బదేళ్ల నాటిదే పాత దూలమ్ము-పడిపాయె మా బావ పల్లెరున మీద-వళ్లన్ని పిప్పాయె నోరెర్రినాయె-పీడిలో బాపగారికి విన సిగ్గులాయె-రచ్చలో మా బాపకు రాసిగ్గులాయె-సభలోను మా బాపకు తలపంపు లాయె,, నని అల్లరి పెట్టుచు నిద్దుర పోసీయరు. మరదండ్రు మరదులే గాక, అక్క స్వయముగా బాపతో (భర్తతో) సరసమాడును. తనకు బావ తెచ్చిన చీర మొల తిరుగ (ఒక చుట్టు చుట్టుకొనుటకై న) లేదని, రవిక ముడి కందలేదని దెప్పి పొడుచుచు బాత్త కొడుకొచ్చిండు పంది రెయ్యండ్లీ-పందిట్లో బావకీ పీట వెయ్యండ్లీ-పీట ముందర బుడ్డి చెంబు పెట్టండ్లీ-పీట ముందర కొడిగుడ్డు పెట్టండ్లీ-కొడిగుడ్డు మీద కూరార బోయండి-బాపకు బిలుహారం బాగా పెట్టండ్లీ వల్లెరు తెప్పించి వక్క వెయ్యండ్లీ-నల్లెరు తెప్పించి నలిచి విడువండి-నల్లెరు చేతాను నయము కాకుంటే-దూలగొండి తెచ్చి దులిపి పంపండి,, అనుచు మోటు సరసము లాడి బాత్త కొడుకా నీకు అందింద మరియార-నువు తెచ్చిన కోక మొల తిరుగలేదు-నువు తెచ్చిన రైక ముడి కందలే,,దని చిలిపిగా మూతి త్రిప్పును. ఇట్లందిన మర్యాదకు బాప బాపూ కూతుర నువ్వు చేసిన మేలూ-దూల గొండి చేత దులిపిందే చా,, నని యోటమి నంగీకరించును.

అసలు కొత్తల్లుడు వచ్చినప్పుడే ముదండు మరదుల్లొక్క పెట్టున హాస్యమాడుచు బావను బిత్తర బోపునట్లు చేయ ప్రయత్నింతుడు. “అత్త వారింటికి కొత్తల్లుడొస్తే నువ్వు కొత్త సున్నం దెచ్చి మెత్తరమ్మకొత్త సున్నం రోవోవరిబు ప్లసేను నల్లేరు దెప్పించి నలువరమ్మా....” అత్తేరి యింటికి వస్తే శుభమేమంటే వచ్చిన దారిని వట్ట మనండ్లమ్మా, ఈ సరస మెరుగని పిరికి బావమో యైనచో కోతుల మధ్య చిక్కినట్లుండిపోవలసి వచ్చును. సామాన్యముగా నట్లు జరుగదు. అంతెందులక? మరదండ్రి మరదులు లేని యింటితో సంబంధము చేయుట ముఖము కాదందు రిందులకే.

అత్త వట్ల అల్లునక, వదిన పట్ల మరదికి, మరదలి పట్ల బాపకు కొడుకి వికారముచేయించుటకు గల లక్షణములను మనోవేజ్ఞాన శాస్త్రవేత్తలు, జెన్మా శాస్త్రవేత్తలు, నృశాస్త్రవేత్తలు పరిశీలింప దగినవి. అట్టి విషయములు జానపద సాహిత్యముపై శాస్త్రములకరించు విలక్షణమైన సమస్యలు. ఒక విధముగా దలంచికో, వాటి వరుసలు లేని పశుదశయందలి ప్రాక్తన మానవ జాతి లక్షణము లిట్లు మిగిలిపోయి గర్భితమైయుండినవని చెప్పకొనవీలున్నది.

సవతులు:-

భర్త కిద్దరు లేక అంతకు మించి భార్యలుండుట సలస వారిని సవతులని, సవత్తులని యందురు. ఇట్టిక పురుషుడిద్దరిని ముగ్గురిని పరిణయ మాడుటకు ప్రేమగాని, భోగదృష్టిగాని, సంకల్పపేక్షగాని కారణమై యుండును. ఒకే ఎస్తేపును నలుగురుపయోగించుటలో సభుజము కుదరక పోవుటయే గాక కియ్యములుపుతిల్లుట వైజము ముప్పది జుట్టు ముడిపడును. గానీ మూడు సిగ్గులు కూడవు, న్ను. సామెత్త ఊరక రాలేదు. సవతుల సంబంధములకు కయ్యములకు సంబంధములు. భర్తకు గొండరగోళము. సంసారమల్లకల్లోలము? దక్షిణ నామకుడైన శ్రీకృష్ణ నకే ఆ తలపోటులు తప్పలేదు. సవతుల

కయ్యములకు గంగా గౌరి, రుక్మిణీ సత్య బాహురణాలు. సవతులకు నిత్యము పరస్పర మగ్గిపై గుగ్గిము వేసినంత పని యగుచుండును. వడ్లుదండిన బియ్యం నీ వుంచుకుంటే—ఉత్త ఊకాకేల ఈ వాదులాట— చల్ల చేసిన వెన్న నీ వుంచు కుంటే—వల్ల నీళ్లకేల ఈ వాదులాట— విడెము చేసిన కల్మి నీ వుంచు కుంటే—వట్టి పట్టికేల ఈ వాదులాట— పట్టె మంచం పదుపు నీ వుంచుకుంటే నులక కుక్కికేల ఈ వాదులాట—వయసుపాయమెల్ల నీవుంచుకుంటే—వార్థక్యానికా ఈ వాదులాట పప్పెరుగవమ్మ ఈ పొక్కరుచియు—ఈ లాగువాదిమ్మ సవతులు చేయ,, సవతుల నడుమ మితిమీరి ఇట్టి ఈర్ష్యాసూయలుండుటచేత ప్రతి చిన్న విషయమును కయ్యములే కడతేర్చు చుండును. భర్త ఏ భార్య మీదనైన కాసిత ప్రేమ అధికముగ కనబరచినచో సతనికి కందిరిగ లెగ వ్రాకినంత పని యగును.

సవతి పోరునకు సత్యభామ, కయ్యములు బెట్టుటకు నారదుడు పేరెన్నిక గన్నవారు గదా. ఈ క్రింది పాటలో తాటి చెట్టు కొబ్బర చెట్టు మధ్య జరిగిన సంవాదము చమత్కారముగా చిత్రింపబడినది. వీని మధ్య గూడ నారదుడే కయ్యము కల్పించినాడు. ఈ సంవాదములో సవతుల వాదోపవాదములు ఈర్ష్యా సూయలు వ్యంగ్యముగా వర్ణితము.

నాగలోకమునుండి నారాద మౌని—స్వర్గలోకము వరగు శోధించి చూచె
తిరిగి మూడు లోకాలు తిరిగి వేంచేసె

నమస్కారమయ్య నారాద మౌని—వర్ధిల్లు వర్ధిల్లు ఓ తాటి చెట్టా
నిన్నొక్క మాటనే కొబ్బేర చెట్టు

నన్నెవతంటాది నా సవతి నన్ను—నిన్న గాక మొన్న వెగడింది తాను
కత్తి కి జుట్టాకు కడతా వన్నాది—ఇంటి కొచ్చిన వాని విడువ వన్నాది
సభవారి పిలపించి సాక్షులబెట్టి—పదవోయి నారదుడ పంతంబు కడకు
కొంచేము దానావే కొబ్బేర చెట్టా—కొంచేము లెంచితె దంచేద చూడు

తాత - అవ్వ - మనుమలు - మనుమరాండ్రు:-

తాత, అవ్వ, మనుమలు మనుమరాండ్రు సంబంధములు గూడ చిలిపి హాస్యపూరితములు. తాత, అవ్వల బోసినవ్వులు, మనుమల మనుమరాండ్రు పసిదీసవ్వులు ఒకే కొమ్మన ముకుళించువ్వు వికపించునవ్వు పువ్వులు. బాల్యమున దల్లిదండ్రుల మీద, యౌవనమున భార్యబిడ్డల మీద, చార్థక్యమున మనుమల మనుమరాండ్రమీద ప్రేమానురాగము లేర్పడుట అనుభవసిద్ధము.

మనుమడు చెంగన్ను గొంతు లిడుచుగా తాతమీద తెత్తె మనుమ, తాతా తాత తంగెడి పుల్ల, అని పాక్షగా యెదోసి నీ యక్క కుందేటి పిల్ల, అనుచు తాత మనుమని బట్టుకొనబోగ న్నతడు చిక్కవడత మరింత యురిసిగ పడుచు, తాతా ప్లితా ముంజికాయ మూతా కొడవలి పెట్టి కొతానంజా నాచేత వాపు న్న చేత, అని గేలి నేయును. మనుమడు, కొండ మీద కోతి, అన్నగానే తాత అందుకొని, కోతి గుద్దల నీ మూతి, అని చక్కిలి గింతలు చేయును. తాత దగ్గర కొంత పైకముండుటచేత నప్పడవ్వుడు వారి చేతులలో చిల్లర దుడ్లు పెట్టుచుండుట వలన వారు చంకలెగురవేయుదురు. అట్లలవాటుపడిన మనుమలు మనుమరాండ్రు తాత దగర పెసల మూట యున్నది వసిగటి బెలము మీద ఈగలు ముసరు కొన్నట్లు తాత చుట్టు మూగి తెత్తక్క లాడుచు తాతా తె బొమ్మలాటనీ వున్నది సామర్థ్యకేటకేట చుట్టు బొమ్మలాటనీవు కూర్చుండి చూచుచీట పీట క్రిందున్నది వరహాల మూట్ల ఆ మూట మూకిస్తే మా దొడ్డ మాట, అన్నప్పడు వారికి తాత వైనలివ్వకుండ ఉండలేడు.

చేత ఊతకట్ట బట్టుకొని వంగి నడచుచు వచ్చెడు తాతను జూచి మనుమరాలు ఊచ క్రోచేత ఉగ్గమోచేత ఉగ్గుతా వచ్చినా తాతెవ్వరమ్మా, అని మరదిలించగ నేమానికా నిండాను మాడలేసుకొని మనుమరాలా నిన్ను

మనువడుగవస్తా,, అని సరసముగా బలుకును. శృంగార ముడిగిన రాత శృంగార మెరుగని మనుమరాలిని మనువడుగుట అదియొక హాస్యము. ఆది వారి వాని పరుస. మనుమరాలు కూడ సామాన్యమైనది కాదు. ,వాడిన పూవులు వాసనలు గలవా-ట తాత ఈ మనుపు వౌద్ధ్య నాకు,, అని సూటిగా చమత్కారముగా చూట్లాడును. అంతేగాదు, మనుమరాండ్రు మనుమలందరు గూడి ,ముసలోడు చూ తాత పసి నిమ్మపండు-ముసల్దాన్ని పెళ్లాడి మూల గూర్చుండు-పడుసు దాన్ని పెళ్లాడి పై కావలండు,, నని తాత కాపురమును నవ్వులపాలు నేయుదురు. అతడు పడుచు దానిని పరిణయమాడి పడుచుండెడు అవస్థను జూచి ,ముసలాడి నడ్డి బాగ ఒంగి నప్పుడు-మూతి మీద మీసాలు నెరిసి నప్పుడు-మూటుంటె పిల్లస్త ది తాతా నీకు-ముద్దాడితే కరుస్తుంది తాతా నిన్ను-ఒంగుండి మొక్క వయ్య తాతా నువ్వు,, అనుచు నతని గిల్లకొనుచు ,దగ్గు దగ్గు పెండ్లి కొడుక దుగ్గణిస్తావా-పయనమయ్యే పాపిరెడ్డిపడుసు దాన్నిస్తావా,, ఉప్పట్లు కొట్టుచు అపహాస్యము చేయుచుండురు. వారి యాటపాటలలో నలవోకగా కూడ అతని మీద పాటలలుకొందురు.

అవ్వను గూడ ఇట్లే పరిహాసము చేయుదురు. ఆమెను మందలించుటలోని హాస్యమునుగనుడు. ,ఇవాళ్ల చచ్చేవు రేపు చచ్చేవు-ఏమోలె ముసలమ్మ పిడక లేరేవు,, అని వెక్కిరించి చూతురు. తాత అవ్వల ద్వారా యెన్నో ఆటలు పాటలు కుటుంబమున పిల్లలు నేర్చుకొనుచుండురు. వీరి పలన ఆ పిన్నవారికి కొంత లోకజ్ఞాన మలవడు చున్నది. సంప్రదాయ మందింపబడుట జరుగుచున్నది. పండుకొనునప్పుడు తాత లేదా అవ్వ వారికి చిన్న చిన్న కథలు చెప్పుట యొప్పును. అవియే జానపద కథలు. వానివలన వారి ధారణ పెరుగుటయే గాక మానసిక వికాసమునకు దోహదమగుచుండును.

తాత! నీ చేతు లెక్కడికి వాయె; మనుమడు! కోరుకొండకు

తా! కోరు కొండే విచ్చింది; మ! గుడ్డి గవ్వ యిచ్చింది

తా! గుడ్డి గవ్వేం జేసినవు.

ను: మా తాత కిచ్చిన

తా! మీ తాతే మిచ్చి ఉడు;

మొక్క మొక్క కడుక్కోని నూతిలో
పడేసిండు

రా: నుయ్యే మిచ్చింది.

చు: నీరిచ్చింది

అ. నీరేం జేసినపు: నానా

మ: మొక్కలకు పోషన

తా. మొక్క లే మిచ్చినయ్య

మ: పుష్కలిచ్చి నయి

---రా! హేలెం దేవినవ్వు: ---

మ: పరమాన్న మొందిన

అ. పరమహంస

మ: పరమేశ్వరార్చనం జేసిన.

ఇట్టి సంభాషణల ద్వారా చక్కని శిక్షణ తాత గరపుచుండును. పుణ్యము పురుషార్థము గూడ అందింప బడును. తనకు తెలిసిన విషయములు అనుభవములు వారికి తెలుపుటలో తాతకు మిక్కిలి యాసక్తి. తల్లి దండ్రులు కొట్టినగాని తిట్టినగాని మనుషులు మనుషురాండు తాత అప్పుల వైసుకబడి తలదాచుకొను చుండును. ఈ విషయములలో తాత గాని అప్పు గాని మిక్కిలి గారాబమున జూచుట వలనను కొన్ని సందర్భములలో చెడ్డ మాటలు నేర్పుట వలనను, వారిని కొంత వరకు చెడగొట్టుచుండునని చెప్పుకొనక తప్పదు. మొత్త ముఖ్మద జానపద కుటుంబములో ఒక్కరే కొరకందరు, అందరికొరకొక్కరు పాటుపడుచుండురని బోధపడగలదు.

సామాజికజీవనము

మానవ సమూహమును సమాజమని చెప్పుట సామాన్యమైనది. అట్లనుట కంటే పరస్పరాశ్రయాలై క్రమ పద్ధతిని అవలంబించుచు స్థిర సంబంధములతో జీవించెడు వ్యక్తుల సమూహమును సమాజ మని నిర్వచించుకొనుట యుచితము. అట్లు పరస్పర సామాజిక సంబంధములతో ఆచారాధికము లందనోన్మతము నెరవేర్చుకొనుచు కలిసి జీవించుటయే సామాజిక జీవనము. పరస్పర సామాజిక చర్యల పర్యవసానమే సామాజిక సంబంధములు, సామాజిక జీవనము. సమాజములోనున్న ఆయా వ్యక్తుల నడుమ జరుగు పరస్పర చర్యల ననుసరించి సామాజిక జీవన పద్ధతి రూపొందుచుండును. స్థిరమైన రూపమును దాల్చు పరస్పర చర్యలను సామాజిక ప్రక్రియ లందురు. సమాజ జీవనములో వివిధ సామాజిక ప్రక్రియలుండును. సంప్రదాయము, జానపదరీతులు, కట్టుబాట్లు, అలవాట్లు, అభిరుచులు మున్నగునవిన్ని సామాజిక ప్రక్రియలు అవి అన్ని సమాజములలోను గన్పించును. వ్రత ప్రక్రియ వాని వాని లక్షణములతో వై లక్షణమును ప్రదర్శించును. వానిని విశ్లేషణము గావించి సామాజిక దృక్పథమున పరిశీలించునది సమాజ శాస్త్రము. సామాజిక జీవనములోని వ్యక్తుల మనస్తత్త్వమును దెలిసికొన్నప్పుడే వారి సామాజిక సంబంధములు బోధ పడగలవు. అనగా మనస్తత్త్వమునకు, సామాజిక సంబంధములకు అవివాభావ సంబంధమున్నదని భావము. అందుచేత సామాజికాభివృద్ధి జరుగవలెనన్నచో నా సమాజములోని మానవులలో తగినంత మానసికాభివృద్ధి కూడ జరుగవలెను.

మానవుడు లేదా వ్యక్తి సామాజిక జీవి. సమాజము లేనిది వర్తిల్ల జాలదు. తన యవసరములు చీరుటకై మనుగడ కొనసాగుటకై సమాజములోని వ్యక్తులతో సంబంధము పెట్టుకొనుట సహజము. అట్టి సంబంధములే అన్యోన్య పరస్పరకు దారితీయును. సామాజిక సంబంధములు పెరుగును. అవియే సామాజిక లక్షణములను భద్రపరచి సంవర్ధించుచు పశువుల నుండి మానవుని

పేరుచేయుచున్నవి. సమాజము మరియు వ్యక్తి పేరు పేరుగా రుచిపించినప్పటికిని కృమాభివృద్ధి విషయములో నవి అన్యోన్యశ్రయములు. వ్యక్తుల చేతనే సమాజ మేర్పడు చుండును గదా! అట్టి వ్యక్తుల ప్రభావము సమాజముపైనున్న సమాజమే వ్యక్తులను సామాజిక జీవులుగా చేయును. వ్యక్తి జీవితమున సామాజిక ప్రభావములు మిక్కిలి ప్రధానాంశములు. పుట్టినప్పటినుండి గిట్టునంత వరకా ప్రభావము లతనిని తీర్చిదిద్దును. కుటుంబదశలో తత్ప్రభావమెట్లు పని చేసినది గత ప్రకరణములో పరిశీలించితిమి. కుటుంబము తరువాత వ్యక్తి అభివృద్ధికి తోడ్పడునది సమాజము. అందులో సామాజిక, ధార్మిక, ఆర్థిక, మత, రాజకీయాది సంస్థ లుండుటచేత వ్యక్తి వానితో సంబంధము పెట్టుకొనుట జరుగును. వాని ప్రభావములు వ్యక్తిని మరింత సంస్కరించును. పుట్టగానే పసి పాపకు తల్లి మొదలగు వారెట్లవనరమో, అట్లే పెరిగిన పిదప వ్యక్తికి సమాజమత్యంతావనరమై యున్నది. వ్యక్తి సమూహమునకు దూరముగా నుండి నప్పుడు గూడ వాని యాలోచనలు, జ్ఞాపకములు, ఆ సమూహముతో దగ్గర సంబంధము గల వ్యక్తులతో ముడిపేయబడుచుండును. ఏ సమాజములోనైనను ఇట్టి సంబంధములు సాధారణమైనవియే. నాగరక సమాజములో కంటే జానపద సమాజములో నిట్టి సంబంధములు పటిష్ఠమైన సామాజిక జీవనమును దృఢ పరచును. ఈ ప్రకరణమున తెలుగు పల్లెపదాలలో ప్రతిబింబించిన జానపద సామాజిక జీవనమును పరిశీలించుట జరుగును. అది సుసస్థ తెలుగు జాతి జీవనము. భారత జాతీయ జీవనములోనది మౌలిక విధానము.

వ్యవసాయ జీవనము - సామాజిక వ్యవస్థ

మన దేశములో గుణకర్మ విభాగమును బట్టి ఏర్పడిన వర్ణ వ్యవస్థ కాల క్రమమున కులవ్యవస్థగా మారుట వలన పల్లెలలో ప్రజా జీవనము కులవృత్తి మీద ఆధారపడి యున్నది. పుత్తులన్ని ఆయాకులకృమాను గతములు. కుల

మనగా ఒకానొక వృత్తి సంబంధమున ఏర్పడిన సమూహము. ప్రధాన వృత్తి వ్యవసాయ జీవనమే యగుటచేత వివిధ వృత్తి జీవనములన్ని దానికి అనుబంధికములై యుండును. పల్లె యొక్క పరిమాణము గాని, జనసంఖ్య గాని దానిపీడనే ఆధారపడియుండును. పల్లె పల్లెటూ సాగుచేయబడు భూమి యొక్క విస్తీర్ణము కొన్నిమైళ్ల వరకు వ్యాపించి యుండును. పరిభ్రమైన గాలి, వెలుతురు, ప్రకృతి సౌందర్యము ప్రకృతి సంపద మున్నగునవి పల్లెల యొక్క సహజ సంపదలు. కనుక వ్యవసాయవృత్తి సంబంధముగనే పల్లెలలోని ప్రజా జీవనము మలచబడుచు హద్దు లేర్పరుపబడును.

దున్న పోద్దున్న పోడ్డుక్కిలెందుకు బన్యవ్ 1

పసులోడు గాయంది నన్నేమంటవ్

ఏమిర పసులోడ ఎందుగాయవ్

పాచేలు జీతమియ్యంది నన్నేమంటవ్

పాచేల పాచేల జీతమెందు కియ్యవ్

సోల దొరుకంది నన్నేమంటవ్

ఏమే సోల ఎందుకు దొరుకివ్

వాడ్లోడు జెక్కంది నన్నేమంటవ్

ఏమిర వాడ్లోడ ఎందుకు జెక్కవ్

బాడిసె లెగంది నన్నేమంటవ్

ఏమే బాడిసె ఎందుకు లెగవ్

కమ్మరోడు జరువంది 2 నన్నేమంటవ్

ఏమిర కమ్మరోడ ఎందుకు జరువవ్

తిత్తూదంది నన్నేమంటవ్

ఏమే తిత్తి ఎందుకు పూదవ్

బక్కది జావంది నన్నేమంటవ్

ఏమే బక్కదాన ఎందుకు జావవ్

అయుసు మూడంది నన్నేమంటవ్

భౌతిక, సామాజికాది పరిసరములెల్ల ప్రకృతి మరియు వ్యవసాయ వృత్తి సంబంధములై యుండుటవలన జానపద సామాజిక వ్యవస్థ యెట్టిదో పై పాట చాటుచున్నది. దున్నుటతో నారంభమగు వ్యవసాయపు పనికి పశువులు, పశువుల కాపరులవసరము. వారికి పశులు (కాపువాడు) జీతమిచ్చుచుండును. జీత మిచ్చుటకు కొలమానము సోల. సోల మున్నగు వానిని చేయువాడు వద్రంగి. వద్రంగికినుపకరించు పరికరములు బాడిన మున్నగునవి. వానిని సిద్ధముచేసి యిచ్చువాడు కమ్మరి. అట్లే తదితర వృత్తులన్నియు వ్యవసాయము మీద ఆధార పడియుండును. ఇట్లాధారపడి యుండుటచేతనే వల్లెలోని ప్రజా జీవనము పందిరివలె నల్లకొనిపోవును. తీగను లాగినచో పందిరి మొత్తము కదలినట్లుగానే ఒకవృత్తి వాడు తనపనిని చేయకున్న యెడల ప్రధాన వృత్తి దెబ్బతినుటయే గాక తత్ప్రభావ మన్ని వృత్తులపైన బడుచుండును. ఆర్థిక జీవనము కుంటు పడక తప్పదు. అందుచేతనే ఏ వృత్తి వాడా వృత్తి పనిని చేయుట అవశ్యకర్తవ్య మైనది. సాధారణముగా కాపు కులమువారే వ్యవసాయమునకు ముఖ్యులు. 'పండించి తెచ్చేరు పంట కాపుల్లు'; దుక్కి దున్నిన దేశమందు దుఃఖముంటుందా కాపు నడచిన భూమి మీద ఏవు తగ్గిందా' అన్నట్టి గట్టి అభిప్రాయములు కాపువారి మీద ప్రజలకేర్పడినవి.

ఏరువాక:-

జ్యేష్ఠ మాసమునుండి వర్షకాల మారంభమగును. ఏరులు నదులు పొంగి పొరలాడుట భూమి తల్లి గంగ తానమాడినట్లుండును. నల్ల నల్ల మేఘాలు నాట్య మాడుచుండును. 'పాడుతూ కోయిలా పరుగులెత్త'గా మరియొక వంక 'అడుతూ నెమలి అలసిపోవు' చుండును. ఎరువు తెలుపుల యెండ యెడనెడ కాయుచుండ 'ఏ కొమ్మ మీదనో ఎండ తాకిన పిట్ట ఏటితోవలు పట్టి ఎగిరిపోవు'ట కన్పించును. పిట్ట పిట్ట ముద్దుపెట్టుకొనుట, ఏటి గాలికి చిలుకలెగిరి పోవుట, లేదూడలు

గిత్తులు తోకలెత్తుకొని గుంజలిడుట కనుల పండువుగా నొప్పును. ఆకాశమున మబ్బులవలె రించి నప్పుడు, 'ఉలుమొక్కటావేళ ఉజీమి పోవ' కాపు పిల్లల మనసు కదలిపోవుట, పచ్చెదనన్న బావ రాకుండుట వలన పొలము చెంత నెదురు చూచెడు కాపు వడుడు గుండెలు దెదరిపోవుట ప్రకృతికి పులక రింతలు పుటమ రించినట్లుగును. ఇంత పక్కని వరారంభమున వ్యవసాయ జీవనము ఏరువాక 1 తో ప్రారంభమగును. శిల్లవారితే సంవత్సరాది వచ్చుననగా ఏరువాక సాగుదురు. జీనికి దొంగ ఏరువాక యనిపేరు. ఇదియొక విధము. ఇదిగాక శ్రావణ శుద్ధ పౌర్ణమినాడు ఏరువాక పండుగ చేయుదురు. ఆచార రకము 2,, కాని సాధారణముగా క్షేష్ణ శుద్ధ పౌర్ణమి నాటి ఏరువాక తోడనే వ్యవసాయ జీవన మారంభమగును. ఆరంభమునకు తిథి వార సక్షత్రములతో గూడిన మంచి ముహూర్తము గూడ చూడెదరు. ముఖ్యముగా ఎద్దుల నర్పించుట యన్నది ప్రథమ కర్తవ్యమై యున్నది. ఇట్టిది, ఉద్వృషభయజ్ఞమును పేర దైత్యరాహులు చేయుదురని జైమినీ న్యాయమాలకు బుక్కి రాయల మంత్రయైన సాయణ మాధవాచార్యులు, 'విస్తరము, అను వ్యాఖ్య వాయించు అంధులో, ఉద్వృషభ యజ్ఞాదయ ఉత్పిత్తి, క్షేష్ణ మాసస్య పౌర్ణమాస్యాం బలివర్ధనమ్యర్చ్య ధావ యంతి సోఽయమద్వృషభయజ్ఞః, అని చెప్పినాడు 3. బహుశః తద్వ్యాతికలమున ఈయాచారమన్ని ప్రాంతములకు ప్రాకినట్లున్నది. లేదా పూర్వము నుండియే దేశమంతట నుండి యుండను. గణాసప్తశతిలో నేరువాక వ్యవసక్తి కలదు 4.

1. నాగలితో దున్ననారంభించుట, ఎద్దుల నమరించిన నాగలి .

2. జానపదగేయ వ్యాసావళి:- పు-23

3. జైమినీయ న్యాయమాల-హోలకాధికరణము)

ఆధ్య. 1, పాద. 3 అధికరణము—8.

4. గణాసప్తశతి:- హయదు:- 2.65

విష్ణు పురాణ మీ యేరువాకను „సీతాయజ్ఞ,, మన్నది 1. (సీత యనగా కట్టు-
నాగటి నాలు) ఒకే నాగలి క్రింద తగిలియున్న తీక్షణపు ఇనుప కట్టులతో
బాగుగా భూమిని దున్నవలెనని మాత్రము వేద మందున్నది? „పడమట కొట్టు
వేసె వదును వానగురినె-పోపొయ్యి రఘురాముడు వదును జూసొచ్చె,, పొలము
లదనై న వదును జూచి వచ్చి వ్యవసాయము జేయువారందరు, కమ్మరి పద్ద
కట్టులను పద్రంగి చెంత క్రొత్త నాగళ్లను చేయించుకొని వచ్చి, స్నానములు
చేసి క్రొత్త వస్త్రములు ధరించి—

ఏరువాకొచ్చింది ఏరువాకమ్మ—ఏళ్లు నదులు పొంగి పెంబడొచ్చాయి
ఏరువాకమ్మకు ఏమి కావాలి—ఎర్ర ఎర్రని పూలమాల కావాలి
ఎరుపు తెలుపుల ముట్టుతెండ కావాలి—బసవన్న కొమ్మలకు పచ్చన్ని
పూలు

... ..

కొత్త బట్టలు గట్టి కొత్త నాగళ్లతో—కొత్త దూడలతో కొత్త
పాలేళ్లతో

ఏరువాకా సాగి మురుసుకోవాలి..... ..

కలువరా అబ్బాయి కొత్త దూడల్ని

దున్నరా ఓ అయ్య దుక్కుల్ని మీరు

... ..

1. మంత్ర యజ్ఞ పరా విప్రా సీతా యజ్ఞాశ్చ కర్షకాః

గిరి యజ్ఞ స్తథా గోపాః ఇజ్యోస్మాభిర్గిరిర్వనే

—విష్ణు పురాణము:- 2-18-9

2. .... శునం సుఫాలా వితుదంభు భూమిం,,

—ఋగ్వేదము—4-5-57-8.

గొర్తి ఎద్దులకేమొ కొమ్ము కుప్పెల్లు

గుంట ఎద్దులకేమొ కుచ్చుల్ల తాడు

బోరు బోరు గజెల్లు బొడ్డు గంటలు ... ..

కుచ్చుల్ల పణకట్టు కురుమల్లి తాడూ,, నాగళ్లకు ఎద్దులకు పూలమాల
లలంకరించి పసుపు కంకుమలలంది, ముఖ్యముగ నెద్దుల కొమ్ములకు నూనె
పసుపులు రుద్ది, కొమ్ముల చివర కొమ్ము కుప్పెలు, నొసట చుంచులు కురుమల్లె
త్రాళ్ల మర్చి, నిలుపుబొట్టు దిద్ది మెడకు గంటలువేసి (కొన్ని ప్రాంతములలో
పులగము కూడ వండి పెట్టెదరు.) దీపధూపములిడి పూజించి నాగళ్లకమరించి—
“మంగళమమ్మా మాపూజలు గైకొమ్మా—మంగళమమ్మా నాగలి నీకు
కష్టమనక భూమి దున్ని—కరువుమాప కడుపునింపి,, యనుచు మంగళములు పాడి
మురియుచు పొలములకు పోవుచుందురు. మొద్దు ఏడ్దురలువోవు రైతన్నలను
వారి భార్యలు, “కోడికూతేసేను లేవోయి బావా—లేచి నువు వెనువెంట కోటేరు
వేయి—ఎల్లెడ్డు నల్లెడ్డు రంకేస్తు వుండాయి—రంకెవిని చంబోడు లేచాడు
లేవోయి....., అని పడక నుండి లేపి “కారు మబ్బులు గ్రమ్మి కాలమే
మారింది—కామందులంతాను కదిలి వెళ్తున్నారు—ఏరువాకొచ్చింది ఏరువాకొచ్చింది”
అని కర్తవ్యమును గూర్చి తెలుపుచు తమ కర్తవ్యమును పాలించుచుందురు.
ఇంత వరకు కాడి మోపబడని కోడె దూడలను బట్టి కాడికి మేకొను నట్లలవాటు
జేయుట ఈ సందర్భములోనే యధికముగా జరుగును. పాత జీతగాండ్రు పాలేర్లు
మారుట, కొత్త వారు కదురుట యన్నది కూడ ఇప్పుడే పొసగుచుండును.
కొత్త జీతగాండ్రకు పాలేర్లకు కొత్త వస్త్రము లిత్తురు. (కొత్త బట్టలు
నీకు కొత్త పాలేర—కొత్త గోచనీకు కర్రపాలేర,,) ఏరువాక యన్నది
వ్యవసాయ సంబంధమైన తొలిపండుగ. “కొత్తల్లు దొస్తాడు కోడలొస్తుంది—కొత్త
బట్టలు దెచ్చి దాచండి మీరు,, అనుచు సంబరపడుచుందురు. ముత్తైదువ లిండ్లలో
కొత్త కండలు దెచ్చి జాజా సున్నము పట్టెలతో నలంకరించి విభూతి గాని

వసువు కుంకుమలతో గాని బొట్టు పెట్టి, కలిపిన విత్తనములను మ్రొక్కుచు కుండలకెత్తి, యితనాల కడవాకి యాబూతి బొట్టు-యెత్తు బోదమరండి ముత్తెదలారా,, అనుచు పిలుచు కొనుచు ఏరువాక వెంబడి పొలమునకు బోయెడు ఆయోయారము చూడ ముచ్చట గొలుపును. ఇంటికి అడబడుచు వచ్చినచో, గృహలక్ష్మీ కాబట్టి ఆమెచేతనే విత్తనములు కలిపించి విత్తనపు కడవనింపించి అది నెత్తినబెట్టి పొలమున కంపించి, తొలి విత్తనమామె చేతనే పేయింతురు. ఇట్లు చేయించుట కుభమని, చక్కని పంటలు పండునని విశ్వాసము. ఏరువాక సాగబోవునప్పుడు ఏరుమీద పెంకాయ కొట్టి ముత్తెడువలు—

“ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి—పెంకాయ వడవప్పు తెచ్చి పెట్టాలి
 పొలము గట్టన నిలిచి వేడుకోవాలి—ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి
 ముత్తె దలందరు పాటపాడాలి—పుణ్య స్త్రీ లందరు పూజసేయాలి
 రోజు రోజు గోవు పూజసేసేము—ఏడాది కోమారె కోడెలకు పూజ
 సాగిరావమ్మ మా ఏరువాకమ్మ—ఏరువాకమ్మకు ఏమికావాలి
 పాటపాడుతు తల్లి పాదాలు మ్రొక్కాలి—ఎడతెగని సిరులివ్వ వేడుకోవాలి
 పాడిపంటలు పండి వరవశించాలి,,అనుచు పూజలు సేసి, మ్రొక్కులిడుచు కోరికలు కోరుకొనుచు నిష్కల్మష హృదయములను నివేదించుకొందురు. ఇట్లు విత్తుటకు ముందు చేయవలసిన పూజా విధానమును గూర్చి రెట్ట మత శాస్త్రము, తొలుత గంధాక్షిత దూపోపహారముల్గొట్టా జడ్డిగమున కొనగవలయు; హర్షంబుతో జొన్నలాదిగా ధాన్యముల్నిత్తిన ఫలియించు వెలితి లేక 1,, అనియు, చెలగి పుణ్యాంగనల్సేనలు చల్లిన ముదమున వేదముల్లుడువుచున్న 2,,ను

1. రెట్ట మతశాస్త్రము:— (తెనుగు సీత) అయ్యల భాస్కర కవులు.

ఆ. 3. పద్య. 24

2. రెట్ట మతశాస్త్రము:—

,,

ఆ. 3. పద్య. 25

సన్యములు ఫలించుననియు చెప్పియున్నది. ఏనాటినుండియో కర్షకులిట్టివి ఆచరించుచునే యున్నారు. యుగళిరా కార్తిలో ముంచెత్తు వానా-విత్తనాలు దీసి విరజిమ్మువయ్య-ఒకగింజ కోటి అయి వర్తిల్లు మీకు,, విత్తనము పేయు కార్తె సాధారణముగా మృగశిరకార్తె. కాబట్టి ఆ కార్తెలో పడెడు వానలు చల్లెడు విత్తనములకు చేవనిచ్చి ఒకటికి కోటిగా పంటలు చేతికి వచ్చునట్లు సేయునని శుభము పలుకుట వ్యవసాయ జీవనమునకు స్వస్తి వాచకము. ఇట్లే నూరు చేతులతో విత్తనాలు చల్లి వేయి చేతులతో పుష్కలమైన పంట పొంద వలెనని చెప్పిన దేదోక్త విషయ మీట గమనార్హము 1. ఏయే నక్షత్రముల (కార్తెల)లో ఏయే విత్తనములు వేసినచో బాగుగా ఫలించునో అట్టి ఓజావాప లక్షణములను గూర్చి కూడ రెట్టమతశాస్త్రము వివరించినది 2. యిక్కిపోయిన వళ్లు చియ్య బట్టిందాక-హాయిగ వ్యతి నోచి కన్నమందిందాక-పేదరాలి యింట పిల్లి లేచిందాక-పెద్ద పెద్ద బంజర్లు పదును కొచ్చిందాక-పదును కొచ్చిన చేలు వచ్చి బడిందాక-దూరమైనా సిరులు చేరువయ్యిందాక-చేరువయిన సిరులు చేతి కందిందాక,, ఏరువాక సాగవలెనని కర్షకులను బీవించని జనులుండరు! అది పల్లెయులలోని చిక్కని సామాజిక భావన.

సమయమానకు వర్షములు పడనప్పుడు పల్లె వ్యంజన కనురెత్తి ఆకసము పంక చూచుచుండెదరు. ఆకసమున తెప్పలు కనబడనిచో వారి గుండె బిగువు తప్పి మొగము సిన్నవోవుచుండును. అటనట కన్పించినచో రెప్పల దాపున ఆశలు తెప్పరిల్లుచుండును. మొగమున మురిపెమొక విరుపు విరుచుకొని చూచును. నోట తేటతేనియ లొలుకు పాటల మూట విప్పబడగ నా మొయిళ్ల ననేకవిధములుగ ప్రార్థించుచుండురు-

-
1. శత హస్త సమాపార సహస్ర హస్త సం కిర కృతస్య కార్యస్య చేహ స్ఫూతిం సమావహ-అథర్వ వేదము:- 3-24-5
  2. రెట్టమత శాస్త్రము:- అ. 3. పద్య. 2 నుండి 19 వరకు

కారు మేఘమారావే రావే—పువ్వుల మబ్బా దిగవే దిగవే
 పింజ మేఘమా ధూళి మేఘమా—చెరుటను ఊడ్చి దిమ్మరించవే
 కబోది మబ్బా చిట్టి తమ్ములను—పన్నెండుగురినీ పట్టుక రావే
 కొంచెము సీతను విడిచి పెట్టవే—అన్నం కడుపుకి తింటాము
 తిన్నని మబ్బా దిట్టా రావే—సోమరి మబ్బా చిట్టి రావే
 ముక్కు పుడకనే నమ్మి సీకొక—గొడుగును కొంటా వేసుకు రావే
 మెత్తని వానా మెల్లగ దిగవే—ఇంట నాగలి మూలలో చేరే

సూరన్న వేడిమి సౌమ్య నిలజేసి—నవ్వు మొగముతో రావే రావే,,
 అనుచు వానదేవునకు తమ హృదయములను విప్పి చూపుకొనుటలోని
 ఔచిత్యము గమనార్హము. ఎల్లప్పుడు ప్రకృతి పరిశీలనలో వారి దృష్టి కేంద్రీ
 కృతమై యుండును. వేనవి ఎండను భరింపలేక—కారు మేఘమా, పువ్వులమబ్బా
 పింజమేఘమా, ధూళి మేఘమా, కబోది మబ్బా, తిన్నని మబ్బా, సోమరి మబ్బా
 మెత్తని వానా యనుచు నెనిమిది రకములుగ పలుకరించుచు తగిన కాలమై
 మేలైన పంటలు పండవలెనని వారి ఆశయము. రెట్ట మత శాస్త్రములో నీ
 యెనిమిది రకములైన వానిని పుష్కలా వర్షక, మధ్య, వాయు, రాజ, బ్రాహ్మణ,
 క్షత్రియ, శూద్ర, సీలమేఘములనుచు పేర్కొని వాని లక్షణములను మరియు
 నవి యెప్పుడెట్లుండినచో వర్షించునో తెలిపినారు 1. వాని రాకపోకలను గూర్చిన
 విజ్ఞానమనుశ్శాస్త్రముగా నేటికిని కర్ణకులలో మిగిలి యున్నది. అపసరమును బట్టి
 ఒకప్పుడు కారు మేఘములతో, ధూళిమేఘము (సుడిగాలి వాన)లతో, మరొకప్పుడు
 పింజ మేఘములతో, తిన్నని మబ్బులతో మెత్త-మెత్తగ వానలు కురియవలెనని
 ఇండ్లలో మూల బడిన నాగళ్లకు పని కల్పించవలెనని వేడుకొనుట యగును.
 ముక్కు పుల్లెఱమ్మియో అప్పు నప్పులు నేసియో నేద్యము సాగించి ఇంత
 మాత్రము కడుపు నింపు కొందుమని వున్న వింతుకొనుచుండురు. తొలకరికి
 ముందిట్టి పాటలు పిల్లలు గూడ—

1. రెట్ట మత శాస్త్రము:- ఆ 2. వద్యములు 33 నుండి 47 వరకు.

వానలు కరువాలె వానదేవుడా—వరిసేలు పండాల్లె వానదేవుడా

మాయలు నిండాల్లె వానదేవుడా—మా యమ్మ పండాల్లె వానదేవుడా

మా బొజ్జ నిండాల్లె వానదేవుడా,, * అనుచు నుత్సాహముతో బాడుట పేదోక్త మై యొప్పినది 1. వానలు మరింత ఆలస్యమైనచో వాన దేవునికి దయ రావేదేమోయని శంకించి గ్రామస్తులందరు కలిసి ఒకచోట (ముఖ్యముగ గుట్ట మీద) ఆ దేవునికి నైవేద్యముగ వరద పాయనమునిడి అందరు దానిని ప్రసాదముగ స్వీకరించుట ఆచారమైనది. కప్ప కావడి కట్టి ఉత్సవమును చేయుట గూడ జరుగును. ఇట్లు చేసినచో వానలు పడునని పర్మియుల విశ్వాసము. ఈ విషయమును గూర్చి మొదటి ప్రకరణములోనే వివరించుచున్నది. (వాన రాకకై ప్రపంచ మంతట వివిధ జానపద సమాజములలో వివిధ ఆచారములున్నవి).

చేలు పెరుగ జొచ్చినప్పుడు కూడ వర్షములు తగినంతగ గురియవలెను. అట్లుగానిచో పల్లీయుల బ్రతుకులు గడువవు. ఒకపంక నెడ నెడ వర్షములు లేక పోవగ, జురొకవంక,, ఈనుచున్న చేనులన్ని ఎండిపోవు చున్నాయి పండుచున్న చేలన్ని పండు బారి పోతున్నాయి,, ఎనుగులాంటి మొగోళ్లు ఎత్తులడి పోయారు,, కనుక కొందరు పురుషులు ఆకలి కోపముతో వచ్చి భార్యలను,, కూడొండ లేదంటు కుండెట్టి కొట్టారు—మండెడు గంజి లేదని మండెట్టి కొట్టారు,, అందుకే వారు,, మొర్రో మొర్రో వానదేవుడా—మొర్రో మొర్రో వానదేవుడా—మమ్మింక దయజూడుమయ్య వానదేవుడా—మా వాడకే రావయ్య వానదేవుడా,, యని మొరపెట్టుకొనుచుందురు చెల్లెండు అన్నల నడిగి కోరికలు బీర్చుకొనునట్లుగ వల్లె వనితలా,, వరుణ దేవుడ నీకు వరుస చెల్లెల్ని

1. ఆయనో నభస్పతిః సంస్థానో అభిరక్షతు అసామతిం గృహేషునః,

అకర్ష వేదము:- 6-79- 1.

చక్కగా కురిపించు సస్యాల మీద,, యని అడుగుకొనుట వారి ప్రకృతి సంబంధమునకొక చక్కని తార్కాణము. వృకృతి సంబంధమునకే గాక ప్రకృతి యారాధనకు కూడ సాంప్రదాయక వ్యవసాయ జీవనము ప్రబల నిదర్శనము. అది వైదిక సంప్రదాయము.

చేలకావలి:-

కాలమొక యెత్తె నచో కాలముతో బెరిగి వెన్ను విరిసి ఊగే చేలను కావలకాసి చేతకి దక్కించుకొనుట మరొక యెత్తు. గింజలు మొలకెత్తి నప్పటి నుండి చేను కోతల ఎరకు వాని కావలి కాయవలసి వచ్చును. అప్పుడప్పుడు వశువులు చేలలో విరుగబడి మేయుచుండును. ఆడవి పండులవంటి అడవి జంతువులు త్రొక్కి పొరలాడుచుండును. ఎలుకలు సరేసరి. గింజ పట్టిన పిదప పిట్టలు కాకులు వ్రాలు చుండును. రకరకములై న క్రిమి కీటకాదులవలన తెగుళ్లు వారు చుండును. ఇంతేకాదు, పంటచేలను దొంగలు కోసికొని పోవుట గూడ జరుగును. వాని బారినుండి కాపాడుకొనలేక పోయినచో కాయ కష్టము వరద గలిసినట్లుగును. అందుకే పసుల కావరులు జీతగాండ్రు అవసరమై యుందురు. పొలము యజమానులు వారిని పోషించుచుందురు. ఏపుకాపునకు వచ్చిన చేని మధ్యలో నెగాత్తు మంచెవేసి దాని మీద ఉండి కావలికాయుట జరుగును. అట్లు కావలికాయువారు కొన్ని గులక రాళ్లనేరి తెచ్చి మంచెపై పోగుచేసి వడినెలలో బెట్టి, లేలేలే,, యనుచు గిర గిర త్రిప్పి గురిచూచి చేనిమీద వ్రాలిన పిట్టలను కాకులను కొట్టుచుందురు. తేకలుపేసి అదర గొట్టుచుందురు. వచ్చిన కాకి నొక దానిని చేనిగట్టుననున్న చెట్టుకొమ్మకో లేక ఏవుగా పెరిగిన ఒక కర్రకో బెదరు గట్టి కాకుల బెడద తప్పింతురు.

చెలుముడి చెల్లెల్ని చేనుకావలుంచి_ఈనీలు బొండ్లొలిచి మంచెలేకావించి వెండిబీ వడికాల పయిడిబీ ఆరాయి_గిరగిరా తిప్పుతూ గుప్పిరాయెదల

టక్కునా తగిలెనా తల్లికిందుగ పడును-పొయ్యెటి పిట్టలను దొరలేవగలేనె

....

ఆ పిట్ట నీ పిట్ట గుదిగట్టుకొనివచ్చె-వండుమని ఎదిసెను వాకిట్లో చేసె

మంచి మీది నుండి చేని కావలి కాయుచు కాపు పడుచు వడిసెలలో రాయి పెట్టి వినరివై చి పిట్టలను గొట్టి ఏరుకొని గుదిగుచ్చి వండుకొని తినుటకింటికి తెచ్చుకొనును. మంచి మీదినుండియే పశువులు విరుగబడినది గమనించి పార ద్రోచెదరు. అయినను చేని కావరులు అంత కఠిన హృదయులు గారు. పైరు కంకుల మీద వ్రాలిన పిట్టలను , కొట్టకుండా నువ్వు తిట్టకుండా నువ్వు-అదిరి దెదిరించితే అవతలకు పోవురా,, యని భావించి మ్రోగెడు ఒక డబ్బాను ఉచ్చు కొని కేకలిడుచు మ్రోయించుచుండ పిట్టలు, కాకలు మున్నగునవి దెదరి మలలకెగ్గడాకి పోవుచుండును. సందర్భముననుసరించి చేని కావరులెల్లకొని పాడెడు పాటలు చేలకు లాలి పాటలు.

పైరును కాపాడుకొనుటకు రైతులు మంత్ర తంత్ర యంత్రములను గూడ వ్రయోగింతురు. ఎలుకలు శాఢాహారులు. ఫలములు, ధాన్యములు, కాయ గూరలు కొరికి కొరికి తినివేయును. చేలలో గూడ నన్నని రంధ్రములు చేసి కొని మొక్కలకు చెట్ల పాదులకు ముప్పదెచ్చును. వానివలన పైరుకు నష్ట ముండుటను గమనించి కర్షకులు , కొతగాడు కోతగాడు నీపేరు-ముట్టకు అంటకు నాపైరు-గుడ్డి దానవై పో ఎలకమ్మా-చెవిటి దానవై పో ఎలకమ్మా దూరకు దూరకు నా యిల్లు-దూరాలంటే ఒక యిల్లు-ఊరంత యిల్లా పాతల్లాను,, అనుచు చేనిచుట్టు తిరుగుచు ఎలుగెత్తి పాడుచుండగా చేలనుండి యవి పారిపోవు నని విశ్వసించుదురు. ఇవివారి వారి విశ్వాసములను బట్టి చేయుదురు. ఇట్టి పద్ధతి యించుక వై విధ్యముతో గుజరాతీయులలో గన్నట్టు చున్నది 1. ఇట్లు పంటను

నాశనము చేసెడు ఎలుకలను, మిడుతలను, అడవి జంతువులను మున్నగువాటిని చంపవలెనని వేదోపదేశమున్నది 1. చిక్కుడు, మీర, పొట్ల, కాకర వంటి పాదు మొక్కలకు గాని ఆకు కూరలకుగాని నన్నని పేను పురుగు తగిలినప్పుడు కుమ్మరి వామిలోని బూడిద తెచ్చి చల్లుటయును గలదు. ఆకు తెగుళ్లు, ఎర్ర తెగుళ్లు బూజు తెగుళ్ళు, పచ్చ తెగుళ్ళు రాకుండుటకై చేనికి నలు వైపుల పిడక సుగ్గులతో దాలిచేసి నిప్పంటించి పొగపెట్టుచుందురు. రేయింబవళ్లా పొగలు చేల మీదుగా పారుచునే యుండును. ,తోటలకూ, పాదులకూ, మొక్కలకూ, పచ్చ పురుగులు పట్టినప్పుడు రైతులు శ్రీవత్సగోత్రపు బ్రాహ్మణుని వద్దకు వెళ్లి తాటి యాకు మీద గాని కాగిదము మీదగాని శ్రీవత్సగోత్రము వారి సింహము వచ్చినది పచ్చ పురుగుల్లారా విచ్చిపొండు, అనే మంత్రాన్ని వ్రాయించి, వ్రాసిన పత్రాలకు పసుపురాసి సాంబ్రాణి ధూపము వేయించి పచ్చ పురుగులున్నచోట కడతారు. పచ్చ పురుగులు విడిచిపోతాయని వారి విశ్వాసము 2,, అని శ్రీ నేదుసూరి గంగాధరం గారు తెలిపి యున్నారు. రైతులనేకములైన సస్య రక్షణోపాయములెరింగిన వారై యుండురు. అది వారి యనుభవ పాఠము. చేలు విరుగబడి నిండుదనమున ఊగుచుండ రైతుల ఆనందమునకు మేరయేలేదు. కాని యట్టి చేలు పరుల దృష్టి దోషమునకు గురియై చెడిపోవునని శంకించి చేని మధ్యలో కన్పించునట్లు ,దిష్టిబొమ్మ,, నుంచెదరు. దానిని పాత బట్టలతోనైన లేదా వరి గడ్డితోనైన చేని విచిత్రమైన ఆకారమును కల్పింతురు. చూచెడు వారి దృష్టిని చేని మీది నుండి దిష్టిబొమ్మ మీదికి మరలునట్లు చేయుటకే యట్టి ఏర్పాటు. కొందరు దానిని దూరమునుండి చేని కావరిగా భ్రమించి దొంగతనము కూడ చేయుటకు వెరతురు. అవిగాక ఈనాడు మందుమాకు లెక్కవగా నుపయోగించుచున్నారు. తత్ఫలితముగ ప్రకృతి కలుషితమై క్రొత్త క్రొత్త తెగుళ్లు పుట్టుచున్నవి.

1. అథర్వవేదము:- 6-50-1, 2, 3.

2. మిన్నేరు:- నేదుసూరి గంగాధరంపు. 383

చేరి కావలి కానెడు వడుచు వారి మధ్య జరుగు ప్రేమ సంబంధములకు మంచెలు, చేలు, చేని గట్టులు మున్నగునవి రంగ స్థలములు. తెలుగు దేశములో జొన్న చేని కవలకాయటకొక ప్రత్యేకత కలదు. పెన్నె విరిసి ఊగెడు జొన్న చేలు, పాల కంకలు, పాలపిట్టలు, పైరగాలులు, ఆలమందలు, ఆమని పిలుపులు చేని మధ్య మంచెలు మున్నగునవి చేని కావలైన న వడుచువారి శృంగార జీవనమునకు ప్రబోధకములు. తత్సంబంధమైన వదాలధికముగా నున్నవి. మంచె మీద వడుచుచి పేని పంపుల ఒయారమొలక చేతి ఎడిసెలలోని గులకరాయి వినరజూచి వడుచువాడు, యెముద్దు మొగముదాన ముక్కుపోగుదాన—కాకి పేషము దాన—కామంచి వడుచా మంచెదిగజే,, యని పలుకరించినాడు. ఆకాంత అంత తేలికగా మారుబలుకలేదు. వాడు, యారక చేనులోన అవులున్నయి భామ ఆలమందానన్న అదిలించి రాజే,, యని ఉత్తగనే ఆమె మంచెదిగి వచ్చుట కుపాయమును రచించినాడు. అప్పటికి గూడ దిగిరాలేదు. యూమాల మూటలో రూకలున్నయి భామ—మంచె కిందికి రావే పంచుకుందాము,, అన్నాడు. అదికూడ ఆమె చెవికెక్కకపోగా, యిచ్చిన తలయెత్తి వాలా సూపులుసూసి—మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా,, యనుచు దాని పంపు సొంపులను నాలుక మీద నర్తింప జేయగా నప్పుడా వడుచుపిల్ల మందలివ్యకుంఠ నుండ గలదా? యెబ్బాను కుర్ర నాడా—పెవుల పోగుల వాడా—మా బావ విన్నకన్నా మరియాదదక్కనా—మంచె దిగనూ నేను కంచెదాటిరాను,, అన్నది. యెల్లాము బెల్లాము తెల్లా కొంగున కడుదు—తెల్లా కొంగున గట్టి తెల్లవారేనరికి పోదు,, నని వాదాశలు రేపినను ఒల్లనన్నది. అన్నదమ్ములు చూచినచో మంచిది కాదన్నది. కానివాడు, యెకాలులో ముల్లుదిగెను కాసంత ముల్లు దీయజే,, యని నటించినచో దిగవచ్చుననుకొన్నాడు. పెద్దలమాటుననున్న ఆ పిల్ల చాకచక్యము గలది కాబట్టి మంచెదిగదు. మాట లాడదు. మనసు కుదురలేదు.

చునను కుదిరిన జంటల నడుమ నడచెడికథ, కంటికి కనుగుట్టినట్లుండును. చుక్కల నిక్కి చూపులలో చందమామకు చక్కిలి గింతలు కావా! మల్లియాల మీది కప్పు తెమ్మెరలో తుమ్మెదలకు దిమ్మెక్కదా!

నల్లనల్ల మబ్బు నుండి లగ్గోపిల్లా - అదె తెల్ల తెల్ల చంద్రుడొచ్చె లగ్గోపిల్లా
అల్లి దిల్లి తీగెచూడు ,, - అల్లో నేరేడు క్రింద జూడు ,,
చల్లనై న చలమ చూడు ,, - నేరేడు నీడలోన ,,
నీ చారదేసి కళ్ళుచూపు ,, - మారేడు నీడలోన ,,
నీ చారెడంత జడను చూపు ,, - నిందూ పున్నమనాడు ,,
పందూ పెన్నెలగానె ,, - నా కన్ను పండువ సేతురాదె ,,

... ..

తెల్ల జొన్న రొట్టెజేసి ,, - మంచి వెన్నబూసి వెంటతేవె ,,
వల్లెదరి తోటకాడ ,, - మంచి తెల్ల మల్లెపూలు తేవె ,,
నా చేను పండిపాయె ,, - నీ చేను పండవాయె ,,
చేను చేను కలిసినట్టు ,, - మేను మేను కలవరాదా ,,

సంజవేళ చేని పొంత ప్రియకులలోని చిగురింత కెంతటి పరిసర వాతావరణ ముండునోకనుడు. నల్ల నల్లని మబ్బులు, అందుండి తెల్ల తెల్లని చంద్రుడు క్రింద అల్లిక జిగివిగి పూజీవెలపొద, అక్కడనే చెలమ, ఆ చెంతనే అల్ల నేరేడుచెట్టు, ఆ నీడలో ప్రియురాలి యొక్క చేరదేసి కను చూపులలో బారెడంత జడ కోపులో నిండుపున్నమి పండు వెన్నెల కాయగా వారి కన్నులకు పండుగ గాక మరేమి యగును! ఈ పండుగకు తెల్లజొన్న రొట్టెలు జేసి మంచి వెన్న మట్టముగా పూసి చేనిపద్ద కలిసికొన్నప్పుడు ప్రియురాలిని (మల్లెలు కూడ) తెమ్మన్నాడు. ,,జోడుకు జోడుంచే జొన్నసేల కోవాలె.....జోరెట్టు కోవాలె,, నని ముచ్చట లాడుట యొప్పును. ఆ తర్వాత, గాలి తాకున పైరగాలి ఊపున చేను చేను గలిసినట్లుగా వారి మేను మేను అల్లుకొని మల్లె పందిరగుచుండును.

అట్టి మల్లె పందిరల్లుటకు,,కారు షబ్బు లొచ్చినాయి పిల్లవాడా—నాకు దారి జూపు లేచివచ్చి పిల్లవాడా,, అనికోరుకొన్నది. పల్లె పడుచు అట్లుకొను చున్నప్పుడే చిటుకు పొటుకు వానపడుట వన్నీటిజల్లు గురిసిన్నట్లే—అయినను,,మాడు తడిసి నలుకుతాము పిల్లవాడా—గుడిసెమంచె 1 కెళ్ళదాము పిల్లవాడా,, యన్నది.

,,నీ చేను గుడిసె మంచె లగ్గోపిల్లా—నా చేను ఒట్టి మంచె లగ్గోపిల్లా
తెప్ప మీద తెప్పవచ్చె ,, —తెప్పతోటి చినుకువచ్చె ,,
అంగట్లో మొన్నగొన్న ,, —కొత్త గొంగడన్న కప్పుకోవె ,,
దగ్గరికి రారాదే ,, —నీవు సిగువడితే తడుస్తావు ,,
వాన వెలిసి వెన్నె లొచ్చె ,, —మనం తానమాడినట్టులాయె ,,

గుడిసె మంచె ముద్దుగా నుండదని కాబోలు, అట్లు చేనిలో తెప్పలతోడ వచ్చెడు చిటపట చినుకులలో హాయిగా నుండవచ్చునని పడుచువాని కోరిక. తడిసిపోకుండ సిగ్గు పడు గుమ్మను చేరువకు చేరుకొని అంగడిలో దెచ్చుకొన్న క్రొత్త గొంగడి కప్పినాడు. అంతలో వాన వెలిసినది. వెన్నెల పిలిచినది. పన్నీట జలక మాడినట్లయినది. ఆ తబ్బిబ్బులో,,బట్టలన్ని తడిసిపోయె పిల్లవాడా—నేను పట్టుకోక తెచ్చుకుంట పిల్లవాడా,, యనగా,,నీవు పట్టుకోక తెచ్చుకుంటె లగ్గో పిల్లా—నేను పట్టంచు దోతిగడత లగ్గోపిల్లా,, యని,,లగ్గమైన మనసుతోటి లగ్గో పిల్లా—మనం లగ్గమైతె బాగుండు లగ్గోపిల్లా,, యనుచు చినుకు తడియారని బాహు బంధములలో మనసిచ్చిన, చనువిచ్చిన చక్కనిబొమ్మతో మనసు విప్పుకొన్నాడు. చందమామ సాక్షిగా ఆ చేని మీది ఒట్టుగా వానదేవుని వరముగా లగ్గమాడుద మన్నాడు. ,,ఈరు పల్లె విడిచిపెట్టి ఈ ఊరిబైటలగ్గమేంది—బాజా బజంత్రీ లేచి మంచి మోజుమీద సవ్వదేది—కులము కులము కలసినాక పొలముకాడ

1. మంచె మీద గుడిసెవేయ బడినట్టిది.

కొందరేమి,, యన్నదాపడుచు. నిజమే- ఎప్పుడు పొలములో పలుకరింపులు పులకరింపులుండనేయున్నవి కదా! కులము కులము కూడకలిసినది. గాంధర్వ వివాహమైనట్లే యయినను, సంప్రదాయానుకూలముగా ఆచార బద్ధముగా అందరి యెదుట నన్నాయి చప్పుడులతో పరిణయ మాడవచ్చునన్నది ఆ చక్కని వెన్నపూస.

కలిమి గల ఒక ప్రియకాంత ఒక బావిని గుత్తకుగొని సేద్యము సేయుచుని తన ప్రియునకు సలహా యిచ్చినది. „బావి గడ్డన చేను కైయ్యారో చన్నంగి రామా-బావి సీళ్ళకు నేను వచ్చేనూ,, కాని వాడు పేదవాడు కాబట్టి ఏది చేయబోయినను అనుమానము తప్పదు. „బావి గడ్డన చేను జైస్తేనో జాలారి పాపా- చేను గుత్తామీద బడితేనో,, యని శంకింపగా ఆ పడుచు „చేను గుత్తామీద బడితేనో చన్నంగి రామా-చెవుల కమ్మాలమ్మి కట్టేనూ,, అనుచు ప్రోత్సహించి వ్యవసాయము పెట్టించుటలో వెనుకాడదు. ఇట్టి చేదోడు వాదోడు గల పనితలు జానపద సమాజములో పెక్కుమంది.

చేని కావలి కాయుచుండ, వలపు కత్తె గడ్డి కోయ వచ్చినచో పైటలో పాటగట్టి ముద్దుల మూటగట్టి, మోపెత్తి మాట మూటకు మలకలేసి పంపును. మీరపతోటలో, గోంగూర తోటలో, పంగ తోటలో, పూలతోటలో చెరకు తోటలో జరుగు సరసములు నరేసరి. రైతులు చాలమట్టుకు రాత్రులందు కూడ చేని పొంతనే నిద్రపుచ్చుకొను చుందురు. పంట యింజీకి వచ్చునంతవరకు రేయింబవళ్ళక్కడనే కాలము గడువ వలసియుండును. అందువలన వారి దాంపత్య సుఖము కూడ అచ్చటనే తీర్చుకొనుట యగును. చేలలోని వారి ముద్దు ముచ్చటల విషయములలో పగలు రేయికి భేద ముండదు. అయినను చేని కావలి కాయుటకు వచ్చి సరస సల్లాపములలో మునిగి పోవువారు కారు పల్లీయులు. పురుషుడు విధి నిర్వహణలో అజాగ్రత్త పహించినను స్త్రీ మాత్రము కర్తవ్యమును హెచ్చరించుచునే యుండును.

ఏటి గడ్డా చేని వాడా ఏవకపురూ మంచెవాడా

ఎన్ను మీదా గువ్వవాలెనురా—బంగారి సామీ

నన్ను మీదా సెయ్యి బీయరా, *—నర్వాంగ పరిష్కాంగ మందు వలపు నిండిన తలపులో ప్రణయమును పంచుకొని ఆనందపుటంచులు చాటు చున్నప్పటికిని భార్య తన భర్తమును విస్మరింపక కంటిమీది, చంటిమీది అనుభవములు ప్రస్తుతమునకు చాలించి ఆ చేనుమీద వ్యాపించి గువ్వలనడలించి రావలసియున్నదని భర్తకు విధి నిర్వహణలో తోడుపడుట అపురూపజేవి:కాదు.

పసుల కావరులు - జీతగాండ్రు:-

వ్యవసాయమెంత ముఖ్యమో దానికి పసులంత ముఖ్యము. విత్తుటనుండి పంట యెత్తుట వరకు పసుల మీదనే ఆధారపడి యుండుట యగును. పసులకు మారుగా యంత్రములను పయోగించుట మనదేశములో పది శాతమునకు తక్కువే యనవచ్చును. పాడి, పంట, పసులు వ్యజ్ఞా తీవ్రమునకు ప్రధాన పోషకములు. పసుల నెంత చక్కగా కాపాడు కొన్నచో వ్యవసాయ మంత నికరముగా సాగును. అందుచేత వానిని నిత్యము గుట్టల వారన, చెట్ల నీడన, అడవులపొంత నీటి పెనరుల చెంత మేపుచు కావలకాయుచు సాయం సమయమునకు తోడుకొని వచ్చి పొలము పసుల నచటిదొడ్లలోను ఇంటి పసులను ఇండ్ల ముందరను సురక్షితముగా చేర్చుటకై పసుల కావరులు నియమితులగుదురు. పసుల కావరులుగా పిల్లలు గాని పెద్దలు గాని యుండవచ్చును. అయినను పిల్లలే యెక్కువగా నియామకమగుట కలదు. వారికి నెల జీతము పెద్దల కన్న చాల తక్కువే. వ్యవసాయరంగమున వారు నాలుగవ తరగతి ఉద్యోగుల వంటి వారనవచ్చును. పసుల వెంట తిరుగగల ఉత్సాహ మా పిల్లలకున్నంత పెద్దల కుండదు. పసులొక్కచోట నిలువకుండ ఎప్పుడు తిరుగుచు మేయుచుండును. అట్లే వారు కూడ ఒక్కచోట కాళ్లు ముదురుకొని కూర్చొనలేరు. గుట్ట లెక్కి

తిరుగుట, చెట్టునకు జేసురాచుకొనుట, అనుడుగు ఈమడుగున పొరలాడుట, ఒక పశువును మించి ఇంకొక పశువు ముందునకు త్రోసికొనిపోవుట, అప్పుడప్పుడు కొమ్ములతో కుమ్ములాడుట రంకెలు వేయుట వంటి పశువుల లక్షణములు పిల్లల చేష్టలకు సరిపోవుచుండును. కాబట్టి పసుల కావదులుగా పిల్లలే కుదురుట జరుగును. అందుకేనేమో పసుల విషయమునను దృశ్యమానమగు పృకృతి విషయమునను వీరి కుండెడు అనుభవములంతగా మిగత వారికి నుండవనిపించును.

పసుల కావదులంత కలిసి మందలు మందలుగా నుండెడు పసులన్నింటి నొకచోట చేర్చి మేపు చుందురు. మంద యెంత పెద్దదై నను కాయుటకు కావరి వెనుకాడదు. భూస్వామి,, ఎల్లబోదెల్ల బోదెల్లెన్ని గాస్తా—అన్ని గావిన్ని గావు తొమ్మిది నూరెడ్లు,, అన్నప్పుడు కావరి,, తొమ్మిది నూరేడ్లకు జీతమెంతిస్తా పిడికెడు రూపాలు, పిల్లనగొయ్య—దోసెడు రూపాలు దోతులజోడు—కుంచెడు రూపాలు కుచ్చుల గొంగడి,, కావలెనని యడుగును. సాధారణముగా పృతియేడు వానికి చెప్పులు, గొంగడి, దోవతులజోడు, నెలకు కొంత గ్రానము కట్టడి చేయుట యొప్పును,, అవన్ని గట్టి ఏదేడ మేపుతవరా,, యన,, ఎక్కరాని గుట్ట లన్ని ఎక్కెక్కి మేపుత—దిగరాని గుట్టలన్ని దిగిదిగి మేపుత,, నని వాడు ఒప్పుకొను చుండును. వీరికి గోపాల కృష్ణుడార్యము. పిల్లనగ్రోవి కూడ అభీష్టమైనది. వివిధ జానపద ప్రక్రియల ద్వారా వీరికి రామాయణ భారత భాగవతాది కథలు తెలిసి యుండును. గోపాల కృష్ణుని మీద,, ద్వారా పాలా—గోపాల,, వంటి పల్లవిలో అనేకమైన పాటలు కట్టుకొని పాడుకొందురు. తమకు తామే గోపాల కృష్ణునిగా భావించుకొని,, బాటడనై పుట్టి—బాల రాజునై పెరిగి—పాలన్నమార గంటి చేవుతో వన్నెండేండ్లు—బాల కుమారుడనై ఎత్తి గోవుల కాయగా—గోవు కాడికిపోయి గోవులా వర్ణించి—పేరు పేరున పిలువగా గుంటనీరు తాగి—పెంట కనుపులు మేసి—అవులేపన అవులు—తుంగభద్రాయో తులసి వనమాయె

తుమ్మెదల మోతలాయెరా,, పాడుచు అడుగులు వేయుచు పసుల చెంట తిరుగు చుందురు. ,,మర్రి మర్రి పొడిచెరా మాదిగోని బోడది-వంగబెట్టి తొక్కెరా నింగ రెడ్డి పుల్లది-ఇడిపిచ్చుకొచ్చెరా దశరథికోడె,, ఇట్లు పసులకు వ్యక్తుల పేర్లు యజమానులపేర్లు కులముపేర్లు పౌరాణిక పురుషుల పేర్లు పెట్టి పిలుచుకొను చుండుట వారి యభిరుచి. పోట్లాటలలో గెలిచిన దానికి భీముడని, ఓడిన దానికి దుశ్శాసనుడని, చెప్పినట్లు వినుచు పోట్లాడకుండ దొంగ మేతలు మేయకుండ నుండెడు దానికి ధర్మరాజని, రాముడని, యింకను ఆయా పసుల చేష్టలను ఇట్టి ఆయా పేర్లు పెట్టుకొని పిలుచు కొనుచుందురు. ,,ఏవీర లచ్చువన సీత-వర్స సాలాల లేదెందునేత,, అనుచును ,,ఒరె ఒరె ఒరె ఇరన్నెకసిపుడరా — నిన్ను ఇరుసుక తింటనురా— ఒరె ఒరె ఒరె నరసిమ్మ సామినిరా— నిన్ను నలుసుక తింటనురా,, అనుచును యక్షగాన దరువులలో రామాయణ పరముగనో భాగవతాదుల పరముగనో పాడుకొనుట పరిపాటి. ఎవరేని కొట్టినగాని తిట్టినగాని వారి పేర్ల మీద విచిత్రమైన పదాలెల్లుకొనుట తేలికవని. తోడి కావరులలో నొకనిని హేళన చేయదలచినచో ,,బొరారుస్సాసనా నీపీ....ధం తాసనా,, వంటివి అప్పటి కప్పుడే స్ఫురించినట్లునుటలో సందేహించరు. పెక్కు బూతులు వారి కల్పనలో తావుచేసికొన్నప్పటికినీ వాని యర్థ విషయమున వారి కాలోచనలు తట్టవు. అది వారి మనస్తత్వము. కంటిలో పడినవారి రంకు తనములు వారి నాలుకల మీద ప్రచార సాహిత్య మగుచుండును.

,,పట్టా సీరా దెస్తానాని భీమయ్య-పాడీనెల్లాదీనమాయె దొర భీమయ్య
పట్టా సీరా పాడుగాను దొర భీమయ్య-పసులా పిల్లాల కెరుకాయె దొర
భీమయ్య,,*

కోడె పయసుగల కావరులకు వారి ముద్దు గుమ్మలకు నడుచు అనేకమైన రహస్యములు జరుగును. గుట్ట దావున, గెట్టు దావున, చెట్టు మాటున, చేనిపాటున వారి పిలుపులు కలకూజితములు. కాని, పరుల కవి గోవ్యములు. పసుల మేపుచునే యొక పశువును మండలించినట్లు మండలించగా వారి గుమ్మలు గునగున బోయి

కలిసికొందురు. అందుకే,, అడ్డ చెరువూ గట్టామీద—ఎడ్ల మేపే చిన్నవాడా ఎడ్లకేసే పొలికేకా నాకు యేస్తే నేనూరానా,, యన్నదొక రబ్బరి బొమ్మ. ప్రియునితో లేచి పోదలచినచో వాని కిట్లు చెప్పుచున్నది,, మా వొళ్ళేమంటేనూ చుక్క పొద్దుకు నీవు లేవోయీ—చూరుకొమ్మా లూడబీతోయీ—కర్నపొసీ దున్నపోతానీ—యెల్ల గొట్టానేనె వస్తానూ—నువ్వు నేను గూడు కొందాము—ఏరు దాటి యెల్లి పొదాము*, అని పోత్సహించుటలో వారి కాముకత్వము వెన్నెల విహారము చేయుచున్నది. వారి రహస్యపు చేష్టలెట్టివో తెలియుచున్నవి.

పసుల కాపరులు ప్రొద్దుననే లేచి చుట్టూ ముల్లెలు చంకబెట్టుకొని దున్నల మీదనో గేదెల మీదనో యమునిపల్లె గూర్చొని మందల నడలించుకొని పోవు నప్పుడు వారి యుత్సాహమును చూడవలెను—ప్రకృతి తమ కనులలో జిక్కినట్లు తలంచి అందలి ప్రతి పనువును గూర్చి ఆకు కవిత్వము చెప్పు కొనుచు పోవు చుందురు. చేలమీద వ్రాలిన పిట్టలను కాకులను—వరిమళ్లలోని కొంగలను మున్నగు వానిని జూచి పదాలు గట్టి పాడుట పరిపాటి. నక్క అగుపించిన దంటె చాలు—నక్కకు ఊల వచ్చినట్లు వారికి వచ్చును,, నక్క నీయక్కని...ంగో మొక్క జొన్న పొత్తెక్కడిదీ—బాబోనీ కాళ్ళకు దణ్ణం—పంతం వెంకడిచేలోది,, అని కేకలిడుచు బెదరించు నప్పుడానక్క పిరికి గంతుల మీద కంచెలు చాటు చుండ,, అడ్డం రాబాబుడెంకా—అడ్డంరావో బుడ్డోదో,, అనుచు తరిమి చూతురు. ఇట్టి పదాలలో గూడ వారు తమ యనుభవమునే జోడించుకొందురు. ఏచేని కంకుల కనియోవెళ్లి తన్నులు దిన్న సంగతి నక్క మీదనో కుక్క మీదనో అంటగట్టుదురు,, కోమటి కొయ్య రొట్టెమీది రొయ్య,, వానొస్తుందో పెర దొస్తుందో—చాకలోళ్ళ పిల్లకు చన్నొస్తుందో,, వంటి కొంటె పదాలు పసుల కాపరులకు ఊత పదాలు. మొత్తము మీద పసుల కాపరుల వ్యవహారములలో హాస్యము—అందులో అపహాస్యమధికము. ఇల్లు విడిచి తిరిగి యిల్లు చేరుకొను వరకు వారేవేవియో పాడుకొనుచునే యుండుట గమనించగలము.

అప్పుడప్పుడే మినమినలాడెడు చేని కంకులు, చెట్ల మీది ఫలములు వారి ఆకలికి ధర్మ సత్రములు. చేలులాటు వోయినప్పుడందలి పరిగలేరి అమ్మకొన బోయినప్పుడు కోమటులు కొలిచెడు దొంగ కొలతలకు వారిని దిట్టి కోలాటము వంటి ఆటలలో నావిషయములను ఎగిరెగిరి గొంతెత్తి పాడుదురు. కోలాట మాడుటలో వసుల కావరులు విక్కిలి నై పుణ్యమును ప్రదర్శింతురు. దసరా పండుగ వంటి పండుగల రోజున కోలాటము లెక్కువగా జేయుదురు. కాముని పున్నమ రోజులలో తెలుగు సీమ (తెలంగాణ)లో ఎలుగుబంటు వేషములుజేసి ఇల్లిల్లు దిరిగి భిక్ష మడుగు కొందురు. ఇవ్వుట్టున వారు పాడెడు పదాలలో సామాజిక విమర్శ కన్నులకు గట్టును. వారెంత కొంటెవారో అంత అమాయక హృదయులు.

ఆరి పిల్లా పాప నల్ల గుండాలి

ఆరి అవుల్ని గోవుల్ని మేము కాయాలి

కాసి నందుకు కాను కివ్వాలి

వలెట్టుళ్ళు బాగుండాలి—పట్నాల కడుపులు నిండాలి

సిన్న పెద్దలు కలిసి మెలినుండాలి

ఏ పూరు కాపూరెంతో బాగుండాలి,,

ఇంత ఉదారమైన విశ్వ శ్రేయస్సును కోరగలవారెవరు? ఏదో వసుల గాచి నందుకు ఇంచుక కడు పాడితే చాలునట. వలెలు పట్నాలు, పిన్నలు పెద్దలు చల్లగ బ్రతుకువలెనట. ఏయూరు కాకిరె ఎంతో బాగుగా నుండవలెనట. ఇంతటి భావన ఈనాడే నాగరకున కుండగలదు? రామ రాజ్యమును ధర్మ రాజ్యమును గాంచిన వారేమో వల్లయులు. అందుకే విశ్వైకకటుంబమును భావన వారిలో దప్ప మరెవ్వరిలో గప్పట్ట దన్నచో సత్తిశయోక్తి కాదు. ప్రపంచమందలి వివిధ జాతులలోని జానపదులలో ఏకైక జీవన సూత్రముండుట సహజము.

పసుల కావరులేగాక, మోటగొట్టు ట, దున్నుట, పొలము కావలి కాయుట వంటి సేద్యపు పనులకు తగినంత మంది జీతగాండ్లుందురు. పేదరైతులైనచో ఒకరిద్దరితోనే సరిపెట్టు కొందురు. భూస్వాములైనచో మొత్తము వ్యవసాయ మంత జీతగాండ్రు చేతనే చేయింతురు. సాధారణముగా వ్యవసాయ జీవను లందరు మాధ్యమిక స్థాయి జీవనము గలవారు. కొందరు భూస్వాములు జీత గాండ్రును నిరంకుశముగా జూచుట వలన వారి దైన్యస్థితి యిట్లుండుట యగు చుండును—

ఎవరన్న రాకముందే ఎరుగాక వచ్చేవన్న
ఎవరింట్ల నుండువన్న ఓరన్న జీతగాడ
భూమిని దున్నిదోకి పైరూలనెల్లసాకి
సోమరి పోతులాను మేపాలె ఎల్లకాలం
పొద్దున్న నద్దికూడు మద్దాన్నం నీళ్ళకూడు
కమ్మని కందిపప్పు కినరాదు నేతివాట్లు

పుంటాకు నీ మొఖాన గొప్పొరి జీతగాడ,,* పేద రైతులకు జీతగాండ్రకు మధ్య నుండెడు సామరస్యము పెద్ద భూస్వాముల మధ్య కన్పించదు. వీరు జీతగాండ్రను రేయింబవళ్ళూపిరి యాడకుండ పని చేయించుకొందురే గాని వారి పొట్టను జూడరు. అస్తి అంతస్తులలోనే పొద్దు గడపుదురు. జీతగాండ్రకు కూడ ఒక బొత్తుకుండునని యాలోచన చేయనేరరు.

మోట కొట్టుట:-

వల్లపుపంటలునిత్యము నీటిపారుదల మీద ఆధారపడియుండును. చెరువులు, కుంటలు, కాలువలు, బావుల క్రింద పరి మున్నగునవి పండింతురు. తెలుగు దేశములో జొన్న, మొక్క జొన్న, సజ్జ, తమిదలు, అముదములు, శనగ, పేరుశనగ, నూనెగింజలు, పప్పు గింజలు మొదలగునవి ముఖ్యమైన

మెట్ట పంటలు. వరి, చెఱకు, కూరగాయలు మొదలగునవి పల్లపు పంటలు. సామాన్య జనులకు జొన్న ముఖ్యమైన ఆహారము. సాగర సీమలో పల్లపు పంటలకు నదులు కాలువలు ఆధారమైనచో, తెలుగుసీమ, రాయలసీమలలో నెక్కవగా బావులాధారమై యున్నవి. బావు లెక్కడనుండునో యచ్చట మోట కొట్టుట యన్నది యుండును. సాగరసీమలోనదిగన్నట్లుదు. అందుకే తెలుగుసీమ, రాయలసీమలలోనే మోట పాటలు వినిపించుచున్నవి. ఈ ప్రాంతములలో వీని సంబంధమున ఒక విలక్షణమైన జీవన విధానము కన్పట్టును. [రాయలసీమలో మోటకొట్టుటను కపిలె తోలుట అందురు.] గాథాసప్తశతి గాథలవలె మోటపాటలు గూడ ముక్తకములు. ప్రజా జీవన ప్రయుక్తములు. శృంగార రస స్ఫోరకములు.

,,సుక్కా పొడిసే బారేదెక్కే—సూతామన్నాకానారాడూ

పాపా జాతిర మూలాసుక్కా—సోర దుడ్డెగా

పక్కా భామల పాయేదీసే,,* మోట కొట్టు వారు నిత్యము రాత్రి మూడవ జామున మూల చుక్క పొడిసేవేళ నగము నిద్దురకే నోచుకొని, పడక మీద ప్రక్కనున్న తమ తమ పడతులను విడువలేక విడిచి, కనులు పులుము కొనుచు ముఱుకోలలంది బావుల చద్దకు వెళ్లి మోట కొట్టుచు ఆ నిద్దుర ముఱులో ఎలుగెత్తి రెండు మూడు క్రోసుల పెరకు వినిపించునట్లు పాడు చున్నప్పుడు వినవలె — పల్లెలకవి సుప్రభాతములాయన్నట్లొప్పు చుండును. తెల్లవారు జామున ప్రకృతి మారు మ్రోగు చుండును. కాలి బాటన నడచే బాటసారుల కవి తోడునీడలు. దొంగలకు బెదిరు జాడలు.

రాతిరి ప్రోద్దువోయిన దనుక యుండి పొలము నుండి యింటికి వచ్చిన పిమ్మట జాము నిద్దుర మాత్రములో ముచ్చటలు తీరకపోవుట వలన నేమో కొందరు తమ ప్రియ కాంతలను బావుల చెంతకు పిలుచుకొని బావి గడ్డ వెనుకనో, తోట మూలననో సందుచూసికొనుట (గమనించి) చుక్కలు చంద్రుని చెఱజిక్కినట్లుండును.

,,మోటా కంటా నీవేపోతే—మొత్తాకుంటూ ఎట్లా పండా

మోటా కాడర సందూలేదూ—సోర దుడ్డెగా

తోటా మూలకు తొలగాదియరా,,*

భర్తలు తమ భార్యలను విడిచి పోవుటయే గాక, తాము పాడే పాటలు ఆ ప్రియ భామినులకు కల కూజితములై చెవుల గింగురులెత్తవారు నిదుర పోలేరు. కనుకనే తమ పురుషుల జేరబోవుట జరుగును.

,,కాటికే కన్నులూసూసీ—కూటికేడా వాసీనవురా

నిలువూ సక్కాదనమూ సూసీ—సోర దుడ్డెగా

నిదురాకేమో సొక్కుతవురా,,*

యువకు (సోర దుడ్డెలు) లై నవారు మోటామీద మోహంపు నిదురలు పీయుట, బహుశః వారు వలపు గత్తెల వలల జిక్కిన యనుబూతులకు చొక్కుట కారణమై యుండును. నిలుపు చక్కదనములో చొక్కెడు వారికి మోటా ఆటంకము గాక మరియొకటగునా! కోరి వచ్చిన కోమలి కొంగందు కొనుటకు రాగమెత్తి చక్కగా పాడవలెనట,

....

రాగీ మానుర సిలకావాలే—నిన్నా విలగో

రాగా మెత్తిర బాగా పాడూ,,*

,,నిన్నూ జూడక నిలువాలేనూ—నీళ్లారేవున జొన్నా బెట్టా

జొన్నా మీదా డేగా నిడువూ—డేగా పిలుపుల నన్నూ బిలువూ,,*

అనెడు ప్రేయసి యొక్క కోరిక ప్రీయుడే వ్యక్తికరించుట యగును.

,,మోటాకేమో మొగిలీ దండో—ఎద్దాలకురా కుచ్చల దండా

మోటా గొట్టే మోగా వానికి—సోర దుడ్డెగా

ఎదుమా నేతికి ఎండ్రి కడెమూ,,*

ప్రియురాండ్రు మోటకు మొగలిదండ, ఎద్దులకు కుచ్చులదండ, మోట కొట్టెడు
ప్రియుల చేతికి వెండి కడియము లర్పించు కొనుట వారి శృంగార జీవితమునకు
దాపుడు కట్టుములు. తొలికానుకలు.

,,వొగలా వొగలా రుమాలు గట్టా—మొగిలీ పూలా తురాయి పెట్టా
వాడా వాడల నీవే వాస్తే—సోర దుడ్డిగా
వాసానలకే మోసాపోతీ,,*

సోకుగా రుమాలు గట్టి వగలొలుక బోయచు వాడ వాడలు తిరుగ
నేర్చిన వానిని వలచినచో—ఆ వాడు మోట కొట్ట బోయినచో ముద్దుల గుమ్మ
ముచ్చటకు మోసమగును.

,,తిరుపాతమ్మా గట్లా నడుమా—తీగే మెర్పుల జానాపందో
ఆకాటికీ తిన్నా పండ్లా—సోర దుడ్డిగా
ఏ కాటమ్యే దెరుగానై తీ,,*

వయసు పొంగున వన్నె కానిని వలచి వసగూడగా గర్భము వచ్చుట
ఎరుగని జానపదముగ్ధులు మల్లె మొగ్గలు.

,,యికనాగీరీ నిమ్మాపండ్లా చేతబడితే చెమ్మొగించూ

మామా గారీ కన్నే పడుచూ గుబ్బా బడితే బెబ్బారించూ,,

అనుభవ శృంగారమును జెప్పు కొనుటలో ఎగ్గు సిగ్గులు పడరు వల్లియులు.
అరమరికలు లేని తద్రహస్యములను బట్టి బయలు చేయుట పరిపాటి. అనలు
మోటతోలెడు వారి జీవితము శృంగారమయము. వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యాత్మక భావ
పూరితహృదయులు వారు. ప్రతి మోటపాట నిత్య జీవితములోని ఒక శృంగారపు
మూట. కావున వారు స్వవిషయములనే గాక—

,,లంజకు లజగిరి కొప్పు మిండగానికి పుట్టెడప్పు

అప్పులోడూ అడుగవస్తే కొప్పుగోసీ నేతికిచ్చే,, పంటి ప్యభిచారుల
స్పృశాంతములను,

„యాళ్ళ పొద్దూ మీరిపాయే బువ్వగంపా రాకపాయే
కపిలెదోలె చిన్నవానికి కాళ్ళు నేతూ లెంటరావూ,,

అనెడు తమ కూటి తిప్పల విషయమును „కోలారు కొత్తకోట, కోవయినా
బెంగుళూరూ—రానిపోనీ రంగంపేటా కోడి గూసే కొత్తకోటా,, పంటి వివిధ
ప్రాంతముల యనుభవములను, „బాయిబాయి గంగమ్మ తల్లీ—బళ్ళారి దుర్గమ్మ
తల్లీ—బాయి గడ్డన బాలులమ్మా బాగుగా కాపాడుమమ్మా,, అనుచు దేవతల
సంస్మరణను మరియు మున్నగు సంఘటనలను గూర్చి కూడ పాడుచు శ్రమ
మరచి పనిచేయుట నిత్య వ్యవహారమైనది. „తాగేదేమో తై దా గంజీ—కొట్టేదేమో
కోలూమోటా—,, మోట కొట్టుట చిన్నపని కాదు. గంజి మాత్రమే తాగి
ప్రొద్దుగానక నిద్దుర గానక మోటమీదనే మ్రగ్గిపోవుట జరుగుచుండును వారికి.

మోటకు మారుగా సాగరసీమలో చిన్నపాటి సేద్యము సాగించుటకు గల
బావినుండి నీటిని ఏతము ద్వారా తోడుదురు. దానికి ఎద్దుల సహాయ మక్కర
యుండదు. మనిషియే త్రొక్కును. ఆ విషయములో ఆతనికి కొంత ప్రమాదము
కూడ లేకపోలేదు. కృషీనలులు తమతో సహా అందరు చల్లగ బ్రతుకవలెనని
ఆశింతురు. ఏతము త్రొక్కుచు „ఏతాము తోడరా తమ్ముడా—నీ చేతైన సాయ
మదే తమ్ముడా—ఏతాము తోడి మెరకసేలన్ని తడపాలి—గూళ్ళనొప్పనకుండ
గూనలు లాగాలి బేగి—సేలన్ని తడిసి మరి మూనలు బాగెదగాలి—కట్టతెగిపోకుండ
కట్టండి గట్లన్ని—బద్దెపై నినోడ్డ భద్రముగా నడవాలి—పట్టు తప్పితే పళ్ళు
పలపల రాల్తాయి గాని—ఏతమెక్కినవాడు—ఏరు కట్టినవాడు—ఏటేట పంటలతో
యెలగాలి పడినాళ్ళు,, అని పాడుదురు. ఏతము త్రొక్కుట అంత సులభమైన

పనియేమికాదు. త్రొక్కువారికి కొంత విసుగు జనించినను,, కోతల వరకే ఏతాము-ఊపితెదాలు ఏతాము,, అని సరిపుచ్చుకొనుచుందురు. ఏతము మోటవలె కాదు. దాని కొక్కటి చొప్పున ఉండును. మోటలైనచో ఒక్కొక్క చావికి పది ఎరకు కూడ ఉండును. ఐదారుగురు కలిసి మోటకొట్టెడు వారి యుత్సాహమే షేరు. ఇవిగాక కాలువల నుండిగాని, మడువలనుండి గాని నీరు తోడుటకు,, గూడ,, నుపయోగింతురు. అది వెదురు బద్దలచేత గుండ్రముగా చేయబడును. దాని యడుగు భాగము తోలుచేత అంట గుట్టబడి యుండును. రెండు కొనలకు త్రాళ్ళు గట్టి ఇరువైపుల నిద్దరు పట్టుకొని నీటిని మళ్లలోనికి గుప్పదురు. దీని వలనను చిన్నపాటి సేద్యమే చేయుటకు పీలువడును.

,,పాతాళ గంగ మాయమ్మ తల్లి-చెంగు చెంగున పైకి పొంగి రావమ్మా
పంట కాలువలనుంచి పయనించి పయనించి పంట భూముల కలయ
ప్రవహించవమ్మా-,,

అని పాడుచు,, గూడ,, వేయుదురు. ఇట్లు మోట, ఏతము, గూడలచేత నీరు తోడి మళ్లకు పారించగా, మళ్లలో నీళ్లు కట్టెడువారు కట్టలు వేయుచుందురు.

,,కన్న తల్లి కానుగినెట్టు-ఎరిగి తల్లి ఏవనెట్టు
నీడలేని వాడ గన్నేరు బంగారు నెట్టు-రంగురంగుల సీమ రేగుల్లు
నీలి పాప నేరేడు నెట్టు-జోలె యిప్పే మర్రి నెట్టు
తాళిగట్టె తాటి నెట్టు-ఏలపాడె ఎర్రి గన్నేరు,,

నీరు గట్టి వరిమళ్లు దున్నిన పిదప దాని యందు కానుగాకు, పేపాకు, గన్నెరాకు, నేరెడాకు, మజ్జియాకు వంటి వివిధములైన ఆకులు కుప్పలు కుప్పలుగా దెచ్చి మురుగజేసి ఎరువుగా చేయుదురు. అటు తర్వాత మళ్లను మరింత మెత్తగాదున్ని, గొట్టు దోలి విత్తనములుకుట జరుగుచుండును. ఎరువు నింపు నప్పుడు, పారదోకు నప్పుడు, త్రొవ్వనప్పుడు శ్రమనివారణకు ఉచ్చాస నిశ్వాసముల కనుగుణమైన లయలతో పాడుకొనుచు పనులు చేయుదురు. జీవితానుభవములను తిరుగ దోడుటకు పల్లయుల పనిపాటలు పేపురికార్దులు.

చేని కలుపులు:-

మళ్ల లో వరి మొలక చల్లిన పిమ్మట ఇరువది ముప్పది దినములకు వానిని ఓకి అందుండిన బీడు మొక్కలను తీసివేయుటను కలుపుదీయుట అందురు. వరి మొక్కలను కలిపి నాటుటను కలుపు నాటుట, కలుపు వేగముట అందురు. మిరప, బెండ, టమాట వంటి కూరగాయల తోటలలో ననవసరముగా మొలిచెడు బీడు మొక్కలను దీసివేయుటను గూడ కలుపు దీయుట అందురు. సాధారణముగా వరి నాటుటనే కలుపు లనుట జరుగుచున్నది.

యెగజామున లెగి ఏమి పనులు చేసి
ఎంటరాయె ఎల్లి యింటి ముంగటికి
సూర్యాడు పొడిసేను సుక్కల్లు పోయేను
కళ్ళాపునల్లేటి ఏళ్ళాయెరాయే
అంబాలి కాయాలె అంటండు కోవాలె
మంచి నీళ్ల బాయికాడ కడవాలి తేవాలె
పొలాల గట్టుకాడ పోచవ్వకు మొక్కి
నాటు బెట్ట దిగుదాము నాంచారిరాయే
చేలోకి పోవాలె చింగులూ చెక్కి
కలుపులు తీయాలె కామాచ్చిరాయే
నడినెత్తి మీదికినాపొద్దు అచ్చేను
సద్దని తిందాము సమ్మక్కరాయే
మాపాటి ఏళాయే గుడిసెకు పోదాము
కూడండ ఏళాయె కూనమ్మరాయే
ఇంటికాడి పనులన్ని ఎప్పుడు సేయాలె
పొద్దు గూకింది పోదామురాయే

వరి నాటెడు కూలినాలి జనులు (స్త్రీలు) వేకువనే నిద్ర నుండిలేచి సూర్యుడు పొడుచు లోపున ఇండ్ల ముంగిట సాన్ను (కలయంపి) జల్లి అంబళ్లు కాసికొని, త్రాగి కొంత చద్ది గట్టుకొని పొలమునకు బోయి గట్టునున్న పోచవ్వకు మ్రొక్కి, చింగులు (చుంగులు) పైకి జెక్కి నడుము చుట్టు కొంగు జుట్టివెచు కొని వరిమళ్ల లోనికి దిగి వరుసగా వంగబడి పదాలు పాడుచు వరి నాటుదురు. వ్యవసాయపు పనులు సామూహిక శక్తి మీద ఆధారపడుచుండిన కారణమున తత్సంబంధమైన పదాలు సామూహిక ముద్రవైచుకొని బృంద గానములుగ వెలయు చున్నవి. ఒకరు పాట చెప్పుచుండగ తక్కినవారందుకొని పాటలో పనిలో మునిగిపోవు చుందురు. కలిసి కట్టుగ చేయువని పాటలలో అలసట యగుపించదు.

,,ఇడదీసి వరిమొక్క లెడమెడముగా పాతండ్రి

బాదనక బందనక పాటు పడినాచుంటే

మారాజు పనిసూసి మనకీనామిస్తాడు

అపూరి మారాజు బదాణాలిస్తేను

ఈ పూరి మారాజు ముప్పావలిస్తాడు,,

వరి మొక్కలను విడదీసి ఇంచుక దూరము దూరము నాటుచు చకచక పని చేసి చూపినచో యజమానులు మెచ్చుకొని వారికి కూలియే కాకుండ ,,ఇనాము,, (బహుమానము)లు కూడ ఇచ్చెదరు. చుట్టుప్రక్కల సమీపముందున్న వల్లెలకుపోయి కూడ కూలినాలి జనము కలుపునాటి వచ్చుచుందురు. పొట్టచేత బట్టుకొని తిరిగిననే గాని గడవదు. ఏయార నెక్కువ కూలి యిచ్చెదరో గమనించుకొని పోవుచుందురు. కొన్ని ప్రాంతములందు పైసలను, మరికొన్ని ప్రాంతములందు గింజలను కూలిగా ఇచ్చెదరు. ప్రొద్దు పడమట దిరిగినప్పుడు మళ్లనుండి బయటికి వచ్చి చద్ది తినుటకు కూలి వారికి రవంత విశ్రాంతి చిక్కు చుండును. చంటి పిలలు గలవారు ఇండ్లకుబోయి చను గుడిపి వత్తురు. ఇండ్లకు

పోలేని వారు చంటి పిల్లల నక్కడికే తెచ్చుకొని చెట్ల సీదన ఉంచుకొందురు. పొద్దు గ్రుంకినదనుక పనిచేసి కూలి కొంగుల బట్టుకొని తిరిగి యిండ్లకు పోదురు. అయినను వరి నాటుట యన్నది శ్రమతో కూడినపని. కాబట్టి శ్రమ నివారణకు రకరకములైన పాటలు పాడుకొనుట యొప్పును. వానిని కలుపు పాట లందురు.

ప్రతి ఊరిలోని కూలినాలి జనులలో మాల మాదిగలే (హరిజనులు) యెక్కువ. తొండములు, చెరణ కోలలు, ఎద్దుల మెడకు తోలు పట్టెడలు (బ్యారళ్లు) చెప్పలు మున్నగునవి చేసి యిచ్చుట, కళ్లములు, ఆలికి పూయుట వంటి పనులు మాదిగలు చేయుట కలదు. అనగా వారికి, కర్షకులైన కాపులకు సంబంధము లధికముగా గన్పించును. కాపుకులము వారిని పట్టెండ్లు, రెడ్లు అని పిలుతురు. గ్రామాధిపత్యము వహించు చుండిన కారణమున వీరికి రెడ్డి, పటేలు చౌదరి అనుపేర్లు వచ్చినవని చెప్పుదురు. వ్యవసాయ జీవనములో మాదిగలకు నితర కులపు కూలినాలి వారికి, కాపులకు మధ్య జరిగిన శృంగార విషయములు గూడ గలవు. ఈ క్రింది కలుపు పాటలలో నిట్టివి చూడవచ్చును.

రామిరెడ్డి యను పటేలొకడు సెన్నమ్మ యను బోయ వనితను పిలిపించుకొని కళ్లములో పనిచెప్పినాడు. ఆమె తీగ బోడియట. „సెన్ని అంటె సెన్నిగాదు రామతుమ్మియలో—తీగ మెప్పుల బోయె సెన్ని రామతుమ్మియలో,, అందుకే ఆమెపై రామిరెడ్డి కన్ను బెట్టినాడు. సెన్నమ్మ కళ్లములో కప్ప నూర్చి రాశిపోసి చంటి బిడ్డకు పాలు కుడువ నింటికి బోయి వచ్చెదినన్నది. కాని యతడు పోనీయలేదు. అప్పుడామె, „సెన్నవిల్ల తల్లినయా రామ తమ్మియలో సంటి సేపులొచ్చెనయా రామ తమ్మియలో—, అని చెప్పుకొన్నది. ఆతడేమో, „వొద్దొద్దు ఓసెన్ని రామ తమ్మియలో వాలబుద్ధి ఇనపమ్మా రామ తమ్మియలో,, అని తన బుద్ధిలోని రహస్యమును వెలిబుచ్చి „మూడుమోట్ల బాయి యిస్తా రామ తమ్మియలో—వొస్తావా బోయె సెన్ని రామ తమ్మియలో,, అన్నాడు. ఆమె

విసక—,,వొడ్లన్నా పోతాను రామ తమ్మియలో—మూడు మోట్ల బాయి వొట్లా రామ తమ్మియలో,, అన్నది. అప్పుడాతడు పది మోట్ల బాయి యిచ్చెద నన్నాడు. అప్పటికిని విసకపోగా రామిరెడ్డిలో రాక్షసత్వము శిష్యుడైనది. పదును కత్తిని బట్టి,,పట్టాలని ఆ సెన్నిని రామ తమ్మియలో—పాడేసి కొట్టిండు రామ తమ్మియలో—నిలవెట్టి పెన్నీని రామ తమ్మియలో—నిలుపున కోసిండు రామ తమ్మియలో,,*. ఇంత చేసినను అడిగెడు వారు లేక పోయినారు. ఒక్కొక్క పల్లెలో నొక్కొక్క రెడ్డి మాటకు తిరుగుండదు. కాబట్టి యిట్టివి అప్పుడప్పుడు సంభవించుచుండును.

మాదిగ సెన్నమ్మకు సాయిరెడ్డి పశేలుకు మధ్యన సన్నివేశ మిటులనే సాగినది. సెన్నమ్మ భర్త ఎల్లడు (ఎల్లయ్య) కలువకుర్తికి వెట్టిపని మీద పోయినది కనిపెట్టి సాయిరెడ్డి,,,,సెన్నమ్మా సెన్నమ్మా యెన్నెలాలో మాదిగోల్ల సెన్నమ్మా యెన్నెలాలో—దొడ్లల పెండాలా యెన్నెలాలో—తీయారే సెన్నమ్మ యెన్నెలాలో,, అని పిలిచినాడు. ఆరోజు తనవంతు గాదన్నది సెన్నమ్మ. ,,సెట్టెదురా రావమ్మ యెన్నెలాలో,, అని తిరిగి చెప్పినాడు. తన మీద సాయిరెడ్డికి గల మర్మము తెలిసికొని—,,నువునూస్తే పాపేలవు యెన్నెలాలో నేను—నూస్తే మాదిగదాన్ని యెన్నెలాలో,, యన్నదామె. సాయిరెడ్డి మాత్రము పట్టు పట్టినాడు. గట్టిగా ఈరోజే చెట్టెదుర రమ్మన్నాడు. ఇక పశేలుకెదురు మాటాడ గుండెలు చాలక దేవుడే దిక్కునుకొని బిడ్డకు ఏరావుకు సెప్పి సెట్టెదుర పోయి పని చేయుచుండ సాయిరెడ్డి కామార్తుడై ,,నీ మీనా మనునందూ—మను సంతా పొందిందీ—కురుసాకొంగులు పట్టి కూసుండావెట్టిండు— చారీ కొంగులు పట్టి—మరి గుంజానె గుంజిండు,,. ఆమెకు పట్టరాని కోపము వచ్చింది. ఏమిసేయగలదు? ,,ఎట్టిపోయిన ఎల్లాడూ—వొస్తే నూ పాపేల—కత్తి కోగాతునుకా కండిన డు పాపెలా,,* అని బెదరించినది. పశేలుకు మరింత కోపము వచ్చినది.

చెటచెట చెట్ల సందున కామె నీడ్చుకొని పోవుచుండ పావము! మధ్యనే ప్రాణము
 తెగిరిపోయినవి. అరెడ్డి కోవము చల్లారినది. ఇల్లు సేరుకొన్నాడు. ఆ లోపున
 అదే త్రోవన ఎల్లయ్య వచ్చుచు భార్య శవమును జూచి నివ్వెర పోయినాడు
 కన్నీరు మున్నీరుగ నేడ్చినాడు. అంతకంటె నేమి సేయగలడు? శవమును భూమి
 గర్భమున దాచి యిల్లుచేరినాడు. ఇట్టి వ్యవహారములో పేదవానికి సొంత బ్రతు
 కన్నది కన్నట్టదు. ఇదే విధమైన మరొక సంఘటనలో మాదిగ నారమ్మను
 చెరపిన పావయ్య వచ్చేలును మాత్రము ఆమె భర్త పోశయ్య చిత్రవధ చేయుట
 జరిగినది. ఇట్టివేగాక ఉభయులకు మనసు కుదిరిన సంబంధములు గూడ గన్నట్టు
 చుండును. కాపు వనిత చంద్రమ్మ మాదిగ వెంకయ్యను వలచిన విషయము
 వెంకయ్య చంద్రమ్మ పాటలో గలదు. వారి కథ తెలుగునాట సుపరిచితము. ఈ
 విధముగా కలుపు పాటలలో నిట్టి సంఘటనలే గాక వివిధ విషయములు గూడ
 సంఘటించుచుండును. చేను బాగుగ పండవలెనని చిన్న పెద్ద బ్రతుకవలెనని
 ఆశించు చుండుట సామాన్యము.

చేని కోతలు:-

పంటకు వచ్చిన జొన్న వరి మొదలగు చేలను కోయుటలో స్త్రీ పురుషులు
 కలిసి పనిచేయుదురు. వ్యవసాయపు పనులన్ని సమష్టి బాధ్యత మీద ఆధారపడి
 యుండును. ప్రతి కూలి వానికి కొడవలి యొక ముఖ్య సాధనము. చేను కోతలకు
 వారందరు కొడవళ్లు పుచ్చుకొని పోవుచుండురు. వారిమధ్య చక్కని సాంఘికభావ
 ముండును. కూలికి పోవునప్పుడు పరస్పర మొకరి నొకరు పిలుచుకొనిపోవుట
 సామాన్యము. పోవునప్పుడా ముచ్చట లీ ముచ్చటలాడుకొనుట యలవాటు.
 అందరొక వర్తనన చేను కోయుటలో మునుము బట్టి

కోత కొయ్యండమ్మలాలా సేబ కోరు కున్నామమ్మలాలా

ఆరు మూడు కాలమైన అసరుక మరికొనరు లేదు

సోడినేలు యెన్నువేసి సోలేడు గింజలైతే

పాలికాపు బిత్తాలకు పనికొచ్చును కొయ్యండి

దసరా బోగాలంటే ఆసరా తీరుస్తాయి

పసరాని కనవుంటే భాగ్యాలై పండ్తాయి

సాలొచ్చిన చుహరాజు నెయి ములగా యిస్తాడు

కాసునేత పడితేను గగన మందేను సేను,, అని పాడుచు కార్యోత్సాహ మున బడిపోవుదురు. పంటలు బాగుగా పండవలెనని పశువులకు తగిన మేతలుండవలెనని కోరుకొనుట అది వారికి గూడ క్షేమదాయకమే. అవి యన్ని సమ్మద్దియై మహారాజులకు సంపదలు చేకూరినచో కూలివారికి చేయి ముసుగ తిండి చేకూరును. కాలమయినచో మొదట సుఖపడువారు భూస్వాములు, ధనికులు. కాని ఆకాలమే వెనుకకై నచో కలవునకు మొదట కూలినాలి పేదలు మాత్రమే గురియయ్యెదరు. కనుకనే కాలమునకు స్వాగతము పలుకువారు వీరే. మంగళము పట్టువారు కూడ వీరే. వరిచేలు కోయునప్పుడు గూడ కూలివారంత వరుసబీర్చి ఆకొననుండి ఈ కొనదనుక రాగమందుకొని—

„కొయ్యండల్లా కొయ్యండి కోసి బణుపు రెయ్యండి

వానల వరదల మునిగిన సేను వెన్నులు ఈనిన వన్నెల సేను

తిన్నగబీసి మొదలుకోసి పసలన్నీసీ పంజెట్టావా

గింజలు, బందలు పడిపోకుండ,, పాడుచు పండి తలవంచిన చేలను చక్కగ పాయబీసి గింజలు రాలకుండ కోసి ఎరుసగా మొదలుచేయుచు „కాలం సూత్తే సీతాకాలం—కొడవలిపాలు జాగ్రత్తర్క,, అని హెచ్చరించుకొనుచు „కాలానెయ్యా ఆడిలేనె—కుండలో కూడు కనిపిస్తాది,, అనుచు నొకరి మేలొక రోర్చుచు, రెక్కాడనిదే దొడ్కాడదని నమ్ముకొని చకచక పనిచేయుచుండెడు స్వయంసేవకులువారు. కోసిన తర్వాత పంటను కళ్లమునక. చేర్చుట యొప్పును.

చేసు పంటకు వచ్చినప్పుడు కొడవలితో కోయు వద్దతి వేదికాలమున గూడ ఉండినది 1.

కోతలకు వచ్చెడు కోడె వయసు వారి సంబంధములు పరికింపదగినవి. వారు బావ మరదండ్ర వరుసలుండియో వరుసలు బెట్టుకొనియో సరసములాడు కొనుచు పోవుట అచోక ముచ్చట. బావ కూలికొత్తావంటె పిల్లా మరీ, అన్నాడు. కూలికి పోవుట మరదలికి మరింత ఉత్సాహమే. ఇంటిలో పెద్దల క్రింద అణగి మణిగి యుండుట వలన నిట్టి వారికి కూలికి పోయినప్పుడే స్వేచ్ఛ లభించును. అందుకే కూలంటే కులాసఅయ్యమాకు,, అన్నది. కోతకొత్తా వంటె పిల్లా మరీ, అన్నప్పుడు కోతంటే కోలాటం. అయ్యమాకు,, అని ఉల్లి పుట్ట చీరగట్టి, కచ్చెల్లా పైకెగాగట్టి, ఉన్నవారిపిల్లనని కులికింది. బావ తక్కువ వాడా! కన్నుగీటి రమ్మన్నాడు. అప్పుడది కంటి బాసలు నాకు వద్దురా,, అన్నది. ఇంత సోకుగా కూలికి పోయినచో చేనివారికి కోపము వచ్చు నన్నాడు బావ. కాని ఆ పిల్ల వినలేదు. ముద్దుగా సిద్ధమయి బావ వెంట బయలు దేరి ఓరమాపులతో చేయి చేయి కలుపుకొని చేలుకోయ దొడగినప్పుడు వానికి ఆయాసమనిపించదు. అయినను కలమీది కొచ్చాడు తండ్రి సూరీడు-కోసికోసి ఇలలోన జనులెల్ల యిసిగ్గి పోనారు,, ఆ మరదలు బావ వంక చూసినది. ఆతని మొకష్టెల్ల కప్పింది ముత్యాల సెమటా-ఒడలెల్ల వసివాడి కందిపోనాడీ,, దాని మనసు చిన్నచోయినది. అందులో వాని మోము బంగారు మోముట! కోడవలి మొలనుంచి కోత సాలించి-రావోయి బేబేగ రంగన్న బావా,, యని పిలుచుకొని కొంచెము సేపు నీడ వట్టున అలసట తీర్చుకొన బోయినది.

1. యు నక్త సీరా వి యుగా తనోత కృతే యోనా వవతేహ బీజం

విరాజః సృష్టిః సభవా అనన్నో నేదీయ ఇత్ సృజ్యః పక్వమాయవన్

-యజుర్వేదము:- 12-6

వయసు మ్రగ్గిన ముదుసలి వాడొకడు వయసు పిల్లను మనుషురాలిగా జేసికొని చేను గోయపిలిచినాడు. చిత్రేడు చిత్రేడు ముత్యాలు, సోలెడు సోలెడు రతనాలు, కుంచెడు కుంచెడు పగడాలు ఇచ్చెదనన్నను, కుంచెడు కుంచెడు పగడాల్లో కనుమ పువ్వు డండ లొల్ల-తాతనీది జొన్నచేను వాడిపోనియ్యోయ్,, అనుచు నప్పుడప్పుడే వండిన, వచ్చ జొన్న రొట్టెలిస్తే-వచ్చినట్లు రొట్టెలిస్తే కప్పుకునే కంటినిస్తే-కొయ్య వచ్చేనోయ్,, అని కోరినది మనుషురాలు. తాత మనుషురాలి పడుచు కోరికలు విని, అవియే గాక అదనముగా, కాపుగాచే మగజ్జిస్త,, రమ్మన్నాడు. ఇట్లెన్నియో సరసములై న నన్నివేళ సందర్భములు వ్యవసాయ జీవనములో పెరగాలి తరంగములు.

వల్లియులు గడ్డి కోయునప్పుడు గూడ, కడుపు సల్లని తల్లి గడ్డిమా తల్లి పిడికిటికి రావమ్మ కొడవలికి రావే-గడ్డి కూడే తింటు గడ్డిలోనే వుంటూ-గడ్డిలో పాన మొదిలి కైలాసం సూత్రాము,, అని పాడెడు పదములో వారి జీవనపథమే గాక పరమపదము గూడ విడమరచి చెప్పబడినది. అనల్పమైన వేదాంతమును అలతి యలతి వలుకులలో బలుకుట వారి పై లక్షణ్యము. గడ్డికోయుట, మోపులు కట్టి యెత్తుకొనుట, అమడి ఈమడి దాటుట వంటి నన్నివేళములలోని సరస సల్లాపములు వచ్చని గడ్డికే తీయని వెచ్చదనము సోకి నట్లుండను. ప్రతి పనిలో పాటలో ప్రకృతి పులకించి పోపుచుండగా వారికిక దైవమనుకూలించక పోవుటెట్లు?

కళ్లము:-

కళ్లము వ్యవసాయ జీవన ప్రతిఫలముల బట్టెడు వల్లెము. ఉత్తరా వచ్చెరా ఎత్తరా గంపా-కారుమేఘ లాకాళమునిండే,, జొన్న నజ్జి వంటి చేలు ఏరిపోయుట ఉత్తర కారె లోనే జరుగును. అకాళమున కారు మొయిల్లు

క్రమ్ముకొని వచ్చును గాబట్టి ఉత్తర జూచి చేలేరి కళ్లమునకు చేర వేయుదురు. తర్వాత చొప్పకోసి గూళ్లు వేయుదురు. వ్యవసాయపు పనులు చేయుచు పాడెడు పాటలలో తత్ సంబంధ ఋతు ధర్మములు పేర్కొన బడుట సామాన్యము. జొన్న కంకులు, వరి కంకులు మున్నగు వాని పంటలు కళ్లములో కుప్పవై చి గింజలు రాల్చుదురు. గింజలు రాల్చ బోవుటకు ముందొకడు చేత కొంచెము పంట (ధాన్యము)ను బట్టుకొని (కొన్ని ప్రాంతములలో కుప్ప కొట్టి గింజలు రాల్చిన తర్వాతనే పొలి దిరుగుటాచారము). కుప్పచుట్టు వెనుకకు తిరిగి చూడకుండ మూడుచుట్లు గాని అయిదు చుట్లు గాని తిరుగుచు—, పోలిగోలిగా 1 పొలిగోలిగా—పొలిగ పొలిగ పొలిగ పొలిగో,, అందురు. దానిని పొలిదిరుగు టందురు. అట్లు దిరిగిన వానిని ప్రత్యేకముగా జూచెదరు. , పొలి దిరిగినోడికి పొంగు బూరెల్లు,, పెట్టెదరు. పొలితిరిగి తొలికట్ట కొట్టగా మిగిలిన దంత ఒకరి వెంబడి యొకరు కట్టలు కొట్టుచును లేదా మరొకొన్ని ప్రాంతములలోవలె రాల్చిన ధాన్యమును తూర్పార బట్టుచును—

ఒలియొ ఒలియొ ఒలియొ ఒలియాలే

రావేలు గలవాడ రార పొలిగాడా 2

రావేలు మీవయ్య రాశి మీదయ్యా

పొలిగాడే గొట్టంగ పోయరారాశి

వచ్చెరా పొలిగాడు వామువేగానా

దాగెరా పొలిగాడు దండ కట్టుల్లి 3, అనుచు లాభకరమైన పంటలను నమ్మి నానిచ్చెడు (దేవుడైన) పొలి గానిని సంస్మరించు చుందురు. కళ్ల ములోని

1. పొలిగలుగని, పొలి అనగా లాభము, పంటవృద్ధి

2. గుణవాచక శబ్దమైన , పొలి,, నామవచక శబ్దము (పొలిగాడు)గా మారినది.

3. తూర్పారబట్టినప్పుడేర్పడు ధాన్యపుచార; తూర్పార బట్టినప్పుడు ప్రోగగు గట్ట గింజల రాశినుండి చేతి (దండ)తో వేరుచేయబడు తాలు ధాన్యము.

రాశిపోతలకు, కప్ప నూర్పులకు నతడే బలము. కోటిపేలుగలవాడట. తొలికట్ట క్రింద, దండ కట్టుల క్రింద పొలిగాడు దాగుకొని లాభము పలుకుచుండువాడు. కళ్లమునందు ధాన్యమును రాల్చి తూర్పార బట్టి శుభ్రముచేసి అన్న సమృద్ధిని ఆశించుట 1 యను విషయము వై దికయుగము నుండియు పల్లీయులలో పై రీతిగా పోషింపబడుచునేయున్నది. ప్రతి కార్యమునకు ముందు దేవుని దలచుట పల్లీయుల యొక్క నిష్కల్మషమైన నిండు భక్తియది; వారికెంత లాభము సమకూరినచో సంత తన్మయత్వములో తరించిపోవుచు, నిండు భక్తిని దైవమునే ముందు ప్రార్థించుచుందురు. రాశి ఎడిగెదిగి పోవుచుండ—

“వా యెక్కి పొలిగాడు వాలలాడంగా

కుప్పెక్కి పొలిగాడు కూకాపేయంగా

మర్రెక్కి పొలిగాడు మాటలాడంగా

జువ్వెక్కి పొలిగాడు జూదమాడంగా

రానెక్కి పొలిగాడు రంపటిల్లంగా,, పొలిగాడు ప్రోగుచేసి పొరలాడినట్లు కన్పించగలదు. వారి ప్రతి యానందానుభూతికి అధిదైవమే ఆదర్శము. కళ్లములో నింకొక ప్రక్కన కోడెలను, ఎద్దులను. దున్నలను, పెయ్యలను బంతులు గట్టి కంకులను గొట్టిన కిట్టలను దొక్కించుచు “కోడెలూ తొక్కంగా కొల్లలై రాశీ—ఎద్దులూ తొక్కంగ ఎడిగెరా రాశీ—దున్నలూ తొక్కంగా దిన్నలై రాశీ—పెయ్యలూ తొక్కంగ పెరిగెరా రాశీ,, యనుచు మురిసిపోవుదురు. అట్లు పెరిగిన కొండయెత్తు రాశిని గాంచియును రైతులు దైవమును మరచిపోలేరు. “శ్రీశైల పర్వతము శిఖితేరెరాశి—తిరువతీ గట్టులాదివ్యమైరాశీ—కాలహస్తీలాగు కళలారెరాశీ—కోటప్పకొండలా గొప్పదైరాశీ—మంగళగిరిలాగ పొంగెరాశీ వేదాద్రి గట్టులా వెలిగెరా రాశీ—దుర్గగట్టులాగ తోచెరా రాశీ—సింహాద్రి గట్టులా

-
1. ఉపోహశ్చ సమూహశ్చ క్షత్రాలో తే ప్రజాపతే, తా విహా వహతాం స్సౌతిం బహుం భూమాన మక్షితం—అథర్వ వేదము;—31-24-7.

చెన్నోండెరాశి,, అని పాడుచు రాశిని శ్రీశైల పర్వత శిఖరమునకును, తిరువతి కొండకును, కాళహస్తి దేవాలయమున జీవముట్టివడెడు కళలకును, కోటప్ప కొండ, మంగళగిరి, వేదాద్రిగట్టు, దుర్గగట్టు, సింహాద్రి గట్టు లకును పోల్చుకొని వానివాని దివ్యత్వమును రాశిలో దర్శించుట వారి యపుహవ మనస్తత్వము. „పోలో పొలిపొలిపొలి—తిరువతెంకన్నిచ్చినపొలి—విన్నకొండెంకన్నిచ్చినపొలి పోవేలుగా చాల పొలి,, యని తమకు గలిగిన ఆకలిమిని భగవత్ప్రసాదముగనే భావించుకొందురు. కట్టలు గొట్టునప్పుడు విఘ్నేశ్వరుని గూడ దలచుచుందురు. „దండము బెట్టరాదండి విఘ్నేశు—కొట్టరా పిడికట్ట కొట్టరోరన్న—ముక్తాలు నెల్లించి మమ్మేలు తండ్రి—దండాలు బొజ్జయ్య మమ్మేలు దేవ—రాశిపైనుండి రావయ్య నీవు—రావయ్య విఘ్నేశ రావయ్య నీవు—ముడుపూలు నెల్లించి మొక్కేము నీకు—రాశిపైనుంచే రావయ్య నీవు,, అని పాడుచు విఘ్నేశ్వర ప్రాముఖ్యమును మరువజాలరు. పౌరాణిక గాథలు వారిలో జీర్ణమైపోయి నిత్య జీవితమందడుగడుగున ప్రతిబింబితమగుచుండును. ఇంతేగాక, „పొలి పొలిపొలి,, యనుచు „సరస్వతీ నినుదలవాక సాగపూ వనులూ—గణపతీ దలవాక గడవాపు వనులూ, ఊళ్ళో వినాయకా ఉండ్రాళ్ళ భోగి—పొలములో వినాయకా—పొగునాళ్ళ భోగి—గట్టుమీద వినాయకా —స్వామి విఘ్నేశా—, యని స్మరించుచు వినాయక పూజసేయుటయును గలదు. అట్టి వినాయకునకు „కర్రాపు నేతులూ—కరకు బెల్లాలూ—ఖండించిన చెలుకులూ—గానుగా చిమ్మిలీ—చిప్పతో గంభములు—సిరుసెనగవప్పు — దొప్పతో గంభము దోరాపునెయ్యా—అల్లలు బెల్లాలూ—అమృత పాణి—తంకాయ కొబ్బెరలు తేనెరటి పండ్లూ,, ఆరగింపులుగా బెట్టి పూజ సేయుదురు. (ఇది అన్ని ప్రాంతములలో ఈ సందర్భముననే జరుగుట మృగ్యము). „పొలిగలిగి సీతమ్మా—పొలిబాడుదామా,, అని సీతమ్మ తల్లికి కూడ పొలిబలుకుదురు.

రైతులు పండించు వరి ధాన్యములనేకవిధములై నవి కలవు. ఈ క్రింది పాటలో కొన్నిరకములైన వడ్లు పేర్కొనబడినవి:—

,,పెద్ద వరి ధాన్యాలు కాపోళ్లు తిన్నా-వెలమలూ తిన్నవీ పెల్లరకణాలూ
 తెలగలూ తిన్నవీ తెల్ల బాలోరీ-మాలోళ్లు తిన్నవీ గవిరి వజ్రణాలు
 మురిగివజ్రణాలు మాదిగోళ్ళు తిన్నా-నెగిదోళ్ళు తిన్నవిరా కామంచనాలు
 వాయిలపాటి సన్నాలు చాకళ్ళు తిన్నా-మంగళ్ళు తిన్నవిరా మల్లినన్నాలు
 దూది బోగములన్నీ దూదేకు లోడివి-కాకిమూతి సన్నాలు కమసాళ్ళు తిన్నా
 యర్రబాలూ ధాన్యం యాతోళ్ళు తిన్నా-కాయిరి ధాన్యాలు కాజోళ్ళు తిన్నా
 బలరామ భోగాలు బ్రాహ్మర్లుతిన్నా-రక్తసరిధాన్యాలు రాచోళ్ళు తిన్నా
 నుఖాసులు తిన్న వి రాసన్ననూదుల్రా-బంగారు తీగలు బై రాగులుతిన్నా
 బోద్దనాధాన్యాలు బట్టోళ్లు తిన్నా-దిశవాధాన్యాలు జాలర్లుతిన్నా
 సత్తికపుధాన్యాలు సాలోళ్ళు తిన్నా-గుత్తు బాసికాలుకుమ్మరోళ్ళు తిన్నా
 బుడుబుడకలోల్లు తిన్నవిరా బుడమ ధాన్యాలు-మడిలోను పండినవి
 మడిరాసికాలూ

చెరువులో పండినవీ చేమంచనాల-గుంటలోను పండినవీ గుత్తు బాసికాలూ
 అచ్చికలు బుచ్చికలు యెల్లంకణాలు-మాచేని కాటికలు మల్లినన్నాలూ

అస్మవారు తిన్నవిరా అమృత పాణీలు,,ఇన్నిరకములైన ధాన్యములు
 పండినచో కళ్లము కలకల లాడదా! (వడ్డలో రెడ్డలో తెగలు కో కొల్లలు).
 ఇంతకన్న నెక్కువ రకములు హంస వింశతి లో పేర్కొనబడినవి. 1

కళ్లమున ధాన్యములను త్రొక్కించుటకు ,,రాగిపల్లా పోతులలంకి-పెద్ద
 కర్ర పోతులలంకి-నెత్తి చుక్కా పోతులలంకి రామలక్ష్మణ ఎడ్లాలంకి,, దున్నలను
 ఎద్దులను జతచేసి లంతెవేసి బంతిత్రిప్పుదురు. కొట్టిన ధాన్యములను బంతి
 తిరిప్పిన ధాన్యములను నూర్చి యెత్తుగ కాడి మాకులతో మెట్టు గట్టి దానిమీద
 నిలబడి చేటలతో నందించగా ,,తూర్పారబట్టిరీ తుమ్మల క్రింద జల్లెండ్లు వట్టిరీ
 జిల్లేండ్ల క్రింద,, గాలికి తేలిపోయి ,,నుంకేమొ వాయెరా రాసూరుజెర,, అనగా

నుంకు, తాలు దూరముగాపోయి పడును. గట్టి గింజలన్ని ఒక్కచోట. రాశిగా పేరుకొనును. కళ్లమందలి యట్టి పనులలో కూలినాలి వారేగాక రైతుల యొక్క కుటుంబములోని వారందరు పాల్గొని పనిచేయుట జరుగును. కూలి జనులంత ,పాడి పంటలు నల్లగుండాలకూలి రైతుల కడుపు నిండాల-మాకామందులూ నల్లగుండాల, అని కోరుకొనుట, చిట్టిపొట్టి తట్టు కథలు కూడ చెప్పుకొనుట సామాన్యము. ముప్పై మూర్ల సాగజాట్టి-ముద్దెరపల్కు చేతబట్టి-ముట్టి ముట్టి ముద్దెరలేతువో పాపేల-ముప్పైయారు రాసుల మీదనో-అంది అంది ముద్దెర పేతువో, ప్రోగై న రాసులను సమమట్టముగా సరిచేయుచు రైతులు లేదా వపేండ్లు ముద్దెరపలకతో వానిమీద ముద్దెరలు వేయుదురు. రాసులపై ముద్రలు వేయువాడు తలపాగ తప్పనిసరిగా కట్టుకొనవలసి యుండును. ముద్దెర పలకను చెక్కతో చేయించి దానిమీద శ్రీకారమును చెక్కింతురు.

దాని గుర్తులు రాసులమీద పడగలవు. కొందరు కళ్లము ప్రక్కనున్న దాని నుండి బూడిదను తెచ్చి రాసులమీద శ్రీకారములను వ్రాసెదరు. రాసుల మీద గింజలను దోచుకొనిపోకుండుటకై యట్టి ముద్రలు భద్రములుగా పని చేయును. అంతేగాక యవి భగవద్రక్షకములుగా భావింపబడుచున్నవి. ముద్రలు వై చిన పిమ్మటనే కొలిచి బండ్ల కెత్తించెదరు. జొన్న సజ్జ మొదలగు మెట్ట పంటలు సంక్రాంతివరకీలు చేరుకొనును. వరియైనచో ముక్కారు పంట కనుక ఆయాకాలములలో నిల్లు చేరును. దాన్యమును బండ్ల మీదికెత్తుటకు ముందే యొకవంక బుడబుడుకలవారు, గంగిరెద్దులవారు, శారదకాండ్రు, పిచ్చుక గుంట్లు వంటి బిచ్చగాండ్రు వచ్చి అర్థించుచుండ కర్రకులు వారికి రాసులనుండి తీసి దానము చేయుచుందురు. వచ్చిన యాచకావళికి వండిన పంటనుండి దానము చేయనిచో పాశక మత్స్య ఘాతీ వ్యాధ శాకునికులవలె కర్రకుడు సమానమైన పావము గలవాడే యని పరాశర స్మృతి చెప్పుచున్నది 1. అట్లు కళ్లములోని

1. “పాశకో మత్స్య ఘాతీవ వ్యాధశాకునికస్తథా - అదాతా కర్రకశ్చైవ సర్వేతే సమభాగినః, - పరాశరస్మృతి-ఆచారకాండమా-ద్వి. అధ్య. శ్లో. 9

ధాన్యమును దానరూపమున ధర్మము చేయుటను ఖలయజ్ఞమందురు. ఖలమనగా కళము; కళము తెచ్చుట.

„వృక్షైన్ చిత్వా మహీంభిత్వా హత్వాతు క్రిమి కీటకాన్

కరకః ఖలయజ్ఞేన సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే,, 1

(వృక్షములను చేదించుట వలనను, మహినిదున్నుటవలనను, దున్నుట యందు క్రిమికీటకములు చంపబడుటవలనను కర్షకుడు తనకు చెందెడు ఈ సర్వ పాపములను ఖలయజ్ఞము చేత హరింప జేసికొనుచున్నాడు). మరొక పంక గుగ్గిళ్లు, కల్లు ఆమ్మువారక్కడకు పచ్చికళము చెంత నున్న చెట్టు కింద కూర్చొనగా రైతులు వారికి గింజలుపోసి వాటిని పుచ్చుకొని కళమున పనిచేసెడు వారందరికి పంచి సంతోష పెట్టుచుందురు. ఈ సందర్భమున కల్లునకు మరగిన ఒకరై తు త్రాగుటకై యెంతకు సాహసించెనో చూడనగును—

„కల్లు దుర్గామొచ్చి గూ గుమ్మడి—కళములో కూకుండె గూ గుమ్మడి

చేత పైసాలేదు ,, —ఏంపెట్టి తాగేది ,,

కాడియెద్దులనమ్మి ,, —కల్లు త్రాగయ్యా ,,

... .. ,, — .. ... ,,

పాడిబల్లానమ్మి ,, —కల్లుత్రాగయ్యా ,,

... .. ,, ... ,,

తల్లి దండ్రులనమ్మి ,, —కల్లు తాగయ్యా ,,

తుడకు పెండ్లమునమ్మువరకు పరిస్థితి యేర్పడినది. కాని అప్పుడు వానికి బుద్ధి వచ్చినది. మగడు చచ్చిన వెనుక ముండ బుద్ధిమంతురాలై నట్లు వీడును

ఉన్నదంత పాడుచేసికొన్న తదుపరి కల్లు త్రాగుట మానుకొన్నాడు. „కల్లు దుర్గా మవుడు గూ గుమ్మడి—కళ్ల మొదిలీపోయె గూ గుమ్మడి,, ఇట్టి రైతులు అరుదుగా గన్పించెదరు.

ముద్రలు వైచిన రాసినుండి రైతులు కళ్లములోనే ఆయా పని పాటల వారికి, దేవతలకు, బ్రాహ్మణులకు ధాన్యము తీసివేరుగానుంచెదరు. జీతనాండ్రు కోతలప్పుడే దావుడు కట్టలు తీసియుంచుకొనుట ఆచారము. వారి భార్యలు కళ్లములో చేటముంచుకొనుట జరుగును. „గంగికియ్యరా గంపలముంచి—సీతి కియ్యరా నేటలముంచి—రాముడుకీయరా మూడు తూములు — పంతులు పంతుకు పండుషేయరా,,—

పాలికాపు జీతాలు తీసేయ్యరన్నా—బావలికి భత్యాలు తీసేయ్యరన్నా
గొల్లోళ్ల భత్యాలు తీసేయ్యరన్నా—వెనకపాటోళ్ళకి వీని కట్టియరా
చాకలి మదేలుకీ పండుమియ్యరన్నా—బారిక్కి మంగలికీ పండుమియరన్నా
అమ్మాగతికి మానె డిచ్చెయ్యరన్నా,, — పాలి కాపులకు పంతులుకు గొల్లలకు, చాకలి మంగలి మున్నగు వారికీయవలసిన వాటాలు రాసినుండి రీసి యుంచుట యొప్పును. ఇంతేగాక దేవతలకు, బ్రాహ్మణులకు కూడ వాటాలు తీసియుంచుటలో జానపదులెట్లు స్మృత్యుక్త ధర్మము 1 నాచరించుచు వచ్చు చున్నారో తెలియగలదు. పిమ్మట రాశిని కుప్పించి కొలిచి బండకెత్తించుచుండ కళ్లమునూడ్చు స్త్రీలు „అయిపోయె గౌరమ్మ అయిపోయెనమ్మ—అపైన గిరిమీద అడిరావమ్మ — మాగింజలయిపోయె మేము పోతాము — మళ్ళొచ్చి నీ పాటలెల్ల పాడేము,, అనుచు ముగింపులో కూడ గౌరమ్మను తలవకుండ నుండలేరు.

1. „రాజేంద్రస్వామి శ్రీ పద్మాగం దేవానాం చైకవింశకమ్

త్రింశద్భాగం బ్రాహ్మజానాం కృషిం కుర్వన్న దోషభాక,,

పరాశర స్మృతి—ఆచారకాండము— ద్వి. అధ్యాయ. 12

షణ్మాత్యుల పొలమున రాజనము సౌభాగ్యము పండినదని. పాప కర్ముల పొలములో పదిపుట్ల పల్లెరు పండినదని ఆ మంచి చెడ్డలను గుర్తింతురు. ఛర్య మూలమైన మన సమాజ వ్యవస్థకు వ్యవసాయ జీవనము పునాది మెట్టు.

ధాన్యము బండ్ల మీద ఇల్లు చేరుకొన్న పిదప రైతులు గ్రామదేశతల ఉత్సవములు జరుపుచుందురు. „పూళ్ళోని అమ్మోరికి చాటించురన్నా-పురటాలు పొలమ్మ పుటమెత్తించురన్నా- పీదిలో శిషిమాను తిప్పించురన్నా - ఆరిడి తల్లి గుడికి పెళ్ళొస్తుమన్నా-అనుపు కూళ్ళూ పెట్టి అనిపెట్టురన్నా,, నూపుల సూనెతో నూదొక్క దీవియలు పెట్టి తిరువతి తిమ్మప్ప పూజలు సేయుదురు. అంతేకాదు పృథియేడు కళ్యణమున పంట యుండగనే పొలములోనున్న పంటలక్ష్మికి నైవేద్య మిడదలచి బావిగట్టిననున్న పంటలక్ష్మి గుడికి మరియు పొంతనున్న పేప, చింత, మట్టి మామిడి చెట్ల మ్రాసులకు జాజుతో, సున్నముతో పట్టె వర్ధనములిడి వీవధూప నైవేద్యము లర్పించుకొనుట ఆచారమైనది. ఈ సందర్భమున కుటుంబమంత పొలముపట్లకు వచ్చి ఆ రోజు పంటలు చేసికొని కోతలయిన వరి మళ్లలో గూర్చొని అనందముగా భుజింతురు. జీతగాండ్రకు వచ్చిన దీదసాదలకు అన్నముపెట్టి తమ సౌభాగ్యమును సార్థకము చేసికొందురు. సంవత్సరమున కొకమారు ఉగాది పండుగమందు చచ్చెడు పరిపంటలప్పుడు వాకిండ్లకు వచ్చి తోరణములు కట్టి రోళ్లు రోకిండ్లనలంకరించి ముత్తైదువలా క్రొత్త ధాన్యము దంచి, చెరగి ఉడకచెట్టుచు శనగ లేక పెసర పప్పును కొంచెముగా కలిపి గంజి వార్చకుండ అన్నము పండి రోటికి, చల్లగుంజకు, కూరాటికుండకు, ఇలుచేల్పునకు నైవేద్యమిడి హారతి పట్టెదరు. „అంటకుండ పెండకుండ పంట చెరకు పేరకుండ-అంటుముట్టు లేనిచోట పంట జేయరే-భక్తితోను పంటజేసి వశ్యరమున తీసినారు-పద్మజాక్షిని కొలువ పాట పాడరే,, ఇట్లు చేయుటను „కొత్త పెట్టుట,, యందుట. పంటలింటికి వచ్చిన కాలములో రాత్రిలందు భాగవతములు కూడ ఆడించుట గ్రామమంత ఆనందమున మునిగినట్లుండును. „తొలియేళు భాగోతులాడించురన్నా-చుట్టాలు బంధువులకి చెప్పించురన్నా,,

చుట్టములను పిలిపించుకొని కొత్తరుచుల పిండివంటలు వండుకొందురు. ,పాతళ్లు నిండగా కూతుళ్ళ పెళ్లిళ్ళు,, చేయుటకు సంకల్పింతురు.

రైతుల దైన్యావస్థలు:-

రైతులెంత రెక్కలు చెక్కలు చేసికొని అడుచు పాడుచు సేద్యము చేసినప్పటికిని దురవస్థలు తప్పవు. వారికి నుండెడు కష్టనష్టములు మరెవ్వరికి నుండవనియే చెప్పవలెను. నవమాసములు మోసి బిడ్డను కని అల్లారు ముట్తుగా పెంచుచుండగ, ఆ బిడ్డ గతించినచో లేక నిష్ప్రయోజకుడైనచో లేక తలకు మించిన చిక్కులతో నుక్కిరి బిక్కిరైయుండినచో తల్లి కెంత హృదయ వేదన కలుగునో అట్లే అనేకమైన యిబ్బందులకు గురియై విత్తనమునుండి చేయెత్తు చేసుగా పెంచుకొన్న దశలో చేరెండిపోయిన గాని లేక పంటకుచ్చి అతివృష్టి వలన వరదగలిసినగాని లేక పండిన పిదప సాహుకార్లచేత దొరలచేత ప్రభుత్వము చేత పీడింపబడినగాని రైతులనుభవించెడు బాధలు వర్ణింపనలవికావు.

నేనేమి సేతు నేనెట్లుగాతూ—మొగులు మెత్తనాయె భూమి బురబుర పొంగె
నల్లని రాగట్ల తెల్లజొన్నలేస్తే—మొలసిమొలపక ముందె కోతొంత పీకె
కోతి పీకిందాని కోపాన నేనుంటె— ఉరికరికి వచ్చేటి ఉడుతింత పీకె
ఉడుత పీకిందాని ఉరిమురిమి నేనుంటె— పసపస వచ్చేటి పందింత పీకె
పంది పీకిందాని రందితో నేనుంటె— ఆవులేగా వచ్చి ఆయింత మేసే
ఎన్నీల కాలమందు ఏదుల మందవచ్చి—వడమటి భూమిలో పంటంతమేసే
బాకి సాకిసేసి బక్కలను నేగొంటె— బాకి తీరక ముందె బక్కలే తరలే
కరణాలు కాపులు పన్నులడుగ వస్తే—పన్ను గట్టకపోతే పట్టి తన్నేరు
వాసీగ భద్రాద్రి ఈశుణ్ణి నమ్మితే—ఆరువైయారు పుట్ల జొన్నలెల్లునురా

మొగులు మెత్తనయి వర్తింపగా భూమి బురబుర పొంగి అదనుకాగా రైతులు నెల్లరేగిడి పొలములో తెల్లజొన్నలు వేయగా అవి మొలకెత్తినప్పటి నుండి కోతులు, ఉడుతలు, పందులు, ఏదులు, ఆవులు మున్నగునవి ఓకి వేయబయో విరుగ చ్రొక్కుటయో మేసిపోవుటయో జరుగుచుండును. ఎంత కావలి కాసినను వాని దారినుండి తప్పించుకొనుట కష్టముతో కూడినపని. రేయింబవలు కంట వత్తులు వేసికొని చేనికావల కాయవలసి వచ్చును. వేళకు నిద్ర పొవుటగాని ఆహారమును ప్రహించుటగాని పొసగదు. పావము! పేద రైతులు అప్పులు చేసి అంతమాత్రము బక్కచిక్కిన పశువులను గొని సేద్యము చేయుదురు. చేసిన సేద్యమునకు పశుపక్ష్యదుల వలన నష్టమే చేకూరుచుండును. అప్పు తీరకమునుపే కొన్నట్టి బక్కపశువులు కూడ చనిపోవుచుండును. చెబ్బి మీద చెబ్బి తగిలినట్లు కరణాలు, కాపులు 1 తమకు చెల్లించవలసినవి శీఘ్రమే చెల్లించ వలసిగడని రైతులను ఓడించుటవలన వారికి బ్రతుకు దెరువు తోచకుండ అగును. తుదకు రైతులకు చెప్పదే దిక్కుగుచున్నాడు. అతని నమ్ముకొని యుండినచే మునుందు పుట్లకొలది పంటలు పండగలవని విశ్వసించురు. ముఖ్యముగా మన దేశములో ప్రతి కార్యము యొక్క ఫలభారము పరమాత్ముని అఫీనమని తెలిసికొనుట జరుగుచున్నది. గీతోపదేశముకూడ ఇంచే!

మిడుతలు, పురుగులు, తెగుళ్ళకూడ కృషీవలసికి తీరని నష్టము గావించు చుండును. „జొన్న పైరులువేసే మొదలేపాయె — నడ్దాలు వెడితే మొదటనే మిడుతలు దినిపాయె — అందెం సేలు పురుగు తినిపాయె — అరుకలేసే మల్లెవాడి మట్టమూసిపాయె,, ఇక „బుడ్డలు మస్తాగా పండినయీ,, కాని „ధరలు తగ్గి దాపరెద్దులమ్ముకున్నా,,రు. ఎన్ని విధములుగనైన రైతులకే నష్టములు వాటిల్లును ఇంకొక రైతు ఏటి క్రింద వ్యవసాయముచేసి వేయిపుట్లు పండించగ వానికి గంజిగాని గంజిలో నొకమెతుకుగాని దొరకలేదు. మోట వేళకు లేచి „పొడిపొడి తంగెళ్ళ దొక్కెనెత్తుకోని — సుక్క వొడిసిందాని నిక్కి సూడావోయి,,నాడు.

సావము, 'నక్కడరుముకొచ్చి బొక్కిబోర్లా వడి'నాడు. 'కాల్లెయి కడుక్కోని కట్టమీద కూసుంటే' కాకి తన్నిపోయినది. కాకి పిల్ల తన్నిపోయినది. బహుశః పండించిన పంట అప్పులు తీర్చుటకే చెల్లుబడియైపోయి యుండును. పన్నులు మున్నగువాని విషయములలో నిస్సహాయుడై యుండగ గ్రామకరణము వీవులు బగులగొట్టి పోవుట, అడిగాంచి చులకన జేసికొని కరణమయ్య కొడుకు గూడ తన్ని పోవుట చూడగలము. 'పోరుకు జాల్లేక పొయికాడ కూసుంటే', చేతగాని వాడనియో చేక అలిపిల్లలను బ్రతికించుకొను తెలివి లేని వాడనియో వాని భార్య పిల్లలుగూడ ఈనడించుకొందురు. పొట్ట కెండబెట్టుదురు. 'పోకంత పిండిపెట్టి ఆకంత రొట్టెగొట్టి, ఇవ్వగా వాడు, 'రొట్టె ఉరుసా వొతెరన్నా — రెట్టిరిగి పోయింద్,ట. కూటికిమాడి నిస్సత్తువ గల వాడైనాడు. బయటగాని, ఇంటగాని పరిస్థితులు చెడిపోయినవి. అంతేగాకండ శరీర బలముకూడ మ్రగ్గినది. అందుకే 'నాదేటి బతుకాయెరన్నా — నేనాడే సావక పోతిరబ్బా, * అనుచు విరక్తుడై కుమిలిపోవుట తటస్థమను. వీడు దైవోపహతుడు.

మరొకరైతు 'ఏటి ఒడ్డునబట్టి నేద్యంచేస్తే — ఈడ్చికొడితే ఇరవై పుట్లు — అర్చికొడితే అరవై పుట్లు', పండినవి. పండినవిగదా యని అవి 'అన్ని కొంచవోయి — అప్పయ్యదొర', కిష్టగా నతడు వానిని ఊది ఊది యిటు చెరగి అటు చెరగి దొంగ కొలమానముతో కొలుచుకొని 'ఇసుకో ఇసుకో ఇద్దుమే ఉంచే — మన్నోమైలో మానెడే ఉంచి',నాడు. ఇట్టి దొరదోవుల వలన ఉప్పులేని గంజియే గతియైనది. అది త్రాగి నిర్వీర్యుడైపోయి చొప్పుకట్టల వలె పోలి కుక్కిమంచములో కూలిపోయినాడు. ఆకలి రోగముచే నట్లు మంచము పట్టగా మంచమునకున్న నల్లకి కూడ సందు దొరకినది. పేదవాడు ప్రతి వానికి లోకు వగుచుండును గదా! కోమటు లెదుటి వారిని మంచి లాభము లార్జించి కూడ బెట్టెదరే తప్ప ఖర్చు పెట్టజాలరు. కడుపునిండ తినలేరు. వీరి వ్యవహారమెట్టిదో అందరికి తెలియును. సమాజమును గూర్చి పట్టించుకొనరు, పిల్లల వెక్కిరింపుల వరకు కూడ వీరి పిననారితనము చోటు చేసికొన్నది. కనుకనే పిల్లలు —

„కోమటి కోమటి కొత్త బెల్లం కొంటావా! తింటావా!

కొంటే డబ్బుకర్చు—తింటే కడుపునొప్పి,, అని గంతులిడుచు పాడుచుండుట గమనించగలము.

రై తులకు మితిమీరి ఉల్లిగడ్డ పండినది. కాని అమ్మబోతె అడవి కొనబోతె కొఱవి. ధర ఏమాత్రములేదు. రైతు „ఉల్లిగడ్డలమ్మా సెడిపోతవమ్మా—ఏకాణ సేరయితే ఎవరొల్లరమ్మా—అర్ధాణకు సేరయితే—అయిపోతవమ్మా,, అని విచారింతుటలో వాని దైన్యావస్థ కన్నులయెదుట పరిత్యక్తమగుచున్నది. పండక పోయినచో ఒక కష్టము—పండినచో చురొక కష్టము. కొనుచుని అడుగబోవగ „కోమట్లు కొనజుట్లు కోసీరన్న—ఇట్ల—తక్కిట్ల తూకాలు వత్తేరన్న,, కోమట్లు అక్రమమైన కొలతలు పాటించి రై తును ముంచుచుందురు. ఉల్లిగడ్డలమ్మబోగ „గంపదించింతాన గుంపులేదన్న—మూడుబొట్లకన్న వొల్లలేరన్న,, కొనువారందరు శేరొక్కంటిని „అర్ధాణకన్న ఏసిపోరన్న,,* అని అడుగ మొదలు పెట్టినారు. అంత కష్టించి పండించినచో రై తుల కిట్టి యవస్థ ఏర్పడుచున్నది. సూక్ష్మముగా నాలోచించినచో రైతులకు పండినను కరువే ఎండినను కరువే యనిపించుట దేశభవిష్యత్తు నకే గొడ్డలిపెట్టు. వేరుశనగ బాగుగా పండ గలదని విత్తినచో „వట్టరాని పురుగేమొ—పుట్టి ఎగ వారినది—పుట్టా లేక్క మునిగినది,, „ఎర్ర ఎర్రా పెద్దులు—ఎర్రశామ పెద్దల — సిన్న సిన్న జీత గాళ్ళు—ముప్పైయారు గాసాగాళ్ళను,, బెట్టుకొని రైతులు చేసిన శ్రమయంత నిష్ఫలమైనది. ఇట్లయినచో ఆ విత్తనమును ముందు కొలమున నెవ్వరు కూడ వేసి పండించుటకు వెనుకాడగలరు. „ముందూ కెవ్వరొల్లారే—న్యాలాసెనిగె బుడ్డమ్మా,,*

„బాయిలో బండబడె బక్కెద్దునేలబడె

సాలించు నరసప్ప చెరుకుతోట

అయ్యో ఏలేస్తే వి నరసప్ప సెరుకుతోట

చుట్టువట్ల తోటలన్ని సుట్టుకొని పోయినాయి

నరసన్న తోటలోన నక్కదిన పిచ్చెలేదు

ఏలేస్తేవి నరసన్న నెరుకుతోట

సాలించు నరసన్న నెరుకుతోట

ఎందుకేస్తేవి నరసన్న నెరుకు తోట,,

నరసప్పయను రైతు అందరిని జూచి చక్కగా పండించవలెనని చెబుకుతోట వేసినాడు. తగిన బావిని త్రవ్వించగా నందులో నీటికి మారుగా పెద్దబండవడినది. అదిగాక, చిలుకలు, కొంగలు, పందులు, అడవి పందులు, నక్కలు, జింకలు మొదలగునవి తగిలి తోటను పాడుజేయ జొచ్చినవి. ఆసలు నక్కకుకూడ బుక్కెడంత దొరకలేని స్థితికి వచ్చినదాతోట. కోనసీమ చిత్తూరు సీమలలో చెబుకు పంట లెక్కువగా పండించుట వలన నిట్టి దురవస్థలచ్చట జూడవచ్చును. కాని గుంటూరు, ఏలూరు, చీరాల, పేరాలవంటి సాగరసీమ ప్రాంతములలో దొరపొగాకు (వర్జీసియా పొగాకు) బాగుగా పండగలదు. అది సీమదేశమున బుట్టి ఈ దేశము వచ్చినదని మురిసిపోవుచు అచట రైతులు ఈ పంటనే యధికముగా పండించుచు,, ఎంతజేస్తే వేదొర పొగాకు సేవెంతజేస్తే వే దొరపొగాకుకంటె అమ్మ నిన్ను నమ్మినవారు—అస్తీపాస్తలు పెంచేరు.....బీద సాదలనెల్ల ప్రేమతో పోషించి—రైతులను రాజులుగ రాణింపజేసేవు,, అని దానిని అభినందించకుండ నుండలేరు. ఈ పొగాకు పండించుటలో నష్టపోయిన రైతులు కూడ లేకపోలేదు.

,,ఏమివువ్వాకో రాజబీరాకో

రైలుమీదొస్తుంది రైతువువ్వాకో

నాలువేలుపెట్టి నాగరం కొంటే

నాగరాము తెగనమ్మే ముచ్చీవువ్వాకో

మూడువేలుపోసి వుంగరాముకొంటే

ఉంగరాము తెగనమ్మే నల్లవువ్వాకో,,

పొగాకింతవని చేసిన దన్నచోరైతు చేతికి చిప్పవచ్చినట్లే గదా! రైతులే యిట్టి

దుస్థితికి వచ్చినచోవిక వ్యవసాయపు కూలి జనులకు పట్టెడు గతి వేరుగా చెప్పవలెనా! శ్రమధారపోసి గొప్ప గొప్ప వారు చెప్పినట్లు చేయుచుండగ చొరలు అంతురాల వేడలు కట్టించుకొని సౌఖ్యాలందు చుండగ శ్రమజీవులు „ఎండ వేడికి మాడుతున్నా—తిండిలేక ఎండుతున్నా,, ఎవరినేమనజాలరు. వారి గంజి ముంతకు బరువులేదు. ఎన్నాళ్లు పాటువడినను వారివారి వనిముట్లే వారికి మిగులు చున్నవి. (కరువు వచ్చినచో ముందు చచ్చునది బీదలు, కాలమైనచో ముందు బ్రతుకునది దొరలు) రైతులవలెనే „ఎందుకో ఈ జన్మ ఓరన్నా,, అనుచు నిరాశలో గొట్టుమిట్టాడుచుందురు. వ్యవసాయము దెబ్బతిన్నచో దేశమే దిక్కుతోచక పడియుండగలదు. మనదేశము వ్యవసాయదేశము కాబట్టి ఇప్పటికైన తగిన శ్రద్ధ చూపక పోయినచో జాతిక్షేమమునకే భంగము కలుగక తప్పదు.

ఇతర వృత్తులు:-

బ్రాహ్మణులు పౌరోహిత్యమును, వైశ్యులు (కోమటలు) వ్యాపారమును. కాపు (రెడ్డి) వారు వ్యవసాయమును, కమ్మరి, వడ్డంగి, చాకలి, మంగలి మొదలగువారు వారి వారి కులవృత్తులను నిర్వహించుచు అందరు కృషిపరులపై సాధారణ ప్రత్యక్ష సంబంధములు కలిగి జీవించుచుందురు. కులవృత్తులన్ని సాంకేతిక సంస్థలు. బ్రాహ్మణ వైశ్య కులములున్నత కులములుగా గణింపబడుచున్నవి. కాపు కులమువారు సాధారణముగా సామాజికాధిపత్యమును నెఱపుచుందురు. బహుశః ఇది రెడ్డి వంశ రాజులనుండి సంక్రమించియైన నుండవచ్చును లేదా ఆర్థిక జీవనమునకు వీరివృత్తియే కేంద్రమై యుండుట చేతనైన కావచ్చును. మొత్తముమీద సామాజిక జీవనము మీద వ్యవసాయ ప్రభావము ముఖ్యమైనది. మూలమాదిగలనబడు కులములుమాత్రమధమమైనవిగను అస్పృశ్యమైనవిగను పరిగణింపబడు చున్నవి. ఆర్థిక స్థితిగతులు, ఆభిరుచులు, అలవాటుల విషయములలో నిండుక భేదము కనిపించినను కులములన్ని పరస్పర మార్ధార

వడి యుండుటచేతనే వల్లె జీవితమాదర్శమైన సామాజిక జీవనపద్ధతి గలదియని చెప్పుకొనదగును.

కులవృత్తులన్ని సంప్రదాయ బద్ధముగా కొనసాగుచుండి నప్పటికిని వ్యవసాయము, వ్యాపారము వంటి వృత్తుల నిండు మించుగా నేడందరు చేయుచున్నారు. కాని పౌరోహిత్యము, అగసాలె, కుమ్మరి వృత్తి వనుల నితరులెవ్వరు చేయుటలేదు. చాకలి, మంగలి మరియు కొన్ని చిన్న కులములవారు తమ తమ వృత్తి వనులను చేయుచుండినను గూడ వ్యవసాయ శ్రామికులుగా పని చేయుదురు. ఆర్థిక విధులు కులవ్యవస్థ మీదనే ఆధారపడియుండుట వలన నిరుద్యోగ సమస్య యన్నదే కన్పించదు. కులములో బుట్టిన ప్రతివానికి భవిష్యత్తు నిరాటంకమై యుండును. జీవనోపాధికై పేరొకపని చేయుటగాని పేరొకచోటికిపోయి ప్రాకులాడుటగాని జరుగదు. వాని పూర్వులు చేయుచువచ్చెడు కులవృత్తియే జీవనాధారమగుచుండ భవిష్యత్తును గూర్చిన ఆలోచన వాని కెందుకు వట్టును?

ఆచారాధికములందు బ్రాహ్మణుని కమిత గౌరవము లభించును. ప్రతి కార్యమునకును ముహూర్త నిర్ణయము చేయుటలో నాతని సలహాయే పేదవాక్కు. ప్రతి కుటుంబమునుండి సంప్రదాయముగ చెల్లించవలసిన సంభావన సమర్పించు కొనుట జరుగును. దేవాలయ నిర్వహణమునకీయబడిన మడి మాన్యములు కానుకలు, కట్నములు బ్రాహ్మణులే అనుభవించుచుందురు. దేవాలయములను కేంద్రములుగా జేసికొని జాతికి ధర్మోపదేశము చేయుట పోయి స్వార్థమునకై వానిని తమ సొంత మందిరములుగా భావించుకొనుచున్నారు. ఇట్టవారు నామ మాత్రబ్రాహ్మణులని వరాశరుడెప్పుడో నుడివినాడు. చాకలి, మంగలి, వడ్డంగి కుమ్మరి, కమ్మరివారికి ఫలితమప్పుడే చేకూరదు. ఆయా ఋతువులలో పండెడు పంటమీద కట్టడి ప్రకారము కర్షకులు ధాన్యమిచ్చుచుందురు.

కప్పనూర్చి నాడమ్మ చందమామ
 రైతు అప్పులన్ని తీర్చాడమ్మ చందమామ
 భూసామి బాకిసాకి చందమామ
 సావుకారి సిల్లెరపడ్డు చందమామ
 పనివాండ్ర బాదరబంది చందమామ
 ప్రభువుల పన్నులరంది చందమామ
 కష్టించి పైరుల పెంచి చందమామ
 పండించి ప్రజలకు పంచి చందమామ
 మేలురకం అమ్ముతడమ్మ చందమామ
 తాలురకం తింటాడమ్మ చందమామ
 లోకాన్ని బతికిస్తాడే చందమామ
 శోకాన్ని బరిస్తాడే చందమామ
 ఎన్న కన్న మెత్తని వాడే చందమామ
 నీ కన్న చల్లని వాడే చందమామ*

పంటలు పండగానే పనిపాటల (చాకలి, మంగలి, కమ్మరి, కమ్మరి, పడ్రాంగి మొ॥) వాడికి, సాహుకారుల చిల్లరఅప్పులకు, ప్రభువులపన్నులకు పంచి మేలురకమే అమ్ముకొని తాలురకమే తిని శోకమునేభరించి లోకమునేబ్రతికించెడు రైతుల హృదయము వెన్న కన్న మెత్తన. చంద్రునికన్న చల్లన. వివిధపృథ్వి జీవనములకు జీవగట్టి. దేశమునకు వెన్నెముక. కనుక తాను కరగి వెలుగునిచ్చు క్రొవ్వుపిత్తివంటి వాడు రైతు.

మాల మాదిగ లొకటే యైనను సూక్ష్మభేదములను పాటించుట జరుగుచున్నది. మాదిగలనువారు మాలవారికంటె తక్కువ. నువ్వేడ నేనేడ నెల్లారి దేశమ్మరో—మాదిగోల్ల పోరడా—మాదిగోల్ల పోరదో—మాలొల్ల పిల్లమీద మనుసెట్టా పొందెరో—మాదిగోల్లా పోరడా,, అనుటచేత బంధుత్వ విషయములో

సహితము వారిమధ్య అంతరము కన్పించుచున్నది. అయినను సామాన్యముగా వారంత ఒకటియే. మూలలంటే హీనముగా జూచుట తగదని ఋజువు చేయు నీ పాటను గమనింతము—

మూల మూల జవమూల—శివునికి శివకంఠమూల

సూర్యచంద్రుల చేతుల జవమూల

అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ విష్ణుల జగముల జవమూల

అకాశానా లోకగంగకూ నక్షత్రం నమాలా

నాగలోకాన నాగేంద్రుని వారి గోపురానమాల

దండి దండి పండితుల మెడలో ఉన్నది ఉన్వాలా

జోరె జంగము మెడలో ఉన్నది రుద్రాక్షమాలా

సన్నెండు బిరుదులు విత్తి నాడు యమధర్మరాజుమాలా

మూల మూల జవమూల... .., మూలలు మూలలేయనుచు

చాచెడు పవిత్రత గోచరింపకపోదు. నిజముగా నీ పేరు పూజ్యాస్తమైనది. మూలలను చండాలురుగా, సీచులుగా జూచుట పాడిగాదు. వీరు బ్రాహ్మణులతో రక్త సంబంధముగలవారే 1. ఆర్థికముగా వెనుకబడి జ్ఞానమునకు దూరమగుట వలన వీరిట్లు పరిణమించిరే గాని ఆ జన్మాంతము నిక్కముగా చీకటిలో కలిసి పోవలసివచ్చినదికాదు. ఆర్థికముగా మెరుగు పడిన వారిని స్పృశించుట నేడు జరుగు చున్నది. ఇంత మేల, జ్ఞానము పొందిన వాల్మీకి వ్యాసాదులు మొదట అధమ కులజులే గదా! అనగా గుణకర్మ విభాగమును బట్టియే అంతర మేర్పడిన విషయము మరచి నేడు కులమును బిగ్గరగా బట్టుకొని జీవించుట జరుగుచున్నది. శ్రృంగారంతో విశ్వమార్గమ్,, (విశ్వము నార్యమయము చేయుడు) అను పేద నినాదమును విస్మరించుటవలన, నాటి సమానత్వమును 2 న్యూనత్వముగ

1. అమరకోశము:- ద్వి. కాం. శూద్రవర్గము—సూ. 4

2. యేసమానాః సమనసో జీవా జీవేషు మకాః

తేషాం శ్రీర్మయి కల్పితామస్మిల్లోకే శతం సమాః,,—యజుర్వేదము: 19-48

నెంచుటవలన బ్రాహ్మణులనబడువారు అవై దిక్కులుగా మారుటవలన కులభేదములు మౌఢ్యముగా ముదిరిపోయినవి. మన సామాజిక వ్యవస్థను మానవ శరీరమునకు పోల్చుట జరుగుచున్నది. శరీరమును బ్రాహ్మణునిగా కాళ్లను కూర్చునిగా చెప్పుకొనుట జరిగినప్పుడు వీడికిని మొత్తము శరీరమునకు నెంతటి యవినాభావ సంబంధమున్నదో జేరుగా చెప్పవలెనా! శరీరమెంత ముఖ్యమో కాళ్లను అంతే. అటులనే సమాజములో బ్రాహ్మణులును శూద్రులును ముఖ్యులే. కాని శూద్రులను సీచులుగా జూచుట జరుగుచున్నది. ఈనాడు వై దిక్ మర్యాద కొరవడి సామాజిక వ్యవస్థ చీలికలు పేలికలై అస్తవ్యస్తమై పోవుచున్నది. గతమును నెమరువేయనిదే పరచూ నమునకును భవిష్యత్తునకును గతియుండదు.

„తోలు తెచ్చినా అచ్చులు వోసిన—బండకిందేసినా

బేగం బాజున తగురంబోసిన—చెప్పులు కుట్టినా

తయ్యారు చేసినా,* మాదిగలనబడువారు చెప్పులు కుట్టుటయే గత తొండములు మున్నగునవి చేసి బ్రతుకుదురు. దానిని తోళ్ల పరిశ్రమ యన వచ్చును. పొలములోని కళ్లిమ్మలను అలికి శుభ్రపరచుచుందురు. అందరి వాకిండ్రాడ్చుట కూడ వారి పనియే. నెట్టిచాకిరికి కూడ ఉపయోగపడుచుందురు. వివాహ సమయములో డప్పు కొమ్మలను వాయింపుట మరణించినప్పుడు పాదెక్కుట, చాటియందు కాష్ఠము పేర్చుట దొందతప్పుట వంటి పనులు కూడ వీరే చేయుదురు. నిత్యజీవితములో పీరు వ్యవసాయ క్రామిక జీవులు. చాకలివారు చవుడ సున్నములతో బట్టలను నానబెట్టి ఉతుకుదురు. „నవుడు సున్నంబెట్టి నవునంగ నానబెట్టి బండకేసినాది—బంకంత వదులంగా—నాది బాగొట్టయ్యో ఓ సాకలయ్యా,—మూలెడు మూలెడు బట్టలను మూపున మోసికొనిపోవుట వారి కలవాటు. బండమీద ఉతుకుచున్నప్పుడు చూడవలె వారి దరువు బరువును దింపినట్లుండును. చాకలి మంగలి కుమ్మరి కులములవారికి వివాహము మరణము వంటి కర్మకాండలలోను నిర్దిష్టమైన విధులుండును. సంక్రాంతి, ఉగాది

ముఖ్యముగా గ్రామదేవతోత్సవములలో కుమ్మరి వారికి ప్రత్యేకత కలదు. ఆ సందర్భములలో క్రొత్త కుండలు పృజ్ఞాకముగానిత్తురు, కుమ్మరి—

“నల్లగుంటలో మన్ను నాలుగు తట్టలుతెచ్చి

ఎర్రగుంటలో మన్ను ఏడు తట్టలు దెచ్చి

నల్లగుంటలో నీళ్ళ నాలుగు కుండలు తెచ్చి

ఎర్ర గుంటలో నీళ్ళ ఏడు కుండలు తెచ్చి

ఆ మన్ను ఈ మన్ను కలరాశిబోసి

పిసికెనే కుమ్మరి మీర పువ్వోలే,*

ఇట్లు చక్కగా పిసికి సారెమీద పెట్టి త్రిప్పి కుండలుచేసి, “పెట్టినే ఆవమ్ము పుట్టపూదార—తీసెనే ఆవమ్ము సంక్రాంతికి, కాల్చి తీసిన కుండలను గ్రామములో నిచ్చుటయేగాక చేరువనున్న గ్రామములకు బండ్ల మీద గొంపోయి అందించెదరు. అట్లేయవచ్చిన కుమ్మరిని గాంచి యొక కోడలు “అత్తరో ఓయత్త కుండ లొచ్చినవత్తా,, అని యడిగి వరహాలో పగడాలో పెట్టబోగా కుమ్మరి తీసి కొనలేదు. కాని “వదియేండ్లనాటి పచ్చపడ తవుడు—మూడేండ్లనాటి ముక్కపడ తవుడు—ముంచి మూడుదోసిళ్ళు పెట్టగా—మురుసుకుంటు కుమ్మరి మూడుకొంగులు వట్టె—నవ్వుకుంటు కుమ్మరి నాలుగు కొంగులు వట్టె,, అనగా రూకలకన్న ధాన్యమునకే వారు ప్రాధాన్యమిత్తురు. వల్లెలలో ధాన్యమే పస్తుమార్చునకు వర్తించుచుండును.

తెలగ కులమునువారు ఆయా కాలములలో పండే పండ్లను, దుంపలను, కాయలను, ఆకుకూరలను అమ్ముకొని జీవింతురు. చేపలను కూడ అమ్ముదురు. “వట్టపగులు వానకురిసె—పలుగురాళ్ళ సెరువునిండె—బుడ్డ పరుక లేదురక్కే తెలుగు పిల్లలు మెరుగువెట్టే,,* అది చెరువుకుంట లున్న ప్రాంతములలోని వ్యవహారము. వీరు కూలినాలి కూడ చేసికొందురు. గొడ, గావుండ్ల, ఈడిగ అనబడు కులము వారిది కల్లమ్మకొను వృత్తి. “అందగాడు మాగొడువచ్చె—కల్ల

కావడి భుజానపెట్టుక,,--,, ఎంకిపోతున్నాది ఎంకడు పోతున్నాడు ఎంకిమిది కల్లు ఎగురుతు పోతున్నాది-గుర్రము పోతున్నాది-గునుకడు పోతున్నాడు గుర్రము మీది కల్లు గునుకుతు పోతున్నాది,,* ,,అంగులొట్టి-పొంగులొట్టి సేతూలొకసేరు లొట్టి-ధారావడ వంపమొ-గొండ్లొంతమ్మా,,* ,,కల్లు కల్లి జేసినపు-బండికయిన వోసినపు,, ఇట్టి పదాలన్ని ఈడిగ కలము వారిని గూర్చి తెలుపుచున్నవి. కల్లు కడపలు భుజము మీద మోసుకొని గాని కావడి కట్టుకొనిగాని గుఱ్ఱము మీద మోయించుచు గాని బండిమీద తిత్తులలో దోసి చేరేముచు గాని కల్లమ్ముకొనుట యగును. కల్లమ్ము వారిలో ప్రీతే యెక్కువ. కావడిగట్టి అమ్మువద్దతి సాగరసీమలో చూడగలము. గొల్ల, సాలె, దర్శి, కబిక్, ఎరుకలి, పద్దెర, బెన్త మున్నగు చిన్న కులములవారు కూడ వారి వారి పృత్తి వసులు చేయుచు జీవించుచుండుట సామాన్యము. కాని పృత్తులు లేని కూలి నారి జనము దినదినము పెరిగిపోవుట గమనార్హము. రోడ్డు పనులకు ఆనకట్టపనులకు నేడధికముగా ఉపయోగపడుచున్నారు.

జానపద సమాజములో పెద్ద కులములవారి మాటయే చెల్లుబిడియైనను సమష్టి జీవన విధానము నెలకొని యుండును. తత్సంబంధములు పట్టణ వాసుల కన్న ప్రత్యేకమైనవి. పట్టణవాసులపాలె మితిమీరిన పోటీలు గూడ పల్లెయలలో గన్పట్టవు. వీరికి కనీసాపసరములు తీరినచో చాలు. చక్కని జీవిత దృక్పథము గలవారని తలంపవచ్చును. పల్లెలను ధాన్యగారములుగా పోల్చుకొనవచ్చును. పృతి కుటుంబమున కన్ని కుటుంబములును పృతి కులమున కన్ని కులములును ఆదరణీయములు. ప్రేమాస్పదములు. (నేటి నాగరికత ముదిరిన కొలది ఇది కొంత లోపించుచున్నది.) కులము పట్టింపులున్నప్పటికిని శృంగర (కముకత్వ) విషయములో అవి పటాపంచలగుచున్నవి. ఒక ఏటిలో బ్రాహ్మణుడు స్నాన మాడుచుండగ ఒక మాదిగ పనిత కట్టెలకని వచ్చినది. వారి మధ్య మనసు కలిసినది. గుడిసెకు తోలుకొనిపోయి ఏదో మాంసము పండి,,చిప్ప

సియ్యలు—దొప్పతోటి కల్లు,, తినిపించి త్రాగించి, అప్పాలు తిన్ననోటికి ఎట్లా ఉన్నదయ్యా,, అని యడుగగా నా బ్రాహ్మణుడు—

,,మంచీగ వున్నాది మరి తెడ్డెడు వేయవే
బాజార్ల కెళ్లి పోతే బ్రాహ్మణ్డా అని పిలువవే
ఆకిట్టనుంచి వెళ్లి పోతే అయ్యవారని పిలువవే
సావిట్టనుంచి వెళ్లి పోతే చాదరని పిలువవే

మన ఇంటికి వచ్చినంత మాదిగోడనవే,, యని విన్నవించుకొని దానితో కామసంబంధములు నెరపుటయైనది. కామకత్వమునకు వావి వరుసలుగాని కుల మతములు గాని ఆటంకములుకానేరవు. మన పురాణములలో నిట్టి సంబంధములు నెరపిన కథలును గలవు. ఒకనితో లేచిపోవుట వంటి విషయములు చిన్నకులము లనబడు వానిలోనే యధికముగా జూచెదము.

,,ఎవ్వడవుర మాకెలవుడె తొవ్వ కడ్డము వచ్చినావు
కాళ్ళమొక్క గులాపోన్ని టప్పామోసెటోన్ని
ఎవ్వడవుర జోరుకెలవుడె తొవ్వకడ్డము వచ్చినావు
కాళ్ళమొక్క గులాపోన్ని ఊరు తిరిగె చాకలోన్ని
ఎవ్వడవుర మాకెలవుడె తొవ్వకడ్డము వచ్చినావు
కాళ్ళమొక్క గులాపోన్ని కుండలుజెసె కుమ్మరోన్ని
ఎవ్వడవుర జోరుకెలవుడె తొవ్వకడ్డము వచ్చినావు
కాళ్ళమొక్క గులాపోన్ని పొరంజెసె మంగలోన్ని
ఎవ్వడవుర మాకెలవుడె తొవ్వకడ్డము వచ్చినావు
కాళ్ళమొక్క గులాపోన్ని అటలాడె దొమ్మరోన్ని,,

నైజాము పరిపాలననాటి గ్రామీణ సామాజిక వ్యవస్థకు పైపాట అద్దము పట్టింది. స్వాతంత్ర్యము రాకపూర్వము పోలీసువచ్చేలు, మాలీవచ్చేలు, పట్టా రి

అనువారే గ్రామాధికారులు. వారి నిరంకుశత్వమునకు ప్రతివాడు తలయొగ్గి అణగి మణిగి యుండవలసినదే వారి కెదురుగా కంటపడినను కూడ తట్టమే. తిట్టి ఆదరింతురు. ఇప్పటికిని గూడ కొన్ని పల్లెలలో పశేలు పట్వారీలే గాక భూస్వాములై నవారు కూడ చిన్నకులములను బెదరించుకొని అధికారమును, అహంకారమును ప్రదర్శించుట వింతయేమికాదు. చాకలి, మంగలి, కుమ్మరి, చొమ్మరి, టపా మోయు ఉద్యోగి మున్నగువారు అధికారులముందు వంగి ఎంగి దండములిడుచు సాగిపోవలసి వచ్చును. పెద్ద తగవులైనచో గ్రామాధికారుల చెంతకు పోవునే గాని సామాన్యముగా ఆయా కులములలోని తగవులు కులము పెద్దల సమక్షమున తీర్చబడుచుండును. ఈ కుట్లవల్లకాడ కులమొల్లు చాలమంది కల్లందుజాలడత్తో ఓ యత్త జంగిలమ్మా, కులములోని తగవు తీర్పులకు తగవులాడిన వారు తీర్పురులుగావచ్చిన కులమువారందరికి చాలినంత కల్లుపోయింప వలసియుండును. ఒకడు తన కుమార్తెను మగతనములేని వానికిచ్చి పెండ్లిచేసినాడు. కాని ఆమె అత్త వారింటికి పొమ్మన్నను పోవుటలేదు. ముక్కిడి ముక్కోడు మూగిముచ్చులోడు మొగతానం లేనోని మొగమెట్లా సూతూనుగతిలేనియింటిలో సంసారమే సెయ్య, నని పట్టుపట్టినది. ప్రికి మగని మగతనమే తగినసరి. అట్టి వ్యవహారములలో కులము వారు పెట్టించుకొనక పోలేరు. కులమొల్లొచ్చిండు పంచాతి పెద్దారు నలుగిట్లకు పిలుస్తారు నామాటపోతాది పోబిడ్డ మొగనింటికి,* అని తండ్రి కులమువారికి జడిసి ఆమెను గీములాడుట జరుగును, అలి తగవులలో పాలి తగవులలో గ్రామాధికారులు మంచములు, లంచములు కూడ ఆశించుచుండురు. వొగనాల్ని పట్టెదెందుకీ వూరూర కలిసేదెందుకీ పదిమంది కూడే దెందుకీ పంచాయతి జేసేదెందుకీ వంటిగాజ్జి గొట్టెదెందుకీ వూరూర కూడే దెందుకీ మంచాలు ఎక్కిదెందుకీ లంచాలు తినే దెందుకీ, అందువలన జానపద సమాజములో తొలుత కుటుంబము తరువాత కులము ఆ తదుపరి గ్రామము ముఖ్యముగా మతము అనునవి వ్యక్తిని నియంత్రించుచుండును. నేడు వివిధ పరిస్థితుల ప్రభావమువలన ఆర్థిక స్వరూపము దెబ్బతిన్నది. వృత్తిజీవన మనంతప్రసిగా మారిపోయినది.

పరిశ్రమలు:-

ప్రతి పృథ్వి ఒక పరిశ్రమయే యైనను పృథ్వికిని పరిశ్రమకును సూక్ష్మ వై విద్యము గోచరింపకపోదు. పృథ్వి ప్రత్యేకముగా కులమునకు సంబంధించినది. పరిశ్రమ వివిధ కులములవారు చేయదగినది. పృథ్వులమధ్య వడుగు పేకలవంటి సంబంధముండును. పరిశ్రమ లేమో యెగూతదిగుమతులతోగూడి యుండునవి. బెల్లము పరిశ్రమ, నూనెపరిశ్రమ, పెత్తనపరిశ్రమ, మత్స్యపరిశ్రమ ఁంటి చిన్న పాటి పరిశ్రమలమీద ఆయా పాండిత్య పల్లయుల జీవితము గడచును.

చిత్తూరు, కోనసీమలలో చెఱకు నమ్మద్దిగా పండుటచేత సామాన్యముగా ప్రతి చెఱకు తోటవద్ద ఒక గానుగ, బెల్లముచేయు పరికరములుండుట చూచెదము. వండిన చెఱకు గడలను ముక్కలుగా నరికి గానుగలో వేసి రసము పీసి పాకము చేయుదురు. “నైరానాగానిగిల్లా—కట్లనరక లోకమేలేటి నాముద్దు గానిగా—కొత్త కోబోళ్ళొచ్చి కొలత బెట్టించిరి—గుండ్లూరువారొచ్చి గుర్తుబెట్టించిరి—బారాం వారొచ్చి సెరకు నాటేసిరి... .... గానుగింట్లో ఆసెరకు గట్టి వాగినట్లుండి—కరణంకాడ ఆసెరకు కంచువాగినట్లుండి,, గట్టిమోగినట్లు, కంచు మోగినట్లు కరకువారి చేపదేరిన వెంటనే చెఱకు తోటను నరికి గానుగలోవేసి ఎద్దులను గట్టి త్రిప్పుదురు. ఇట్లు “పంట పంట సక్కెరాయె,, అది ఇంచుక “పాకుదప్పిన బెల్లమాయె,, పాకముబట్టిన బెల్లమును రకరకములైన ఆకారములలో అచ్చులుపోసి ముద్దలుగా చేయుదురు. అమ్మటకది సిద్ధమంకాగానే వర్తకులు వచ్చి బేరమాడి పోవుచుందురు. ఎస్తువు మంచిగా లేకపోయినచో పేరు పెట్టుట సరేనరి. “రాయపేట వర్తకులు రంగులేద,,నిరి. మంచిదేయయినచో బాగున్నదందురు. “చాడేవల్లి వారు నరుకు బాగనిరి—వలమనేరు వారు పైక మిచ్చిరి,, బెల్లమేగాక నువ్వులు, పేరుశనగలు, కుసుమలు గానుగకుపోసి త్రిప్పించి నూనె తీయుదురు.

„గంపల్ల నూగులన్ని గానిగెలదోసి-గానిగెల కొమ్మలూకు ఏనిగల గట్టి
 ఏనిగల కొమ్మలూకుడెనిగలగట్టి-ఏక్కెక్కి రొక్కంగ ఎల్లెసమ్మనూనె,*
 ఇట్టి నూనె పరిశ్రమ ఈనాడు పర్లీయుల చేతులలో నుండి జారిపోయినది
 ఏప్పత్తి లేని కూలినారి వారు (ముచ్చముగా మాలమాదిగలు) తంగెడు కట్టెలను
 దెచ్చి వాని బెరడును జీసి ఎండబెట్టి యమ్మట కూడ జరుగును. „చౌనొచ్చె
 సిరిబండ మీద నాసామి-చెక్క గొట్టె సోరపిల్లో నాసామి,* అను పదము
 చెక్క పరిశ్రమను గూర్చి తడవినది. మేదరి వారు గుల్లలు, తడకలు, పెట్టెలు
 మొంటెలు, సిబ్బులు, చేటలు మున్నగునెల్లి అమ్ముకొందురు.

„గుమ్మడాకు సీరిందో గుల్ల ల్లిందో
 తాటాకు సీరిందో తడుకలల్లిందో
 పేటాకు సీరిందో పెట్టెలల్లిందో
 మొగులాకు సీరిందో మొంటెలల్లిందో
 చిక్కుడాకు సీరిందో సిబ్బులల్లిందో
 చాచుట్లల గుల్లలు గుజి గుచ్చుకోని
 పోయేనే ఆ బండి రాజుల వాడల్లా, ఇట్లల్లినవన్ని గ్రామములోనే
 గాక చుట్టుముట్టు పల్లెలకు కూడ పోయి అమ్ముకొని వర్తురు. అల్లికలో చక్కని
 నై పుణ్యమును గూడ ప్రదర్శింతురు

స్త్రీలు రాట్నముమీద దారము వడికి దగ్గునున్న సంతకపోయి అమ్ముకొని
 జీవించుట ఇటీవలి కాలము వరకు జరిగినది. ఇంటింట „రాట్నాల మ్రోతమ్మ
 రవ్వలామ్రోత,, లేనట. ఇట్టి „ఏకుల్ల రాట్నము కాళ్ళ సంతెక్కు,, గాను,
 కలవారి ఆల్లుడి కాళ్ళ సంతెక్కు,,గా నుండెడిది. స్త్రీలు విరాషము లేకుండ
 పరిశ్రమించు చుండిరి. „ఏకేకు ఒకవార ఎల్లుండి సంత,,వడికినదానిని సంతకు
 బోయి అమ్ముకొని దిన పెచ్చములు తెచ్చుకొని జీవించుట జరిగినది. ఈనాడు
 ప్రత్తి పంటలు పండెడు ప్రాంతమున ముడి ప్రత్తిని ఎగుమతి చేయుచున్నారు.
 మిల్లు వత్తముల వాడుక హెచ్చినది.

గొల్లలు మొదటినుండి పాడి పరిశ్రమకు పెట్టినది పేరు. మగవారు గొట్టలను వేకలను కాసినచో ఆడవారేమో పాలు, పెరుగు, వెన్నలను నెత్తిన బెట్టుకొని అమ్ముదురు. తెల్లవారుజామున లేచి చూచినచో ఊరంత „కనకగిరి గొల్ల”రి కవ్వాలమోత,, లే వినిపించుచుండెను. పాడి పరిశ్రమ నేడు గొల్లల నుండి వికేంద్రీకరింపబడినది. పశుభుత్వము చేతిలో పెద్ద పరిశ్రమగా మారినది. గొట్టల ఉన్నిని కత్తిరించి గొంగళ్ళు నేసి అమ్ముట కురుమ గొల్లలకే చెల్లి యున్నది.

చేపలను బట్టి అమ్మెడు మత్స్య పరిశ్రమ మీద ఆధారపడి జీవించు వారు జెన్నలు, జాలరులు. ఇట్టివారు మన తెలుగు దేశములోని నముద్ర తీర మందలి విశాఖపట్టణము, మచిలీపట్టణము వంటి ప్రాంతములలోను, గోదావరి కృష్ణా తీర ప్రాంతములలోను ఉందురు. వీరు తెల్లవారినది మొదలుకొని సంజుపాడు వరకు చేపలను వేటాడి తెచ్చుకొనుట నిత్యకృత్యము. చేపలను పట్టునపు డుత్సాహముతో పాటలు పాడుట పరిపాటి. „గంతులేసే గండు మీన—పరుగులెత్తే పండుగొప్ప—వాలలాడే వాలు చేప.....బెదిరిఎగిరే బేకినపిల్ల—రండి రండి నా వలలో పడండి,, నీటిమీద రకరకములైన చేపలెల్లెట్లు ఎగురుచు మునుగుచు కన్పించునో అట్లట్లు జాలరులు ఒడుపుతో వలలాడ్డి వానిని పట్టెదరు. పట్టిన చేపలను వలలనుండి దులుపునప్పుడు „కట్టె చేపలన్ని కారిపోతున్నాయి—బేడిన పరిగెలు బెదిరి పోతున్నాయి—చేదు పరిగెలన్ని చెదిరి పోతున్నాయి—మట్టగిడన లన్ని కొట్టుకుంటున్నాయి—పండు గొప్పలన్ని పారాడు తున్నాయి గండుమీను లన్ని గంతులేస్తున్నాయి—వొంజి పిల్లలన్ని వారిగి పోతున్నాయి—ముక్కు జెల్లలన్ని మూలుగుతున్నాయి,, కాని, మిడనరముతో „చెంగున యెగిరేటి చేపల్ని పట్టుకొని—బుంగలో యేసుకుని—బంగమేమి చేయకుండ (చంపకుండ),, అన్నింటిని అంగడిలో నమ్ముకొని వత్తురు. పైపాటలో జాలరులు బట్టెడు చేపలలో అనేక రకములు పేర్కొనబడినవి. జాలరులు నీటిమీద చూపెడు సాహస మద్భుతమైనది. వారల్లకొనెడు బుట్టల యొక్క, వలల యొక్క పనితనము జానపద కళాత్మకము. నిత్య జీవితములో గలిసెడు వ్యక్తులకు

సహితము గుణమును బట్టి చేష్టలను బట్టి ఆయా మత్స్య నామములను పెట్టుకొని పిలుచుటలో వారి యభిరుచి, చాతుర్యము పెల్లడి యగుచుండును. జాలరులంత చిన్న చిన్న పడవలు, దోనెలు వేసికొని ఈ తీరమునుండి ఆ తీరమునకు చేరుకొనుచుండుట వలన కొందరు వారి సహాయముతో తీరములు దాటుచుందురు. తీరము దాటించు సందర్భములో నొక పడుచునకు జాలరికి మధ్య నడచిన సన్నివేశము వారి శృంగారమున కొక ఋద్ధేశ్యము. ఎవరు మీద ఏరొచ్చె జాలేరన్నో—నన్నేరు దాటెయ్యలో జాలేరన్నా,, అని యడుగుచు ముక్కెర, వడ్డాణము, కడియము లెన్నియో యిచ్చెదనన్నవా చిన్నది. కాని జాలరి చిన్న సన్నవాడు కాడు. ఆమె చేత ముళ్ళి వచ్చినప్పుడూ జాలేరన్నా—మంచిగ మాట్లాడుతాను జాలేరన్నా,, అనిపించుకొని ఏరుదాటించుట పొసగినది.

నావిక జీవనము:-

శాతవాహనుల కాలమునకే తెలుగుజాతి సముద్రయానమున ప్రసిద్ధి కెక్కినది. ఇప్పటికిని సాగరసీమలోని తీర వాసులలో నిట్టి సంప్రదాయము మిగిలియున్నది. పొగబండ్లు, మరబండ్లు వచ్చిన పిదప వారిలో సహితము మార్పు జరిగినది. అయినను పడవ నడుపుకొని బ్రతుకుటయే వృత్తిగా నెంచిన వారు సముద్ర తీరమందు నదీ తీరములందే కనిపింతురు: ముఖ్యముగా విశాఖ పట్టణము, కాకినాడ, ఎలమంచిలి, భీముని పట్నము కళింగ పట్నము వంటి ఓడరేవులే వారికి మజిలీలు. ఈవలనుండి యావలి దరికి సరకులు చేరవేయుట ప్రయాణికులను తీసికొనిపోవుట వారి దినచర్య. నీటిని నమ్ముకొని కూటికి ఆశపడు శ్రామికులు. వారి జీవన రచనకొక ప్రత్యేకమైన శైలి కలదు.

లంగరెత్తి గడలువేయుచుండ సముద్ర తరంగములను చీల్చుకొనుచు రివ్వరివ్వన పడవ సాగిపోవు చున్నప్పుడు కళాసుల (పడవ నడుపువారి) హృదయము సముద్రముపలె నుప్పొంగి పోవుచుండును. గడ యెత్తుటలో

దిండుటలో గలుగు ఉచ్చాస నిశ్వాసముల కనుకూలముగా మొట్ట మొదట
 ,,హైలేసా హైలేసా, హైలేసా, ఏలియాలా ఏలియాల ఏలియాలా,, ఏలియాలా
 బలేసా జోరుసెయ్యి-బలేసా బారుసెయ్యి-ఏలేలో-ఏలేలో,, ,,హవ్వారి హవ్వ,,
 ,,జంబై లే జోతులంగరు,, అనునవి ఊతపదములు. లయబద్ధముగ వెలువడు
 చుండును. ఊత పదములమీద వారి యుత్సాహము శ్రమను గమనింపదు. అవి
 పల్లవిగా వర్తించును. పడవ నడకను బట్టి కూడ లయ మారు చుండుట
 గమనించెదము. అటునిటు పడవ సోలుచుండుట గమనించి తోడిసరంగులను
 (కళాసులను) హెచ్చరించుచు ,,అయిలపట్టు-బిల్లకట్టు-అద్దిరబాబు-అక్కడవట్టు,,
 మని చురుకుదనమును కల్గించుచు ఒడుదుడుకులు లేకుండ నడుపుచుందురు.
 ఉబ్బొంగు కెరటములు, సుడిగుండములు వారిని అదరగొట్టు చుండును.
 రాత్రులందు దరిదాపులు గానక తికమకవడుచు ,,దండాలు గంగమ్మ-దండాలు
 గొరమ్మ-కళ్ల కనిపెట్టండి మాకన్నతల్లూ,, అని నదీ దేవతలకు చేయెత్తి
 మ్రోక్కుచుందురు. పడవ చక్కగా సాగిపోవుచున్నప్పుడు గాలి గలగలు,
 ఏటి అలల మిలమిలు వారి పగటి కలలకు ప్రాణము పోయుచుండును.
 కొంగ్రొత్త ఊహలకు చిగిరింతలగుచుండును. ,,రవ్వ మువ్వల తెప్పరవ
 గాలికి,, వెళ్లుచుండ వారి మనః స్థితిని ఊహించ వలసినదే. కనిపించియున్న,
 కనిపించుచున్న, కనిపించున్న కొంతల మీద కమ్మని కథలు కట్టుట వారికి
 కరతలామలకము.

జీవితమంత పడవ మీదనే గడచుట, ఆనందమంత అలల మీదనే తీరుట
 వలన ప్రతిక్షణము పాటయే తోడునీడ. ఆ తోడునీడలో మదన విహారమే జాడ.
 ప్రవాహపు మలుపులో పాట కలుపులో మదనుని పిలుపులో బడి ఏటిబోటి ఎద
 మీద పారాడు నన్ను చూడవలె వారి ప్రణయ సామ్రాజ్యపాలన! వెన్నెల
 రాత్రిరేయైనచో వెన్నెలకు వన్నెబెట్టినట్లుండును. ,,అంతరాల పడవ మీదపైసా
 అందిపూలు కొయ్యబోతె హైసా - కొమ్మతూగి కొప్పు నిండు హేసా,,

వడప ప్రయాణములో కొమ్మలెక్కడివి? పుష్పలెక్కడివి? ప్రక్కనుండిన గుమ్మమేకొమ్మ. ఆ కొమ్మ కొప్పునిండ పూలే. అవి అందుకొని సరసమాడ బోవుట,, లేని పోని రవ్వలొచ్చు,,నట. వీరిలో రంకుతనము లెక్కువగా గన్పట్టును. సరంగు,,నట్టేట వడపకీ వడుచుదానా-గట్టు లేదు పుట్టలేదు పల్లెదానా,, అన్నప్పుడు,,నందె చీకటి పడ్డాది వల్లెమామా-గడపేసి ఒడ్డుకురా పల్లెమామా,, అని వడుచుది మారుబలికినప్పుడును, ఒకఅర్థములో ఆయావసులకు సంబంధించిన వ్యవహారము, మరొక అర్థములో శృంగారమునకు సంబంధించిన వ్యవహారము సర్వసాధారణముగా ద్యోతకమవుచుండును. ఈ రెండవ యర్థమే వారి ఉద్దేశము.

ఓడ మీద చిన్నవాని చేతికి ప్రేళ్ళనిండ ఉంగరములు చూచి యొక ముండ మనసు ఉండలేకపోయినది. పాపమా చిన్నవాడు దానితో,,మాడునెల్లా ముండపోరు,, జేయ,,ఆరునెల్లా జన్మకైదు,, అనుభవించినాడు. అంతే కాదు,,ఎక్కరాని వడపమీదా సెప్పరానీ దుఃఖ మొచ్చినది,,. గతానుభవములన్ని అప్పుడప్పుడు వడప నెమరు పేయుచుండ వారికి దుఃఖముండకపోదు. లంగరు త్రాడు తీరమునకు లాగుచున్నప్పుడు కూడ వారి కన్నులు ఏ చిన్న దాని మీదనో పోవుచుండుట పరిసాటి.,,జంబై లో పోకుల లంగరి-చిన్నదాని ముచ్చట చూడు-కళ్ల నిండ కాటుక చూడు-వాలు జడల చిన్నదాన-ఎల్లిపోయే చిన్నదాన,, అనుచు సఖశిఖ పర్యంతము చూపులలో దాని రూపమును జిక్కించు కొని, త్రాడు,,లాగి నోడేలాలుకాడ,,ని, అట్లు చేయని వాని కన్ను ఆ చిన్నదాని మీదనే పోయినచో ఆ,,లాగనోడే లంజకాడ,,ని విశ్వయించుకొందురు. ఇంకను,,లాగనోడే నల్లరాయి-రోసమేల లేదురో-మీసమేల లేదురో-మీసముంటే మిరపకాయ-లేకపోతే దొండకాయ,, అనుచు పొరుషమునకు పురి యెక్కించుచు ఆ పనిని నెరవేర్చుట జరుగును.

ఎంత కఠినమైన పనిగాని పల్లియుల చేతులమీద అవలీలగా జరుగుటకు

శ్రమనివారణకు ఏదోయద్భుతమైన మంత్రపు బిగువువారి పదాలలో అందలి లయలలో ఇమిడి యుండవలెను. లేనిచో వారి అచ్చపు పలుకులలో అనుభవై క పేద్యమైన మధుర భావలహరులు లాస్యము చేయుట యేమి? నిండుదనముతో పరిశీలించవలెగాని కనిపించుటలో మొరటు దనముగా, వినిపించుటలో మురశీ రవముగా అనిపించెదరు వారు. ఏరువాక సాగుచున్నను, ధాన్యమిల్లు చేరుచున్నను, చెరుట లోలుకు చున్నను, చేదు మ్రింగుచున్నను వ్రజలందరన్యోన్యముగా బ్రతుకవలెననియే ఆశించుచుందురు. అట్లే పడవ నడుపు వారు కూడ, నేలను నమ్మి ఏలేలో-చెట్టా వున్నది హైలెస్సా-చెట్టును నమ్మి ఏలేలో-కొమ్మా ఉన్నది హైలేసా-కొమ్మను నమ్మి ఏలేలో-రెమ్మా ఉన్నది హైలేసా,, అనుచు నొకరి కొకరు అందగానుండి కలిసిమెలసి యుండవలెననుటకు వారినిర్మల మానసమే కారణము.

కూలికి గాని కులుకుటకు గాని పడవల మీద స్థలాంతరమునకు, రంగమునకు (రంగూన్) పోయెడు వారికి రేవు చక్కని తావు. కాని, ప్రేయస్థీ జనమునకు దిగులులావు. ప్రేమించి పరిణయమాడిన ప్రీయుడు తన ప్రీయురాలి నొంటరిజేసి ఓడమీద స్థలాంతరమునకు పోవుట పాడియా? అట్ట వాదొకడు అందమైన ప్రీయురాలి మోమును చంద్రబింబముగా నెంచి, చూస్తుంటే గుండె చల్లబడత దాని గునికాడిన మారాజు,, కంచాన సర్దెట్టుకొని తెల్లని వెన్నెలోనా కసిగాటు గొట్టుకుంటూ కలువరించిన మారాజు,, ఇట్టి వానిని ఆ ప్రేయసి నమ్మకొని మనసిచ్చు కొనగా, భీమారం పట్నంలోనా పెద్దలందరుజూడ పెద్దాపందిరిలోనా పెళ్ళాడి,,నాడు. కాని, కొన్నాళ్ళ ముద్దు ముచ్చటలు వీర్చు కొని యెందుకో స్థలాంతరమునకు వయనమైనాడు. పాపమాపడతి కాటుక కరగి పోయినది. ఆ కాటుక కన్నుల జూచి-కన్నీళ్ళు చేత తుడిచి కావలించు,,కొన్న ఆ మహారాజు ఓడయెక్కి బయలుదేరినాడు. అప్పుడా ముద్దరాలు ఓడెళ్ళి పోతున్నది-మారాజు-ఓడెళ్ళి పోతున్నదీ,, అనుచు వలపు వీవెలలో చుట్టుకపడి

విలపించుచుండ ఆరేపంత ఆశకొట్లాడినట్లుండును. ఇట్టి యెడవాటను దొంగ
నున్న మరొక వనిత ప్రియునితో,,వచ్చెవరకు వక్కలోను చుట్టగాను
తన్నెల్లరా-వచ్చినదాక చెప్పకుంటాను,, అనుట దాని అనురాగమునకు పురః
వతాక పట్టినదా గుండెలోతులోని మర్మము.

మరొక కోదేవయను కాడు తన చెంచు (భార్య)తో సరస విలాసములు
చాలకనో యేమోగాని రంగము పోవుచు లాను,,మళ్ళీ వచ్చిందాక మర్నామరవ
నంటూ శేతులో శెయ్యేసి శెప్పాలి శెంచూ,, అన్నాడు. కాని, చెంచుకు వాని
మర్మము తెలిసినది. ,,ఏపూర నేవల్లె దేనిమీద కన్నేళినవో-యెంటాననాగినివు
తుంటారిమామా-కూదొండి పెడతాను గుడ్డుకీ పెడతాను కూడా తోడుకపోవా
జోడుగా మావా,, అని పేడుకొనుచు తన ధర్మమును పాటించెదనన్నది. అవి
ఇవి తెచ్చెదనన్నచో ఊరుకొనుననుకొని వాడు,,కోకాజరీ తేస్తా కొప్పుబిళ్ళ
తేస్తా-నవ్వుతా శెలవిచ్చి నన్నంపెశెంచు,, అన్నప్పడు కూడ ఆది వినలేదు.
ఒల్లనన్నది. తోడునీడగా తోలుకొని పొమ్మన్నది. వాడు మాత్రమందుల కంగీక
రింపక ఉత్తుప్రేమ కనబరచుచు దాని ,,శంపా ముద్దెజ్జెకొని శెల్లోబాయ్
ఏడవకు,, మని విడిచి పోయినాడు. సముద్రమును చేరజాలక ఇంకిపోయిన
నదిసరె అయినదాచెంచు. ఉత్త మెరుగులబడు మిటారి కత్తె లను గూడి మోస
పోవుట నగరముల కనుభవమే. రంగము వచ్చి వాడు తళకు బెళకుల జూచి
కిష్టారితమంత కానుకలు వెట్టి భంగపడినాడు. ఉన్నచోట హృదయ మిచ్చిన
కన్నీయను విడిచి వచ్చినందులకు వడ్డపాటులను దలచుకొని వళ్ళాల్తావమున
కుములుట జరుగుచుండును. ,,ముద్దుగుమ్మ నేడిపించి సిరిసిరిమువ్వ - పాడు
ముండలకు బెట్టినానె సిరిసిరిమువ్వ-నముద్రాలు దాటిపోతె సిరిసిరిమువ్వ-పైసా
యైన లేకపాయె సిరిసిరిమువ్వ-బుద్ధి లేక రంగమెళ్ళి సిరిసిరిమువ్వ-ఈ రద్దిపాలు
బడ్డానే సిరిసిరిమువ్వ,, అనుచు బుద్ధి తెచ్చుకొనుట యగును. ఒడిసిన పిమ్మట
విడువదా తలదిమ్ము; ఇట్టి వివిధ సంఘటనలను గూర్చిన పాట లన్నియు పడవ
నడుపువారు పాడుచుందురు.

తాత్త్విక జీవనము:-

పరమాత్ముని నిజస్వరూపమును, నిజస్థితిని తెలిసికొనుటను తత్త్వము (తత్-అది (పరమాత్మ); త్వం-నీవు (జీవుడు) అని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. తత్త్వమునే వేదాంతమని వ్యవహరింతురు. నిరంతర మిట్టి తత్త్వ చింతనమున మునిగి మనుగడ సాగించుటయే తాత్త్విక జీవనము. అది జీవాత్మ పరమాత్మ సంబంధ బంధురమైనది. సృష్టి రహస్యమునకు రాచబాటయైనది. పరమోత్కృష్టమైన జీవిత లక్ష్యమైనది. విశ్వములో ప్రపర్యథమును తత్త్వాన్వేషణలో ముందంజవై చి ఋజు మార్గమును జూపినది మన వైదిక జాతియే. మన భారత దేశమే. అందుకే పాశ్చాత్యులు జీనిని తాత్త్వికుల దేశమనిరి. పాశ్చాత్య దేశములలో తత్త్వమున కంటె ముందు మత భావనమే యున్నది. అదే తత్త్వముగా మారినది. గ్రీకుల తోడనే తొలుత ఆ దేశములలో తత్త్వాన్వేషణము ప్రారంభమైన దని తత్త్వజ్ఞులు చెప్పుచుందురు. అనలు, జ్ఞానమునకు తెలివికి తూర్పు సీమలకు యాత్ర అవసరమని గ్రీసులో సామాన్య విశ్వాసము, 1. అట్టి, గ్రీసులో మత సూత్రములు, సిద్ధాంతములు తత్త్వముగా పరిణమించినవి. భారతంలో తత్త్వ చింతనమే మతమైనది, 2. కనుక, మొదటి నుండియు భారతీయులది తాత్త్విక జీవనమే. పాశ్చాత్యులది మత దృక్పథమైనచో మనది తాత్త్విక దృక్పథము. వ్యవహారములో మతమున కంటె తత్త్వమునకే విశిష్టమైన, సువిశాలమైన పరిధి యున్నది. జీవప్రకృతుల స్వభావ మెట్టిదో తెలిసికొనుటకై చేయు సమాలోచనయే తత్త్వము. సత్యమును గూర్చిన చింతన రెండు మార్గములుగా సాగినది. ఒకటి దివ్యానుభవము-సంప్రదాయముతో ఆరంభించి అటనే ఆగిపోవును. అదియే మతము. రెండవది తార్కికుల

1. ప్రాకృత్తిమ తత్త్వశాస్త్ర చరిత్ర-ప్రథమ సం. పుట 14

2. ,, ,, ,, ,, పుట 8

యుక్తులపై ఆధారపడి యున్నది. అదియే తత్త్వము,, 1. పాఠ్యాత్ములలో ఈ రెండును రెండు దృక్పథములలో సాగుచు ఒక్కొక్కప్పుడు పరస్పర ప్రభావములకు గురి యగుచు ఉండినప్పటికిని దానికేచాత్యత కనబడలేదు. కాని మన దేశములో మతమును, తత్త్వమును పేరుపేరుగా చేసి పరికించుట చూడదు. విడదీయ లేని విషయమని ఇదే యది అదే యిది అన్యుట్లు యందును.

తత్త్వచింతనములో మనవారు ,,అహంబ్రహ్మస్మి,, ,,తత్త్వమసి,, ,,సర్వం ఖర్విదం బ్రహ్మ,, అను వరకు పోయినారు. తన్నుతాను తెలిసి కొనుటయే పరమ రహస్యము. ఆ పరమ రహస్యములోనే జగద్రహస్య మిమిడి యున్నది. ,,జగద్రహస్య సమస్యల సర్వము చేసికొనుటకై చేయు మానవ ప్రయత్నమే తత్త్వ శాస్త్ర కర్తవ్యము గాన నది జాతి, సంస్కృతుల సంస్కారమునకు లోనై యుండును 2. జాతి సంస్కృతుల సంస్కారమునకు సామాన్య జానపదులు మూలభిత్తికలు. తార్కికమైన నిగూఢ తత్త్వము వారి కెరుక లేకున్నను ,,అయ్యో దైవమా ఎందుకీ పుట్టుక పుట్టించినపు-ఈ ఆటంత ఉత్తదే-కొంచెవోక ఎందుకుంచినపు-అంతా నీమాయ,, అను రహస్యము వారి బ్రతుకు దెరుపు నందడుగడుగున వినగలము. ,,నేను,, (జీవుడు) ఉత్తదే,, ,,నీవు,, (పరమాత్మ) నిత్యము, సత్యము, అనెడు సత్యము వారి హిపిరిలో గలిసిపోయినది. ,,నాకు సావన్న రాకసాయే,, అను వారి నిర్వేది భావన జీవిత సమస్యల నుండి విముక్తి పొందదలచియే. బుద్ధ భగవానుడు కూడ జీవిత సమస్యను కడ తేర్చుట కొరకే సంసారమును త్యజించి తపస్సు చేసి తుదకు సిద్ధిని పడసి, తత్ సమస్యా నిష్పత్తి మార్గమును గనుగొన్నాడు. కాని భగవంతుని విషయములో నతడు దాసీనుడైనాడు. సమస్యా నిష్పత్తి మార్గమును దెలిపి

1. ప్రాకృప్తిను తత్త్వశాస్త్ర చరిత్ర-ప్రథమ సం. పుట 10

2. భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము-1వ సంపుటము-ఆధ్యా. 1 పుట 4

కొనలేక, పాటింప జాలక, వల్లీయులకు భగవంతుని మీద దూడకు ఆపు మీద నున్నంత మమత, అనుబంధము. ఈ యనుబంధమే జీవాత్మ పరమాత్మకున్న అవిసాఖావ సంబంధము. అదే అద్వైతము. పరమాత్మయందు సంలీనమగుటకు జీవాత్మ వడు యాతన వల్లీయ హృదయములో పరిశీలింపవచ్చును. అసలు ఇది తత్త్వము అని వారికి తెలియ కున్నను తద్బీజములు వారిలోనే కలవు. పంచ భూతాత్మకమైన ప్రకృతికిని వారికిని దగ్గర సంబంధ మున్నందు వలననే నేటికట్టి బీజములు మిగిలి యున్నవి. గ్రీకు తత్త్వ విషయమున చెప్పబడినది కూడ తీనినే బలపరచుచున్నది 1. తత్త్వమును గూర్చి ఎవరెట్లు చెప్పిరి, దాని స్వరూప స్వభావముల మీమాంస యెట్టిది యనుట కాదిట. సూక్ష్మముగా తత్త్వమననే మిఁ వల్లీయులలో బీజస్యాయముగా నది యెట్లు గోచరించు చున్న దనునదే ప్రస్తుతము.

వగ్గము బట్టిన రైతు, మగ్గము నేయుసాలె, ఉగ్గు బట్టించు తల్లి, ఉరకలిడు బాలుడు, మగ్గిన ముడుసలి, మ్రుగ్గులిడు బాలిక, కూలిసాలి జనులు, కుమ్మరి, కమ్మరి మొదలగు వృత్తుల వారు తమ తమ పనులలో ఒక్క మూలైనా తాత్త్వికముగా బలుకని దినముండనేరదు. ఏ కష్టమునకో నష్టమునకో భగవంతుడు వారి హృదయములలో భజింపబడుట సామాన్యము. అసలు హిందువులలో తాత్త్విక చింతన లేని కార్యముండదు. ఇచ్చట పొట్ట నేత బట్టుకొని కడప కడప చెంత చేయి చాపెడు బిచ్చగాండ్ర నాలుక మీది నుండి తాత్త్విక వాసన లోలుకు చుండును. అంతేగాక, తత్త్వము ద్వారా సంఘ సంస్కరణమును, సీతినీ, యోగమును, వైరాగ్యమును మున్నగు వానిని బోధించుట కూడ పొసగును.

1. ఆచార్యవసానమున గ్రీకు తత్త్వము కలా కవిత్వముల వలె జనసామాన్యల మనసులవృద్ధి అయి హెలెనిక్ సంస్కృతిలో నజీవాంశమై అలరారెను,--
ప్రాకృత్తమ తత్త్వశాస్త్ర చరిత్ర-2వ సంపుటము పుట 23

పల్లెయులు పాడెడు తాత్త్విక పదాలు, కీర్తనలు మున్నగునవి ఉపనిషత్సారమును దేశమంతట వ్యాపింపజేసి భారతజాతికి పరమార్థ చింతన గల ఛార్మిక జీవనమును నిలిపినవి.

“నాదేటి బతుకాయరన్నానే నాదె సావకపోతి రన్నా,, ప్రాపంచిక ప్రియాసలలో జిక్కువడి విరక్తుడైనవాడు తక్షణమే చావునుకోరు కొనుట నహజము. చచ్చినచో దుఃఖము నుండి విముక్తి కలుగునని విశ్వాసము. అనగా జీవాత్మ పరమాత్మలో కలియుటకై పడు తపన పై పదములో నున్నది.

“ఆంగములో ప్రాణలింగమై వున్నంగముందు మా గతి చెప్పరో లింగయ్యముందు మా గతి చెప్పరో... .. కాశికే కడ నిద్ర కనక పురమూ తేరుకై లాసమంపించరో లింగయ్య కై లాసమంపించరో,, ఆంగములో ప్రాణలింగ మనగా దేహములో దేహియని అర్థము. సంసార బంధమున నిరికి యమ యాతన పడుచు జన్మరాహిత్యమునకై భగవంతుని వేడుట భాగవతములోని గజేంద్ర మోక్ష ముట్టమును దలపింపజేయును. అనంత దుఃఖ సీమయైన సంసారములో మధ్యనున్నట్టి దేహికి సుఖ మన్నది లభించదు 1.

“గడ్డికూడె తింటు గడ్డిలోనె వుంటు

గడ్డిలో పాణమొదిలి కైలాసం సూత్తము,, అను పదము తత్త్వ రహస్యమున కొక మచ్చు. అనుభవములోనే జానపదులు జీవ ప్రకృతుల స్వభావమును గ్రహించు చుందురు. అదే తిని అదే యై అందులోనే కలిసి పోవుట అనునది దేహము పంచ భూతాత్మకమైనదని భావము.

---

1. “సంసార ఏవ దుఃఖానాం సీమాంత ఇతి కథ్యతే-తన్మధ్య పతితే దేహే సుఖమాసాధ్యతే కథమ్,, -యోగ వాసిష్ఠము-ఉపశమ పృథకరణము సర్గ. 9 శ్లో-52

„దేముదయా దేముడూ మాయదారి దేముడూ

నల్లని డేకాల పాలు తెల్లచేసె దేముడూ

తెల్లని పొల్లని నీళ్ళు, తెల్లచేసె దేముడూ,, నల్లని డేకల పాలు తెల్లగా నగుట, ఆ తెల్లని పాలలో గలిసెడు నీరు గూడ తెల్లగానే యగుట యంతము విచిత్రమే. సృష్టి వైచిత్ర్య మంత దేవునిమాయ. జగత్తంతయు భగవంతుని మాయమే అన్న తార్కిక చింతన పల్లెములలో ముద్రవై చుకొన్నది.

„అవ్వారె ఒడుకు లొకాటెగాని_వరమాత్ముని దయ ఏమున్నదో

కోడికి నెమరికి మరి కోయిలకు_కూత గలిపి మరి ఇడిసినదెవరో

గొట్టెట ఒట్టెట మరి ఏనూగకు_నలుపు గలిపి మరి ఇడిసినదేవరో,,*

నడుస్త జీవులలోని ఆత్మ ఒక్కటే యను సత్యమెరిగి, అంతయు వరమాత్ముని దయమే అని ప్రగాఢ విశ్వాసముతో నుందురు. అతని కృపరేనిచో ఏ పని కాదనెడు అచంచల విశ్వాసము వారిది.

„ఎంత వొడ్డవాడమ్మ యమధర్మరాజు

ఇన్ని పనులు విడిచి చెంట రమ్మనెను

పుట్టిన బిడ్డల విడిచి పుట్టిల్లు విడిచి

కలికి వై కుంతము కలదు రమ్మనెను,, ఇల్లు, పిల్లలు జెల్లలు, ఎవ్వరు తనవారు కారు. తాను ఇహమునుండి వరమునకేగునప్పుడు వారందరిని విడిచియే పోవుట సహజము. „ఆలుబిడ్డలచూసీ అతిమోహ పడకే_నీకన్నీ జస్మములా వారేరీ మనసా_సిరిసంపదలు చూసి మరువాకె మనసా_ఇది తీరదాటు బొమ్మలాట తెలిసీ తెలియక నీవు చెడిపోకే మనసా_వరతత్త్వ మార్గము కనుగొనవే మనసా,, అను భావనలో „అత్మఒక్కటే తెలిసికొనదగినది,, 1 అను తత్త్వరహస్య మిమిడి యున్నది. పునర్జన్మమును గూర్చిన ఆలోచన గూడ పల్లెములలో

సుస్పృష్టము. తార్కిక సిద్ధాంత రాద్ధాంతములతో పాడుకొన్న భావములు గావు ఇవి. ఇంతంత మాటలలో అంతంత జీవిత రహస్యములను, లక్ష్యములను అప్రయత్నముగా రంగరించుకొన్నట్టివి. విగ్రహారాధన విషయములో, లొక్కితే రాయి మొక్కితే దేవుడు,, అన్నట్టి వారి పసిడిపలుకులలో అనంతమైన రాత్రివీక చింతన సూక్ష్మీకరింపబడినది. జీవాత్మ పరమాత్మలో గలియుట అనునచెంత సత్యమో వారిలో తత్త్వము అంత సహజ భూతమైనది.

„ఈవేళ యింట్లోను రేపు మంట్లోను,, కలిసెడు సంగతిని,, ఇంత తెలిసీ నరులు విస్తరించేడు,, గదా యని నరులలోని అజ్ఞానమును పేర్కొని చూపగలరు వారు. ఈ భావములో, సృష్టి స్వప్న మాయా స్వరూపమైనది1 యను రహస్యము ద్యోతకమగుచున్నది. అనగా „జగన్మిత్య,, యని యర్థము.

„దొడ్డికి తలుపులు తొమ్మిది తోవలు

తోటకు తెరువెది భామా_పూల_తోటకు తెరువెదిభామా,,

„తొమ్మిది తొర్రల గుడిసె లోపల

సొమ్ములెక్కడ దాతు సుమ్మి,,*_మానవుడు తొమ్మిది త్రోవల దొడ్డి వంటి, గుడిసెవంటి వాడు. కనుక ఒక మార్గము గాని, ఒక లక్ష్యము గాని ఎరుంగ లేకపోవుచున్నాడు. చిల్లల కుండలో సీరు నిలువనట్లే వానిలో పరమాత్మ జ్ఞానము చిక్కువడుటలేదు. „పచ్చికుండలో సీళ్ళు నింపితే ఇచ్చుక పదహారాయె సుమ్మి,,. అనగా మానవుడు పచ్చికుండ. ఐహిక భోగభాగ్యములు సీరు. పచ్చి కుండలో సీరు నింపగా నది యెట్లు విచ్చుకొని పగిలిపోవునో అట్లే భోగ భాగ్యముల నాశించెడు మానవుడు గూడ ముక్కు మొగము గానక నశించి పోవును. కొందరిట్టి భావములు గల తత్త్వములను ఏకతార మీటుచు వారిలో వారు తన్మయమందు చు పాడుకొనుచుందురు.

బంగారపు తీగమీద కొంగయున్నది
 కొంగముక్కులోన శివలోకమున్నది
 నెట్టు నేమ లేనిచోట కాకియున్నది
 కాకి కడుపులోన జగలోకమున్నది
 నీళ్లులేని సెరుపులోన కప్పయున్నది
 కప్పకడుపులోన సప్త సముద్ర మున్నది
 సంతమాని తొర్రలోన సిలకయున్నది
 సిలక కడుపులోన జగలోకమున్నది
 సంతతోపు దోవలోన కోతి యున్నది
 కోతి కడుపులోన పరంజ్యోతి యున్నది*

ఈ పాటలోని చాత్మిక పరిభాషననుసరించి; బంగారపుతీగ = అత్త. కొంగ =
 దేహము. ముక్కులోన = నాసికాగ్రమున (దృష్టినిల్పినచో) శివలోకమున్నది =
 బ్రహ్మలోకమున్నది (బ్రహ్మవదార్థ దర్శనమగుచున్నది) నెట్టు నేమ లేని
 చోట = నిరాధారమైనట్టి, నిలువనీడలేనట్టి ఇహమందు కాకిఉన్నది = జీవు
 డున్నాడు. కడుపులోన = అట్టి జీవుని ఆకృతో (జగమున్నది). నీళ్లులేని
 సెరుపులోన = ఇహమందున్నట్టి. కప్ప కడుపులోన = జీవునియందు. సప్త
 సముద్రమున్నది = పంచభూతములు, కాలము, దిక్కు అను సప్తద్రవ్యములు.
 సంతమానితొర్రలోన = దేహమందు. సిలకయున్నది = ఆత్మకలదు. సంతతోపు
 లోన = అంతఃకరణ చతుష్టయములో. కోతియున్నది = మనసుఉన్నది. అట్టి
 మనసును నిల్పినపుడు పరమజ్యోతి స్వరూపుడైన పరమాత్మ ప్రాప్తించును.—
 ఇత్యాది పాటలెన్నియొకలవు. వానిలో నిగూఢముగను, అద్భుతముగనుతత్త్వము
 విశిష్టమై యుండును. ఇట్లే మరొక పదములో—

,,బ్రహ్మ పట్నం పోదమంటె అడవులడ్డము అన్నయా
 బ్రహ్మ పట్నం పోదమంటె చీకటపుతది నెల్లెలా,,

దానికి అవచ్చి లడ్డమైనట్లు, కంట పిత్త పడినట్లు బ్రహ్మజ్ఞాన మెరుంగు పోయి తన్నుములో పెక్కు అటంకము లెదురై అయోమయ స్థితి ఏర్పడునని జీని భావము. గొప్ప గొప్ప రాత్రిక్షులు సహితమిట్లే తత్త్వచింతనలో తలమునకిరై నారు. పల్లెయుల తత్త్వములకు ఉపనిషదాది శాస్త్రములలో ఆధారములు లభించ గలవు. „జ్యోతి వెలుగుచున్నాడమ్మా—దానిలోను తెరియరావె కొమ్మా,, అనునది పరమాత్ముని నిజస్వరూపమును, స్థితిని చక్కగా చెప్పినది. ఇది తెలియుట చేతనే అద్భుతత్యము సిదించును. ఇతర మారమింకేదియును లేదు 1.

„వానములకెల్ల వానము శ్రీరామ—ఏ వానము మంచిదీ
పంచరంగుల మీదికి శ్రీరామ—విశ్వానము మంచిదీ,,

విశ్వానముండవలెను గాని, తత్త్వము యొక్కచోట కొంత తెలియక పోవునా? చాలచుట్టుకిది కొలవడుట వలననే అజ్ఞులు కొందరు తత్త్వమును గూర్చి పిచ్చిగా తలంతురు.

మగ్గము మీద బట్టలు నేయుచు పాడెడు క్రింది పాటలో బట్ట నేతకును బ్రతుకు తత్త్వమునకును సామ్యము కల్పించుకొనుట జరిగినది.

అగ్గవాయెరా ముక్తి అగ్గవాయెరాయట్లు
మగ్గము బట్టకు నేర మరిగినేసే వారికెల్ల
వేదాంత సారమిది వెలసిన పడుగుదడపాలె
సాదాంతమని యేటి కుంచెతో సరిచెయ్యవలె
నాదు బిందు కళల మంచి నాటకాన నచ్చువలె

1. వేదాహమేతం పురుషం మహాంతమాదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్
తమేవ విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతేయనాయ

పాదుకున్నా ప్రణవరవము ప్రబల జేసే వారికెల్ల
 గంకనాదం యినుడించి గజ్జలు పల్కాకు గట్టి
 ఒంటి స్తంభం మేడలోపల ఒనరజేసే వారికెల్ల
 నగపుల తిమ్మప్ప గురుని నమ్మి మడతవేయవలె
 తగ చెలిమి ఒక్కటి చేసి దట్టించే వారికెల్ల
 అగ్గువాయెరా ముక్తి అగ్గువాయెరా యిట్లు

ఇందు, ముక్తికి జ్ఞాన యోగములు రెండును పడుగు పేకలవలె చెప్పబడినవి. ముక్తి పడయుటకు జ్ఞానము మరియు యోగము నభ్యసించవలెనని యోగ తత్త్వోపనిషత్తు, “తస్మాద్దోష వినాశార్థమపాయః కథ యామితే - యోగహీనం కథం జ్ఞానం మోక్షదం భవతి ధృవమ్ ॥ యోగోపి జ్ఞానహీనస్తు నక్షమో మోక్ష కర్మణి - తస్మాద్ధ్యానంచ యోగం చ ముముక్షుర్దృఢ మభ్యసేత్ ॥ అని చెప్పినది.

తత్త్వము అనుభవము మీద గడించుకొనదగినదే గాని కేవలము శాస్త్ర పఠనము వలన గాదని, పల్లెయుల తత్త్వమునుబట్టి తెలియనగును. ఒక్కొక్క పట్టున వారి తత్త్వమును విడమరచి చెప్పుట కష్టమగుచుండును. వారి మార్మిక తత్త్వములు తెలుగునాట నాలుగు చెరగుల వ్యాప్తి గాంచినవి. పృథి భిక్షకుని నోట తత్త్వము ప్రాజభిక్ష. పనిపాటలందు మునిగియున్న ప్రతి పల్లెయుని నాదములో తత్త్వము లెన్నియో ఊపిరి నింపుకొన్నవి.

“పెమిదల నూనె ఉన్నంతసేపే దివ్వే వెలుగులంతా

అ పెమిదల నూనె అయిపోగానే జీవ మారునంటా,”*

నిత్యానుభవమందు సువరిచిత వస్తువులతో తత్త్వజ్ఞానమును పోల్చుకొని, జోడించుకొని సూటి మాటలలో తేల్చి చెప్పుట అపూర్వముగా నుండును. నిత్య పరిసరములలోనే జీవితమును, తత్త్వమును, కవిత్వమును దర్శించు నేర్పు ప్రకృతి సిద్ధముగా వారికి సిద్ధించినది. పృమిద = దీహము. నూనె = చైతన్యము.

(ఆత్మ). దిద్వెబెలుగు = పరమాత్మ ప్రకాశము. ఇట్లు భావించుట ఎంత సూటిగా ననుభవైత వేద్యముగా నున్నదో నెవరు వేసిన తెలియును. దేహములోని ఆత్మను బట్టి పరమాత్మ నెరుంగదగునని భావము. దేహమునుండి ఆత్మ పై దొంగగానే పరమాత్మజ్ఞానమెరుకనుండి దూరమగుట, దేహము నశించుట యగును. దృశ్యమానమైన జగత్తంతయు పరమాత్మ ప్రకాశము చేతనే ప్రకాశించుచున్నదను 1 సత్యమును పైపాట రంగరించుకొన్నది. తత్త్వమున ఇది మౌలికమైన జ్ఞానము. ముఖ్యముగా అద్వైత జ్ఞానము పర్యయాల జీవితమున రంగరింపబడిన విధమిట్టిది. అసలు అద్వైత తత్త్వమే వారి తత్త్వము. గ్రంథస్థమైన తెలుగు వాఙ్మయమున కంటె పర్యయాల ఊపిరినుండే తత్త్వమధికముగా ననుకూర్చబడినది. దానిని వారు తమ పదాలలో నెట్లుకొని ఉల్లముల్లసిల్ల బాడుకొనుచుందురు.

“చిల్లర రాళ్ళకు మ్రొక్కుచునుంటే-చిత్తముచెడునుర ఒరే ఒరే
చిత్తమునందున చిన్మయరూపుని-చూచుచునుండుట సరే సరే
ఒక్కపొద్దులని యెండుచు నుంటే-ఒకరుగ చెడుదువు ఒరే ఒరే
ఏకమైన యా వె భవ మూరి ని-చూచుచు నుండుట సరే సరే
సీళ్ళలో మునిగి గొణుగుచుయుంటే-నిలకడ చెడునుర ఒరే ఒరే
సీళ్ళలో వుండే నిర్మలజ్యోతిని-చూచుచు నుండుట సరే సరే,*

సర్వమనందు సర్వోత్తమమై వెలుంగు ఆత్మస్వరూపమైన అపరబ్రహ్మమును తెలిసికొనుటయే కర్తవ్యమును ఉపనిషద్వచనమును 2 దలపించు భావములు

1. “మూ॥ సతత సూర్యోభాతినవంద్ర తారకం నేమా విద్యుతో భాన్తి కతోయమగ్నిః - తషేఽభాంతమను భూతి సర్వం తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి,, - ముండకోపనిషత్తు-ద్వితీయ ముండకము; ద్వితీయ ఖండము.
2. “మూ॥ ఆవిస్సన్నిహితం గుహాచరం నామమహత్పదమత్తై తత్సమర్పితం ఏ జత్ప్రాణన్నిమిషచ్ఛయదేత జ్ఞానథ సదసద్వరణ్యం పరం విజ్ఞానాద్య ద్వరిషం ప్రజానాం,, - ముండకోపనిషత్తు-ద్వితీయ ముండకము-ద్వితీయ ఖండము.

వారికి అనాదిగా వచ్చుచున్నవి. వారి జీవితము పిండిన సారమది.

తూర్పుదేరాన తుంగ మడుగులోన

వంది కడుపులోన వంది పుట్టెరొరన్న

బర్రె కడుపుల గొర్రె పుట్టెరన్న*

ఒకజాతి పొట్టన పేరొకజాతి శరీరము పుట్టుట యను విచిత్రములు వారు చూచియే యుందురు. కేవలమిది వారి యూహ కల్పిత మన వీలులేదు. ఇప్పటికినిట్టి వార్తలు పత్రికలలో వచ్చుచున్నవి. ఇట్టి విచిత్రము లేనాటి నుండియో జరుగుచుండినట్లు మన ప్రాచీన సాహిత్యము గూడ చెప్పుచున్నది. దాశరాజునకు వ్యాసమహర్షి జననియైన మత్స్యగంధి మరియు మత్స్యరాజు, చేప పొట్టనుండి ప్రాప్తించినట్లు మహాభారతాది పర్వములలో చెప్పబడినది 1. అల్లె భాగవత దశమస్కంధములోనుత్తరభాగమున ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానమందిట్టి సంఘటనము గూర్చి కూడ చెప్పబడినది 2. ఇటువంటి సృష్టి వైచిత్ర్యములు గూడ పల్లియులను తత్వమున కీడ్చుకొని పోవుచున్నవి. భవిష్యత్తును దర్శింప జేయుచున్నవి. భగవన్మాయను గూర్చిన విశ్వాసమును పదిల పరచుచున్నవి.

బిడ్డను తొట్టెలో పరుండబెట్టి లాలించుచు తల్లి!—

,,లాలించిద్రాపుడా లాలించె తన్యా

లాలి స్వప్నకాళ లాలి పరమాత్మా

ఓంకారమని యెడు ఒక తొట్టెలోను

తత్త్వ మనియెడు చలువ పోత్తిళ్లు బరచి

ఎరుకల గల పాపన్ని ఏర్పాటుజేసి

ఏడు జగములవారు ఏకమైపూచా,, అనుచు పాడిన దంతయు తత్త్వమే.

1. భారతము:—ఆదిపర్వము

2. భాగవతము:—దశమస్కంధము—ఉత్తరార్ధము—అధ్యాయ 55 శ్లో॥ 3, 4, 5, 6

చిహ్నము, చైతన్యము, స్వప్రకాశము, ఓంకారమన్నను పరమాత్మయే. ఆ పాటలో యోగికతత్త్వము చెప్పబడినది. బిడ్డ నూయలలోపైట్టి తల్లి తత్త్వమును దదపుట యన్నది మన దేశములోని అన్ని జాతులలోను కనుగొనవచ్చును. మచ్చునకు శ్రీ గోస్వామిగారాంగ్లమున కనుభవించిన ఆస్పాహి జానపద గేయమును పరిశీలించినచో బోధపడగలదు 1.

పిల్లలు హాస్యమునకు పాడుకొను సందర్భములందలి నారాయణ నారాయణ నక్కతోక-నారాయణ పెండ్లం కుక్కతోక-నన్నెందుకుంచినావు కొంచవోక-వోళిగల్ల 2 గంపకాడ పుంచరాక-మంచిసీళ్ళ బాయికాడ ముంచరాక,, వంటి పాటలలో తత్త్వము ఛాయామాత్రముగ భాసించును. నారాయణుడనగా నరులకు (జీవులకు) ఆశ్రయము (ఉపగతుడు). ఆయన నక్కతోకవలె చక్కగ (కుద్దముగ) నుండును. ఆయన పెండ్లము ప్రకృతి. కుక్కతోకవలె వంకర తనమును, చాపల్యమును గలిగి అసాధ్యమైనదై యుండును. ఆ ప్రకృతి పొత్తు జీవులకయోమయ మనిపించినది. కనుక పరమార్థసిద్ధిసంధుటకై నారాయణుని వేడుట జరిగినది. ఇంతటి వైరాగ్య చింతన పిల్లల హాస్యములో దాపుకొని యుండుట గమనించదగినది.

1. "Sleep, oh sleep dear baby mine
King Divine

Sleep my child, in sleep recline
Heaven's king
All glittering

Full of grace as lilies rare:-G. P, Goswami-Folk Literature
of Assam (An Introductory survey)-P. 46.

2. ఓళిగల

భక్తి :-

భగవంతునియందనురక్తియే భక్తి. భగవంతునికి సత్తు, చిత్తు, ఆనందములను మూడు నామములు. అనగా సద్రూపుడు, చిద్రూపుడు, ఆనందుడు. అతడు మార్పులేకుండ, నిరంతర జ్ఞానుడై, సదాదుఃఖరహితుడై యున్నాడు. ఈషణత్రియముల (దార, పుత్ర, ధనములందాశ) నుండి విముక్తుడై సచ్చిదానంద మయత్వమునకై జీవుడు చేయు ప్రియత్నము భక్తి. అది అమృతము, శాశ్వతము, అనిర్వచనీయము. తత్త్వమెరిగిన భక్తి ముదురును. అనగా భగవానుని గూర్చిన జ్ఞానము పొందినప్పుడే భక్తి నిజమైనది. దానికి ఆజ్ఞానమే ముఖ్యసాధనము 1. మోక్షప్రాప్తి కట్టి జ్ఞానము మరియు భక్తి రెండును పక్షికి పక్షద్వయమువలె అన్యోన్య్యాశ్రయములై యుండవలెను. అప్పుడు భగవంతుడు ముందర నిలుచును. కనుక భూత భవిష్యద్వర్తమానకాల సత్యముల కంటె భక్తియే గొప్పది 2. సులభమైనది 3. అదియే సాధనము, సాధ్యము. చిన్న, పెద్ద, స్త్రీ, పురుష, కుల మాతాది వ్యత్యాసము ఎల్లరకది అనాయాస గమ్యము. ఎంత దురాచారుడైనను తుదకు భగవచ్చింతన యందు నిశ్చలుడై నచో సత్పురుషుడేయగును 4.

మన సాహిత్యములో కర్మవీరులకంటె, జ్ఞానులకంటె, భక్తుల సంఖ్యయే అధికము. ముఖ్యముగా శైవవైష్ణవ సాహిత్యములలోనెల్ల భక్తులకథలే విశేషము. మానవులకే గాక తిర్యక్కులకు సహితము భక్తి మార్గము సులభము. భక్తి చేత భగవంతుడు తొందరగ చిక్కువడుట గలదు. భక్తిచే హనుమంతుడు

1. ,,తస్యాః జ్ఞానమేవసాధన మిత్యేతే,,-నారదభక్తిసూత్రములు; సూ. 28

2. ,,త్రినత్యస్య భక్తిరేవగరీయసీ భక్తిరేవగరీయసీ,, ,, సూ. 81

3. ,,అన్యస్మాత్ పౌలభ్యం భక్తౌ,, ,, సూ. 58

4. భగవద్గీత:-అధ్య. 9, శ్లో॥ 30

రాముని పాదములకే బంధమైనాడు. శబరి యెంగిలి బ్రుంగినాడు రాముడు. కొమ్మలెగిరే యుతుత ఒక్కటి కోదండరాముని చేతిలో చేయిగలిపె నానాడు. రామదాసు భక్తికి ఆ రాముడే ఆసామైనాడు. ఎలుగెత్తి యేడ్చిన ఏనుగునకై విష్ణువు పడతి పైటనుబిట్టుకొని యా సిరికి జెప్పక, పురికి జెప్పక, ఉత్తకాశ్లాను గొట్టుకొనుచు ఉరికి వచ్చెను. పక్షి యొక్కటి రెక్కలెత్తి పట్టి యతనిని దిక్కులెల్లను ద్రిప్పుకొనివచ్చెను. తండ్రినేగదని, తన్ను దలచే పిల్లవాని మాటలో మరొకమారు వేషము జూపెను. పురుగుజచ్చి తుట్టెపురుగుజచ్చి ఏనుగుజచ్చి సిరిగిట్టుదొరచే మరల మరల పుట్టక యుండెడు మంచి మందును దొరికించు కొనెను. అందుకే భగవంతుడు భక్తసులభుడందురు. జన్మచే శూద్రులైనను వాల్మీకి వ్యాసాదులు ద్రష్టలై, దివ్యర్షులై మానవజాతికే మార్గదర్శకులైనారు గదా! ఇట్టి గాథలెన్నియో భక్తిమార్గమున సుబోధకములై యున్నవి. అట్లే పల్లీయులకు గూడ ఈ మార్గమే శరణ్యమైనది.

ఈ భక్తి కూడ, యగుణమాహాత్మ్యాసక్తి, రూపాసక్తి, పూజాసక్తి, స్మరణాసక్తి, దాస్యాసక్తి, సఖ్యాసక్తి, వాత్సల్యాసక్తి, కాంతాసక్త్యాత్మనివేదనాసక్తి, తన్మయతాసక్తి, పరమవిరహాసక్తి రూపావకథాప్యేకాదశభేదభవతి, 1. అను ఏకాదశవిధ రూపములుగా నారద భక్తి సూత్రములందు జెప్పబడినది. నవవిధ భక్తి మార్గముల సర్వాత్ముని నమ్ముకొని సజ్జనుడై యుండుట భద్రమని భాగవతమువచించినది 2. మొత్తముమీద పల్లీయులలో నిట్టి రూపములు గన్పట్టుచున్నవి. వారిలోగల భక్తి, కర్మ, జ్ఞానమార్గములను గూర్చి ఆచార్య

1. నారదభక్తి సూత్రములు—సూ. 82

2. శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోఃస్మరణం పాదసేవనం

అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనమ్॥

—భాగవతము:—స్కంధము 7, అధ్యాయ. 5 శ్లో. 23

ది. రాషట్రాజుగారు విపులముగా తమ జానపద గేయ సాహిత్యమున చర్చించి యున్నారు. భక్తిపారవశ్యమున భజనలు, కీర్తనలు, కోలాటములు, జోలపాటలు లాచిపాటలు, మంగళహారతి పాటలు, షేలుకొలుపు పాటల వంటి పృక్రియలు చూపించినవి. వీనిలో రాగతాళలయలు శుక్రిబిట్టు చుండును. అనగా సంగీతమున భగవద్దర్శనమగుననియే గదా! ఇదంతయు సహజస్ఫోరకమైనది. కోలాట షేళములు, భజన మండలులు ప్రతియూరనుండును. పర్వదినములలో, ప్రత్యేక సందర్భములలో నొకవంక భజనలుపేయుట మరొకవంక కోలాటములు పేయుట జరుగును.

తైవ వైష్ణవాది మత భేదములెన్ని యున్నను, వల్లీయుల కవియన్ని ఒక్కచే. ఐకం సత్ విప్రాభాషాధావదంతి,, యను వేదసత్యము వారిలో కనిపించును. 12వ శతాబ్దములో తైవవైష్ణవ మత వైష్ణవములు చెలరేగి జన జీవితమును చీకాకు పరచిన కాలములో తిక్కన సోమయాజి శివకేశవాభేదమును చాటినాడు, వల్లీయులు గూడ—

,,భూతి శ్వాసినవాడు లింగడూ—పటైనామామెట్టినవాడు రంగడూ

... ..

తోలుకట్టిన వాడు లింగడూ—పట్టుకాలుగట్టిన వాడు రంగడూ

... ..

ఎద్దునెక్కినవాడు లింగడూ—బొల్లి గద్దనెక్కినవాడు రంగడూ,* అని పాడుచు, కోలాటము పేయుచు, గంతులిడుచు శివకేశవాభేదమును పాటించినారు. శివకేశవులకేగాక, పార్వతి, లక్ష్మి యన్నను వారికి ఒక్కచే. తాత్త్విక వాసన లేనిదీ యిట్ట తలంపు గలుగునా: వారనేకవిధములైన పౌరాణిక దేవతలను గురించి కీర్తించినను, భజించినను మనములందు భగవత్స్పృహనుభవ మొక్కటిమే. అప్పుడు భక్తుడు తన ఆత్మను భగవదర్పితముచేసి తదానందమున

నోలలాడుచుందును. ఇట్లోలలాడుట యందే గుణమాహాత్మ్యస్వరూపి భక్తి రూపములు వారి మనోగత భావములనుబట్టి ఏర్పడగ నాయాచూపములలో భగవంతునర్పించుట, దర్శించుట జరుగుచున్నది.

రామాసీనామాము వేమారు వేదేద కామితార్థము లివ్వరా
రామయ్య కామితార్థము లివ్వరా
ఘామిలో నీకన్న ప్రేమ గల్గిన జేల్పుస్వామి
ఎవ్వరూ లేరుగా రామయ్యస్వామి ఎవ్వరూ లేరుగా
పలుమారు దొరపది తలవగ సభలోన వలువలొనగలేదా
అల కుచేదని గుప్పెడటుకు లారగించి బలు వెనలచ్చిసీపవా
పొంగుచు తేచ్చిన ఎంగిలి ఫలములు మింగి శబరిని బోవవా
కరిరాజు మకరిచే గాసిలి వేడగా గ్రక్కన రక్షింపవా
రంగూగసీపాద రజము శిరమున చాల్చు రంగమయి బ్రోవరా
ధరణిలో బళ్ల సీతారామరాజుకు సిరులిచ్చి కృప జూడవా॥

ఇందు భగవంతుని యొక్క వివిధ గుణమాహాత్మ్యములు కొనియాడబడినవి. పురాణాది శ్రవణము వలననే పల్లెయలతని గుణమాహాత్మ్యములెరింగి యున్నారు.

ఆ పూలూ యీ పూలూ పల్లెములోబోసి

ఆ పల్లెం యీ పల్లెం బళ్లమీదబెట్టి

వెళ్లిందమ్మ ఆ బండి పెద్ద తిరుపతిదాశ

... ..

ఆకులతో ఈ పూలూ ఆరువేలు

ముచ్చికలతో యీ పూలూ మూడువేలు

తొడిమెలతో యీ పూలు తొమ్మిదివేలు

అన్నీనీకిస్తాను ఆలించవయ్యా, ఇది పూజకై పూలప్రసక్తి.

భగవంతునిట్లు పూలతోనర్పించుట పూజాసక్తి. పూజాసక్తినిబట్టి బీజధూప నై వేద్యాది షోడశోపచారములు చేయుట భక్తికి నిదర్శనముగా భావింపబడుచున్నది. దేవతామూర్తిని కల్పించుకొన్న పిదపనే షోడశోపచారములు చేయుట ఆచారమైనది. దేవతార్చనలో పాడెడుపాటలు (మేలుకొలుపులు, మంగళోహరతులు) పెక్కు గలవు.

ఎలుక వాహన మెక్కేవయ్య—ఏకదంతము గలవాడవయ్య
సాంబశిపుని పుత్తుడవయ్య—స్వామి శ్రీ గణనాయకా
తొండముతో నీళ్లుబీసి—తోరంపు బొజ్జగడిగీ
నిండు మోదముతోనుండు నిర్మలా గణనాయకా

రూపాసక్తికి పైపాట నుదాహరణముగ గ్రహింపవచ్చును. భక్తుడు తన ఉపాసనాదైవము యొక్క రూపమును వర్ణించుటలో విక్కిలి ఆసక్తిని ప్రదర్శించుచు భక్తి పారవశ్యమున మునిగిపోవుచుండును.

,,గోవిందా గోవింద హరిగోవిందా గోవింద
ఎంచరెండు మూడు ఏకము తత్త్వము
కొంచెముగాదబీ కొండంతరా
పంచ పంచ కరుణ ప్రకృతివాగ
దించివేయువాడు దేవుడురా హరి,,

,,హరి హరి విలేల హరిలరంగ విలేల
పాండురంగ విలేల పండరినాథ విలేల

విలేల విలేల విలేల పాండురంగ విలేల,,*—అనుచు భక్తుడు హరినామ స్మరణతో తనలోతాను మునిగి ఇహమునే మరచిపోవుచుండును. కొందరు అనుక్షణము హరినామ స్మరణగావించుచునే మనుగడ సాగించుచుండుట చూచెదము. స్మరణలో భగవత్పరమైన చిత్రైకాగ్రత కలుగుచున్నది కూడ.

ఆ ఏకాగ్రతలోనే పరమానందముననుభవించుట యొప్పును. భగవంతుని స్వామిగానెంచి యాతనికి దాసుడై సేవించేయుట దాస్యానికి. ఏ మార్గము రుచికరముగ తోచినచో నామార్గమున భక్తుడు పరమాత్ముని సేవించుట పరిపాటి.

అన్నమెవ్వరూ బెట్టిరీ రంగ అర్థమెవ్వరు జెప్పిరీ రంగ

వన్నెకాడగు వీరపెరివిలివాస శ్రీరంగనాయక

అకులెవ్వరు యిచ్చిరీ రంగ పోకలెవ్వరు యిచ్చిరీ రంగ.....

సున్నమెవ్వరు బెట్టిరీ రంగ సురటు లెవ్వరు వేసిరీ రంగ

గంధమెవ్వరు పూసిరీ రంగ గంబాడెవ్వరు రాసిరీ రంగ... ..

పరుపులెవ్వరు వేసిరీ రంగ పానుపెవ్వరు వేసిరీ రంగ

ఇన్ని సవర్యులు చేయుటలో భక్తుడు నిరంతర మానక్తుడై ప్రభాతమున వేలు కొలుపు పాటనుండి రాత్రి పవళింపు వేళ మంగళహారతులు బట్టువరకును భగవత్కృపకు పాత్రుడు కాదలించుచుండును. ఎంతటి పాపజన్ములైనను, కూర్చులై నను సర్వేశ్వరునాశ్రయించి సేవించినచో మోక్షము నిశ్చయముగ సిద్ధించును 1.

,,మండలమున ప్రఖ్యాతిగ వెలసిన పండరి పురికే పోవుదమా

పుండరీక ఎరదుని కన్నుల పండువుగ జూచెదమా

దాసదాసులకు ప్రీతికరంబుగ దండము లెంతో బెట్టుదమా

వాసుదేవ పద పద్మంబులనూ వరుసగ నందరు పట్టుదమూ.... ..

హరిపురిలో మనసుందిరు కూడుక ఆనందముతో నాడుదమా

కరుణాకర శ్రీ వేంకట విఠలుని కథలను జాడుచు ఆడుదమా,,

భగవంతుని మీద జానపద భక్తుని కుండెడు వాత్సల్యమునకిది యొక ఉదాహరణముగా జెప్పుకొనవచ్చును. అతనిమీద వాత్సల్యము పెరిగినకొలది

భక్తుడు ఆడుచుపాడుచు మురియును.

“రాత్రి వచ్చిన సాంబమూర్తి వానిమాయ తెలియరాదే ఒసమ్మా
రాతిరతను నాతోగూడి వేదమంత విప్పిచెప్పే
విప్పిచెప్పి తెల్లవారి జూచితే కాళిలోపుండె ఈశ్వరుడాయె ఒసమ్మా
వేసుకొన్న తాంబూలమ్ము వేసుకోమని తానిచ్చిపోయే
వేసిలేచి తెల్లారిజూచితే అడవిలో ఉండె మారేడు దళమాయె ఒసమ్మా
కప్పుకొన్న పచ్చడంబు కప్పుకోమని తానిచ్చిపోయే
కప్పిలేచి తెల్లారిజూచితే వనములోని పులిచర్మమాయె ఒసమ్మా
... ..

వేసుకొన్న చంద్రహారంబు వేసుకొమ్మని తానిచ్చిపోయే
వేసిలేచి తెల్లారి జూచితే కాళిలో రుద్రాక్షమాలాయె ఒసమ్మా
చుట్టుకొన్న జరీరుమాలు చుట్టుకోమని తానిచ్చిపోయే
చుట్టిలేచి తెల్లారి జూచితే పుట్టలోపుండె నాగేంద్రుడాయె ఒసమ్మా

భగవంతుని కాంతునిగా నెంచి అనురక్తయై సర్వావస్థల యందాతనినే
పలవరించుట, విరహతప్తయగుట యనునది పై పాటలో వ్యక్తమగుచున్నది.
భగవంతునిట్లు తలంచు ఘట్టము లెన్నియో భాగవతాదులలో గలవు. శ్రీలే గాక
పురుషులు గూడ ఆతనిని కాంతునిగ భావించు సందర్భములు లేకపోలేదు.

“ఈశ్వరా పరమేశ్వరా జగదీశ్వరా కరుణింపరా
భావ్యతుడవని వేడితిని విశ్వాసముంచర ఈశ్వరా
ముందుజేసిన పూర్వకృతములు ఇందుబావుము ఈశ్వరా
పొందుగా మీపాదపద్మము జెందియుంటిని ఈశ్వరా
కవటవిద్యలు నేర్చి పొట్టగడుపుచుంటిని ఈశ్వరా
నెవములెన్నక నన్ను నీకృపనేలుమీ పరమేశ్వరా
ఆరుగురు శత్రువులునాపై కూరమెంచిరి ఈశ్వరా

పరమ మంత్రముచేత శక్తుల నజచపలె పరమేశ్వరా
 తొమ్మిది ద్వారముల కొంపిది నమ్మనేటికి ఈశ్వరా
 దొమ్మలాట పాలుజేసి బ్రోవకుంటివి ఈశ్వరా
 మూడుగుణములు విడువజాలక మోసపోతిని ఈశ్వరా
 పేడ్కతో నీమాయ దాటనుపాయమేదో ఈశ్వరా
 చంకదుద్దెమ కింకరులకు జంకనేర్వను ఈశ్వరా
 అంకమందున జేర్చి నద్దురు శంకదీర్చర ఈశ్వరా,,

ఇందులో భక్తుడు తానుజేసిన పాపపుణ్యములను నివేదించుకొనుట జరిగినది. దీనినే ఆత్మనివేదనానక్తి యందురు. తనను తాను భగవంతుని ముందు ఏకరువుపెట్టుకొనుట అవశ్యకర్తవ్యము. పాపములు జేసినతని వచ్చాత్మావము జెంది ఉమాభిక్ష వేడుకొనుట భక్తుని చిత్తనైర్మల్యమునకు నిదర్శనమగుచున్నది.

భజించుటలో తన్మయుడగుటకు పరమానందమే మూలము. ,,పరమానందమే రామభజననిత్యానందమే రామభజనహృదయానందమే రామభజనబ్రహ్మానందమే రామభజన,, భజనలలో, కోలాటములలో జానపద భక్తులు పొందెడు తన్మయము చూపరులను సహితము ముగ్ధులను గావించును. తన్మయీవస్థయే భక్తికి పరాకాష్ఠయనవచ్చును. ఇట్టి వివిధ పౌరాణిక దేవతా భక్తి రూపములేగాక వారిలో భయమునుండి భక్తి ఏర్పడుటకు గ్రామదేవతారాధన ప్రబల సాక్ష్యముగానున్నది. నిత్యజీవితములోని నూతన సమస్యలనుండి కడతేరుటకై వల్లియులు, వారి ఊహకల్పితమైన గ్రామదేవతలను రూపొందించుకొని పూజించుచుందురు. ప్రతి విషయమునకు గ్రామదేవతలే శరణ్యము. గ్రామదేవతార్చనలో వారి భక్తి అమాయకమైనట్టిది. ఏకైక విశ్వాసముతో గూడి యున్నట్టిది. ప్రకృతికి చేరువలో నుండిన ప్రాక్తన మానవుని తత్త్వము మిగిలి యున్నట్టిది. ఇట్టి భక్తి విధానమును గూర్చి ఆచారవ్యవహార స్వరూపమునందు చర్చించుటయగును.

వినోదములు

వినోదములు శారీరక మానసిక వికాసములకు దోహదములు. శారీరకమైన చురుకుదనము, మానసికోల్లాసము పెరుగుటలో ప్రయోజనప్రదములు. వానిపలన అవయవాభివృద్ధి, బుద్ధి స్థిమితము చక్కగా నేర్పడుచుండును. వ్యక్తి నింకొక వ్యక్తితో ముడివైచుట యందలి స్నేహప్రదములు. వ్యవహారజ్ఞానవిలసితములు. వారసత్వ స్థావకములు. సామాజిక జీవన పౌష్టికములు. జాతీయ జీవన సంరక్షకములు.

తెలుగుజాతి పుట్టినప్పటినుండి రూపొందించుకొన్నట్టి వినోదములెట్టివో తెలిసికొనవలెనన్న పల్లెయులను దర్శించవలెను. వేయి సంవత్సరములనుండి నిర్మితమగుచు వచ్చిన ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యమందు పేర్కొనబడిన వినోదములెన్ని విధములో మనమెఱుగకపోలేదు. పాల్కురికి సోమనాథుడు తన గ్రంథములందు దడవిన వినోదములలో కొన్ని నేటికి నామమాత్రములై నను మరొకొన్ని యింపుమింపుగా పల్లెయులలోనే చూడగలము. వినోదములలో ఆటపాటలు చేరియుండును. ముఖ్యముగా వారి ఆటలందు పాటలు గలిసిపోయి యుండును. ఆటననుసరించి పాటయో లేదా పాటననుసరించి ఆటయో రూపొంది నట్లుండుట సహజము. పిల్లలకును పెద్దలకును ప్రత్యేకమైన వినోదములుండి నప్పటికిని, వీరివి వారికిని, వారివి వీరికిని ఆనంద దాయకములే. పిల్లలకు సంబంధించిన కుటుంబ పరిమితమైన కొన్ని వినోదములను ద్వితీయ ప్రకరణములోనే తెలిసికొనియుంటిమి. కుటుంబదశాంతరము సమాజమున పిల్లలకు ఇరుగుపొరుగు పిల్లలతో పరిచయమేర్పడుటకు, సంఘభావము కుదురుటకు సంబంధించిన కొన్ని వినోదములను, ఆ తదుపరి పిల్లలు పెద్దవారైన దశలో వర్తించెడు కొన్ని వినోదములనిట తెలిసికొనుట జరుగును. అటలలో నాయా ప్రాంతీయమైన సూక్ష్మభేదములు కన్పించినప్పటికిని మౌలికత మాసిపోదు.

బాలుర ఆటలు:- కోతికొమ్మచ్చి

„కోతికొమ్మచ్చి అడుదమా — కోరిపనంబుల జేరుదమా,, అనుచు బాదాపుగ పదిపంద్రెండుగురు ఇరుగుపొరుగు బాలురు కలిసి ఊరివెలువల చేరువలో నున్న వనములోనికిబోయి ఎక్కడకు, దుముకుటకు, వీలైన కొమ్మలు రెమ్మలుగల ఒక చెట్టునెన్నుకొని ఆటవారంభింతురు. ఊరి వెలువల చెట్టు లేకున్నచో ఊరిలోనే ఒక చెట్టు నెన్నుకొని కూడ ఆడుదురు. కోతులవలె కొమ్మలెక్కి ఆడుటవలన నీ యాటకు „కోతికొమ్మచ్చి,, యనుపేరు వచ్చినది. హిందీలో దీనిని „రూమ్ బందర్,, అనిపిలుతురు. ఆట ఆరంభించుటకు ముందు, బాలురంత గుండ్రముగ నిలిచి చేతులను (ఒక్కొక్క చేతిని మాత్రమే) ముందునకు వాచెదరు. ఆటపెద్ద (ఆటలో పెద్దయైన వాడు) „ఉడుము-ఉడుము తత్తళ-పిత్తళ-ముక్క-చెక్క-పాలు-ఘిరంగి — లాతెమ్మ — లాతెమ్మ-చెర్,, అనుచు గాని, „ఉసిరికాయ-ఊరుచిందె-లవ్వో-లాటో-చెంఛో-బై టోటాంగు టాంగు-తుమ్మళ్ల పెద్దమ్మ తునుక్కు,, అనుచు గాని, „అగ్గిపెద్దె-గిగ్గిపెద్దె టాంగు-టాంగు-తుమ్మళ్ల-పెద్దమ్మ-తునుక్కు* అనుచు గాని, ఒక్కొక్క మాట కొక్కొక్కని చేయిని తనప్రేలితో తట్టు చుండును. ఇట్లు తట్టుటలో చివరికి „తునుక్కు,, అనుమాట ఎవనిచేతిని తట్టునప్పుడందులో అట్టి వాడా గుంపునుండి ప్రక్కకుబోయి నిలబడును. ఇట్లే వంతు ప్రకారముగ „తునుక్కు,, అనిపించుకొన్న వారొకరి తదుపరి ఇంకొకరు పక్కకు జరుగుదురు. ఎవరైన చిట్టచివరికి మిగిలి „తునుక్కు,, అనిపించుకొనునో వాడు „దొంగ,,గా నియమితుడగును. ఇదీపద్ధతి స్కాట్లండులోని Fife-clackmannan, Kinross ప్రాంతములందు పిల్లల ఆటలలోగలదు.

Counting out Rhyme-Dollas:

Zeeny, meeny,-Feg, tae, beg
Deil's dirt-Dimmy, neg

Zan-Pan, Spin a rock-Zan Pan Toosh I.

“ఉడుము—తుడుము—తత్త శ—పిత్త శ—ముక్కా—చెక్కా—పాలు—ఓరంగి—లాపె
లాపెచెల్, అనుదానిలో చివర చెల్, అనిపించు కొన్నవాడు గుంపునుండి
పక్క—కు తప్పుకొన్నట్లుగానే స్కాట్లండులోని పైప్రాంతములో గూడనున్నది;

4rka birka stoory rock

Ann ran toosy jock-you stan oot” 2.

దొంగ, పానియమింపుట కేర్పడిన పై విధానము పెక్కు ఆటలలో గూడ
స్పృహగలవచ్చును. ఈ యాటలో చెట్టుకింద గుండ్రముగా గిరిగించి అందులో
నిలబడి, అట్లు పెద్ద ఒక మూరెడు పొడవుగల నన్నని పెదురు కట్టును లేదా
మరేదైన కట్టునుగాని తీసికొని, ఒక కాలును కాస్త పైకి లేవనెత్తి దాని క్రిందినుండి
దూరముగా వదునట్లు బలముకొలది వినరివేయును. దొంగగా నియమింపబడిన
వాడు ఆ కర్రను తీసికొనివచ్చుటకు పరుగెత్తుచుండ, అటలో పాల్గొన్నవారంత
చకచక చెట్టు ప్లాంకి కొమ్మలమీద కూర్చుందురు. దొంగ ఆ కర్రనుదెచ్చి గిరిలో
దెట్టి కొమ్మలెక్కి న్న వారిని ముట్టుకొనదలచి చెట్టు పొక్కుచుండును. అట్లు స్రాకు
చున్నప్పుడు కొమ్మల మీదున్న వారు పండ్లికిలింపుచు, వెక్కిరింపుచు, పకపక
నవ్వుచు ఒక కొమ్మనుండి ఇంకొక కొమ్మకు తప్పుకొనుచుందురు. ఇట్లు
తప్పుకొనుచున్నప్పుడు దొంగ వచ్చి ఎవరినైన తట్టినచో అతడు దొంగ
యగును. ఆ లోపున ఎవడేని క్రిందికి దుమికి దొంగకు చిక్కకుండ కర్రను
బట్టుకొని తిరిగి కాటక్రిందుగా వినరివేయుచుండ కొమ్మలమీద వారిని దొంగ
ముట్టుకొనగూడదు. కాని క్రిందికి వచ్చి వినరివేయు వానిని వినరునప్పుడు
తాకినచో దొంగ కావలసియుండును. లేదా అట్లు తాకలేకపోయినచో మరల
ఆ కర్రను దెచ్చుటకు దొంగ పరుగెత్తవలెను. ఇట్లే తిరిగితిరిగి అవకాశమునుబట్టి

1. J. E. Simpkins: County Folk Lore Vol. VII P. 337

2. J. E. Simpkins: County Folk Lore Vol. VII P. 186

అడుకొనుట జరుగును. ఈ యాటవలన చాలురకు పరుగెత్తుటలో చెల్లెత్తుటలో నై పుణ్యమలవడుచున్నది. ఈ యాటను చాలికలు గూడ అడుమరని ఈ క్రింది యాటవలన తెలియుచున్నది.

“తరుపుల చాటున దాగుచు...కొడకొమ్మల్ని అడుచు...”

కొమ్మల చాటున దాగుచు...తొట్టిన గొంతులు తీయడము.

చాలిక మెడలకు పూయుదుము.

తుడుంగు:-

వీనిని “ఉడుము తుడుము,, అనికూడ పిలుతురు. ఇందులో గూడ చాలురెందరైనను పాల్గొనవచ్చును. అటలో “దొంగ,, నెన్నుకొను పద్ధతి ప్రకారము ఒకడు దొంగ యగును. పాల్గొనువారిలో నొకడు లేదా అటపెద్ద చుట్టు పట్టుల నున్న ఒక చెట్టు ఆకును తెమ్మని చెప్పగా ఆ దొంగ దానిని తెచ్చుటకు పరుగెత్తును. మిగిలిన వారందరుపోయి తమకు తోచిన తావున ఒకపైష్టిన దొంగకు కనిపించకుండా దాని యుండురు. ఆకు పట్టుకొని వచ్చి వెదకుచు వెదకుచు నెవరినేని యొకిరిని ముట్టుకొని ఆకును చూపించుచు “తుడుంగు-తుడుంగు,, అని కేకలు వేయుచుండ, దానియున్నవారందరు పరుగెత్తుకొని వచ్చి గుమి గూడుదురు. అట్లు ముట్టుకొనబడినవాడు పై మాదిరిగనే చెప్పిన ఆకును తెచ్చుటకు పోవును. తిరిగి తిరిగి అటనెంతసేపైనను అడుకొనవచ్చును.

చిరుతబిల్ల :-

వీనిని చిర్రగోనె, చిత్రబిల్ల, చిలుతబిల్ల, గూటిబిల్ల, గోటిబిల్ల, గోడుబిల్ల బిల్లంగోడు, (హిందీలో గిల్లిడండా) అని యందురు. కొద్దిమాత్రమిది క్రికెట్ అటతో పోలుననిపించును. సంస్కృత భారతకాలమునకే వీటాఖేలన మనుషేర

చిలుతబిల్లి అటగలదు 1.

రెండు కొనలు మొనలు దేరునట్లు చెక్కబడిన 4, 5 అంగుళముల పొడవుగల ఒక కర్ర (దీనినే గిల్లి, చిర్ర, చిలుతలనవచ్చును), ఒక వైపున మొన దేరునట్లు చెక్కబడిన సుమారు మూరమీద బెత్తైడు పొడవుగల మరియొక కర్ర (దండము, గోనె) ఈ యాట కువకరించు సాధనములు. సాధారణముగ ఈ యాటను విశాంమైనచోటనే ఆడుదురు. ఏలన, చిర్రను గోనెతో (గిల్లిని దండతో) చిమ్మునప్పుడు దారినబోవు వారికి తాకినచో ప్రమాదమగును. ఆటలో పాల్గొను బాలురు రెండుద్దలు (రెండు వక్షములు)గా విడువడి చిన్న నియమమును బెట్టుకొని, ఒక ఉద్ది వారు ఆట మొదలు పెట్టెదరు. ఆరంభించు వారిలో మొదట నొకడు మూడంగుళముల పొడవు, ఒక అంగుళము లోతుగల గుంటను (బద్ది) త్రవ్వి, గిల్లిని దానిమీద అడ్డముగబెట్టి గుంటలో దానినానుకొని యుండునట్లు దండనుంచి, ఎడమచేత పట్టుకొని కుడిచేత ఫ్రెనుకవైపున గట్టిగా తట్టుచు చిమ్ముచుండును. చిమ్మునప్పుడ దండ మాత్రము జారిపోకుండ ఎడమచేతి యందుండవలెను. రెండవ వక్షము వారిట్లు చిమ్ము వాని కెదురుగ కొంతదూరమున నిలిచి, చిమ్ముబడిన గిల్లిని పై పైన గుప్పిట పట్టుకొన వ్రయత్నింతురు. ఒకవేళ పట్టుకొన్నచో చిమ్మువాడోడినటుల భావింపబడును. పట్టుకొనలేకపోయినచో చిమ్మువాడు దండను గుంటలో నిలబెట్టుటయో లేదా గుంటకు మూరెడు దూరములో పడవై చుటయో చేయును. అట్లు పెట్టిన తర్వాత

1. “క్రీడంతో వీటయా తత్రవీరాః పర్యచరన్ ముదా

సపాతకూపే సావీటా తేషాం వై క్రీడతాం తదా..

నివరణః..వీటయా యవాకారేణ ప్యాదేశమాత్రశాష్టేన

యత్ హస్తమాత్ర దండేన ఉపయ్యవరి కుమారాః ప్రాక్షిపంతి

-భారతము:-ఆదిపర్వము-త్రింశదధిక శత తమోధ్యాయము. శ్లో. 17

రెండవ పక్షము వారు గిల్లిని ఆ దండకు తగులునట్లు విసరినచో చిమ్మువాదోడినట్లే లెక్క. తగులకుండగను గూడ ఆ గిల్లి గుంటకు దగ్గరలో దండ పొడవు దూరమున వడినను ఓడినట్లే యగును. ఒకవేళ అది దండకు తగులకుండ గుంటకు దూరముగా విసరివేయబడినచో ఆ చోటునుండి గిల్లిని తగినంత పైకి దండతో నెగురమిటి కొట్టుట జరుగును. తిరిగి యట్లే మరి రెండు మారులు కొట్టుట యగును. ఆ తర్వాత కొట్టిన స్త్రమము నుండి యెన్ని లాలలగునో టిహించి చెప్పుట పొసగును. దండతో ఏడు మారులు కొలిచెడు కొలమానమునకు 'లాల'అని పేరు. చిమ్మువాడు చెప్పినది యనుమానముగ ఎదుటి పక్షము వారికి తోచెనని వాడు వెంటనే కొట్టిన స్త్రమము నుండి దండతో „ఏకీహమ్ సాతీపేద్ ముత్రామూడు—నల్లింగోడు—బదురకన్ను—అరేగన్ను—ఏలంగ్చిక్క,,* అనియో „బంటకలు—చిటసు టాల్—మూడోముచ్చి — నాల్గోనడ్డి — బవోపెద్ది—అరోకన్ను ఏదోపొల్ల,, అనియో, „బోడికొడితే కండు—రుళ్ల—మూళ్ల—నాలగలి—బదిలి ఆరిడి, ఉల్లి,, అనియో పాడుచు గిల్లి పడియున్న చోటువరకు కొలుచుచుండును. పై పాటలో గుణింతమేడువరకే చెప్పబడినది. ఇట్లు కొలుచుచున్నప్పుడు పలుకు మాటలకు తగిన విధమున రెండవ ఉద్దిలోనివారు హేళనగా మారు బయకుట పొసగును. ఒకవేళ చెప్పిన ప్రకారము కొంత తక్కువైనచో వాదోటమి నంగీకరించి ప్రక్కకు తప్పుకొనును. ఇదేవిధముగ ఆటలోని సంఖ్యాగణన పద్ధతి Fife Clackmannan మరియు Kinross ప్రాంత మందలి ఆటలలో గన్పించును 1. సాధారణముగ పిల్లల ఆటలలోని ఇట్టి పాటలలో చాలవరకు శబ్దము లర్థ విరహితములై, కేవలము లనుబద్ధములై యొప్పుచుండును.

-
1. Kirkcaldy:- Wonery, twoery, tickery, seven- Alibi, Crackaby
ten and eleven- pin, pan musky, dan- tweedle um, tweedle
um, twentywan- Cerie Orie, Orie You are out-
-County Folklore Vol. VII. P. 187

పై ఆటలో మొదట ఓడిన వాని తర్వాత ఆ ఉద్దిలోని మిగత వారందరికీ ఆడుచుందురు. వీరంత ఓడిన పిదపనే రెండవ పక్షమువారు మొదటి ఉద్దిలోనివారివలె చిమ్ముట నారంభింతురు. ఓనమాలు-కక్కాలు ఓడినదొంగ పాటిమీద కొంగ-కూతెట్టిపోయి-లాలా-అర్దా-లాక్కురా-మిడక్కురా-గూటీ బిళ్ల-భూబొడ్డు,, అనుచు మొత్తముమీద ఓటువడిన పక్షమువారిని ముందుకు నడుపుచు, వెనుకనుండి దండతో గిల్లిని గెలిచిన పక్షమువారు ఒకరి తర్వాత ఒకరు మీటుచు కొట్టుచు పోవుచుందురు. మీటునప్పుడు కొట్టలేనివారు తిరిగి మీటుటకు వీలులేదు. ఇట్లెంత దూరము కొట్ట గలిగి యుందురో అంతదూరము నుండి యెదుటి పక్షమువారు పరుగెత్తుచు కూతబట్టుకొని గుంట (బద్ది) వద్దకు ఒకటి పిమ్మట మరియొకరు రావలసి యుండును. కూత మరచినచో తిరిగి పట్టవలసి వచ్చును.

కన్ను, ముక్కు, భుజము, చేయి, కాలు మొదలగు వానిమీద గిల్లిని ఉంచుకొని యెగురవేయుచు దండతో కొట్టుచు కొంచెము భేదముగా నిదే యాట ఆడుదురు. ఒక పక్షములోని వారొకరి తరువాత ఒకరు అల్లెగురవైచి కొట్టుచుండ రెండవ పక్షమువారు దానిని క్రింద పడకుండ చేతులలో పట్టుకొనుచు. పట్టుకొన్నచో కొట్టిన వానికి ఓటమి కలుగును. అదిచేయజాలక పోయినప్పుడు కొట్టినవాడు దండను గుంటపైద విలువుగ పడవేయును. ఎదుటి పక్షమువారు దండకు తగులునట్లు గిల్లిని విసర్జివేయుదురు. అది తగులకుండ గుంటకు దండ పొడవులోవున్న వడినచో గూడ ఓటమియే యగును. ఒకవేళ దూరముగబడినచో మూడు మారులు మీటుట, కొట్టుట జరుగును. ఇంతకుముందు మాదిరిగనే ఓడినవారు కూత పట్టుట నియమము.

గోటీలు (గోలీలు):-

సాధారణముగ ఇది రెండు విధములుగ ఆడుదురు. ఒక విధమందు

మాత్రము రెండు గోటీలే వాడుదురు 1. అందులో పెద్ద దానికి తాతకాయ, చిన్నదానికి పిల్లకాయ అనిపేర్లు. ఇద్దరు లేక అంతకంటె నెక్కువమంది పాల్గొనవచ్చును. కాని ఆడునప్పుడు మాత్రమిద్దరేసి చొప్పున ఆడవలసియుండును. చిన్న వియమ మేర్పరచుకొని దాని ప్రకారము ఒకడు తాతకాయ, ఇంకొకడు పిల్లకాయను బీసికొని సుమారు మూడంగుళముల లోతు, బెత్తెడు వెడల్పుగల గుండ్రని గుంట (బద్ది) నొకటి త్రవ్వి, ఆ గుంటకు సుమారు 15 గజముల దూరమున నిలిచి అది నారంభింతురు. పిల్లకాయను బీసికొన్న వాడ కాయను తొలుతగుంటవై పునకుతగిన వేగముతో జారవిడుచును. జారవిడిచుటలో గోటీకాయ గుంటలో పడినచో వారు పండును (గెలుచును). ఎవరికాయ గుంటలో పడదో వారు మరియొకరితో ఆడుట జరుగును. లేదా ఇద్దరికాయలు గుంటలోనే పడినచో మరి యిద్దరు వచ్చి ఆటనారంభింతురు. ఒకవేళ జారవిడిచినప్పుడు మొదటి కాయను రెండవవాని కాయ వచ్చి తాకినచో వెంటనే శ్రీలుమాలు తూకాయ జాడీజాగ నరీసాబ్, అనును. అనగా మొదటివాని కాయను తాకుచు దాని యంచుననే రెండవ వాని కాయ పడినచో ఆ మాటకీటుకు ననుసరించి బెత్తెడు దూరమువకు జరుపుకొని ఆడుటకువీలగును. లేనిచో పోరపాటుగా

1. గోటీ కాయల ఆటలో దాగిన తార్త్వికవాసన యెట్టిదో గమనింపదగును. తాతకాయ = పరమాత్మ. పిల్లకాయ = జీవుడు. బద్ది (గుంట) = నిశ్చల తత్త్వము. పిల్లకాయ అను జీవుడు మాటిమాటికి నిశ్చల తత్త్వమును బద్దిని చేరుటకు ప్రయత్నించుచుండును. బద్దిని చేరలేకపోయినచో విడి పరమాత్మను (తాతకాయను) తాకుటకై యత్నించబోవు నప్పుడెల్ల దానికి కర్మరాహిత్యమగు సంతదాక తన్నుజేరకుండ తాతకాయ పిల్లకాయను నెట్టివేయుట జరుగును. కర్మబంధవిమోచనమగుసంతవరకు పిల్లకాయ పదేపదే తాతకాయను తాకుచు తుదకు బద్దిలో పడును. అప్పుడు ఆటకట్టును. అనగా విముక్తి ప్రాప్తించినదని భావము. ఇట్లే చిటుతబిల్ల, ముక్కుపుల్ల, బంతి వంటి ఆటలను అన్వయించు కొనవచ్చును.

గ్రహించుటగును. ఇద్దరి కాయలట్లు గుంటలో బవక, దానికెవరికాయ దగ్గరలో నుండునో వాడు మొదట ఆట మొదలుతుట తటస్థించును. వాడెడను చేతి బొటనవ్రేలును భూమి మీద పూనిచి మూడవవ్రేలు మీద కాయను కట్టిచేతి వ్రేళ్లతో బిగబట్టి గుంటలోబడునట్లు గాని, రెండవకాయకు తాకునట్లు గాని విడుచును. ఆ తదుపరి తనకాయపోయి నీలిచినచోటు పరకు నియోజము ప్రకారముగా బెత్తలతో ఏబదియో, పందయో గుణంతము చేయును. గుణంతములో నెపడు మొదట అనుకొన్నపరకు చేయునో వాడు పండును. మిగిలిన వానితో మరి యొకడు వచ్చి వానినుండి తాతకాయను ఓసికొని వానికి పిల్లకాయ నిచ్చి యెప్పటిపలె అడుట జరుగును. చిట్టచివరికెవడు మిగిలి యొడునో వాడు గెలిచిన వారందరికి ఆట పెట్టుచుండును. అనగా నొకని తర్వాత నొక్కడు తాతకాయను గుంటమీద బెట్టి కూర్చుండును. ఓడినవాడు పిల్లకాయను తీసికొని 15 గజముల దూరము నుండి తాతకాయకు తగులునట్లుగనో గుంటలో బడునట్లుగనో జారవిడువవలెను. అట్లుకాని యెడల జారవిడువ బడిన కాయను గుంట మీదనున్నవాడు పిల్లకాయను తాతకాయతో నెన్నిమారులు కొట్టుటకు వీలగునో అన్నిమారులు కొట్టి విడుచును. అప్పుడా యోడినవాడు తన పిల్లకాయ వడియుండిన చోటునుండి గెలిచినవాడు చెప్పినట్లు మూరతోగాని, చేతివ్రేలుతో గాని దానిని గుంటలో పెడవేయునంత పరకు డోకు (దేకు) చుండును. ఈ యాటకు చాల సమయము పట్టుచుండును. ఓడినవానికి మాత్రము మిక్కిలి శ్రమ గలుగుట తథ్యము.

ఇరికొక విధముగ నాడునప్పుడు బదారుగురొక్కమారే ఆటలో పాల్గొన వచ్చును. పాల్గొన దలచినవారు రెండేసి చొప్పున గోటికాయలను తెచ్చుకొని ఒకటి చేతిలో నుంచుకొని మరొకటి గిటిమీద ఉంచుదురు. ఆ పిదప అందరు కలిసి సుమారువది గజముల దూరమున నిలబడి ఒకరివెనుక నొకరు గిటిమీద పేర్చబడిన గోటిల చెంతకు చేతనున్న గోటిలను జారవిడుచుచుండురు. జారవిడుచుటలో నెవరికాయ ముందరబోయి పడునో వాడుటమొదలు పెట్టి

గిటి మీది కాయలను వరుసగా కొట్టకొనుచువచ్చును. „నోవనకాము కార్ ఆదూల్ డెదూల్ పేర్ బనాన్ ఫబ్ ఓబ్ కాసుకో,, అనుచు నిలబడి జార విడిచిన చోటును చేర్చుచుండును. అట్లు చేర్చబడిన దానిని „పిల్ల,, అందురు. మొదట చేర్చబడిన కాయలను మిగిలిన వారు దెచ్చి గిజీమీదనున్న వానికి ఇంచుక ఎడముగానుంచెదరు. కాయలను కొట్టువాడు వీనిని తాకకుండా తక్కిన కాయలను కొట్టవలెను. ఒకవేళ వానికి తాకినచో వాడోటమి నంగీకరించి ప్రక్కకు తప్పుకొనగా మిగిలిన ఆటగాండ్రు మొదిటివానివలె నాడుదురు. ఇట్లాడుటలో నెవడెక్కవ కాయలను గిజీమీదినుండి జారవిడుచు స్థలమునకు చేర్చునో వాడు గెలిచినవాని క్రిందికి లెక్క. అప్పుడవాడు గిజీమీద కాయపెట్టుకొని కూర్చొనగా తక్కిన వారొకరి పిదప నొకరు వాని కాయకు తగులునట్లు జారవిడుతురు. అది తాకని పక్షమున దీకుచుండుటను చేయుదురు. ఇంకను కొద్ది భేదములతో గూడ ఆడుటయును గలదు.

బొంగరము:-

బొంగరమాట కూడ మిక్కిలి ప్రాచుర్యము వహించిన ఆటయే. చూపరులకు అది వినోదదాయకమైనది. సర్వసాధారణముగ వానకాలమునకు కొంచెము ముందునుండి రెండు మాసములవరకు ఆడుచుండురు. ఎంతమంది యైనను ఆడవచ్చును. గాని, కనీసవిద్దరును, ఎక్కువకంటె ఎక్కువ యెనమండుగురును కలిసి యాడుచుండురు. రకరకములైన బొంగరము లాయా పనితనమునుబట్టి చెక్కతో చేయింతురు. రంగులచేతను, ఉపరితలమున నిత్తడి బిల్లల చేతను అలంకరింపింతురు. దాని యాకారము తిగ్భుజాకారముగా నుండి ఇనుపములికి అమర్చబడి యుండును. ములికినుండి దాని యుపరితలమంతయు నన్నని త్రాడుతో చుట్టబడి, వెలుపలికొన కుడిచేతి ప్రేళ్ల సందున నిరికించబడి యుండును. బొంగరము నేలపై వినరునప్పుడు త్రాడు చేతిలోనే యుండిపోవును. బొంగరము మాత్రము నేలపైబడి గిరగిర తిరుగుచుండును. ఒక్కడు కూడ

అడుకొనవచ్చును. కాని, అంత ఉత్సాహముండదు. కనుకనే కొందరు బాలురు కలిసి చిన్న నియమము నేర్పరచుకొని దాని ప్రకారమొకరిని „దొంగ,,గా నియమించి పృతాకారముగ గిజిగించి వాని బొంగరమునందులో వడ్డపై చి తక్కినవారు దానిపైన బొంగరమును వినరుచు „చిలుకు చిలాబ్ ములుకు ములాబ్ పాపుసేర్ అద్దాసేర్ నవ్వాసేర్ గువ్వాదెబ్బా చూసుకో,, అనుచు నేపేవో మాటలు పలుకుచుందురు. వినరునప్పుడు బొంగరములు నేలపై తిరుగుచునే యుండును. అప్పుడా దొంగ తిరుగుచున్న బొంగరములలో నేదేనియొకదానిని తన యరచేతిలోనికి పట్టవలెను. అట్లు చేయుచున్నప్పుడు బొంగరములను త్రాడుతో పైకి తీసికొనుట గూడ జరుగును. అరచేత తిరుగుచునే యుండినచో పట్టుబడినవాడు దొంగ యగును. పూర్వమువలెనే వీని బొంగరము గిజిలో పెట్టుబడును. ఒక్కొక్కమారు గిజి యందలి బొంగరము పగిలిపోవుట గూడ తటస్థించును. ఈ యాటవలన బాలురకు గురి యలవడును. ఒక్కొక్క మారు పోటీవడి ఒకరినిమించి యొకరు „గిరగిర తిరిగే బొంగరం—జరజర జరిగే బొంగరం—రంగు రంగుల బొంగరం—ఉంగరమ్మల బొంగరం—చేతికొలది విసరినన్—మ్రోతపెట్టి తిరిగెడున్—గిరగిర తిరిగే బొంగరం జరజర జరిగే బొంగరం,, అనుచు పాడుచు దూరముగా బొంగరములను వినరు చుందురు. విసరినప్పుడెవనిది ముందుగాబడి తిరుగుచుండునో వాడు గెలిచినట్లు భావింప బడును. ఈ యాటకూడ ఆరుబయటనే అడవనెని యుండును. లేనియెడల సమీపముందున్న వారికి చాల ప్రమాదము సంభవించును. అడరానివారాడినచో వారికి ముప్పు వాటిల్ల గలదు. బాలచంద్రుడి యాటనే యాడు చుండగా దారిన బోవు ఒక వనితకు తగిలిన విషయము విదితమే గదా:

ఈ యాటలేగాక బంతి, కర్రగానుగ, ఈత, గాలిపటము. ఉప్పుగిర్ర, చెడుగుడు, కోలాటము, పులి—మేక, లోలో తిమ్మప్ప వంటి ఆటలనేకమాడుచు బాలురు వినోదమందెదరు. ఆటలేగాకుండ, ఆకసమునబోవు పక్షిలను జూచియో

దారినబోవు వ్యక్తులనో లేదా వారికంట ప్రత్యేకముగ జిక్కిన వారినో గూర్చి వేళాకోళముగా పాడుకొనుచు మురిసిపోదురు. ఇంటిపై బారులుకట్టి కొంగలు విహరించుచున్నప్పుడు చూచి పిల్లలు గోళ్లు కనిపించకుండ మూసికొని పిడికిళ్లు బిగించి, ఒక పిడికిలి మీదుగ నింకొక పిడికిలిని వేగముగ త్రిప్పుచు, “కొంగమ్మ కొంగమ్మ గూట్ల రూపాయ—కొంగమ్మ కొంగమ్మ గూట్ల రూపాయ,”* అనియో, “కొంగ కొంగ వువ్వెయ్యే—దేవునిగుళ్ళో దెచ్చెయ్యే—రాయిచెట్టుమీద రప్పెయ్యే—తెల్లబియ్యమా—వచ్చబియ్యమా,, అనియో పాడుచుందురు. ఇట్లు పాడుచు చివరి చరణమును ప్రశ్నగా బిలుకరించుకొని అందరు తమ పిడికిళ్లను విప్పి చూచుకొనుచుందురు. కొంగలవంటి తెల్లనిరంగుచుక్కలు గోళ్లమీదపడి యుండును కాబోలని వారు విశ్వసించి గోళ్లను చూచుకొనుట జరుగుచుండును. అది వారి విశ్వాసము.

“చన్నంపల్లి సాయబు—సాయబు కున్నది గడ్డము

గడ్డానికన్నది గరక—గుర్రమొచ్చి పెరక

లబలబ మొత్తుకొని పురక,, అనిగాని—

“పంతులు పంతులు వయ్యెక్కే—పంతులుపెండ్లము జుట్టెక్కే,,*అనిగాని

“బొహ్మడుబ్రాహ్మడు బెడ్డముక్క—బ్రాహ్మడి పెండ్లం సుద్దముక్క,,—

అనిగాని, ఆయా సంబంధములనుబట్టి హేళన జేయుచు, చేతులు చరచుచు ఆనందింతురు. ఏజాతిలోనైనను పిల్లల మనస్తత్వమిట్లే యుండును. స్కాట్లండులోని Fife మొదలగు ప్రాంతములలోని పిల్లలు భుజములమీద చేతులు వైచుకొని—

“Bubby Jock, Your wife's a witch

She's gaun to be burnt the morn

... ..” అనిపాడుచు

వీధులలో తిరుగాడు చుందురు 1.

బాలికల ఆటలు:- ముక్కుపుల్ల

ముక్కుపుల్ల ఆటను దూదుంబుల్ల అనియును అందురు. సన్నని ఇసుక గంవోటచేరి బాలికలిద్దరభిముఖులై కూర్చుని మధ్యన దాదాపు గజము పొడవుగ, కాలమందముగ ఇసుకతో కట్టజేసి, అట మొదలిడుటకు నిర్ణయము చేసికొన్న తదుపరి వారిలోనొక బాలిక అమట్టి కట్టను సమష్టము చేయును. అప్పుడు రెండవ బాలిక అంగుళమున్నర నిడువుగల సన్నని కట్టెపుల్లను బొటనజేలు మరియు చూపుడుజేలుతో వట్టుకొని మొదటి బాలికకు గన్నట్టకుండ చకిచక ఆ మట్టి కట్టలో నొకవోట దూర్చి చెదరిన మట్టిని చేతులతో సరిచేయుచు, “ముక్కుపుల్లవాయె-ముక్కుపుల్లవాయె — ముక్కు సిన్నవాయె — ముక్కు సిన్నవాయె,* అనియో, “దూదుంబుల్ల-దుక్కుంబుల్ల-పాపిడిపుల్ల-పండుంబుల్ల,, అనియో పలికి గమ్మున నూరుకొనియుండును. అప్పుడు మొదటి బాలిక పుల్లదూర్చబడిన చోటుననుమానించి యచ్చట పెంటనే తన కుడిచేతి ప్లేళ్ల నందున ఎడమచేతి ప్లేళ్ల నిరికించుకొని ఆ చేతులను బోర్లించిపెట్టును. రెండవ బాలిక మొదటి బాలిక చేతులు గప్పినచోటును మాత్రమే విడిచి అటునిటు తక్కిన భాగమంత ప్లేళ్లతో మట్టిని కెలికి వెదకును. ఒకవేళ తానుదాచిన పుల్ల తనకే దొరకినచో తానొకసారి గెలిచినట్లుగా తొడమీదనో, ప్రక్కచోటు మీదనో గుర్తుగానొక గీతగీచుకొనును. పుల్లను “కోడి,, యనియును, గెలిచినప్పుడు గీచుకొను గుర్తును “గుడ్డు,, అనియును పిలుతురు. ఒకవేళ పుల్ల తనకు దొరకక, ఆ మొదటి బాలిక చేతుల క్రిందనే యున్నచో అప్పుడా బాలికయే గెలిచినట్లు పరిగణింపబడుట జరుగును. పుల్ల ఎవరికి దొరకినచో వారే తిరిగి ఆటనారంభించుట వియమము. అనుకొన్న ప్రకారమెప్పుడెక్కువమార్లు గెలుతురో

ఆ గెలిచిన బాలిక ఓడిన బాలిక దోసిలినిండ పుట్టి యెత్తింది, అందు ఆ పుల్లను గ్రుచ్చి ఆమె రెండు కండ్లను చేతులతో మూసి వట్టి, దూరముగా నడిపించుకొని పోయి తోచినచోట ఆ మట్టిని పోయించి తిరిగి ఆచూకెనచోదకివెచ్చి విడిచి పుచ్చుచుండును. ఓడిన బాలిక యొక్కనే బెదరుచుబోయి రానెక్కడ ఇసుకపోసినది గుర్తించి పుల్లను తీసికొని వెచ్చిచూపును. దానితో బోటమి తీరిపోవును. ఒకచోట పుల్లను వెదకి తేలేకపోయినచో తిరిగి దోసిలి మట్టిని, పుల్లను ఎత్తించుకొని కన్నులు మూయించుకొని ఆటపెట్టును.

బహుశః ఈయాట పుట్టిన దినములలో ముక్కునకున్న బంగారుపుల్లను ఓసి ఆడినందులకీయాటకు ముక్కుపుల్ల,, యని పేరు వచ్చియుండునని ఊహించవగును. ఏలన, ఆలకాపురముననున్న మందాకినీ తటరూప మందార దుర్గమచ్చాయలోని బంగారపుటిసుక మీద యక్షకన్యకలు కూర్చుండి ఆ యిసుక యందు రత్నమును దాచి (గూఢరత్నసికతను ఆట) యాడుకొనుచుండిరిని కాళిదాస మహాకవి తన మేఘ సందేశములో వర్ణించినాడు 1. నేడు వీనికి మారుగా కృష్ణపుల్లనువయోగించుచున్నారు. ముక్కునకు బంగారపునగలులేని పేద బాలికలు నన్నని చీపురుపుల్లనుగాని, కృష్ణపుల్లనుగాని అమర్చుకొనుట నేటికిని గమనింతుము గదా! కాలానుగుణముగ మార్పులు సహజము.

కాళ్లగజ్జి:-

బాలికలు తమలో నొకరిని ఆటపెట్ట చేసికొనగా అప్పుడామె మిగత

1. మన్దాకిన్యాః సలిల శిశిరైః సేవ్యమానా మరుద్ధి
రృన్దరాణా మనుతటరుహం ఛాయయా వారితోష్ణాః
అన్వేషవైక్యైః కనకసికతాముష్టి నిక్షేప గూఢైః
సంక్రీడనే మణిభరమరస్పృశితా యత్ర కన్యాః,--

—మేఘసందేశము—సర్గ. 2. శ్లో. 6

బాలికల సందరినొక్కచోట వరుసగా ముందునకు కాళ్లు చాచుకొని కూర్చుండు నట్లుచేసి,,కాళ్లాగట్టికంకాళమ్మ — జేగుచుక్క — వెలగామొగ్గ — మొగ్గగాదు మోడుగనీరు నీరుగాదు—నిమ్మలవాయి—వాయిగాదు—వావింటికూర — కూరగాదు గుమ్మడిపండు—పండుగాదు—పాపిడిమీసం—లింగూలిటుకూ — పందెమాలవటుకు రాజగారితోట్లో ఏముందంటే—పువ్వుమొగ్గో—పుచ్చుకుంటే చెబ్బ—కాణదీసి కడకుపెట్టు,, మని పాడుచు ఒక్కొక్క కాలను తట్టునప్పుడొక్కొక్కమాట వలుకుచుండును. ,,కడకుపెట్టు,, అనుమాట ఎవరి కాలను తట్టచు అనునో ఆ బాలిక ఆ కాలను ముడుచుకొని యుండును. ఇట్లు ముడుచుకొన్న కాలను పండినదందురు. అట్లే తిరిగి ఆ మాటలనునప్పుడు కడకుపెట్టు మన్నమాట వచ్చినచో ఆయా బాలికలు తమ కాళ్లను ముడుచుకొందురు. చివరికి బాలిక మిగిలియున్నచో ఆటపెద్దయైన బాలిక ఆమెకు తోడుగ గూర్చొని తన కాళ్లను గూడ చాచి పై విధముగానే పాట వలుకును. ఇద్దరిలో నొకరు తుట్టతడకు మిగిలిపోదురు. మిగిలిన బాలికను ,,దొంగ,, లేక ,,ముట్టు,, అని పిలుచుచుండురు అప్పుడు ,,దొంగ,, అనబడు బాలిక యొక్క జడనుగాని, చేతినిగాని పట్టుకొని గిరగిర త్రిప్పుచు ఆటపెద్ద నిల్చుంటే ముట్టుకుంటవా? కూర్చుంటే ముట్టు కుంటవా? అనిగాని, మీయమ్మ నిల్చుండి కన్నదా? పండుకొని కన్నదా? అనిగాని ప్రశ్నించుచుండును. ఆ బాలిక ,,నిల్చుంటే ముట్టుకుంట,, అన్నప్పుడు బాలిక లందరు కూర్చొనవలసియుండును. లేదా ,,కూర్చుంటే ముట్టుకుంట,, నన్నప్పుడు అందరు నిలిచియుండవలసియుండును. ఇందేదియో సమాధాన మివ్వగానే ,,దొంగ,, బాలిక విడిచిపెట్టబడను. ఆయాసమాధానములకు భిన్నముగా బాలికలందరు ప్రవర్తించుచుండురు. అటులగాకుండ ఆ నియమమునకు వ్యతిరేకముగా పర్తిచినచో వెంటనే ఆ దొంగ బాలిక వచ్చి తాకును. తాకబడిన బాలిక మొదటి బాలికవలె ,,దొంగ,,గా మారి అడుచుండును. దొంగ బాలిక తాకవచ్చినప్పుడు బాలికలందరనేక విధములుగ నెక్కి సక్కిములాడుట పరిపాటి. ఈ యాటలో నెంతమందియైన పాల్గొనవచ్చును.

ఇందు బాలికలు ,దొంగ,, బాలిక సమాధానమునుబట్టి జాగ్రత్త గ మనబుకొన వలసియుండును. దీనివలన కొంతవరకేకాగ్రత కూడ కుదురగలదు. కొంచెమిదే సమాధాన పద్ధతిలో బాలికలు వెన్నెల రాత్రిలో వెన్నెలాట లాడుదురు. అప్పుడు, వెన్నెలకుంటె ముట్టుకొంటవా: నీడకుంటె ముట్టుకొంటవా? అని యడుగుదురు.

పిడికిలి మూయుట:-

బాలికలలో నిద్దరు ఆట పెద్దలుగానై బాలికలనందరిని సమముగ సగము సగము పంచుకొని రెండు పంక్తులుగా నెదురెదురుగాచేసి నిలుపుదురు. ఒక చింతపిచ్చెను పైతెగురచేసి దానిప్రకారమెవ్వరాట మొదలు పెట్టవలసియుండునది ముందు నిర్ణయించుకొందురు. ఆ నిర్ణయము ప్రకారమొక ఆటపెద్ద తన పంక్తిలోనివారి పిడికిళ్లను వీపు వైపునకు పెట్టించి తానొక గవ్వనో, గచ్చకాయనో, గులకరాయినో తీసికొని వారి వెనుకవైపు నడచుచు ,గట్టుమీదికోడి-గవ్వల్లకోడి తొక్కితే తొంబై పిల్లలకోడి-ఆల్లలకోడికి ఆకుమిరియంబు-పిల్లల కోడికి పిండి మిరియంబు,, అనిపాడుచు ఎదుటి పక్షమువారి పెద్దకు తెలియకుండ దానిని వారందరి పిడికిళ్లలో బెట్టినట్లు నటించుచు తోచిన బాలిక యొక్క పిడికిట గుప్తముగ వదిలవరచి ,పిల్లల్లారా-జెల్లల్లారా-పిడికిలి ముయ్యండల్లా,, అనియో, ,అప్పల్లారా-తెప్పల్లారా-చిప్పలు మూయండి,, అనియో బిగ్గరగ నరచుచుండును. అప్పుడందరు పిడికిళ్లను గట్టిగ మూసికొని ముఖమున గుట్టుతోవసీయక నిలబడి చూచుచుండగ రెండవ పంక్తియొక్క ఆటపెద్ద ఎవ్వరి పిడికిలిని కూడ చూడ కుండ ఉన్నచోటునుండే ఊహించి ఆ వస్తువెవరి పిడికిట నున్నదో ఆ బాలిక పేరు చెప్పును. అది నిజమైనచో తానుగెలిచినట్లు తలంచి ఇంతకుముందు వారి మాదిరిగనే తన పంక్తి వారి పిడికిట దాచును. ఒకపేళ కనుగొనలేకపోయినచో నెదుటివారే గెలుచుకొని తిరిగి యాడుచుందురు. ఇట్లెన్నిమార్లువరెక్కువ

గెంచినచో వారు గెంచినట్లు గుర్తింపబడి ఓడినవారి ఆటవెద్దను చుట్టముట్టి ఒక్కఁజింపున తేనెటిగలవలె గిచ్చిగిచ్చి వదలుదురు. కాని నెత్తురు వచ్చునట్లు మాత్రము గిచ్చుకొనుట జరుగదు సుమా! ఇట్టి ఆట అస్సామీ పిల్లలలో గూడ కన్పించును.

కుంటి పీను:-

జీనిని , తొక్కుడు బిళ్ల, అసికూడ పిలుతురు. నలుగురయిదుగురు బాలికలు కలిసి జీనినాడుదురు. ఆటకుముందు సుమారు ఆరు గజముల పొడవు, గజమున్నర వెడల్పుగ, ధీర్ఘచతురస్రాకారముగాగల దానిని గీచి తరువాత సమముగ నిలుపుగ నొక గీతగీచి, ఆ పిమ్మట అడ్డముగా మూడు లేక నాలుగు గీతలు గీచి యుంచెదరు. అనగా నా ధీర్ఘచతురస్రాకారముగలదానిని 8 లేక 10 చతురస్రాకారములుగా విభజింతురు. ఒక్కొక్క విభాగమును గది లేక ఇల్లు అని స్వహరింతురు. చింతపిచ్చె, బోకిపిచ్చె, కొబ్బెరపెంకు (చిన్నముక్క) వంటి దానితో నేదేని యొకదానిని తీసికొని ఆటను మొదలిడు బాలిక తక్కిన బాలికలే గది చూపుదురో ఆ గదిలో పడవై చి, ఒక కాలును పైకి ముడుచుకొని, ఒంటికాలుమీదనే కుంటుచు నొక్కొక్క గదిని బాటుచు ,పిచ్చె,, పడియున్న గదిలో కాలును మోపకయే ఒక్కచేతితోనే యా పిచ్చెనిందుకొని ఆ మీదుగ ప్రక్కగదిలోనికి చూకి, పిదప మిగిలిన గదులుబాటి యాపిల్లివైపునకు పోవును. తిరిగి ఆ బాలిక గదుల దిక్కు చూడకుండ తలమీదనుండి తోడి బాలికలు చెప్పిన గదిలోనికి పడవేసి రెండుకాళ్లనొకమారే లేపి రెండ్రెండు గదులలో అంగవైచుచు పిచ్చె యున్న గదినుండి దానినందుకొని ఆ గదిని తొక్కుకుండ చూకుచు—

విభాగ పట్నం వీశెడు బెల్లం

సీకొకపదలం నాకొకపదలం పదలం పదలం

బించె నిండ కందులూ రంగసాని బొందులూ బొందులూ బొందులూ

సూరీ గుమ్మడికాయ సూరప్ప తలకాయ తలకాయ తలకాయ

ఆనవకాయ అచ్చమ్మ తలకాయ తలకాయ తలకాయ,, అనిపాడుచు మొదట ఆటనారంభించిన స్థలమును చేరుకొనును. ఇట్లు చేరుకొన్న చాలికను పండు పండినదందురు. ఆ తరువాత మిగిలిన బాలికలు గూడ ఆడుదురు. కాని పిచ్చె గదిలో పడవేయునప్పుడది యింకొక గదిలో పడినగాని, గీతమీద పడిన గాని పొరపాటగును. ఇంతేగాక, కుంటునప్పుడు ముడుచుకొన్న కాలు నేలమీద మోపబడినను, పంగి చేతులు మోపినను గూడ పొరపాటగుటయేగాక ఆటలో ఓడిపోయినట్లు పరిగణింపబడును. ఆటముగిసిన పిమ్మట ఓడిన వారాటస్థలము చుట్టు కొన్నితడవ లొంటికాలుమీద కుంటుచు ఆట పెట్టుదురు.

బొమ్మల పెండ్లి:-

బాలికల యొక్క ఆటలన్నింటికంటె బొమ్మలపెండ్లియాట చూడముచ్చట గొలుపుచుండును. బాలికలు పొందెడు సామాజికీకరణమున కీది సరియైనప్రక్రియ. సంస్కృత భారత భాగవతాదులలో బొమ్మలపెండ్లిని గూర్చి చెప్పబడలేకన్నను తెలుగు భారత భాగవతములలో చెప్పబడి యుండుట వలన నిది తెలుగు వారి ఆటయై యుండవచ్చునని చెప్పుకొనవచ్చును. ఇరుగుపొరుగు బాలికలందరు కలిసి ఒకరి ఇంటిలో ఆడుకొనుటకు నిర్ణయించుకొందురు. ఆ యింటిలో నొక మూలకు పెండ్లిపిల్లను, మరొక మూలకు పెండ్లి కొడుకును కూర్చుండజెట్టి పిల్లవైపున కొందరు, పిల్లవానివైపున మరికొందరు చేరి ఒక్క దినములోనే పెండ్లి మొదలుకొని అప్పగింతలు, శోభనము, సంతానము వరకు తంతు నడుపుదురు. వీలునుబట్టి పెండ్లిపిల్ల నొకయింటిలోను, పెండ్లికొడుకు నింకొక యింటిలోను జేర్చి ఆ రెండు మూడు దినములవరకు ఆడుకొనుట చూడగలము.

పెండ్లి తలపెట్టిన వెంటనే గృహకుభ్రత, గృహాలంకరణ యనుపనులు

సాగిపోవుచుండును. అట్లే దారికలున్నాహుళురెల్లై „చిట్టి చిట్టి మిరియాయ చెల్లెరిందపోసి—పట్టుచున్న రెచ్చి—దొవ్వొల్లుకట్టి,, లేదా „కుమ్మరింటికి పందించి—కుమ్మరిపట్టి రెప్పించి,, దొమ్మరిల్లు నిర్మించి పేదరికమును దలచి „దొమ్మరింట్లో పిల్లతలకు నెయ్యిలేదు—నా తలకు నూనేలేదు,, అనుచువిచారించుట నటించును. పిలన, ఆడకూతురు పెండ్లిచేయుట కెంత వ్యయప్రయాసములగునో దారికలు గోహించి యుండును. ఆయనను నూరబట్టములాతియో నూరప్పులు పెండి కార్లము నెరచేర్చువలెను గదా! అందుచేత „అల్లవారింటికి చల్లటదోరె—అల్లవారికిక్క భామన్నాది—నాకాళ్లగిజ్జెలు భుల్లుచున్నాయి,, అనిగా అల్లవారింటికిప్పుసజుపోనా వారు లేదని యీనడించినట్లున్నది. గుండె గుటక్కు మన్ను జ్జునునది. రాని పెండ్లియాపుటెట్లు ? తొండియో మొండియోచేసి గంధము గడ్డెక్కించువలెనెనుగదా! పెండ్లి పిల్లనుజేయుట అరంభమైనది, „దొమ్మరింట్లో,, అనుట కావేయాకు దొమ్మరే చేసికొనుట పరిపాటి—

„కాటాకు దొమ్మరికు కాటుకదొట్టుపెట్టి చీరసింగారించి పోతుకెళారు

గాజుపూనలపేరు మెళ్ళో వేసారు—గౌరికల్యాణాల రేఖదిద్దారు

పానుంచిందెయో సిద్ధపరిచారు—పాపపేరంటాళ్లు కానుకున్నాట,,

అట్టి దొమ్మరికు కాటుకదొట్టు పెట్టి, చీర సింగారించి, గాజుపూనలపేరు మెడలోవేసి కల్యాణరేఖదిద్ది అగ్నమునకు సిద్ధముచేసికొన్నారు. పేరంటాండ్రి (అరుగు పోరుగు బాలికలు) పెచ్చి అగ్నమున కెదురుచూచుచున్నారు. పానకపుబిందెలు రెచ్చి యుంచబడినవి. ఇంకొకపంక పెండ్లి భోజనమునకై „లక్కపిడతలో అన్నం ఉడికిపోయింది,, మరొకచో ‘లక్కచట్టిలో పప్పు ఉడికిపోయింది’. పెండ్లి కూతురు మేనమామ కలిగినంతవరకు వరునికి „కట్నాలకోసం చింతగింజలు లెక్క పెట్టి దాచినాడు,, దొమ్మరింట్లో రూపాయలంటే చింతగింజలే. కాని, వరకట్నమో ఓలియో తక్కువవదియుండునుకాబోలు. పెండ్లికొడుకునుదెచ్చుటకు „కిలుచుడిదాకలురువెల్లెంది గాని—పెండ్లికొడుకులవారు తిరిగిరాలేదు,, పాపము! „ఉత్తి ఉత్తి అలంబి జరిగిపోతుంది—ఉత్తుత్తు బాజాలు మోగుతున్నాయి,,

సమాజములో పెక్కువఁ జాలము మేదవారే యుండును. పెండ్లి సంస్కృతులవలె వారి దైన్యావస్థలకుఁ బోషకముపెండ్లి, నియంతృత్వము వచ్చినవి. పెండ్లి కుమారుడు చాలేదని పిల్లవక్షమువారు వెళ్లి, పిల్లవాని వక్షము వారిని తరిసి సామరస్యమును కడుచుకొని, పెండ్లి కొడుకును రోచుకొనిపిల్లి పెండ్లి వీటలపై కూర్చుండబెట్టి, పెండ్లి కూతురునకు ముసుగుపై విరెచ్చి అతచేయుదును. పెండ్లినిఁ బూజవచ్చినవారు ఏమిటెచ్చారు-పట్నాన పుంగ్రాయ పెండ్లి బుట్టలయ, నట. తన్నతల్లి మాత్రము చీరలు, రతనాలపేరు, పెద్దలలో నామ్మలు పెట్టుట యగును. నన్నుకన్నా తల్లి చీరెట్టవస్త్ర-చీరకు చింతల అంచెట్టవస్త్ర-వచ్చుచో రచ్చాల పేరెట్టవస్త్ర-పేరుచీ పెద్దలతో నామ్మెట్టవస్త్ర. నామ్మలనిగా చిన్న పూసలదండలు, గాఢపూసలదండలే. చూడవచ్చిన చుట్టములు, తల్లి, తండ్రి, మామ, వదిలె, బావ, మరదులు మున్నగువారుగా వాలికలలోనేయమొట్టరు. ఆ తరువాత విందులారగించుట నిర్వహింతురు. రావీయాకులుగాని, వట్టియాకులు గాని తెచ్చి పెరుసగా నొక్కొక్కరిని కూర్చుండజేసి లక్ష్మి-విడతలలో పెంచిన పెంటకములను పెట్టెడును. చంటి తమ్ములనెత్తుకొనిపిచ్చి వంక్రిలో కూర్చుండ బెట్టి, నోడికొక్కెరాల-కొద్దెరకాయ ముక్కలాల-సాలాసి చెల్లమాట పంచదార చిలుకలాట, యనుచు తినిపించెదరు. విందులో వియ్యముల వారిని దెప్పిపొడుచుట, పెండ్లికొడుకును వెక్కిరించుట, ఆ తడువరి అప్పగింతలలో పెండ్లికూతురునకు బుద్ధులు గరపుట యను విషయము లింతకుపూర్వమే ద్విరీయ ప్రకరణమున దెప్పకొనుట జరిగినందుచలన వానినిట తిరిగి చెప్పుకొనుట చర్వితచర్విణమే యగును.

పెన్నెల రాత్రిలైనచో ఈ సందర్భమున బాలికల యుత్సాహమునకు మేర యుండదు. బాలికలంత పిల్లవక్షమున, పిల్లవానివక్షమున, రెండు జట్టులుగా నేర్పడి భుజముల మీద చేతులు వైచుకొని పరస్పరము పిల్ల మరయు పిల్లవాని యొక్క కులగోత్రాదులను గూర్చి, ఇచ్చిపుచ్చుకొను కిక్కిములను గూర్చి, పాటల రూపమున సంభాషించుకొనుట జూచిననేగాని తనివితీరదు. ఇట్టి

సంభాషణాత్మక రూపముగూడ ద్వితీయ వ్యక్తరణమున నుటంకింపబడినది. ఆట ముగింపులో నెప్పుడప్పుడొక జట్టువారింకొక జట్టువారిని „ఎరుకలేనింటికి నా బిడ్డనిస్తే డమ్మదాలిమ్మలో—అప్పుడెందుకిచ్చినావు అరికాలు నెప్పుడమ్మదాలిమ్మలో ఎరుకలేకిచ్చిన ఎనుగొల బిడ్డా డమ్మదాలిమ్మలో—సిచ్చిలేనింటికి నా బిడ్డనిస్తే డమ్మదాలిమ్మలో,,* అని దెప్పిపొడుచుకొనుచుండుట చిలిపిహాస్యము చిలుక రించినట్లుండును.

ఆటనడుమ పారిపోయినవారిని వెక్కిరించుట, ఉపాలంభించుట మామూలే. „యేడినరుసూ యేడమ్మ నీ మొగుడూ—కోణ్ణిగట్టెనుకో కోడికిన్ని గింజలేనుకో కుక్కని గిచ్చేనుకో కుక్కకింత కూడేనుకో,, అందరికి వేళాకోళముగ గన్నట్టిననుగూడ ఏడిపించినంతవని చేయుదురు. అట్టిబాలిక తలమీద చూడకుండా కాగితపు ముక్కనో, కట్టెపుల్లనోవేసి „ఒగమ్మనెత్తిమీద కొండెంగా—ఒచ్చి పొయ్యెబోళ్లు తన్నంగా,, అనుచు మిగిలిన బాలికలెవ్వరట్టి విషయమును చెప్ప కూడదని బెడరించుచు నిట్లు పాడుదురు.

„చెప్పకు చెప్పకు చెడిపోతావు—చెప్పితే నీముక్కు తెగోస్తా

చూలంమించి దూకిస్తా—పందరి మీంచిపాకిస్తా

కంచం అన్నం తినిపిస్తా—కడివెడు నీళ్ళూతాగిస్తా.

„బొమ్మల పెండ్లి,, యను ప్రక్రియ మనోజ్ఞమైనది. తెనుగు భారతానువాద కాలమున రాకుమారికలు „బొమ్మలపెండ్లి,, యాటలాడినట్లు సాక్ష్యమున్నది. ఉత్తర తన బొమ్మపొత్తి కలకు చిత్రవర్ణ భాసురములైన కౌరవ వీరుల కోకలను దెమ్మని అర్జునునకు చెప్పినది 1. బొమ్మరిండ్లుగట్టి, కూళ్లువండి, బొమ్మలుపేర్చి పెండ్లిచేసిన విషయము తిక్కన కంఠె ముందుగనే నన్నెచ్చోడుని కుమార

సంభవములో గన్నట్టు చున్నది 1.

వాటరకంటె బాలికల కధికముగా అటలున్నవి. వాని మొత్తమును గూర్చి యొక గ్రంథమే ప్రత్యేకముగ వ్రాయవచ్చును. మచ్చునకీట కొన్నింటిని చెప్పకొనుటయే యుచితమగును. పెన్నెలకుప్పలు, కనుమూసిగంతలు, పచ్చాకు, పెన్నెలాట వంటి పెన్నియో కలవు.

కోలాటము:-

కోలలచేత అడుటను కోలాటమందురు. అనగా మూరెడు పొడవు గలిగిన నన్నని కర్రలచేత అడుట యని యర్థము. కోలాటము పల్లీయ సృత్యము. అవొక కళ. భరతార్ణవమునందు కోలాటమొక ప్రత్యేకమైన సర్తనగ చెప్పబడినది 2. పూర్వీన తెలుగు సాహిత్యములో దానిని దండలాసకము, దండ సర్తనము అనిపేర్కొన్నారు. తెలుగునాట కోలాటములు పాఠ్యరీతి కాలము నాటికేయున్నట్లాతని బసవపురాణమొక సాక్ష్యము 3. ఇరువది ముప్పది మంది వరకు పాల్గొనవచ్చును. పిల్లలుగూడ అడునప్పటికిని బీసిని పెద్దల యాటగనే చెప్పకొనవలె. అదాలగోపాలమునకు వినోదదాయకమైనది. సాధారణముగ రెండు చేతులతో రెండు కోలలు పుచ్చుకొని, కాళ్లకు గజ్జెలు గూడ కట్టుకొని, గుండ్రముగా నెదురెదురుగా నిలబడి, దరువు గలుపుకొనుచు, అడుగులు పైచుచు, పాటపాడుచు దుముకుచు, చిత్రవిచిత్రముగ గతులు మార్చుకొనుటలో నైపుణ్యమును ప్రదర్శించుచు గంటల తరబడి యాడుకొనుచుండుట గాంపవలె ధరణియే దదరిల్లినట్లుండును. వారు వేయు అడుగుల వరుసలనేకములుగానున్నవి.

1. కుమార సంభవము:-అ. 3. పద్య. 36

2. భరతార్ణవము:-నందికేశుడు. అధ్యాయ. 7.

3. బసవపురాణము:-పాదములు 1056, 1057.

కోపిడికి చిరుగజ్జెలుండుట వలన తాళములు మనోహరముగానుండును. పసి కూనలకొకవితగా, ప్రజావళికి సంతమలుపు పలకరింతగా, పల్లెకు పులకరింతగా ఈ వినోద నృత్యము ప్రపథగణ నృత్యమును దలపించును.

షగలంతయు పనిపాటలలోనే కడచిపోవుటవలన నీ యాట సామాన్యముగ గూట జీవమెక్క గుడిసె గునిసియాడువేళ రచ్చపట్టున గాని, వాడకట్టునగాని మొదలు పెట్టుట జరుగును. రాత్రి ప్రొద్దుపోయిన తరువాత గాని వారిని పొట్ట పిలువదు. అయినను ఆకలి నరమరసేయక ఆడుచుండుట ఒక విశేషము. „కోలాటమేయంగ-కోడిగూయంగ,, అనుటవలన నొక్కొక్కమారు తెల్లవారు వరకు ఆడుటకు వారి యుత్సాహమే కారణము. కోలాటము పేయునప్పుడు పృత్యంగము చలత్తరంగమువలె చలించుటవలన మిక్కిలి దేహపరిశ్రమ యగుచుండును. కాని ఏ మాత్రమలసి పోయినట్లు పరిశ్రమము. తెల్లవారగనే తిరిగి నిత్యకృత్యములలో నిమగ్నులయి పోవుచుండుట యలవాటు. చలికాలము వేసవికాలములందు విశేషముగ నాడుదురు. దసరా, బీషావళి, సంక్రాంతి, ఉగాది వంటి పండుగ సందర్భములలో కోలాట బృందముల యొక్క సందడి కనువిందొనర్చును. వెన్నెల రాత్రులు మరింత ఆనందోత్సాహములనుపెంచును.

దంపుడు కోపు, గడికోపు, గణనాయకకోపు, జడకోపు శరణు శ్రీధర కోపు, లయినుకోపు, పాళిపట్టికోపు, మల్లన్నకోపు, కూర్చుండి చెరగుకోపు, రథయాత్రకోపు, తిరుగుడుకోపు, మూసకోపు, ప్రసవపునొప్పులకోపు, చక్రపు కోపు మున్నగునవి కోలాట నృత్యరీతులు. కోపు అనగా నృత్యభంగిమ రీతి. పృతి కోపు కించిద్బేదముతో ఆడుట యొప్పును. ఒక్కొక్క కోపు పేయు నప్పుడు వాని కీర్తననుబట్టి గతులు, వ్రతులు, రాగ, తాళాలయలు ప్రత్యేకతను సంతరించుకొనుట విశేషమనిపించును. ఆయా కోపులలో కీర్తనల యొక్క భాగమెక్కువ. కొన్నింటి పూర్తి శృంగారమే చిప్పిలును. కొంతెపాటలందు కుదాహరణలు. భామలనుండి గొల్లభామల వరకిట్టివి పరిమితములే గాక దోమ

మీదనో, కోతిమీదనో కొంగమీదనో, కుక్కమీదనో, నక్కమీదనో, పిల్లిమీదనో, పిల్లల కోడిమీదనో అన్యవదేశముగా కొంటె తనములనెల్లకొందురు. గణనాయక కోపు, శరణు శ్రీధరకోపు, రథయాత్రకోపు వంటివి కీర్తనలతో గూడినవి. వారెంతకోతులో అంతభక్తులు. కొమ్మ లెగురుకోతి కోదండరాముని జూడగనే కొలిచినట్లు పల్లయులు కొంటె పాటలు పాడుచు వెంటనే కీర్తన లందుకొని తన్మయులగుచుందురు. ప్రతి కోపును గూర్చి వ్రాయుట ఆసంగత మగునని భావించి యిచట ఒండు రెండు మాత్రముదాహరింతును.

గణనాయకకోపు!— (తినగతి—ఏకతాళము)

గణనాయకుడైన విఘ్నేశుని కీర్తించుచు—

రావయ్య గణనాయకా—మము—కావవేగణనాయకా

విద్యలకు ఆదివయ్య వేద్య శ్రీ గణనాయకా

ఎలుక వాహనమెక్కే—వయ్య—ఏకదంతం గలవాడవయ్య

అనుచు పాడుచు తాళలయలు దాని కనుగుణముగ మేళవింపజేసి కోలలువేయుచు ఆడుచుందురు. గణపతిని గూర్చిన భంగిను కనుక,,గణనాయకకోపు,, అని పిలుచుట జరిగినది.

శరణు శ్రీధరకోపు!— (తినగతి—తీర్పుటతాళము)

శరణు శ్రీధర గరుడవాహన—శరణు వేంకటనాయకా

పాపన పదపద్మ గోవింద మాధవ—పద్మనాభ జననాయకా

శ్రీధరుని శరణువేడుటవలన దీనికి ఆ పేరు వచ్చినది. గణనాయక కోపునకును, దీనికిని అడుగుల లోను, తాళములోను, వరుసలోను, కోలలు వేయుటలోను ఇంచుక భేదము కనిపించును. చెప్పుకొన్న దానికన్న చూచినప్పుడే నులభ బోధమగును.

మల్లన్నకోపు!— (ఖండగతి—జంపెతాళము)

నాపేరు మల్లన్న నాది రేకల కుంట—కదిరి భూమండలమున
 నదరేమున్నదన్నాడు మల్లన్న—భయమేమున్నదన్నాడు
 సాలెవారి చిన్నవాడే మల్లన్న—భోగమోళ్ల చిన్నవాడే

మల్లన్న పేరునుట్టి ఈ కోపున కిట్టి పేరు పెట్టుకొనుట సంభవించినది. పేరు వ్యవహారమునకై నను కోపు నడక పైరెండింటి కన్నను భేదించి యుండుట గమనింపవలెను. భేదమునగా అయిగులో, గతిలో, కౌలయపేయు చరుసలో, తాళలయలలో, పొగ్గనువారి సంఖ్యలో అనిభావము.

గడికోపు:—(ఇందజాతి—ఆదితాళము)

ఒక్కాడిదానపే సక్కాని కోమరీ

ఒక్కాదాన వడవిలో—ఓసెంచితా—ఒక్కాదాన వడవిలో, *—

కూర్చొని చెరిగెడు కోపు:—(చతురస్రజాతి—ఆదితాళము)

ఒకాచోని చెరిగే చేటికురులపై

తుమ్మెద లాడిందో లాలా

ఘన తుమ్మెద లాడిందో లాలా

రథయాత్ర కోపు:—(చతురస్రజాతి—ఆదితాళము)

ఒగుడ్లకోడి జంపుకోని గుజ్జంగ వండుకోని

గుత్తిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా,— ఇట్టివి చూడగనే వాని వైవిధ్యము గోచరింపకపోదు. సంగీతవిద్య తెలియనవసరములేదు. ఇంచుక ఈ ప్రక్రియలచో వల్లియులాడునప్పుడు గమనించినచో ఒక్కొక్క కోపునకెట్టి ప్రత్యేకత కలదో తెలియవచ్చును.

జడకోపు:— ఇదొక ముఖ్యమైన కోపు. జడకోలాటము, జటకోలాటము అనికూడ పిలుతురు. ఒకపెద్ద వెదురుగడను తీసికొని, దానికి పైచివర చుట్టు రంధ్రములుగల గుండ్రని చెక్కబిళ్లను అమర్చి ఆ రంధ్రములకు జడవలె

అల్లుటకు తగినన్ని లెక్క ప్రకారముగా జనవనారల్లాగ్లుగాని, నూలుత్రాళ్లుగాని కట్టుదురు. తదుపరి యాగడను గట్టిగా భూమిలో పాతుదురు. కట్టబడిన త్రాళ్లు క్రింది కందునట్లు ప్రేలాడబడి యుండును. అటలో ప్లాస్టు వాల్స్కోక్క త్రాడును పట్టుకొందురు. పట్టుకొనుచోట జారిపోకుండునట్లు చుంచుచురి యుండును. చుంచునొకచేత, కోలమరొకచేత పట్టుకొని త్రాళ్లు చిక్కుపడకుండ పాయలు పాయలుగా చక్కగా జడ అల్లుకొనునట్లు లోపలికి వెలువలికి దిరుగుచు.

“లవ్వన్న జడకోపెయ్యరే—నత్యభామ జడకోపెయ్యరే

ముగ్గురు వేసారు ముత్యాల జడముడి

నలుగురు వేసారు నవ్వుతూ జడముడి

ఐదుగురు వేసారు అందాల జడముడి,, అని పాడుచుందురు. ముగ్గురేసి, నలుగురేసి, ఐదుగురేసి లెక్క ప్రకారమడుదురుని పైపాట వలన తేలుచున్నది. జడ అల్లబడిన పిదప తిరిగి అద్దిన వరుసలో అల్లుకొన్నదో అనే వరుసలో విడువడునట్లు తిరుగుచు కోలాటపూడుట మనోహరముగా నొప్పును. చాలికలు గూడ దీని నాడుదురు.

దొమ్మరిఅట గూడ వల్లియుల వినోదమునకు తావలమైనట్టిది. అటను బట్టి, అందువేసెడు గంతులనుబట్టి, గడపైనుండి దుముకుటనుబట్టి అటకాండ్రకు దొమ్మరులను పేరు వచ్చియుండును. పీఠినడుమ జనులు గుమిగూడుచోట ఈ యాటను ప్రదర్శించెదరు. కనరత్తులు, గమ్మత్తులు, గడమీద ఆరడి మాటలలో గారడి చూపుట వాటి ప్రత్యేకత. డోలు ముఖ్యమైన సాధనము. జనులనాకట్టు కొనుటకీది మంత్రము నంటిది. డోలు మ్రోయించునప్పుడు—, టననానా టంకు చెలో—టననానా టంకుచెలో,, వంటివి ఊతపదములుగా వినరుచుందురు. ఒకడు భయపడి తన తల్లి పిల్ల నిడిసివాడు సేసుకున్న భార్య నిడిసి—దొమ్మరదానెంట బోతే—దోలు మెడకు యేసె,, నట, అందుకే దొమ్మరియాట రహస్యమంత డోలులోనే యున్నదందురు. శ్రీలచేత చేయించు కనరత్తు లెక్కువగానుండును.

అవి కఠినవిద్యలు. అందుకే ఒక వనిత తన్ను దొమ్మరి వానికీయవద్దని తల్లితో జెప్పుకొనుచున్నది—

,,అమ్మ నన్ను కనకే దొమ్మరోడికియ్యకే
చావ సుట్టమంటాడు—చంక పెట్టు మంటాడు
ఇల్లెక్క మంటాడు—ఇద్దాలు చూపమంటాడు
గడెక్క మంటాడు—గంతులెయ్య మంటాడు,,*

భోగమాటను గూడ ప్రత్యేకమైన కళాకారుల మేళము ప్రదర్శించుచుండును. వారిని భోగము మేళములని అందురు. ఆ మేళములు ప్రదర్శించు ఈ యాటలు యక్షగాన ఫక్కిలో నడచును. రామాయణాది యతి వృత్తముల నాడుదురు.

,,ఈ ఏషా మొద్దయ్య ఆ ఏషా మొద్దయ్య
రామూలేషా మెయ్యయ్యా—నా భోగం భీమయ్య
సీతేశం ఏస్తే నూ అడీదనుకుంటారూ

రామూలేషా మెయ్యయ్యా—నా భోగం భీమయ్య,,*—ఒక వనిత భోగము భీమయ్యను వలచినది. వాడు రాముని వేషము, సీత వేషము కూడ వేసి నటించును. కాని వాడేషము వేసినను ఆమెకు నచ్చలేదు, ఒక్క రాముని వేషము దప్ప, కనుకనే రాముని వేషము వేయుమని కోరినది. అట్లు వేసినచో బహుమతిగా ,,ప్యాటంచు నల్లాసీర పెట్టిన వొడ్డాలం—సీకా నేనిత్త య్యా—నా భోగం భీమయ్యా,, అనుచున్నది. సాధారణముగా పండుగ సందర్భములందు గాని, పంటల సందర్భములందుగాని ఆదెడు ఇట్టి యక్షగానములను భాగోతములని భోగమాటలని జనులు పిలుచుచుండురు. ఇంతేగాక అడుగడుగున వారి హాస్యములు, చమత్కారములు వినోదిములను గలిగించుచుండును. ఆయా పండుగలను గూర్చి తెలిసికొన నున్నప్పుడు తత్సంబంధమైన వినోదముల నచ్చటనే పేర్కొందును.

వీజానము

జీవితమంతయు అనుభవముల పుట్టయైనచో ఆయనుభవముల మీద విజ్ఞానము పండుచున్నది. పల్లీయుల అనుభవములు నాగరకులకన్న ఫలప్రదములే యని చెప్పుకొనవచ్చును. ఏలన, వారు ప్రకృతి ద్రవ్యలు. పల్లెపదములన్నియు పండిన వారి యనుభవముల కక్షరరూపములు. అనుభవము పండినప్పుడే వాక్కు ప్రస్ఫుటమగును గదా! వారి జీవితావస్థలలోని, వివిధ దేశకాల పరిస్థితులలోని, వివిధ మానసికావస్థలలోని, అనేకానేకాంశములు ఆ వాక్కులలో సార్వకాలికములైనవన్నచో పల్లెపదము లెంతటి విశేషములో చెప్పవలెనా? వారు సముపార్జించి పెట్టిన విజ్ఞానాంశముల కవి భద్రపేటికలు.

పిల్లల పాటలు మొదలుకొని ముదుసలుల ముచ్చట వరకును, రంకు భాంకు పాటలు మొదలుకొని విరక్తులైన జోగుల తత్త్వముల వరకును అటనట గన్పించు విజ్ఞాన విషయములలో గొన్ని అవగాహనములు, మరికొన్ని దురవగాహనములై యున్నవి. అతి ప్రాచీన కాలముననే పైదిక జాతి వివిధ శాస్త్ర విజ్ఞానములను గ్రహించినది. శారీరక, ఆధ్యాత్మిక, జ్ఞానమే గాక భూగోళ, ఖగోళ, జ్యోతిష, ఆయుర్వేద, భౌతిక, రసాయనాది శాస్త్ర విజ్ఞానములను గూడ సంతరించుకొన్నది. పల్లీయులాయా శాస్త్రసంబంధములైన విజ్ఞాన విషయములను అనుభవము మీద గడించుకొన్నారు. చంపుట, బ్రతికించుట యను రహస్యోషధములు సహితము వారికి తెలిసియుండును. లభించిన పదములలో గన్నట్టసంత మట్టనకు స్థాలీపులాకన్యాయమున చూపుటయగును. పుట్టినప్పటి నుండి మానవునకు రకరకాల రోగాలు వచ్చుచున్నవి. వెంటనే నివారణోపాయ మరయుట సహజము. ఇట్టి నివారణాభ్యేషణలో పలురకాల చికిత్సలు కనుగొనుట జరిగినది. అందువలన, ముందుగ వైద్య చికిత్స లెట్టివో గమనింతము. కొన్ని చికిత్సలకు చరకసంహిత ప్రమాణము.

శరీరములోని జీవితవంటి జిగురు రసము సురుగుడు రూపమున బహిర్గత మగును. చెంపలమీదగాని చేతులమీద గాని ఏర్పడుచుండును. గోటితో గోకినచో చిమ చిమ మంటలు రేగుటయే గాక దురదగలిగి నన్నని రక్తచిందుపులు పుటమరించుచుండును. ఎవరి పిల్లాకో సులుగురయ్యింది-సున్నంగొండావోయి నూసి వొత్తాము-కానుగొండావోయి కడిగి వొత్తాము,* అనుటచేత అట్టి సురుగుడుకు సున్నము మరియు కాచు మందుగా జెప్పబడినది. అనగా ఆ రెండు వస్తువులను దానికి లేపనముగ పూయుదురు. సున్నము సురుగుడును హరించును. సున్నములోని దుర్గుణమును కాచు హరించును.

తలనొప్పి కలుగుటకు నల్లరక్తపు వాసన ఒక కారణమగుచున్నదని ఈ పాట పేర్కొన్నది. పిల్లకి తలనొస్తే నల్లకొచ్చిండు-పిల్లకి తలనొస్తే పిల్లి కొచ్చిండు,, తలనొప్పి లేవగా నల్ల కొరకు వచ్చుట యను దానికి లక్ష్యార్థమును గ్రహించి, నల్లవాసన వలన తలనొప్పి తగ్గునని విపరీత చికిత్సగా తెలియపరెను. ఇట, పిల్లి అన్యవదేశముగ జెప్పబడిన వస్తువు. దాని స్థానమున మనిషి యని గ్రహింపవచ్చును. నహింపరాని దుర్గుణముల నాఘాజీంచుట కూడ శిరోగ హేతువే !.

చిప్ప చిప్ప గోళ్ళు సింగరాయని గోళ్ళు
మాతాత గోళ్ళు మండాపరాళ్ళు-కొంగ కొంగ గోళ్ళు,,
అనుపాటయందు గోటిక్రింద జైట్ల పుట్టినపుడు చేతులు వడిగాద్రిప్పుటలో తాపోవశమనమునకు చేయదగు చికిత్స కలదని యందురు. కాని దీని రహస్య మవగతమగుట కష్టము. పిల్లలు పాడు పాటలలో చాలమట్టుకిట్టి రహస్యములు నామమాత్రములుగనే యుండిపోయినవి.

1. గంగధాదసాత్య దామ్రాతాత్, చరకసంహిత:-సూత్రస్థానము-
-అధ్య. 17-శ్లో. 6.

బకనెఱజాణ దొండవండువంటి ఎర్రని బుర్రని బోంబయను కానిని గూడగా గర్భమువచ్చినది. అట్టి జారకాంతలు మన్మథుని వాటి శరభాతముల కోర్పుకొందురే గాని, గర్భధారణ మేర్పడనోర్పుకొనజాలరు. దాని తినేకమైన కారణము బుండవచ్చును. అట్టి గర్భమును దిగదార్గంటకు శాయమునగ గడ్డలంపుకరుగతాగి నేను తిరిగివర్తు,* నని వన్నెకానికి రహస్య మిచ్చినది. అనగా గర్భస్యాపమునకు కారు మునగ గడ్డ ఉపకరించునని భావము.

“అల్లము సొంటి బెల్లపు గడ్డలునువకలుది గోలుకొండ,, పైత్యమై కండ్లు గిమ్మున దిరుగునప్పుడు గాని, అశీరమైనప్పుడు గాని, అల్లము, సొంటి, బెల్లముతో గలిపి మ్రింగవలెను. “ఇనువకలు,, కూడ వాడవలెనేయో? “ఇనువకలు,, అనగా ఇప్పనూనె లేదా తాటికలు కావచ్చునని ఊహింప వచ్చును. అంతేగాక, అరగని పదార్థమును చిన్నను లేదా గొంతు మట్టము మెక్కినను భుక్తాయాసముతో కడుపునొప్పి లేచుట సహజము. “చింతకాయ దివ్యకంఠపప్పేసి కలువటంకంతమెల్ల మెక్కిటంకడపునొప్పి రావటం,, అప్పుడు వెంటనే సానతాతి మీద శౌంఠికొమ్ము గంధము తీసి నాకినచో నది ఉపశమిల్లును. “కోమటింటి కెల్లటంశౌంఠికొమ్ము లేవటంఅప్పుడే సానమీద తీయటంఅరగతీసి నాకటం,, ఇట్లు చేసిన కొంచెము సేవటిలో దొడ్డికివచ్చును. అప్పుడు “చెంబు చేతబట్టటందొడ్డికెళ్ళిరావటం,, మంచిది. తరువాత “మంచ మెక్కి దొర్లటంనిద్రవట్టిపోవటం,, మామూలే. అల్లము, శౌంఠి కిట్టి లక్షణములు గలవని చరకసంహిత నుడివినది 1. “దులగొండితోని దులపరమ్మ,, అనుటవలన పిత్తశ్లేష్మ హరణమునకు దూలగొండి “దురాభి పిత్తశ్లేష్మ ప్రళమనానా,,2 యని యెఱుగదగియున్నది. అంతేగాక, విరహిణులకుగావించు

1. చరక సంహిత, సూత్రస్థానము-అధ్యాయ. 27. శ్లో. 150

2. “ “ “ “ -అధ్యాయ. 25. శ్లో. 27

శిశురోపచారములలో దూలగొండి చిగుళ్ళు వాడెదరు 1.

..వాడినిండా పసుపేస్తోక్కు — ఓయ్యారఘేమే గునాసారి గున్నమ్మా,, పనితలు జలకమాడువేశ శరీరమంతటను (ముఖ్యముగా ముఖమునకు) పసుపు పూసికొనుట గొప్ప సాంప్రదాయక విజ్ఞానము. రోమములు పెరుగకుండుటకు, ముఖబింబము నునుపారుటకు, శరీరము చాయ లేరుటకే గాక క్రుశ్చిపోకుండ చేయుట (Antiseptic) కు కూడ అది ఉపయోగపడుచున్నది. ..పసుపురాసి బాలెంత బైట నిల్చుంటే,, బాలెంతకు దేహము నిండ దానిని పూయుటలో నిదేయర్థమున్నది. ఇప్పటికిని తట్టు తాకినను, ఈలకత్తి (ఈలి)వంటి వానిచేత కోసికొన్నను వెంటనే పసుపంటించుట అనునది వల్లెలలో ప్రథమ చికిత్స. నిత్యము పెంటలలో పసుపు వాడుట కూడ ఆరోగ్యమునకే. దానికి ఆయుర్వేదిక మైన గుణము లెన్నియో ఉన్నవి.

వచ్చి బచ్చలికూర దినుటవలన పయినొప్పలగునని ఈ పాటలో చెప్పబడినది. ..వచ్చి బచ్చలి కూరొక్కటి—నమో నారాయణా రాములు.... తిన్నవారు తీపుదీస్తున్నారూ—పన్నవారు లేవకుంటున్నారూ,, తీపుదీయుట అనగా కీళ్ళు, పిక్కలు, వీపు గుంజునట్లగుట.

కాట, చేయి వంటివాని యెముక విరిగినచో ..వేపాకు, పసుపు, వెల్లులిపాయ నూనెమ్మ బొట్టు సూదొక్కధార.....పూయవోయి సూరి—పూటకొక్కతూరి,, అని మందు చెప్పుట యైనది. బహుశః విరిగిన అంగమును నూనెతో మర్దించి సరిచేయుచు వేపాకు, వెల్లులిపాయలను తగినంత కలిపి సూరి పసుపు కూడ పేసి విరిగిన చోట పూయుటయో, కట్టుటయో జరుగును. రక్తము వచ్చినచో దానిని కరడు గట్టించు గుణము పసుపునకున్నది.

1. ..కర్కశశుష్కవక్షంబున రేగటి దూలగొండి చిగుళ్ళు గీలుకొలిపి,, —చంద్రరేఖావిలాపము— కూచినుంచి జగ్గకవి. ఆశ్వా. 1. పద్య. 74

పాముకాటునకీపాట మంత్రముగానో తంత్రముగానో యున్నది. పాము కరచిన వానికి విషమెక్కి అంగిలి యందు నురుగులు తీవ్రముగ పేరుకొను చుండగా—

„దిగుచీగుదిగు నాగ—దిగర సుందరనాగ

ముదముతో రేపల్లె—ముద్దుల్ల నాగ

దిగితేనె దిగినట్లు దిగపోతె ఇగనూడు

చుంటిపెద్దం తోటి మరణమవుదువు నాగ,* యనునది మంత్రము వంటిదని యందురు. విషమెక్కిన వానికి వేపాకు, కొన్ని మిరియములు తిని పింతురు. ఏలన, అవి వాని వాని రుచులు గలిగి యున్నచో విషము తగ్గుముఖము పట్టినదని, రుచులుమారి తీపిగ తోచెనేని విషము తీవ్రస్థాయికి చేరుకొనుచున్నదని గుర్తింతురు. „ఏపాకు అంగిల్లు—తీపాయ మిరియాల,, ఆప్పుడు పామును వేడుకొనుట జరుగుచుండును. „అచ్చమాపులపాలు—అరటి దొల్లల విండి—సీక్కు గలవనిపాలు—సీపుట్టా లిడుతును... .. ఈపూన ఇరువాయి తోకాన తొంబాయి—మచ్చ మచ్చకు వెయ్యి—మంత్రాలు గలనాగ ॥దిగుచీగు॥,* అని వేడుకొందురు. పాముకాటున కొక మంత్రమైనచో చాలదు. పెక్కు మంత్రములు కావలెను. మంత్రములకు చింతకాయలు రాలవని యేమో „నాగ దొండ దుంపరసము పోసిన గానీ—మాచికాయ రసము బీసారి (విసిరిచెట్టు వేరు, వాడుకలో తెల్ల విసిరి) వేరుదెచ్చి—కాసిపోసినగాని కావారమణగాదు,* అను దృఢ విశ్వాసముతో నిట్టి మందులు పర్యయోగించెదరు. పాములాడించువారు తెల్ల విసిరిచెట్టు (బీసారి) రసము నుపయోగింతురు. తేలుకుట్టినచో మంత్ర తంత్రములున్నవి. „చీపురు కట్టొకచేత బీపమొకచేత—దిగదుడువ వచ్చిన జావను కుట్టె,* తేలుగాని, అకుతేలుగాని కుట్టినప్పుడు చీపురుకట్టతోను, బీపముతోను దిగదుడుచుటయును గలదు.

చంటి బిడ్డలకు ఉగ్గు పట్టించుచు అది తేలికగా జీర్ణమై పోవలెననుచు తల్లి

పాడెడు,,జీర్ణం జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం—గుడ్డాలు తిన్న గుగ్గిళ్ళు జీర్ణమై,, అను పాట మంత్రము కాకపోవచ్చును. కాని మంత్రతుల్యమై యుండును. వాలాపి యను వానిని చూర్ణముగావించి కల్లులో గలిపి అగస్త్యమునికి త్రాపుట జరిగినది. అతడది గుర్తించి ఉపాసనాశక్తి తో,,జీర్ణం జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం,,అనుచు వానిని తనలో జీర్ణము చేసికొన్నాడు. ఉపాసనా బలముతో గూడిన యిట్టి ఉద్ధారణము మంత్రమువలె దలంపవచ్చును. దాని భావమే ఆ తల్లి పాడిన పై పాటలో చోటు చేసికొనియుండును.

చేరకాపి కాయనప్పడు పచ్చపురుగులకై, ఎలుకలకై, ప్రయోగించు మంత్ర తంత్రములను గూర్చి యింతకు పూర్వమే వ్యవసాయ జీవనములో పరిరీలించితిమి. చురల ఇట పేర్కొనుట అనవసరము. గజ్జిలంటి చర్మవ్యాధులకీ క్రింది పాటలో ముందు చెప్పబడినది.

కాళ్ళ గజ్జి కంకాళమృ—దేగుచుక్క పెలగమొగ్గ
మొగ్గకాదు మోడుగునీచు—సీరుకాదు నిమ్మల వాయి
వాయికాదు వాయింట కూర—కూరకాదు గుమ్మడిపండు
పండుకాదు పావడ మీనం—మీనం కాదు మిరియాలపోతు
పోతుకాదు బొమ్మలకెట్టి—కెట్టికాదు శామలమన్ను
మన్నుగాదు మంచి గంధంచెక్కి—లింగులిటుకు పందెమాల పటుకు
కాలుపండినట్లు—రడకు చీసేపెట్టు,,

కాళ్ళ గజ్జి అను ఆట ఆడునప్పడు పిల్లలీపాట పాడుచుందురు. ఈ యాటను గూర్చి వినోదములలో వివరించుటైనది. పిల్లల ఆటపాటలలో నిట్టి వైద్య చికిత్సలు ప్రవేశించుటకు పెద్దల శిక్షణయే కారణము. లేనిచో వారికిట్టి యనుభవములా చిరుతప్రాయమున కలుగజాలవు. దేశ కాల పాత్రములను బట్టి తెలిసియో, తెలియకయో ఈ నోట ఆనోట అట్టి పాటలు పాడుకొనుటచేత, అందు కొన్నిమాటలు మ్రింగ బడుటయో అక్షరములరుగ బడుటయో జరిగి

యందుకు తల్లితండ్రులు. కొన్ని పట్టణ ఆర్థము కాకపోవుట విచిత్రము. ఆయుర్వేద చికిత్స పైదానిలోనున్నది. నాటకవైద్యమొరిగిన పర్లియుల నడిగినచో తదర్థము చెప్పగలుగుదురు. కంకాళమ్మ పంటి శబ్దముల వివరణ ఆచార్య వి. రామరాజుగారు తమ తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యములో నిర్వచించినారు 1. చర్యవ్యాధి చికిత్సకు అపశ్యమైన దినుసులు కంకాళమ్మ (కమరాలు, గంటు కమరాలు), దేగులచక్క (బాదంబాలు), పెంగమెగ్గ (పాదరసము). అవిగాక మోచగుసీరు, నిమ్మరసము, వాచింటరసము, ఇంచుక మిరియముపొడి, ముద్ద చిగుళ్ళు, లోహరజము, మంచి గంధపుచెక్కపంటి వానిలో నేదేని యొక దానిని పై పాదరసమునకు బదులుగా వాడవచ్చును. మొత్తముమీద మంచి చక్కెర నిర్దమచేసి చర్యమునకు పూయుట గాని కట్టుటగాని జరుగవలెను. వ్యాధి కుడిదిన వెనుక కట్టును విడిచివైచుట యొప్పును. పల్లెలలో అక్కడక్కడ చెట్లక్రియల నెరిగిన వ్యక్తులు లేకపోలేదు. ఇప్పటికిని కట్టు కట్టరానిచోట ఎముక విరిగినను చెట్లక్రియలతో నయమొనరించుచున్నారు. మంత్రములు వచ్చెరు ఒక బ్రాహ్మణునికి చెట్లక్రియలెన్నియో తెలియునట. వాని పిక్కలలో గూడ తాయెత్తులుండునట. ,వానిచెట్లక్రియలెక్కువుండునట-వాని పిక్కల తాయెత్తులుండునట,, పిక్కలలో తాయెత్తులుంచుకొనుట సామాన్యమైనవనికాదు. మా పాలమూరు మండలములోని పండుగసాయన్న అను ప్రాంతీయ పీఠాని గాథలో గూడ ,పిక్కలలో తాయెత్తులును వ్రసక్తి గలదు. పిక్కలుకోసికొని తాయెత్తులు పెట్టుకొనుట, తీయుట, వ్రణము దేగముగ మాసిపోవుట అనునది దివ్యమైన చెట్లక్రియలకే సాధ్యమగును. ఇట్టి మహాత్మ్యము పైబ్రాహ్మణులు తెరిగి యుండినాడట.

దేహపుష్టికి, పుంస్త్యమునకు కొన్ని చిట్కాలు చెప్పబడినవి.

వానిని వాజీకరణయొగమందురు. „వచ్చజొన్నన్నంబు పెయ్యపుల పెరుగు-
యెడవ దొడ్డన్నంబు ఎర్రాపుల పెరుగు,, తిన్నచో రాటుదేలిన అంగపుష్టి కలిగి
దృఢశరీరుడగును. వాత్సాళ్యమున కామ సూత్రములలో గూడ వాజీకరణయొగము
(పృష్ఠయొగము) లను దెలుపునప్పుడు తేనె, పాలు, నేయి, చక్కెర, చారపప్పు,
మినపపప్పుల యొక్క ప్రాముఖ్యత వివరింపబడినది.

చెమ్మచెక్క చేరెదేసి బుక్క-అట్లుపొయ్యంగ ఆరగించంగ
రత్నాల చెమ్మచెక్క రంగులేయంగ-ముత్యాల చెమ్మచెక్క ముగ్గులేయంగ
వగడాల చెమ్మచెక్క పందిలేయంగ-పందిట్ల బాలుడు పారాడంగ,,*
ఎఱ్ఱని పూలు బూయు (రత్నాల) చెమ్మచెట్టు యొక్క చెక్క (బెరడు)ను దెచ్చి
మెత్తగ పిండివలె చూర్ణముచేసి 'అట్లు' దిన్నప్పుడు చేరెదేసి బుక్కినచో కనుము
రోగము, కూలనొప్పి (బహిష్టునొప్పి) వంటి గర్భదోషములు హరింపబడి
రజస్వల కానివారు రజస్వలగుదురనియు; తెల్లని పూలు బూయు (ముత్యాల)
చెమ్మచెక్క చూర్ణమును బుక్కినచో నిస్సంతులకు గర్భధారణ కలుగుననియు
పైపాటలో గుప్త వ్రచబడినది. రంగులేయంగ, ముగ్గులేయంగ, అనుమాటలు
నమర్తకు, సంతునకు సూచనార్థములు. వగడాల చెమ్మచెట్టునకు పందిరి,
అందు పారాడు బాలుడు సంతానవతికి మాతృత్వానుభవసిద్ధి యని భావము. పై
పాటకనుబంధముగ „పాలీయ వచ్చెనావడతి వడ్డాణీ,, అనుపాదమును గూడ
చూపుచు తామర గింజలను పొడిచేసి, ఆవునేతితో కలుపుకొని, తగుమాత్రము
బాలెంతలు మందువలె గ్రహించినచో వారికి పాలు పడవచ్చునని శ్రీ నేదునూరి
గంగాధరం గారు తెలిపియున్నారు 1.

మందులు బెట్టి చంపుకొనుటకు రామజోగి వంటి యోగులో బై రాగులో
తోడ్పడుట గ్రామములలో నప్పుడప్పుడు గన్పట్టుచుండును,

,,మందులు మందులు మందులు—మైరామజోగి
 మచ్చలా మాయాల మందులు
 భూమిలో భూదండ ఏరు—భూతవిల్లి రొమ్ము ఎముక
 పుట్టమీద తెల్ల మొలక—కాశగంట మీని సిలక
 ఏటి వొడ్డున ఉద్దిమాను—ఉద్దిపరు కానుగేరు
 కాశిలా జిల్లేడుఏరు—కండ్ల గప్పెడి కన్ను గుడ్డు
 బండికింద కప్పనరము—చాలెంత దొడ్డుదొక్క
 సన్నవిల్లల బుర్రమెదడు—అన్ని గూడా దంచుకోని
 రామ లచ్చనులు చొనగూడి—నోట నదివి మూటగట్టి
 ముందరీ సొర్గము చాటి—రామజోగి మందూలమ్మా
 పుంటికూరల మందువెట్టి—యింటి మొగన్ని సంపుకోని
 నేనుచోతా సూడరమ్మ—మందులయ్యా ఎంబడీ,,*

దొరా! రామజోగి మందెంతవని జేసినది! ఈ పాటలో చాపుమందున కువకరించు
 వస్తువుల వట్టిక తక్కువేమికాదు. అసలవి సులభ సాధ్యములు కూడ కావేమో?
 బహుశః వానిలో కొన్ని దొరకినను పనికావచ్చును. సాధారణముగా నిట్టి
 మందులు తినుపదార్థములలోనే పెట్టుచుందురు. చంపుట కింతెన్నియో మందుల
 పాటున్నవి చూడుడు. ,,గాజుపొడి గన్నెరుపొడి కల్లలాకలుపమ్మ నాకూలిదానా—
 మర్రిపాలు జిల్లేడిపాలు బువ్వలా కలుపమ్మ నాకూలిదానా,,. మరొక విధమైన
 మందు క్రింది పాటలో వ్యక్తము. అది మచ్చుమందు. దానిని ,,పెట్టుమందు,,
 అని వ్యవహరింతురు.

,,కాకిరెక్కలు కలుపు రెక్కలు సికింద్ర పురిపాలు
 నాకుతెలిసీపాయెను—నీవు తెచ్చియ్యే
 చల్లనిగు ఉమ్మెంత యిత్తులు నల్లగాడిదిపాలు
 ఊసరెల్లిగొట్టి కారిజాలు గుండెబీసి
 కాల్చి కషాయము కల్లలోన యిచ్చె,,— ఇట్టిమందు మెదడునకెక్కి

మందు పెట్టినవారి మాటకు చెవి యొగ్గును. మైలతుత్తురు (Copper Sulphate) అను మందును వాడినచో పోట్లు మంటలతో గిలగిల కొట్టుకొనిపోదురని క్రింది పాటలోనున్నది.

„తొప్పెంట బొయ్యేతోడ తెల్ల బట్టలోడ
మందులుబెడ్త నంటివి నామరిదికీ
మందులు బెడ్తనంటివి మైలతుత్తురు దెడితె

మంటలూ పోట్లాయె నామరిదికీ,, ఇట్టి వ్యవహారములన్ని వ్యభిచారము వలన సంభవించుచున్నవని పై ఉదాహరణలక సాక్ష్యము. మరుగు మందులవలన మరణముకొని తెచ్చుకొనుటయును జరుగును.

„నిమ్మచెట్టుకు నిచ్చెనేసి నిమ్మ పళ్ళుకొయ్యబోతే
నిమ్మముల్లు రొమ్మునాచేనోయ్—టరండకాడా

రై కమూడీ రక్తమాయేరా,,*—నిమ్మచెట్టు లోని చలువ కామ విషకతను ఉపశమింపజేయును. విరహసందర్భములందు దాని ప్రసక్తి పచ్చుచున్నది.

„కమ్మగెగ్గిరి వాసనాకేరా బంగారిసామి

ఉండలేదుర మండ మనసు,,* కమ్మగెగ్గిరి (చంద్రతులసి) చెట్టు వాసన మిక్కిలి మైకమును కల్గించు నట్టిది. దానిచేత ఎన్నెలాడి మోహితులగునని తెలియుచున్నది. ఊషణమును కూడ తగ్గించును.

„కుంకుమూ కురువేరు దవనమూ దానింటి తడితె

వొంగిరారా నుంకు తగిలీసీ బంగారిసామి,,*

కుంకుమపువ్వు, కురువేరు, దవనము అనునవి కూడ సుగంధ ద్రవ్యము లైనప్పటికిని మరుగు మందుల వలె ఆ కట్టుకొనుటలో నుపయోగపడుచున్నవి. వానివలన మత్తెక్కి వశమగుట జరుగవచ్చును. ఇట్టి దినుసులచేత మోహితుల మధ్య సంబంధము లేర్పడుచుండును. అట్టివి విదెములందుబెట్టి ఇచ్చుటజరుగును.

పనితావశ్యోషధములను కొన్నింటిని హంస వింశతికారుడు కూడ పేర్కొని యున్నాడు 1. ఓషధుల చేతనేగాక మంత్రములచేత గూడ కాబుందిన దానిని మలుపుకొనుట పల్లయులందు ప్రచారము వహించియున్నది. „అంతురానా పొయ్యెదాన్ని—మంతురానా మలుపుకుందు—ఏరుదాటి పొయ్యెదాన్ని—ఏలుమీనా దిప్పుకుందు,,*. పశీకరణమంత్ర తంత్రోషధములను గూర్చి సత్యభామ ద్రౌపది నడుగగా నామె యవి మంచివి కావని, అభిలషితార్థములకు మారు అనర్థములకె దారితీయునని చెప్పినది 2.

„చిట్ల పొట్లకాయ చీమనెల్లికాయ—గోడపుచ్చకాయ గోరుచిక్క—డుకాయ కొమ్మనిమ్మపండు అత్తకుపెట్టెద అల్లం—నేనేతిందును జెల్లం,, ఇందు కామాదుల యందు తృప్తి కలిగించు అహారపదార్థములున్నవి. „ఉమ్మెత్తకాయ తింటేను వెర్రెవెర్రె—మిరపకాయ నమిలితేను వర్రెవర్రె,, ఉమ్మెత్తకాయ తిన్నచో వెట్టి పుట్టుట జగద్వీతము. హంస వింశతిలో కూడ „కంతు మాయల నుమ్మెత్త కాయ దినిన—వెట్టి లెఱగున వ్యసనంపు వెఱపు వొడమి,, 3 అని యున్నది.

పిత్త దోషము గలవాని దృష్టికిరణముల ద్వారా పిత్త స్పృహ (చేదుబుద్ధి లోని చేదు) ఇతరులు తిను అన్నము (ప్రధానముగ వేడి అన్నము)ను కలుషితము చేసి వాంతులు కలిగించును. అది సహజము. దానినే దృష్టిదోషమందురు. అట్టి దృష్టిదోషము తగిలినపుడు „జీడిగింజలతోటి—జిల్లెదాకులతోటి—మంగనిప్పుల తోటి—గోవు పెండలతోటి—తలెనెంబలతోటి దిప్పీదియ్యోయి పిల్లోరాములమ్మా,,* ఇట్లు ఆ దినుసుల పొగజేసిన అది నయచుగును. వానిలో నేదేని యొక దిను సైనను చాలును. ఇంతేగాక „నల్లకోడిపిల్లలతో—నాలుగు బెంకాయలతో—నిమ్మ

1. హంసవింశతి—ఆ. 5. పద్య. 133, 134, 135.

2. శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము—అరణ్యపర్వము—ఆ. 5. పద్య 296, 297.

3. హంసవింశతి—ఆ. 1. పద్య. 220

కాయ సిక్కుతో నానదరు తియ్యయ్యో మామా కొడుక జంగయ్యో,, ఇట్లు దిష్టి తీసినచో గూడ ఆ దోషము హరించును. వంజురోగము. పాండురోగము, పిత్త దోషము గలవారికి నల్లకోడిమాంసముతో నయముగావించుదురు. లివర్, వ్యాధికి నల్లకోడిమాంసము మిక్కిలి ఉపకరించును. దృష్టి దోషమగుటకు ఒక కారణ మిట్లున్నది-

“తెల్లసీరె గడితె తెల్లరై కే తొడిగితె దిష్టి గొట్టిందిరో
నల్లసీరె గడితె నల్లరై కే తొడిగితె దిష్టి గొట్టిందిరో,”*

అనగా ఏవీర కావన్నె రవిక చక్కగా తీర్చ కూర్చి ధరించినచో దృష్టిదోషము తగులును. కానినేడిట్టి యుడుపు లందరు కట్టుటవలన దాని ప్రభావముండదు.

“ననొచ్చి నెలలాయె నెలలోన కలలాయె

నెలతప్పె నేమిసేతునే ఓయమ్మ నెలతప్పె నేమిసేతునే

రెండవ నెలవచ్చె మెండాయె వేగిల్లు

మూడవ నెలవచ్చె ముద్దపిండంబాయె

నాలో నెలవచ్చె నలుపెక్కె కుచములు

అయిదో నెలవచ్చె అవయవాలేర్పడె

ఆరవ నెలవచ్చె అర్థ పిండంబాయె

ఏడవ నెలవచ్చె ఎదురు పిండంబాయె

ఎనిమిదో నెలవచ్చె వెనుబట్టి బరువాయె,”*-ఇందు గర్భిణి యొక్క

శారీరక లక్షణములు, గర్భస్థ పిండము యొక్క క్రమవరిణామము చెప్పబడినవి.

ఆనోట ఈనోట నలుగుట చేత పిండోత్పత్తి క్రమవికాస విషయమంత క్రమముగలేదు. ఈ విషయమును గర్భోపనిషత్తు లోను 1 బృహజ్జాతకము

1. ఏకరాశ్రోషితం కలంభవతి సప్తరాశ్రోషితంబుద్బుధం భవతి

అర్థమాసాభ్యంతరేణ పిండోభవతి మాసాభ్యంతరేణ కరినోభవతి

మాసద్వయేన శిరః కురుతే మాసత్రయేణ పాదప్రదేశో భవతి

అథచతుర్థేమాసే జతరకటిప్రదేశో భవతి పంచమేమాసే పృష్ఠపంశో భవతి

షష్ఠేమాసేనాసాణి శ్రోత్రాణి భవంతి సప్తమేమాసే జీవసంయుక్తోభవతి

అష్టమేమాసే సర్వసంపూర్ణోభవతి నవమేషవతే,, -గర్భోపనిషత్తు.

లోను 1 చూడవచ్చును. వల్లెయులలో పిండోత్పత్తి శాస్త్ర విజ్ఞానమున కది నిదర్శనము. ప్రథమ మాసమునుండి పృథ్వీసమగువరకు గర్భస్థ పిండముయొక్క క్రమ పరిణామదశను గుర్తించుట సామాన్యమైనదికాదు. ఎంతయో యనుభవము మీదగాని తేలదు. ఈనాడు పెద్ద పెద్ద వైద్యశాలలలో అట్టి పరిణామ విషయమున అత్యాధునిక సాధన సంపత్తి నుపయోగించి కనుగొనుచున్నారు. వల్లెయుల కట్టి సాధనసంపత్తి యెక్కడిది? గడించిన అనుభవమును నిశితముగా పరిశీలించుటయే వారి సాధన సంపత్తి. గర్భిణీయొక్క మానసిక స్థితిని బట్టి కోరబడు కోరికలను వారు ముందే తెలిసికొని యట్టివి సమకూర్చుచుందురు. మన ప్రాచీన తెలుగు సాహిత్యములో గూడ గర్భిణీ యొక్క శారీరక స్థితిని గూర్చి యిటులనే వర్ణించుట జరిగినది. ఇంకను, పుట్టబోవు శిశువు ఆదశిశువా. మగశిశువా యని కూడ తొమ్మిదవ మాసములో చక్కగా వల్లెయులు గుర్తించగలుగుదురు. పాత జావలు కాచరమ్మా - నాకు మంత్ర తీర్థము లివ్వరమ్మా, అనుట నుభవప్రసవ దోహదక్రియ. ఇంకేగాక గుడిలో నందిని త్రిప్పట, పాల జలక మాడించుట, భరింపలేని వేదన కలిగినప్పుడు తలకురులను నోటికందించుట (తద్వారా వమన వేగము కలిగి పిండము దూసి బయటపడుటకు వీలగును) వంటి ఆవశ్యకాల క్రియలు చేయుదురు. తిప్పరే గుళ్ళోను నందిని తిప్పరమ్మా ఓయమ్మ నందిని తిప్పితే మంచి దందురేమో అమ్మ-జాగుచాయక పాలజలకము పోయరమ్మా అమ్మా తలకురులు నోటి కందియ్యరమ్మా, జలమును ముంత్రించుటకు గల మంత్రములను ధర్మసింధు పేర్కొన్నది 2. ప్రసవించిన పిదప బాలెంతరాలు

1. శ్లో॥ కలిలఘనాంకురాస్థి చర్మాం గజ చేతనతాః

సితకుజ సూర్య చంద్రార్కి బుధాః పరతః

ఉదయవ చంద్ర సూర్యనాథాః క్రమశోగదితా

భవతి కుభా కుభంచ మాసాధివతేస్సదృశమ్

—వరాహమిహిరాచార్యుడు:—బృహజ్ఞాతకము—నిషేకాధ్యాయము. శ్లో. 16.

2. ధర్మసింధు:—పరి. 3. పుట. 248

దేహమునిండ (వేటిగా వేపాకు వసుపు పుయ్యారే) వేవవనరు, వసుపు పూయుదురు. వేపాకును నీట మరగించి స్నాన మాడించెదరు. దానివలన బాలెంత నొప్పులు తీరును. ఇవి Anti septic మందులుగా పనిచేయును. పురిటితో బాలెంత దేహపుష్టిని కోల్పోయినప్పుడు దేహమును తగిన ఊష్ణ స్థాయిలో నుంచుటకును, కఫవాతములను, శూలలను హరించుటకును, పీర్వ వృద్ధికిని, క్రమమగా శక్తిని పుంజుకొనుటకును మునుముదే పిప్పళ్లు, శొంఠి, మిరియాలు, లవంగాలు, జావత్రి, తాటిబెల్లము, ఇంగువ సమకూర్చుకొని యుంచు కొందురు. .పిప్పళ్లు శొంఠి మిరియాలు కొట్టి వుంచరే-ఎక్కువైన లవంగాలు పత్రి చేర్చురోయమ్మా-తాటిబెల్లము ఇంగువ తెచ్చి వుంచరోయమ్మా,, ఈ దినుసుల యొక్క పనిని గూర్చి చరకసంహిత వివరించి చెప్పినది 1. ఇట్టి జాగ్రత్తలన్ని తీసికొనుట వలననే సూతికారోగములవంటి అపాయములు దూర మగుచున్నవి. ఇండ్లలోని ముసలమ్మలకీ విషయములు కిరతలామలకములు. గర్భిణి నుండి శిశుపోషణ వరకు తీసికొనవలసిన జాగ్రత్తలను గూర్చి ఈనాడు వత్రికా వాణి, ఆకాశవాణి వెన్నుదట్టి చెప్పుచున్నను మతికెక్కవు. అట్లుకావలె నన్నచో వల్లె వదాల రూపమున అందించ ప్రయత్నము చేసిన బాగుండును. పూర్వము ప్రతి విజ్ఞాన మించు మించుగ పెద్దలనుండి పిన్నలవరకు పాటల ద్వారానే అందుచుండినది. దానివలన విషయము ముంజేతి యద్దచుగుచువచ్చినది. ఇట్టి మన సాంప్రదాయక పద్ధతిని పునరుద్ధరించుకొన్ననేగాని కుటుంబ జీవనమునకు సామాజిక జీవనమునకు ఏకాత్మత కుదరదు.

..నీ పిక్కలు దొడ్డున్నయి-నీ బొడ్ల నుడిపున్నది

నీకు పిల్లలు కారమ్మో-కిందీగేరి బాలమ్మా,,-పిక్కలు దొడ్డుగ నుండి నాభియందున నుడిశన్నచో ఆ ప్రీతి సంతానముకాదు. ..లో తొడల మచ్చుంటె,, కూడ అంటేనట.

పచ్చపొడుపు అనునది అతి ప్రాచీన కాలమునుండి సంక్రమించుచు వచ్చెడు ఆయుర్వేదిక విజ్ఞానము. వైదిగ యుగము నుండియు ఈ విజ్ఞాన మున్నదని చెప్పుదురు. అది తోటమిక (Totamic) మతసంబంధ ప్రక్రియగ బుట్టినదందురు గాని, అది మొట్టమొదట వాతపు నొప్పులు వంటివాని చికిత్సగా రూపొంది ఆ తరువాత దశలోనే మత సంబంధాది చిహ్నములను పొడిపించు కొనుట అచారమైయుండును. ఆయుర్వేదికమైన విలువగల పచ్చని ఆకులరసము నుపయోగించి సన్నని సూదులతో పొడిపించుకొనుట వలన పచ్చపొడుపు, పచ్చ వొట్టు అనుపేర్లు వచ్చియుండును. కాకరాకు, గుంటగలగరాకు, దొండాకు, వృత్తి యాకు వంటి వాని పసరులుపయోగింతురు. పూర్వమింకెన్ని పసరులు వాడి యుండిరో తెలియదు. పచ్చపొడిపించుకొనుటలో పల్లెయులకు మిక్కిలి అభిరుచి.

,,పచ్చబోయించుబావా—ఆకుమల్లె పోకమల్లె

బొడ్డున పొన్నంగి మల్లె—బావా పచ్చబోయించు బావా,,

ప్రేయసి ప్రియులిది కేవలము సౌందర్యమునకే గాక పరస్పర ప్రేమానురాగ చిహ్నముల కొరకు పొడిపించుకొనుచుండురు. పిక్కలమీద, దండరెట్టలమీద, చేతులమీద. చంకప్రక్కన పచ్చపొడిపించుకొందురని ఈ క్రింది పాటవలన తెలియుచున్నది.

,,నా పిక్కలమీద పొడిపించు—రాములు బావా

నా దండలమీద పొడిపించు—,,

నా చేతులమీద పొడిపించు—,,

నీ సర్దా తీరకపోతే—,,

నా చంకల వక్కన పొడిపించు—,,

ఇంతేగాక కొందరు ముక్కుమీద, మరికొందరు నొసటిమీద కూడ పొడిపించు కొనుట యున్నది. లంబాడీలెక్కువగా ముక్కుమీద, ముంజేతులమీద పొడిపించు కొందురు. మొదట పసరు అంటించి గాని లేక సన్నని సూదులతో పసరద్దుకొని

గాని పైచర్మమునకు సూది గ్రుచ్చుకొనునట్లు వివిధ ఆకారములుగ పచ్చ పొడుచుట జరుగును. ఈ విధానము నేటి ఇంజక్షన్ పద్ధతికి ప్రాథమిక రూపమై యుండును. పచ్చపొడుపెట్లు వచ్చినదను విషయమును ఇదమితముగా తేల్చలేము గాని, ఒక పురాగాధను జూచినచో దాని ప్రాథమిక దశ యెట్టిదో సుంత ఊహింప వీలున్నది. అది భయమును దూరము చేయుటకై ఏర్పడినట్లున్నది 1. అయినను దీనిని సరియైన ఆధారముగా భావించుట ఎట్లు?

కలకలు, కీళ్ళనొప్పులు, వాతపట్లు, కణతలు మున్నగు వాని చికిత్సలకు పచ్చపొడుపు చేత నయమొనరింతురు. ఔషధము నేరుగ రక్తములో గలిసి పోవును. బహుశః శీఘ్రనివారణ కిట్టి పద్ధతి వ్యాప్తి గాంచియుండును. చరకుడు, సుశ్రుతుడు దీనిని గూర్చి నేటి ఇంజక్షన్ల రూపమున మందులను వాడు పద్ధతులను ప్రచారము చేసినారని నేడునూరి గంగాధరం గారు 2 చెప్పుచు సూచికాభరణ సూచీముఖరసములు, పాశుపతాస్త్ర బ్రహ్మస్త్రాది రసములు మున్నగు నవి సూచీవ్యధనము చేత వాడదగిన ఔషధములని పేర్కొనుచు, వాటికి తగిన ఆధారములను రసరత్న సముచ్చయము, రసకౌముది, వైద్య చింతామణి

1. నేడునూరి గంగాధరం ,,పచ్చబొట్టు — ఆయుర్వేద విజ్ఞానము,,

— ధంకా- 1958 నవంబర్ సంచిక 3 (రజతోత్సవ సంచిక)

2. "It is curious that so universal a custom as tottooting should be associated with so little mythology and that its patterns should usually have so little meaning. There is a Brahmin story that Lakshmi, the wife of Vishnu; told her husband that whenever he left her alone she became frightened. Vishnu therefore took his weapons and pressed them on her body, saying that the marks of his weapons would guard her against evil."

— Campbell-The Indian Antiquary, XXVI. P. 126.

అనువై ద్య గ్రంథములనుండి యెత్తి చూపినారు. కాని, చరకసంహిత, సుశ్రుత సంహితల విషయము మాత్రము మృగ్యము. ప్రపంచములో గూడ వివిధ జాతులలో నిట్ట వచ్చుపొడుపు పద్ధతి యున్నది. వచ్చుపొడిపించుకొనుటలో రాను రాను ఆయా జాతివారు తమ తమ ఆదర్శములకు, అభిరుచులకు తగిన చిహ్నములను దేయించుకొనుట ఆచారమైనది. అట్లే వచ్చుపొడిపించుకొను పెట్టాచారమైనదనుటకొక పురాగాథ నిట వరిశీలించదగును 1.

వానలు గురిసినప్పుడు భూమిగుణమును బట్టి ఏయే భూమి ఎంతెంత పడునగునో చెప్పుదురు.

ఁతువ్వ 2 చేలన్నియు తుళ్ళెపడునాయె
రేగాటి భూములన్ని బురద పడునాయె
పాటి భూములన్ని శి వదును చక్కనాయె
పల్లపు భూములన్ని చల్లని పడునాయె

1. "One day Mahadeo invited the gods to a feast. A Gond God went with the others. The Goddesses seated themselves on the ground and Parvathi was amongst them. The Gond God went there to take his wife away but amongst so many he could not recognise which was his. By mistake he put his hand round Parvathi's shoulder to drag her away, and she began to scream. Mahadeo knew that it was only a mistake and laughed, but Parvathi was very angry. However, in the end Parvathi arranged that to distinguish the women of different casts they should be tottooded in different ways, and since then the custom of to ttooding, has come in to the world'.

-Myths of Middle India. P. 478

2. తువర = సువాసనగలభూమి; తెల్లెగుకభూమి శి. మెఱకనేల

ఎట్టచెక్కు భూములన్ని ఎంతో పదునాయె,, భూసారమును బట్టి పండెడు పంటలయొక్క ఫలమును గూడ వారూహింతురు. మొక్కలకు, తోటలకు బద్దెడు కొన్ని తెగుళ్ళ నివారణకై,,చాకలి పొయ్యిలబూడిది కాముని కంతల బూడిది_కుమ్మరోని ఆముల బూడిది,, తెచ్చి చల్లుచుందురు. ,,మోతుకుల్ల వాన గురినె_మొదివె గంట 1 యిగురువేసె,, వానలు గురియు నప్పుడొక వేళ మొదపదంటు మీద పిడుగు పడినచో అది దానిని భూమిలోనికి దూరిపోకుండ తనలో నిరోధించిపేయును. మొదపదంటు భూమినుండి తలయెత్తి యించుక ఇగురు పేసినచో చాలు, అంతటి పనిచేయగల సమర్థత దానికి గలుగును.

,,పెద్దవాడు చిన్నవాడు మామతోను గూడిరేని

పంచనింత లేకుండ వానవచ్చునూ

గ్రుడ్డివాడు నడ్డివాడు మామతోను గూడిరేని

పంచనింత లేకుండ వానవచ్చునూ,, ఇట్టి పిల్లలపాటలలోగల జ్యోతిశ్శాస్త్ర విజ్ఞానమును గూర్చి శ్రీనేడునూరి గంగాధరం గారు చక్కగ సమన్వయించి చూపినారు 2. పెద్దవాడు = సూర్యుడు; చిన్నవాడు = బుధుడు; మామ = చంద్రుడు; సూర్యుడు మరియు బుధుడు, చంద్రుడున్న రాశిలోనికివచ్చిన యెడల వానవచ్చునని తెలుపబడినది. గ్రుడ్డివాడు = శుక్రుడు, నడ్డివాడు = శని, శుక్ర గ్రహము మరియు శనిగ్రహము చంద్రగ్రహముతో గూడి ఏకారాశి యందున్న యెడల వానవచ్చునని భావము. ,,పంచమి సోమవారం మంచి నక్షత్రం_మనసీత సమరై యున్నది వేళజూచి చెప్పవలె,,* తిథివార నక్షత్రాదులతో గూడిన జ్యోతిష విజ్ఞానము పల్లీయులకు సంప్రదాయ సిద్ధము. పౌతి కార్యమునకు తిథి, వార, నక్షత్రములను విధిగా జూచుట యైనది.

1. మొదపదంటు, దర్బ.

2. జానపదగేయ వాఙ్మయ వ్యాసావళి_పు. 140, 141.

అప్పుడప్పుడు చెంచుదొరలు వచ్చి బిడ్డమడుగుచు కుటుంబినుల యొక్క హస్తములను పరిశీలించి జ్యోతిషమును చెప్పుచుందురు. „మారెమ్మ జాత్ర నుంటి మరణము కద్దని శ్రీశ్రీ లము చెంచుదొరా చెయ్యిజూసి చెప్పినాడు,, మారెమ్మ జాతరనుండి మరణము సంభవింపనున్నదని ఒకానొకనికి చెప్పుచుచి శ్రీశ్రీ లము చెంచుదొర జ్యోతిషము చెప్పినాడు. అట్లు చేతులు జూపుకొని జ్యోతిషము చెప్పించుకొనుట పల్లీయులకు మిక్కిలి అనక్తి. అనక్తియే గాక ప్రాధాన్యమిచ్చెదరు. „అదిగదిగో చుక్కలు దబ్బి సిరిమొగ్గులు-పట్టవోయి సూత్రం త్రవ్వవోయి పుట్ట-దూలాలు చెక్కించి దుప్పట్లు పరిపించి,, ఇందు వాస్తుశాస్త్ర విజ్ఞాన మున్నదిని అనుమానించుటయును గలదు. ఇగోళమున నేవియోవ్రత్యేకమైన చుక్కలను (నక్షత్రములను) గమనించి వాని లక్షణములను గ్రహించి, ఇటు కట్టుకొనుట కనుకూలతను భావించి, పుట్టమన్ను త్రవ్వకొని తెచ్చి కొలత తాగిదు (సూత్రము)ను బట్టి గోడలు బెట్టి దూలములను తిరిచినట్లుగా అందలి భావార్థము నూహింపవచ్చును. „ఓ రందకాదా బంగారు మామూడచ్చి నానా గాలితోనే-పెచ్చె నల్లముబ్బుతోనూ- వన్నె వన్నె వార్త లంపుమురా,, నల్లముబ్బుతో వార్తలంపుట సరేసరి, పేఘసందేశమువలె నున్నదనుకొన వచ్చును. కాని గాలితో వార్తలంపుట యన్నది నిస్తంత్రీవార్త (Wireless) వలెనున్నది. దక్షిణమునుండి గాలితో పేఘములు వచ్చుట తీవ్ర పృష్టికి నిదర్శనము. (పూర్వపేనాదో పున యోగులు యోగశక్తిని ప్రయోగించి దూర శ్రవణము, దూరదర్శనము వంటివి సాధించి యుండిరి.) గాలికి చలనశక్తి, ధ్వని తరంగములను మోసికొనిపొవు గుణములుండబట్టియే గాలితో, పేఘముతో వార్తలంపుట విశేషము. ఇది ప్రేమైక జీవుల భావనాత్మక విజ్ఞానము.

నెల పొడుపు దినములలోని నెలవంక యొక్క స్థితినిబట్టి ధరల పెరుగుదలను తరుగుధరలను గుర్తించుటయును గలదు. „దక్షిణపుకొమ్ము హెచ్చు ధాన్యపుధరతచ్చు-ఉత్తరపు కొమ్ము హెచ్చు ఉప్పుధర తచ్చు,,

నెలపంకియొక్క రెండు కొనలందొక కొన (కొమ్ము) దక్షిణపు దిక్కులేచి యుండినట్లున్నచో ధాన్యపు ధరలు తరుగునని, ఉత్తరపుదిక్కు లేచియున్నచో ఉప్పుధర తరుగునని నమ్ముదురు. కాలచక్రములోని కార్తుల ధర్మమును గూర్చి పల్లెయులు చక్కగా నెరింగి యున్నారు. „రోయిని మృగ వారుపాయె—రోళ్ళూ రోకండ్లు వగిలె, ఆలిద్ర వారుపాయె—అన్నికార్తుల కీడాయె,, కాని „మొగ (మఱ) పుట్టి వారుపాయె మొగకానంబడిపాయె,,* నందురు.

వస్త్రాద్యలంకరణములు

అభిరుచి ననుసరించి దేహాలంకరణకు వేషభూషణములు రూపొందించు కొనుటయైనది. పరిసరములు బుద్ధిగతమై ప్రకృతి సౌందర్యము హృదయగతమైన పిమ్మట మానవుడు సౌందర్యోపాసన అలవరచుకొనుచు వచ్చినాడు. ఆ స్థితి యందే మొదట తనను తాను దిద్దుకొనుచు ప్రకృతి సిద్ధముగ లభించు ఆకులు, తీగలు, పూపులు మొదలగు వానిచేత దేహము నలంకరించుకొనుట జరిగినదని భావింపవచ్చును. వస్త్రధారణకు, నివాసగృహమునకు శీతవాతాతపాలులు కారణమైనచో వస్త్రాద్యలంకరణములకు సౌందర్యోపాసనయే కారణము క్రిమ వికాసదశలో కొంగ్రొత్త అలంకరణములను కల్పించుకొన్నాడు. అదంతయు వాని నాగరకత. వేషభూషణాదులన్ని నాగరకత పరిధిలోనివే. అనుభవములోనికి ప్రకృతి వచ్చినప్పటినుండి నాగరకత వికాసంపజ్ఞొచ్చినది. ప్రకృతియే మానవునకు గురువు.

కాలానుగుణముగ మానవ మనస్తత్వమును బట్టి వస్త్రాద్యలంకరణము లలో మార్పు కనిపించుట సహజము. ఇట్టి మార్పువలన కొన్నింటి రూపము మాసిపోవచ్చును. కొన్నింటిగుణము సమసిపోవచ్చును. కొన్ని పూర్తిగ ప్రకృతి లో కలిసి జీర్ణమైపోవచ్చును. ఈకోవకు చెందిన వేషభూషణాదులు పల్లెయులలో జూచెదము. వానిలోకొన్ని అతి ప్రాచీనతను నిలుపుకొన్నవి. కొన్ని ఆధునికతను

కలుపుకొన్నవి. ప్రాచీనతను నిలుపుకొనుచు పెచ్చినవి సంప్రదాయస్థితములు. సంప్రదాయమునకు వర్గీయులు వారసులుగ మిగిలినారు. వారు ధరించెడు వస్త్రాద్యలంకిరణము లెన్నియో రకములున్నవి. నేటికిని మోటుగ అనిపించినను వానిలో కొన్నింటిని ఆధునికులు ధరించుచునే యున్నారు. అయినను, మన పూర్వులు ధరించినన్ని ఆధునికులు ధరించలేరు. దానికి కారణము, అవిమోఘైస వని చెప్పుదురు. కాని, కాలవర్ధితి, ముఖ్యముగా ఆర్థికస్థితి దగ్గర కొత్తుకొని వచ్చుట వలన వివిధ భూషణాదులకొరత ఏర్పడినది. ఉదాహరణ కీనాచాధునిక వనితలు నిండా ర కొంగును సింగారింపుకొనజాలరు. గొజ్జతోక యంత కొంగు మాత్రము వేతురు. ముక్కు కుట్టించుకొననివారు, చేతులకు సరిగా గాజులు తొడుగుకొననివారు లేకపోలేదు. ఇది నేటి వాడుక (Fashion).

ఒక్కొక్క అంగమున .కెన్ని భూషణములున్నవో పల్లె పదాలలో చెప్పబడినవి. పెడనుండి కీలు జడనిండ, చెవినుండి ముండేతులనిండ, నడుము నుండి మడమనిండ భూషణ విశేషములే. ముఖ్యముగా ముక్కుమీద ముద్దు ముద్దు కొకముత్యము రాలెడు ముత్యాలపోగు ముద్దరాలి ముద్దులెత్తి మూట గట్టును.

ముక్కుసొమ్ములు:—

ముక్కుపోగు ముక్కెర ముంగర ముక్కుపుడక నత్తు
హంసనత్తు అణిముత్యపుముక్కెర ముక్కుతీగ బులాకి
వీనిలో ముక్కెర, ముంగర ఒక్కటే. వీనిరూపము తెలియరాదు. నాసికాభరణ విశేషమనియే చెప్పుకొన వలసి వచ్చుచున్నది. ముక్కుపుడక, ముక్కుపుల్ల యన్నను ఒక్కటే. ముక్కుపోగు, ముక్కుతీగ యన్నను ఒక్కటే.

చెవిసొమ్ములు:—

చెవులపుల్లలు	గెంటీలు, లోలకులు	ముత్యంపుకమ్మ
పగడంపుకమ్మ	బావిలీలు, జుంకము	చెవుల వజ్రపురాళ్ళు
పత్తి కాయ గెంటీలు	,,గెంటీలకు జొంపూలు, జొంపూలకు జుంకాయ,,	
ముత్యాల బావిలీలు	తాటంకములు	తనుకులు
వెండి దొనుకులు	పెడి దొనుకులు	ముత్యపుజోళ్ళు
రవ్వలజోడు	దుద్దుల జత	రాళ్ళకమ్ములు

వీనిలో బావిలీలు, దుద్దులు ఎట్టి రూపము గలవియో చెప్పలేము. దొనుకులు (తనుకులు) గూల ప్రక్కనగల చిన్న చెవి భాగమున కమర్చబడు వెండి లేక బంగారు తునకలు. అవి ఉత్తుత్త తునకలుగావు. ఒక ఆకృతిని యేర్పరచు కొన్నట్టివి. ప్రతి ఆభరణమున కొక ప్రత్యేకమైన ఆకారముండుట సామాన్యము. ముత్యము, పగడము, వజ్రము, రాళ్ళు (కృత్రిమ గాజు రాళ్ళు) మున్నగునవి పొదిగింపబడుట చేత చెవికమ్మల కాయాపేర్లు వచ్చినవి.

తలసొమ్ములు:—

,,నగిరెకుప్పె నెత్తి బిల్ల గజ్జెలజడ రాగిడి జడకుచ్చులు
కుప్పెనరితీగ రవ్వల రాగిడి మొగిలిరేకు జడపువ్వు జడగంటలు
కొప్పుగొలుసులు కొప్పుబిళ్ళ నాగరము మాడబిళ్ళ,,నెత్తి బిల్ల నాగరమొకటే.
రాగిడి అనగా జడబిళ్ళ. మాడవట్టున ఆమర్చబడునది మాడబిళ్ళ. తలదువ్వు
కొనుటకు దంతపు దువ్వెనలు, చిక్కులు బీయుటకు వెండి చిక్కంటినిగాని,
ఈర్పెనను గాని ఉపయోగించుచుందురు. జడకు గజ్జెలు కూర్చబడుటవలన
బహుళ: గజ్జెల జడయనుపేరు వచ్చియుండవచ్చును. జడజేసికొనువారు జడ
చివర కుచ్చులు గాని, గంటలుగాని కట్టుకొని జడమీద జడపువ్వు, రాగిడి,
రవ్వల రాగిడి వంటి ఆభరణములను ధరించుచుందురు. 'గడ' ఆకారముతో

చిన్నగానుండి సీగల ద్రిప్పుకొను ఆభరణము కుప్పె. కొప్పు (సీగ) వేసికొను వారు వివిధరకములైన కొప్పులు తీర్చి కట్టుకొని సగిరె (నవర) కుప్పె, కుప్పె సరితీగ, కొప్పుబిళ్ళ కొప్పుగొలుసులవంటివి తాల్చుచుందురు. తంకు తగిన కురులు లేనివారు సవరమును బెట్టుకొనుట వరిపాటి సవరములలో గూడ ఇల్లి సవరము, ముత్యాల జాలి సగురము వంటి భేదములున్నవి. ఇక, కొప్పులెన్ని రకములో గమనింపుడు.

,,కురుసటి కొప్పుది కుంకుమరై కది-కులముల నక్కనిబి గొల్లచీ
తేనే నాజులు దొడిగింది-ఓంకాయ కొప్పువెట్టింది,,

,,మెడమీది కొప్పుదాన-షేత్రీ పెండ్లాను,,

,,లబ్బరి గాజులదాన జబ్బల కొప్పుదాన,,. ఇవిగాక, జారుకొప్పు, కోర కొప్పు, ఓరసిగముళ్లు వేసికొందురు. కోరసిగ పురుషులు కూడ ప్రాచీనకాలములో వేసికొనుచుండిరి. ఒక బవనీడు ,,దుసికిల జాటు కోరసిగ,, వేసికొనినట్లు కుకనప్తతి 1 వర్ణించినది. కోయదొర లిప్పటికి నిల్లివి వేసికొనుట చూతుము.

మెడసొమ్ములు:-

నల్లపూసదండలు	పెద్దపూసలు, నాను	అరటిసల్లలు
పూసలదండ	ఆద్దాలపూసలదండ	ఉల్లిపూసలపేరు
బంగారి గుండ్లు	గుండ్ల టిక్కి	గుండ్లపేరు, కాసులపేరు
పచ్చాలదండ	పచ్చలబన్నాసరము	బంగారు మెడనూళ్లు
పెండ్రహారాలు	సూర్యహారాలు	మేలిముత్యాలసరులు

రవ్వలపతకము	వట్టెడ, కం పెలు	నానుకోళ్ళు
అంబరాసుగొలుసు	వసిడిగొలుసులు	నన్నగుళ్ళ పేరు
జామాలపేరు	వలకలచీరినవట్టెడ	జిగిసీబిళ్ళ

నాను, నానుకోళ్ళు ఒకపేయైనను సుంత భేదముండును. అంబరాసుగొలుసు అనగా నెట్టిదో తెలియుట కష్టము. జిగిసీబిళ్ళ విషయమున గూడ నింతియే. కాసుల పేరు అనగా నాణెములచేత కూర్చబడిన దండ కావచ్చును. లంబాడీ స్త్రీ లిట్టివే యెక్కువగా ధరింతురు. క్రింది పాటలో వివిధావయముల కున్న భూషణముల పంసక్తి యిట్లున్నది-

గజ్జెల గుజ్జెల మావదిన-గుజ్జెల స్వరూపం మావదిన
వేళ్ళకుంగరాల్ వెట్టింది-ఉంగ్రాల్ చూసుకవులికింది
కాలివేళ్ళకును పిల్లాళ్లు-కంకనమోగగ గెంతింది
చేతి కంకణాల్ చెకచెకలు-కాళ్ళకు అందెలు గునగునలు
గజ్జెల మ్రోతలు ఘలు ఘలు-బొజ్జ కదుపుకొనిపోయింది
ముక్కున ముక్కుర మెరిసింది-చెవులను కమ్మలు చెలరేగే
మెకలో హూల్ మెలిపోగా-రావిరేకయే రంజిలగా.

రవ్వల రాగిడి రవులుకొన-రంగులచీర రంగుల రవిక

తింగురంగా మా పదిన-కంగు కింగు మా వదిన

పింగారాల చిగురుబోడి-బంగారంపు పసుములలేడి

మెడలో గంటలు జడలో గంటలు-చేతికి గంటలు కాళ్ళకు గంటలు

గణగణ గణా కాలు కదిపితే గణగణ గణగణ తల ఆడిస్తే

గణ గణ గణ వంగుతులేస్తే గణ గణ,, కేవలము గళం గళత్కటక

మాపురహార రవంబులే గాక నిలువెల్ల గళంగళ నినాదము లెనగు భూషణములు

గలవు. ఇట్టి భూషణములుగల శ్రీ వర్ణనమొకటి హంసవింశతిలో జూడవచ్చును 1.

చెయ్యిసొమ్ములు:—

నందెటొంకు	దండకదెము	కీళ్ళకడియాలు, కంకణాలు
చేమంతి కడియాలు	పచ్చల కడియాలు	ముంజేతి కడియాలు
మొరుగులు	చేతివంకీలు	చెందీలు
సేకటలు	బాజుబందులు	పోచీలు

ముద్దుటంగరాలు బటువు, యెండిటాకు వెండుంగరాలు
పోచీలు, బాజుబందులు అననెట్టివో చెప్పలేము. వెండిటాకు = వెంచి ఉంగర
విశేషము. సేకటలు = చేకట్లు, చేతికి కట్టు కొను భూషణవిశేషములే (సేకటగీ
సేతులకు సేకట లంపోయేరాజు—సేకటలంపోయే,,). అన్నింటికన్న పడతిచేతికి
గాజులందము. అవిముత్తైదువ తనమునకొక ముద్ర. వివిధ ప్రాంతములందు
వ్రసిద్ధికెక్కిన గాజులు వాని రకముల విశేషములిట్లున్నవి.

నీలంపురిగాజులు   కాకినాడగాజులు   బళ్ళారిగాజులు

1. సీ॥ కుప్పెరాగిడిబిళ్ళ కుంకుమరేఖ పాపటబొట్టు కమ్మలు జావిరీలు
లలిసూర్య చంద్రవంకలు సూనకము కెంపురవల పల్లెరు బూవురావిరేక
బుడగలు నాన్ దీగె సొగసైన మెడనూలు కుతికంట్లు సరవణ గుండ్లపేరు
సరిగె ముక్కర బన్నసరములుత్తందాలు కంకణంబులు తట్లు
తడియములును
సందిదండలు నొడ్డామందమైన; ముద్రికలు హంసకంబులు మ్రోయగజ్జె
లలరుబొబ్బిలి కాయలుగిలుకు మట్టె; లాదియగుసొమ్ము చాల్చి
య్యయ్యబలమెరయ

దెంగుటూరుగాజులు	గుంటూరుగాజులు	మలకపురిగాజులు
నీలంపుగాజులు	తేనెగాజులు	సన్నగాజులు
చుక్కగాజులు	ఎత్తిగాజులు	పచ్చగాజులు
నల్లగాజులు	గుడ్లగాజులు	రాళ్ళ గాజులు
ఆకుపడిమిగాజులు	శనిగపూగాజులు	లబ్బురిగాజులు
ఖిలునరిగాజులు		

శ్లేషముసూక్ష్మములు:—

వొడ్డాలం	పల్లకొడ్డాలం	గజ్జెలొడ్డాలం
చిలుకలవొడ్డాలం	గంటలొడ్డాలం	రవ్వలవొడ్డాలం

మ్మలు:—

కడాలు (కడియములు)	కంచుమెట్టెలు	గురుగుమెట్టెలు
(,,గురుకుమెట్టెలమీద గజ్జెలుంటే సోకే,,)		గుళుకుమెట్టెలు
వెండిమెట్టెలు	చుక్కచుట్టెలు	మచ్చేవాడమెట్టెలు
పావుడాలు (పావడలు)	కాళ్ళపూసలు	పట్టిగొలుసులు
వేళ్ళకు పిల్లేళ్ళు		

బొట్టు:—

కస్తూరిబొట్టు	సిరిగంధంబొట్టు	తుమ్మకాయసాదుబొట్టు
యావకాయచుక్కబొట్టు	నిలుపుబొట్టు	అడ్డబొట్టు
చుక్కబొట్టు	లాలిబొట్టు	

ఇనుపపెంకుమీద తుమ్మకాయరసమును పిండి రంగరించినచో ఏర్పడెడు దానిని సాదు, సాదుబొట్టు అందురు. కుంకుమకాయ, కాటుక బరణి ప్రతి త్రీ తప్పనివరియైనవి. 'బుగ్గమీద బొల్లిచుక్క'ను 'చెక్కుల చెంద్రలేఖ'ను

దిద్దుకొందురు. ఇవి పుకరికా పత్రముల వంటివి. చెంపకు చెంపనిక్లులు కూడ అమర్చుకొందురట. కాని పీని రూపమెట్టిదో తెలియదు. యక్షగానమందలి శ్రీ పాత్రయొక్క ఆకారమును గాంచినచో నిట్టివి కొంతవరకు బోధపడగలవు.

చీరలు, కొంగులు—వాని విశేషములు:—

కావిచీర	జిలుగుపన్నె చంద్రకావిచీర	రత్నాలసీరా
చిత్తూరుచీర	జల్తారిచీర	పట్టుసీరె
సీటిసీరె	అంచొన్నెసీరా	కమ్మలచీర
ఆకుపచ్చసీరె	నల్లజీరా	గుత్తుపుసీరె
బొట్ట బొట్టచీర	మొవ్వాకుచీర	రగుపట్టుచీర
నాగపన్నెచీర	పట్టెకాళ్ళ పట్టుచీరె	ప్యాటంచునల్లసీర
కలిమిపువ్వులచీర	కనుముచీర	నల్లగొండచీరె
బాణాలచీర	చంద్రగిరిచీర	బనారసుచీర
సింహాద్రిచీర	బండార్లంకచీర	కర్ణాటచీర
సుక్కలకోక	ఈనులకోక	అద్దకాలకోక
కోటదొమ్మించుకోక	సాలూరునన్నకోక	గళ్ళకోక
కరకంచుచీర	విరజాజిపూచీర	శనిగపూలచీర
శాతసీరాలు (చేనేతచీరలు)		నాగులచీర
చింతాకుచీర	కటారికోక	మువ్వంచుచీర
నల్లజల్తారుచీర	గవ్వజులచీర	మిరవకాయపట్టుచీర
తోపుచీర	జిలుగుపుటేదల (బుటేదారి) చీర	
సిలకపూలచీర	గంగసరపూచీర	సిలిపేరంచులపట్టుచీర
నీలంచుచీర	సలువసీర	జోరుపొప్పిచీర
వొలిపెం	పల్లెమొగ్గంచుచీరె	కొంగుజల్తారు
పెటపావదాలు	గుత్తుపుసీరె	చీనాంబరాలు

ఇన్ని విశేషములతో గూడిన చీరలన్ని పల్లీయుల కళాహృదయము నావిష్కరింప జేయుచున్నవి. కొంగులలో కురునకొంగులు, బారికొంగులు, గజ్జెలకొంగులు గలవు. వానిమీద కోడిపుంజులు చిలుకలు మున్నగువాని చిత్రములను వన్నె వన్నె దారములతో అల్లుట జరుగును. „అన్నము నల్లాచీర అంచున మల్లెమొగ్గకొంగున కోడిపుంజు తెలుగోళ్ళా గున్నాదుర్గ,, „ముసుగుకొంగున రెండు ముద్దూ చిలుకల్లుకట్టు కొంగున రెండు కలికీ చిలుకల్లు,, కొంగుమీద చీరమీద ఇంతెట్టి నేత ఉండెడిదో గమనించనగును.

„నంద్యాల నల్లంచు లంజపేటంచుకందినోలు కరకంచు కందిబేడంచు,,

„చీరెల్ల చిత్రానీతవాలెల్ల జవ్వాదిపూత,,

„అద్దాల రవిక మీద అద్దకాల కోకో

పయ్యాట చెంగుమీద పాపురాలనేతోనారాచగుమ్మడి

కుచ్చీల కొంగుమీద గువ్వల్ల కూర్చో

కరకంచు చీరమీద కస్తూరి మళ్ళోనారాచగుమ్మడి,,

వివిధ పత్రముల మీద జలతారు గాని రంగు రంగుల దారములతో గాని ప్రకృతి సుందరములైన కొమ్మలు, తీగలు, ఆకులు, పువ్వులు కాయలేగాక గువ్వలు, చిలుకలు, కోయిలలవంటి పక్షులు, జింకలు కుందేళ్ల వంటి జంతువులు మున్నగు వాని బొమ్మలను నేయించుకొనుటలోను, కళాత్మకమైన అంచులను కోరు కొనుటలోను వారి యభిరుచి సువ్యక్తము. „అప్పారి కంకన్న నేసిన పట్టె కాళ్లపట్టు సీరెపట్టుకుంటె పిడికిట్ల నుండ యిడిసితె యిరువాయి ముళ్ళ,, ఇంత నాగరకమైన పత్రములు వింతబోద్యముగ నుండును. సనాతనకాలమునుండి గూడ మనదేశములో ప్రపంచ ప్రసిద్ధికెక్కిన పత్రములు నేయబడుచుండిన విషయము విదితమే. నత్తగుల్లలో, అగ్గిపెట్టెలో మడచిపెట్టె గలిగెడు చీరలు నేయబడెడివందురు. విదేశీయుల దుండగములతో అట్టి పనితనము మాసిపోయినది. నేడు ప్రపంచమున మచ్చునకై న కన్నట్టదేమో. మన ప్రాచీన కవులు కొందరు

తమ కాలమునాటి వస్త్రములను గూర్చి పేర్కొనియున్నారు. అట్టివారిలో పాల్కరికి సోమనాథుడు: మొదటివాడని చెప్పవచ్చును. తన కాలమునాటి వస్త్ర విశాసమును గూర్చి బసవపురాణములో పేర్కొనినాడు 1. పొప్పచీర అనగా నెట్టిదో చెప్పజాలము. ఇట్టి వస్త్రమును హంసవింశతికారుడు,, ఒప్పముయ్యించుల పొప్పళ్ళు హొన్నించు, వణవలు గరకంచు వస్త్రతతులు,, అని వర్ణించినాడు 2. ,,కాచ్రేడు సీరగట్టి గోచేసినరై క దొడగి మాలచోచ్చి విగనుంటాయే,, కాచ్రేడుకి నిస్సంతులకు సంతానము ప్రిసాదించు వనదేవత యట. ,,కొంతమంది స్త్రీలకు సాధారణముగా సంభవించే ప్రదర అనేవ్యాధి 'కాచేరి' అను ఉద్రోదేవతవంస కలుగుతుందని ప్రజల నమ్మకము,, 4 బహుశః ఇట్టి దేవతకు కట్టుముగా అర్పించి కట్టుకొను చీరను కాచ్రేడు చీర అని వ్యవహరించుకొని యుందురు. ఇటులనే పోచమ్మకు కూడ తెల్లని చీరను కానుకగా అర్పించుకొనుట గలదు. దానిని పోచమ్మ చీర, అమ్మవారి చీర యందురు. ప్రత్యేకమైన కొన్ని చీరలు ధరించుటలో స్త్రీలకు కొన్ని విశ్వాసములుండును.

రవికలు:—

మగ్గులరవికె	కుంకుమరైక	బెల్లపచ్చులరైక
నింబోయరవికె	నల్లంచుజాకీటు	జాజిపూలరైక
మొగ్గులరైకె	ముచ్చాలజాకీటు	జల్తారురవిక
ఇప్పపువ్వులమొగ్గులరైకె	పూలరైక	సింతపూలరైక
పోతులరైక	మల్లెమొగ్గులరైక	నెమలికండ్లరైక

• • • • • 00 195

2. హంసవింశతి—ఆ. 5. పద్య. 359

3. కాటిజేడు—కాచ్రేడు = శివుడు (ఈ పదరూపము ఉద్రోదేవతకు వర్తించదు).

4. నేడునూరి గంగాధరం—మిన్నేరు—పు. 369

చిలుకముక్కులచిటిరైకె చిలుకముక్కులంచురైకె చంటిముక్కులజాలె

బూటాలరయిక

నక్క (కరి) రైకె

నాగుబడిగలరైకె

కంచురవిక

గోచేసిసరైకె

గుజనపురవిక

లక్కరైకె

చిక్కులరైకె

పట్టరైకె

సన్నపురవిక

గుండీలరైకె

అద్దాలరైకె

మదనరైకె

ఎనకచిప్పలరైకె (వెనుకముడిరైకె)

జైరెపోతులరైకె

బోనాలరవిక

ముతకరవిక

చింతగింజలజీడిరవిక

నల్లొండనక్కిరవిక

సూర్యపేటరవిక

రాజసుంద్రమురవిక

శ్రీలకు గుత్తపు రవికలన్నను, వానిమీద చిలుక ముక్కుల, చంటి ముక్కులవంటి బుడేదారు అల్లిక యన్నను, చక్కని అంచులన్నను, అద్దములు, పూసలు మున్నగునవి పొదివించుటయన్నను విక్కిలి యిష్టము. నిత్యజీవిత మందు పురుషులకన్న స్త్రీలు కళోపాసన (సౌందర్యోపాసన)లో నిమగ్నులగు చుందురు. ఒక వడుచుది,

„కొత్త సారల గుడ్డకొని తెచ్చుకున్నాను—కొలపెట్టి అందంగ కుట్టాలి

నాకొదులు బిగుతూలేక కుదురాలి—నంకలో వొదులెట్టి సారసుట్టాబెట్టి

వొంక వొయ్యారాలు వొలకబోసేటట్టు—నన్నవన్నెల మంచి దారాలతో

చిన్ని వన్నెల పువ్వువేయాలి,, అని కోరుకొన్నది. రవికమీద

దారములతో వన్నె వన్నెల పూవులట్లుటయే గాదట, జలతారుతో జాజిపూవులపోత

పోయవలెనట. వీవున „బాసింగము,,ను, స్తనమధ్యమున „నందమామ,,ను

వేయవలెనట. „జాలె వొయి జలతారు వొయ్యి—జాజిపూలా పోతవొయ్యి ఈపునా

బాసింగ మెయ్యి — అందమైనా సంద నడుమ సందమామను నిలువవయ్య,,.

మరొక విశేషమును గమనింపుడు. „కుట్టియిబావా నా కుడిరొమ్మున కృష్ణలీల

కుట్టియిబావా,, రవిక కుడి భాగమున కృష్ణలీల కుట్టించుకొనుట కమ్ముని యభిరుచి.

కాని యిప్పటి పట్టణములలోని నాగరకశ్రీల రవికలు కనుగొన్నచో బెరు బొమ్మలే కనిపించును గాని అంతటిదివ్యసౌందర్య మాళించినట్లుగుపడుట అరుదు. చీరలమీద, రవికలమీద, రక రకములైన వస్తువులమీద నుండెడు నగ్గీ చని యంతయు జానపద కళాత్మకము. తిరిగి నాగరకలోక మిప్పుడిప్పుడే పీనిపీద ఇంచుక మోజువడుచున్నట్లు కనిపించు చున్నది.

పురుషసంబంధములు:-

పురుషులు చెవులకు కపలాలు, దొల్లుపోగులు, ముండ్లాపోగులు, గుండ్ల పోగులు, ముచ్చాలపోగులు, నీలాలపోగులు_ చేతులకు దగదగా పెరిసేటి దండ కడియాల, ఎడమసేతికి ఎండికడెము, ,,అయిదేళ్ళ బటువులు హనుమంతు బిడ్డలు, వ్రేళ్ళల్ల పెరిసేటి వెండుంగలలు,,ను- మొలకు ,,మొలనిండ గజ్జెలు మోకాటి బిల్లలు,, బిల్లల మొలకాడు, బంగరిమొలకాడు, ,,వ్రక్కన్న పెరిసేటి సుక్క-మొలకాడు,,ను భూషణములుగా ధరింతురు. కచ్చుల సెప్పలు, అల్లిబిల్లి సెప్పలు, కీర్లు సెప్పలు, గిరక సెప్పలు, పాంకోళ్లు, కాళ్ళ కపయోగింతురు. పురుషులు కాళ్ళకు తోడా మురుగులు కూడ పెట్టుకొందురు. ,,తొమ్మిదిచేలు పోసి తోడా మురుగులు తెచ్చినాను_పెట్టుకోవడం చేతగారు పెంకి మొగం పెళ్ళికొడుకు,,.

కాయదోతి, గుండంచు దోతూచ, గోటంచు దోవతి, మల్మల్ దోతులు సీకాయ పంచెలు, సాలెపంచెలు, ముచ్చాలంచు దోవతి, కరకంచు దోతి, బొంచె లంగీలు, నిలుపుటంగీలు, సిక్కుల అంగి, అంగీలకు యెండిగుండీలు, సిలుకుల సెల్ల, ఎత్తురుమాల, చిత్రీరుమాళ్లు, పేనంగి రుమాలు, ముప్పై మూరలపాగు, బొమ్మంచుసెల్లా అనునవి పల్లయుల వత్తవిశేషములు. అంచుదుప్పటి, కందు దుప్పటి, నన్నాపు పత్రము, నల్లగొంగడి, గజాలపేట గొంగడి, గజ్జెలముడి గొంగడి, తెల్ల గొంగడి, పన్నెండు మూళ్ళ పట్టెల గొంగడి, భూచక్రకంబళి,

కచ్చు గొంగళ్లు, అంగి గొంగడి అనునవి వారు వరచు కొనునవి, కచ్చు కొనునవి.

పల్లెయుల గృహాలంకరణ విషయమున నొండు రెండు అంశములే తెలియ పెచ్చినవి. విశేషాంశములు చెప్పుకొనక పోవుటకు బహుశః వారికింటిమీద శ్రద్ధ అంతగా లేకపోవుటయే కారణముకావచ్చును. ఇల్లు చిన్నదిగను, సామాన్యమైనది గను ఉండును గదా. సామాన్యముగా వారు పొద్దుటనే, గోవుపెండా చెచ్చి గోరెములగలిపి, ఇండ్ల ముంగిట సానుజల్లి కళలుట్టిపడునట్టి మ్రుగ్గులు పెట్టుట నిత్యకృత్యము. సంక్రాంతి సందర్భములలో వింతవింత మ్రుగ్గులు గృహాంగణముందు చూడముచ్చట గొంపును. అలికింతు నీయిల్లు అచ్చమాపుల పేడ-పెట్టెంతు వసిడిముగ్గు,, కనీసము వారమున కొక్కమారైన ఇంటిలోపలి నేలను గోవుపేడతో (పెట్టుమట్టిని కలిపి) అలికి కుభ్రావరచి రంగు రంగుల ముగ్గులు వేయుట అలవాటు. నిత్యము గడవలకు, ఇడుపులకు పసుపు కుంకుమలతో చేయు అలంకరణ శోభాయమానమై, కుభాస్పదమై ఒప్పును. పృథిదిసము లేవగనే గడవను కుద్దిచేయుట యనునది ఒక ముఖ్యమైన పని.

విషయ విస్తరణమును, వైవిధ్యమును బట్టి ఈ పరికరణ మిటమీద ఆచారవ్యవహార స్వరూపమును మరొక ప్రకరణముగ విభాగింపబడుచున్నది. పొడవసంస్కారములు, పండుగలు, పూజలు, పృతములు, నోములు, గ్రామ దేవతోత్సవములు, తదాచార వ్యవహారములు, విశ్వాసములు మున్నగునవం దే పరిశీలించుట జరుగును.

ఆచారవ్యవహార స్వరూపము

ఆచారము అనుమాట స్పష్టమైన ఆలోచనా విధానమును, ఆచరణను తెలియజేయుచున్నది. మానవుల నిత్యజీవితములో నరివాటుగా చేయువనులు, ఆ వసులతో సంబంధమును యున్ననియమములు, తరతరములుగా ఆచరించుట ద్వారా భావిత్వముల కందిజేయు సాంస్కృతిక కీతులు, అందలి విశిష్టతలు, ప్రత్యేకతలు ఆచారముల క్రిందికివచ్చును. క్రతులు (వేదములు) స్మృతులు ప్రమాణమగుట వలన మన ఆచారాదులకవియే మూలము. వానియందు జెప్పబడిన ఆచారములే సమధర్మములని మనుస్మృతి చెప్పుచున్నది 1. జీవిత చక్రమున జననము నుండి మరణానంతరము పరకాలరింపదగిన ఆచారము (షోడశసంస్కారము)లను గూర్చి కృతులు, స్మృతులు, గృహ్య సూత్రములు వివరించినవి. అవి సదాచారములుగా గ్రహింపబడుచున్నవి. వాటిని నెఱవరించినప్పుడే శ్రౌతస్మార్త ధర్మములు కాపాడబడును. ఆచారత్రపులు ధర్మ పరాజులు. అట్టివారు ధర్మమునాచరించినను గూడ ఫలితముండదు 2. ఆచారముల వలన దీర్ఘాయుస్సు, పుత్రపౌత్రులు, ధనము స్రాప్తించుటయేగాక అపరిక్షణములన్ని నమసిపోవును 3. అనంతరకాలమందలి ఘోషలు, శ్రేతములు, నోములు కూడ వీని నాశించియే ఆచరించుట జరుగుచున్నవి. కనుక, ఆచారము లావశ్యకములై నట్టివని ఋజుపగుచున్నది. నేటికినవి జీవితమంతయు నలముకొని పరిపుష్టములై జాతి జీవనమును ప్రత్యేకించి చూపుచున్నవి. అవి విని జాతీయ జీవనము ముందుక సాగుట దుర్లభమైనది. సర్వతపములకును ఆచారమే మూలమని

1. మనుస్మృతి:—ఆధ్య. 1. శ్లో. 108

2. పరాశరస్మృతి:—ఆచార నిరూపణము—శ్లో. 37

3. మనుస్మృతి:—ఆధ్య. శ్లో. 156

చెప్పుదురు 1. అందువలన దాని ప్రాశస్త్య మంతటిదని తెలియుచున్నది గదా. ప్రతి జాతి సంస్కృతీ సంప్రదాయములకవి మూలాధారములుగా గ్రహింపబడుచున్నవి. ఒక తరమునుండి యింకొక తరమునకు సంక్రమించుచు సామాజిక జీవనమును మిక్కిలి నియంత్రించుచుండును.

జానపద సమాజమున శౌతస్మార్తములైన ఆచారములతోబాటు పురాణోక్తములైన ఆచారములుగూడ పెక్కుగలవు. అవియేగాక కులాచారములు, స్థానికాచారములు, తత్సంబంధవ్యవహారములు ప్రత్యేకముగా పాటించబడుచున్నవి. ప్రధానముగానివి వివాహాదులలోను గామదేవతోత్సవాదులలోను గన్పించును. పల్లీయుల సత్య జీవితములోనివి నిలద్రొక్కుకొని నిలిచినవి. ఇవియే జానపదరీతులు లేదా పల్లీయ ఫణితులు. తాత్త్వికదృక్పథములు, జీవన శ్లథతులు నైతికవిలువలు, వానినుండి ఉద్భవించి జీవిత సంఘర్షణల ఫలితముగ గడించిన అనుభవములతో ప్రతిబింబించును. అవి సహజసిద్ధమైనట్టివి. స్వచ్ఛందముగా, అప్రయత్నముగా నాచరింపబడుచు వచ్చుచున్నట్టివి. జానపద సంప్రదాయబద్ధములైనట్టివి. శౌతస్మార్తములైన ఆచారములును, జానపదరీతులును ఒక్కొక్కచోట విడచీయలేని విధముగా కలిసిపోవుట యొప్పినది. వాని స్వరూపస్వభావములనీ ప్రకరణమున దెలిసికొనుట యగును.

వివాహము:-

వివాహమును దలపెట్టినప్పుడు మొదట వధూవరులను నిశ్చయించుకొనుట యొప్పును. అది జరిగినప్పుడు ఇరువక్షములవారు తమతమ సంబంధములను గూర్చి ముచ్చటించుకొందురు. అట్టి విషయములలో ఆడపిల్లవారికే మిక్కిలి

1. ఆనందస్య తపసోములమాచారం జగ్మహఃపరమ్,--

కలవరముండుట సహజము. కుమార్తె నిచ్చినచో కుశలముగా నుండవలెననియే గదా! అందువలన పిల్లవానిని, వారి కుటుంబ సంస్కారమును, అస్తిపాస్తులను గురించి తెలిసికొని చునను కుడిరినచో సంబంధము నిశ్చయించుకొందురు.

“అల్లపూరివారు పిల్లనడిగేరు—పిల్లవానికి రూపురేఖలున్నాయి

ఏటేట పందేటి భూములున్నాయి—ఈరిపొలిమెల్లతోటలున్నాయి

చుట్టు కొల్లారంపుమిద్దెలున్నాయి—కుర్రవానికి మంచి వేద్యమున్నది

పిల్లదానికి తగిన ఈడుజోదేను—కన్యనిస్తామని కబురంపుదాము

ఇల్లలికిముగ్గెట్టి పెల్ల సేతాము,,—ఇట్లు ఈడుజోడును, చక్కని పంటలు

వండు భూమిని, ఇంటి తీరును జూచి పిల్ల నిచ్చుట యొప్పును. వివాహమునకు ముందే వరవరూ వివాహ యోగ్యతను నిశ్చయించుకొనుట వేదోపదిష్ట సంప్రదాయము 1. వరకట్నముల తగవులు మాత్రము ఈనాటివే. పెరకట్నములకు పూర్వము కన్యాశుల్కమిచ్చి వివాహము చేసికొను అచారముండెను. నేటికిని కొన్ని జాతులలో నది లేకపోలేదు. వరుని పక్షమువారు కన్య నడుగవచ్చినపుడు “ఓలేమి తెచ్చారు ఓపెద్దలారా,, అని వధువు పక్షము వారడుగగా, “అడుగుమీద అరవై ఓలిమున్నె—తల్లిగడైచీరతోచే తగునమ్మ ఓలి,, అని వరుని పక్షమువారు సమాధానమిత్తురు. వారివారి స్థితినిబట్టి ఓలి యిచ్చుకొనుట పొసగును. సామాన్యముగా వధువునకు కన్యాశుల్కము, ఆమె తల్లికి విలువైన ఒకచీర తెచ్చుట పరిపాటి. కాని, శూద్రుడైనను ఓలి పుచ్చుకొనరాదని చునువు చెప్పినాడు. పుచ్చుకొన్నచో వారు తన కుమార్తె నమ్ము

1. కుద్ధాపూతా యోషితో యజ్ఞియా ఇమా బ్రహ్మణాం హస్తేషు ప్ర వృథా సాదయామి—యత్కామ ఇదమభిషిక్వామి వోహమిందో మరుత్వాన్తస్య దదాతు తస్మై— అథర్వవేదము:—8—122—5

కొన్నవాడే యగునన్నాడు 1. అచే మనుస్మృతిలోనే, వరునిమండి-గోవుషభముల జతను గాని, రెండు జతలనుగాని తీసికొని ధర్మయుక్తముగా కన్యాదానము చేయుట అర్హము. వివాహమని చెప్పినట్టి విషయము, „ఓలి,, అను అచారమును బలపరచి సరే యనిపించుచున్నది 2. హో జాతిలో ఓలియను అచారము, వారి సాంప్రదాయకమైన „ఆవులింత,, అను ఒక పంతుగాధపై సాధారపడి పెచ్చి నట్టిదియును పరికింపదగును 3.

ఓలికంటె ముందు వధువు పక్షమువారు „ఆత్మ మంచీదెన అనుకూలమైన మామ మంచివాడె న మాటకోరె న-కాముడు లేతెన కన్యనిత్తాము,, అని తరసికొని విశ్చయించుకొందురు. ఆత్మలు గయ్యాకురై యుండుటవలన నీ విషయము-ప్రస్తావనకు వచ్చుట వాస్తవము. ఇదంతయు నూతన సంబంధము లరయునప్పటి వ్యవహారము. కన్యకు వివాహసంబంధము కుదుర్చుకొనునప్పుడు కుటుంబములోని పెద్దవారితో సంప్రదింపులు చేయుదురు. ఇరుగుపొరుగు వారి తోడను వూరిపెద్దలతోడను గూడ చర్చించుట జరుగును.

ఊరిలో పెద్దలను అడిగిచూతాము-అందరికి మెప్పుగా అతివనిత్తాము
ఊరిలో పెదరెడ్లు ఉన్నారు గాదా-పెదరెడ్ల నడుగకా-పెండ్లిచేతామా
కర్ణాలు గొప్పగా కలరు ఊరంతా-కరణాలనడుగకా-కన్నె పెండ్లవునా
ప్రతి విషయములో నిట్టి పరస్పర సహకారము పల్లెయులలో నైజము. అందరికి మెప్పుగా అతివనిచ్చుట, అందరికి మెప్పుగా మెలగుట యన్నది జానపద సామాజిక జీవనమున మౌలికాంశము.

1. మనుస్మృతి:-అధ్య. 9. శ్లో. 98

2. ఏకం గోమధునం ద్వే వా వరాదాదాయ ధర్మతః

కన్యాహృదానం విధి పేదార్హోధర్మః స ఉచ్యతే-మనుస్మృతి:-అధ్య. 9-శ్లో. 12

3. Myths of Middle India:- P. 469

తెలుగు జాతిలో వివాహ విషయమున సూతన సంబంధములకంటె మేన సంబంధములధికముగా నున్నవి. మేనత్త కుమార్తెను గాని, మేనమామ కుమార్తెను గాని, వివాహమాడు పద్ధతిని మేనరిక మందురు. మేనత్త కుమార్తెను చేసికొనుటకన్న మేనమామ కుమార్తెను చేసికొను ఆచారమే ప్రాచుర్యము పొంది యున్నది. మేనమామకాడ సంతానము కలుగగానే ఆ పురిటికందునకును, ఈడుగల మేనత్త పురుష సంతానమునకును వివాహసంబంధమును ముందుగానే మాట్లాడుకొనుట మనమెల్లర మెరిగినదే. బాల్యవివాహ కాలమున తొట్టెలకే బాసికములు కట్టుచుండిరి. మేన సంబంధమున్నప్పుడు పేరొక సంబంధమును జూచుకొనుట అరుదు. మనుస్మృత్యాదుల సరిబంధమును నిరసించినవి. సరింప వివాహములు తేమదాయకములు కావన్నవి. కాని ఈ కుల పరంపరాచార మున్న యెడ వివాహ మాడవచ్చును 1,2. శాస్త్ర విషయమెట్లున్నను మేనరికమనూచానముగ వచ్చుచున్నది. తెలుగు సాహిత్యములో మొట్టమొదటి సారిగా మేనరిక వివాహమును (శశిరేఖాభిమన్యుల వివాహమును) గూర్చి తెలుగు భారతమే తెలిపియున్నది. ఇది తెలుగువారి ఆచారమే నాక దాక్షిణాత్యులందరి కున్నట్లున్నది. హిందూజాతి పంచ గొడులు. పంచద్రావిడులుగా విభక్తమైనది. వింధ్యకు దక్షిణమందున్నవారు పంచద్రావిడులు. ఈ పంచద్రావిడులందరి యందును మేనరిక మాచారమై యుండునమో. మేనరికముతో వియ్యమంద లేని పరిస్థితి యేర్పడినచో వారితో అన్నివిషయములందు తెగదెంపులు చేసికొనుట కూడ గలదు. మేనరికమన్నది, మాతృస్వామిక సంబంధమైన వారసత్వముగా జెప్పుదురు. అందుకేనమో ఆడుబడుచు అన్నతో వియ్యమందుట ఒకహక్కుగా పరిగణంప బడుచున్నది. 3, కంటేమ కొడుకుల్ల కాన్పేకనాలి - అందితే

1. ధర్మసింధు (తెలుగు అనువాదము).-కొల్లూరి కామశాస్త్రి-పుట. 344
2. Inheritance from the mother's brother to her son, i. e. his nephew is also to be regarded as a matriarchal, though patriarchally influenced form of inheritance in the female line.-
Mother Right in India: P. 7.

అన్నతో వియ్యమందాలి,, అనుపాట దీనినే బలపరచుచున్నది.

మేనత్త కొడుకునకును మేనమామ కుమార్తెకును పిన్ననాటినుండి ఆట పాటలలో గలిసియుండెడు అపకాశముండుటచేత వారిమధ్య అరమరికలుండవు. కుటుంబములోని పెద్దలు కూడ అప్పుడప్పుడు ముద్దుకోముచ్చటకో వారి వివాహ సంబంధమును దడపుచుండుటను వినియేయుందురు. ఇంచుక వయసు తొంగి చూచిన క్షణమునుండి సిగ్గు మాత్రము వారిమధ్య దాగుడుమూత లాడుచుండును. “పాఠజూచి కృష్ణస్థు పట్టవచ్చెనాకొంగు—ఇడువిడుపు కృష్ణస్థు ఇదిరీతిగాదు,,— అను మేనమరదలి నోట పెయసు పెంపులొలుకు పలుకులు వల్లవింప,, మేనవారికి మనకు రీతేమిరీతి,, అనుచు మేనబావ మరదలి నోట వల్లవించిన పలుకులకు ప్రణయ పారిజాత పరీమళమంటించగా, ఆ మరదలు “మాపటికి రాపియ్య మాట్లాడుకుందాము,, అని మర్మమిచ్చినది. వారి మధ్యగల స్వాతంత్ర్యము నెవ్వరు కాదనలేరు. ఒక్కొక్కమారు వారు ప్రణయసామ్రాజ్య పట్టభద్రులగుట రహస్యము. ఇట్టి “మేనమామ కూతురు మేళముగట్టి—మేళములాడుతూ మేడదిగ నీదు,, మేనమామ కొడుకును. పెద్దలు కాదన్నను వారివివాహమిక కుదరకపోవు పెట్టు? వరుని నెన్నుకొనుటలో కన్యల కుండిన స్వాతంత్ర్యమును 1 పూర్తి గా రూపుమాపినట్లుగాదా?

ఆడుబడుచు లిద్దరు ముగ్గురున్నచో అన్నతో వియ్యమందుటకు పొటి పడుటయును గలదు. ఆ సందర్భమున నొకరిద్దరికి నిష్ఠురములు తప్పవు. కడకు అనురాగము కుదిరిన ఒక్క మేనత్త కొడుకు మేనమామ కుమార్తెను పెద్దలు కానకుండ వివాహమాడుట జరుగును. “అబ్బాయికాచేడు మామయ్య యిల్లు—

1. కియతీ యోషాషర్యతో వధూయోః పరిప్రీతాపన్యసా వార్యేణ

భద్రా వధూర్భవతి యత్సుపేళాః స్వయం సామిత్రం వనుతే జనచిత్—

—ఋగ్వేదము, 10-27-12

కానకుండ పుస్తకే కష్టపాదుని — రెరియకుండా రంధ్రము పోగేవారుని,,
భారతములో శశిరేఖ పరివాయ అరిగినది.

మేనరికములో గూడ ఓరి యిచ్చుకొను వట్టతి కన్నించుచున్నది. ఒక
అడుబడుచు,,ఎండిగొట్టంనిండ మేగళ్లపోసిపైకి గొట్టంనిండ పైకిమేపిపోసి,,
కొని అన్నయ్యతో వియ్యమండ వచ్చి,,ఎంచుకోరన్నయ్య నీదెవెవారి,,అన్నది.
అమెయన్న,,వాల్లొల్ల సాల్లొల్ల నాదిదెనియ్య—మేనొల్లకిమరాదు మెచ్చియరాదు,,
అన్నప్పుడు,,ఇయ్యకుంటె నీసెదె ఇల్లాగిరెత్తు—కాకుంటె నీసెదె కడవయింది
రెత్తు,,* నని అమె స్వాధిమానముగా బలికినది. మేనసంబంధముల పరివారిగిని
దుప్పరికామములనుబట్టి తర్వాతి కాలమున,,మేనొల్లకిచ్చించారి కంటె మేడి
బాయిరెయ్యారె,, అను సామెత పుట్టినది. ఊరిలోపల వియ్యమందుట కూడ
మంచిదికాదందురు,, ఊరిముందరిచేను కాకుల్లపాలు—ఊర్ల న వియ్యమ్ము
మాటలాపాలు,, కాబట్టి ఈ సంబంధము జోలికిపోవుట అరుదు. మొత్తముమీద
మేనసంబంధమో క్రొత్త సంబంధమో కుదిరినదిదవ ముహూర్త నిర్ణయముమీద
వివాహము నిశ్చయమగును. గృహము కుద్దిగావింపబడును. సాధారణముగా
కొట్టుము (పద్దుదంపుట)తో వివాహకార్య మారంభమగును (కొన్ని కులముల
వారు పసుపు కొట్టుటతో ప్రారంభింతురు దానిని పసుపు కొట్ట లందురు.)

శ్రీకరిముగ రాఘవులకు ఏకచిత్తమైనట్లు
ప్రాకటముగ విన్నవించుకొని జోకతోడను
పూనికర్పూర పెదన ముత్యంపు ముగ్గులిడి
అణిముత్యంపు తోరణాలె గట్టిరి
పొన్నవనము చిలుకరావె పుత్తడి చొమ్మరావే
కన్నెలేడి కుదువరావె కాంతరాగవే
భామలార రుక్మిణీభామ సత్యభామ
ప్రేమతోడ కృష్ణనీకి పెళ్లిచేతమా

అనుచు పేరంటాండ్ల బిలిచి పసుపులిచ్చి
 విందు దినుసు కుంకుమాలు వినతపెట్టెను
 కొమ్మవెట్టి కర్పూరంబు కొంగు బంగారు మెరయ
 జిలుగువన్నె చంద్రకావి చీరలిచ్చిరి
 తేనె పుష్పచుంజరులు తేనె లొల్కురాదనాలు
 నీరజామలారా కుందెనాలు నించరే
 ముత్యంపు రోకలెత్తి ముదిత వొక్క వడతి దంచె
 ముత్యంపు కమ్మగదుల మొలకనవ్వుల
 పగడంపు రోకలెత్తి వడతి వొక్క వనిత దంచె
 పగడంపు కమ్మలొదుల పలుకనవ్వుల

కొట్టుము గావించుటను ,,ఉలూఖిపూజ,, అందురు. అనగా రోలును పూజించుట
 యని అర్థము. ఇది ఋగ్వేదకాలమునుండియు గృహజీవనమున గుర్తింపబడుచు
 వచ్చుచున్నది. కొట్టుము దంచుటకుముందు గృహిణులు గృహాంగణమున
 మృగ్గులిడుచుండ, మరొకవంక చుంగళవాద్యములు మ్రోయుచుండ, పచ్చని
 కొమ్మలతో పందిరివేయుట, పచ్చతోరణములలంకించుట జరుగును. పిమ్మట
 చతుర్శాల మధ్యమున (పెండ్లిమంటపమున) బియ్యముతో పోలు (యజ్ఞవేదిక
 చిహ్నము కాబోలు) వ్రాసి పెండ్లిపీటలమీద వధువింట వధువును వధునియింట
 వరుని కూర్చుండబెట్టి వారియెదుట ముత్తైదువలు (సాధారణముగా నైదుగురు)
 తమ పుస్తైలకు పసుపు నంటించుకొని, సాదములకు పూయించుకొని, నొసట
 కుంకుమదాల్చి పరస్పరము మెడలకు గంధము పూసికొని, పూజింపబడిన
 తోటిపై కుందెన ఉంచి వడ్లుబోసి లేతనవ్వులొలుక, చిలుక పలుకులలో పొలి
 వలుక రోకండ్ల నందుకొని పైసాటనే గాక—

,,సువ్వి సువ్వి సువ్విలాలి—సువ్వి పరమ పురుషలాలి

సువ్వి శ్రీముఖింగ చంద్రారాగదే—కొండమీదపండినావి గోవర్దనధాన్యాలు

పాడుకొ దించరమ్మ, పడర కొట.

పల్లన పంచినవి అవి బ్రహ్మ వాసికాలు

విస్తరించి దంచరమ్మ రాషుకొట్టుము,,*— అనుచు ప్రశ్నేకిమైన ఇట్టి
కొట్టుము పాటలు పాడుకొనుచు కొట్టుము దంచుదురు. పిళ్ళట,

,,తరుణులా దోలరే తల్లులాదిలువ—తనరాములమీద సుంకులు చెరగ

అతివలా దోలరే అక్కలాదిలువ—అల్లవారీమీద సుంకులు చెరగ

వనీతలా దోలరే వదినలాదిలువ—వరదరాయని మీద సుంకులు చెరగ

మగువలా దోలరే మరదండ దిలువ—మనరాములమీద సుంకులు చెరగ,,*

అనుచు సుంకులు చెరగుట యొప్పును. కొట్టుము దంచిన దియ్యమును
వల్లెరములో బోసి వదూషరులమీద చెరగుటను సుంకులు చెరగుట అందురు.
తల్లినుండి మరదండ్ర పరకెపరైనను సుంకులు చెరగవచ్చునని వై పాటలో
చెప్పబడినది. ఆ పాటలోని రాముడు, కృష్ణుడు, సీత, రుక్మిణి మున్నగు
పేర్లాయానందరృములలో నామమాత్రములే గాని, మిగత వ్యవహారములన్ని
వల్లియుల జీవితమును (మనజీవితమును) వర్ణించునవియే. కొట్టుము వెట్టింప
సుంకులు చెరగుటన్నది మన్నారు దాసవిలాసము ప్రస్తావించినది 1.

కొట్టుము తర్వాత ముత్తెదువలు పెండ్లి కుమారునికి నలుగు పూయుదురు.
కొన్ని వ్యవసాయ కుటుంబములలో నలుగుతోడనే వివాహకార్యమారంభింతురు.
ఆ పిమ్మటనే కొట్టుము దించెదరు. (వివాహములో నలుగిడునప్పటినుండి
పథుపు సత్త వారింటికి సాగనంపువరకు మంగళతూర్యములు నెలంగుచుండుట
సామాన్యము) పెండ్లి కుమారునకు—

,,నలుగిడరారే నలుగిడరారే నలుగిడరారే నలినాక్షలారా

నలిననాథునకు నవమోహనాంగునకు నలుగిడరారే,,

అనుచు ముత్యమలను దిలుచుకొని, అత్తరులోన మేలిమత్తరులోన అంబరును గూర్చి-పచ్చకర్పూరముతోను పచ్చ కప్పురము వన్నీరును-మంచి మోచ్చైన గంధము అమృతమునకు నలుగిడరాదే,, అనుచు; వధువింట ,,వనజాక్షి వేగరావే వనితా నలుగుకిప్పుడు-లావాణిచీగట్టిరంగైన రైక తొడిగి-లావణ్యముగ నీవు రమణిరో నలుగుకిప్పుడు... .... కామినీమణి వేగఓటకు రేచి రావమ్మా,, అనుచు వధువునకు అత్తరు సంపెగ నూనెలతో, కర్పూరాది సుగంధ ద్రవ్యములతో నలుగు పూయుదురు. వధువునకు ,,మిసిమి వెన్నెలదానా వసుపు బూసెదనే-కుసుమహారములతో కొప్పువేసెదనే-వన్నీరుగంధాలుబాగా బూసెదనే సుందరీ నామీద నందేహమేలా,, అనుచు నించుక మేలమాడుచు నలుగుపూసి తలంటుదురు. ప్రతికార్యమునకు పెక్కుపాటలుండునని మరిమరి చెప్పనక్కర లేదు. తలంటునపుడు-

,,శుభమనుచు నతీవతుల దీవించి పాడిరి

చంచలాక్షులంతను అక్షంతలుంచి శిరసున

ముఖరునకు శ్యామలాంబకు-ముద్దుల మోముల కుంకుమేనిడి

కోమలాంగులు బంగరుగిన్నియను బోసిన సంపెగనూనె

మంగళ కరమనుచు నెంటిరి,, అనుచు దీవించి శిరసున అక్షతలిడి, నొసట తిలకము దిద్ది, సంపెగనూనెలతో తలయంటి ,,అతివలు జలకమ్మూర్చిరి అచ్చమాంబ కాహ్లాదకరమనుచు వేడిరి,,. ఎదూవరులను జలకమ్మూర్చి (మంగళ స్నానములు చేయించి)న వెంటనే ,,తిలకము తీర్చరే కలికి శ్రీ రుక్మిణీకి-మొలకనవ్వుల చెలిమోమున కస్తూరి,, ,,తిలకము దిద్దరే పెండ్లి తిలకము దిద్దరే-శ్రీకరమైనట్టి పెండ్లికళల చిరుమొగమున,, అనుచు తిలకముదిద్ది క్రొత్తయుడుపులను గట్టెను. పెండ్లిఓటలమీద కూర్చుండబెట్టి పాదములకు వసుపు పూయుదురు.

,,వసుపు పుయ్యారాదచే భామా, శ్రీకృష్ణునకు

మీరేగింపు ఉన్నదింకా పనితర్రో నీవు లేవావే

భామా పసుపుతీసుకొని పెయ్యారములో పెట్టెచ్చ. ....

పసుపు చాటుకున్నా యింకా పచ్చగంధిలో చెప్పావే

పసుపు చీలేకట్టు పసుపునలదేను రాదా, పసుపవడిన వత్తములు కట్టించుటయును కలదు.

పీతాంబరములు కొనుసామర్చములేక పసుపవడిన వత్తములు కట్టించుట జరిగి యుండనోపును. పసుపుబట్టల పెరిగిన దృష్టిచోషము గూడ నివారించబడునని యొక విశ్వాసము. పసుపునలందిన అనంతరము పేరంటాండు (ముత్తైదుపెలు)

„గంధము పుయ్యరే ముందు రాములకు గంధము సీరమృత,,

„పునుగు జవ్వాటి ఘనమైన పుష్పరజము

వనితలందరు కలపునీచేన ఘనముతో,, అనుచు గంధము పూయుదురు.

దగ్గర బంధువులు తాము తెచ్చినట్టె యుడుపులు కట్టుములుగా సమర్పించురు.

లగ్నము పెండ్లికూతురింటనే జరుగుటవలన పెండ్లికూతురు పక్షమువారు పెండ్లి కొడుకును దోడుకునివచ్చుటకు వారింటికి పోవుదురు. పోయిన రోజుండి మరునాడు పెండ్లికొడుకు నుదుట వాసికరులంకరించి వల్లకిలోగాని మేనాలోగాని మోయించుకొని వత్తురు. „వాసికానికివెళ్ళిన వావలను చూచి మంగలి సుబ్బయ్య మంటలో దిగును,, అనుటవలన వాసికములను మంగలివారు చేసి యిత్తురని తెలియుచున్నది. పెండ్లి ప్రయాణమునకు బండ్లువయోగించుటవలన ఒక్కొక్క మారే బది బండ్లవరకు కూడ బారుదీర్చి పోవునప్పుడును, కొందరు మువ్వల బండ్లను అహమహమికతో తోర్చిలునప్పుడును, పెండ్లి వారి సంబరమునకు మేరయే లేదనిపించును. దారినడుచు ఒనవృక్షములక్రింద విశ్రాంతి గొనునపుడు మరింత ముచ్చటగా నుండును. అట్లు పెండ్లికొడుకును పెండ్లికుమార్తె యూరికి దోడుకొని వచ్చి నేరుగా గ్రామదేవాలయమున కొంతసేపు విశ్రమింప జేయుదురు. కొన్ని గ్రామములలో దేవాలయములు ముక్రికిందనో పేవక్రిందనో

యందును.

పెండ్లికొడుకువారు, వచ్చురోకట్టుకాడ—పెదమర్రికాడ, పెంపుగా దిగినారు పెండ్లివారంత,, అప్పుడు జోడు కంటకు రెండు జాడించి పరచి—రత్నకంటకు రెండు రమణతో పరచి—కూరిమితో రాముణ్ణి కూర్చుండబెట్టి,* మర్యాదచేయుదురు. ప్రయాణపు బడలిక తీర్చుటకై ‘చల్లనంబున’ (గుంచితీర్థము, ఉపాహారములు) పంపుదురు. కొంతసేపయిన తదుపరి పెండ్లికూతురు వక్షమువారు నన్నాయి చప్పుడులతో పెండ్లింటినుండి మంగళహారతులు, కుంకుమ, బుక్కగులాలు మున్నగునవి తీసికొనివచ్చి పెండ్లికొడుకునకు తిలకమిడి, ఆకుపోకలతో తక్కిన బంధువర్గము నంతటిని పరిచయము చేసికొందురు. ఆ పిమ్మట ఇరువక్షముల వారందరెదురెదురుగా నిలబడి పిడికిళ్ళనిండ బుక్కగులాలు బట్టకొని యుత్సాహ మురకలిడ పరస్పరము చల్లకొందురు. దానిని, ఎదురుకోళ్ళు, అందురు. ఈ ప్రక్రియ, పరస్పరము హృదయములు విప్పకొని అరమరికలు లేని బంధుత్వమును ప్రదర్శించునట్టిది. మల్లెపే పువ్వులు కొయ్య వేళాయె మన్మథుని బాసింగం కట్టచేళాయె,, విడిచియున్న బాసికమును తిరిగి పెండ్లి కొడుకు నుదుట అమర్చి, వైభవోపేతముగా నూరేగింపు దీసి పెండ్లి పందిటికి దోడుకొని (లగ్నముహూర్తము దూరముగానుండినచో అంతవరకు విడిదిపట్టన నుంచుటయగును) రాగానే అతిపలు, వచ్చన్ని పచ్చన్ని పందిల్లలోన—మెరవణితో వచ్చిరే మాపెండ్లివారు—వగిడి పల్లెంలోన పాదాలు కడిగి—ఆవరంజి పల్లెంలో ఆర్తి పట్టి,, కుడిపాదమెత్తించి గడవదాటించి పెండ్లిమంటపమున వేదికపై కూర్చుండబెట్టి, లాంఛనములు జరుపుచు పెండ్లికూతురునుదిచ్చి అభిముఖముగా కూర్చుండ జేయుదురు.

మందుగ పురోహితులు మంత్రములు చదువగా

పొందుగ మేళతాళములు మ్రోయించగా

మందయానలు మంచి పాటలు పాడంగ,, వరునికి వరపూజచేసి,

పాడిములుకకిగి, చలిచంద్రులు తను కుమార్తెను చానిము చేయుదురు. ఇట్లు చానిము చేయుట మోక్షప్రదమందురు 1. పిచ్చట పత్తిత్తాచుంత్రోర్తముగా పుచ్చుగళసీమ, పొంగుచు మంగళ సూత్రము రాముడు-తా గొయ్యిచగపై కేచుముగనువేడ్కతోడ,, అప్పుడాచుభద్రక అందురు అక్షతలు చల్లపించురు. పిదుటను పార్వతి సరస్వతి ఇంద్రాణిదేవి అరుంధతి-అబిముత్యములు నేనలు చల్లగ తులలేని రతనాలు తలదాల్చు బోసిరి,, ఇక, అనందమనంద మాయెను మనరాముడు పెండ్లికొడితాయెను-అల కానకి పెండ్లి కూతలాయెను,, అనుచు నందరు మురిసిపోవుదురు. నూలుపోగుచరాన-రాణిదొట్టు పుచ్చుకొమ్మ,, కట్టించిన తర్వాత, చేయికల్పి కాలుచొక్కి నేయిపాద తాగుచాము,, ఇందలి పాణిగ్రహణ పరమార్థమును గ్రహింపదగును 2. పిదప పహువలు, ముత్యాల గురువిందములు తలంద్రాలుగా-ముదముతో నొకరొకరు మొగిచోసికొనిరి,, (అప్పటినుండి, కాలిమెట్టై తాళిదొట్టు-అలుచుగల గుర్తులాయె,,). ఈ సందర్భమున బంధుమిత్రాదులు తెచ్చిన కానుకలు, కట్నములు చదివించురు. శివబ్రహ్మలింద్రాది పండితాచురలు-కపిగూడి కానుకల్ కట్నముల్ చెచ్చి,, నమర్పించుకొనిరి. ప్రతి శుభకార్యము కడపట మంగళహారతి పట్టుట చక్కని ఆచారము. లగ్నాంతమున ముత్తైదువలు గాని, వదిలిన పురచండ్రు గాని, మంగళముబట్టి శృంగరముగ సీతకు మంగళసూత్రముగట్టిన-రంగూగ రామా నీకు మంగళహారతులివిగో-ముత్యాల తలద్రాలు ముదముతో సీతకు బోసిన సత్యస్వరూపులకు చంద్రహారతులివిగో,,* అనుచు మంగళహారతులు పాడుదురు.

1. శివశ్యామల పుష్పతో భూయాస్త్యద్దానాన్మోక్ష మాప్నుయాం,,

—ధర్మసింధు:-వరి. 3. పుట. 394

2. ఓం గృహ్ణామి తే సౌభగత్వాయ హస్తం మయా పత్యా జరదష్టిర్య ఛానః

భిగో అర్యమా నవితా పురన్ధిర్మహ్యం త్వాదుర్ధారవత్వాయ దేవాః

—య్యుగ్వేదము:-10-85-26-1

ఇట్టి చున పెండ్లికు సీతారాముల పెండ్లిగానో, రుక్మిణీ కృష్ణుల పెండ్లిగానో, భావింపట చున సంప్రదాయ లక్షణము. అగ్నమైన పెంటనె మింట నరుంభతీ నక్షత్రమును జూపుదురు. అది అర్చనసంప్రదాయమే 1.

అగ్నమునకు పూర్వమే వదూవరులను అవిరేణిముందర కూర్చుండజేసి పూజింపజెతురు. పూజకుండలే అవిరేణికుండలు. అవిరేణిని పూజించట యనగా శ్రీ మహాలక్ష్మినిపూజించట యని అర్థము. వివాహమునకును, ఉగాది. సంక్రాంతి వంటి పండుగలకును, గ్రామదేవతోత్సవములకును, శుభకార్యములకును, మరణమునకును మట్టిపాత్రలువయోగించుటలో విశేషమున్నది. మృణ్మయం దేవపాత్రం,, అనుట దీనినే తెలుపుచున్నది. వైదిక యుగమున మట్టిపాత్రలే యధికముగా వాడబడినవి. (నేటికిని పల్లెలలోనంతే). మట్టిపాత్రలు పూజ్యము లగుట (ఆరోగ్యప్రదమగుట) యన్నది అవిరేణిపూజలో గూడ ద్యోతకమగు చున్నదనవచ్చును. అగ్నము రెండు రోజులుండగానే కుమ్మరింటిమండి అవిరేణి కుండలను దేచ్చి దేవునింటిలో నెలుపుదురు. అవిరేణి కుండమీదగు మూకుడులో నాముదమిపోసి వత్తిని వెలిగింతురు. దీనిని హోమాగ్నిగా భావింపవచ్చునేమో? కుమ్మరి, ఒక పెద్దకొత్త కుండను, దానికి తోడుగా ఇంచుక చిన్నదియైన మరొక కుండను సిద్ధముచేసి, వానిమీద సున్నముతో మరియు జాజుతో పెండ్లి సంబంధమైన శుభకరమైన వివిధ చిత్రములనుచిత్రించి యుంచును. వానితోపాటు గడికుడుకలు (గడియలను లేదా ముహూర్తమును నిర్ణయించి చూపు ముంతలు) కూడ చేసి యుంచును. పెండ్లివారు ముత్తైదువలను పిలుచుకొని మేళతాళములతో మంగళహారతులతో కుమ్మరింటికిపోయి అవిరేణులకు కుంకుమబెట్టి, హారతివట్టి, పాటలు పాడుచు భద్రముగా తీసికొనివత్తురు. మరేదో గొని వచ్చి రైదువల్ పాటలుపాడుచు శుభవేళ వేడుకలర,, 2 అని విజయ విలాసములో గూడ వరింప

1. గోఖలీయ గృహ్యసూత్రములు:—పృ. 2. 40. 3

2. విజయ విలాసము—ఆ. 3—పద్య. 95

జరిగింది. అవిరేణుల చెచ్చునిప్పుడు, ముచ్చుమైన అవిరేణులందరినీ మోయు వారిమీదుగా రెల్లని క్రొత్త బట్టను నిలువైపుల నిలుపుడు పట్టు తొనిగా, నిడును నొకడు చెత్తనుతో కైకిరేపనెత్తి గొడుగులచే నీవబట్టను వెండి లేదా బంగారు గొలుసును గాని యొద్దాణమునుగాని అవిరేణి బంధులు తగిలించుదు. అట్లు రెచ్చి నిలుపుటను మహాలక్ష్మి నాచాహున చేయుట యందురు. ఆమె ప్రతి యింటి ఇలువేల్పు. ప్రతిగృహిణికి ఆరాధ్యదైవము. పేరండాంధ్రు విభూషకులను అవిరేణికి మొక్కిక్కించి—

“జయమంగళం నిత్య శుభమంగళం
జయ జయమంగళం మహోత్సవమంగళం
దివ్యాంబరములుగట్టి దీపాలపెలుగున
నవ్వుచూ మహాలక్ష్మి నాట్యమాడా
ఇలువేల్పునీవు వెలసితివి మాయంట,, అనుచు మంగళము పాడి—

“శనకగద్దెమీద కదలక కూర్చుండి
అడిగినప్పుడు మాకు ఆభయమిచ్చి
కోరిన కోరికలు కొనసాగించువని
బలువైన పట్టుమేం పడితిమమ్మా
కొప్పు చక్కగబెట్టి గొజ్జంగులను ముడిచి
పమిడి జల్తారు పట్టు చీరనుగట్టి
రంగైన రత్నాల రచికను దొడిగిన
భక్తపోషిణి చుమ్ము పాలించవమ్మ
ఆభరణములు దెచ్చి అలంకరించి నీకు
వసిడి గొలుసులు తీర్చి బాగుగావేసి
గంట లొడ్డాణము కన్నతల్లికి పెడుదు
కన్నబిడ్డలనుచు కరుణించుతల్లీ

అందముతో నీవు అవిరేణిలో నిల్చి

తప్పులను బట్టక దయచూడుము

ఎప్పుడూ నీపాద సేవజేసేమమ్మ

గొప్పగా దయజూచి కోరికలు ఓర్పులక్కి,,

అనుచు కోరికలు కోరుకొందురు. పదూవరుల భావిజీవితమునకు మేలుకలుగ జూడింతురు. అవిరేణిని, అయిరేణి, ఐరేని అనకూడ అందురు.

పూర్వము పెండ్లిండ్లు ఐదురోజులు జరుగుచుండినప్పుడు నాలుగవరోజున నాకబలి కావింతురు. దానిని నాగబలి, నాకబలి, నాగవలి, నాగవల్లి, నాగవెల్లి, అనుటయు గలదు. గోదూమ పిండితోగాని, బియ్యపు పిండితోగాని, నువ్వుల పిండితోగాని నాగప్రతిమను జేసి శుభసంతతి పడయుటకై దానిని పోడశోప చారములచే బూజించి బలి యిచ్చుట యొప్పునని ధర్మసింధు పేర్కొన్నది. తద్విధి విధానమందులో వివరింపబడినది 1. వివాహమున నాగబలి యిచ్చి పదూవరులకై శుభమాశించి చేయు ఆచారము. నాకబలి సందర్భమున పెండ్లి కొడుకు విడిది గృహమునకు , ముచ్చాల గొంగడి ముదిముసుగువెట్టి,, కొనిపోయి అలిగి యుండును. దానిని , అలుకపోవుట,, అందురు. అనగా పెండ్లి కొప్పుకొని యిచ్చిన కట్నములు కానుకలేగాక అదనపు లాంఛనము లత్తగారినుండి రాబట్టదలచి అలుకపోవుటజరుగును. పెండ్లికొడుకు వెంటవచ్చిన అక్కానెల్లెండు మున్నగువారు దొరికిన పెస్తువులనెల్ల ఎత్తుకొని విడిదికి బట్టకొని పోవుదురు. అత్తమామలు, బావమరదులెవ్వరేగాని వచ్చి అవియివి ఇచ్చిన దనుక అలుకవీడవలదని పెండ్లికొడుకునకు పురియెక్కించి యుంచెదరు.

మామగారువచ్చి అలుకవీడమన్న—వెయినూటపదహార్లు కట్నమిచ్చినగాని అత్తగారువచ్చి అలుకవీడమన్న—అందమైన వెండిచెంబు లిచ్చినగాని

బావమరుదులు వచ్చి బతిమాలిపెరిచిన—మేలైన మోటారు నైకిరిచ్చినగాని
ఇంటికి ఎదురుగా వంటితంభంమేడ—అంటుమామిడితోట అరచమిచ్చినగాని
పందిరినుంచము పట్టు పరుపులన్ని—నీకిచ్చిన ఇంకాలేషనునందాక
ట కృష్ణ నీభార్య చెరియ రుక్మిణీవచ్చి—అందంతో కరములందించినదాక

అయక పీడబోకుమ్మా,*

తగినన్ని యిచ్చి యింకలెమ్మ అనుదాక అలుగవలెనని చెప్పుట జరిగినది.
(మోటారునైకిలు కోరుకున్నది ఇటీవలి విషయము). ఇంతలో అత్తమామలు
వచ్చి ,బెదేళ్ల బటుపులు చొప్పట్టాలు,,ను, వదిసవరదండువచ్చి ,నాలుగేళ్ల
బటుపులు పాగళ్లెల్లాలు,,ను, ఇరుగుపొరుగులవచ్చి ,బెదేళ్ల బటుపులు ఏళ్ల
కుంగ్రాలు,,*ను ఇచ్చెదమని బ్రతిమాలినను పెండ్లికొడుకలకీడక యుండుటను
గమనించి తుదకాక్షణమున సామరస్యముగ నాతని కోరికలు తీర్చి, అయకతీర్చి,
అట్లే పెండ్లికొడుకుయొక్క అక్కా సెల్లెండ్రకు పెండ్లికుంకుమకాయలు, దంతపు
దువ్వెనలు, అద్దములు, అత్తరునూనెలు, వాసననబ్బులు. బొట్టపెట్టెలు, పాపెట
పుల్లలు, క్రొత్త యుడుపులు మున్నగు లాంఛనములు చెల్లించగా, పెండ్లి
కొడుకపుడు నాగవల్లికి సిద్ధమగును. కాని, పెండ్లియింటికి పోవుటకు వల్లికి
లేదనియో, మేనలేదనియో, కనీసము గుర్రమైనా లేదనియో గునిసియాడువేళ
బావమరదులైనవారు—

,,వల్లికి లేదని ఏలడిగినారూ—వందికొక్కానెక్కి లేచి రావయ్యా

మేనాలు లేవని ఏలడిగినారూ—మేకపోతూనెక్కి లేచిరావయ్యా

గుర్రాలు లేవని ఏలడిగినారూ—గుడ్డిగుర్రమెక్కి లేచిరావయ్యా,,*

అనుచు చిలిపిగా సరసమాడుచు భుజముల మీదనెక్కించుకొని పెండ్లింటికి
మోసికొనివత్తురు. అప్పటికిని ఇంచుక వెనుక ముందాడుట గమనించి బావ
మరదులును, వదినె మరదండును—

,,నంగీనంగక లేచిరావోయీ—పెళ్లి కొడుకా నాగవల్లికి

ఎంతో చుంచినాడవని ఎంచినీకుపిల్లనిస్తే
 రంతులు మానవు రాధాంతాలు చేసేవు
 పోకిళ్లు పోతావు పోకిరితనం మానవు

బర్రెమాడలాగ పెర్రె చూపులు చూస్తావు

తొర్రినోటి మాటలైనా తోచజేయ్యూ,, అని నిష్ఠురములు పలుకుదురు. పీచివలన,,నాగపల్లి సిఘరము,, అన్న లోకోక్తి వచ్చినది. ,,లోలకయింక నాకబలిలోపల నిష్ఠురమేల పల్కగన్,, 1 అని విజయ విలాసములోను అట్టిది పేర్కొనబడినది. నాకబలి చివర ,,నాలుగోనాడు నాగపల్లికి యిప్పుడు_బల్లి గావించినస్వామీ మీకు పెచ్చల హారతులివిగో,, అనుచు హారతులితురు. ఆర్థిక పరిస్థితుల ననుసరించి నేడు పెండ్లిళ్ళలో ఆ తంతులన్ని రెండు దినములకే సమాప్తమగుచున్నవి. నాకబలి ముగియగానే కూలాటికుండ ముందర (కొందరు పెరటిలోని పెండ్లిపందిరి క్రింద) ఒడూవటంచే లాంఛనస్థాయముగా వృత్తి విత్తులు నాటింతురు. అది ముఖ్యముగా రైతుకుటుంబములోని యొక ఆచారము. మురైదుపలు వరునిచేత ములుకోల, నాగిటికోల, పగ్గములు, బ్యారెళ్లు, నాగలి కట్టు వటించి నేలమీద మటిని తెలగింపించెదరు.

,,రావన్న లత్తెన్న రథము దోరెడ్లు_మూడుపేలుచేయు ములుకోలకట్టే నాలుపేలు చేయు నాగటికోల_పధిపేలు చేయు బ్యారెడ్లుజోళ్లు కుంకుమరేగళ్లు కదల దున్నించి_చండ్రంపురేగళ్ళు చెదర దున్నించి విత్తనాల గుమ్మి మెత్తిన టీసీ_వన్నెండు స్తంభాల పండిరిక్కింద,, వధువు చేత వృత్తి విత్తుల గుల్లపట్టించి వరునివెనుక నడిపించుచు (,,శ్రీరాము దున్నంగ సీత చాచేను,,) విత్తనములు నాటింతురు. భూమిని దున్ని చక్కని

నిర్వచనములు నాటి తగిన పంటలు పండించి లోకమును ప్రసరించు పుష్పసాయ
 తీర్చును, వివాహములో ఆచరణముగా పై రూపమున ప్రసించుట జరిగినది.
 చక్కగా కాపురము చేయుట డాతీనుద్ధరించు విధము గని వీర్తి తెల్పుచుంది
 అన్యబద్ధేషముగా నూచించుటదిన చనవిచ్చును. ఈ సంవిచ్చుముని ఆచరణము
 సారెపెద్దేషన్న సారెపెద్దేషా-విద్దనిస్తావన్న పద్దనిస్తావా,, అని యిదిగినప్పుడన్న
 సవర్తి పంకిన పెనుక పట్టుచీర పెనురా-పద్దనేమిచ్చేను విద్దనిచ్చేను,, అనును.
 కాని ఆమె సేవమాట నామాట ఒక్క చేగానీ-అయితో ఒకమాట అనించుకొన్నా,,
 అనుచుండ ఆ పురదలు సేకనలేదు పెంచలేదు గర్భించలేదు-పట్టిమాటలు నేను
 పట్టుచువిడిచి,, అని మెల్లన పలుకగా, పుట్టిననాడైన సాస్తానని పలుకపే
 ఇయ్యంపురాల,, అనుచు అడుచుచు వాగానము చేయించుకొనును. వానికి
 సాదాసింగం కట్టినా వ్రాహ్మదేహక్షి-పెండ్లికి పచ్చిర పెద్దరేసాక్షి,,* అనగా,
 ముద్దుగా కాపురముచేసి ముద్దులవిద్దను గని మేనరికమీదువలెననెడు నిర్వచనము
 పెండ్లిలోనే జరుగుట, సంప్రదాయముగవచ్చు మేనరికమున కెంత ప్రాముఖ్య
 మున్నదో తెల్లచుగుచున్నది.

ప్రత్తి విత్తులు విత్తి చతుశ్శాలలోనికి ప్రవేశించునప్పుడు గాని, కులదేవత
 పూజగావించుకొని తిరిగి వచ్చునప్పుడు గాని, పెండ్లికొడుకు చెల్లెలు ప్రవేశ
 ద్వారమును మూసి కోరిక చెల్లించుకొనుట ఒక ఆచారము. అట్లు తలుపుమూసి
 పాడెడు సంవాద రూపములను సతలుపుదగ్గరిపాట,, అందురు. పెలుపల నిరిచి
 యన్న అన్న (పెండ్లికొడుకు) సముత్సాలవానగురిసె ముగ్ధమీవదిన తతెసె
 తలుపుదీయండమ్మా చెల్లె తగవులెందుకూ,, అన్నప్పుడు చెల్లెలు సముత్సాల
 వానకురియలేదు ముగ్ధమావదిన తడవలేదు-తలుపుతియ్యచున్నమేము తగవు
 లుండంగ,, అనుచు నెట్లే సంవాదము చేయుచుండ, అన్నగారు సొమ్ములు
 మున్నగునవి యిచ్చెదనన్నను తలుపుకీయుట జరుగదు. తుదకతడు సేతిలో
 చేయిచేసి యిపుడు చెప్పుచుంటిని గదమ్మా-తలుపుకోర్కె-రెల్ల వీర్లు తలుపు

జీయారే,, అనుచు మాటయిచ్చిన తక్షణమే ,,అన్నవదినెలు మీరు ఆడితప్ప బోకండి—అన్నవదిన మీపట్టినిచ్చి అరణమియ్యండి,,* అనుచు చెల్లెలు తన ముఖ్యమైన కోరికను (మేనరికమును) వెలిబుచ్చి తలుపుతీయును. ఇట్లే అక్క తమ్ముని నడుగుటయు వొప్పును. తలుపు దగ్గరి వ్యవహారములలో నూతన పథావరులు జాధ్యత పంచుకొని నుసలుకొనుట కన్పించుచుండును. పుట్టబోవు బిడ్డను తనకొడుకున కివ్వవలెనని ఆడుబడుచు కోరినప్పుడు వారిరువురిమాట యొకటి యగుట చెల్లును. అట్లే మరదలిని (వధువును) వదినె (వరుని అక్క) మేలమాడుటయు గలదు—

మరదలు:— ,,కుల దైవంబుల పూజలుచేసుక—కూరిమితో మేమిటురాగా
తలుపులు మూసుక తంటాచేసేది—తగవులెంచరే ఓ వదినా,,
అన్నప్పుడు—

వదినె:— ,,ఇలలోనడిచేటి మరియాదకునే—ఇంటికి ఇలనడిపించితిని
తలిరుబోజీరో పతిపేరుచెప్పకను—తలుపుదీసి నిను రానివ్వనే,,
అని యింకను అనేకవిధముల విసిగించుచు వినోదించుచు నుండనామె—

,,సోలెడు సోలెడు ముత్యాలిత్త—ఆరెలిత్త సారెలిత్త
ఆడిబిడ్డె గంపాలిత్త—తలుపుదియ్యి వదినగారు తర్నుకాయకా,,*

అన్నప్పటికిని తుదకామెచేత పతినామమును జెప్పించుకొనియే తలుపుదీయును. పతినామము చెప్పుటకు నూతనపథులు మిక్కిలి బిడియమున వెనుకాడుదురనియే అట్లుడికించుట జరుగుచున్నది. ఆ వేడుకలే అన్యోన్యమైన చుట్టరికమునకు వాని పసునలకు వాడుకలగుచున్నవి. నాకబలితో వివాహములోని ప్రధాన కార్యము ముగియుచున్నది. ఆ సందర్భములోనే వధువు పక్షమువారు వరుని, వరుని పక్షమువారు వధువును పరిహాసము చేయుట చోద్యముగా నుండును.

„ఎత్తరమ్మ హారతులు హెచ్చైన వల్లెరంలో
 అరుదుగ మాయింటి అల్లళ్ళకు
 సీమలో ఎక్కడ చిన్నవాడె లేడని
 చీకిరి కళ్ళపెళ్లి కొడుకవు దొరికితివా
 భూమిలో ఎక్కడ పురుషుడు లేడని
 బుర్రముక్కు పెళ్లి కొడుకవు దొరికితివా
 మూడు రాజ్యాలు మా తండ్రి వెతికినాడు
 ముప్పయ్యేళ్ళ పెళ్లి కొడుకవు దొరికితివా,, అని పెండ్లి కొడుకునకు
 హారతు లిచ్చుచు వధువు యొక్క సోదరీజనమిట్లు మేలమాడుచు వెక్కిరించుచే
 గాక—

„దేవతలేమో వుతికేరంటూ—దొర్తనమేమోచేసేరంటూ
 దోవనపొయ్యే దొమ్మరోనికీ—వంగి దండం పెట్టే రంట
 సీసీ మా బావ గారికి కుక్క మంగళం,, అనుచు వరుని గొప్పలను
 దెప్పి పొడుచుచు, తమ సోదరిని (వధువును) మెచ్చుకొనుచు „నక్కనీ మా
 అక్క గారికి జయమంగళం,, అని స్వాభిమానమును ప్రకటించుకొందురు.
 పంచన తిరుగనేర్చిన పెండ్లికొడుకు లక్షణమును కనిపెట్టి „మంచివాడని నీకు
 మావూరు వడుచునిచ్చె—పంచలా తిరిగేటి బుద్ధి కొంచమైనా మానకపోయె,,
 అన్నప్పడతడు కాస్త విర్రవీగుచుండ నిట్లు వెక్కిరింతురు—

చాలు చాలు పెండ్లికొడుక చక్కనైన వాడవే
 వీలుసాలు లేకయిటుల విర్రవీగ నేలరా
 కోటుమీద కోటుతొడిగి కోరచూపు చూచుచున్
 నీటుగా తలాడనొంగి గోటు (ఒయారము) చూపుచుంటావా
 జేబులోని వాచిగొలుసు చేతదీసి మాటికిన్
 నీబడాయి తెల్పుకొనగా నీతిగాదు మానరా,, ఈ పాటలోని

విషయములను బట్టి చూడనిది ఇటీవలిదైనట్లు తోచుచున్నది. అవియిని గొప్పగా నున్నవని వరుని పక్షమువారు డంబములు పలికినప్పుడు, „మేడలు మిద్దెలు గలవారని మీ వారైప్పీరి—ఇంత తాటాగ్గుడిసెలో ఉన్నవారని ఎరక్క పోతీమి—కంటెలు కాసులు పెడతారని మీవారైప్పీరి—ఇంత పుసైబొందులు కడతారని ఎరక్కపోతీమి,,—అనుచు వధువు పక్షమువారు పరిహాసము చేయుదురు. „ఎక్కడ దొరికినాడమ్మ ఈ పెండ్లికొడుకు—అడ్డెదో మానెదో పోసినాము అరిపెలైన వండినాము—అంగుడైనా జూపడాయె—అరమొగము పెండ్లికొడుకు,, పెండ్లికొడుకునకు తినచేతకాదని, ఆకులు పోకిలిచ్చినచో వేసికొనడమే రాదని వినకకర్ర నిచ్చిన వినరుకొన రాదని, వరువునుంచము వేసిన వండుకొనడము రాదని ఎక్క సక్కెములాడుచు „లక్ష్మీవంటి బాలనిచ్చిన—ఏలుకొనడమే చేతగా,,దని చివరి కపహాస్యము చేయుటకు కూడ వెనుకాడరు. మొత్తముమీద పెండ్లికొడుకునకిట్టి లక్షణము లుండినను, లేకుండినను హాస్యమాడుట యన్నది వినోదాత్మకముగా చూడవేడుకగా నొప్పుచుండును. అట్లే వరుని చెల్లెండు కూడ వధువును హాస్యము చేయుచు వెక్కిరింతురు—

ఎంతో సొగసు కత్తెవే ఇంతి ఓ వదినే
కొంతైనా సిగ్గులేక గంతా బొంతాకప్పుకొని
నున్నగా తలదువ్వుకొని తిన్నగాయిటు రమ్మంటె
సుక్కబొట్టువెట్టుకొని సక్కగా యిటురమ్మంటె
తక్కిరి బిక్కిరి కుక్కలాగా వచ్చినావా
కన్నుల కాటాకబీర్చి సెన్నుమీరగ రమ్మంటె
కున్ని తమ్మగుడిపైనున్న కోతిలాగా వచ్చినావా
బానకడుపు గూని పీపు కోనబొట్టుదానవే,, అనుటయే గాక, వధువు పెంకెతనమును గమనించి—

„నల్లభాయ మెల్లకన్ను దాన చెలియా—నీ చొట బుగలు మిటనొసలుగా

సొంగకారునోరు చానా చెలియా—నీ తట్ట తలయు చొట్ట కాలుగా
 మొగనిజూచి మూతివిరిచేవు చెలియా—నీ సొగసు కితడు తగడోలే లలనా
 పెండ్లి పెద్దలు నవ్వెదరు పెంకెతనముచేయకు,, మని మరింత సూటిగా
 హేళన చేయుచు కడుపుబ్బ నవ్వుకొందురు. పరస్పర మిట్లు వెక్కిరించుకొనుచు
 హాస్యమాడుచుండుట వలన పెండ్లి పందిరంతయు బహుచోద్యముగా నుండును.
 సూతన సంబంధములోని అరమరికలు దూరమై—అనురాగము చోటుచేసికొనును.
 ప్రతి జాతిలో నిట్టి వేడుకలు సామాన్యము. భారతజాతి యందంతటను
 కనుగొనవచ్చును. ఒండొరులు పరిహాసము లాడుచునే బువ్వము బంతి, కి
 పోవుదురు. బువ్వము బంతినే బూజమ్ము బంతి, అందురు. అనగా పెండ్లికి
 వచ్చిన చుట్టపక్కము లందరు కలిసి పంక్తి భోజనము చేయుటయని భావము.
 బువ్వముబంతి పచ్చని పెండ్లి పందిరి క్రిందనే యేర్పాటు చేయుదురు.

పచ్చంగ గట్టిన పందిళ్లక్రింద కృష్ణున కమర్చిరి బూజమ్ముబంతి

తాళ మేళముల సంగీతాలవారు

సత్యభాగవతులు తమరు గూర్చుండు

తోట యరిటాకులే పయిడి వల్లరములు

వెండిగిన్నెలతోను వెలిసె బూజమ్ము

బువ్వము బంతిలో సంగీతపరులు, సత్యభాగవతులు గూడ పాల్గొందురు. విందు
 భోజనములో కదళి చూతఫలములు ఘనచక్కెర మిళితములు—దధి మధుఫల
 రసములతో తరుణులు వడ్డించిరహా—భక్ష్యపూస సూపములు పాయస ఘృత
 మమరగా,, వదార్థములు వన్నెమీరిన నన్నబియ్యపు టన్నమాతృలో—నెన్న
దరముకాని కూరలెన్నో చేసి, వలదు వలదన్నను వడ్డించుచుండ సుందరమగు
బువ్వము చూడగ ఆనంద,, మాయెను. కాని కొందరు వివాహము చేసి, విందు
 సమయములో పిసినారితనముట్టివడు బువ్వము బంతి కావించుట యున్నది.

సాగెనే బంతులూ సనగొండ దాంకా

యేసెనే ఇన్ద్రు యెమకోట దాంకా

ఇద్దరికి ఒకమెతుకు యిగులాటాయె

ముగ్గురికి ఒకమెతుకు ముగ్గులాటాయె,, ఇట్లు విందుగావించిన పిమ్మట
,,పోకల్ల తిత్తిలో అయిదు పోకల్లుండ,,గానవి ,,అందంది యీబోతె అవి రెండు
మిగిలె,,ను. తములమునకై ,,ఆకుల గంపల్ల అయిదు ఆకులుండ,,గానవి
,,అందంది ఈబోతె అవిరెండు మిగిలె,,ను. ఇంత సంబరమైన పెండ్లిని,,
బావల్లు నదివేరూ భట్టుపొగిడేరు,, అనుచు పెండ్లివారిని విందారగించిన వారెత్తి
పొడుచుట యగును.

,,ఆహాహా పెండ్లివారింట అందమైన విందుగా

ఉప్పులేదు పప్పులోను ఉడకలేదు కూరలు

చప్పని కమ్మని సున్నిచప్పిడి మెతుకులేగా

ఆజ్యమా చెవులలోని ధారయే అప్పడమైనాలేదాయె

నిన్నికై నా పిండివంట యేనాడైనాలేదాయె,, అనుచు బువ్వము బంతిలోనే
పెక్కిరించెదరు. పెండ్లికూతురు వారికే బిర్లులెక్కువ కాబట్టి వివాహభోజనములో
నించుక చేయిజారవిడిచి వడ్డించక పోవుట జరుగును. బంతిలో నందరితోబాటు
కూర్చున్న వియ్యంపులకు మాత్రము ,,చూచివాడరమ్మా బచ్చెము,,లని పెద్దించు
వారికి ముందుగనే చెప్పదురు. భోజనానంతరము తములపాకులడిగిన వారిమీద
కోవగించు కొందురు. ,,ఇంత బిర్లు అయినదని అప్పుడే మామగారుగుండెలు
గుండెలు గుద్దుకోని మొండి గోడలు దూకసాగె,,. ఇక, పెండ్లి కొడుకు వెంబడి
వచ్చిన ఆడబలగమును, వియ్యంపురాండ్రను, బండిలో కూర్చుండబెట్టుకొని
మేళాళాములతో విడిదినుండి విందున కాహ్వానించుకొని వచ్చుట అదొక
మర్యాద. విందున కాహ్వానించుటకు పూర్వమే వేడినీళ్లు, పండ్లపుల్లలు, సబ్బు
బిళ్లలు, అద్దము, దువ్వెనలు, వాసననూనెలు మొదలగునవి పంపించు మర్యాదలు
కూడ ఉన్నవి. వారిని పరిహాసము చేయుచు నిట్లు పాడుకొందురు,

వియ్యమందిన వియ్యాలవారికి విడుదులు చూపితిమి
 వివరము తెలియని వియ్యపురాండ్లు విడిదెక్కడనిరీ
 పండ్లపుల్లలు పది బిందెల నీళ్లు విడిదికి పంపితిమి
 పాసుపండ్ల వియ్యపురాండ్లు పండ్ల తోమరుగా
 వేడి నీళ్లు నబ్బు బిళ్లలా విడిదికి పంపితిమి
 మురికిపంటి వియ్యపురాండ్లు స్నానము చెయ్యరుగా
 అద్దము దువ్వెన వాసన నూనెలు విడిదికి పంపితిమి
 బట్టతలల వియ్యపురాండ్లు తలలె దువ్వరుగా.

వారికి మర్యాదలు సరిగా జరుగకున్నచో అలిగియుండి, విందునకు పిలువవచ్చిన
 వధువు తల్లి మీద చీదరించుకొందురు.

వియ్యపురాలిని ఎంతో నెయ్యమునా పిలువబోతే

గయ్యళి తనము జూపెనే సుందరులారా-కయ్యమునకు కాలు ద్రవ్వెనే
 పుయ్యబోవ గంధము దయ్యమువలె జూచి
 చెయ్యబట్టి విదిలించెనే యో సఖులారా-తెయ్యి తెయ్యి మని అడెనే
 కాలి పసుపు పుయ్యబోతే-తూటుమాట లాడసాగెనే రమణులారా
 తాలిమి యింత లేకుండెనే-మొగమున కుంకుమబెట్ట పగలూనిన దానివలె
 మొగమునటు దిప్పుకొనెనే వామాక్షులారా-అగడు సేయ కానె మానెనే,,.

ఈ వ్యవహారమును గుర్తించి పెండ్లికుమార్తెతల్లి ,,ఇట్టిదని మొట్టమొదట గుట్టు
 దెలిసినట్టయితే-కట్టుదిట్టములు సేతునే,, అనుచు విసుగు చెందును. చిట్ట చివరకు
 ఎట్లో యొకతీరున వియ్యపురాలిని, మిగతావారిని మెప్పించుకొని తెచ్చి విందార
 గింపజేతురు. విందులో కొంచము లోపమున్నను మగవారికన్న స్త్రీ లేమాత్రము
 ఓర్పుకొనజాలరు. వెంటనే ఇదిలేదు అదిలేదు అని సాగించుకొనుచు;

ఈలాటి వియ్యాలవారు-మాకెక్కడ దొరికినారో

ఈ అప్పదాలు అందరికొకటి-పప్పులేదు కాస్తానికైనా

చప్పుని పచ్చళ్ళు వడ్డించి—చక్కగా భోంచేయమన్నారు
 వడియము లెండబెడితె—తడిసి ముద్దయిపోయినపట
 కొంచెము పరమాన్నము—కొండనాలుక కందలేదు— అనుచు వధువు
 పక్షమువారిని వెక్కిరించగా, వీరును ఊరకొనక తిరిగి—

ఎచట దొరికినారు—ఇంత చక్కని వియ్యాలవారు
 తెచ్చిన నెయ్యంత నేడె—తీర్థముపలె తాగినారు
 భక్ష్యములు బాగాచేస్తే—మెచ్చరేలకో వీరు
 నన్నబియ్యము వీరు—యెన్నడు ఎరుగరేమో
 ఎన్నిసార్లు వడ్డించినా—ఇంకా తెమ్మని అడిగేరు
 అరటాకు లలవాటు లేక—చిరుగులు చేసుకున్నారు
 పెరుగు పాలు చేర్చుకొని—జుర్రు జుర్రుని జుర్రేరు
 పప్పుకూరలు వడ్డు—పచ్చళ్ళె తెమ్మనేరు
 చెప్పుకుంటే సిగ్గుచేటు—గొప్పవారని వీరికి పేరు— అనుచు వరుని
 పక్షము వారిని వెక్కిరింతురు. నిజముగా నిజమే జరిగినచో వారి మధ్య
 వ్యవహారము సిగపట్లకు ముదురదా; ఇదింతయు విందులారగించు నప్పుడొకరి
 నొకరు వావివరుసలు జూచుకొని మేలమాడుచు వినోదించెదరేగాని, విరసమునకు
 గాదు. అయినప్పటికిని ఇట్లు మేలమాడుటన్నది, వెలదిలో ఈ వియ్యపు వారిది
 ఎరుకలి కులమమ్మి—వీరిది యేనాది కులమమ్మి, అను వరకు పోయినది.

భోజనానంతర విరామ సమయములో ఇరు పక్షముల వారు, ముఖ్యముగా
 అడబలగమంత వధూవరుల నభిముఖముగా కూర్చుండజేసి వారినడుమ అరమరి
 కలు పోవునట్లు, అనురాగము పెరుగునట్లు, ఆకుపోకలందింపజేయుచు బంతులాట,
 సొగటాలాట, వసంతమాడుట వంటివి ఆడింతురు. ముందు వధువుచేత
 ఆకులుపోకలు (తాంబూల విడియము) వరున కందింపజేయుదురు. అందించుట
 లోను, చేతితోగాని, ఒకరు నోటబట్టిన దాని నింకొకరు నోటిచేతనే సగమందుకొని

నమలుటగాని పొసగును. వధువందించునప్పుడు తత్పక్షపు స్త్రీలు—

“ఆకు మణపు అందిచ్చెరారా—మణపులిచ్చెరారా

నా కుల దైవమా రాజగోపాల—ఏలా లవంగమున ఎండుకొబ్బెరను

ఫాలలోచన నుత బాగునున్నమున—ఏలాలవంగమున ఎండుకొబ్బెరను

తెల్లనాకుల మడుపు తెచ్చిచ్చెరారా,, అనుచు వరునికి జెప్పుచు పాడుదురు.

అప్పుడు వరుడు వధువందించిన దండుకొనునప్పుడు లేదా అతడే అందించు నప్పుడు వరుని పక్షపు స్త్రీలు—

ఆకు మణపు లందవే అంగన నాపై కోపమేలనే

తుంబురు నారదులేపాడ తూర్యగోషములు నెలగ

రింభాదులెల్ల నాట్యమాడ రమణులెల్ల అందివ్వగా

ఆకు మణపు లందవే అంగన నాపై కోపమేలనే— అనుచు వధువునకు

జెప్పుచు పాడుదురు. వధూవరులు విడియ మందుకొను వేడ్కను గూర్చి యయాతి చరిత్రము తడవినది 1. ఈ తంతు చక్కని వేడుకగా నుండును.

సిగ్గులు చిడిముడివడ, వయసు సుడివడ, వధూవరులాకు మడుపు లందుకొనుటలో ఆలరువిల్కాడు వారి కనుగొల్కులందు కొనరి కొనరి కోలాటమాడుచుండును.

తర్వాత వారిని పగడసాల లాడింతురు. దానినే సొగటాలాటందురు. ఈ ఘట్టమున ఆకు మడుపు లందించుటవలన సిగ్గు కొంత దూరమగుట చేత ఒకరి నొకరు గెలువ దలచి ఆడుదురు. వీరాడునప్పు డిరుపక్షములవారు కలిసి—

“సొగటాలాడేరే రాముడు సీత సొగటాలాడేరే” .....

నగవు ఇంపుగానూ ముఖ బింబము తగు చొక్కముగాను

వర్ణింపగా తగును ఇద్దరికి ముజ్జగములు గొని

ముదముతోడుత గూడి మా రాచుచందుల్లా

జగతిపై పాళీ యొప్పుగవేసి సమముగా

సొగటాలాడేరే రాముడు సీత సొగటాలాడేరే,, అనుచు పాడుచు

నుత్సాహమును రేకెత్తించగ, వారు,,జోడుకచ్చకాయలైదు జోడుగట్టిరి_ఉల్ల
మలర వసరగాయలయలు నడిపిరి,, అప్పుడు వారి సిగ్గులు ఇచ్చిపుచ్చుకొన
నారంభింపగా లయలమీద కాయలను జారవిడుచుచుందురు. వధువుచేత 'దక్ష'
పడగానే ఆ వైపువారు,,దక్షవడెను ఇదిగోచూడు దానవేందిరా_అచ్యుతుడా
పందెమిదిగో బౌరా జాలకీ,, అనుచు మెచ్చుకొనుచుండ, వరుని వైపువారు
,,చెంతకేలరావె ముద్దుచంద్రవదనరో,, అన్నప్పుడవైపువారు,,వంతగించ
న్యాయమటర వల్లవాదర,, అనెడు సమయములోనే వరుడోటుపడినది చూచి,
,,అమ్మచూడె మన ముద్దు చిన్నిరాములూ_అడలేక జానకితో ఓడిపోయెను,,
అని యెగసి మురిసిపడుచుందురు. ఈ యాటలో శ్రీలకున్న నైపుణ్యము
పురుషుల కుండకపోవుటకు కారణమేమన, వారు నిత్యమలవాటు తప్పక తీరిక
వేళలలో నాడుటయే. అందులో సీయాట గృహంతర సీమకు సంబంధించిన
గృహిణుల ఆటగా నొప్పుచున్నది.

అది కాగానే బంతులాడింతురు. పాస్సుపై వధూపరులభిముఖముగా
గూర్చుండగా వారినొనట,,తీరుగాను మంచి తిలకమేదిద్ది_ఆ వారగంటి చూపులా
వయ్యారమే మెరయా_సన్నజాజులు సంపెంగ విరులూ_ఆ సంపెంగ విరుల
చేమంతి బంతిచేతపట్టించ_బంతులాడేనే సత్యభామశౌరితో_సంతోషముగ పూల
శయ్యపై జెరి_బొందుగ తనచేతిపూబంతి గొనుచు_కందర్పజనకుడు అందు
కొనగ,, ఆడుట జరుగును. ఇదంతయు పధువింటనే జరుగుటవలన ఆ పక్షము
వారి బలమధికముగానుండుటచేత_

,,బంతులాడేనే పూలబంతులాడేనే_మేర

బంతులాడేనే ఎగసి గంతులాయెనే

బుర్రముక్కుతోట్టినోరు_బర్రెగొంతు పెండ్లికొడుకు

చిరుముద్రులాడి పూలచెండు లాడెనే,, అనుచు పెండ్లికొడుకు
నెక్కిరింతురు. ఒకరిచేతినుండి యింకొకరు బంతి అందుకొనుటలో, లేచి లేచి

విసరుకొనుటలో, వారిచేతులందు పుష్పశరుడు పూనిపూని విసరి విలాసమాడుట చూపరులకు సహిత మాగాలి సోకినట్లుండును. కిన్నియల గుండెలు పూదొన్నెలై తేనీయల చిందించును. ఆ పిమ్మట వసంతమాడుట యగును. అది మిక్కిలి విలాస మొలుకుచుండును. సిగ్గుమీద బిగ్గరగ దన్నిన ముసుగు పూర్తిగా తొలగి పోవుటవలన వారి వారి వక్షీయుల ప్రోత్సాహ మక్కరలేకుండగనే వధూవరు లిద్దరు వసంత మాడుదురు. „పున్నమ చంద్రుని పెంటి ముఖమలాములందు కలువరేకుల పెంటి కన్నులతో జూచుచు,, ముక్కుమీద ఆణిముత్యంపు ముక్కైర మురియ, కఃక భూషణములు ఘల్లు ఘల్లున మొరయ, కాలి యందెల రొదలు నవ వధూవరుల యెదలు మీటగ పూలవసంతము లాడుదురు. వధూ వరులేగాక వచ్చిన బంధువులు కూడ వసంతము లాడుదురు. అట్టి సందర్భమున వసంతములాడుట యను ఆచారము వదున్మొకండవ శతాబ్దమునాటికె యుండినట్లు కుమార సంభవమున ఉమామహేశ్వరుల వివాహమహోత్సవ ఘట్టమున వర్ణింప బడినది 1. „ఉమామహేశ్వర వివాహోత్సవంబు తోడ మనసిజా పునరవతర ణోత్సవంబగుట నఖిల జనంబులు నానందంబున నగరు మృగమద కాశ్మీర ఘనసార హరిద్రాచందన కర్దమ జలకలశానేక పుష్పవల్లవాదులు తత్పురిరథ్యాకు రథ్యా పూర్ణంబులు సేసినందదుత్సవాలోకన వరులై హరిగిరిజలఖిలామర పరిపృథులై చనుదెంచిరంత,, 2 అనుటవలన వివాహమున వసంతములాడుటకు మన్నడుని పునరవతరణోత్సవమే కారణమని భావింపవచ్చును. నూతన వధూ వరులలో నవమన్మథు నాపేశింపజేయుటకే ఈ వసంతము లాడుట యన్నది ఆచారమైనది. వివాహములో నీ సన్నివేశ సందర్భ ఘట్టములన్ని వధూవరుల హృదయములనేకముచేసి పదిలపరచుట కెంతగానో తోడ్పడుచుండును. మనసు విప్పుకొని, కనులు కలుపుకొని, కరతలము లలముకొని అడుగులందడుగులు

1. కుమార సంభవము:—నన్నెచోడుడు ఆ—9. పద్య. 51—67

2. కుమార సంభవము:—,, ,, పద్య. 50

వై చుకొని జీవితమున పృవేశించుటకు ప్రాతిపదిక లగుచున్నవి. ఈ విధముగ నిట్టి వేడుకలతో వధూవరుల నడుమ అరచురికలు లేకుండ జేసి శోభనము (గర్భాధానము) గావించుదురు. వయోవివాహాచారముల కాలమున అయిదురోజులు జరుగు పెండ్లి కార్యములోనే శోభనము గావించుచుండిరి. ఈ కార్యమును దలపెట్టినపుడు తిథి నక్షత్రమును జూపించి—

,,సిరిదేవిని లేవరే శృంగారింబగ వలెను

కురులు విప్పి దువ్వారే కూర్చుండనుబెట్టి

పసుపొప్పా పుయ్యారే కుంకుమ చీర్చి

మల్లెపువ్వుల గూర్చి దండలు మెడవెయ్యరే

కన్నుల కాటుకలుంచి గంధమొప్పగబూసి,, ఇట్లు వధువును శృంగారించి పీటలమీద కూర్చుండబెట్టి, వధూవరులకు క్రొత్త యుడుపులు గట్టించి,, పిన్నలు పెద్దలు గూడి—ప్రియముతో తీసుకవచ్చి—ఆశీర్వాదముచేసి,, అక్షతలు చల్లుదురు. అతివలందరు గూడి హారతి బట్టి,—

,,కుర్చిపీటలమీద కూర్చున్న వారెవరో

పండు ఫలహారములందె వారెవరో

కుర్చిపీటల మీద కూర్చున్నది నరసింహ

పండు ఫలహారములందె మారెక్క

పట్టెనుంచం మీద పండె వారెవరో

పన్నీరు మడుపులు అందెవారెవరో

పట్టెనుంచం మీద పండేది నరసింహ

పన్నీరు మడుపులు అందేది మారెక్క,,* అనుచు సంబరముగ పాడుచు శోభన గృహమున శోభిల్లు రీతిని సూచించుచుందురు. ఇట్టి విధానము నీలాసుందరి పరిణయము వంటి కావ్యములో గూడ చూడవచ్చును 1. శోభన

గృహములో సంతకుముందే ,,వట్టెమంచము వాల్చి పరుపొప్ప పక్క వెయ్యారే పండుటాకులు దెచ్చి పానుపున మంచారే,, అట్లు పాస్పేర్పరచి పాలు, నెయ్యి ఫలములు, కొబ్బరిబెల్లము మున్నగు పదార్థములను సిద్ధపరతురు. పాను సంచరముననే 'బొమ్మనందించుట' యను వేడుకయును గలదు. ఈ క్రింది సంవాద రూపమున ఆ తంతు నడువబడును.

వధువు:- శ్రీకర ధరణీశశోభిత, వో రాజు! శిశువును పట్టండి

వరుడు:- చేకొని రాజకచేరుకె పోవాలె నీవద్దనే వుండనీ

వధువు:- పాలుపోయగ పొద్దుబాయె చిన్ని గోపాలుని పట్టండి

వరుడు:- నీలవేణిరో రాజ్యమేలగ పోవాలె నీవద్దనే వుండనీ

వధువు:- మెత్తని అభిలాష పొత్తులు బరువాలె పుత్తున్ని బట్టండి

వరుడు:- వెయ్యారు పనులు నాకియ్యళ్లగలవింక నీవద్దనే వుండనీ

ఇట్టి వేడుక 'మన్నారు దాసవిలాసము' లో గూడ గాంచనగును 1. ఒక చెక్క బొమ్మను చేతికిచ్చి వారి నడుమ అట్టి వ్యవహారమును ప్రదర్శింపజేసి, వారిలో పడుచు కోరికలను రేకెత్తించి, సమాగమమున కుత్కంఠ కల్గించి, శోభన గృహమునకు పంపి ,,కాంతా లందరుగూడి ఘడియజేయు,దురు. అప్పుడా శోభన గృహము వారికి ప్రణయ స్వాతంత్ర్య సామ్రాజ్యమగును. పురుషుడే ముందు ఫలహారాదులతో శ్రీని సుముఖముగా జెసికొని, ,,హెచ్చు మెడనున్న వచ్చల హారము లిచ్చేనే ..... వేలి ముద్దుటుంగర మున్నయమున దీసి,, ఇవ్వగా మీటిన పీణీయ తీగవలె స్పందించునట్టిదయ్యును పడతి తలవంచి మారుపలుకకుండ నుండ ,,పలుకవలెందుకే-మారు పిలిచిన-పలుక వలెందుకే,, అనుచు పురుషుడు కౌగిలి చేర్చుకొని ఆయింత సిగ్గును సాంతముగా దోచు కొనుట యొప్పును. శోభన కార్యానంతరము వేకువజామున పడకగది వీడి వచ్చిన పడతి వాలకమును జూచి వదినె మరదండ్రు చేయు పరిహాసములు

మిక్కిలి చిలిపిగా నుండును. ప్రతి పలుకరింపులోని అప్పటి చిలిపితనము వ్యంగ్యాత్మకమై యలరారును. ఇట్టి శోభన కార్య వ్యవహారములో వైదిక గర్భాధాన సంస్కారవిధి గర్భితమై కన్పించుచున్నది 1.

వివాహములోని చివరి దినమున నూతన వస్త్రములు గట్టించి, ఒడివింపి సారెవోసి, వదువు నత్తవారింటికి పంపువేళ, తల్లి తన బిడ్డకు నీతులు గరపి అత్తమామల చేతుల కప్పగించుటను అప్పగింతలందురు. అప్పగింతల ఘట్టమున కరుణరసము పొంగిపొరలును. అడబిడ్డను కని కనులారపించి, చెయ్యెత్తు దానిని గావించి ఒక అయ్యచేతులందుంచు చున్నప్పుడు ముంచుకొనివచ్చు తల్లి దుఃఖమున కెల్లలులేవు. అడబిడ్డ వివాహమగుట గట్టెక్కినంత వని యైనప్పటి కిని ఆమె నింకొక యింటిదానిగా జెసి సాగద్రోలు నప్పుడు సహజముగా తల్లి గుండె కొట్లాడకండ ఎట్లుండగలదు; తండ్రి కనురెప్పల క్రింద దుఃఖము తెప్పలు తెప్పలు గట్టునన్నచో తల్లి గుండెతీపిని వేరుగా జెప్పవలెనా; రాతి గుండెకైన చెమటరాక తప్పదు. చూపరుల మనస్సు చెమ్మగిలక మానదు. బొట బొట కన్నీరు దుముక తల్లి, తన బిడ్డనాలింగనము చేసికొని కట్టతెగిన చెఱువు నీరైపారు కన్నీటిని ఆమె చేతులతో నదుముచు— „అత్తవారింటికి ఆనందముగా బొమ్ము-అత్తమామల భక్తి చిత్తంబులో నిలుపు-వారిపై ప్రేమ వాసుదేవుని పూజ,, అనుచు మొట్టమొదట అత్తమామలవట్ల మెలగు విధమును బోధించును. ఇట్లే దేవకి „ఎంచంగదగు నత్తమామలను దానిల్వేల్పులంగా మనఃప్రాంచ దృక్తిని,,2 యని మొదటనే సుభద్రకు తెలుపుటయైనది. కుటుంబమునకు అత్త మామలే యజమానులు కాబట్టి వారికి తలయొగ్గియుండుట తగును. వారివలననే గదా కోడలికి కీర్తిగాని అపకీర్తిగాని. అందుకే అత్తవారింటికి ఆనందముగా

1. అథర్వవేదము:- 14-2-31, 32, 36, 38, 66.

2. విజయ విలాసము:- ఆగ్ని- పద్య. 121.

బోయి వారిపైన భక్తి గలిగి యుండవలెనని చెప్పుట యొప్పినది. అత్తవారి స్థితినిబట్టి,, వేదరికమును జూచి ప్రీతి దప్పకు తల్లి— కలిగి యున్న తల్లి కనిపెట్టి తిరుగాలె,, నని ఉత్తమమైన ఉపదేశము నిచ్చును తల్లి. ఆ తదుపరి,, ఇరుగు పొరుగిండ్లకు తిరుగ బోవద్దమ్మ

తన చక్కదనమును దాచుకొని తిరుగాలె,, నని చెప్పును. లేకపోయినచో లేని కయ్యములన్ని ఇరుగుపొరుగుల వలన లేచి కూర్చుండును. చక్కదన మున్నదని నిక్కి తిరుగుట కూడ నిందలకు నెలవగుట తప్పదనుచు—,, సాధు సత్పురుషులు నమయాని కొచ్చినా—అన్నపానాదుల ఆదరించుము తల్లి,, అనుచు అతిథి సత్కారమును దెలిపి, ఏదేని మాట్లాడు నప్పుడును, పనిచేయునప్పుడును,

,,మాట జారినంత మళ్లింక రాదు—అందుకే ముందు ఆలోచనంబాలె
ఏది చేసినగాని, ఏదిచూసినగాని—చేసేటి పనులందు చిత్తంబు నిలుపాలె
చెడిపోయినంతకును చింతింప ఫలమేమి?—వలికి బొంకరాదు పానాలుపోయిన
సత్యంబు చేతనే స్వర్గానికి పేరు,, అని సత్యము యొక్క ప్రాశస్త్యము
నుగడించి, బిడ్డతలను నిమిరుచు—

గడవపై కూర్చుండి జడవిప్పబోకూ
కూర్చున్నప్పుడే తల్లి కురులు దులుపాబోకు
వెండి మెట్టలకాలు ఎత్తినడువకుమా
నడచి నప్పుడు తల్లి చేయూచకమ్మా
వతి కంటె ముందుగా లేచి పనులెల్ల దీర్చి
వతి పాదముల సేవ భక్తితో చేయుమా,, యని అబ్బగి పొదిగి
యుండుటను, వతి భక్తియును లేటవరచి—

,,ఎవ్వరేమాడిన ఎదురాడకమ్మా—వలుమారు పలుదెరచి నవ్వబోకమ్మా
ఆకలి వుంటేను అడుగ బోకమ్మా—అత్తగారితో పోరు చేయబోకమ్మా
నాతోటిచేసిన మంకు పోరెల్ల— ఎరుగని అత్తింట్లో చేయబోకమ్మా,,

అనుచు హిందూవనిత పాటింపదగు హితమార్గము నిర్దేశించి—

„మానసియులకు మానమే ప్రాణము—మంచికీర్తి కొంచెమైనా చాలు

అత్తగారింటికి అమ్మగారింటికి—మంచిపేరు తెచ్చు,,ని ధర్మోపదేశము చేయును. ఆడపిల్లల గన్నవారి హృదయభార మంతటిది. కిక్కురుహర్షి యంతటి వాడే శకుంతల నత్తవారింటికి సంపుచు నీట్లే దుఃఖ మనస్కృతతో నీతులు చెప్పుట 1 సంస్కృత సాహిత్యమున గలదు. పాదములంటి మ్రొక్కుచున్న బిడ్డను తల్లి „కొడుకులూ బిడ్డలు కొమరొప్ప గలుగనీ— నిండు ముత్తెదవై ఉండవే తల్లి,, అనుచు దుఃఖానురాగ గర్భితమైన చిరునవ్వుతో వీలించును. ఇట్టి జీవన వేదోక్తమును దలపింప జేయుచున్నది 2. అనంతరము బిడ్డను అత్త మామల చేతుల బెట్టుచు అత్త నుద్దేశించి—

„వదినరో మాబాల నిదె అప్పగింతు

నదయవై గైకొమ్మ సరగూన రమ్మా

ఎన్నో నోములు నోచి కన్నాను తీన్ని

కన్నులలో బెంచుకొన్నాము తల్లి

కననేమి నాబిడ్డ కాదు నీబిడ్డ—ఎనలేని ప్రేమతో నెట్లు పెంచెదవో... ..

నీలవేణిరో దాని నీటముంచెదవో—పాల ముంచెదవో నీ పాల వైచితిని

బిగ్గరగా బిల్వ బెదరి చూచెడినీ—దగ్గర రమ్మన్న తర తర లాడు

మాయ లెరుగదు మర్మ మెరుగదు—పాయక ఈనలుసు బ్రతికించుకొమ్మా

మనసు మర్మము జెప్పకొనజాలదమ్మా

వసులేమి నేరదు వసిబాల యబలా—తెలివి లేమిని నేరములు చేసేనేని

చలము పూనకుమమ్మ సాగిల బడుదు,, నని వేడుకొని, మామతో

1. అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, అంకము-4-శ్లో-17.

2. యే పితరో వధూ దర్శా ఇమం వహతు మాగమన్

తే అన్యై వద్యై సంపత్నైః ప్రజావచ్చర్మ యచ్చంతు.

అథర్వ వేదము:-14-2-73

..అన్నయ్య సీకిప్ప నా చిన్నికన్య-పీళ్ళ ముంచిన మీరె పాలముంచిన మీరె,,
 యని మననంత బట్టబయలు చేసికొని, వరునితో ..రద్ది సేయకు యీడు కొద్ది
 సుమ్మి-మీ యద్దిరికి ఈడు జోడు సుమ్మి-బుద్దులు నేరదు మాపట్టి ముగ్గుసుమ్మి-
 బుద్ది పచ్చినదక దిద్దుకో నా స్వామి,, అని మనవి చేసికొనును. శర్మిష్ఠను
 యయాతి కప్పగించుచు నిశ్లే చేప్పట జరిగినది 1. అప్పగింతలప్పుడు పాలలో
 చేతిని ముంచి తల్లిదండ్రులు ఆ నదువు చేతిని అత్తమామల మరియు వరుని చేతిలో
 బెట్టుదురు. దానికి మంత్రము కూడ ఉండును. బిడ్డను పరుని వెంబడి కుడి
 కాలుతో గడప దాటింది..

..నెల విచ్చి మాయమ్మ నెలవిచ్చినాము

చెలగి మీ అత్తింట బుద్ది కలిగుండు

ఎన్నడూ నిన్విడిచి యెడబాయనైతి,, ఇకమీద బొమ్మరిల్లు గట్టు
 వారెవరో, ఇరుగు పొరుగులతో బొమ్మపెండ్లిండ్లు చేయువారెవరో, నోములు
 నోచు వారెవరో, వీణియ మీటు వారెవరో, పాటలు పాడువారెవరో యని దిగులు
 పడి నిలుచుండ, వదూవరులను పల్లకిలో కూర్చుండబెట్టుకొని మంగళతూర్యము
 లతో నూరుద్రెప్పుకొని మగపెండ్లివారు వెళ్లిపోవుదురు. పెండ్లికుమారుని చేత
 అడకత్తైర పట్టించుట కూడ ఒక ఆచారముగా వచ్చుచున్నది. పెండ్లిగావించు
 కొని భార్యసమేతుడై తిరిగి వచ్చినప్పుడు పెండ్లికుమారుడు తల్లిదండ్రులకు,
 బావలకు, అక్కలకు మున్నగువారికి మ్రొక్కును. ..అదొకొత్తి ఓచేత అలినాక
 సేత-అక్కలకు దండమనీ లేర శంకరయ్య,, ఆయుధము (కత్తి) పట్టించు
 ఆచారమునకు ప్రత్యామ్నాయముగ అడకొత్తు పట్టించుదు. ఇంతటితో ప్రధాన
 మైన పెండ్లికార్యము ముగిసినట్లే. తర్వాత తిరిగి వదూవరులు మాత్రము
 వధువింటికి వత్తురు. అప్పటికి కళ్యాణ మంటప ముట్లేయుండును. ఒకటి రెండు

దినముల పిమ్మట వరుడు మాత్రమే తన యింటికి తిరిగి పోవును. పెండ్లి ముగిసిన పదునారవ దినమునాడు 'పదహారవ పండుగ' చేయుదురు.

క్రొత్త సంబంధము చేసినప్పుడు, వివాహమునకు ముందు వరుని సంబంధమును గూర్చిన వివరములు వివాహములో దెలియవచ్చుటచేత వధువునకు దగిన వరుడు దొరకలేదని ఆమె తల్లిదండ్రులు వధువు దురదృష్టమునకు చింతించుచుందురు—

ఏమి నేతుమే నీహుజా పలమాయె
కత్తి భూముందాని కబురుచేసినారు
కల్గిన సంబంధమాని కన్యనిచ్చినాము
కత్తి భూమిలోన కుంచెడు ధాన్యమాయె
కొలపోసి చూపితే రుణబాధ సరిపోయె
రుణబాధ లేదాని రూఢిగా జెప్పేరు
మంచి సంబంధమాని మగువ నిచ్చేము
చిన్నవాడని ఎంతో ఏళ్లని అడుగ
చాల తక్కువేనని చెప్పినారు
లగ్నమైన వెనుక మేము చూపితేను
వన్నుగా సూపితే పాతికేళ్లందేను
వన్నెందేళ్ల పెంచి పరవార్ల కిచ్చు

ఈలాంటి సంబంధమేల వచ్చెనమ్మో, ఇట్టి సంబంధ వ్యవహారముల వలన మొట్టమొదట వధువునకొక విధమైన మనోవైఖరి యేర్పడుచుండును. మున్ముందు సంసార జీవితమున నది ఒడుదుడుకుల కాస్కారమగును. అట్లే వధువు వక్షమువారు వరునికి అనుకొన్న కట్నము లివ్వక పోయినప్పుడును, పరస్పర బంధుత్వము ప్రశాంతముగా నుండదు. ఇదంతయు అడకూతురునకే ప్రాణనంకటముగా పరిణమించుట నే జము.

సమర్థ:-

కన్యలు 13 నుండి 15 సంవత్సరముల ఈడున సమర్థులుగా సామాన్యము. అనగా ప్రథమ ఋతు దర్శనమగునని యర్థము. జీవితములో వారికది వింత యనుభవము. సమర్థుడినప్పుడు వారిలో సిగ్గు, భయము అమాయకత అనునవి ముప్పిరిగొని యుండును. ఎవరికి చెప్పుకొనవలె నన్నను అవి అడ్డువచ్చుచుండును. „అంటాక ముట్టాక మూలల్ల నిలిసి,, యుండుటను గమనించి వెంటనే „తల్లి జూచి చెప్పెనమ్మా—తలవంచినవ్వెనమ్మా,, ఒకచేళ కన్య అత్తగారింటనే సమర్థుడినచో సిగ్గు భయములు మరింత చోటుచేసికొనును. ఎట్టకేలకు కొననాలుక తోడనో, కనుచూపుల వాలకముతోడనో, „సిగ్గుపడి సీతమ్మ సీరామునికి చెప్పింది,, అతడు తల్లికి తెలుపుట జరుగును. సమర్థ కాక పూర్వమే వివాహము చేయుట మధ్యయుగ ధర్మము. పరాశరుడు కూడ సమర్థ కాక పూర్వమే కన్యకు వివాహము చేయవలెనని చెప్పినాడు 1. కాని, రజస్వల యైన మూడు సంవత్సరముల పిమ్మటనే వివాహము తగిన వానితో చేయుట యుక్తమని మనుస్మృతి ప్రమాణీకరించినది 2. అసలు వేదకాలమున రజస్వలానంతరమే వివాహములు చేసెదవారు 3. రజస్వలానంతర వివాహములుండుట వలననే పెండ్లి మంత్రములందు గర్భాధాన మంత్రములు చెప్పబడుచున్నవి. ఇంతకుముందు వివాహ సందర్భములో గూడ శోభన గీతాలు చదివితిమి. లభించినంతవరకు వల్లె పదాలలో వివాహసంతరము సమర్థయైన కన్యల విషయమే ఆధికముగా గన్పించుచున్నది.

సమర్థయైన వెంటనే బ్రాహ్మణుని పిలిపించి పంచాంగమును జూపించు

1. పరాశర స్మృతి:-ప్రాయశ్చిత్త కాండము-ఆధ్య. 7. శ్లో. 6

2. మను స్మృతి:-ఆధ్య. 9. శ్లో. 90

3. ఋగ్వేదము:- 10-85-40, 41

కొని ముహూర్త విశేషమును దెలిసికొందురు. „విప్రవరుని బిలువరమ్మా—
విడియము సమర్పించరమ్మా—విప్పిపంచాంగము చూడగానే—యొక్క మై న
నక్షత్రమానె,, బ్రాహ్మణుడట్లు పంచాంగమును జూచి తిథివార నక్షత్రములు
మంచివే యని తెలిసి—

శుక్రవారంనాడు సుక్కలోలె బిడ్డలు
శనివారంనాడు శని వెంట బడ్తుది
ఆదివారంనాడు అందరికి మంచిది
సోమవారంనాడు సోముడెంట వడ్తుడు
మంగళవారంనాడు మగువలకు మంచిది
బుధవారంనాడు పుచ్చు బిడ్డలు

బేసవారం నాడు పెద్దలకు మంచిది,, ఏ యే వారమునాడు సమర్త
యైన ఎట్టి విశేషముండునో కూడ వివరింపగా నా శుభవారమును „భాసురాంగి
అత్తవారికి శుభలేఖలు,, పంపెదరు. పంచాంగము చూపించిన పిదప చాకలిని
పిలిపింతురు. „వచ్చేనే సాకల్లి వాసతుల్లమీద—నిలిచేనేసాకల్లి నిండు పందిట్ల,,
ఆ చాకలిదానితో „నందుల్లు గొందుల్లు వూడ్పించి—ముత్యాల ముగ్గులు పేయించి
ఆకిళ్లు వూడ్పించి ముగ్గులే,, యింతురు. అలికి మ్రుగ్గిడిన ఒక మూలన
సమర్తాడిన కన్యను కూర్చుండ బెట్టుదురు. ఇరుగు పొరుగు ముత్తైదువలైన
„వజతుల్ల పిలిపించి పసుపు కుంకుమలు ఏయించి—వజతుల్ల పిలిపించి నువ్వులు
నూకలు ఏయించు,,దురు. వచ్చిన ముత్తైదువలందరు హారతివట్టి పాటలు
పాడుదురు. ఆశీర్వాదింతురు. పేరంటాండ్రకు పసుపు కుంకుమ, ఆకుపోకలు,
పెనెగ గుగ్గిళ్ళు పంచుట యొక మర్యాద. మొదటి రోజునుండి ఐదు రోజుల
వరకు ఇరుగు పొరుగు వారును దగ్గల బంధువులును, కుడుకలు బెల్లమే గాక
వివిధములైన తిను పదార్థములను దెచ్చి సమర్పించుకొందురు. ఆ పదార్థము
లన్నియు వాణీకరణమున కవకరించు నట్టివిగా నుండును.

సమర్థులైన కన్యను కొన్ని కులములలో పదునొకండు దినములు, మరీకొన్ని కులములలో పదుమూడు దినములు మూలకు కూర్చుండదెట్టుట కట్టబాటు. మొదటి నాలుగు దినములవరకామె నెప్పరును ముట్టకొనరు. కాని, అయిదొద్దుల నాడంత ఏడేడు గోళాలు సీక్కుకాసిపోయించి యరుగుబొరుగుల పిలిపించి తీపొంటపెట్టిరి ఆశ్రిత బంధువులకు భోజనంబిడిరి,, చివరి దినమున మాత్రము మరింత పెద్ద మొత్తమున వేడుక జరుపుకొందురు. బంధుమిత్రాదులు దెచ్చిన కట్నములను, కానుకలను కన్యకు ఒడినింపుదురు. చదువరారమ్మ సమర్థ కట్నాలు చదరాలు అమ్మాయి సమర్థ మాయింట,, ఇట్లే మరి మూడు సమర్థులవరకు ఆచారవ్యవహారములు పాటించబడును. వివాహమునకు ముందే సమర్థులైనచో ఇదివరకు వివాహ సందర్భమున జెప్పకొన్న ప్రకారము గర్భధానము గావించుట జరుగును. వివాహసంతరమే సమర్థ యయినచో ఒక శుభముపూర్ణము జూచి మగని రప్పించి కట్నము లిచ్చి గర్భధానము చేయింతురు.

సీమంతోన్నయనము:-

షోడశసంస్కారములలో సీమంతోన్నయన మొక శ్రీ సంస్కారము. దానివలన గర్భణీశ్రీకి ఆరోగ్యపుష్టి, మనస్సంతుష్టి, గర్భస్థిరత్వము చేకూర్చుట యగును. శ్రీ గర్భవతియైన నాల్గవ 1, ఆరవ, ఎనిమిదవ 2 మాసములలో నేదేని యొక మాసములో సీమంతము చేయుట నియమము. అత్తవారింట నున్నచో పుట్టింటివారు, పుట్టింట నున్నచో అత్తగారు సీమంతము జరుపుట పొసగు చుండును. దగ్గఱ బంధువులు గూడ దీనిని జరుపుదురు. అత్త వారింటనున్న ఒక

1. చతుర్థే గర్భమాసే సీమంతోన్నయనమ్,, :- ఆశ్వలాయన గృహ్య సూత్రములు:-అధ్యాయం. 1 బం. 14 సూ. 1.
2. పాఠస్కర గృహ్య సూత్రములు:-కాం. 1. కం. 15. సూ. 2-3

యువతి,, చూలాలి కోరికలు తెలియరు కాబోలు—సూడిదను కావిళ్ళ పంపరు కాబోలు,, అనుచు పుట్టింటివారి జావ్యమునకు చింతించును. సీమంత కార్యములో సూడిదలు దెచ్చుట ప్రధానముగా నేడు గన్పించుచున్నది. అనగా చూలాలి కోరికల కనుకూలమైన వివిధములైన తినుపదార్థములు, వండ్లు, నూతన వస్త్రములు కట్టుములుగా దెత్తురు. ముత్తైదువలు గర్భిణీస్త్రీని పీటపై కూర్చుండజేసి పాదములకు పారాణిపూసి, నొసట తిలకము దిద్ది. గంధమలది, పాటలు పాడుచు హారతి యిచ్చుచుండ, సూడిద లామె కర్పింపబడును. ప్రతి శుభకార్యములో తిథి వార నక్షత్రములను జూచుట, ముత్తైదువలు పొల్గొనుట, వసువు కుంకుమ లందుకొనుట, హారతులు బట్టుట సర్వ సామాన్యమైన వ్యవహారములు. ఆర్థోక్త సంస్కారవిధి ననుసరించి భర్త తన భార్య వెంట్రుకలకు సుగంధ తైలమంటి, షేడిపుల్లతోగాని మెత్తని వాడిమొన గల మరే పుల్లతోగాని కురులు నవరించి పాపటవీసి, సొగసొప్ప సిగవైచి యజ్ఞశాలకు తోడుకొని రావలయునను ఆచారము నేడు వ్యుగ్యము. ప్రధానముగా గర్భస్థ శిశువునకుత్తమ సంస్కారమందింప దలచియే సీమంతోన్నయనము గావించుట యగును 1.

గర్భిణీ కోరికలు:-

నెలతప్పి గర్భమేర్పడినప్పటి నుండి విచిత్రమైన కోరికలు పుట్టుట సహజము. ఈ యవస్థలో శారీరకముగా, మానసికముగా వినూత్నమైన మార్పులు పొడచూపును.

,,ఓక్కోమాసంనెల తన గర్భిణి ఓనగాయగోరే చెలియా ఓనగాయగోరే రెండోమాసంనెల తన గర్భిణి రేగుపండ్లుగోరే చెలియా రేగుపండ్లుగోరే,,

ఇట్లే మూడవ మాసమున ములకపండ్లు (రామములక), నాలుగవ మాసములో నారితేళము, అయిదవ మాసములో అరటిపండ్లు, ఆరవ మాసములో ఆవుపాలు, ఏడవ మాసములో వెన్న, ఎనిమిదవ మాసములో వెలగపండ్లు, తొమ్మిదవ మాసములో దోసపండ్లు కోరుట యగును. ఇంతేగాక, బియ్యములోని రేగటి పెల్లెలు, బొగ్గు తునకలు మున్నగునవి తినుటకూడ చూచెదము.

ప్రసవము:-

తొమ్మిది మాసములునిండి పదియవ మాసము నడచుచుండ ప్రసవించుట జరుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఏడవమాసమునగూడ ప్రసవించుటయును అగును. సకాలమునకు దినములు తక్కువ మోసిన మగబిడ్డ, యెక్కువ మోసిన ఆడబిడ్డ కలుగునని చెప్పుదురు. కాని, ఎనిమిదవ మాసమున పుట్టిన బిడ్డ బ్రతుకడు. ప్రసవవేదన చెప్పతరము కానిది. స్త్రీకది రెండవ జన్మపంట్టిది.

,,నడుమూ కళుక్కు మనెనమ్మా-అమ్మా ఓ యమ్మలారా
ఘడియ ఘడియకు కళుక్కుమనె నడుము-కడుపులో నులివెట్టె తల్లి
కడుపు కొంచెము నొక్కరమ్మా-కడుపులో కల్వరించెనమ్మా
పిండమ్మ దిరిగెనోయమ్మ-అండబాయక నుండరమ్మా
దూరబారము చూడరమ్మా-దూలాన తాడేయరమ్మా
ఉరుములే ఉరిమినట్లయ్యే-ఓర్వలేనో ముద్దుగుమ్మా
కూర్చుండి ఓవలేనోయమ్మ-కుదురై నపెక్కెము
దెచ్చి వెనుకను వుంచరమ్మా-కూర్చుండుటకు కుదురదు ప్రాణము

తీర్చరే కష్టము నేర్చిన వారలు,, ఇట్లు కలుగు అనేకమైన నొప్పులను భరింపలేక మంత్రసానిని, ముసలవ్వలను ఓదార్పు కొరకు దగ్గరకు పిలుచు కొనును. ,,ఏసంతుకై నా యిటు బాధలుండిన-ఈసకింతునమ్మ దోసకారివని,, అని పలికెడు గర్విణి పలుకులు ప్రసవించునంతవరకే వర్తించును. ఆ తర్వాత ఎప్పటి మాదిరే. దీనినే ప్రసూతి వైరాగ్యమందురు.

సుఖప్రసవమునకు కొన్ని చికిత్సలు చేయుదురు. అవి గృహపరిమిత మైనవి. వానిని గూర్చి తృతీయ ప్రకరణము చివర 'విజ్ఞానము' అను శీర్షిక క్రింద చర్చించుటయినది. పృథవింబిన బిడ్డకు మంత్రసాని బొడ్డుకోసి స్నానము చేయించి తుడిచి, చేటయందు పరుండబెట్టి దిగదుడిచి, మసిబొట్టువెట్టి, తల్లి పొట్టన పేయును. బాలెంతను ఉడుకునీట స్నానము చేయించి తనువెల్ల పసుపు పూయును. అందుకే 'బాలెంత వస్త్రాలు పసుపుల్ల చివుకు,,ను. పురిటి బిడ్డను పీడించకుండునట్లు 'ఎన్నెమ్మ,, (ఈమె పురిటింట నుండు నందురు) వంటి భూత విశేషములను 'రావె రావె ఎన్నెమ్మా-నీవు పోవె పోవె ఎన్నెమ్మా-నీకు చీరెడతా మెన్నెమ్మా-నిన్ను పూజిస్తా మెన్నెమ్మా,, అనుచు స్మరించుచు పూజించుట యొక విశ్వాసము. పుట్టిన బిడ్డ బ్రతికి బట్ట గట్టినచో ఆ బిడ్డ తలనీలాలర్పించు కొందుమని ఇష్టదేవతలకు మ్రొక్కుకొనుటయును జరుగును. ప్రసవించిన నాడు బ్రాహ్మణుని బిలిచి బిడ్డ జాతకమును గూర్చి చెప్పింతురు.

నామకరణము:-

పృథవింబిన పదునొకండవనాడు గాని, ఇరువది యొకటవ నాడు గాని నామకరణోత్సవము గావించురు. మనుస్మృతిలో ఈ విషయమున ఆయా వర్ణముల వారికి పేరుపేరు తిథి వారములు చెప్పబడినవి. నేడు మాసాంతము వరకు నియమిత కాలమున చేయుట గమనింతుము. నామకరణోత్సవమునే బారసాల, ఇరవై యొక్క దినము అని పిలుతురు. గృహశుద్ధిచేసి అనాడు ఇంటికి పసుపు పంచుదురు. 'గడవకు కావెడు పసుపని చాటండి,, పృతి శుభకార్యమున పసుపుకుంకుమ యొక్క ప్రాముఖ్యము గమనింపదగినది. ముత్తైదువ తనమునకిది చిహ్నము. ఈ ఉత్సవమునకు బంధువులు వత్తురు. తల్లికి బిడ్డకు నూతనవస్త్రములు 'బాలునికి వట్టంగి పాల్దాగు గిన్నె,,లు, 'పుట్టు టందెలు బూని పులిగోళ్లు బూని,, 'అంగికుల్లు దెచ్చు అంబ్రాసు దెచ్చు,,ట

లాంఛనములు. పసిబిడ్డ మెడకు పులిగోరు గట్టుట దృష్టిదోషహరణమునకే గాక పీఠత్యమునకు చిహ్నమై యుండును.

బిడ్డకు శిరసంటి, నన్నీళ్లు వేన్నీళ్లు సమముగాబోసి—మూడు దోసిళ్ళు ముందుగాబోసి,, జలకములారెచ్చెదరు. పొడిగుడ్డలతో తడియొత్తి, నుదుట మసిబొట్టు దిద్ది, తల్లిబిడ్డలకు క్రొత్తబట్టలు గట్టించి, సాయం సమయమున, పెద్ద ముత్తైదువల ప్రేమతో బిలిచి—పసుపు కుంకుమలునూ పరిమళాలిచ్చి—దొడ్డ ముహూర్తమని తొట్టెలో ఉంచెదరు. ఇట్టి ఉపచారములే గాక సీమంతము, గర్భదోహదము, ప్రసవము లపుడు పాటించు ఆచారములును శివరాత్రి మహాత్యము, సింహాసన ద్వాత్రింశిక వంటి కావ్యములలో వర్ణితములు. బిడ్డ పొత్తిట గుగ్గిళ్ళు, చిల్లరదుడ్లు కూడ పోయుట యున్నది. తొట్టెల క్రింద వామపొట్టుతోను, సాంప్రాణితోను ధూపము వేయుదురు. తల్లి, తల్లివై పు పెద్దలు తండ్రి, తండ్రివై పు పెద్దలు—తమ తమ యభీష్టములకు తగిన పేర్లు బెట్టుచు, పసిబిడ్డ చెవిదగ్గర, కూక్, అనుచు మురిసిపోవుచు, బిలుకపలుకులను పాటలు రంజిల్ల—చెలుపుగా లాలియూచెదరు చెలులెల్లా,, ఇదంతయు చక్కని వేడుకగా నుండును. పచ్చిన పేరంటాండ్రకు, పసుపు కుంకుమలునూ పరిమళాలిచ్చి గుగ్గిళ్ళు పంచెనే కుసుమ శ్రీగంధీ,,

బిడ్డను తొట్టెలో వరుండబెట్టుటకు ముందు బాలెంతను చేదుడుబావి చెంతకు తోడుకొనిపోయి, బావికి పసుపు కుంకుమలచేత బొట్టు పెట్టించి మ్రొక్కించి మూడు చేదలు చేదించుట వ్యవహారము.

గోరింత పువ్వుంటి కొడుకునెత్తుకోని—బాలెంత వచ్చింది బావిసీగ్లకు ఏదేది బాలెంత ఎంతచక్కనిదో—మాసిన పట్లచీర మణములకు పసుపు కళ్లకు కాటుక పళ్లకు ఎరుపు—మావాడ బాలెంత అబ్బాయి తల్లి,,* ఇట్లు బావిసీగ్లకు తీసికొనివచ్చుట బహుశః ఆ దినమునుండి ఆమె నిత్యకృత్యము లారంభింపదగిన దని కాబోలు.

సంతానముగుట పుణ్యఫలమందురు. దానధర్మములవంటి పుణ్యములు చేసిన అది సిద్ధించును. ఎంత పాపముచేసిననో ఆ స్త్రీ గొడ్డాలుగ మిగిలిపోవుట యగును. పుణ్యకార్యములలోను, కుభకార్యములలోను గొడ్డాలి మొగము చూచుటగాని, పిలుచుటగాని పొసగదు. అందుకే „గొడ్డాలి బ్రతుకేల కోటిధన మేల,, యని సామెత. గొడ్డాలు చేసెడు పాపములలో కొన్ని యిట్లుండును..

సామినాకు సంతానం దయ చేయరాదా

పాడుంటె పదిమంది కోస్తరట జనులు

ఓసి నువు పోసి నవ లేదే

పాడుంటె పదిమంది కోయలేదుసామి

తలుపేనుకొని యింట్ల దాగున్నసామి

ఓసి నీకు సంతానమిక యాడగలదే

గూట్ల దీపం వెట్టి మొక్కేరు జనులు

ఓసి నువు మొక్కైనవ లేదే

గూట్ల దీపం వెట్టి మొక్కలేదుసామి

సేతులు నొత్తా యని ఊకున్నసామి

ఓసి నీకు సంతాన మిక యాడగలదే

వాడలో బాలుడు ఆడుచుండంగ

ఎలవెట్టి పండ్లుకొని యిచ్చేరు జనులు

ఓసి నువు యిచ్చి నవలేదే

ఎలవెట్టి పండ్లు గొని యివ్వలేదుసామి

కోల కట్టెలతో కొట్టినాను సామి

ఓసి నీకు సంతాన మిక యాడగలదే.*

గొడ్డాలింత పాపము చేసినది కనుకనే, సంతానము కలుగలేదు. సంతానము కలుగవలె నన్నచో „పాలల్లో పంచదార కలుపవేతల్లి—భాగ్యాన నీ కడుపు

ఫల మందవలెను,, అనగా కసీనము మంచికి మంచి, పుణ్యమునకు పుణ్యము చేయవలెను గాని, పుణ్యమునకు పాపమంట గట్ట గూడదు. పాపాత్మురాండ్రు గంగస్నానములు చేసినను, వ్రతములు చేసినను, ఈశ్వరుని గుళ్లకు ఇటుకలు మోసినను, రావిచెట్టుకు పద్మక్షిణము చేసినను ఫలముండదు. సంతాన మాశించు వారనేక దేవతలకు పూజించెయుట, నోములు వట్టుట జరుగును.

„సింహాద్రి అప్పన్నగుళ్ల ముందర—పడ్డారు గొడ్డాళ్ళు ప్రాణచారాలు...

సింహాద్రి అప్పన్నకు లంచాలు ఏమి?

గుడితిర్గు వస్త్రాలు గుమ్మడి పళ్ళు—దాగళ్ల వడపప్పు దండు బెల్లాలు...

ఈశ్వరుని గుళ్లకు రాళ్ళు మోసేవు—రావిచెట్టుకు పద్మదర్శనలు చేసేవు,,

నిత్యము గుళ్లకు, రావిచెట్టుకు ప్రదక్షిణములు చేయుట, గుమ్మడిపండ్ల నర్పించుట, గుళ్ల నిర్మాణమునకు రాళ్లను మోయుట మున్నగునవి ఆచారములైనవి. రావిచెట్టును పూజించుటలోని ప్రత్యేకత విశేషముగానున్నది. ఏ జమ్మిచెట్టువై రావిచెట్టు మొలచునో దాని పేరును గర్వాధానము నాటినుండి రెండు మూడు నెలల వరకు శ్రీకి బౌషధముగా నిచ్చుటచేత పుత్రసంతానప్రాప్తి యగుననెడు వైదిక విజ్ఞానము 1, నేడు రావిచెట్టు పద్మక్షిణముగా మిగిలినది. సంతానములోను మగ సంతానమునకే యెక్కువ ప్రాధాన్యమున్నది. „కొడుకుల కనని కడుపేమి కడుపు—కొడుకుల గంటెను కోటి లాభమ్ము,, అనులోకోక్తి వైదిక సంప్రదాయానుగతమై వచ్చినదే. ఇంకేగాక „కన్న కానుపులెల్ల కడు

1. శమీమశ్నత్త ఆరూఢస్తత్ర పుంసవనం కృతం

తద్వై పుత్రస్య పేదనం తత్ ప్రీష్వాభరామసి (1)

పుంసీవై రేతో భవతి తత్త్రి యామనుషిచ్యతే

తద్వై పుత్రస్య పేదనం తత్ప్రజాపతి రబ్రవీత్ (2)

చక్కనయితే కన్నుల పండుగే కన్నతల్లికిని,, ఎల్లప్పుడు తొట్టె కలుగుట గృహసౌభాగ్యముగా నెంతురు.

నామకరణానంతరము ఆరవ, ఎనిమిదవ, పదివ, పందెండవ మాసములలో నేదేని యొక మాసమున బిడ్డకు అన్నప్రాశనము చేయుదురు. అనగా బిడ్డకు క్రొత్తవస్త్రములు తొడిగించి, తల్లి తన తొడమీద కూర్చుండ బెట్టుకొని పెరుగు, నేయి, పాలతో కలిపిన అన్నమును మెత్తగ రంగరించి మొదటిసారిగా తినిపించును. పేరంటాంధ్రు హారతులు బట్టి పాటలు పాడుదురు. ఆ పిమ్మట వివిధములైన వస్తువులను బిడ్డ ముందర వేయుదురు. వానిలో దీనిని బిడ్డ తన చేత గ్రహించునో దానివలన బిడ్డ చునుగడ ఆధారపడి యుండునని విశ్వసించుదురు. అట్లే చాలము, ఉపనయనమువంటి కఠిన సంస్కారములు కూడ ఆచరింపబడుచున్నవి. వానిని గురించిన పాటలు లభించనందున నామ మాత్రముగానే పేర్కొనుట తప్ప వివరింప పీలుపడదు.

పండుగలు - ఉగాది:-

ఉగాది మొదలు సంక్రాంతి వరకు గల జాతీయమైన పండుగలన్ని వల్లెలలోనే చక్కగ జరుపబడును. కాని, నాకు లభించిన వల్లెపదములలో మాత్రము ఉగాది, సంక్రాంతి, కామునిపున్నమలను గూర్చిన విషయములే ముఖ్యముగా నున్నవి. వీనిని సుంత గమనింతము.

ఉగాది మనకు నూతన సంవత్సరాది. చైత్ర పాడ్యమితో ప్రారంభ మగును. ప్రకృతిలో కొంగ్రొత్త చైతన్య ముట్టిపడుచుండును. వసంతమాకాల మార్గమున నిండు సంత జరుపుకొనుచుండుట విశేషము. ప్రకృతి యంత పరవశించి నాట్యమాడుచుండును. వేసంగి పంట లింటికి నిండుదన మాపాదించి పెట్టును. ఇట్టి విలక్షణమైన శోభతో—

ఉగాది పండుగ వచ్చింది_ఊరికి అందం తెచ్చింది
 ఉగాది పండుగ వచ్చింది_ఊరంత ఎన్నెల గాసింది
 పెరటి ఏపచ్చెట్టు పూసింది_ప్రేమతో కోయిలకూసింది
 తుమ్మెద బృందం లేచింది_సొంపుగ గానం చేసింది
 కోయిల కో అని పిలిచింది_కొమ్మలు చిగురులు వేసినవి
 కలకల పూవులు విరిసినవి_కమ్మని గాలులు విసరినవి
 కిల కిల చిలుకలు పలికినవి_ఫలములు రసములు చిలికినవి

ఉగాది వచ్చి యింత చైతన్యము విచ్చుచుండ ఒక కొమ్మమీది పిట్ట ఇంకొక
 కొమ్మమీది పిట్టతో కలిసి యాడునట్లు, సంబరమున బంధుమిత్రాదు లందరు
 కలిసి పండుగ జరుపుకొందురు.

అక్కలు బావలు ఆసలతో_చక్కా వచ్చారు పండుక్కి-
 అమ్మా వేకువ లేచింది_అందరికి తలలు కడిగింది
 సరివదే నగలు యిచ్చింది సరికొత్త బట్టలు పెట్టింది
 కొత్తకోడండ్ల పిలిచింది_కోరి తలలకు నీళ్ళు పోసింది
 అత్తారు వన్నీరు లలదింది_కొత్త సీరెలు కట్టబెట్టింది

పెందలకడనే లేచి స్నానము చేసి క్రొత్త బట్టలు కట్టుకొనుట, పచ్చ
 తోరణము లలంకరించుట ప్రతిపండుగకు సామాన్యమైనది. పండుగలు పిల్లలకు
 మరింత ఉత్సాహ జనకములు. ఉగాదినాటి ఉత్సవము, ఊరేగింపు, పూజలు, వారి
 సురకరెత్తించును. తొలత ఇలువేల్పును పూజించి దీపదూపనై వేద్యము లిచ్చిన
 పిదప అమ్మ అందరికి, “వేపపసాదం పెట్టింది,, క్రొత్త కుండను దెచ్చి అందులో
 క్రొత్త చింతపండు రసముతీసి క్రొత్త బెల్లమును కలిపి తగినంత వేపపూతను
 మామిడి ముక్కలను వేసి చేయు దానిని ఉగాది పచ్చడి యందురు. అది తీపి,
 పులుపు, చేదు, వగరులతో కూడియుండును. జీవితములోని సుఖ దుఃఖములకది
 సదర్శనము. ఉగాదినాటి సాయంత్రము “ఉత్సవాలతో దేవుళ్ళకు ఊరేగింపులు

సాగాయి_గుడిలో దేవుని పూజించి_గురువుల పెద్దలరావించి_పంచాంగాలను చదివించి_మంచీ చెడ్డలు,, విందురు. పూజానంతరము గుడిలో బ్రాహ్మణునితో నూతన సంవత్సర ఫలితములను గూర్చి తెలిసికొనుట అనాటి ప్రత్యేకత, ప్రాధాన్యత. ప్రజలు తమ తమ గ్రహచార మెట్లున్నదో తెలిసికొనగోరి ఒకరి కంటె ఒకరు తహతహ లాడుచు ,,పంచాంగ మిప్పించాడు బాపనయ్య_నా బలా బలము సూడు బాపనయ్య,, అనుచు అతనితో తమ అదృష్ట దురదృష్టములను చెప్పించుకొనుట ఆచారమైనది. పండుగ దినమున నెటుచూచిన భజనలు, కోలాటములు, ప్రజలసందడి, పచ్చతోరణముల సౌగంధ్య కనువిందొనర్చుచుండును.

సంక్రాంతి:-

సంక్రాంతి యనగా ప్రవేశించుట. అనగా జగన్మిత్రుడైన సూర్య భగవానుడు ఒకరాశినుండి యింకొక రాశిలోనికి ప్రవేశించుట యని అర్థము. ముఖ్యముగా మకరరాశిలోనికి ప్రవేశించుటను మకర సంక్రాంతి యందురు. అది పుష్యమాసములో వచ్చుచుండును. గొప్ప జాతీయ వర్సదినము. హిమగిరి నుండి కన్యాకుమారి వరకాబాలగోపాలము పాల్గొని ఉత్సాహమున మునిగిపోవుచుండ భారతమాత ముగ్ధురాలగుచుండును. మార్గిశీరమాసము వరకు దక్షిణాభిముఖుడై పయనించిన సూర్యభగవానుడు పుష్యమాసమునుండి ఉత్తరాభిముఖుడై సాగిపోవును. అప్పటినుండి ఆరమాసముల కాలము ఉత్తరాయణము. ఉత్తరాయణమున మరణించువారు స్వర్గము చేరుకొందురని విశ్వాసము అంపశయ్య మీదుండిన శీమ్మడు ఉత్తరాయణము వరకు వేచియుండి ఆనాడనువులు విడిచెనని భారతము చెప్పుచున్నది. మకర సంక్రాంతికి ముందు రోజున జరుగుభోగి పండుగనాడు భోగి మంటలతో ప్రాతదనమునకు వీడ్కోలు పలికి క్రొత్తదనమునకు స్వాగతము చెప్పుట జరుగును. ,,భోగి మంటలుకాగి మాగున్నానాచేసి - భోగిపులుగములు - బాగువరమాన్నంబు,, పండుకొని

తిందురు. దృష్టి దోషాదికమును హరింప జేయుటకై పసిబాలురకు రేగుపండ్లు (ఓరుగల్లు మండలములో బుడ బుడ పండ్లు పోయుట అందురు) తలమీడినుండి పోయుదురు. వీనినే భోగి పండ్లందురు. శిశువులారా రారే-పసిబాలికకు భోగిపండ్లు పోతాము,, అని పాడుచు పీటలపై కూర్చుండబెట్టి తిలకము దిద్ది పండ్లు పోయుదురు. పేడుకతో,,మురియుచు హారతి చిరుత బాలికచిచ్చి-నీవించి శిరసున సేనలుంచు,,దురు.

పెక్కు పండుగలు కాలగమనమును, ప్రకృతిని బట్టి యేర్పడినట్టివి. ఆయా పండుగల కాయా కాలపరిస్థితులు ప్రత్యేకములు. సంక్రాంతి దినములలో ప్రకృతి ప్రశాంతముగా నవోధవలె ఒప్పును. చంకలు ముదురుకొనజేసిన చలి లెంకలు జేయుట మానుకొని దొంక దారిని చూచుకొనును. అనగా చలి కాలమునకు వీడుకోలివ్వబడి జేసవి కాలమునకు స్వాగతము పట్టినట్లుండును. వాన కాలపు పంటలన్ని కళ్యణములలో కలకలలాడును. కోసిన మళ్లలో గిత్తులు తోకలెత్తుకొని గంతులిడును. పేదలు పరిగలేరు కొందురు. కందిచేలు కాతబట్టి కోతకెదురు చూచుచుండును. గరికపోచల కొనలమీద మంచు ముత్యములు ప్రభాత కిరణస్పర్శచే నిగనిగ మెరయుట సహజము. బంతి పూదోటల బంగారు ఛాయలు శోభాయ మానముగా నొప్పును. అనాడు—

,,పొద్దు పొద్దున లేచి దిద్దీముంగిలి తీర్చి-పసుపు గడవలకు రాసి
నిసపూవల్లకబెట్టి-గుమ్మల బంతికట్టి తోరణాలు దుస్తరించి,, వాకిండ్లలో
,,చక్కన్ని ముగ్గులువెట్టి ఎక్కువై న రథాన్ని నిల్పి,, కళలీనునట్లు చేయుదురు.
బాలికలందరు పోటీపడచు నిండముందర ఒకరినిమించి యొకరు రామాయణ
భారతాది కథలను దెలుపు చిత్రములను రంగు రంగుల ముగ్గులతో చిత్రింతురు.
యమద్వారములు మూయుట, ‘సంకురు’ ని చిత్రమును గీయుట రంగవల్లులలోని
మరొక విశేషము. బాలికలు గోవుపేడతో గొబ్బిళ్లచేసి పసుపు కుంకుమ బొట్లు
దిద్ది, బాలురుదెచ్చిన పిండికూర కొనలు, గరికపోచలు, తంగెడు పూవులు

అలంకరించి, గడపలమీదను, ఇంటి ముందర ముగ్గులమీదను బెట్టి 'రేగువండ్లు పోయిదురు. గొబ్బిళ్లచుట్టు గుండ్రముగా దిరుగుచు,,గంగమ్మ గౌరమ్మ అప్ప పెల్లెండ్రో - గొబ్బియళ్ళో గొబ్బియళ్ళో - ఒకతల్లిపిల్లలకు వైరములేదు గొబ్బియళ్ళో గొబ్బియళ్ళో,,* అని పాడుదురు.

నుబ్బి గొబ్బెమ్మా నుబ్బిడ్డియ్యావే-చామంతి పువ్వాంటి చెల్లెల్లియ్యావే
తామర పువ్వాంటి తమ్ముడ్డియ్యావే-చుల్లెపువ్వాంటి మొగుడ్డియ్యావే,,
అనుచు కోరుకొనుచుందురు. ,,గొబ్బియళ్ళో,, అనగా పూజలు, నుతులు అని అర్థము. బాలికలను సంస్కారవంతులను జేయుట కిట్టి పూజావిధానములు తోడ్పడుచుండును. గొబ్బి తట్టుట యన్నది సాగరసీమలో గన్నట్టుచున్నది. అన్ని పండుగలవలెనిది చక్కని పరమార్థము నాశించి చేయబడునట్టిది. సమస్త జీవకోటికి చైతన్యము ప్రసాదించు సూర్యుడు నిష్కామ కర్మయోగి. ఆయన రథమున కొకటే చక్రము. రథసారథి కుంటివాడట. పాములే పగ్గములట. ఏడు గుఱ్ఱముల స్వారియట. క్రింద ఆధారములేని దారియట. అట్టి కర్మసాక్షి తీక్షణమైన కాంతిని ప్రసరింపజేయుచు మహావేగముగా అలసట గిలసట లేకుండ సాగిపోవు చున్నాడన కారణమేమైయుండును? ,,క్రియాసిద్ధిః సర్వేభవతి మహతానోపకరణే,,. క్రియాసిద్ధికి సత్వమే కావలెను గాని మహోపకరణములుండుట చేతనే అది సిద్ధించుననికాదు. కాబట్టి, రకరకములైన పంటలు పండించుకొని పండుగలు చేసికొని సంబరపడుటయే ముఖ్యముకాదు. సమాజమునకు సత్వము, క్రియాశీలత కావలెను. సమాజ సంఘటనమునకు పాటుపడుచు స్నేహమును,మంచితనమును పంచుకొనవలెనని ఆనాడు పరస్పరము పంచుకొను నువ్వుల బెల్లములోని భావము.

తెల్లవారగానే సంక్రాంతినాడు బుడబుడుక్కలవాడిల్లిల్లు దర్శించి డమరకమును ,,బుడుబుక్ బుడుబుడు బుడుబుక్,, అని మ్రోగించును. ,,అంబ పలుకు జగదంబ పలుకు_కంచిలోని కామాక్షిపలుకు కాశిలోని అన్నపూర్ణపలుకు,,

అని పలుకుచు కుటుంబినులను చేరుకొలిపి „అయ్య మతిలో ఆలోచనలు-అమ్మ తలపులో అనుమానాలు-అదిగదిగో అంబ కరుణతో-అన్నిచెబుతా అలకించండి,* అని వారికించుక జోస్యము కూడ తెలిపి వారిచేత దానము పరిగ్రహించి పోవు చుండును. ఆ వెనుక బాలసంతువాడు, పెద్దమ్మలవాడు వచ్చిపోవుచుండును. గంగిరెద్దులవాడు వచ్చి గుమ్మము ముందు గంగిరెద్దు నాడించుచు-

„డూ డూ డూ డూ బనవన్నా-అమ్మగారికి దండంబెట్టు

అయ్యగారికి దండంబెట్టు-జాలదొరలకు దండంబెట్టు,, అనుచుండ, గంగిరెద్దు తన ముందుకాళ్లను మోకరించి దండమిడును. గంగిరెద్దే నంజీశ్వరుడు, బనవన్న. గంగిరెద్దులవాడు దానిని చక్కని వేషభూషణములతో నలంకరించి తెచ్చును. చూపరులంపిరు మురిసిపోవుచుందురు. „ఎండి గిట్టలు యిస్తారంట పైడికొమ్ములు కడతారంట-పట్టు శాలువలు కపుతారంట,,* అనుచు మరొక మారు కుటుంబ యజమానులకు దండము పెట్టించును. ఆ లోపున వారు పాత వస్త్రమో, పట్టుశాలువో, ధాన్యమో దానముచేయుట జరుగును. కొందరు మహారాజులు వెండిగిట్టలు, పయిడికొమ్ములు కూడ చేయించెడివారట. తమకున్న దానిలో కొంత సమాజపరము చేయుట యను కర్తవ్యమా దానములో గర్భితమై యున్నది. తర్వాత జంగమదేవర గంట వాయించుచు-

„సంక్రాంతి పండుగొచ్చె సిద్ధేశ్వరా-తల్లిపిల్ల చల్లగాను సిద్ధేశ్వరా

సాంబమూర్తి కరుణకల్గి సిద్ధేశ్వరా-కలకాలం వర్ధిల్లు సిద్ధేశ్వరా,, అని పాడుచు వచ్చుచుండును. ఈ మొదలగువారి పాటలలో భక్తి, భుక్తి, దాతలకు ముక్తి, పండుగకు రక్తి ఆపాదించబడుచున్నవి. సాధారణముగా వారందరు సంక్రాంతి సందర్భముననే తరచు కనిపించుచుందురు. అంతేగాగ, ఆ దినమంతయు కోళ్ల పందెములు, పొత్తేళ్ల పందెములు వేడుకగా ప్రదర్శింపబడు చుండును. పందెములన్ని వీరత్వమావేశింపజేసికొనుటకు తోడ్పడునట్టివి.

కాముని పున్నమ:-

చలిమలన మన్మథుడు ముక్కుంటి కంటిమంటలలో మలమలమాడిన విషయమే కామదహన మనుపేర పండుగ జరుపుకొనుట యగుచున్నది. దానిని తమిళములో „కామన్ పండిగై,, కన్నడములో „కామనహబ్బి,, అందురు. ప్రాతినంపత్సరము పొల్లన మాసములో వచ్చెడు పౌర్ణమినాడు ఇంటింటినుండి కొన్ని కట్టెలను బదేసి పిడకలను పోగొచ్చేసి, గ్రామమధ్యమున గాని వెలువలగాని వేసి నివ్వంటించి దానిలో కాముని నావాహనముచేసి, కేకలిడుచు ఆనందమున గంతులు వేయుచు పాడుచుందురు.

„మదన కాముడోయ్—కాముని దుప్పట్లు కాలిపోయేనేమొ

మదన కాముడోయ్—కాముని అందెల్లు కాలికూలనేమొ

మదనకాముడోయ్—కాముని దోతుల్లు కాలి కూలనేమొ

మదనకాముడోయ్—కాముని చెప్పల్లు కాలికూలనేమొ

మదనకాముడోయ్—కాముని గొంగళ్లు కాలికూలనేమొ,,*. ఇట్టి భావములు రతీదేవి కన్నీటి వలపోతలు కాబోలు. కామదహనమునకై అనాడు బాలురంత పెక్కుచోట్ల కట్టెలను దొంగిలించి తెత్తురు. కాల్చినపిడవ ఆ బూడిదను తెచ్చి దాచుకొందురు. చేని తెగళ్లను చర్మవ్యాధులను నివారించ దాని నుపయోగింతురు. కాముని గాల్చి ఆ బూడిదను గంధము (మైపూత) గా శివుడు దాల్చినందురు. కామ దహనమునకు ముందే రెండు మూడు రోజులు వసంతమాడుట ఆచారము. అనగా వివిధములైన కంఠులు చల్లుకొందురు. పౌర్ణమి నుండి వసంతఋతువు ఆరంభమగును. కామునిరాకకా ఋతువు చిహ్నము. కాముని పండుగను వసంతోత్సవమని హోళి యని అందురు. గుజరాతి ప్రజలలో హోళి పండుగ యొక్క ఆరంభమును గూర్చి నేటికిని పురాణసంబంధముగా కొన్ని వింత

గాథలున్నవి 1. ధర్మసింధు, నిర్జయసింధు, భవిష్యత్పురాణము వంటి గ్రంథములు గూడ ఇంచుమించుగానిదే పద్ధతిలో చెప్పుట జరిగినది. ఇవి యన్నియు సమంజసములనిపించవు. (కామదహనము = కామమునణచుట)

సుమారు రెండువేల సంవత్సరముల క్రిందటి గాథాసప్తకతి దీనిని పాల్గునోత్సవ (హోలాక) మని 2 మదనోత్సవమని 3 వర్ణించెను. పాల్గున పార్జమి వెన్నెలలో ఉదకక్షేపింప (వెదురు పిచికారీల) తో రంగునీటిని చిమ్ము కొనుచుండిరనియు, చైత్ర శుద్ధ చతుర్దశి నాడు మదనోత్సవము చేయుచుండి రనియు పాత్రాపూజన కామసూత్రములలో గలదు 4. భారతదేశములోని తూర్పు పొలింతులు హోలికోత్సవమును జేయుచుండిరని జై మినీయ న్యాయమాలలోని విస్తరమును వ్యాఖ్యలో జెప్పబడినది 5. అయిన నించుమించు

1. In ancient times there lived a demoness named Dhunda who prayed upon children. Her misdeeds caused great misery to the people, who went to Vasishtha the preceptor of Rama and implored him to tell them some remedy for the mischief wrought by Demoness. Vasishtha told them to light a pyre in honour of the goddess Holika, which he said, would consume the demoness. The people accordingly lighted a huge fire, into which the demoness was driven by the boys, who led her to the spot by abusing her and troubling her in many ways. She was reduced to ashes by the fire and the people were saved.

-Folk lore Notes. Vol-I-Gujarat
(The Folklore of Gujarat) p. 155

2. గాథాసప్తకతి. 4-80.
3. గాథాసప్తకతి. 81-45
4. పాత్రాపూజన కామసూత్రములు. 1-4-42
5. హోలాకాదయః ప్రాచ్యైరేషక్రియంతే వస్త్రతోత్సవోహోలాకా,,
జై మినీయ న్యాయమాల. అధ్య. 1. పాదము 3. హోలాకాధికరణము

దేశమంతట నేదో యొక రూపమున నిది యుండి యున్నది. అట్లే తెలుగువారిలో గూడ బహుళ ప్రచారము నందినజీయత్వము. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ప్రతి వర్షవసంతోత్సవములకు మిక్కిలి కృతాహలముతో వచ్చెడు సుకవుల కావ్యములు విని పులికితాంతరంగుడయ్యెడు వాడు: నేడు సాగరసీమ, రాయలసీమ లలో చైత్రపాడ్యమి నుండి నవమి వరకు (వసంత నవరాత్రులు) ఇష్టదేవతా పూజలు చేసికొనుట వరకే పరిమితమైనది. కాముని పున్నమునకు వక్షము రోజుల ముందుగానే తెలంగాణములో వెన్నెల రాత్రిలందు పసుల కావరులు, వారిలో నొకనికి ఎరుగుబంటు వేషము వేసి నడుమునకు గంటలమర్చి ఇంటింటి ముందర ఆడించుచు పాటలు పాడుచు బిచ్చమెత్తుకొనుచుండురు.

ఆవులన్నా గోవులన్నా—ఆవులేదా దోలినావు

దిద్దెకుంటా నీళ్లుదాసి—చుల్లెడమ్మా బోడువట్టి

మల్లమల్లి మేపంగా—ఈరన్న కర్రకోడే

బండి గట్కూ నేనువోయి—శెండ్రున్నీ సూడవోతే

పుట్టలున్నా బూసిపాము—దొడ్డిదాకా తిప్పుకురికే

దొడ్లున్న దోరావు—ఆవులింటి వుచ్చవోనే

అనగంటి చెఱువునిండె—గోకారం వడ్లు వందె

అన్నిగూడ వోసుకూనె—గుండ్ల బుచ్చన్నా

గాసానికోతే మీసాల్లువ్వే—మీసాల్లువి నోడూకుండపాయె

మూలవాసం ధీని ముడ్డిరుగగోట్టె—ముడ్డికి పచ్చెర అడ్డాడు నూనె

అడ్డాడు నూనెకు పైకము లేదు—పైకాము లేకుంటే పయ్యకోడే నమ్ము

పయ్యకోడే నమ్మితే బండ్డికి లేదు—బండికి లేకుంటే గుర్రాన్నమ్మ

గుర్రాన్నమ్మకుంటే ఎక్కనీతే లేదు—ఎక్కనీతే లేకపోతే గాడినమ్మ

గాడి నమ్మితే గంతాకు లేదు—గంతాకు లేకుంటే కోడినమ్మ

కోడిని అమ్మితే గుడ్డాకు లేదు—గుడ్డాకు లేకుంటే గుడ్డాకుసావు *

ఇట్టి పాటలు మిక్కిలి ప్రచారమున నున్నవి. ఇందలి కల్పనలో పసుల కావేరుల యవస్థలు సహజముగా చోటు కల్పించుకొన్నవి.

..అగుందీ గుండిత్తడి గుండు—గుండువోయి కొండ మీద మోతలేసె
మోతరాజువోయి తాడారెక్కె—తాడారంత తండై నిలిచె
నిలిచి కొట్టెరా నీలపురాయి—తలచి కొట్టెరా తలారిగాడు,, *

..జాజిరి జాజిరి జాజిరిజాజి—జాజిరి కిలకిల జానకితాడు
సూల చందురుగాడు—సుతరుగాడు (సుతారి, నేర్పరి)

ర్థతాలమీదో దెవ్వడో కాని—ధిల్లరాముడు ఢిల్కొండ రాముడు,,

..జోజర జోజర గజాలపాపా—గజల్ గీజల్ సన్నాయి సాపా
సాపగాదూరో సర్వాయి కోట—కోట కోటాకే కొమ్మాలబంటు,, *

పంటి పాటలు వారి అద్భుత కల్పనలకు దృష్టాంతములు. వానిలో చారిత్ర కాంక్షములు గూడ తడవ బడుచుండును. కాని, అన్వయ సాధ్యము కాని విధముగా మలచుకొని పోయినవి. ఆపాటలను జాజిరి పాటలని, చర్చరీ గీతము లని యందురు. అట్టివి వెన్నెల రాత్రులలో భీమనాథుని యెదుట వీణీయలు మీటుచు అచ్చరలు బాడిరని శ్రీనాథుడు వర్ణించినాడు!

..జాజిరాడుదాం జనుకూడుదాం—ఎప్పుడెల్లినా యెనుబయిమంది
ముందుకు నడిచే ముప్పయిమంది—ఇంటి—ముందర ఇరువైమంది

జాజిరి జాజిరి జాజిరి జాజి,, — గుంపులు గుంపులు గట్టి వెన్నెల రాత్రులలో నింటింటిముందర జాజిరలాడుట వినోదదాయకముగ, హాస్య గర్భితముగ, శృంగారాభినయముగ నొప్పుచుండును. కొన్నిచోట్ల కోలలు వేయుచు జాజిర పాటలు పాడుదురు. కుంకుమ, బుక్క, కస్తూరి మొదలగు వాని పొడులు అంది అంది చల్లుకొనుచు, పొచ్చిన కాలమున జాజిర లాడుచుండిరి.

కామదహనమునకు కడపటి దినమున నేడు వివరీతముగ రంగు నీటిని గుప్పు
కొనుట జరుగుచున్నది. జాజర లాడుచుండిన పసుల కావరులకు గృహస్థులు
బిచ్చమిడుదురు. బిచ్చమిడక విసిగించినచో, „అయింటమ్మ జెల్లలు బెట్టె—ఈ
యింటమ్మ వరకలు బెట్టె—పులుసు గాయవోయి పురుకన బితై,, అనుచు వేళా
కోళము లాడుచు అర్ధరాత్రి వరకు గూడ వీధి వీధులు తిరుగుచుందురు.
వగలంత పసుల గాయుటతోనే గడచి నవ్వుటికిని ఈ సందర్భమున ఏమాత్రము
అలసి పోయినట్లు కన్పట్టదు.

మరొక వంక చిన్న కులములనబడు వానిలోని బాలికలు, స్త్రీలు జట్టు
కట్టి ఒక క్రొత్త కుండకు చుట్టు చిల్లులు పొడిచి, అందులో దీపమును వెలిగించి
ఒక్కరి శిరసు మీద దాని నెత్తించి గడప గడపకు బోయి—

„గూడు గూడె గూనసంత—దిగినాడె దొమ్మరోడు

దొమ్మరింటి దొడ్ల బిడ్డ—మా యింటి ఆడబిడ్డ

నిక్కుదీసి కొప్పువెట్టి—సిరి గంధం బొట్టు వెట్టె,,

„జొన్నాగింజా బండారమాయె—జోగులు జొంపులు జొలాటలాయె

మురుసుకుంట మురుసుకుంట రానయ్యా—

కామయ్యా నా ముచ్చాల పందిరి కిందీకీ,,

కామ కామయ్యా కాముదొచ్చిండు—కాముదొచ్చిండు కాళ్ళు కడుగండి

బీముదొచ్చిండు పీటలెయ్యండి—మేము నొచ్చినము సెనగలు పెట్టండి *

అనుచు చక్కని కంఠములతో నన్నని రాగములతో పాడుచు బిచ్చమందు
కొందురు. ఊరంత ఆ వెన్నెల రాత్రులలో నాపాటలు రశిదేవి సంస్కారనలవలె
నొప్పినట్లుండును. రాత్రి పూటయేగాక పగలు సప్తాశ్రమము—

,,హోళీర రంగ హోళి_చెమ్మకేళిల హోళి

గుట్ట గుట్ట దిరిగినాడు హోళి ,, ,,

గుమ్మడి పువ్వు తెచ్చినాడు హోళి ,, ,,

చెట్టు చెట్టు దిరిగినాడు హోళి ,, ,,

నెమ్మపువ్వు దెచ్చినాడు హోళి ,, ,,

వావిలేదు వరుసలేదు హోళి ,, ,,

వాసంత మాడినాడు హోళి ,, ,, *

ఇట్లు హోళి ఆడుచుండ వీధులలో చిన్న వెద్ద భేదములేకుండ రంగులు చిమ్ము కొనుట కనువిందొనర్చును. రంగులు చిమ్ముకొనుటలో వావివరుసల పట్టింపులు కూడ నుండవు.

,,నెల్లెలొచ్చి గంగా కాముడు_నెలిపి జోదరాడే కాముడు

మరదలొచ్చి గంగా కాముడు_మలిపి జోదరాడే కాముడు,, *

పేరిమికులు, దంపతులు, బావ మరదులు, మరదండ్రు, వదిన మరదులు మరదండ్రు, రంగులు గుప్పు కొనుచున్నప్పుడు చూడవలె వారి సరసమొయ్యార మొలికించును. రంగులు చిమ్ముచు ప్రియురాలు—

,,ఉంగరాల జుట్టు మీద హోళి_చెమ్మకేళిల హోళి

రంగుపోసి పోతాను హోళి_చెమ్మకేళిల హోళి,, అన్నప్పుడు ప్రియుడు

,,బొంగరాల చండ్రమీద హోళి చెమ్మకేళిల హోళి

రంగు పోసి పోతాను హోళి చెమ్మకేళిల హోళి,,

-
1. హిందీలోని ,,శ్యామ్ ఫేలేరే హోలి,, అనునదే మనము ,,చెమ్మకేళిల హోళి,, అని పలుకుచున్నాము. అనగా నీలగగన శ్యాముడగు శ్రీ కృష్ణుడు హోలి ఆడెనని భావము.

అనుచు అంది అంది యిటు వంగి అటు వంగి రంగులు చిమ్ముచున్నప్పుడు గోపికా కృష్ణులు రంగులాడి నట్లుండును. అనాడు పురుషులందరు కాముని రూపులే. స్త్రీలందరు రతీదేవులే. కాని నేడు నగరములలో నాగరకులాడు కొను వసంతము వెగటుగా మోటుగా పరిణమించినది. వార్షికుల నుండి బూటు పాలీకుల వరకేగాక తుదకు మురికి పూతల నుండి మురుగు కాలువల బురద వరకు నిలువెల్ల పూసికొనుట జరుగుచున్నది. ఇదంతయు అనారోగ్యమైనది. ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులు సహిత మెగిరెగిరి రుద్దుకొనుట మామూలైనది. అంతకు పూర్వము స్పర్థగలవారీ సందర్భమున కసికొలదిగా పూసికొనుచు, కడకు శరీరము మీది వస్త్రములను గూడ్చి చిప్పివైచి యెత్తుకొనిపోవుట విపరీతమైనది. అసభ్యకరమైన కూతలు కూయుచు, బొబ్బరించుచు పీఠులు దిరుగుట, ఇండ్లతలుపులూడ బీకీ లోనికి జొచ్చుకొనిపోయి మగవారి నీడ్చుకొని వచ్చుట మరింత బలాత్కారముగా గన్పించుచుండును. విలాసము పోయి విరసమే మిగులుచున్నది. అంతేగాక పాడెగట్టి త్రిప్పుచు వైనలడుగు కొనుట అశుభముగా నుండును. ఇట్టిలక్షణములు చాలకాలమునుండియు సంక్రమించుచు న్నట్టివే. గ్రీస్, రోము, జర్మనీ, పర్ష్యా, వంటి దేశములలో సహిత మీలక్షణ ములతో నీయుత్సవముండినది.

పూజలు-ప్రతములు-నోములు

వేదభూమియైన మన దేశమునకు కర్మ భూమియని మరొకపేరు. యజ్ఞ యాగాది వైదిక కర్మలిందుకు తార్కాణము. ఆ కర్మల వెనుక పరమాత్మోపాసన సామాన్యము. జీవులకు కర్మాను బంధము కలిగించువాడు పరమాత్ముడే. కనుక వానినాచరించు మార్గమే కర్మమార్గము. కర్మనిష్ఠ జ్ఞాననిష్ఠకు సాధనము.

ముక్తివడయుట కిది యొక మార్గము. పల్లెయుల కందుఁబాటులో లేని యజ్ఞయాగాది కర్మలకు మారుగా వారిలో పూజలు, వ్రతములు, నోములు, రూపొందియున్నవి. ఈ కర్మలు చిత్తశుద్ధినాశించి ఆచరించుటగును. వాని పట్ల నియమ నిష్ఠలు, ఆచార విధులు సర్వత్ర పాటించబడును. అవి జీవితము సంతయు సలముకొని యుండును. స్రవ్యేకముగా స్త్రీ జీవితమున ఆల్లకొని పోయి ఒక క్రమపద్ధతిని నేర్చుటలో తోడ్పడు చుండును. వారుపాడెడు పెక్కు పాటలలో నిక్షిప్తములై, మనసంస్కృతీ సంప్రదాయములలో జీర్ణమై జాతీయ జీవనమును ప్రతిబింబించుచున్నవి.

శైవవైష్ణవ మతముల పరముగా అనేక రకములైన పూజలు, వ్రతములు, నోములు మనసమాజమున చోటు చేసికొన్నవి. కల్పిత విశ్వాసములు పాచుకొన్నవి. నాగపూజ, తులసిపూజ వంటిపూజలు, వరలక్ష్మీ వ్రతము, ఏకాదశి వ్రతము వంటి వ్రతములు, శ్రావణనోములు, కార్తీక నోములు, గౌరి నోములు, వంటి నోములు లెక్కకు మిక్కిలిగానున్నవి. ఏడు పొడవున చేయదగినన్ని కలవు. అవి భక్తి విశ్వాసములమీద ఆధారపడియున్నట్టివి. ‘పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం’ అన్నట్లు భక్తికొలది శక్తికొలది పూజింపవచ్చును. వ్రతమాచరింపవచ్చును. నోముకొనవచ్చును. పవిత్రముగా నెంచబడుమాంగల్యమును కాపాడుకొనుటకై, మెట్టినింట మెలగదగు రీతిని ఆలవరచు కొనుటకై సంతానప్రాప్తికై వనితాలోకము పూజలు, వ్రతములు, నోములను ఆచరించుచున్నది. వానిలోకొన్ని ఏకవాగ్వికములు మరికొన్ని బహువాగ్వికములు. లెక్కకు మిక్కిలిగానున్న వీనిలో ముఖ్యమైన వానిని కొన్నింటిని తెలిసికొందము.

నాగపూజ:-

ఇతిహాసపురాణములలో నాగదేవతకుచిత్రస్థాన మీయబడినది. శ్రీమహావిష్ణువు మేనువాల్చినది నాగతల్పముపెనసే. కాళింది మడుగున అడుగువైచుచు

అందియల రవళిచిందించి తాండపమాడినది నాగన్న పైననే. శివుడు తనసిగచుట్టు దండగా, మణికట్టు కడెముగా దాల్చినవి నాగభూషణములే. నాగలోకమును నొక లోకమే గలదట నాగులకు. అట్లు పూజ్యమైన నాగదేవతపేర జాతికికూడ నాగ జాతియను పేరు వచ్చియుండును. బౌద్ధకథలలో చెప్పబడినట్లు దాదాపు 2500 సంవత్సరములనాడు తెలుగు దేశము నాగరాజుల యేలుబడికింద యుండినది. వారివలననే యీ దేశమునకు నాగభూమియను పేరువచ్చినది. నాగపూజ మనకు పరంపరగా వచ్చుచున్నది. తత్ఫలితముగా నాగయ్య నాగమ్మ యను పేర్లు పెట్టు కొనుట జరిగినది. నాగార్జునాచార్యుని పేరులో గూడ నాగశబ్దమున్నది. ఆనాడు నాగులు బౌద్ధులు పరస్పర ప్రభావములకు లోనై యుందురని ఊహింప వీలున్నది. వ్యక్తులకే గాక నాగనూరు, నాగవట్టణము, నాగవరము నాగులపాడు అని ఊర్లకును, నాగులేరు అని ఏరులకును, నాగరము, నాగులజోడు అని నగలకును, నాగుల చీర, నాగుబడిగల రైక అని వస్తువులకును పేర్లువచ్చినవి. నాగశబ్దమింత వ్యాప్తిలో నున్నదనగా దాని ప్రాశస్త్యమెట్టిదో తెలియుటలేదా. మొహంజోదరో శిథిలములందు ప్రభాగము మానవాకారముగా, క్రింది భాగము సర్పాకారముగా నున్న శిల్పములు దొరికినవి. అమరావతీ స్తూపనిర్మాణా రంభము ఆశోక చక్రవర్తికి పూర్వము నాంధ్రదేశమునేలిన నాగరాజు చేత గావింపబడినదందురు. అట్టి అమరావతీ స్తూపమున తెలుగు , ,ము,, పృత్యయము యొక్క పూర్వరూపమైన ,బు, అనునది ,నాగబు, అనుమాటతో కూడియున్నది. అనగా నది తెలుగువ్యవహారమున విరళప్రచారమునంది యుండిననేగాని శాసన స్థముకాదుగదా! అంతేగాక, అమరావతీ శిల్పములలో గూడ మానవశిరోభాగముల మీద పడగవిప్పి పట్టినట్లు చెక్కబడినవి కన్పించును. అవి నాగరాజుల చిహ్నములనియు నాగపూజ నాగుల ఆచారమనియు చెప్పుదురు 1.

నాగార్జున కొండ మీది శిల్పములందు సహితము తలల మీద పడగ విప్పబడిన సర్పములున్నవి. గర్భస్థ శిశులింగయత్త నాగేంద్ర శిల్పములుగూడ గన్పించ గలవు. పెక్కు దేవాలయ బాహ్యంతర్భాగముల మీద వాని ప్రతిమలు చెక్కబడినవి. ఇప్పటికిని పురాతత్వ ఖననము వలన వెలువడిన శిల్పములలో నాగ ప్రతిష్ఠలధికముగా నుండుట విశేషము. మొత్తము మీద మనకు నాగపూజ యనునది నాగజాతి నుండి సంక్రమించినదని భావించినను, వైదిక ముద్రప్రసాదిన అనార్య సంస్కృతి చిహ్నమన్నను, నేడది తెలుగు దేశముననేగాక భారతదేశ మందంతటను గన్పించుచున్నది.

నేడు సాగరసీమలో కార్తిక శుద్ధ చవితినాడు నాగపూజ చేయుదురు. దీనిని నాగులచవితి యని పిలుతురు. శ్రీమహావిష్ణువు చాతుర్మాస్యానంతరము నిద్రనుండి లేచు ఉత్థానైకాదశికి ఈ నాగులచవితి దగ్గరగా నున్నందున కార్తిక శుద్ధ చవితినాడే నాగపూజ చేయుట ఆచారమైనది. అనాడు జ్యోతిర్మండలమున అనంతశయనాకృతి కన్పట్టునని చెప్పుదురు. తెలుగుసీమ (తెలంగాణము) లో శ్రావణ శుద్ధ చవితినాడు నాగపూజ చేయుదురు. ఇది మహారాష్ట్రుల నుండి వచ్చిన సంప్రదాయము కావచ్చును. మహారాష్ట్రమేయననేల ఉత్తర భారతదేశమంతట నీ సంప్రదాయమే గలదట. ధర్మసింధులో శ్రావణ శుద్ధ చవితినే నాగుల చవితియని, మరుసటి దినమును నాగవంచమి యని చెప్పబడినది.

పూజాధికములు స్త్రీల ప్రత్యేక కర్మలు కాబట్టి శుచిగా ఆచరించుట పరిపాటియైనది. ,, నాగుల చవితికి నాగన్న - స్నానం సంధ్యలు నాగన్న పువ్వులు పడగలు నాగన్న - మడిబట్టలతో నాగన్న,, అలాగే స్నానము సంధ్యలు వార్చుకొని మడిగట్టుకొని వనితలు పుట్ట దర్శిచేరి ,,అచ్చమాపుల పాలు అరటి దొల్లల పోసి నీరుగలవని పాలు నీ పుట్టలో బోతు-నాగుల చవితిన పూజలు గొనేవు-బున్ను మనకు నాగ మోస మొచ్చేని,, * అనుచు మొక్కి పుట్టలో పాలు జార విడుచుచు ,,ఏడాది కొగ దినము నాగుల దినము - నూబిండి

ముద్దులు నూలుపోగులు—చలిమిడి ముద్దులు సదు(నజ్జ)నానబాలు—పుట్టలోనాగులయ్య పూజగొనవయ్య,, అనుచు పాడుచు నువ్వులపిండి, చలిమిడియేగాక వడపప్పు పండ్లు మున్నగునవి నై వేద్యముగా నర్పించుట ఆచారమైనది. పూజించునప్పుడు హారతి వెలిగించుట ఆచారమైనను నాగపూజ కది పనికిరాదు. నాగన్నకు అగ్ని శిఖయన్న భయము. అందుచేత హారతి పట్టుటగాని వేడి వేడి వవార్తము లారగింపుచేయుట గాని పొసగదు.

నాగప్రతిమను చేసి చవితినాడుగాని లేక మరుసటి దినమైన నాగపంచమి నాడు గాని పుట్ట వద్ద నిలిపి యథోచితము గా పూజించుట జరుగును. తెలుగు దేశములో ప్రత్యేకముగా నాగదేవాలయము లున్నట్లు గాంచము. కాని తమిళ దేశములోని తిరునల్వేలి జిల్లాలో శంకర్ నయనార్ కోయర్ అనుచోట 'పాంబుకోయర్' అను పేరుతో నాగదేవాలయమున్నది. దానికి నిత్యము పూజలు జరుగుచుండును. నాగపూజ సేయుటలో గూడ కొన్ని ఫలములాశింపబడినవి.

..మా నువ్వులు పండితే చిమ్మి లేసేము

మా పత్తి పగిలితే పంచె లెట్టేము—మాయాపు లీనితే పాలు పోసేము

పడగ లెత్తుకు పాము పగవారమకాము

సీపూజ చేసెదము నీకు మ్రొక్కెదము,, అనగా పాడిపంటలు

సమృద్ధిగా ఫలించవలెనని ప్రార్థించుటయైనది. ..మాపూజలందుకో నాగేంద్రుడా సిరిసంపద లీయవా శ్రీనాగన్న,, అనుచు సకల సిరిసంపదల నాశించుట తత్ఫలములో కొంత నాగమయ్య కర్పించుట యొప్పును. ఇంతేగాక, ఇంతుల కడుపు చల్లని పంటగా ఇల్లెల్ల పిల్లలు కలిగి కలకలలాడవలెనని కాంక్షించుచు ..పుట్టలోకి పోవయ్యా—పూజలు గొనవయ్యా—పుట్టిందే (పుట్టి యుందె) బాలునికి పూజగొనవయ్యా,, అనుచు పూజింతురు. ..మావాళ్ళ చీకటి వాకిట తిరుగుతారు—

నడుము త్రొక్కితే నావాళ్ళనుకో - పడగ త్రొక్కితే పారిపో తండ్రి,, అని పొర్లింతురు. ,,సాము నన్ను జూచి పడగ నెత్తింది-పడగ నెత్తుకు నాగు పగ వారముకాము,, అనుచు పబ్బతి పట్టినచో అది పడగ దించుకొని ప్రక్కదారి బట్టి పోవును. ఇట్టి అనుభవమొకటి నా చిన్నతనమున గాంచితిని. ఇది మనలోని యొక విశ్వాసము. పాచున్నచో భయము చెంది దానిని భక్తి భావముతో పూజించుట ప్రాక్తనమానవ లక్షణము. మతమునకీ లక్షణమే మూలమగుచున్నది కనుకనే ఆదర పూర్వకముగా-

సామా బొడ్డాల మీద సాగీ పండిననాగ-సామల్ల పురుగానీ సంపేతురేమో
అలుకూ కుండాలకాడ అలిగీ పండిననాగ-అలిద్ర పురుగానీ సంపేతురేమో
వాల్మీ కుప్పలమీద వారిగీ పండిననాగ-వడ్లల్ల పురుగానీ సంపేతురేమో
సల్లాకుండాల కాడ సాగీ పండిననాగ-సామల్ల పురుగానీ సంపేతురేమో *

అనుచు దాని కేమమును అరయుటలో నాగమయ్య మీద మన వారికి గల భక్తి యెంతటిదో తెలియుచున్నది.

తులసి పూజ:

తులసి పూజ యనునది వృక్షపూజకు సంబంధించినది. వృక్షపూజకును నాగపూజకును ఆరంభదశ నుండియే సంబంధముండి యుండునని కూడ చెప్పుదురు¹. భారతదేశమంతట చెట్టు క్రింద ముఖ్యముగా రావిచెట్టు క్రింద

1. The connection of serpent-worship with treeworship may have originally arisen from the fact many snakes like to establish themselves in the roots of the trees, especially in those of huge old ones.

నాగవిగ్రహములు స్థాపితమైయున్నవి! వృక్షపూజ (అనగా మానవ హితార్థమై వృక్షములను పెంచుటయే వృక్షపూజ) మనకు వైదికయుగము నుండి వచ్చుచున్నది. అది ప్రకృతి పూజయేగదా. వృక్షపూజ ప్రపంచమంతట నున్నది. నేటికిని రావి, జమ్మి, మారేడు, మణ్డి, తులసి, వేప చెట్లను భక్తితో పూజించుచున్నారు. రావి (అశ్వత్థ)చెట్టు, జమ్మి (శమి) చెట్టు ప్రాముఖ్యత వైదికోక్తము. ఒకే పాదన రావిని వేపనుబెంచి వివాహము చేయు ఆచారము వైదికవైదిక సమ్మేళనముని కొకనిదర్శనముగా చెప్పుకొనవచ్చును. సురలకు కల్పవృక్షమెట్లో నరులకు రావి, తులసి పూజనీయములు. తులసి దౌష్ఠ్యవిలువగలదియేగదా కష్టముగా భావింపనగుచున్నది. శాంతిని ప్రసాదించునదనికూడ నమ్ముదురు. కనుక దానిని పూజింతురు. ప్రతి గృహంగణమున గృహకల్పకమై కామితార్థముల నిచ్చుచున్నదనెడు విశ్వాసము పాదుకొన్నది. రామతులసి, కృష్ణతులసి, లక్ష్మీతులసి ఎంటి మరికొన్ని తులసి భేదములున్నవి.

తులసీమహాత్మ్యమును గురించి కొన్ని విశేషాంశములున్నవి. శ్రీకృష్ణ తులాభారములో నారదుని సలహాను పాటించి సత్యభామ పుణ్యకర్రమునుజేసి, నాథుని నారదునకు దానమిచ్చి, తిరిగి గ్రహింపదలంచి యాతని యెత్తు వివిధ భూషణములనుంచి తూచినగాని సరివడక పోవుటవలన రుక్మిణీ సతిని పేడుకొన్నది. ఆమెవచ్చి భక్తి పూర్వకముగా తులసీ దళమిడ కృష్ణుని యెత్తునకు సమానమైనది.

జలంధరాసురుని భార్యయగు బృంద పాతివ్రత్య మహాత్మ్యము కథమున కృష్ణుడతనిని హతమార్చలేక పోయినాడు. తుదకు తానే జలంధరాకారుడై ఆమె పాతివ్రత్యమునకు కళంక మాపాదించి వానిని హతమార్చి దేవతలకు మేలు చేసినాడు. ఆ బృంద యే తులసిగా మారినది. కృష్ణుడామెను వివాహమాడినాడు.

అమె లక్ష్మీగగూడ భావించబడినది. లక్ష్మీతులసి యను మాట వీనిని తెలుపుచున్నది. అంతటి మహాపతివ్రత యైనందుకు తులసిని ప్రియ ఆదర్శముగాగొని పూజించుట జరుగుచున్నది. తులసీ విష్ణువుల కుద్వాహము చేయు ఆచారమొకటి గలదు. విష్ణువునకు తులసిని దానము చేయుచు,, మయా సంఘిత్తాం యథా శక్త్యం కృతా మిమాం తులసీదేవీం దామోదరాయ శ్రీధరాయ వరాయ తుభ్య మహం సంప్రదదే,,¹ అని ఆ దేవుని విగ్రహ మెదుట అక్షతలను, జలమును విడువవలెను. తులసిపూజ వలన సంతానము కలుగునని, దాని మీదుగా వీచెడు గాలివలన ఆయురారోగ్యములు, పుణ్యలోకము ప్రాప్తించునని విశ్వసించెదరు. ముత్తైదువలేగాక వితంతువులుగూడ పూజించుట మరొక విశేషము.

తులసికోట (బృందావనము) గట్టి అందులో నీరుపోసి ఒక శుభముహూర్తమున తులసి మొక్కను నాటుట ఆచారము. వేకువజామునలేచి స్నానమాచరించి పూజ పూర్తియైతిరు.,,వేమూరు ఉదయమున గోమయమును గొంపోయి—ప్రేమతోతులసి ముండర అలికి—రమణీయముగా ముగ్ధులడిన రమణుల పాపములు తూలగొట్టు,, తొలుత తులసికోటచెంత గోవుపేడతో అలికి రమణీయముగా పంచపద్మములను ముగ్ధులతో చిత్రించి, వనరుగా నడచు నొక జ్యోతిని నిలిపి దానిలో నైదు వత్తులు వెలిగించి, ప్రదక్షిణముచేసి తులసికోటకు మ్రొక్కినచో తులనమ్మ ధన దాన్యసంపదలొసగి పాపములను తూలగొట్టును. పూజించునప్పుడు,,తులసి నిన్నే పూజించెద సంతతము—శ్రీతులసి నిన్నే ద్యానించెద,,నని పాడుచు అభక్తియందలి తత్త్వమును గూడ తడవుచుందురు.

,,తులసి బృందావనములో తులసి మొలచినదీ

మొదటి మంత్రము చేత మొలక పుట్టినదీ

ఆచార మనియేటి ఆకు పుట్టినదీ

యెక్కినిలుపా వలెను శుక్రవారపు లక్ష్మి,, యని వరలక్ష్మి నావాహనము గావించుదు. చెంత నిమ్మ, దానిమ్మ, అల్లనేరేడు అరటిపండ్లే గాక ,,అందముగా గవ్వాక్షరి చీర — కుందనపు పూవుల రవికె,, కట్నముగా సమర్పించుకొని దీపదూప నైవేద్యము లిడుదురు. వ్రతాంతమున ,, హారతిగొను వరలక్ష్మి— కర్పూరహారతి గొను వరలక్ష్మి—చల్లని నీచాపు లెన్నమాకు ప్రొద్దు,, అనుచు హారతి నిచ్చెదరు. పిమ్మట ముత్తైదువులకు వాయనమిచ్చుట, (వాయనము లిచ్చు కొను వద్దలివి గాధానప్త శతిలోను చూడదగును.) బాహ్మణునిచేత ఆశీస్సులందుట యొప్పును. (శ్రావణమాసములో ప్రతిదినమిట్లు వ్రతమాచరించుట జరుగును.

శుక్రవారపు లక్ష్మి వలలో — మాయింటికొస్తే వలలో

సుదతీకి తాంబూలం ,, — చూసీ నేనిత్తు ,,

శనివారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

చేదెకూ చేమంతి ,, — దండాసిగ గడుదూ ,,

ఆదివారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

ఆమే మెడనిండా ,, — గండామూ పూచూ ,,

సోమవారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

శోధించి నేనొక్క ,, — సొమ్మైనా పెడదూ ,,

మంగళవారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

మగువాకు మల్లెపూల ,, — దండా సిగ గడుదూ ,,

బుధవారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

పూజించి నేనొక్క ,, — పుస్తైనా గడుదూ ,,

బేస్తవారపు లక్ష్మి ,, — మాయింటి కొస్తే ,,

ప్రేమాతోనే బెడుదు ,, — పెద్దెల్లా సొమ్ము ,, *

శ్రావణమాసములో కొత్తగా పెండ్లియైన వధువునకు అతవారు “శ్రావణపట్టి” అను పేర సొమ్ములు వత్తములు తెచ్చుట ఆచారమై యున్నది. పెద్దెల నింక సొమ్ములు కోరుటయన్నది పైపాటలో వ్యక్తము చేయుటయినది.

ఏకాదశి వ్రతము

ప్రతి పక్షమందలి పదునొకండవ తిథిని ఏకాదశి యందురు. ఒక్కొక్క ఏకాదశి కొక పృత్యేకమైన గాథ కల్పింపబడినది. ఆకాద శుద్ధ ఏకాదశికి మార్గశిర శుద్ధ ఏకాదశికి మిక్కిలి ప్రాముఖ్యమిచ్చుట యగును. మార్గశిర శుద్ధ ఏకాదశినే వైకుంఠ ఏకాదశియని మోక్ష ఏకాదశి యని అందురు. ఆనాడు మరణించినవారు మోక్ష మందెదరని విశ్వసించుదురు.

చావుముఖమున నున్న పడతిని ఆమె భర్త, కలికి చిలుకల కొలికి పోయెదెక్కడికే—పునమైన పయనాము గట్టెదెక్కడికే,, యని అడిగినప్పుడు,, ఏమయ్యా నాసామి నన్నిపుడడిగేవు — ఏకాదశి మరణమెంత వారలకైన పుణ్యంబూ,, అని ఆమె భర్తకు సమాధానమిచ్చి,, నాకు స్వర్గము పోయెవిధ మెచ్చినాది—గోవుపెండ మీరు దెప్పించరయ్యా—గోవ శుద్ధి మీరుచేయించరయ్యా— వేదాంత బ్రాహ్మణుని పిలిపించరయ్యా — జీవ ప్రాయశ్చిత్తంబు చేయించ రయ్యా,, అని జీవప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొని,, అడిగో పూల రథము వస్తువున్నది—నేనుపోదు శ్రీకైలదేవపన్నిధికి,,* అనుచు దేహమును చాలించినది.

వ్రతాచరణమునకు వివిధాచారములు పాటించి నప్పటికిని, అన్ని తెలిసి నప్పటికిని, స్వర్గము లభింపదు. అన్ని తెలిసినోడు అమాననాడు నచ్చె— ఏమెరుగనోడు ఏకాదశినాడు నచ్చె,, నన్న సామెత దీనిని బలపరచుచున్నది. కావున పుణ్యము కట్టుకొనవలెను. ఎత్తులు జిత్తులు ఎరుగని వారెక్కువగా ఏకాదశినాడు చచ్చుటనుబట్టియే పైసామెత విచ్చియుండును. ఇట్టి పుణ్యదినమును పురస్కరించుకొనియే స్త్రీలు ఏకాదశి వ్రతము చేయుదురు. వ్రత విధానమును గూర్చిన పాటలెక్కువగా దొరకలేదు. ఈ క్రింది పాటలో వ్రత విధానమును గమనింపుడు—

,,చిత్తమ్ము ఏకాశి చిలుకు దాదోశి—మాదుమ్మ ఏకాశి మంచిదాదోశి

దక్షకుని ఏకాశి ఇంక నెల్లాయై—కాపెపుల్లలు దెచ్చి కనువారబీసి

అప్పు పెండాదెచ్చి అరుగులు అలికిగోవు పెండా దెచ్చి గోలెంలగల్పి
 ధరణీమీద సాన్ను దట్టంగచల్లి—కాళ్లుమొగము గడిగి కడవలు గడిగి
 కడవకు ఆ కాంత యేమానిమొక్కె—అష్టసంపదివృత్తి అతిభాగ్యమివ్వె
 కోటి సంపదలివ్వు కోమాండనివ్వు—ఎప్పటికి ముత్తైదతనము నాకివ్వు,,
 అని కడవకు మొక్కి సంతానమును, సంపదలను, ముఖ్యముగా ముత్తైదువ
 తనమును గోరుకొందురు. వ్రత విధానము లన్నిటిలోను సాధారణముగా శక్తి
 లోపమైనను భక్తిలోపము కారాదు. కథలోపమేయైనను వ్రతలోపము కారాదు.
 ఈ మాత్రము నియమము పాటించిన ఫలితము దక్కను. ఇట్టి నియమము ల
 లోను భక్తి యనుమతిని గ్రహించి శ్రీ వ్రతాదులు నిర్వహింపవలెను. ఏ శ్రీ
 తన భర్త జీవించియుండగ కుశ్రూషగావింపక నోమలు ఉపవాసములు చేయునో
 అమె తన భర్త ఆయువును హరించును. నరకము పొందును1. అట్లే భర్త
 యనుమతిని పొందకయే వ్రతాదుల నాచరించినచో, ఆ చేసినదంతయు రాక్షసులకే
 చెందును2. కాని, వ్రతమనగా సత్యనిష్ఠయేగాని కేవలమాచార వ్యవహారములను
 జూపుట కానేరదు. మానవులు వ్రతము వలన బీజిబద్ధులై, తద్వారా సత్యవ్రతులై
 తుదకు మోక్షము వడయుట ఆరుగవలెను3.

గౌరమ్మ నోము:-

శ్రీలు గౌరమ్మ సుద్దేశించి చేయు నోములే ఎక్కువ. సుమారేబడికి పైన
 గలవు. అవి వీరకై ఎ సంప్రదాయమున రూపొందినవి. వ్రతములు నోములు

1. పరాశరస్మృతి:- పాయశ్చిత్త కాండము—శ్లో. 17

2. ,, ,, ,, ,, 18

3. వ్రతేన బీజమాప్నోతి బీజయాప్నోతి దక్షిణాం

దక్షిణా శ్రద్ధామాప్నోతి శ్రద్ధయా సత్యమావ్యతే-

—యజుర్వేదము:- 19-30

అన్నియు శైవ వైష్ణవ మతవ్యాప్తి దృష్ట్యా కల్పింపబడి యుండినట్లే. అట్టి ప్రతాదుల కొక్కొక్క కథకూడ కల్పింపబడినది. శైవ వైష్ణవ మతజ్ఞాన భరితముగా వైదిక కర్మలడుగంటినవి. నోము అనగా యజ్ఞము అని ఒక అర్థము కూడగలదు. అయినప్పటికిని, యజ్ఞమునకును నేటి నోములకును పోల్చుకొనలేని వ్యత్యాసము కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించును.

శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, కార్తిక మాస మాసములలో గౌరవ్య నోము లెన్నియో ఎచ్చును. శ్రావణ మాసములోని ప్రతి పుంగళవారము గౌరవ్యనోము నోముదురు దానిని శ్రావణ పుంగళవారము నోము అందురు. ఈ నోము యొక్క మహిమను దెలుపు కథ యొకటి నవిస్తరముగా శ్రావణ పుంగళవారము పాటలో నిట్లు వివరింపబడియున్నది.

ఒకా నొకరాజు సంతాన విరహితుడై యుండ నతనికిహవరముల నిత్త మనుచు వరమేళ్ళరుడు, బలింగము తానొక్క జంగమాకారుడై - గురుభర్త మొరాండమనుచు, ఎచ్చెను. అప్పుడా రాజు భార్య మేడమీది నుండి బంగారు వల్లెరములో ఖిజ్జమిడుకొని యెయ్యారముగా నడచిరాగ, చూచి నిలువక వరమ శివుడు తిరిగి పోయెను. అందులకు చోద్యమంది మరునాడామె, ముందుముందే కాచి యుండగా ఎప్పటి పలె శివుడువచ్చి మరలి పోనున్న ఆతని పదమంటి కారణమడిగెను. బ్రతర్ప పాత్రులు లేని మీచేత ఖిజ్జం హరహర అంటరా, దని శివుడు పలుకగా నారాజు దంపతులతో సాష్టాంగ దండమిడి సంతాన మర్జించిరి. పరమ శివుని గూర్చి తపస్సుచేసిన ఆది సిద్ధించునని చెప్పి శివుడు వెళ్ళిపోయిన వెనుక వారు రాజ్యము గీజ్యము విడిచి తపమాచరించిరి. శివుడు ప్రత్యక్షమై పరమీయగా పుత్రుని గోరుకొని అచరకాలములోనే కొడుకును బడసిరి. వానికి

నారాయణుడని పేరీడిరి. వాడు పెరిగి పెద్దవాడైన తదుపరి రాజతనిని దోడ్కొని కాశీపట్టణమునకు పృయాణమైపోవుచు దారిలో నొక పట్టణములోని పూదోటలో నిలిచెను. ఆరోజు శ్రావణ మంగళవారము కనుక ఆదేశపు రాజమారి సత్యవతీదేవి శ్రావణ మంగళ గౌరిని పూజింప చెలికత్తైలతోగూడి ఆ తోటలో పూలు గోయవచ్చి రాకొమరుని గాంచెను. తత్ఫలితముగా వారికి వివాహము గావింపబడినది. తర్వాత శోభన మేర్పాటు చేయబడ,, తూగుటయ్యాలపై దంపతూలిద్దరూ—శయించి నిద్రలు చేయగానె,, వరుని ప్రాణమువీయ కాలసర్పము వచ్చెను. అంత మంగళగౌరి సత్యవతీదేవికి స్వప్నమున కనిపించి విషయమును దెల్పగా నామె మేల్కొని దిగ్గున లేచి చూచి నవ్వుచు స్వర్ణకలశమును దెచ్చి యుంచెను. సర్పమందుబోయి పరుండగా ముత్యాల రవికతో మూత గట్టి ప్రదక్షిణము చేసి తిరిగి పరుండెను. ఉదయమున ఆమె భర్త నిద్రనుండి లేచి చెప్పకయే తండ్రిని కలిసికొని కాశికిబోయెను. సత్యవతీదేవి తండ్రి మరొక వరునకిచ్చి పెండ్లి చేసెదనని యతని దోడుకొనిరాగ, ఆమె తృణీకరించి మంగళగౌరి నోముపట్టి కాలయాపన చేయదొడగెను. ఈ లోపున నారాయణుడు తండ్రితో కాశిని దర్శించుకొని తిరిగి సత్యవతీదేవి పురమునకు వచ్చెను. కాలసర్పము బారినుండి తన్నుకాపాడుకొనిన వృత్తాంతమును నివేదించుకొనెను. అప్పుడాయరువురికి మహావైభవమున పెండ్లి చేసిరి. సత్యవతి భర్త వెంట అత్తగారింటికిబోయెను. తన కుమారుని ప్రాణము కాపాడిన కోడలి పాతివ్రత్యమునకు పరమానందమంది అత్త,, ఏమి నోము నోచితే వ్రతము చేసితి—పుత్రబిక్షంబెద్దె పుణ్యకాలి,, అని యడుగ,, సత్యము తప్పక మాంగల్యములుగదా—మంగళగౌరిని పూజించితే,, యని కోడలు చెప్పెను. అట్లు మంగళగౌరిని పూజించువారికి సకల సౌభాగ్యములు చేకూరును. స్త్రీకి బదువతనము ముఖ్యము కనుక,, చాలు బదువతనము సంతానబలము —కోటి బదోతనము కొమారుల బలము,,

అని కోరు కొనుట జరుగును. ఇట్లు కోరుట స్మృత్యుక్త మైనది! గౌరవ్యుల యంతటి ఐదువ తనమర్థించుట యన్నది గౌరీ నోముల ప్రత్యేకత. మంగళ గౌరిని ఐదు సంవత్సరములదాక నోముకొందురు. షోడశోపచారములు చేయుచు ఆమెను మారేడు దళములతోడను పువ్వులతోడను అర్చించుచు కాంతలు —

ఒక్కొక్క ముత్రెంనేన్నోమినాను

ఒక్కొక్కముత్రెం పేరు నేన్నోమినాను

గంగాల ఘన పత్ర లింగాన అచ్చంతలు

ఎంపల్ల బంగారు నేన్నోమినాను

ఎర్ర కుచ్చుల దండ నేన్నోమినాను

మాపటివి భోజనాలూ గౌరమ్మా

పొద్దుటివి రాజనాలు గౌరమ్మా,, * అనుచు పాడుచు నైవేద్యమిడుదురు. „సావిత్రి గౌరి దేవమ్మ తల్లి నీ దండన మాకు ఎల్లప్పుడు కావాలి,, అని మ్రొక్కుదురు.

చిక్కుళ్ళ గౌరినోము:-

మామ పౌర్ణమిలో వచ్చు రథన స్తమి మొదలుకొని సంవత్సర కాలము చిక్కుళ్ళ గౌరినోము నోచెదరు. నోముకొనునప్పుడు—

„ఎత్తుకొన్న బిడ్డా ఎడబాయకుండా — చంకన బిడ్డా నడలాకుండా

ఎక్కువ బిడ్డా పాయాకుండా — కంటి కాటుక కర గాకుండా

చేలి గాజులు చెరగాకుండా — కాలి మెచ్చెలు కడలాకుండా

కట్టిన బట్టా తొలగాకుండా — తొడిగిన రవికా మాయాకుండా

వెంట పురుషుడు విడువాకుండా — చిక్కుళ్ళ గౌరిదేవి నాతల్లి

వెండి చిక్కుళ్లు భమిడి (పైడి) చిక్కుళ్లు వంచి పెడుతా,, ననుచు

అక్షతలు వైచి మ్రొక్కి, వెండితో గాని, పైడితోగాని చిక్కుడు పువ్వులు చేయించి తాంబూలముతో ముత్తైదువలను సత్కరించెదరు. అట్లు చేసిన వారికి సంతానము వర్ధిల్లును. ముత్తైదువతనము నిలుచును. ఆయురారోగ్యములు కలుగును గౌరవము నోము కథలు వినుటతో నెట్టి లాభమున్నదో విసక పోయిన నెట్టి కీడు కలుగునో ఈ పాటను పరికింప వచ్చును.

శ్రీ గౌరీదేవమ్మ నారాయణో — నోములే నోమాము నారాయణో

ఏడు కొండలవాడు ,, యేదములే చదువంగ ,,

ఏడుగురు కన్యలు ,, యేటి నీళ్లకే బోయిరి ,,

ఆ యేడు గురిలో నొక కన్య నిలిచి ఆ కథనంతయు అరికింతమన్నది. మరొకతి పోవుచు విందమన్నది. ఇంకొకతి ఆ కథ వినుటవలన ఫలమేమి యని ప్రశ్నించినది. మురి యింకొకతి వినక పెడచెవిన బెట్టినది. అప్పుడా యేడుగురి కన్యలను యముడు తోలుకొనిపోయి, నిలచి అరికింతమన్న దానికి నిలుపుటద్దములను, పోవుచు విందమన్న దానికి పూలదండలను యిచ్చెనట. నిర్లక్ష్యము చేసిన మిగత వారికి సంతెలలు వైచెనట. ఇట్లుగాక, గౌరి నోము కథలు ,, బాలలు పాడితే భాస్కరములు గల్గు, వయసోల్ల పాడితే వైభోగములు కలుగు, ముసలోల్ల పాడితే మోక్షంబు కలుగును.

సంసార బంధములో జిక్కి యిడుమలు గుడుమలు యన్నది ప్రతములు నోములు చేయక పోవుట వలననే యగును. నోముటలో గూడ లోపమున్న ఫలితము సున్న. ఏకొక నోముల ఫలమో ఈయాపద, లని వనితలు భావించుట సామాన్యము. తన మీద భర్తకు దయలేకున్నను ,, పురుషునికి దయలేక పూజ లిట్లుండె,, నను కొనును భార్య. ఇట్లే తన్ను దుష్కరింతుడు సేకొన నొల్లక బొమ్మనినప్పుడు శకుంతల —

,, తదయక పుట్టినాడ తల్లిచే దండ్రీచే విడువ..

బడితినిప్పుడు పతిచేతను విడువ బడియెదనొక్కొ

నుడువులుజేయు నింకేల యిప్పటి నోములు దొల్లి

కడగి నోచితిని గాకేమి యనుచును గంచె డెందమున,, 1

ప్రవరుడు దయా విహీనుడై తన్ను ద్రోచిపోవగా వరూధినియు , ఈకొలు నోములు నోచినట్టి నేనెక్కడ,, అని కుందినది.

బొడ్డెమ్మ

తెలుగు సీమలో వినాయక చవితినాడు లేదా భాద్రపద బహుళ పంచమి నాడు కన్యలందరు కమ్మరి మన్నుదెచ్చి చెక్కి పలకమీద అయిదంతస్తుల బొడ్డెమ్మను రూపొందించి, పసుపు కుంకుమ బొట్టుపెట్టి, తరుల పాకున పెనుపు ముద్దనుంచి దానిని శిఖర భాగములో నిలిపి గౌరవముగా భావింతురు. కొన్నిచోట్ల బొడ్డెమ్మల మీద కలశమును, ఆ కలశముపై నొక క్రొత్త రవికె బట్టను పెట్టుట యును గలదు. సాయం సమయమున ఇంటి ముంగిట గాని లేదా వాడలో నొక చోటగాని అలికి రంగురంగుల ముగ్గులిడి బొడ్డెమ్మలను నిలిపి, పసుపు కుంకుమ పూలు చల్లి కన్యలు దాని చుట్టు గుండ్రముగ తిరుగుచు చేతులు తట్టుచు పాటలు పాడుచుందురు. బొడ్డెమ్మ గౌరవ్యమే, తగిన పనుడు లభించవలెనని గౌరవము గూర్చి పాడుచు ముప్పుపడుదాక అడుకొని, తెచ్చిన పప్పు ఫలహారములను పంచిపెట్టి బొడ్డెమ్మల నిండ్లకుకొనిపోయి దాచుకొందురు. తొమ్మిదవనాడు మరల బొడ్డెమ్మలను పూజించి, నిత్యము జాలికలు బియ్యము దెచ్చి కలశములో బోసినవి ,బెల్లబువ్వ, పండి ప్రసాదముచేసి పంచిపెట్టుదురు. తర్వాత పాటలు పాడుచు బొడ్డెమ్మలనొక బావి లేక చెరువు చెంతకు తీసికొనిపోయి—

“ బొడ్డెమ్మ బొడ్డెమ్మ బిడ్డలెందారే - బావిల పడ్డ వారికి బారిద్దరమ్మా

చెల్లపడ్డవారికి చెరిద్దరమ్మా - కుంట పడ్డావారికి కోరిద్దరమ్మా

నిద్రపో బొడ్డెమ్మ నిద్రపోవమ్మా—నిద్రపో నూరేండ్లు నీకు వెయ్యేండ్లు,, అనుచు నీట జారవిడచి తిరిగి యిండ్లకు వత్తురు. బొడ్డు + అమ్మ = బొడ్డెమ్మ

కావచ్చును. సంతానార్థమై బొడ్డెమ్మ నాడుదురని పై పాటవలన ధ్వనితము. రాయలసీమలో గూడ నీయాట కనిపించును. సాగరసీమలో గన్పించదు.

బ్రతుకమ్మ:-

చల్లని బ్రతుకనిచ్చు తల్లిగా గౌరమ్మను బ్రతుకమ్మ(బ్రతుకు + అమ్మ) అను పేరున తెలుగు సీమలో సంతటను మహిళలు వై భవోపేతముగా పూజించి పండుగ జరుపు కొందురు. అన్ని నోములకన్న బ్రతుకమ్మ నోము గొప్ప పర్యదినముగా పరిగణింప బడుచున్నది. తమ కున్న క్రొత్త వస్త్రములు, సొమ్ములు ధరించి,, బాటలు వృద్ధులు పౌడ్రాంగనలు కన్యప్రాయంపు కాంత,, రెల్లరు ఆశ్వయుజ శుద్ధ పాడ్యమి మొదలుకొని దశమి(కొన్నిచోట్ల నవమి)వరకు బ్రతుకమ్మ రూపమున గౌరమ్మను గొలుతురు. అవి విజయ దశమి దినములు. వల్లెలుఞ్చాహమున మునిగి తేలుచుండును. వల్లెరములలో తంగేడు, కిట్ల, గునుగు, గన్నేరు గోరెంక వంటి పూవులతో పేర్చి పైభాగమున వసుపు ముద్ద తో చేసిన గౌరమ్మ నుంచుదురు. బ్రతుకమ్మను పేర్చుటలో నొకరినిమించి మరియొకరు ఎత్తుగా నేర్చుగా పేర్చుకొని ప్రజలంత గుమిగూడగల చోట చేర్చుదురు. ఒకరు చక్కగా గాత్రమును విప్పి పాటలు చెప్పచుండ మిగత వారందరందుకొని గుండ్రముగా తిరుగుచు చేతులు తట్టుచు పాడుచుండురు. ఈ సందర్భమున గౌరమ్మ దిగివచ్చినట్లుండును. ఆడవారి ముఖమున నిత్య కల్యాణ మలరియుండును. చూచువారి యానందిమున గౌరమ్మ లాస్యము చేసినట్లుండును. పొచ్చిన కాలమందున్న గొండ్లియాట విధానమే బ్రతుకమ్మ బొడ్డెమ్మ ఆటలని భావించుచున్నారు. 1

బ్రతుకమ్మ పాటల్లో,, శ్రీరామ జేరామా వలలో - శ్రీసీతారామా,, వంటివి రామాయణ సంబంధముగను,, బాజార్ప కృష్ణయ్య వలలో - బలితూ

లాడంగా వలలో - బంతివోయి గొల్లదాన వలలో - పరపిట నిలచే వలలో; పంటవిభాగవత సుబంధముగను శుశల్లలికి ముగ్ధెట్టివలలో - ఇంటి - సుంహారి వలలో - ఈ యింటి సుంహారి వలలో - ఎరడూపోయింటి వలలో; - పంటిన్ని నిత్య జీవితసంబరధముగేను; ఇంకను భారతాదుల పరమగను పాడుకొనుట జరుగును. శ్రీలక్ష్మి - సేమహిమలూ గౌరమ్మా - చిత్రమై తోచునమ్మా; అని పాడుకొనుటలో లక్ష్మియేగారి; గౌరియేలక్ష్మి; పల్లెములలోనింత చక్కని అదర్శముండుట అదే వారి నిర్మలమైన నిరాడంబరమైన, జీవితమునకు ప్రత్యేక్ష సాక్ష్యము. ఉయ్యాల, వలలో, చందమ్మా, గౌరమ్మా - పంటి పదములలో నేదేని యొకటి పాటలలోని ప్రతిపాదమునకు పట్లవిగా వచ్చును.

అక్షరములలోని పదవ వానిని గ్రామమునకు చేరువలో నుండెడు కంటలోగాని, చెఱుపులోగాని జారవిధులము -

ఒక్కొక్క అచ్చంతలే గౌరమ్మా - ఒక్కొక్క మల్లెపూలూ గౌరమ్మా చిన్న చిట్టి - వత్తులూ - సన్నసి బీజాలనూ - నీలాటి జలధి వద్దా - నీనోము నీకుత్తెల్లే - నీనోము ఫలము జెప్పె - బాల్సిన పెండ్లాడవే - అనుచు పాడుచు నీటి అలలపై శేలియాడింతురు. పిమ్మట ప్రసాదమ్మును అకు పోకలను పరస్పరమండించుకొని పాటలు పాడుచు నిండ్లకు తిరిగివత్తురు. పెద్దల పాటములకు మ్రొక్కి బీజవలదెదెదరు. వివాహము శాశించి శిష్యులు బ్రతుకమ్ము పూజింతురని ప్రేసాటవతన తెలియుచున్నది. ఇంతేగాక, బాలికలు మొదలుకొని పృథ్విగనలవర కీయాటనాడుదురు. విజయదశమికి ముందు రేజున (కొన్నిచోట్ల తర్వాతి రేజున) ఆడెడు బ్రతుకమ్మును "చద్దల బ్రతుకమ్ము" (పద్దలబ్రతుకమ్ము) అందురు. అలాడు చద్దలు ఫలహారముగా దెచ్చి పంచుకొనుట వలెన నది చద్దల బ్రతుకమ్మయినది. నేటికిని కోమట్లు పెరుగు చద్దలు పంచుకొనుచుండురు. కొత్తగా వండిన పాలసజ్జలను ప్రసాదమ్ముగా పంచుకొనుటవలన నద్దల (సజ్జల)

బ్రతుకమ్మ యనబడుచున్నది. ఇది రైతు కుటుంబినులు చేసేడివారు. ఆ తర్వాత మూడవనాటి రాత్రి స్త్రీలు వరుని పక్షముగా వధువు పక్షముగా రెండు జట్లు ఏర్పడి వేరు వేరు చోట్ల బ్రతుకమ్మలకు మారుగా మంగళహారతులు ముట్టించి బ్రతుకమ్మ ఆటవలెనే ఆడుచు పాడుచు కొంతసేపటికి అందరొక్క చోట కలిసికొని పరస్పరము బుక్క గులాలు చల్లుకొందురు. దీనిని ఎదురుకోళ్లు అందురు. ఈ పండుగ సందర్భములో గన్నట్టు సామాజిక చైతన్యము మరే యితర వ్యత్యాసాలలో గన్నట్టుదు. కళాత్మకమైన సమాజ పూజా విధానముతో గూడి ఖక్తి మరియు వినోదమిళితమై యొప్పును. వర్ష శరదృతువుల సంది కాలమున నిట్టి పూజా విధానములు ఋతులక్ష్మిని ఆరాధించి నట్లుండును. పండుగలు ప్రతములు మున్నగునవి ఋతువుల క్రమమునుబట్టి రూపొందినవియే.

గ్రామ దేవతలు

వైదిక పౌరాణిక సంబంధమైన దేవత లెందరున్నను వల్లెలలో పోచమ్మ, మైసమ్మ, ఎల్లమ్మ, ఈదమ్మ, గెల్లలమ్మ, ఈరనాగమ్మ, బాలమ్మ, పోలేరమ్మ, అంకాలమ్మ, అద్దంకమ్మ, ముత్యాలమ్మ, గోగులమ్మ, పసుపులమ్మ నూకాలమ్మ, పెద్దమ్మ, చిన్నమ్మ, పంటలమ్మ, చల్లలమ్మ, సవారమ్మ (సరోజనమ్మ) వంటి గ్రామదేవతలు వెలసి యున్నారు. వారికి కేవలము పల్లీయుల జీవితము తోడను తద్వారావరణము తోడను మాత్రమే సంబంధ మున్నది. అందువలన వివిధ ప్రాంతములలో వివిధములైన గ్రామదేవతలు గన్నట్టుచుందురు. అవి పల్లీయుల భక్తికి ప్రత్యేకమైన రూపకల్పనలు. గ్రామ దేవతారాధన మాతృస్వామికమునకు చెందినదనిచెప్పుదురు. అందుకే కాబోలు గ్రామదేవతలలో నొండు రెండు తప్ప అన్నియు స్త్రీ మూర్తులే. ప్రతియారి వెలువల చేరువలోనున్న చెట్టు క్రిందనో చెఱువు కట్ట మీదనో వానికి గుళ్లు ఏర్పరుపబడి యుండును. ఇట్లేర్పడుటకు గల మూలహేతువులు గొన్ని

యున్నవి. ఇట గుడి యనగ పెద్ద నిర్మాణముకాదు. కేవలము నాలుగు బండ చెక్కలతో రూపొందించుట యని అర్థము. అట్లే దేవతా పృథిమ యన్నను పసుపు కుంకుమ బొట్లు దిద్దిన చిన్నరాయి మాత్రమే. (కొన్ని ప్రాంతములలో పెద్ద గుళ్లు, ప్రతిమలు గూడ నిర్మితమై కన్పించును). తెలుగు దేశమంతట,, చిన్న చిన్న రాళ్ళు చిల్లర దేవుళ్లే,, కాని, ప్రత్యేకమైన ఆకారములు గలవి అరుదు. తొలుదొలుత ఆరంభదశలో బలి ఇచ్చుట కొక పృత్యేక స్థలము నెన్నుకొనుట జరిగినదని, కాలక్రమమున ఆస్థలమును గుర్తించుటకు కొన్ని రాళ్లుగాని రాతిస్థంభములుగాని, యుంచుట యొప్పినదని తదుపరి ఆరాళ్లే దేవతావ్రతిషలుగ పరిగణింపబడి పూజాదికముల నందుకొనుట ఆచారమైనదందురు. గ్రామములకు సంభవించు గొప్ప అంటువ్యాధులకు, కరువుకాటకములకు అవియే రక్షకములు. పృథిబాధకవియే శరణ్యములు. తలంపునను కలవరింపునను వాని శక్తియే పొడగట్టును. వాని పూజావిధానములో వ్యత్యాసమంతగా గన్పట్టదు. గ్రామదేవత లాపేకింపగా పూని సిగమూగువారు ఒకరిద్దరు స్త్రీలు గాని పురుషులు గాని (ఎక్కడగ స్త్రీలు) పృథియూర నుందురు. సాధారణముగా గ్రామదేవతోత్సవములలో దేవత పూనగా వారు వేపమండలుబట్టి సిగమూగుచు కేకలిడుచు

1. The tree was the only known house for the primitive man. it was the tree that sheltered him from sun and rain. so man gave his first house to his God as well. To begin with, no object was placed under the tree to represent the diety, for the tree it self was regarded as huge natural temple in which the spirit dwelt in suffusion. Latter on, a time advanced, it was thought necessary to keep some image under the tree to evoke the reverence of all strangers and passers by.

-Tree Worship and Ophiltatry- P.5.

2. R.R.H. White head- The Village Gods of South India:-

[2nd Ed-revised] P. 149.

గొట్టెక్కి నిన్ను దలచూ కట్ట మైనమ్మా - పోత నిన్నుదలచూ పోతలింగామా -
 ఊరెల్లి నిన్ను దలచూ - పూర పోశమ్మా - ఏడుకోట్ల దేవతల దలచునా - శివుడ
 నిన్ను దలచునా - ..... ఉన్నదన్నట్లు సెపుకా వినరే మీరు -
 నేను మీకండ్రకు కనసురానా - నా అగ్గిలంమీద గుగ్గిలం వేసినారా - నల్ల మ్యాలతోనా -
 శావ నేసినట్లయితే - మీ ఇంటి ఇల్లారులు ముక్కొంచ కుండ వుంటారే ,*
 అనుటయేగాక, గగనమైన భాగోతం గట్టిగా కట్టించునదీనై వేద్యాలు ముప్పుట
 బెట్టించు - ముంగిట దివ్యెలు ముచ్చటగ పెలిగించు - పండిల్లో బాజాలు బాగుగా
 వాయింపు - వేపాకామృతతో వెనుబోతు పూజించు - పసుపు కుంకుమలతోటి
 నడగేమో పెట్టింపు - గడప గడపలో నాకు గంటాలు మొక్కులు - బొండాపు
 కాయాలు పండిగల పారాటి దండిగా పెట్టించు, మనుచు గ్రామదేవతలకు
 కావలసినవి అడుగుచుందురు. అరుదుగా నరబలి కోరుటయును జరుగును.
 దానికి తోడుగా నీసందర్భమున కల్లు సాకపోయుట, బలులిచ్చుట తప్పెటలు
 కొమ్ములు మ్రోయించుట భయానకతర లీల యొప్పును. గ్రామదేవత పూజలో
 శారేయ సంప్రదాయ లక్షణములున్నవి. ఉత్సవములలో అన్ని కలములవారు
 పొల్గని మ్రొక్కులు చెల్లించుకొనుట పరిపాటి. తెలుగునీరులో గ్రామదేవతల
 పేర్లు పెట్టుకొనువారెక్కువ. ఆయా దేవతల కరుణాకటాక్షముల మీద ఆధారపడి
 ఆ పేర్లు పెట్టుకొందురు. ఏదేని ఒట్టు తినవలసి వచ్చినప్పుడు ఆ దేవతల మీదనే
 ఒట్టు తిందురు. దేవతోత్సవములందలి ఆచారాలు జానపదరీతులే. అవి వారి
 జీవితమునందల్లుకొని యుండును. అట్టి గ్రామదేవతలలో ప్రాధాన్యము గల
 కొందరినిట పరిశీలింతము.

పోశమ్మ:- పోశమ్మ (పోశమ్మ + అమ్మ = పోశమ్మ - పోశమ్మ - పోశమ్మ) ను

అమ్మకారు, అమ్మతల్లి, అటపాటలమ్మ, తట్టతల్లి అనికూడ పిలుచురు. ఆమె
 స్నోటకమును భయంకరమైన అంటువ్యాధి కధిదేవత. స్నోటకము సోకినప్పుడు

పోశమ్మ పోసింది, అమ్మవారయ్యింది, ఆటపాటలమ్మ పెచ్చింది, తట్టతల్లి అయ్యింది అని పల్లీయులు వ్యవహరించుకొందురు. స్పోటకముచేత పెద్ద ప్రణామ లేర్పడినచో,, బొగ్గలమ్మ పోసింది,, అని కూడ అందురు. ఇప్పటికిని ఎవరిపైన నైనను కోపముపెచ్చినప్పుడు స్త్రీలు “బొగ్గలమ్మపొయ్యా” అని తిట్టుచుందురు. ఉత్తర భారతములో పోశమ్మ ‘శితలా’ అనుపేర బరగుచున్నది. స్పోటకము ఎలన శరీరమంతట ప్రణామలేర్పడును. వానిచేత ఆకారమంత వికారమగు చుండును. అవి తీవ్రస్థాయిని చేరుకొన్నప్పుడు పాంజాపాయము కూడ సంభవించును. వ్యాధిగ్రస్తుల కి తరములైన ఔషధములిచ్చినచో అది మరింత తీవ్రమగునని విశ్వాసము చేత ఆతల్లికి మ్రొక్కి తగిన ఆరగింపులు పెట్టు చుందురు. ఒక్కొక్కమారా వ్యాధి గ్రామమంతటనేగాక చుట్టూముట్టు గ్రామములకు సహితము వేగముగా వ్యాపించును. దానివలన గ్రామములట్టుడికి పోవు చుండుటవలన పల్లీయులు స్పోటకవ్యాధి సోకక పూర్వమే పోశమ్మను తగిన విధముగా పూజించి శాంతింప జేయుదురు.

పోశమ్మ తల్లీ చో పోశమ్మ తల్లీ —చుమ్మ

పోడించి రచ్చించు ,,

గండ బీపంబులు ,, —నీకు

నిండుగా దోనాలు ,,

పువ్వుల దాండా ,, —నీకు

పెద్దపాలు కల్లుబెల్లపుసాక ,, —నీకు

మ్యాకపోతుల చెచ్చి ,, —నీకు

హారాలు చెట్టెము ,,

కుంకుమ పసుపులు ,, —నీకు

ఎంతో ఆనందమమ్మా ,,

పూరంత కాపాడె ,, —నీవు

చల్లని తల్లి వమ్మ ,,

కొత్త బట్టలు నీకు ,, —నీకు

ఒడిబియ్య మమ్మ ,,

పోశమ్మ తల్లీ బో పోశమ్మ తల్లీ —నీకు

పదిపేల దండాలు పోశమ్మ తల్లీ *

ఇంటింట కొత్త కుండలకు పైభాగమున నున్న ముపూసి పసుపు కుంకుమబొట్లు అలంకరించి అందులో, బెల్ల బువ్వ, తగిన నెయ్యి పప్పు నైవేద్యముగా నిడుకొని తలలపై మోసికొని ఊరేగుచు పోశమ్మ గుడి చెంతకు పోవుదురు. వానిని బోనము (బోనాలు) అందురు. ఊరేగింపులో సన్నాయి మోతలు తప్పెట దరువులు, చుతనంబంధగానములు అతిప్రాచీనకాలము నుండి కనిపించుచున్నవి. అట్టివి గ్రామదేవతోత్సవములలో నేటికీ మిగిలియున్నవి. ప్రతి యేడు పోశమ్మకు బోనాలు చేయుటను 'బోనాల పండుగ' 'పోశమ్మ పండుగ' అందురు. బోనాల వెంబడి గండదీపములను, మొలకతోట్లనుగూడ తీసికొనిపోయి పూజగానింతురు. పోశమ్మ గుడికి పూలదండలుగట్టి బోనాలు అర్పించి గుగ్గిలము పొగపేసి గుడిముందర పెరుగు పాలతోగాని, కల్లతోగాని, బెల్లపు పానకముతోగాని సాక (చారక) పోయుదురు. పిడికెడు బియ్యమును ఒడిబియ్యముగా నిడి కొత్త బట్టలను కట్టుములుగా అందించి, పసుపు కుంకుమలు చల్లి, కోళ్లను మేకపోతులను బలియిచ్చి వాని తలలను కాళ్లను గుడిముందరి చెట్టుకొమ్మలకు ప్రేలాడగట్టి వంగిదండములు బెట్టుదురు. ఇట్టి ఆచారములు దక్షిణ భారతదేశ మందంతటను నించుమించు గలవు. గ్రామదేవతలకు పూజలు జరుపుటలో కుమ్మరి, చాకలి, బైండ్లు (బవనీలు) పూజారులుగా పనిచేయుట సంప్రదాయముగా వచ్చుచున్నది. కాని షహీషమును బలి ఇచ్చునప్పుడా కార్యమును బవనీలే నెరవేర్చుదురు. కోళ్లను మేకలను మాత్రము చాకలివారు గుడిముందర కోయుదురు. గ్రామదేవతోత్సవములలోనేగాక, పండుగలలోను వివాహాదులలోను ఆబాలగోపాలము కులమత వివక్షతలేకుండ వ్యక్తిగతమైన అంతస్తుభేదములను ఈర్ష్యాద్వేషములను మరచిపోయి కలిసిమెలిసి పాల్గొనుటచేత సౌభ్రాతృత్వము,

సామాజికశక్తి, సంప్రదాయము, సంస్కృతి అలవడుచున్నవి. పోశమ్మకు పసిబాలలమీద యెప్పుడు కన్ను గాబోలు తరచు వారికి స్ఫోటక వ్యాధి సోకు చుండును. „ఇది యెవ్వారి మాయగాదు పోశవ్వ తల్లిదే,, అని తక్షణమే తెలిసి కొని కలుసాకబోయుట, కూతకుపెచ్చిన కోడిపుంజును బలియిచ్చుట గావించురు. ఒకవేళ వ్యాధి „నల్లంగవడితె నల్లనల్ల సాక1 బెట్టుదు,,రు. ఇరుగు పొరుగు ఇండ్లలో నీవ్యాధి కనిపించగనే మిగతవారు „నాపిల్లలు నాకు మంచిగా పుంజే- ఇష్టాన్ని పెట్టుతానుతల్లీ,, అని మ్రొక్కుకొందురు. వారమున కొకమారు ఇంటికి ఎచ్చెడు కుమ్మరికి తగిన సాహిత్యము (నైవేద్యమునకు తగిన వస్తువులు)నిచ్చి ఆమెకు నైవేద్యము పెట్టించురు. అత్తవారింటికి వెళ్ళు వనితలు బండి యెక్కు నప్పుడు పోశమ్మ తల్లికి సాక పోయించుదని పైసలిచ్చి కదలెదరు. సాక పోయుటను గూర్చి కొఱివి గోపరాజు కూడ తడవినాడు?.

పోశమ్మ జన్మప్రత్యంతమును గూర్చి ఈ క్రింది పాటను పరిశీలింప దగును.

శివలోక పట్నాన ఉయ్యాలో — తండ్రి శీపూడమ్మ ఉయ్యాలో

తండ్రి శీపూ ,, — తల్లి పార్వదేవి ,,

పార్వతీ దేవికీ సంతాన మేడుగురు

ఏడుగురి ఎనుకనూ ,, - ఏ సోద్యమే లేదు ,,

రాయి నెట్లకు రెండు ,, - బీపాలు ముట్టించి ,,

రాజ్యాలేటి ,, - తండ్రి శీపూడమ్మ ,,

మర్రి చెట్లకు రెండు ,, - బీపాలు ముట్టించి ,,

మాలోక మేలేటి ,, - తండ్రి శీపూడమ్మ ,,

1. చల్లని సాక, పెరుగు సాక.

2. సింహాసన ద్వారాతింకిక:-ప్రథమభాగము. ఆ.4. పద్య.259

ఏడుగురు బిడ్డలూ ఉయ్యాలలో — సంతాన ముండబీ ఉయ్యాలలో

ఏడుగురి ఎనుకనూ ,, — ఏ సోద్యమే లేదు ,,

కడ్పులా పోకమ్మ ,, — జన్మించినాదమ్మ ,,

కడ్పులా పోకమ్మ ,, — జన్మించినంకనూ ,,

వాగులూ దాటంగ ,, — వాకరింతాలాయె ,,

కాల్వలూ దాటంగ ,, — కడ్పులా ఏర్పాడె ,,

మూడేసి నేలలు ,, — ముద్ద లేయాపాడె ,,

నల్లేసి నేలలు ,, — నవ్వసందామాయె ,,

ఐదేసి నేలలు ,, — అవునులే పోసె ,,

ఏడేసి నేలలు ,, — ఏర్పాడె పిండమూ ,,

తొమ్మిదేసి నేలలు ,, — తొలుకాడె పిండమూ ,,

మూడేసి నేలలు ,, — ముల్క పండ్లడిగెనే ,,

నల్లేసి నేలలు ,, నారింజ పండ్లడిగె ,,

ఐదేసి నేలలు ,, — అరటి పండ్లడిగెనే ,,

ఏడేసి నేలలు ,, — ఎల్క పండ్లడిగెనే ,,

తొమ్మిదేసి నేలలు ,, దోస పండ్లడిగెనే ,,

నందిమీద శివుడు ,, సాల పడ్డాడమ్మ ,,

పట్టిరి నందినీ ,, పగ్గాల తోడమా ,,

కట్టిరి నందినీ ,, గాజు తంబాలకే ,,

ఏపిరి నందినీ ,, ఏయిసొప్పాకట్టా ,,

వాచ్చేటి నందికీ ,, — ఏమి వందనాలు ,,

ఎర్రన్ని డెక్కలకు ,, — ఎయ్యి వందనాలు ,,

నల్లన్ని డెక్కలకు ,, — నాడె వందనాలు ,,

వచ్చన్ని డెక్కలకు ,, — వగిడి వందనాలు ,,

తండ్రి శివుడమ్మ — తల్లి పార్వదేవి ,,

ఏడ్గురు సంతానం	ఉయ్యాలో	— ఆమె కయినంక ఉయ్యాలో	
అన్నించి పార్వతి	,,	— ఏమడిగినాది	,,
ముప్పయి కూరాలు	,,	— ముల్కు సారులన్ని	,,
అరువయి కూరాలు	,,	— అల్లమూ వచ్చడా	,,
డెబ్బయి కూరాలు	,,	— దండి పాలపెరుగు	,,
సుబ్బముట్టూ కూరలు	,,	— నడుమనే అన్నాము	,,
నడుమ అన్నామందు	,,	— నల్లావులా నేయి	,,
చక్కని పార్వతీ	,,	— ఛోంచేసినాది	,,
కుడిసెనే పార్వతీ	,,	— గుండెల్లు ముగుస	,,
అకులూ పోకలూ	,,	— ఇడియము సేసెనే	,,
దాగెనే ఇడియమ్మ	,,	— దంతాల సందునా	,,
కడ్పాలు నొచ్చెనే	,,	— కలవార్ని పిలిచెనే	,,
దయ్యలు భూతాలొ	,,	— కడ్పుల పోశమ్మ	,,
కలగోటి బిడ్డననే	,,	— కడ్పుల పోశమ్మ	,,
అమ్మలో పార్వతీ	,,	— అదిరిపడకమ్మ వూకెనే పుట్టను	
ముత్తము బండారు	,,	— ముంగలొడి కావాలె	,,
నల్లము బండారు	,,	— నడుము వొడికావాలె	,,
పందుము బండారు	,,	— పక్కవొడి కావాలె	,,
ఏడేడు పటాలు	,,	— ఎల్లనే రాయాలె	,,
కలియావ పటాలు	,,	— కలియనే రాయాలె	,,
సెందఘ్రి పటాలు	,,	— సెదురనే రాయాలె	,,
పచ్చపిండి పటాలు	,,	— పాటిగా రాయాలె	,,
తెల్లపిండి పటాలు	,,	— తెలివిగా రాయాలె	,,
వారంచు సీరలూ	,,	— అవి నాకు కావాలె	,,
అద్దాల రవికలూ	,,	— అవి నాకు కావాలె	,,

కొబ్బెరి కాయలూ ,,	— కోటిగా కావాలె	,,
నిమ్మవీ కాయలూ ,,	— నిలువునా కోయాలె	,,
బయిండ్ల రామడూ ,,	— బాగుగా రావాలె	,,
ఎండివీ జమిడికెలు ,,	— ఏపాకు రిల్లలు	,,
గవదరిసెనాలు ,,	— ఘనముగా కావాలె	,,
బొడ్డు గురిగీలమ్మ ,,	— బొందే కోలాలు	,,
మున్నూరు పుటువాపు ,,	— ముందలారావాలె	,,
ఎయిమారు పుటువాపు ,,	— ఎనుకాలె రావాలె	,,
అరసేత బొడ్డమిరి ,,	— బయటపడ దుంకి	,,
పుడితివే పోశమ్మ ,,	— దుడ్డు గట్టాలమ్మ	,,
పట్టనే పట్టింది ,,	— చెట్ల సెంచారము	,,
ఎల్లినాదోయమ్మ ,,	— ఎగ్గిరంగా వాయె	,,
కోరెంత బొదలల్ల ,,	— కూకున్న దోయమ్మ	,,
అడవుల్లనే వుండి ,,	— శివుని పొట్టా మీద	,,
అంతంత బొగ్గపుట్టించే ,,	— అందరికమ్మ వారాయె	,,
పుట్ట బాదాలొపె ,,	— పోశమ్మనే మెప్పించి	,,
పూరికే తెచ్చిరీ ,,	— ఊకుంచి నిల్పిరి	,, *

ఇట్టివి వల్లియులలో గన్నట్టు పురాగాథలు. వీనిని సమగ్రముగా పరిశోధింప దగినంత వస్తువున్నది. వాని వల్లన వివిధ విశేషాంశములు లభింపగలవు. పై గాథ యందలి విషయ మించుక వెనుక ముందరగా నున్నప్పటికిని దాని ప్రకారము పోశమ్మ తల్లిదండ్రులు శివపార్వతులు. అమె పుట్టినప్పుడు పార్వతికి దయ్యములు భూతములు వట్టినంత నొప్పులు కలిగినవి. ప్రసవవేదనకామె ఆదరి పడుచుండ కడుపుననున్న పోశమ్మ ధైర్యమిచ్చినది. తాను పుట్టుటకు ముందు పండుము బంధారు (వసుపు) కోరుకొని, వచ్చుపిండితో, తెల్లపిండితో

ఏదేసి చొప్పున కలియావ (వేషమండలతో వేసెడివికావచ్చును) పటములు, సెందమ్మ (చందనముతో వేసెడివి కావచ్చును) పటములు వ్రాయించజేసి, వారంచుచీరలు, అద్దాల రవికెలు, నిమ్మకాయలు, కొబ్బెరకాయలు తెప్పించుకొని బైండ్ల రాముడు జమిడికె వాయించుచుండగా పుట్టినది. అదేమి వింతయోగాని పుట్టి పురుడు వోసికొన్నదో లేదోగాని అడవులుబట్టి కోరెంత పొదలో తిప్పవేసి కొన్నది. శివుని పొట్ట మీదనే పెద్ద బొగ్గ పుట్టించి పెక్కు మందికి స్పృహకము సోకించి యెన్నియో ఇడుమలపాలు జేయుచుండ శివపార్వతులు అష్టాను మెప్పించి యూరికి దెచ్చి నిలుపుట జరిగినది. ఆమెకు పసుపు వేపాకు అన్నచో విక్కిలి యిష్టమున్నట్లున్నది. గవ్వలచేత చతురస్రాకారముగా అరచేతియంత పరిమాణములో బట్టమీద పొదివించబడిన దానిపైన బండారు పోయించుకొనుట చూతుము. దానిని చూపుటయే 'గవ్వదరిసెన' ముందురు. ఎరుక చెప్ప ఎరుకత దానిని జూపి పోశమ్మ అనియో ఎల్లమ్మ అనియో చెప్పి దాని మీద బండారు వేయించుకొని యెరుక చెప్పుట యొప్పును. పోశమ్మకు వారంచుచీర కట్టుముగా బెట్టి మరల ఆమె పేరుమీద కట్టుకొని శుచిగానుండుట నేటికిని చూచుచుందుము.

పోశమ్మ భర్త పేరు దేశవతిరాజు. కొంతకాలముతనని దైవముగా జూచు కొన్నది. కాని ఆతడు నీలగిరి దిండువోయినప్పటినుండి ఆమెను విడిచిపెట్టుట జరిగినది. 'పోశమ్మ నీమొగుడు దేశవతిరాజు నీలగిరి దిండువోయి నను వల్లడంట,, ఒల్లత పోపుట రామె వికృతాకారమే కారణము.

..చేదెనిను పల్లాడు చెదలు ముఖమాని

గుణవతి నిను పల్లాడు గొగ్గిపండ్లాని

పదతి నిను పల్లాడు పల్ల జడలాని

నాతి నిను పల్లాడు నల్లముఖమాని ,, స్పృహకము మచ్చలతో గూడిన చదలవంటి ముఖము, గొగ్గిపండ్లు, పల్లజడలు నల్లని ఆకారముండుట వలన పోశమ్మను విడిచిపెట్టగా నామె మాత్రము తనకు ముత్తైదువతనమున్న చాలు

ననుకొన్నది. దీనినిబట్టి చూడగ పోశమ్మయను పడతి స్పోటకమునకు గురియై మరణించియో లేక తత్ఫలితముగా వికృతరూపము దాల్చియుండ భర్తయేవగించు కొని విడిచిపుచ్చుటచేత కొన్నాళ్ల కౌతూహల్య చేసికొనియో యుండవచ్చును. ఆ పిమ్మట భూతశక్తిగామరి గ్రామముల మీద విరుచుకొని పడుటచేత ఆమెను శాంతపరచుట జరిగి యుండవచ్చునని, రాను రాను గ్రామదేవతయై కొలుపు లందుటగా పరిణమించియుండునని ఊహించుట కించుక వీలున్నది. పోశమ్మ భర్తను చంపినట్లు గాథలు, పాటలు ఉన్నవి. అందుకే „మొగుణ్ణి మింగిన పోశమ్మ,, అను సామెత తిట్టుగా వ్యాపించినది.

„పోశమ్మ అత్తగారికి బహుమంచి లక్కమేడ,, గలదట. కాని, అత్త గారి ఊరేమిటో తెలియదు, ఆమె పుట్టిన ఊరు మాత్రము మాహారము. „పోశమ్మ పుట్టినది కొండల్ల మాపురాల,, ఒకనాడు అటుకులు బెల్లములు కట్టు కొని అక్క పిల్లలను జూడబోయినది. ఆమె అక్క „పాపకారి చెల్లెలు వస్తుందని— అరలో కిమ్మింది బాలలను,, ఇట్లు తనజాగ్రత్తలో నుండినను ఆ, కిమ్మిన బాలలకు తల్లిఅయింది,, అప్పుడామె „తమ్ముడా పోతలింగ! ఇదియేమి మాయ నోయి,, అని తమ్ముని నడుగగా నతడు „ఇది యెవరి మాయగాదు — అక్కా పోశవ్వాది,, అన్నాడు. అంతలోనే పోశమ్మవచ్చి పిల్లలేరని అడిగినది. „ఈనాటి వారుకారు — అనాటి వారుకారు ఇంటికిరారు,, అని అక్క పలికినది. పోశమ్మకు అక్కమీద కోపము ముంచుక వచ్చినది. తెచ్చిన „కుల్లలు అంగీలు చిరేసింది చెల్లెలి అటుకులు బెల్లాలు ఎగనల్లింది,, ఉగ్రురాలై నిలువగా, గజగజలాడుచునామె „తప్పితే తడిబట్ట స్నానాలు చెల్లెనీకు ఒప్పితే ఓరంచు సీరా నీకు చెల్లె

-
1. పోతురాజు = ఇతడు పోచమ్మ తమ్ముడు. ఊరి ముందరి ‘బొడ్డాయి’ పేర గ్రామదేవతయై కొలుపు లందుచుండును.

కొక్కున కూసేటి కోడిపుంజు నీకు చెల్లె
 'మ్యా' అని పిల్లేటి మ్యాకపోతులు నీకు చెల్లె
 పేయిగల బీపాలు నీకు చెల్లె
 పిలువకుంటే బాలబోనాలు నీకు చెల్లె
 వా పిల్లలు నాకు మంచిగావుంటే

ఇవ్వన్ని పెట్టుతాను చెల్లె,, అని మొక్కుకొన్నది. పోశమ్మ తనవారిని కూడ దయచూచునది కాదని దీని వలన తెలియుచున్నది. ఆమె పార్వతి సంతానమనియెడు విషయము శైవ వాఙ్మయమున మృగ్యము. ఆ వాఙ్మయము కన్న జానపదవాఙ్మయమే కిడుపురాతన మైనందున దీనిని పై విషయమున కాధారముగా (ప్రమాణముగా) గ్రహింపవచ్చును. ఇది జానపదుల కల్పితమని త్రోసివేయజనదు. ఏలన, శైవ వైష్ణవాది వాఙ్మయములకు కూడ ఇంతే గతి పట్టునుగదా.

ఎల్లమ్మ:-

ఎల్లమ్మ (ఎల్ల (రకు) అమ్మ, వెళ్లు + అమ్మ) జమదగ్ని భార్యయైన రేణుక. ఆమెను ఏకపీఠ, మాహారహ్మక్కసాని యనికూడ పిలిచెదరని కీర్తనాభి రామమున పెరిగితము. మాహారహ్మసు మారెమ్మ లేదా (మారి-అమ్మ)గా పలుకు తున్నది. మారెమ్మయే రేణుక1. ఆమెకు తండ్రియైన శివుడు ఆరణ్యముగా నిచ్చి నట్టి మైసాపురమే మాహారము. అదియే మాపురమను రూపాంతరము పొందినది. అది అదిలాబాదు మండల పొలిమేరలోనున్నది. అచ్చట రేణుకాలయము కూడ ఉన్నది. ఈనాటికది గొప్ప శక్తి క్షేత్రము. పోశమ్మ కూడ మాహారముననే పుట్టినదని యింతకు పూర్వమే తెలిసికొంటిమి. ఎల్లమ్మ పోశమ్మకు తోబుట్టువు.

శివుని చిన్నబిడ్డవమ్మా ఎల్లమ్మా—నీవు శివనెల్ల మాతవమ్మా ఎల్లమ్మా
 పార్వదేవి బిడ్డవమ్మా ,, —నీవు వరంజోతి తల్లివమ్మా ,,
 పుట్టలో బుట్టినావా ,, —నీవు పుడమిపై బడ్డవమ్మా ,,
 నాగవన్నె చీరలమ్మా ,, —నీకు నెమలికండ్ల రవికెలమ్మా ,,
 ఏదుము గవ్వలు తల్లీ ,, —నీకు ఎనుక నీకు దరిసెనమ్మా ,,
 గవ్వలాది కంకణమ్మా ,, —నీకు ఘంటలాది రాధమమ్మా ,,
 నాగుబాముల బట్టినావా ,, —నీవు నడికట్టు వేసినావు ,,
 జెరిపోతుల బట్టినావా ,, —నీవు జడకొప్పులు వేసినావు ,,
 కాలిగజ్జెలు గల్లుమనిపిస్తే ,, —నీవు ఓరుగల్లు తల్లడిల్లే ,,
 ఓరుగంటి రాజులాకు ,, —నీవు, ఓంకార మడిగితివి ,,
 ఎల్లు ఎల్లు ఎల్లమ్మా ,,—నీవు ఎల్లునీవు ఎదురై నచో తల్లీ ఎవరమ్మా,*

దీనిని బట్టి ఆమె శివపార్వతుల చిన్నకుమార్తె. (ప్రోళమ్మ జన్మవృత్తాంతమును
 జూడ ఆమెయే చివరి సంతానముగా తెలియవచ్చినది. బహుళః ఆమె తర్వాతనే
 ఎల్లమ్మ పుట్టినచో అప్పుడు పార్వతియొక్క చిన్నబిడ్డగా గౌహింపవచ్చును.)
 పుట్టలోపుట్టి పుడమి పైకివచ్చినది. ఆమె నాగవన్నె చీర, నెమలికండ్ల రవిక
 ధరించును. నాగుబాములను నడుమునకుచుట్టుకొని, జెరిపోతులను జడకొప్పున
 బెట్టుకొని యుండును. నాగుబాములతో ఎల్లమ్మకు పుట్టుకతోడనే సంబంధ
 మున్నది. ఇప్పటికిని కలలో నర్పము కనిపించినచో ఎల్లమ్మ దర్శనమిచ్చినదని
 చెప్పు కొనుటకు పై విశేషమే కారణము. గవ్వరీమెకభీష్టము. చేతి కడియము
 గవ్వల కంకణము. ఆమెది ఘంటల రథము. కాలిగజ్జెయ గల్లు మన్నచో
 ఓరుగల్లు తల్లడిల్లినదట. ఓరుగల్లు రాజులను ఓంకార మడిగినదట. ఆమె
 ఓరుగంటి వనించె నీలోత్పలాక్షి — కాకతమ్మకు పైదోడు ఏకవీర, 1. కనుక

1. క్రీడాభిరామము:- వినుకొండ వల్లభరాయడు—పద్య. 128.

నామె మహాత్యము ఓరుగల్లు చవిచూచియేయున్నది. ఎల్లప్పుడు గిరిరాజునందన, ఘోరాజమండన, ఆదిశక్తి, వేదవేదాంతసార అని క్రీడాభిరామములో గొండాద బడిన విషయములకును¹ సైపాటలోని విషయములకును పొత్తుకుదురుచున్నది. నేను సేకరించిన మరొక సుదీర్ఘమైన ఎల్లప్పు కథాగేయములో ఆనేక విషయములున్నవి. వానినిట ఉదాహరించుట అనౌచిత్యముగా నెంచి, ప్రత్యేకముగా పురాగాథలను పరిశోధించువారికై వదలుచున్నాను.

ప్రతి యింట ఎల్లప్పుకొక గూడు యేర్పరప బడియుండును. ఒక గుండ్రని రాగిచెంబునకు గంధముపూసి పసుపు కుంకుమ బొట్లుదిద్ది గవ్వలను గూడ అమర్చి ఆ గూటిలోదానిని 'ఎల్లప్పు' అని నిలుపుదురు. కొన్నిచోట్ల చెంబునకు మట్టిపాత్రనుంచెదరు. గూటికి జాజుపూసి గంధము చిలికి అలంకరించురు. కట్టినముడుపుల నాచెంబులోవేయుదురు. పరశురాముడు నరుకగా నేల బడిన రేణుకాదేవియొక్క శిరమునకు ప్రతీకగా నిట్లుచెంబుంచి దానిని పూజించుట యొప్పుచున్న దనుకొనవచ్చును. లేదా ఇసుకతో కడవగావించి నీరుదెమ్మని జనుదగ్గి రేణుకకు జెప్పగా అట్లచేసిన ఆమె మహాత్యమునకు నిదిర్శనముగా నైన మట్టిపాత్రనుంచుట జరిగియుండును. ఆమెకు జరుపు ఉత్సవములలో ముఖ్యమైనపాత్ర బైండ్ల (బవనీలు - పంబలవారు) వారిది. వారు జమిడికలు వాయించుచు ఎల్లప్పుకథలు, పరశురాముని కథలు ఆవేశపూరితముగా జెప్పు

1. సీ॥ పందనంబిందిరా వరుగన్న తల్లికి-దండంబు ఘోరాజ మండనకును

జోహారు రమణీయ శోభనాకారకు-నమితంబు గిరిరాజ నందనకును.

తే॥ నిత్యకల్యాణి కలికుల నీలవేణి - కాదిశక్తి వేదవేదాంతసార

కేకవీరకు పూర్ణరాకేందుముఖికి-నఖిల జననికి సాష్టాంగ మనుదినంబు.

క్రీడాభిరామము:- ప. 127.

చందురు. డైండ వారికి మాదిగ (మాత) లకు ఆమెమీద అమితమైన భక్తి. ఉత్సవములోగాని, ఉపద్రవములోగాని, వీరిలోనామె ఆవేశించి సివమెత్తించుట జరుగును. అప్పుడామెకు బయలిచ్చుట సాకపోయుట పొసగుచున్నది.

..సాకబెట్టి నీకు మొక్కే మేకవీర-మమ్ము సాకి సంతరించమ్మ ఏకవీర
చల్లనితల్లి మీకు జాతరలు సేసేమమ్మ

నల్లపులపాలు పొంగళ్లు పెట్టేమమ్మా,, అనుచు ఉత్సవములలో మొక్కబడి చెల్లించుకొందురు. కాని, తమిళదేశములోని ప్రతియూర స్పోటక దేవతగా నామె పూజలందుకొనుచున్నది1. ఎల్లమ్మ గొడ్డొండ్రకు పిల్లలనిచ్చు దేవతయని అలంపురీ మహాత్మ్యమను స్థానిక లభ్యమాన లిఖిత పుస్తకమునందు వర్ణితము. ఈమెకు మేలుకొలుపులు పాడుటయును గన్పట్టుచున్నది2.

ప్రతి గ్రామదేవతోత్సవములో నూరేగునప్పుడు మొదట “బొడ్డాయి” చుట్టు తిరిగిపోవుట, కడవతో నీరుదెచ్చిపోయుట, వసుపు కుంకుమలు జల్లుట, రూపమిడుట, ఆచారములు. ఊరిముందర ఆకుగు ఎత్తున పైకగువడునట్లు పాతబడియుండు నున్నని, నల్లని రాతినే బొడ్డురాయి (బొడ్డాయి, పోతురాజు) అందురు. (పోతురాజు-పోళమ్మ ఎల్లమ్మలకు సోదరుడు) అతనికి వృదక్షిణము

1. The Village Gods of South India-P. 32

2. ..ఎడమన కుడమన ఏవవనమ్మ-ఎదురుగాను నిమ్మల వనమూ

నిమ్మల నీడన నీలిచినావమ్మా-ఏయ్ కన్నుల ఎల్లమ్మ తల్లి

మేలుకోయె మేలుకోవమ్మా

పుట్టలోనా బుట్టినా పూ-వడ్ల వారింటిలో పుటుబడయ్యె

తేరుమీద నిలిచినావమ్మా-ఏయ్ కన్నుల ఎల్లమ్మ తల్లి

మేలుకోయె మేలుకోవమ్మా,,

—తెలుగులో కొత్త వెలుగులు— టి. దోణప్ప-పుట. 195

చేసిన సంతానము, శుభము చేకూరునని విశ్వసించుదురు. ఉత్సవమునాడు కూడ్రులు (బవసీలు) ఎల్లప్పుడునుండి ఒక జేవకొమ్మను పట్టుకొనివచ్చి తప్పెట మ్రోయించుచు బొడ్డాతిని దర్శించుచుందురు. ఎల్లప్పుడు గుడిద్వారము, నింబ పల్లవ నికురుంబ సందానిత సందన మాలికాలంకృత,,¹ మైనదని కీర్తాభిరామము లో గూడ వర్ణితము. స్వగ్రామము నుండి ఇతర గ్రామమునకు పోవునప్పుడును మరియు పరగ్రామమును బ్రవేశించునప్పుడును బొడ్డాయకి ప్రదక్షిణము చేయుటయగును. ఈ నియమము నేడు చాలమటుకు నన్నగిల్లిపోయినది.

మైనమ్మ:-

మహిషమే మైనమ్మ. మహిషదేవత. వశువులకధిదేవత. కట్ట మీద స్థాపితమైనచో కట్టమైనమ్మయని, కోట ప్రక్కన స్థాపితమైనచో కోట మైనమ్మ యని పిలుతురు. పశులకు వివరీతముగ రోగములు వచ్చినప్పుడును ఒక్కొక్క మారు మండలు మందలుగ చనిపోవునప్పుడును మైనమ్మకు పూజలు, ఉత్సవములు గావించుదురు. ఒక మహిషమును చిన్నప్పుడే బలివశువుగా విడిచి (ఒలి పశుడెక్కడ తిరిగినను ఎక్కడ మేసినను ఎవ్వరు దానిని కొట్టరు) పెద్దదైన పిదప ఉత్సవమునాడు మైనమ్మ ఎదుట ఒక్క పేళును దాని మెడ నరికి రక్తతర్పణము చేయుదురు. పెద్ద మొత్తమున బుద్ధివండి ఊరిచుట్టు పోయుదురు. ఆ నా డా యూరి వారు యితర ఊర్లకు పోవుటగాని ఇతరుల ఊరికి వచ్చుటగాని పొసగదు. ఇదొక కఠిన నియమము. నియమోల్లంఘన జరిగినచో బలియిచ్చుట నిష్ఫలమగునని భావించుదురు. ఉత్సవములో ఊరనున్న బండ్లనలంకరించి గిత్తలను, ఎద్దులను దున్నలను తలేరు గట్టి ఆదేవత చుట్టు తిరిప్పుదురు. అందరా గుడి నమిషమున

1. కీర్తాభిరామము:- పద్యము-128.

వృక్షములక్రింద వంటలుచేసికొని, మైనమ్మకు కోళ్లు మున్నగునవి బలియిచ్చి ఆనాడక్కడే భుజించుట వ్యవహారము.

ఏ పశువుగాని దారి తప్పిపోయినను, దొంగలు పట్టుకొని పోయినను ,, ఊరుముందలవున్న ఓ వూరమైనమ్మ—కోడెపోయినజాడ నీవన్నగంటివా ,, అని యడిగి అది తిరిగి వచ్చుటకు మ్రొక్కుకొనుట జరుగును. ఎవరేని గుడి ముందరగా పోవుచున్నప్పుడు నిర్లక్ష్యము చేసినచో వారు చేయబోవుపనికి మైనమ్మ ఆటంకము కల్పించునను దృఢ విశ్వాస మొకటి యున్నది. బిల్లోడ మాసన్న యనువాడు గోవన్న వల్లలో (పాలమూరు మండలం) గోపురము గట్టి యందు హనుమంతుని విగ్రహముదెచ్చి ప్రతిష్ఠింపజేయ సంకల్పించి యొకనాడు దివిటివలె (పాలమూరుమండలం) గడ్డన వెలువడిన అవిగ్రహమును బండి మీది కెత్తించి తెచ్చుచుండ—

నీవొచ్చె తొవ్వాన నల్లాచెరువు కట్టాన

మైనమ్మా సూసేరా ఓ బిల్లోడ మాసన్న

బండికడ్డమొచ్చింది ఓ బిల్లోడ మాసన్న

బండి చాల జరుగదుర ఓ బిల్లోడ మాసన్న,, అట్లు బండి కడలక నిలిచి పోయినది. అప్పుడా బిల్లోడ మాసన్న ,,నుట్టుముట్టు సూసేనావు — కుడిసేత అంజనేయుని పట్టినావు—కిందికేమో వంగినావు—ఎడమకాలు మన్నుతోటి మైనమ్మకు మంత్రించి,, * నాడు. చల్లగా బండి కదిలినది. ఇది మంత్రగాని వలన నగు కార్యము. మంత్ర తంత్రములు రానివారు కనీసము గుడి వైపునకు తిరిగి శ్రద్ధగా మ్రొక్కినచోచాలు, ఆటంకము లద్దురావన్న సమృత్తము ప్రజలలో బలముగానున్నది. పిల్లలుకానివారు కూడ మ్రొక్కుకొందురు.

,,కట్టమీది మైనమ్మ కలలోనే వచ్చింది—కాయ నక్కెరం పన్న

మొక్కంగా మొక్కంగా మొగటాలుదు వుట్టిండు

మోలగజ్జెలు సేపియర,, *

బాలమ్మ:-

సామాన్యముగా పెక్కుచోట్ల ఇంటి యిడుపున ఒకగూటిలో బాలమ్మను నిలుపుకొందురు. గ్రామదేవతగా పరిగణించుటకన్న నామెను ఇడుపు దేవతగా జెప్పుకొనుట సమంజసము. ఆమెకు గృహపరిమితముగానే పూజలు జరుగును గాని, పై దేవతలకువలె మొత్తము గ్రామమంతయు గలిసి యుత్సవము గావించదు. పుట్టిన బాలలకు, పుట్టనున్న బాలలకు బాలారిష్ట దేవత కావున నామెను బాలమ్మ, బాలదానమ్మ అని పిలుతురు. ఆమె—

,,ఏమేమి కోరినాదమ్మ ఈబాలదానమ్మ—ఏమేమి కోరినాదమ్మ

ఇండ్లు ఇండ్లు కోరినాది—ఇంటికొక్క యిడుపు గోరె

ఇడుపుకొక్క గూడుకోరె—గూట్లా సిందూలుగోరె

మూతికొక్క బట్టగోరె—ముంగల పెంకాయగోరె,,

ఇడుపునగల గూటిలో బాలమ్మ దేవతా వృత్తిమలను (సిత్తారీవారు పేడతోజేసి ఎండబెట్టి రంగులు చిత్రించిన ప్రతిష్ఠలు—సిండులు) నిలిపి ఆ గూటి ముఖ భాగమున తెల్లనిబట్టను తెరవలె కట్టుదురు. పెంకాయ లర్పించుదురు. ముఖ్యముగా వృత్తి శుక్రవారమునాడు చీవధూప నైవేద్యములారగింపు చేయుదురు. ఆమెకు చేయు పూజలలో లోపము జరిగినను లేదా నిర్లక్ష్యము చేసినను ఇంటికి వచ్చు బంధువులనుగాని పురిటి తల్లిని గాని పిల్లను గాని ఏడిపించుటయో ప్రాణము పోగొట్టుటయో గావించును. ,,సూడనీకె వచ్చిన చుట్టవక్కాలను - ఒక పిల్ల తల్లిని వొనరుగ కోరినాది—తల్లిని యేడ్చించి పిల్లాను దుఃఖించె,, అప్పుడది బాలమ్మ మాయగా గుర్తించి ,,నా పిల్ల బతికుంటే నేనొక్క గొర్రెమ్మ,, ను బలిగా నిచ్చెదనని మ్రొక్కుట చేత,,అప్పుడు మెచ్చేర ఆ బాలదానమ్మ,, *. బాలమ్మ దేవత తెలుగు సీమలోనే యున్నది. ఇతర ప్రాంతములలో మృగ్యము.

ఈ విధముగా గ్రామదేవతల పార్వతీనత ప్రజలలో నిక్షిప్తమైన మత

భావనలు, పల్లెపదాలలో పదిలపరచబడినవి. అయినను గ్రామదేవతల పుట్టుక నెఱుంగుట కొంత కష్టమే. అవి శివశక్తులుగా తలంపవచ్చును. వానిలో కొన్ని ప్రాచీనతను మరికొన్ని ఆర్యాచీనతను సంతరించుకొన్నవి.

జాతర:-

యాత్రను జాతరగా వికృతి యర్థమున స్వీకరించినప్పటికిని ఈనాడు తిరుపతి, శ్రీకాళహస్తి, శ్రీశైలము వంటి పుణ్యక్షేత్రములనే యాత్రలను చూస్తారు. అంతకన్న చిన్నక్షేత్రోత్సవములు జాతరలుగా వ్యవహరింపవలెనవి. జాతరలను తిరునాళ్లన్ని కూడ పిలుతురు. ప్రతి మండలములో నాలుగైదు జాతరలు సాగుట మన మెరుగుదుము. ఆజాతరలలో పల్లీయులే ముఖ్యముగా గన్నింతురు. అనలు పల్లీయుల నందడే జాతర. జాతరలో రథోత్సవము మొదలుకొని దోపు వరకు వారిచేతనే కిటకిట లాడిపోవుచుండును. అదింతయు పల్లెవాతావరణమే. పిల్లల ఉత్సాహము, పడుచువారి వరవళ్లు, ముడునలుల భయ భక్తులచట పెనగొనిపోయి సంబరమొప్పును. జాతర దినములలో అక్కడి మార్గములన్ని వారి రాకపోకలచేతనే జాతరసాగినట్లెరుగును. వివిధమైన జాతరలున్నను, అందలి విశేషములన్ని యింపుమించు సామాన్యమైనవే. కనుక ఉదాహరణమునకొక జాతరను గూర్చి తెలిసికొందము.

కోటప్పకొండ జాతర సాగరసీమలోని ఒక పెద్ద జాతర. అది గుంటూరు మండలములోని నరసరావుపేట తాలూకాలో నున్నది. కొండమీదగల దేవుడు కోటప్ప (కోటేశ్వరస్వామి). ప్రతియేడు శివరాత్రి కొకమారాయనకు జాతర చేయుదురు. ఎచ్చిన యేడప్రజలందరు సోసానములు నిడు — కొండ చుట్టును రెండు కోసులా దూరాన—నిండి యుండునంటా జనము. కాబట్టి ఏ దారి చూచినా చేదుకో కోటయ్య—అంచునాదము వినబడు చుండును. మరొక వంక యేడమున జనులు బృందావన భజన—పొందుగ చేయుచున్నారు. గుండమున

మునిగి తడిబట్టలతోడనే దేవాలయము సొచ్చి కొబ్బరికాయలర్పించి మొక్కి
 ,,చాలగనుతీయించు వారు—పుష్పమాలలు వేసేటివారు — జనము వేలకు వించి
 యున్నారు,, భక్తజనము ,,ఈశుని కృప ఉపవాసంబులు వుండి చేసేరు
 జాగరంబు,, సంతానార్థమై ,,చేదుకో కోటయ్య చేదుకోవయ్య—ఈయేటికిద్దరము
 నీసేవకొచ్చాము—ముందునాటికి పేము ముగ్గురం కావాలి,, అనుచు మొక్కి
 కొందురు.

దొమ్మరి యాటలను, బహూరూపములను, కోలాటములను, పలురకము
 లైన వినోదములను తిలకించు వారి వినోదమే వినోదముగా పదర్పితమగును.
 బంధుమిత్రాదులందరు కలిసికొనుట కూడ జరుగును. జాతరగిండ వివిధ వస్తు
 సంభారముతో నొప్పెడు దుకాణములు వెలసియుండును. దైవదర్శనానంతరము
 ,,తిరిగి వచ్చి దుకాణాల బారుజూచి — జడకుచ్చులు కొనువారు — కాలిమెట్టెలు
 వేయించువారు — మంచిగాజులు తొడుగువారు — ఓ దైవమా మము కనిపెట్టు
 మనువారు,, ఈ విధముగ ఆయా వస్తువులను గొనుటలో మునిగి పోవుదురు.
 పిల్లలు లక్కబొమ్మలు చెక్కబొమ్మలు కొనుటలో సంబరపడుచుండురు. తిను
 పదార్థములు కొనుట అందరికి సామాన్యమైనది. పిమ్మట వారి వారి వీలునుబట్టి
 తిరిగి ఇండ్లకు చేరుకొందురు.

జాతర సంబరములోబోయి తీర్థమాడిన పడుచువాని అనుభూతులేవేరు.
 ఒక పడుచుది ,,తిరునాళ్లనే బోయి తీర్థమాడినాక — తెంకాయనే కొట్టి దీవ
 మెలిగించి—ఉల్లడం క్రిందుగా ఊరేగుతుంటె,, కావలిన ,,చిలిపి వాడె—వో
 చిన్నంగెనకొచ్చి—పంకలో చెయివెట్టి సరసమాడేడే,, అప్పుడది యులికిపడి
 ,,ఎనెక్కి చూసే తలికి యెల్లిపోయినాడే—మాచెర్ల చెన్నాడే మాయల్లవాడే,,నట.
 అట్లు సరసమాడిన ప్రియుని ఆ జాతర దేవునిగనో లేదా ఆదేవుడే యట్లుచేసి
 నాడని పయసు పొంగున అనుభూతి పొందుటయో తటస్థమందును.

మరికొన్ని విశ్వాసములు:-

ఆయా ప్రకరణములలో నింతవరకే ప్రాసంగికముగా పల్లీయులలో గల పెక్క విశ్వాసములను పరిశీలించితిమి. మరికొన్నింటినిట తెలిసికొందము.

ఎరుక (సోది) చెప్పట యన్నది. జ్యోతిషమువంటిది. పల్లీయులు ఎరుక చెప్పించుకొనుటలో మిక్కిలి ఆసక్తి కనబరుతురు. గాలిసోకి నప్పుడుగాని గ్రామదేవతల వలన కష్టము కలిగినప్పుడుగాని చూపించుకొనుట జరుగును. ఎరుక చెప్పనిది ఎఱుకత. ఎరుక అనగా జ్ఞానము. అదిచెప్పువారు ఎరుకలవారు. యక్షగానమునకు తొలియావముగా భావింపబడు కొరవంజియే ఎఱుకత! కొప్పు వారకు చుట్టి, ముక్కున గుండుపోగు వ్రేలాడగ, అడ్డబొట్టు పెట్టుకొని, మూరెడు పొడవుగల నన్నని యొకసోదికోలను పట్టుకొని గవ్వదరిసెనముగల సోదిగంపను చంకినిడుకొని వంకచూపుల యొయ్యారముతోఁచి—

ఎరుక సెప్పింతువా అవ్వోలవ్వ—ఎరుక సెప్పింతువా అవ్వోలవ్వ

ఎరుక సెపుతాను ఎనుకముందలవిసీ

—ఎరిగి ఎరుగని కతలు ఎల్లనూ తెలియగను,, అనుచు గృహములను దర్శించును. ఒక పడతిఁచి చేయిచూపగా మొదట గవ్వదరిసెనము మీద బండారు వేయించుకొని, ఒకసేత సోదికోల పట్టించి యూపుచు „కుడిసేయి సూవపే దుండి—గొప్పకోరికే నీకుందండి,, అనుచు చూచి „ఎడమసేయి సాపు దుండి—కర్ర ఇడువక పట్టుకొండి,, అనుచు ఆ చేతినిగూడ చూచి „ఇదిగొ గడ్డము దాక ఇంటి యాతడువచ్చు—ఇడువక జోకవే వెలది బదువతనమె—అదిగొ

1. క॥ ఎఱుకో యఱుక యటంచు

గొరవంజి నటించెనొక్క గురుకుచ చంకన్

బురుగురు బంగరు చుట్టియు

జొరిదిన్ గొల్లాపురమ్ము నుడ్డులు వెలయన్.

—దశావతార చరిత్ర:- ధరణిదేవుల రామాయమంత్రి-ఆ.7. పద్య.287

నాచేయి సాయదిక్కునుండి — చెయ్యట లెత్త వేదుండి,,* అనుచు సోదికోల నెత్తించి కంఠము క్రింద స్పృశింపజేయును. అట్లు చూపుట అతివత్తైదువతనము నిండుగ ఉండునని భావము. అట్లే వారి వారికి తగినట్లు,,అవోయమ్మ బాగ్గెంగల సేయి దానదర్మముగలసేయి దండిగలసేయి-శివరాత్రికి శివుడికి జపము చేసుకో-కొడుకు పుట్టాలని కోరుకోతల్లి- ఆదివారమునాడు అచవాసనాడు-ఆ పోశనమ్మ అణగినుణగుండు,, అనుచు సోదికోలను పొట్టమీద స్పృశింపజేసి సాముద్రకము జెప్పి గడుసరితనము ప్రదర్శించి పాతచీరగాని, పట్టురవితెగాని, సోలెడుధాన్యము గాని ఇప్పించుకొని, సోదిగంపకు మొక్కించుకొని పోవును. మన్నారు దాన విలాస నాటకములో గూడ నిట్టి విధానము వర్ణితము. అడవి ద్విమృదులైన కోయదొరలు (చెంచులు) అప్పుడప్పుడు పల్లెలకువచ్చి,,కుయ్య తోకిన్న మల్లన్న-యాడపుండపురసామి- సెయిసూస్తాం- సేమంగ సెపుతాం,, అనుచు హస్త సాముద్రకము చెప్పిపోవుచుందురు. ఇట్టి విషయములమీద దృఢవిశ్వాసము పెట్టుకొని యొకరి వెనుక ఒకరు చేయి చూపించుకొనుటకు ఆరాటపడుదురు. జానపదులేగాక నాగరకులు సైతమిట్టి జోస్యమును చెప్పించుకొనకుండ ఉండలేరు.

అవశకనముల మీద విశ్వాసము రీనాటివికావు. ఏనాటి నుండియో అను శ్రుతముగా పెచ్చుచున్నవి. ,,నొప్పబాసింగం గట్టినప్పుడు బల్లివలికె పందిరిలోన బల్లివలుకు యెవ్వడోవిని వట్టి ప్రాణము చీనె,, - ,,కానరాని గట్లమీన మన

1. ,,అమ్మాయమ్మ, అమ్మాయమ్మ, శెయిసూపు, శెయిసూవవేదుండి, ధనము గలశెయ్యే.ధాన్యముగలశెయ్యే బంగారుశెయ్యే బాగ్గెముల శెయ్యేదుండి, అటు నిటు సూడకనే శెప్పేగురి ఉంకొని వినవే దుండి, కండ్లంబే తోడు, కడుపంబే కొడుకు, కంబెంబే మగండు, వొండే రెండే వొండు .....,.

మన్నారుదాన విలాస నాటకము:- రంగాజమ్మ- ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్ప్రకటితము- పుట. 37

యిద్దరికీ తలంబ్రాలు- బాయిలోన బల్లి పలికె బన్నసరము కొలుకులూడె,,*
శుభసమయమున బల్లిపలుకుట అశుభమని, ముఖ్యముగా పెండ్లిపందిటపలికినచో
వధువు విధవయైపోవునని విశ్వసించురు. శరీరముమీద బల్లిపడినగూడ మంచిది
కాదందురు. అది విషతుల్యమైనట్టిది.

,,కడపాదాటి నువ్వోంగ కనతల్లితుమ్మింది

బాజాన నువ్వోంగ బాపానొళ్ళు ఎదురై రి

సందూన నువ్వోంగ సాకలిది ఎదురాయె

దొడ్డెల్లి నువ్వోంగ దోరాపుతుమ్మింది,,* ఏదేని పని ఆరంభించినప్పుడు
గాని ఎవరేని తుమ్మినను, దోరాపుతుమ్మినను, బావడు, చాకలి, పిల్లి యెదురై
నను అవశకునముగా భావించురు. అసలు తుమ్మినప్పుడు ఏవనికూడ చేయకూడ
దట. ఒకజేళ అట్టివి పాటించకున్నచో అరుంగళమగునని దృఢముగా విశ్వ
సించురు. ఇంతేగాదు—

,,సాకలింటి ఓనమితిబిడ్డ—నలువ బట్టాలెదురుంగదేవే

కుమ్మరింటి గుండన్నకొడుక—కుండగురిగి ఎదురుంగదేర

కంపనాటె ఓకాపు కొడుక—గడ్డపార లెదురుంగ దేర,, * చాకలివాడు
ఉతికిన బట్టలను, కుమ్మరివాడుకుండలను, కాపువాడు గడ్డపారలను, వ్రాయాజుమై
పోవునప్పుడెదురుగా గొనివచ్చినచో అవి అవశకునములుగా తలంపబడు
చున్నవి. మంగలివాడు కూడ అడ్డమువచ్చినచో అట్లే తలంతురు. ,,గొడ్డోలు
సూరంత దుయ్యకురకొడుక—గొడ్డాలు సాపెన గొడ్డలైతగులును,, గొడ్డోలు
శపించినచో గొడ్డలితో గొట్టినంత పనియగునందురు. అందుకొరకే అట్టి వారిని
శుభకార్యములకు పిలుచుటగాని ప్రోద్బుదమనే మొగము చూచుట గాని మంచిది
కాదందురు. ,,బొట్టలేదు జుట్టలేదు సిన్నవాడ—మొలన మొలత్రాడు లేదు
సిన్నవాడ,,* ముఖమున బొట్టు, తలన జుట్టు, మొలన మొలత్రాడు లేనిచో
అరిష్టదాయకమని నమ్ముదురు. ,,కాటుక చుక్కబొట్లు కడిగినాబోదు—నొప్ప

వ్రాసిన వ్రాత తుడిచినా బోదు,, నొసట వ్రాసిన బ్రహ్మయ్య వ్రాతకు తిరుగు లేదందురు. పెరటి చెట్టు కొమ్మమీదనో ఇంటి గుమ్మము మీదనో వ్రాలిన కాకి అరచినచో శుభశకునముగా భావించుట యొప్పును.

కొమ్మమీద గుమ్మాకాకీ—ఇంటిమీదా దంటకాకీ ....

మావాళ్ళు వస్తారంటే—చూయింటి మగవారొస్తారంటే

చుట్టాలొస్తారంటే—పక్కాలొస్తారంటే,, అని అడుగుచుండ,, దండెం గెడమీద అరుస్తూ కాకమ్మగంటేసింది,, అట్లు గంటేసి అరచినంతనే బంధువు లొచ్చెదరని మురిసి పోవుదురు. కాకి శకునములు పెక్కు విధములుగా కూడ నుండును. చిన్నొడ్డు సందూన సీలుక పలికింది—సీలుకమ్మ సకితోన ఎవ్వ రొత్తూరు,, చిలుక పలికిన శకునమునగూడ చుట్టములు వత్తురనెడు మరొక విశ్వాసముగలదు.

,,సీతోనే లచ్చిమి నాకు వచ్చినదే - నువురాక ముందమ్మ నాకేమిలేదు

శువువచ్చిన గడియ యిల్లుపెరిగినదే—మరుదారి లచ్చిమి నీకుదండాపే,, *

క్రొత్తగా భార్య యింటికి వచ్చిన గడియనుండి ఆయింటి సంపద పెరిగినచో ఆమెను గృహలక్ష్మిగా అదృష్టదేవతగా భావింతురు. ఒకపేళ ఆయిల్లు నెగడక పోయినచో ఆమెనరిష్టదేవతగా తలంతురు. ఎండకాయుచుండగానే వానకురిసినచో కక్కల, నక్కల, పిట్టల పెండ్లి యగునని యొక విశ్వాసమున్నది. కప్పలు గడవ త్రొక్కినను, కప్పలెగరినను వానరాకతో శుభము చేకూరి పొంములో కనకము పండునని గట్టిగా నమ్ముదురు.

,,కప్పమ్మ గడవతొక్కినాదీ శుభమన్న—సూచనలు చూరు చెప్పినదీ

కప్పలెగరి వానలమ్మా పొంములో—కనకమే పండుతాయమ్మా,, కప్పలకు వానరాకదకు గల సంబంధ మెట్లదో ఒక అస్సామీ జానపద గేయము చక్కగా

స్పష్టికరించినది. అది సంప్రదాయాది అచారముల మీద దృఢవిశ్వాసమును పాదుకొల్పు చున్నది.

బాలలు నిదురపోక బెదరి బెదరి చూచినచో గాలి సోకినదందురు.

,,నిదుర పోడమ్మా మదవదీ తానెంతో

నిదుర బుచ్చినగాని బెదరీ బెదరీచూచు

లోలాక్షిరో పసిబాలలతో గూడి

అడుకో బోగానె గాలి సోకినదేమో,, అప్పుడది ,,భూతవైద్యుని పిలిచి నాతీరజ్వరేకు చేతాగట్టినగాని గట్టిగా మనము వశిష్ఠుని పిలిపించి_దిష్టి విబూతైన నుదుట పెట్టినగాని_పచ్చిపసుపూ నున్నంతెచ్చి_వసంతం చేసి ఎర్రని నీళ్లు పోసినగాని,, * (ఇట్లు చేసినగాని) నయముకాదందురు.

చేతవడి మీద పల్లెయులకు మిక్కిలి భయాత్మక విశ్వాసములున్నవి. ,,మామ మంత్రగాడు చుందిని జంపెబోడు_అదె వందరోడు దేశందిరిగెబోడు,, మంత్ర తంత్ర యంత్రములను ప్రయోగించి గిట్టనివారిని చంపుట, వారి పశువులను చంపుట, వారి పొలములలో పంటలు పండకుండ చేయుటవంటి కృత్యములను చేతబడియందురు. అట్టి మంత్రగాడనినచో బెదరిపోవుట జరుగు చున్నది.

పాములచేత సూర్య చంద్ర గ్రహజము లేర్పడు చున్నవని పల్లెయులు ఇప్పటికిని విశ్వసించుదురు. ,,హిడల్లమరికింద కోరన్నపుట్ట_కోరన్న పుట్టలో

... ..

O! Cloud, O! Cloud - Why do you pour?

The Frog croaks, - Why should I not pour?

O! Frog, O! Frog - Why do you croak?

The custom of my fore fathers, - Why should I give it up?

- Folk Literature of Assam. P. 41:

కోడెనాగన్న,, గలడు. పసులగాచెడు బాలుదొకడు అప్పట్లో పాముల గ్రుడ్లన్నీ పగులగొట్టుచుండ ఆ నాగన్న వాని వెంబడి వడినాడు. అప్పుడు „సూరన్న చంద్రన్న (సూర్యచంద్రులు) అన్నధమ్మలూ-ముత్యాల చాపలు ముందరేవరచి- చేయిచేయి కలిపి జూదమాడంగ - ఇద్దరీ చాటుకే బాలుడు,, వెళ్లి నిలిచినాడు. అతనిని వ్రక్కకు త్రోయుటకు మనసొప్పలేదు. „పడదోయమేమంత పాప కారులమా-ఏడాదికొకసారి సూర్యగ్రహణము-ఏడాదికొకసారి చంద్రగ్రహణము,, అనుచు సూర్యచంద్రులు వలికినారు. పాము మ్రింగుటవలన ఈ గ్రహణములు కలుగుచున్నవని నేటికిని తాతలు మనుమలకు కథలు చెప్పుట మన మెరుగుదుము.

విజయదశమి వెళ్ళిన తరువాత రెండుమూడు రోజులు పసుల కాపరులు నూపుల కట్టెతోగాని కందికట్టెతోగాని చొప్పతోగాని సుమారు పది యడుగుల పొడవుగల, కాలుమందముగల కట్టలను కట్టకొందురు. వానిని “కొట్టంగోల” లందురు. రాత్రిపూట కొట్టంగోల కొక కొనన నివ్వంటించి మరియొక కొనను చేతబట్టుకొని వారి వారి పసులమీదుగా ద్రిప్పుచు „కొట్టంగోల కోడిగుడ్డుకోల- మాపసుల పిర్దులన్నీ మాతాతనువట్ట,, అనుచు పాడుచు అటు పిమ్మట వీడరి వెంబడి తిరుగుచు ఊరి వెలువల పారవెళురు. అట్లు గావించినచో పసులకు పట్టెడు పిర్దులు, జొర్రీగలు (జొర్రీ + ఈగలు), దోమలు వానిని విడిచి పెట్టి పోవునని విశ్వాసము. ఇట్టి విశ్వాసమే యించుక భేదముతో గుజరాతీ ప్రజలలో గన్పించుచున్నది1. అచ్చటనేగాక ఉత్తరభారతదేశ మంతటను గలదు2. మానవ జీవితములో నిట్లనేకమైన విశ్వాసము లడుగడుగున పాడుభేసికొనియుండును.

.....

1. Folk Lore Notes:- Vol. I. P. 154

2. W. Crooke:- The popular religion and Folk lore of northern India: Vol. I. P. 71

శృంగార జీవనము

శ్రీ పురుషుల సంప్రయోగమును శృంగారమందురు. శృంగారమునకు రతిస్థాయిభావము. అది సంభోగ విషయితమగు ఇచ్ఛా విశేషము. అనగా యువతీ యువకుల అన్యోన్యవిషయితమగు ఇచ్ఛ. దీనినే శ్రీ పురుషులయొక్క అన్యోన్యమైన ప్రేమరూపమగు చిత్తవృత్తి విశేషమని రసగంగాధర మౌచిక్య భాసురముగ నిర్వచించినది. ప్రేమరూపమగు ఆ చిత్తవృత్తి విశేషమే విభావాదులచేత పరిపూర్ణమై శృంగార రసముగా నిష్పన్నమగును. రత్యర్థముగా సాగు శ్రీ పురుష నిష్ఠమైన లైంగికసంబంధ జీవనమే శృంగార జీవనము. హైందవ జీవనము ధర్మార్థ కామమోక్షముల మీద వ్యవస్థితమై యున్నందున కామము (ఇది శృంగారము) కూడ ధర్మబద్ధమై యుండవలసినదే. అప్పుడు సంభోగమనునది సంసార సాధనమైనప్పటికిని శృంగారజీవనమున ధర్మావిరుద్ధమగు శృంగారమే ఉత్తమమైనది. ఉపాదేయమైనది. అనందజనకమైనది. మానవ జీవితములో శృంగారము వనువతించి సాగు జీవన మదొక చలత్తుంగ తరంగ పూరము. తద్వ్యాకావరణ మంత నిరంతరమైన విందువసంతము. శరచ్చంద్రికా విరిసితము. మకరందతుందిలము.

ఇంత వరకే ఆయాప్రకరణములలో వ్యసంగవశమున జానపదుల శృంగారమును గూర్చి తడవుటయైనది. ఇది సమగ్రమైన వారి శృంగారజీవన మెట్లు వల్లపదములలో ప్రతిబింబితమైనది తెలిసికొందము. పల్లియులు తమనిర్విరామ కృషిలోని శ్రమను నివారించుకొనుటకై సద్యస్ఫూర్తిగా నల్లకొనువదము లందు శృంగార పదములే అమితముగానుండును. అది వారి సహజ భావేచ్ఛను

1. శ్రీపుంసయో రన్యోన్యాలంబనః ప్రేమాఖ్యచిత్తవృత్తి విశేషోరతిః

స్థాయి భావః, -జగన్నాథవండితుడు- రసగంగాధరము-ప్రథమజానపము

దెలుపును. కనుక, వారి కామేచ్ఛా ఫలతమైన శృంగారజీవనమును ప్రత్యేకముగ దెలిసికొనుట అవశ్యము. పల్లెపదములలో నడుగడుగున శృంగారము నవనవ లాడుచుండును. అది పల్లయుల నిత్యజీవితములోని సత్యము. తదభిముఖముగా వివిధ కులములలోని వైవిధ్యమునకు ఏకాత్మత కుదురటయేగాక సామాజిక పృగతి చేకూరుచున్నది. ఇవ్వుట్టుని వారి మనస్తత్త్వ రహస్యములు కొన్ని అప్రయత్నముగా, అనాలోచితముగా బహిర్గతములగును. శృంగారజీవనమునకు వర్తించు వలపుపాటలలో శ్రీని గూర్చి పురుషుడు, పురుషుని గూర్చి శ్రీ పాడు కొనునవియేగాక, పరస్పర సంవాదరూపకములు, మన్మథావస్థలు, ఉద్దీపనములు, సంభోగశృంగారము, విప్రలంభ శృంగారములనుదెలుపు పాటలునుగలవు. అవి నిత్యచైతన్యవీఃకలు, రసాయానంద దోలికలు.

పల్లయుల శృంగార జీవనమంత వ్యవసాయ పరిసరముల తోడనే ముడివిడి యుండుట సహజము. చెట్టచెంతన, పుట్టపొంతన, కుంటకట్ట మాటున, బావిగట్టున, కంచెములుపున, మంచెమారున, చేనిలో, తోటలో, పూదోటలో, వారి విలాసజీవనము మొగతొడిగి, మొగలిపూవై పరిచుళించును. చిట్టి పొట్టి చిన్న వాదొకడు చిన్నిదానిని జూచి గుటకలెన్నియొఱుంగి, చెట్టు చాటున సద్దసేయక ముద్దుమురిపెములాడినాడు:-

సిట్టి పొట్టి సిన్నవోడా-సిన్నదాన్ని సూసినావా

గుట్టులేక మట్టు విప్పి-గుటకలెన్నో మింగినావా

సెట్టుసాటు మన్నదాన్నీ-సద్దసేయద్దురో బావా నాబావా

ప్రేమకలాపములకు చేలు రహస్య స్థావరములు. గాంధర్వ వివాహములకు దోహదములు. నిండువలపులు పండు పంటకళ్లములు.

కందిసేన్ల నిలబాడీ-కన్నుగీటవే పూసలోళ్ల రాజమ్మ

సెనిగసేన్ల నిలబాడీ-చేయిజాపవే పూసలోళ్ల రాజమ్మ *

చేని పంపులలో మేని సొంపులతో కంటిబాసకు, చంటియాసకు. చేయిచేయి

కలిసి పోవుట జరుగుచున్నవి. అదిచూచి కందిపూ సెనేమో? కాసెనేమో! గడ్డి మోపు ఎత్తుమన్నదాని కొంగు కొనరిలాగుట యది ప్రియునిచేతి చిలిపితనము.

,,ఎగువనేలో గడ్డికోసి_దిగువనేలో మోపుగట్టి
ఇట్లమోపెత్తి పొమ్మంటే_కొంగులాగి పోయేవేమిలో,, ఇట్టి శృంగా
రాత్మకమైన చిలిపిచేతలు వ్యవసాయ శ్రామికులలో సామాన్యము.

ఎందుకో ననుకొంటి గోంగూరకి _ అమ్మ

ఎందుకో ననుకొంటి గోంగూరకి

పుట్టెక్కి సూళాడు గోంగూరకి _వాడు

చెట్టెక్కి సూళాడు గోంగూరకి

చెట్టుదిగి నవ్వాడు గోంగూరకి _వాడు

మోపెత్తమన్నాడు గోంగూరకి

పట్టుపట్టుమన్నాడు గోంగూరకి _వాడు

ఎత్తు ఎత్తుమన్నాడు గోంగూరకి

చేయి పట్టుకున్నాడు గోంగూరకి _వాడు

చెక్కిలిని పుణితేడు గోంగూరకి

కళ్ళలోకి సూళాడు గోంగూరకి _అమ్మ

ఒళ్లు పులకరించింది గోంగూరకి,

గోంగూర తోటకు వచ్చిన పిల్లదాని చూపులో ప్రియుడు సుడిగొన్నాడు. ఆ
విలాపములు సహజకోమలములు.

కట్టమీద కలిగవనెట్టుమామ_నెట్టు కింద ఎల్లమ్మ పుట్టమామ

నావీగెంటిల జోడుమామ_నీ పక్కలన్న పడ్డదేమొ సూడుమామ

నావీ గెంటిల జోడు మామ * కట్టమీది చెట్టు క్రింద గల పుట్టచెంత
పడుచువారి సంభోగ శృంగార మభివర్ణితమైనది. రత్యవస్త్రలలో నదీ భోగావస్థ.
కాని, అది ధ్వన్యాత్మకముగా వారి గుండె నుండి ధ్వనించినది. గెంటిలజోడు

డిడిపోయి ప్రక్కలో బడుటయన్నప్పుడే అమరురథావము వారితన్మయత్వమును దెఱపుచున్నది. మేనమామను వివాహమాడు అచారముండుటవలన చెలికానిని 'మామ' అని పిలుచుటయైనది. సాగరసీమ పాటలలో నిట్టి వ్యవహారమెక్కువగా గన్పించును. పడుచువాడు గోంగూరకు పోవుచున్నదానిని ,, కంచవతల నుండి పొంచి పొంచి చూసినాడు—నుంచుంటే నాజాడ నూగుమీసం దువ్వినాడు,, అది కట్టమీదుగ బోవుచుండ,, కట్ట పొంటి పొయేదాన కాటుక చీర అడదాన—కట్టు కొంగుకు మరకలేమో,, అడుగగా నది ,,అన్నెమెరుగ పున్నెమెరుగ చిన్ననాటి జీడిమరక,, యని చెప్పినది. ఇట్టి కొంటె మాటల తోడనే కొంగు కొంగు ముడి వెచుకొనుట యగును. అప్పుడు కొంగువరువనిదినమే యుండకపోవును. ,,కొత్తకుంటా కోపిలోనా నాసామి—కొంగువరువని దినమె లేదు నాసామి,, *. కొన్ని పల్లెటూళ్లలో త్రాగునీటికై చేరువలో నుండెడు చెరువునకో, కుంటకో పోవుటయగును. అట్లు పోవు పడుచుది ప్రియునికి కొంగువరచి కొడుకును గనుట తటస్థించినది—

,,కడియాల కుంటాకు నీళ్లాకు నేబోతే—కవిలిముల్లు దగిలి కడపాయెరాజు
తుమ్మల కుంటాకు నీళ్లాకునేబోతే—తుమ్మముల్లు దగిలి తిమ్మణ్ణినేగంటి,,

వంగతోటకు వచ్చిన గంగమ్మను జూచి దాని పలపుకాడెట్లు పలచినాడో చూడనగును.

వంగపెట్లా పక్క గంగమ్మా — నీవు వంగి సూత్తుంటె గంగమ్మా
పానం జల్లుచునె ,, — నీవు పక్కకెందుకురావు ,,
పక్కాన నిలుసుండి ,, — నీవు ఒక్కసారి ముడితె ,,
నీ కంట్లోకి సూత్తా నె ,, — నేనొల్లు మత్సిపోతానే ,,
అనుమాండ్ల గుడికాడ ,, — నువు వంగి మొక్కంగా ,,
నీకొంగు జారెనే ,, — బుద్ధితీరంగ జూస్తినే ,,
మాయింటి యెన్నాల ,, — పూలపెట్లల్లోన ,,

పూలు తెంపుతుంటె ,, — నీ సీర సినిగిపోయే ,,
 సీర పోతేపోయే ,, — ఒక్కసారి రావె ,,
 వచ్చిసూడకుంటె ,, — నేన్నచ్చి పోతానె ,,

వలెగతోటలో గంగమ్మవంగిచూచినప్పుడు ఆ వయసు పొంగును కనులారగాంచి వలపుకాదు వలజిక్కినాడు. ఒకమారదివచ్చి యెదుట నిలుచున్న చాలునట. దాని కనులలో నొడలు మరచి పోవునట. అంతకు పూర్వమే యొకమారు హనుమాండ్ల గుడిచెంత వంగి వంగి మ్రొక్కుచుండ జారిన ఆకొంగు చాయన స్తనమండల రుచిని మిదితీర రుచి చూచినాడు. పూదోటలో పూలు తెంపు వప్పుడు చినిగిన దాని చీరపాటున సింగరమును వసిగొన్నాడు. కనుకనే యట్టి దొకమార్తైన వచ్చి చూడకపోయినచో చచ్చిపోయెదననక మరేమి యనును! వలచుటలో నిట్టి విశేష ములను పఠించుట పల్లీయులలో సామాన్యము. మన్మథ దశాష్టలలో 1 చక్షుః ప్రీతి మనస్సంగములను నవస్థలు పై పాటలో గోచరించును. ప్రబంధ నాయకా నాయకులకేమాత్రము తీసిపోరు జానపద నాయకా నాయకులు. ఒక్కొక్క పట్టున వారికి దెలియని సర్మభాషణములు, అనుభవములు, ఊహలు వీరికి దెలియును. పూదోటలో, బండ్లబాటలో, మర్మమిచ్చి మంచి మాటలిన్ని పంచు కొని మరులు పెంచుకొనుట పొసగుచుండును. ,,పూల తోటలో బండ్ల బాటమ్మి పెరుమాళ్లచిన్న—బండ్ల బాటల మంచి మాటమ్మి,, అప్పుడు ,,కొత్త కుండలో నీరుతీసి—కోరిన మగవాడు తీసి,, యగుట వలపుల దొంతికి లెన్న.

ప్రేయసీ ప్రియులకు వెన్నెలలు, ఆవన్నెలు, పైర గాలులు, పూల గాలి తరంగములు, కనుగొలుకులకులులు, తళకులు మున్నగునవి కామోదీపకములు.

1. చక్షుఃప్రీతిః మనస్సంగః సంకల్పోత్పత్తిః నిద్రాచ్ఛేదః తనుతా విషయైభ్యో వ్యావృత్తిః లజ్జాప్రణాళః ఉన్మాదః మూర్ఛామరణమితి తేషాంలింగాని.

—వాత్సయన కామసూత్రములు; అధికరణము. 5. అధ్యాయ. 1. సూ. 5.

అ మనోహర పరిసరములలో చేసిచెంత కలిసికొనుట పరిపాటి. సంకేతమును జేర
బోవునప్పుడు పేయిపిని, ,,తెల్ల జొన్నల రొట్టె యెన్నబూసి యెంటితేవే—
వల్లె దగ్గర తోటకాడ మంచి మల్లెపూలు తేవే,, అన్నాడు ప్రియుడు. పిదప
ఆ పండు వెన్నెలలోని ,,నేరేడు నీడలోన నీ బారెడంత జడనుజూపు,, మని
కోరుకొన్నాడు. అప్పుడు ,,అందమైన నీదుమోము చందురుణ్ణి మించింది,, *
వారు ప్రేమించుకొని పలుకరించుకొనుట యిట్లున్నది—

పు: అయ్యది మందూ నాగులయ్యది మందూ

రంగాడియ్యవెమందూ మింగానియ్యదె మందూ

శ్రీ: మూడూ సంతలకాడా మూలామలుపులకాడా

ముచ్చాటాడవు పిలగో నల్లా సారంగులయ్య

పు: మూడూకావ్యలు దాటి మూడూ మడతలుదాటి

మూలా మలుపుకురాయే రంగూ రింగుల లింగీ

శ్రీ: అడ్డాబాటల కాడా బుడ్డానిమ్మల కిందా

బుద్దీ నెత్తిరెసు పిలగో నల్లాసారంగులయ్య

పు: వారా వారమునాడు సుక్కురారమునాడూ

గుడెపూ యంగడిపిల్లో రంగూ రింగుల లింగీ

శ్రీ: గుడెపూ యంగడివోయి గుత్తెపు పీరలుదేరా

గుండిల రైకలుదేరా నల్లాసారంగులయ్య

పు: గుత్తెపు పీరలు గట్టుక గుండిల రైకలు తొడుగుక

మోతూ కుళ్లకురాయే రంగూ రింగుల లింగీ

శ్రీ: వాస్తే వాస్తనుగానీ పోతే పోతనుగానీ

మందే వోర్వరు పిలగో నల్లాసారంగులయ్య

పు: జొన్నలు మనవీ జొన్నరాసులు మనవీ

రాసుల కాడికి రాయే రంగూ రింగుల లింగీ

శ్రీ! వొస్తే వస్తానుగానీ పోతే పోతానుగానీ

మందే వోర్వరు పిలగో నల్లా సారంగులయ్యా *

పొలమునకు బోవునప్పుడు అడ్డబాటలోనున్న బుడ్డనిమ్మల క్రింద సారంగులయ్యా ను జూచినది తడవుగ లింగికి బుద్ధిచెరిసినది. వానిమీద మరులుగొన్నది. మూడు చింతలున్నచోట మూలమలుపు బాటలో ముచ్చటలాడుటకు సంకేతమును బెట్టు కొన్నది. శుక్రవారమంగడికిబోయి గుత్తపుచీర, గుండిలరైక తెమ్మన్నది. వాడవి తెచ్చియిచ్చి మోడుగు పొదలోనికి బోవుదమన్నాడు. కాని, మంచి ఓర్వజాలరని లింగి మారు బలికివప్పుడు, వాడు కళ్లములోని రాసులచెంతకు రమ్మనుట జరిగి నది. వారట్టి సంకల్పాత్మకత్వవస్థలో తారాడుటయైనది. ఈ విధముగా వారి ప్రేమ కలాపములు ప్రకృతిలో పరవళ్ల త్రొక్కుచుండును. వచ్చని పంట పొలములే వారికి రమణీయ బృందావన సీమలు. సందన వనసీమలు. పొలములందే గాక, అంగళ్లకు బోయినప్పుడు గూడ వాతి మధ్య ప్రేమ చిగురించుట, పెండ్లికిదారి తీయుట జరుగును. ఏలూరు సంతలోన వీరగారు — నిన్నెంచి ప్రేమించలేద వీరగారు— కోరుకొండ బజారులోన వీరగారు — నిన్ను కోతి పెండ్లాడ లేద వీరగారు,, నగర వీధులలోని నాగరకుల కన్న అంగళ్లలోని జానపద ప్రేయసీ ప్రియుల ప్రేమలో నిష్కల్మష ముట్టిపడుచుండును. వారి వీధిలోని ప్రేమ వీధి పాలేగాని, వీరి అంగడి ప్రేమ కొంగున గట్టుకొనుట ప్రళంసార్హము. బ్రతుకు షేడదైనను ప్రేమలో కొదవగనప్పట్టదు. వీరు ప్రేమించుకొనుటలోని అభిరుచి, అనురాగము, అపూర్వముగా నుండును. చూచుటకు మోటు మనుషులుగా గన్పించెదరేగాని, శృంగార విషయమునగూడ వారు నాగరకుల మనుకొనువారికే కనుగుట్ట గల చేష్టలు గలవారు. నఖశిఖ పర్యంతము వాతి చూపులు మనమధుని తూపులై పృయుక్తములగును.

గైరమ్మో లేగైరమ్మా — వినే తల్లిగవ్వదే గైరమ్మా

నీముక్కెంత చక్కనే గైరమ్మా—నీముక్క నత్తెంతఅడిమే గైరమ్మా

నీ నడుమెంత చక్కనే గైరమ్మా-నీకాలి అందెలెంత అందమే గైరమ్మా
 నీ వొల్లెంత ,, ,, నీ వొల్లుమీద నగలెంత ,, ,,
 నీ కళ్లెంత ,, ,, నీ కళ్ళ కాటుకెంత ,, ,,

తొలుదొలుత చూపులు ముక్కు మొగముమీద పోవును. అవి చక్కగా నున్నచో
 వానికి మొదటితృప్తి. పిమ్మట తక్కిన అవయవ సౌష్ఠవముమీద కన్నువ్రాలును.
 ముక్కు, అముక్కుమీద నత్తు, నడుము, నడుముమీద యెడ్డాణము, కాలు,
 కాలియందెలు, ఒడలు, ఒడలిమీద నగలు, కండ్లు, ఆ కండ్ల కాటుక ఎంతో
 అందముగా నుండవలెనని ప్రేమికుడు కోరుకొనుట స్వభావము. పురుషునకు
 రతినుద్దీపింపజేయు స్త్రీ యొక్క అంగాంగవర్ణనమీ క్రింది పాటలో గలదు.

కందిరీగ నడుముదాన్ని ఎట్టాపోనిత్తురా
 వాలుచూపు కళ్ళదాన్ని ఎట్టాపోనిత్తురా
 పికిలి పిట్ట గొంతుదాన్ని ఎట్టాపోనిత్తురా
 చింతపువ్వు రంగుదాన్ని ఎట్టాపోనిత్తురా
 అట్టా ఇట్టాటిదాన్ని ఎట్టాపోనిత్తురా *

పిడికెడు నడుము, పికిలిపిట్టగొంతు, చింతపూవన్నెమేని సొగసుగలది చక్కని
 అందకత్తె. అది ఓరచూపులతో జూచిన కరుగని మగవాడుండగలదా! కనుకనే
 దాని వలజిక్కుటయైవది. పల్లెయునికి శృంగారజీవనమున అనుభవములుపెక్కు.
 పద్మిని, చిత్రజ, శంఖిని, హస్తిని వంటి స్త్రీజాతి భేదములలో వానికి సాధారణ
 ముగా పద్మిని జాతిలక్షణములుగల దాని మీదనే విక్కిలి మక్కువ. అనేకమైన
 పదాలలో నీ విశేషము గోచరించును. ,,కాలు కరుచటి కంచురవికవీ-కనుమలో
 ఎదురాయె-దానీ కన్నునైగలు తిప్పుతుంటె-నా మనసు చెదరిపోయె,, * నట.
 అది సంకల్పోతృప్త్యవస్థ.

విన్ను నేను మరువలేనే మరువనన్న మరువలేనే

అందాలదాన అనందాలదాన

చారెడేసి కళ్లదానా సంవంగీ ముక్కుదానా
 పసిమీ వన్నెలదానా మిసిమీ బుగ్గలదానా
 తెల్లనీ పల్వరునదానా తేనె తేట వలుకుదానా
 హంసా నడకలదానా అందమైన నడుముదానా
 అందాచందాలదానా చందురు మొగముదానా
 కారుకేశాలదానా తీరు కనుబొమలదానా

ప్రేమికుని చూపులు ప్రయురాల చంక మూలల సొగసు మీద, చంటి ములుకుల వయసుమీద ఉక్కిరి బిక్కిరగుచుండును. లేడికన్నులకు, లేతనవ్వులకు, హంస నడకలకు, ఆ నిలుపు నక్కదనమునకు సొక్కి ,,కంచు గుబ్బలు కదులమీట,, సుతస్సహించును. తాను కామించిన పడుచు కనుల నిండ కమ్మగ కన్నట్టవలె ననెడు భావమున తలమునకలు వేయుచుండును. అట్టిది దారికడ్డము వచ్చినప్పుడు తన మీదుగ దాటి పోయినను, తొక్కి పోయినను, ఇంచుక నిలిచి పోయినను, ముఖమెత్తి చూచినను అమృతమందించినట్లగును.

దారికడ్డం బండుకుంటా మర్దాలా మలము

తొక్కెన్నా వోరాదే ,, ,,

తొవకడ్డం బండుకుంటా ,, ,,

తొక్కెన్నా వోరాదే ,, ,,

నిన్న దెస్తీ నీలిసీరె ,, ,,

నిలిసెన్న వోరాదే ,, ,,

మొన్నదెస్తీ మొగ్గలరైక ,, ,,

మొకమన్న సూపరాదే ,, ,, * ఇటు లజ్ఞా ప్రణాళనాచనలో

దగులు కొనుట యగును. కాని, ప్రేమయే కుదురనిచో శ్రీ—

,,మావూరు లేలా మావల్లెలేలా - నాతోని ముచ్చట్లు నీకేలపోరా

నా ముద్దు వలుకులు నీకెందుకు—నావూసు నాజోలెండుకయ్యా నీకు

..నోటి వట్టపు కూతలు కూసావు — మోటుమనిసివేటి అయ్యా నీవు,*
 అని పురుషుని తీసి తీసివై చుట జరుగును. అదే కరగినచో వెన్న, లేనిచో సున్న.
 కాని, మోటునరసమే చేసినచో మూతిపండ్లు కూడ రాలకమానవు. ..మామిడిచెట్టు
 మాటునున్న మాలపిల్లనీ నీవేచూసీ పళ్లయిమ్మనీ నైగచేశావా — ఓరోరి మామ
 పళ్లలోనే పళ్ళు రాలాయా,, ఇట్టి మనస్తత్వము గలవారు వల్లెబామినులు. అట్లే
 శ్రీ ఎంత ప్రేమించినను, యత్నించినను లొంగని పురుషులు లేకపోలేరు—

చిక్కులా పిరిచావలో నే నొక్కదాన్నె పండుకుంటి

చిక్కుచీసి కొప్పువెట్టి సిరిగంధం బొట్టువెట్టి

మంచిగంధం మల్లెపూలు దొల్లలోనెపోసుకోని

అంది అంది పూయబోతె అలిగిపోతాడేమె లచ్చు ....

ఉప్పునీళ్ల బాయికాడ మరుమల్లే తోటకాడ

ఉత్తుత్త మాటలాడి ఊకెపోతాడేమె లచ్చు

కుచ్చం కుచ్చం నేనుబెట్టి కుచ్చులాంటి చెప్పలుగొని

పట్టి పట్టి తొడుగబోతె పారిపోతాడేమె లచ్చు—

వీడెనదో పగిలరాఖ్యునివలె నున్నాడు. వన్నెలాడి యెంత వగలు వేసినను
 సుంత కరుగనైన కరుగలేదు వాని మనసు. దానికి వరూధినికి పట్టిన గతి
 పట్టినట్లున్నది.

ప్రియకాంతలను జేరబిలుచుటకు ఈలవేయుట, అన్యపదేశముగా కేక
 లిడుట, పాటపాడుట జరుగును. ఆ యా వనులుచేయుచున్నప్పుడు సహితము
 పిలుపులు ఆయా సన్నివేశములను బట్టియుండును. ..దొరగారి జీతగాడు దోరెడ్ల
 మేపెటోడు—దొడ్లెక్కి సీటిగొట్టేనే — పచేండ్ల జీతగాడు—పైయెడ్ల మేపెటోడు
 బండి మీద సీటి గొట్టేనే,, * ఎద్దుల మేపువాడెద్దుల కొరకు వేయు కేకలో
 ముద్దరాలి రాకడ ముద్దుగ ఉండును. ..ఎడ్లామేపే చిన్నవాడా ఎడ్లాకేపే పోరీకేకా
 నాకుయేస్తే నేనురానా,, మోటకొట్టువాడు ..కొవళ్ళు బలమాయె కల్లెబడ్డమాయె—

కాచిన ఫలమేమి లేచిపో చిలకా,, అనుచు తన్ను జేరవచ్చెడు ప్రియకాంతకు సూచన యిచ్చును. చేని కావలికాయుచు దేగ పిలుపులో చేడెను పిలుచును. ,నిన్నుజూడక నిలువలేను_నీళ్లరేవున జొన్నచేనూ_జొన్నమీదా దేగఁడువూ_ దేగపిలుపుల నన్నుబిలువూ,,* కలిసికొనుటకు సమయముకూడ కలిసిరానప్పుడు ,పెనిగెవూలా చీరదానా_పెందురొంకా నుదురుదానా_అంచవంటి నడుముదానా_ మంచు(మనసు) వోయే మార్గిరాయే,, అనుచు కూనరాగము లాలపించుచుండును.

ప్రియులను వలచుటలో ప్రియభామినుల కభిరుచులు, మర్మములు పర్యత్యేకముగానున్నవి—

,,ఆదండు యెత్తిపోంగా పొగబండి నట్టనడుమా

అరె|శానతనము జేస్తవు మొగదా వన్నెకాదా

నీ తెల్లదోతిమీద నీ నల్లరుమాలు మీద

నమ్మె నాచునను వన్ను ఇడిసిపోకు,, తెల్లదోతనిని, నల్లని రుమాలును జూచియేగాక, ప్రియుని మోమును చంద్రబింబముగా దలచి ఆ నగుమోమును వలచి, వ్రేళ్లనిండగల ఉంగరములను, బంగారుమొలత్రాడును ఉంగరాలజాట్టును, ఓరగజుట్టివ తలపాగను, కావిపంచెల కట్టుతీరును, నూనూగు మీసపు కట్టు మ పసిడివన్నెను, పిక్కసొగసునడకను, మున్నగునవి చూచిప్రేమించుటయొప్పును.

పిక్కల నన్నంపు బిగువైన మగవాడు చందమామో_వాడి

భుజాన వున్నది భూచక్ర కంబళి ,, ,,

కల కలా నవ్వాడు కన్నెత్తి చూడడు ,, ,,

కావిపంచెల మీద కస్తూరి శాపిస్తు ,, ,,

బంగారు చెక్కిళ్ళ రత్నాలు మెరిపిస్తు ,, ,,

ముద్దయిన మోముపై ముత్యాలు విరబోతు ,, ,,

నూనూగు మీసాల వలపు తీగలు పాకిస్తు ,, ,,

బంగారు మొలతాడు పె పెన మెరిసింది ,, ,,

ఉంగరాల జుట్టు రంగైన మగవాడు చందమామో,,
 అట్టి ప్రియుడు జూచిన చాలు స్వర్గమే దడిదావగునట. వలికినచాలు పాఠశాలలే
 వికసించునట. ఆ మగవాని కౌగిట మరణించిన చాలునట. ప్రేయసి కౌగిట
 ప్రియుడు, వాని కౌగిట నది వెన్నెవలె కరగిపోవుట సహజము. తుదకు ప్రియుని
 కౌగిట మరణించినను మహాభాగ్యమే యని కోరుకొనుట మహోన్నతమైన
 అనురాగ లక్షణము. అట్టివాడు కంటకదళన్నను, విడిచి పుచ్చినను చచ్చినంత
 పనియేయగును. ఈవిధమైన అనురాగ బంధములు వల్లియులలో సాధారణము.
 పరస్పరము ప్రేమించుకొనుటకు ప్రౌఢప్రమాకర్షణము రూపరేఖల ప్రభావమే.
 పరస్పర రతిసుఖమునకది ప్రణలోద్ధీవనమగుచున్నది.

పు: రూపాయి కావాలా రూపాయి చిల్లర కావాలా పిల్లా

శ్రీ: రూపురేఖ నల్లగుంటె రూపాయెందుకు

రూపాయి నీలరెందుకు నా నల్లజిలకరి మొగ్గ

పు: పావలా కావాలా పావలా డబ్బులు కావాలా పిల్లా

శ్రీ: పాదాలు నల్లగుంటె పావలెందుకు

పావలా డబ్బులెందుకు నా నల్లజిలకరి మొగ్గ

పు: నీరెలు కావాలా నీలు నీరెలు కావాలా పిల్లా

శ్రీ: నీరిగల నీమోము సూత్రై నీరెలెందుకు

నీరెలెందుకోయి బావా నా నల్లజిలకరి మొగ్గ

షురుషుడెట్లు శ్రీలో రూపురేఖలకై పాకులాడునో అట్లే శ్రీకూడ అతనిలో నీరి
 గలమోమమరు రూపురేఖలనే ఆశించును. ఇక రొక్కమెందుకు? ఆ తరువాత
 మనసు మంచిదయితేచాలు. అదేపదివేలు. అయినను కొందరు శ్రీయ చీరలు,
 నగలు, కూడ కోరుకొందురు.

చంద్రగీతి నీరలంపారా ఓరందగాదా బంగారిమామా ||చం||

కాకినాడ కర్ణాటపుకోక రాజమండ్రి రవ్వలజోడు

పెద్దాపురం దుద్దుబజత ఉప్పాడ జరీరవిక
 కచ్చాలా కుచ్చగట్టి కూకుంటె నీవాళ్ళొ
 కూకుంటె నీ సందిట్లో కునుకువీతే
 నా గొంతులో కూనిరాగల్ పలుకుతాయి—

చీరలు, నగలు అలంకరించుకొని ప్రియుని సందిట కూర్చొన్నగానే
 కునుకు వీయుటయేగాదట, గొంతులో కూనరాగములు కూడ పలుకునట. ఇట్టి
 తన్మయావస్థకా చీరలు నగలుకూడ ఉద్దీపకములగుచున్నవి.

వలచిన వన్నెకాడు బండిమీద పోవుచుండుటగాంచి, „అప్పునెద్దు బండికట్టి—
 పడుపు పడుపున పోయెవాడ — బండి నిలిపి బాసలాడరా,, అనుచు బండివెనుక
 పోవుచునే, „నిలవర బండోదో నీబండిమీన నేనొస్తా—నిలవర బండోదో నీబండి
 మీన సోకుంది,, * అనుచు చంగు చంగునడేరి బండియెక్కి అందలి సోకేమిదో
 అనుభవించును. ఏవని చేయుచున్నను ప్రియునికై దెసలంటజూచుటయొప్పును.
 „నే తొక్కునూరే డిక్కుడా—నా తొక్కులాటంతక్కుడా—నేకాటుకెట్టే డిక్కుడా—
 నే కన్నుగీచేడక్కుడా,,* పడుచుది పచ్చడి నూరుచున్నను వాని మీదనే దానికి
 త్రొక్కులాటైనది. కాటుక దిద్దుకొను చున్నను వానికై కన్నుమీటుచున్నది.
 పాపము! అడ్డగోడ మీద నుండియైన అందుకొని మద్దులివ్వదలచ, మొగమంత
 కన్నులై పండువెన్నెలై చందురుడు నూచి దాని గుట్టు బయలువెట్ట పట్టపగలు
 సేసినాడు. „అడ్డగోడమీదికెళ్లి అందిముద్దులి త్రమంచె— పాపకారి సందమామ
 పగులు సేసేరా,, సద్ద మణగిన త్రోవలో కంచెదాటి పోదామనుకొన్నను కడకు
 గజ్జెల పైటకొంగు ఘల్లుచున్నది. ఒడలు జల్లుచున్నది. „ఎలుగు (కంచె) మీద
 కొంగువరసీ ఎలుగు (వెలుగు) దాటిపత్రమంచె — గజ్జెలాది పైటకొంగు ఘల్లు
 మానెరా—ముచ్చాలాది పైటకొంగు ముల్లుదాకి జల్లుమానెరా,, *

ప్రియుల రాకపోకల సన్యాపదేశముగా నిర్దేశించుటలో ప్రియ నెరజాబలు.
 „రావే పోవే నల్లతుమ్మెదా—వీవు రాగాలుతీయకె నల్లతుమ్మెదా—వాడ నెవ్వరులేరు

తుమ్మెదా— వచ్చి వాలలాడిపోవే తుమ్మెదా,, * పంజర యెడలోని రొదను
తుమ్మెద మీద మోపుట యది ప్రియుని యెడమీటు పదమే. వన్నెకాని హృదయ
లకు, కన్నులయలకు జీక్కిన చిన్నదాని తనువునందలువలువు పరవశించి
పోవుటవలన, చేయనున్న పనిచెల్లక మిగులుచున్నది—

వొద్దొద్దుమామా ఓమామయ్యా—రావొద్దు మామా ఓమామయ్యా

ఈదుల్ల పాడితే ఇంటికినవడె మామ

పదమిన్నప్పటి నుంచి పనిసెయ్య బుద్ధికాదు

కట్టెల కొయ్యంతానె కన్నుగొట్టకుమామ

• కన్నుగొట్టితె కట్టె ఇరుగాదె ఓమామ

వొడ్లుదంచితానె వొగలు సెయ్యకు మామ

వొగలు సేసిన వొడ్లు వాయి మెదుగడు మామ

సీళ్లకొయ్యంతానె నిందెగట్టకు మామ

నిందె గట్టిన బందె నిందాదె ఓమామ

సల్లసేసితానె సెలసెయ్యకు మామ

సెలసేసిన యెన్న యెల్లాదే ఓమామ * ఇంత మనోహరముగా ప్రేమైక
తత్త్వముగలదిగుట అపూర్వము. మ్రోడు పెడదను చివురింపజేయు మోహన
మురళీరవము గోపిక యెడలోపలి యెడలో మారుమోగినట్లు, ఈ జానపద
సుందరుని పాట ఆతని సుందరి డెందముని కందళిత పుష్ప మకరందము
చిప్పిల జేసినది. తత్ఫలితముగ చేయదగు పనులమీద నిట్లయిష్టమేర్పడుస్థితియే
విషయవ్యాప్తత్వవిస్త. ,,పిల్లన గొయ్యి పాడుకుంట పిల్లబాట కెల్లిరాంగ
పిల్లంగొయ్యి పిలుపులకయ్య నా రామయ్య—పిక్కలో జల్జల్ మానెనయ్య,,*
వాడూదిన పిల్లనగ్రోవినాదము దాని తనువులోని అణువణువును స్పందింప
జేసినది. ,,నాగనరం బాడుకుంట నడిబాటల కెల్లిరాంగ—నాగనరం వాడులకయ్య
నా రామయ్య—నడుములో జల్జల్ మానెనయ్య,, వాడు నాగస్వర మూడుమ
రాగ అదినాగుబాము నడకతో దరిజేర బోవక యుండగలదా? పిల్లనగ్రోవి

నాగస్వరముల నాదములు దాని కుట్టివనమును గలిగించినవి. అయాత్మకములైన వల్లెపదములెంత అందమో, తీయనో అట్లే వాఙ్మాయలు అందముగా తీయగా నొప్పును.

పొట్టిగా నల్లగా నున్నందున, తన్ను వలచుటలో వెనుక ముందాడెడు ప్రేయనకిట్లు విడమరచి చెప్పుచున్నదొక ప్రౌఢ—

పొట్టిగా నే వుండనాని పొందకా పొయ్యేవురార

పొట్టిదాని గట్టితనము వట్టెమంచ మెక్కిచూడు

నల్లనల్లగ వుండనాని పొందకా పొయ్యేవురార

నల్లరాగడి దున్నిసూడు తెల్లజొన్నలు పండవేమి— వల్లెపడుచులు భ్రావికారానభిజ్జలనుట సర్వత్ర పొసగదు. అందరివలె వారిలోను హావభావ యుక్తమైన సైగలున్నవి.

సీరెగట్టాకు గజెలమ్మా సింగులు దిప్పాకు గజెలమ్మా

మంటీ వారువజాలరు బిడ్డో సైకిలు కిష్టన్న భారీయా

మెట్టెలు వెట్టాకు గజెలమ్మా మెడిమలు దిప్పాకు గజెలమ్మా   «మంటీ»

గాజులు దొడుగుకు గజెలమ్మా సేతులు దిప్పాకు గజెలమ్మా   «మంటీ»

బొట్టావెట్టాకు గజెలమ్మా బొమ్మలు దిప్పాకు గజెలమ్మా   «మంటీ»

దాసెనపెట్టాకు గజెలమ్మా దొడలు దిప్పాకు గజెలమ్మా   «మంటీ»

అత్తరపెట్టాకు గజెలమ్మా ఆనన గొడ్తాది గజెలమ్మా   «మంటీ»

చీరగట్టి సింగు (చుంగులు) లొయారముగా ద్రిప్పుచు నడచుట, మట్టెలు పెట్టుకొని మడమలు ద్రిప్పుట, గాజులు దొడుగుకొని సేతులు వెన్నలర ఆడించుట, బొట్టాదిద్దుకొని కనుబొమలలోని విలాస విశ్రమములనుజూపుట, దాసెనపండ్లతో దవడలు ద్రిప్పుచు పలుకరించుట, అత్తరు పూసికొని మత్తెక్కించుట వంటివి శృంగార చేష్టలు. ఇంతేగాక, చేని మలుపుల కంటి గిలుపు లెన్నియో! నీటికె బోయి,, రెండు సేతులు కడువమీదా నాసామి— వాలుగన్నులు వానిమీద,,

వైచుట పరవశత్వము. కాని, ఈ సైగలు, వగలు వద్ద పురుషుడున్నప్పుడే ఫలము. „వాసనలేనిపూవు పూసేమి ఫలము? వద్దపురుషుడులేని వగలేమివగలు,, ఆ శృంగార చేష్టలు పురుషున కుద్దీవన విభావములు.

పిడికెలకాని నేనువాస్త భీమయ్య—పిట్టెలసికాడ్కి నీవురావు దొరభీమయ్య
కట్టెలకాని నేనువాస్త భీమయ్య—కంజాల వేటకు నీవురావు దొరభీమయ్య
నీవుగొట్టే మోటకాడ భీమయ్య—బట్టాలుతుకా బండలేదు దొరభీమయ్య
బట్టాలుతుకా నేనువాస్త భీమయ్య—ఎద్దులగొట్టా నీవురావు దొరభీమయ్య—*

ఇట్లు సంకేతస్థలము నేర్పరచుకొని, చేరబోయి ప్రేమించుకొనుట సామాన్యము. ఒకవేళ వన్నెకాడచటికి రాలేకున్నచో నావిప్రలబ్ధి యొక్క „కన్నీరేమొ కడువనిందె దొరభీమయ్య,,.

ఇంట నవతితల్లి, దారిలో పిచ్చికక్కల వంటి పరవనితలు ఉండుట చేత, ప్రియుడొంటిగా తన్ను జేరవచ్చుట ప్రమాదమని హెచ్చరించుచు తానే వచ్చెదనని తెలుపుకొనుచున్నది—

ఇంటిముందు ఈతరువ్వు యింటి యెనుకా గచ్చతువ్వు

ఒంటిగాను రాబోకు ఐమూల జిక్కిపోదువురా

నవతితల్లి పెట్టుపోత పగలు రేయి కత్తికోత

గుమ్మమైన దాటనీరు గునగునలూ ఆడనీరు

రాతిరెండు జాములాకు రాయిచెట్టూ కిందనుండూ

ఇంట్లోవోరు సూడకుంట ఎట్లోనిన్ను కలిసెదరా

వచ్చిపోయే దారిలోన పిచ్చికక్కలున్నాయిరా

మచ్చుల్లి పోయెదరు మాయలో పడబోకురా— మరియు తన నిశ్చితాభి

ప్రాయమును దెలుపుచు,

నీకు నాకూ జోడుగాన నిమ్మపూల తెప్పమీద

తేలిపోవ మనసు పుట్టె తెల్లవారు తెప్పడురా

ఎప్పుడిల్లు యిడిచెదనో ఎప్పుడు నిన్ను చూచెదనో

చిత్తమంతా చెదరిపోయే కత్తికోతలాగునుండి— నిమ్మపూల తెప్పమీద
తేలిపోవుదమని ఊహలందించుచు చెదరిపోయిన చిత్తముతో తత్తరపడు
చున్నది. ఎన్ని ఇరకాటములున్నను కన్నుల జిక్కిన వన్నెకానిని జేరబోవుట
యందలి సాహసము ప్రేమికులలోనుండును. “ఇద్దరికి యిష్టమైతే ఎవరంటేం
భయము,, అనుకొను ప్రేమికులు కూడ లేకపోలేరు. ఒక నెఱజాణ లజ్జా
ప్రణాళావస్థలో జిక్కి అదరు బెదరు లేకుండ ఆర్పాటముతోడ తన చెలిమికాని
నాహ్యోనించుచున్నది—

కిరకిర చెప్పలోడ కిన్నెరమోతలోడ

మావటికొచ్చేటోడ డప్పులతోటిరార

చెన్నూరి గట్లానడుమ సున్నందంపబోతె

గాజులు ఘల్లుమానె పానం ఝల్లుమానె

వవ్వరె సిపాయెడ నెలకూ రూపాయెడ

మావటి కొచ్చేటోడ డప్పులతోటిరార * వీడిద్దరికి చెన్నూరి గట్లానడుమ
ప్రేమకలిసినది. గాజులు పగిలినవి. వన్నెకానితో జాతరలు సేయదలచి ఈ
ప్రౌఢాంగన—

కోటయబావా నాకు కోరిన బిన్నూలుదేరా కోటయబావా

నందికొండ బిన్నుబట్ట అజ్జలపురం మిననుకుట్టు

కుట్టియిబావా నా కుడిరొమ్మున కృష్ణసీల కుట్టియిబావా

మాచెర్ల జాతరకు మందెంత వోతున్నారు

రావేమయ్యో ఓ కత్తెర జుంపాలబావా పోదామయ్యో

వొద్దేమగువ మనరబీసాల మోయునుండె

రద్దయినా రగుతమైన అన్నింటికి నేనెవుంటె

రావేమయ్యో ఓ కత్తెర జుంపాల బావా పోదామయ్యో * ఇట్లు కోరుకొని
తోడుకొని పోయినది. ప్రేయసీ ప్రియులకు జాతరయన్నచో పరమసంతోషము.

అసలు జాతరలోనే కొందరికి ప్రియలు కదురును, ముదురును. మరొకనికి ప్రియురాలు సేసినమర్యాద ఇట్లున్నది—

గుండలపల్లి గురివిరా—దాని—చేతకీలు కడియమురా
 కీలుకడియం పెడగొట్టి—కిన్నెరా సేయించెరా
 కోడినిస్తా మానెరా—కోడిపెట్ట నిస్తామానెరా
 కోడినమ్మిన కాఱరూపాయి—కోరియిస్తా మానెరా
 వారవరము దినమురా రామ—సవురెవల్లె సంతరా
 సవురేవల్లె నన్నామల్లెలు—కచ్చుల్పొల్పొర దుడ్డురా
 ఊరిపడమట బాటరా—నే బాట కూలికి పోతరా
 అందరాకు మూడుదుడ్డు—నాకు నాల్గొర దుడ్డురా *

గుండలపల్లి గురివి శ్రీమంతురాలు. ప్రియుడు మాత్రము కూలినానిపేద. తన చేతి కడియము చెడగొట్టించి అతనికి కిన్నెర చేయించినది. తన చేని కూలికి వచ్చిన వారందరికి కూలి మూడు దుడ్లయిన వానికి నాలుగున్నర దుడ్లిచ్చు కొన్నది. వలచినవానికి వలసినన్ని యిచ్చుకొనుటలో విశేషలేదు. ప్రియునికి కిన్నెర యుండుట ప్రేయసికి మహదానందము. రాధికను మాధవుడు రాగ మొలికించినటులు, జానపద ప్రియసి తన ప్రియుని చేతికిన్నెర కాదలంచుట, దానిని చేయించుటలోని అంతర్యము.

జానపద శృంగార జీవనమున ప్రియసీ ప్రియుల సరస సల్లాపము లెట్టివో సుంత గమనింపదగును—

తంగెడు పువ్వుల్లరో నా బావా రాజమల్లు
 పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు
 వొంగనియడె దుర్గమ నన్నాల నియడె దుర్గమ
 పూలేరనియడె దుర్గమ దండగుచ్చనియడె దుర్గమ్మో నాబావా రాజమల్లు
 బంతి పువ్వుల్లరో నాబావా రాజమల్లు

పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు ||వొంగ||

గన్నెరు పూవుల్లరో నాబావా రాజమల్లు

పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు ||వొంగ||

మల్లేపూవుల్లరో నాబావా రాజమల్లు

పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు ||వొంగ||

జాజీ పువ్వుల్లరో నాబావా రాజమల్లు

పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు ||వొంగ||

కొండి పువ్వుల్లరో నాబావా రాజమల్లు

పూలేరా వోతెరో నాబావా రాజమల్లు ||వొంగ|| *

తంగెడు, బంతి, గన్నేరు, మల్లె, జాజి, కొండి పూవులేర జోయినచోట ఆ తోటలో ప్రియుడు ప్రియురాలి నిటువంగనియడు. అటువ్రాలనీయడు. పూలేర నీయడు. ఏరినను దండకూర్చనీయడు. దానిని చేతులమీదనే పూలచెండాడినాడు. పూపొదల దారుల గోపికను గోపాలుడు ఓలలాడించి నట్లున్నది. అంతటి ఒయారమైన సరసమున వారు రసలోలురు. ఏవంపున ఏసొంపున ఇంపు ననుభవించిరో అది వర్ణనాతీతము. ఇట్టి శృంగారకీర్తనలు ఛాయాచిత్రమునకు కూడ చిక్కువడవు. అది స్వేచ్ఛాయుతమైన, అమలినమైన అమోఘసరసము. అందలినాయక ముగ్ధ.

కత్తె రజంపాలు కండ్లకు అడ్డాలు దవుడన ఇడియాలొయి బావా

అహా దవుడన ఇడియాలొయి బావా

నీ సేతుల అద్దము నాసేతుల దువ్వెన

బాలువుతా రావొయి బావా_అహా బాలువుతా రావొయి బావా

నీ సేతుల పొండరు నాసేతుల కాటికె

కొక్కెవెడ్డా రావొయి బావా_అహా కొక్కెవెడ్డా రావొయి బావా

నీసేతుల సెందూ నాసేతుల దస్తీ

సెందాడ్డం రావొయిబావా అహా సెందాడ్డం రావొయి బావా

నీకాళ్ళకు నెప్పులు నాకాళ్ళకు బూట్లు

నేన్నడుస్తా సూదొయిబావా ఆహా నేన్నడుస్తా సూదొయిబావా

నీ సేతుల బొట్టూ నాసేతుల అద్దము

బొట్టువెడ్తా రావొయిబావా—ఆహా బొట్టువెడ్తారావొయిబావా*

అంతటి అన్యోన్య్యానురాగముతో సరస విలాసముగా జీవించుటలోని జీవిత
మాధుర్యము ప్రేమకంటలనుభవించుచుండురు. ఆ నాయకలో మధ్యలక్షణములు
గలవు. కందిరిగె నడుముదానా కదులా నియ్యావు భామా—కొబ్బెర వంటి
గుబ్బిలదాన పట్టానియ్యావుభామా ముట్టానియ్యావు భామ,, * పిడికిటకువచ్చు
కందిరిగవంటి నడుమును పెనవేసికొని, కొబ్బెర వంటి గుబ్బిలనుబట్టి సరస
మాడుటలోని శృంగారబంధముల నొకరు నేర్పనక్కరలేదు. అందులకు ప్రకృతి
యే సాక్ష్యము. నాగరకులు కొక్కోకాదుల జదివినను కృత్రిమ సరసమునకే
యరివాటు పడుచుండురు. కాని, కనుమరుగున చేనివరుసన వల్లియుల సరసములు
వారి సరసప్రియత్వమును చాటును. ఇంచుక చెట్టుకొమ్మ మోపెనను, చేనిగట్టు
దాపైనను, కంచెయొంటరిదైనను, మంచెతుంటరిదైనను వారిలో సఖ్యతములు
(ఏసింది ఎడుమల పేరు—ఎడుమ నంటిమీన గోరు.....), దంతక్షతములు
(కోడూరి శిలకల్ల కోలాటమాడంగ నాకొంగులో దూరిందే కొంటె తుమ్మెదా—
మన్నెవారి తోటలోన మల్లెలు కోయబోతె—నాచెంప కొరికిందే నల్లతుమ్మెదా)
పైటకొంగు దాపున చోటు చేసికొనును. (ఇట్టి శృంగార వర్ణనలు పెక్కు
క్షేత్రయ్య పదములలోగలవు.) శృంగార రసావిష్టడైన ప్రియుడుబిరబిర వచ్చి
తన బిబ్బోకవతి యొక్క బిగుతు గుబ్బిలపట్టి నగుతు గంధము పూసి
బిత్తరముసేసి, అంకమున కూర్చొని, తొడకంకణము పొంకముగ కట్టినాడు—

“బిరబిరా వొచ్చేను బిగుతు గుబ్బిలపట్టి

నగుతగంధం పూసెనే ఓ సెలియా—నగుత గందం పూసెనే

నిరసరా వొచ్చేను తొడమీద కూసోని—తొడకంకణం గట్టెనే ఓ సెలియా

తొడకంకణం గట్టెనే * ఇట్లువెప్పుకొన నేర్చునది ప్రౌఢమే. ముక్కు

నకు గల ముత్తైష్షపోగు నుండి ముద్దు ముద్దున కొక ముత్తైము వ్రాలివడుట అన్యోన్యము. (ముద్దూ ముద్దూకు వొక ముత్తైము రాలిందిరో). వారి సంభోగ శృంగార పరంభము ధ్వన్యాత్మకము. ప్రకృతియే వీనిని నేర్పును. ఆ చేను ఈ చేను అల్లాడుచుండుట, పిట్ట పిట్ట కలిసి మువ్వాడుచుండుట, పూరెమ్మపై తుమ్మెదలు రిమ్మగొనుట, కొమ్మలపై చిలుకలు, గోరువంకలు, కోయిలలు కొనరాడుట, కొండలలో కోనలలో కోటతెప్పలను జూచి నెమళ్లు చిందులు ద్రొక్కుట, మెరుము—ఉరుములకు రేళ్లు త్రుళ్లింతలిడుట, అయేరు ఈయేరు ఏకమైపారుట, ఆయలలు ఈయలలు జోలలైయూగుట కలలైకరగుట నిత్యమును వారు కనులార జూచుచుండుట చేతనే ఆ పరపశ శృంగారమున మలకలెరిగి యుండురు.

ఇంతపరకు సంభోగ శృంగార సంబంధముగా చర్చించుకొంటిమి. ఇక విప్రలంభ శృంగారమును సుంత పరికింతము. అది అభిలాష, ఈర్ష్య, విరహ, ప్రవాస భేదములచే నాలుగు విధములుగా గన్నట్లును. వల్లీయ ప్రియసీ ప్రియులు పరస్పరాను రాగములతో గూడి యొకరిని విడిచి మరియొకరుండ జాలరు. వారిది చేదోడువాదోడుగల జీవనము. అమలినత్వము, అమాయకత్వము వారి మౌలిక జీవన తత్త్వము. వారి మధ్యసాగు ప్రాణయరాగము సంస్కృత కావ్యనాయికా నాయకులను, తెలుగు ప్రాబంధ నాయికా నాయకులనుదలపింప జేయును. క్రింది పదములలో అభిలాష విప్రలంభమభివర్ణితమైనది.

వేళజూడ వెన్నెలాయె వెండికట్ల కిన్నెరాయె

మల్లెపూల పందిరాయె వయ్యారిరావె—నవ్వులోనె తెల్లవారను

కొండగోగులు పూసెనేమో కొండనిమ్మలు కాసెనేమో

దొండపండువంటి పెదిమె వయ్యారిరావే—మనసు ఎవరిపాలుజేతును

మల్లెపూవులు పూసినట్లు మళ్ళిమళ్ళి మాటలాడు

మల్లెపూవువంటి మనసు వయ్యారిరావే—పూవులెవరి పాలు జేతును

కందిపూసె కందికాసె కొందికొనలు నందిమేసె

అందమైన మేలిసడల వయ్యారివావే గంధమైన పంపబోతిని వెన్నెలలోని మల్లెపందిరి క్రింద ఎన్నెకాడు వెండికట్ల కిన్నెర మీటుచున్నాడు. పరిసరములన్నియు పరఃశము గొల్పునవియే. చుట్టు కొండగోగులు పూచినవి. కొండనిమ్మలు కాసినవి. కాసిన కందిచేవి కొనలోకవంక నంది మేయదొడగినది. కనుక, దొండపండువంటి పెదపులుగుల తన ఒయారిని అందముగా మందమంద గమనమున చేరరమ్మన్నాడు. మల్లెపూవులు విడిసినట్లు మరలమరల మాటలాడుచు, మల్లియవంటి మనసునువిప్పి ఆమెనవ్వినచో వానిబ్రతుకు తెల్లవారును. వానికేగాదు, ప్రకృతియే తెల్లవారును. జగమంతయు మల్లెపూవై గవింపును. పల్లియులు మల్లెపూవుచిచ్చిన పృథ్వీకత మరొకపువ్వున కిచ్చినట్లులేదు. వారి శృంగరజీవనమున వాని పృసక్తి అనక్తిదాయకము. మల్లె పొదనూ ఇంటపెంచుకోవాలి — మల్లెతో మనసార పాడుకోవాలి — మల్లెపొద మాటున మాటిచ్చినాను,, మల్లెలు తలకురులకు, వీర్యమునకు, కన్నులకు పుష్టి నిచ్చునని చెప్పుదురు. అట్లేఓయురాలి ఊహలుగూడ రమ్యమైయొప్పును. అందలి జిగిబిగి రసికులకు బిగి.

ఉల్లిపూలా పడవాగట్టి మామ—మల్లెరేకుల తెరను దించి

నాగులేటివాగులోన మామ తేలిపోదామా

మొగిలి పూలా తేరుగట్టి మామ—మొగిలిరేకుల గొడుగుపట్టి

మొగులుమేసే కొండామీద మామా ముద్దుగానే ఎక్కుదామా,, ఈకోమలి—

,,ఎందేదెందము గండళించురహించే నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం

జెందుంగుంభగత ప్రదీపకళికాశ్రీదోప నెందెందుబో

కెందే నిందియముల్ సుఖంబుగను నాయంపు!, ను గోరక ఉల్లిపూల పడమీద మల్లెరేకుల తెరచాపదించి, నాగులేటి వాగులో తేలిపోవుదమనియు,

మొగలిపూల తేరుమీద మొగలిరేకుల గొడుగుబట్టి మొగులుమేనే కొండమీదుగ ముద్దుముద్దుగా విహరింతవనియు, మనోహరునితో మనోజ్ఞముగా కోరుచున్నది. ప్రియుని గలిసికొనక పూర్వమే యిట్లు ప్రేయసి అనుభవించు విరహము అభిలాషవిప్రలంభము. ఇట్టి ప్రేయసి హృదయమెంతలోతైనదో ఊహింప గలమా? వారియూహల కపదులులేవు. (నాగరకుల మనుకొను అధునిక ప్రేమ జంటల కిట్టిరహస్యములు, రహస్యహాలు పొడకట్టునా? అనలంత గుండెలోతుగ ప్రేమించి యుండనేర్తురా?).

ఈ క్రింది మరొక పాటను జూచినచో శ్రీ పురుషులెట్లు ప్రేమించుకొని, ధర్మబద్ధమ గా పరిణయమాడుదురో తెలియగలదు.

చిలుక: మొవ్వాకు చీరగడతా మొగలి రేకులు పెడతా

నన్ను పెండ్లాడుతావా ఓ కన్నెగోరా   "నన్ను"

గోరువంక: ముత్యాలపేరు పెట్టి ముద్దు టుంగరము పెట్టి

నిన్నే పెండ్లాడుతాను ఓచిన్ని చిలుకా   "నిన్నే"

చిలుక: మల్లెపువ్వులు చుడుతా మొలకు వడ్డాణం పెడతా

నన్ను పెండ్లాడుతావా ఓ కన్నెగోరా   "నన్ను"

గోరువంక: పసుపున పాదాలు కడిగి పచ్చాపట్టంగివొడిగి

నిన్నే పెండ్లాడుతాను ఓచిన్ని చిలుకా   "నిన్నే"

చిలుక: గజ్జెలందియలు పెడతా పచ్చాకు తాళిగడతా

నన్ను పెండ్లాడుతావా ఓకన్నె గోరా   "నన్ను"

గోరువంక: మణులు ఓపాలుదెచ్చి మంగళహారతులిచ్చి

నిన్నే పెండ్లాడుతాను ఓచిన్ని చిలుకా   "నిన్నే"

చిలుకా గోరువంకల నిట ఆదర్శముగా గ్రహించుటైనది. పరస్పర మిట్లు వ్యవహరించుట అన్యోన్యము.

పల్లీవల్లకవాడు వాడకేరాడే చందమామా

మేనత్త కొడుకోయి మేలంపుగాడే చందమామా

వల్లివల్లకవాడు వాడకేరాడు ,,

వాని మొలలోవున్నాయి మోమంచి గిజ్జెలే ,,

మొలకా గుబ్బలపైన మోపినా చాలోయి ,, — ఇట్లు భరింపరాని పరిస్థితులకు జిక్కిన ప్రియురాలు కనీసము ప్రియుని మొలగజ్జెలు తన మొలక గుబ్బలపైన మోపిపోయిన చాలునన్నది. ఇదియును అభిలాష విప్రలంభమున కుదాహరణమే.

ప్రియుడలుగగా విరహతప్తయై జలదరించిన పడుచుది—

నాసామి నామీన అలిగినడమ్మ—ఇంటికి రమ్మన్న రాడాయెకొమ్మ

చెరుకు తుంటెలోరె నేతులుండాయి—నేతూలు ఎవ్వారి మీదేతునమ్మ

పసినిమ్మ పందోరె పాయముండాది—పాయాము ఎవ్వారి పక్కలేతమ్మ* అనుచు వ్రణయమానవిప్రలంభమున దగులుకొన్నది. ఇది ఈర్ష్యా విప్రలంభము లోని యంతర్భాగము. ప్రియుడు చేరరాకపోయినప్పుడు కోయిలతో రాయవార మంపుచు దానికి విలువైన ఆభరణములు లంచమిస్తున్నది. ప్రాధేయపడినది.

నామాట ఇనివమ్మ కోయాల—నాప్రాణ—నాభున్ని దేవమ్మ కోయాల

వొలుపు నిల్వగజాల కోయాల—దేని—వొలల జిక్కినాదో కోయాల

సీరాలు సీకిత్తు కోయాల —నా—రైకాలు సీకిత్తు కోయాల

సెంద్రున్ని సీకిత్తుకోయాల —సెంద్ర—హారాలు సీకిత్తు కోయాల

సూర్యున్ని సీకిత్తు కోయాల —సూర్య—హారాలు సీకిత్తుకోయాల *

కాని, చంద్రుని, సూర్యుని, ఇచ్చుట కీమేకేమి హక్కున్నదో? అది విరహ దోడూయమాన హృదయులకే యెరుక. ప్రియుడెంత ఆలస్యము జేసినచో ప్రేయసి హృదయము అంత అనుమానమునకు తావలమగును. ఎదురు తెన్నులుసూచి కన్నులు సిన్నపోవును. అప్పుడిట్టిరాయవారములకు కోయిల, చిలుక, తుమ్మెద, హంస, కొంగ, గువ్వ, కాకి, చంద్రుడు, ఒక్కటేమిటి పరిసర ప్రకృతిలోని

వ్రతి సజీవ, నిర్జీవ వస్తువుతోడ్పడుచుండును. ఇట్లే ప్రాచీన సాహిత్యములో చిలుక రాయబారము, హంసరాయబారము వంటివి ఎఱుంగుదుముగదా?

పు: ఎన్నాళ్ళో ఈబిందికానాలు మాకెన్నాళ్ళో

కదిలి వచ్చేనాడే కారుమబ్బేసింది

కలికిరో నాయెల్లి వెలవెలా బోయింది

కందిన సెక్కిళ్లు కడవలో బోసింది

కాటుక కన్నీళ్లు నీలాయి నాయెల్లి

శ్రీ: గడియ సేవయిన నన్ విడిసిపోదుగాదు

పడనార యేడాది పాచైన కాలేదు

నడిమంత్రమున యింత మిడిమేలమైపోయె

కడకు నాకాపురము కడగండ పాలాయె

పు: సీలమండాదాక సిందాడు తలకట్టు

కలవపూలూపెట్టి కడవంత కొప్పెట్టి

పొలుపైన కుంకుమ్ము బొట్టుకాటుకపెట్టి

గున్నరేనుగుమల్లె గునాగునా నడకలు నాయెల్లి

శ్రీ: వలరాజు అందల వన్నె చిన్నెలరాజు

నిలువెత్తునట్టి నిండినారాజు

మెలిరాని నూనూగు మీసాల నారాజు

కలలో రాతిరివచ్చి తనిపించిపోయాడు

వీలకో యెల్లిని పుట్టింట విడిచివచ్చినట్లున్నాడు దానిభర్త. కాని, అక్కడ అది, ఇక్కడవీడు విరహము ననుభవించుచున్నాడు. శ్రీపురుషులిట్లు సంభోగసుఖమును బొందిన పిదప నేదేనియొక కారణము చేత వియోగమునకు గురియైన యెడల ఆ విరహమును విరహవిప్రలంభమందురు. కోపమునగొట్టి కనుగొలుకుల నిండ నీరు దెచ్చుకొన్నట్లు వీడే కారణముననే యెల్లినట్లు ద్రోలి యిట్లు కుమిలిపోవు చున్నాడు. అది మిక్కిలి అనురాగ సూచకము. విరహమున వానివారి వలపులు

మరింత ముదురు పాకమునబడుట సహజము. తుదకు కలలో పరస్పరము కలిసికొనుట తటస్థించును. విప్రలంభముచేత సంభోగమునకు పుష్టిచేకూరును. (నవినా విప్రలంభేన సంభోగః పుష్టిచుక్నుకే) కనుక ప్రేయసీ ప్రియులలో అప్పుడప్పుడు వియోగముండి తీరవలసినదే.

ఎరువురంగూ ఎదురుచుక్కారా నాసామిరంగా

ఎన్నిదినము లెదురు చూతురా ,,

వలపు నిలువజాలలేనురా ,,

కలలోనైనను కావవేమిరా ,,

కాలుకురచ ఆడదానిరా ,,

వీలుసాలు చూడవేమిరా ,,

మూరతక్కువ చీరలంపారా ,,

ఆకులతో పోకలంపారా ,,

ఆలసించి అంపబోకురా ,,

అలపగానికి చెడుపు బుద్ధిరా ,,

పోయేటిరువులు వచ్చేటప్పుడు ,,

పాలపిడతలో విషములుండేరా ,,

గువ్వచేత గురుతులంపారా ,,

కాకిచేత కబురులంపారా ,,

కనీసము గువ్వచేత గురుతులైనను, కాకిచేత కబురులైనను పంపుమని కోరినదీమె తనప్రియుని. అంతేగాదు, ,,గోటంత సీటన్న పంపమాన్నాదిరా— గోటికసీటి ఎల్లనదువక మున్నె—దాని కుడలనురిబోసి సస్తనన్నాదిరా,, ఇదియును విరహ విప్రలంభ శృంగారమే. మరొక ఉదాహరణ గాంచనగును. ప్రియునిబాసి నెలయైనది. కంచిమేకలపాలు వోసిపెంచిన తన అరాకంతులములు వానికి హంస తూలికా తల్పము చేసినది—

ఉంగురామ ఉంగురామ జోడుముదు— టుంగురామ వొలసందమామా—నీ

జోడికన్నుల ఎడబాసినేటికి—నెల దినములాయే వొలసందమామా

కంచిమేకల పాలువోసి పెంచితీని—జాణికురులు వొలసందమామ
 వొన్నెకాని వలపులాకు వక్కకింది—పానుపులాయే వొలసందమామ
 గోలకొండ కొన గుఱ్ఱారిలోన కొంటినమ్మ—కొనమ్మెగ్గలరై కే,,
 మదత మదత ఇచ్చిసూస్తే వొన్నెకాని—వలపులుండూ,, *

దాచుకొన్న తన కొనమ్మెగ్గల రవికను విప్పిచూచుకొనగా మదత మదతలో
 వన్నెకాని వలపులే గుఱ్ఱించినవట! ఎంత రసభరిత హృదయవేదనయిది!

మగువకు మనసిచ్చి యొకడు వలపుచుండులు తగిలించి, మాటమరచి
 మాయజేసి పోయినపుడా మగువ గుండె పగిలినది—

సీయడుగులే నమ్మినారా నాసామి నన్ను విడనాడి పొయ్యేవా
 చిన్నజాబిలిముందు చేతిలో చెయ్యేసి
 వొట్టేసి పెడదారి వంపుకాసించేవా సామి
 పుచ్చపూపూలాటి పున్నమీ యెన్నెల్లో
 అచ్చంగ నరసాలు ఆడుతూ మెడపేరులు తెచ్చేవాసామి
 నరులు తెగిపోతేను నరసాలు మానేసి నరనకు రాకుంటె
 వీపుచరచీపోయి మతిచావా నాసామి
 సీతమ్మ జడతెచ్చి చెరివి నాజడలోన
 సీతోడె వోపిల్ల నిన్నువిడువ నన్నావు నాసామి—

వాడెవడోని చంద్రునిసాక్షిగా చేతిలో చెయ్యివేసి, అచ్చముగా నరనములుచేసి,
 మెడనరులుజేసి, ఒట్టుతిని, దానినొంటిజేసి, పెడదారిబట్టినాడు. వాని యడుగులనే
 నమ్ముకొని ఎడదలో తన స్వామిగా నమ్ముకొని యుండ అది నమ్ముకొగా దాని
 విరహమెంతటిదో యట్టివారికే తోధవడగలదు. ఒట్టు తినుటలో,, సాలనేకుల
 దానలాట,, కూడ చేయుదురు.

అలిగిపోయిన స్త్రీయురాలికై ప్రియుడిట్లారాట పడుచున్నారు.

పన్నెండుడబ్బల ప్యాపెంజరూ పోయింది
 నువ్వే డబ్బాలున్నావే ధర్మాపురి దానమ్మా
 పొద్దెక్కే ఏళ్లాయే సద్దికూడురాదాయే
 సద్దెవరూ తెస్తారే ధర్మాపురి దానమ్మా
 నువ్వునేను పెట్టినా ఆ షువ్వుల తోటంక
 అదివాగుల పాలాయెనె ధర్మాపురి దానమ్మా
 చలిగంటి తాళ్ల తాక్కుంటూ నేనుంటే
 నువు రాయకంటి వూరెట్లా వున్నాయే
 పెంబట్లా జాతర్లో పేదాలు తెస్తంటే
 నువ్వు పేరంటాలు పోతీవా ధర్మాపురి దానమ్మా
 మల్లన్న జాతరకు మళ్లిమళ్లి రమ్మంటే
 నామాట మర్చితివా ధర్మాపురి దానమ్మా
 జగిత్యాల అంగట్లో గొంగళ్ళూ కొనుక్కోని
 డబ్బాలన్ని ఎతికితినే ధర్మాపురి దానమ్మా *

బహుశః కొంతకాలము జరిగిన పిదప ఏలకో వారి నడుమ మాట కుదరకుండ
 పోయినది. ప్రియునికాదని రైలెక్కి స్థలాంతరమునకుపోగా దానిమీద వానికి
 ప్రేమ కొట్లాడినది. రైలుబండిలోని డబ్బ డబ్బ వెడకి చూచినాడు. కాని,
 విరహమే మిగిలినది. ఇది ప్రవాస విప్రలంభము. పల్లె పదములలో పురుషుని
 కన్న స్త్రీలే యెక్కువ విరహముననుభవించిన సాక్ష్యములున్నవి. ఈ క్రింది
 పదమును గూడ పృథ్వినివలంభమునకు నిదర్శనముగా గ్రహింపవచ్చును.

నేరంగమెల్లి పోతానె నారాయణమ్మ నేనబ్బరెల్లి పోతానె నారాయణమ్మ
 నువునబ్బరెల్లిపోతేనో నాయదుబావా
 అబ్బనాకు తోడెవరో నాయదుబావా
 రంగమెల్లి పోతేనూ నారాయణమ్మ నీకు
 రంగుసీరెలంపుతానె నారాయణమ్మ

నన్నిడిసిపోకోయి నాయుడుబావా మనకిద్దరికీ జోదోయి నాయుడుబావా,, తనకో గూడియాడి తోడునీడయై మెలగిన చెలికాడసువుల బాయగా, ఆ వియోగ దుఃఖమున పొరలుచు నొకబాల బొంగురాలాడేటి బొగుడల్లా నాయిరాజా, యాడలెంకిన (వెదకిన) లేడె యెడదారి నాయిరాజా—చిరగోనెలాడేటి చింతల్లా నాయిరాజా, యాడలెంకినలేడె యెడదారి నాయిరాజా,, అనుచు వానితో నాడి యుప్పితావులెల్ల ఆరసి యరసి వీనురాలైయుండ నెవరికైనను మనసు చెమ్మ గిల్లును. ఇట్లే చెలినిగోల్పోయిన చెలికాని కన్నీటిపాట గతానుభవముల మూట విప్పినది.

,,నుద్ద బొందలకాడ నీనుద్దిదియ్యంగనె
నద్ది దివ్వుట్టాయెనే సెలకా సిన్నారి సెలకా
ఇంతెల్ల మెడబాసెనే సెలకా—ఎంతపాపపు దేవుడే సెలకా
నమరైన నీవు సాటుకూకుంటె
నత్యభామావందురే సెలకా సిన్నారి సెలకా
వసిద్దయి నువ్వొక్క పండిట్లో కూకుంటె
పార్వతీదేవందురే సెలకా సిన్నారిసెలకా
ముత్తెదవై నువ్వొక్క మూలకూ కూకుంటె
ముద్దబంతివందురే సెలకా సిన్నారి సెలకా
ఇద్దరము తినేటి ఆబొడ్డు గిన్నెల
ఒక్కనికి ఒనరాయెనే సెలకా సిన్నారి సెలకా
ఇద్దరము కప్పేటి మద్దికాయల దుప్పటి
ఒక్కనికి వొనరాయెనే సెలకా సిన్నారి సెలకా—

ఇట్టి చిర వియోగములు కరుణాత్మకములు.

ఈ సందర్భమున అన్యోన్యమైన ఒండు రెండు ప్రేమజంటలను గూర్చి తెలిసికొనుట అవసరము. చర్ మోహన రంగ, పెంద్రమ్మ — యెంతయ్య,

నెఱింగి—బాలయ్య వంటి పేర్లవజంటల గూర్చిన పదములు తెలుగుదేశమంతట బహుశ ప్రచారమంది యున్నవి. ఏనాటి నుండియో తెలుగుజాతి హృదయములో చోటు కల్పించుకొన్న ఆ పేర్లమైక జీవులను గూర్చి సుంత పరిశీలంతము,

చల్ మోహనరంగని ప్రణయరంగము:-

చల్ (పదరా) మోహనరంగ పదము పెద్దది. అదొక ప్రయురాలి జిలిబిలి ఊహలతో గూడిన ప్రేమలోకము. ఆప్రియురాలి పేరేమిటో తెలియదు. ఆమె స్వీయనాయిక. ప్రయుడైన మోహనరంగని నుద్దేశించియే ప్రణయ పరిపాకమున బడినది. తన్నుతానే మరచినప్పుడు తనపేరెట్లు చెప్పుకొనును? ప్రేమలోకమున వానిని సింహాసనాధిస్థితునిజేసి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమేలింప సంకల్పించుకొన్నది. దానికి తగిన రాచబాటగా పూలబాట పరచి—

రంగారు చెట్టుమీద బంగారు గోరువంక

వినిపించె కథలు విందము పదరా చల్ మోహనరంగ

చివురాకు వల్లెరములో మివుల వండిన పండ్లు

నవిరించి ఆరగింతము పదరా చల్ మోహనరంగ

పొగడపువ్వులుగోసి పొందుగా నేదండగుచ్చి

దండ నీమెడను వేసుకురారా చల్ మోహనరంగ

చిరిమంచుకోటలోన గురుతైన మంచెమీద

శిరిపాట పాడుదాము పదరా చల్ మోహనరంగ

గోరువంకల కథలు వినుచు, చివురాకు సందుల పొడిగిన పండ్లారగించుచు పొగడపూదండలు మెడలో వేసికొని, మంచుకోట (మంచుకురిసెడి చేనిలో) లోని మంచె మీద కమ్మని సిరిపాట పాడుదము రమ్మని మోహన రంగని నాహ్వనించినది. ఆ రంగడు త్ర రంగడుకాడు. మోహనాకారుడు. అనుకూలనాయకుడు. సాధారణముగా స్త్రీచుట్టూ పురుషుడే తిడుగుటతోయి, ఇట పురుషునిచుట్టూ

శ్రీ తిరుగుట మోహనమేయగును. దానికి వాదోక సూదంటురాయి. రంగదేవు
 పోయినాదో? ఈమెయే వానిని వెదకి వెదకి ఒకమారు „శనివారం సంతలోన పని
 బాని వెదకివెదకి పరుగెత్తి పట్టుకొని“ „బొండుమల్లె పూలదండ నిండుగా నీమెడన
 వేసి నిండార కౌగిలించి, నది. వాడు „చిరునవ్వు నవ్వి కేనూ, కురియూపువ్వుల
 వాన,, కనుకనే కన్నార సొక్కినది, మనసార చిక్కినది. „గుబురూ చింతాల
 మీన కబురూ తెచ్చేటి చిలుక సొగసైన గూడు కట్టేను గదరా,, మనకొరకని
 మదనపడినది „అన్నాళ్లకైనగాని చిన్ని నీమొగము చూచి — నిలువెల్ల సొక్కి
 పోతినిగదరా నీకు నాకు నేస్తమైతె మల్లెపూల తెప్పగట్టి—తెప్పమీన తేలిపోదము
 గదరా చల్ మోహనరంగ,, యనుచు తనతోడి సౌఖ్యమును గుండె నుండి తోడి
 పోసికొన్నది. మొత్తముమీద వారిరువురు స్వేచ్ఛా ప్రేమికులే. వారి పరిణయ
 మునకెదురాడు వారిరువంకల నెవరునులేరు. అందుచేత, „నీకు నీ వారులేరు
 నాకు నావారులేరు — ఏటి ఒడ్డున ఇల్లు కడుదాం పదరా చెల్ మోహనరంగా—
 ఏరువస్తే యిదిపోదం పదరా చెల్ మోహనరంగా పదరా చెల్ మోహనరంగా,,
 యనుచు గుండె బలమును పంచిఇచ్చినది. కాని, వాడింకను కంటిబడలేదు.
 దానికన్నీరేమో కడవనిండిపోయినది. ఇరువురేకమైనప్పుడు చంద్రుడు చూపులకు
 దావగుట, మోహము మోవగుటతో ముగ్ధమోహన సౌందర్యమావిష్కృతమైనది.
 „నీవునేను ఏకమైతె నిండుచంద్రుడు—నవ్వి మేఘాలదూరె గదరా చల్ మోహన
 రంగా,, ప్రియునితోకలిసి నడులుకన్నడవిచోట, సురలు చెన్నారుచోట, అందముగా
 నాడుకొనుచు, తెల్లతామరాకు పెక్కెముగల పూలరథమున దేశదేశములు తిరిగి
 రావలయునని దలచినది. „నేనొక్కవక్షినితె నారెక్కలందు నిన్నుపూని—
 లోకములు ద్రిప్పుదుకదరా—పూలతోటి బుట్టగట్టి బుట్టకు ముక్కాలుచుట్టి — బుట్ట
 లోనె యెగిరిపోదము పదరా చెల్ మోహనరంగా— అమృత వ్రావాహమైన ఆకాశ
 గంగలోన నతిగంగాలాడుదాము పదరా చెల్ మోహనరంగా,, యన్నట్టి ఆ
 స్త్రీయురాలి రమ్యోహలోకపథమెట్టిదో ఊహితము. వాని మొగము సందమాను-
 కండ్లు కలువపూలు. కాబట్టియే „నామొగము తోటిచేర్చి చూడు—నీ నోట నున్న

మరళి నానోటవుంచుచుడు — నేనొక్క పాటపాడెద వినరా,, యని తన రసైక హృదయజలధిని అనరాగ వీచికలించినది. మోహనరంగని ప్రత్యక్షమువలన దాని యానందమూహలోకపుటంచులు దాటి పోయినది. కుభస్య శీఘ్రమన్నట్లు వెంటనే వానినొసట కల్యాణ తిలకముడిది, శిరసున కలికితురాయిపెట్టి, కల్యాణ మందిరమున కనకంపుగద్దెయపై పట్టపురాజును జేసికొని, మంగళహారతి బట్టినది.

కస్తూరి బొట్టుపెట్టి కలికీ తురాయిపెట్టి

నీవే నారాజువై తివిగదరా చల్ మోహనరంగా

కల్యాణమందిరమున కనకంపు గద్దెపైన

మంగళహారతి చెప్పెదరారా చల్ మోహనరంగా

ఇకవారి వ్రజయజీవనము మూడుపూవు లారుకాయలగును. ఇంతటి యనురాగ బద్ధమైన, ఆదర్శవంతమైన ప్రేయసీ ప్రీయులు ఉదాత్త ప్రజయభావసిద్ధులు. కోమలస్వభావులు. ప్రాచీన సాహిత్యమున క్వాచిత్కముగా కన్పటెదరు. లేనిచో ఈపాట తెలుగు పొలిమేరలెట్లు దాటగలిగినది? ప్రేమించి పెండ్లి చేసికొను గాంధర్వవివాహ పద్ధతి పల్లీయప్రేమైక జీవులలో ప్రాచుర్యము సహించినదని చెప్పవచ్చును. అట్టివారిమధ్య ఆస్తి-అంతస్తులు గాని, కులము పట్టింపులు గాని అంతగా అడ్డురావు అసలు శృంగార జీవనములోనే యీ యతరుషులు అంతరించిపోవుట ముదావహము. ఈనాడు నాగరక సమాజములో నిట్టి ఉదాత్త ప్రేమైకజీవులెందరుండగలరు? ఉన్నిచోనట్లు ప్రేమించి ఊహించి యుండగలరా?

సెంద్రమ్మ-యొంకయ్య:-

తెలుగునాట సెంద్రమ్మ-యొంకయ్యపాట తెలియని వల్లీయుడుండవోడు. సెంద్రమ్మ కాపువడుచు, యొంకయ్య పంచముడు. వారిమధ్య ప్రేమతీగవారివది. వ్యవసాయ జీవనములో కాపు, పంచము కులజాలమధ్య శృంగారమిట్లు నడచినది సుంతవడికించియుంటిమి. కాపువారిపద్ద వారుజీతముండుటవలన పరిసర ప్రభావ

ములకులోనై అదరు బెదరున ప్రణయము పెంచుకొనుట జరుగుచుండును. ఆళ్లె యెంకయ్య, సెంద్రమ్మ పొలము మీదుండు జీతగాడు. వానికి గూడ చిన్నపాటి సొంత సేద్యమున్నట్లున్నది. వారే మండలమువారో యిదమితముగా తేల్చి చెప్పలేము. నేను సేకరించిన ఆ పాటలో 55 పాదములున్నవి. అందలికై లి, నుడికారము, భావములుజూడ తెలుగుసీమ (తెలంగాణము) వారని యింతుక అనుమానింప వీలున్నది. కాని, వారు గోదావరి మండలము వారని నేడుమరి గంగాధరంగారభిప్రాయ పడినారు (మిన్నేరు). ఏదియెట్లున్నను వారు సమస్త తెలుగు దేశమునకే వర్తించువారైనారు. సెంద్రమ్మ ధైర్యముగలది. యెంకయ్య కన్న ఉన్నత కులజురాలు కాబట్టి అమాత్యముండకపోవు తెట్లు కులముచిన్నది, బలము సన్నదగుటవలన వాడేమో బెదరుకొనుచున్నాడు. సెంద్రమ్మ—

„ఒరో రెంకన్న వొంకజు బైంకన్న—ధైంకపోతవు ముండకొడుకో రెంకన్న

పాలసద్దులపెడత రారోరెంకన్న—పారిపోతవు లంజకొడుకో రెంకన్న, *అని వానిని ప్రేమతోబిలిచినది. పిలుపులోనేపచ్చి చెంతవ్రాలుటకు వానికి అనురాగమున లోటులేదు. కాని ఆమె తల్లిదండ్రులు జూచినచో ఎరుగదమ్ముదురని భయము మాత్రమున్నది. „సెయ్యి యిరిగితె యేమిసేతే సెంద్రమ్మ,, అన్నాడు. అందులకామె „సెయ్యి యిరిగితేను సెట్టు వెట్టిస్తాను — కాతె యిరిగితేను కట్టు గట్టిస్తాను,, రమ్మన్నది. వాని యందము కనువిందైనదట. అందుకే పొంగి పోయినది. „నీయందము సూసి నీచందమూ సూసి నే పొంగి పోయానురో యెంకయ్య నేపొంగిపోయానురో,, పొంగిపోయిన సెంద్రమ్మ వాని తోడమీద శిరసువెట్టి చిరునవ్వునవ్వగా వాని చింతలన్ని మాయమైనవి. వరుచుకొన్నవక్క మల్లెసెట్టిగా మారిపోయినది. వారి కౌగిలి బంధమునకు చుక్కలే వక్కున నవ్వినవి. తబ్బిబ్బులై క్రిందరాలినవి.

శిరసు తొడమీదెట్టి చిరునవ్వు నవ్వితే

సింతలన్ని మాయమైనాయే సెంద్రమ్మ

వంతలన్ని మాయమైనాయే సెంద్రమ్మ

పండుయెన్నెల్లోన పక్కని పడుకుంటే
 మల్లెసెజ్జగ మారిపోనాదే సెంద్రమ్మ
 పూలసెజ్జగమారిపోనాదే సెంద్రమ్మ
 ఒక్క కౌగిలిలోన ఏకమైపోతేను
 పైసె సుక్కలు నేవ్వినాయే సెంద్రమ్మ
 కింద సుక్కలు రాలినాయే సెంద్రమ్మ
 భద్రాద్రి రాముని జూడ, గోదావరి తీరమునగల కోటిలింగముల స్వామికి
 కొబ్బెరలొప్పంప, ఏడుకొండలవాసికి మొక్కిల్లులుచెల్లరిపబోవుదమనుకొన్నారు.
 ..నునకి పెత్తైతేను కనకదుర్గకు పల్లిచ్చి తీరాలిలో రెంకన్న, అన్నప్పుడు
 సెంద్రమ్మ ముఖములో ముఖముబెట్టిచూచు యెంకయ్య గుండె వెనుక ముందాడి
 నది. వాసికి మనసులో నొకప్రక్క తాను పంచమకులజాడనన్న భీతియున్నది.
 ..నిన్ను పెండ్లాడితే నిలువనియ్యరొ నన్ను కలము తక్కువవాని కొట్టవస్తుం
 టారు-ఏడకెళ్ళినగావి ఈసుతోనూస్తారు-ఏండుకొచ్చినబట్టుకే సెంద్రమ్మ ఇంక
 నేబట్టుకలేనే సెంద్రమ్మ, అనుచు యెంకయ్య నిరాశతో చిన్నబోయినాడు. కాని
 సెంద్రమ్మ అట్టి పట్టింపుల కదరునడకాదు. పొడ. ..మనస్తేతను మోలోకి
 మాటల కులమెన్ను కోలేదురో రెంకయ్య గణము నే చూశానురో రెంకయ్య-
 ఇద్దరము కలిసి ఏకముగ పుంటేను ఏడులోకాల మనకాడనే ఉంటాయి ఏక్కడికి
 ఎక్కడైతే రెంకయ్య, అని వానిగుండె దిటవు పరచినది. వాడందులకంగీకరించి
 నాడు. ..వెండికొండలాగా వెన్నెల్లోన మిలముల మెరిసెటి చెరువు కెరటాలలో
 కాళ్లు కడుగుకొందామా యెంకయ్య కబురు లాడుకుందామా యెంకయ్య, అనుచు
 వారన్యోన్యముగా నుండసాగిారు. ఇంతలో తల్లితండ్రులు సెంద్రమ్మ నింటి
 నుండి వెడలగొట్టి కులమునుండి వెలివేసినారు. ఒకంక ఆమె యెంకయ్యను
 విడువజాలదు. మరొకవంక సామాజికమైన అగచాట్లను భరింపవలనుకాలేదు. ఇక
 ఈపాడులోకమున బ్రతుకుటకన్న కడతేరుటయే సౌఖ్యమనుకొని ..గోదావరికి
 బోయి గోయిర్లునుక మొక్కి కడతేరి పోతానురో రెంకయ్య కడసార చూపిది

రెంకయ్య,, అనుచు యెంకయ్యను కన్నీట ముంచినది. వాడును,,నువ్వు సద్దీ పోతె నేను బతికుంటాన నేను కూడ వస్తనే సెంద్రమ్మ నీతోటె నేనుంటనే సెంద్రమ్మ-సొరగలోకములోన సల్లనీ సోటులో సరసమూలాడుదామే సెంద్రమ్మ సందమామను సూతమే,, ఇట్టియనురాగ జీవుల ప్రణయము మరణావస్థ వరకు సాగి, తుదకు గోదావరీ నదీమతల్లి పొట్టన శాంతించినది. వారి ప్రణయ గాధా ప్రవాహమున శృంగారకరుణములు దరులొరపి పొంగినవి. నిష్కలమైన వారి ప్రణయమును అగ్రీకులములవారు హేయముగ దలపరాదు. వారు శరీష కుసుమ పేశల హృదయులు, కులాతీతులు. నాగరకులకు సహితమాదర్శప్రాయులు.

సెంద్రి-బాలయ్య:-

బాలయ్య చక్కని పడుచువాడు. సుందరియైన సెంద్రిని ప్రేమించినాడు. ఆమె లేడికన్నులది, లేతనవ్వులది, తీగపొగనుది, చక్కని పలుపరుసగఁది. ముగ్ధ. దానినడకలో చులకబడినాడు. ఆనడక జోరులేమె సెంద్రి - నీ నడుము నన్నమోలె సెంద్రి-రంగుపింగులుసూత్రై రంబలాగున్నావు- రంగంవెడదామోలె సెంద్రి,, అన్నాడు. కూలి నాలికి పోవువారి కొకప్పుడు రంగం (రంగూన్) స్వేచ్ఛాయుతమైన ప్రణయ రంగము. కనుకనే యిట్టి ప్రేమికులచ్చటికి పోవ నుత్సాహపడుదురు. కాని, సెంద్రికి మాత్రము స్వేచ్ఛలేదు. తల్లిదండ్రులు లేనిది. మేనత్త పోషణలోనున్నది. నామేనత్త సాకతుంది బాలయ్య - నాకు మేనరికమున్నది బాలయ్య- ఇరుగు పొరుగు సూత్రై ఏమనుకుంటావో - ఎంట రాకురొరి బాలయ్య,, అన్నది. నెలుపురిలో తనబతుకును నవ్వులపాలుసేయకు- నేకైకాల సిన్నదాని బాలయ్య,, అనుచు వాస్తవమును దెలిపినది కమ్మవారి బావి వద్ద కడవనెత్తుకొని నందు గొందులనుండి చిందులు దొర్లొక్కచు సెంద్రి పోవు చుండగా దాని కొప్పు తిప్పులకు పొక్కియుండిన వాడెట్లు మనసు మార్చుకొన గలడు? నూపులో సూపెడితె సుక్కలాగున్నావు - లక్కరైకలిస్తా సెంద్రి,,

అన్నాడు అప్పటికిని నెండ్రి మారుబలుకలేదు. పెంచిన వారింటి మేనరిక మొకటియుండగా నెట్లు పల్లెత్తి పలుకగలదు? వానిలో మాత్రము మరులు పురులు గొన్నవి. ఉన్నావావస్తలోబడినాడు.

„మత్తుమందూ జల్లేవెళండ్రి-నాని ఉత్తమాటలు కావెళండ్రి

నాకెరైత్తి పోతుందెళంద్రి--నువ్వు ఎంత పాపివోలెళంద్రి

సేతిలో సెయ్యేసి నందిట్లు కొస్తేను-నంకగొడతానోలెళంద్రి,*

అన్నాడు. నిజముగావాడు పేర్వపిచ్చిలో బడినాడు. వారి నడుమ నడచిన ప్రేమ అంతవరకే ఆగినది. పిదప ఏమైనదో తెలియరాదు. ఒకవేళ మేనరికమునకే నెంద్రి పిచ్చియుండినచో బాలయ్యకు మిగులునది ఆ పిచ్చియే. అది తెలియ రాకుండుటయేముద్దు.

శృంగార నాయకలు:-

అవస్థాభేదమునుబట్టి శృంగారనాయక లక్షణములు గుర్తించినారు. స్వాధీనపతిక, వానకనజ్జిక, విరహోత్కంఠిత, విప్రలబ్ధి, ఖండిత, కలహంతరిత, ప్రోపితజర్తృక, అభిసారిక యని వారిపేర్లు. ఇట్టి నాయకలేసాహిత్యము నందైనను, ఏ సమాజము నందైనను ఉందురు. జానపద సాహిత్యములో నిట్టి నాయకలెట్లు కనిపింతురో సోదాహరణముగా పరిశీలింతము. స్వాధీనపతిక:- అన్యకాంతలను గోరక కేవలము తనపైననే యనురక్తుడై యుండెడు పతిగలది స్వాధీనపతిక.

నామాట ఇంటాడు తుమ్మెదా-నాయెంటు వుంటాడు తుమ్మెదా

నందమామ చాడు ,, -నల్లంగ వుంటాడు ,,

నందిట్లు కూసోని ,, -కథలేమొ నెస్తాడు ,,

డికొట్టు తుంటేను ,, -జోకొట్టు తుంటాడు ,,

కన్నుమీన కనుగప్పి ,, -అన్నిచుర్ని అన్నితిమి ,,

ఇందు నాయకుడు నాయకమాట వినుచు, వెంటడి తిరుగుచు, చల్లగా నామెను జోకొట్టుచు మిక్కిలి అనుకూలమై యుండినాడు.

వానక సజ్జిక:— ప్రియుడు పచ్చవేళకు ఇంటిని, తనువును సింగరించుకొని సిద్ధముగా నుండునది వానక సజ్జిక.

నరమేమొ తెలియనె తిని సామి

భారమేమియొ తెల్పరా చేరిమన్ననసేయరా

పడకటిల్లు నే కడుశృంగారముగాజెసి

యుంటిని నాయకా కంటజూడుము వాయకా

తెల్లనైన మంచివల్లెపూలు పాన్పునుల్లాస

ముగా జెసితి నల్లదేకను శ్రీవతి

నకల గంధములను సమకూర్చి ముదమున

సర్వాలంకృతనైతిరా సంశయ మింతేలరా,,

ప్రియురాలు తన పడకటింటిని కడుశృంగారముగా తీర్చిదిద్ది, మల్లెపూలు పాన్పు పరచి, సుగంధములను సమకూర్చియుంచి, తాను సర్వాలంకృతయై ప్రియునిరాక కుత్సితవహించి యున్నది. ఈ పాటలో నాగరకతా వాసన నిండి యుండుట వలన నిది పల్లెవదము కొదేమోయను అనుమానము కలుగవచ్చును. ఇది నేడునూరి గంగాధరంగారి ప్రేక్షకజాతి కన్పించుచున్నది (మున్నీరు-పుట 125).

విభ్రహోత్కృంతిత:— చెప్పిన సమయము నకు ప్రియుడు రాకున్న యెడల తహ తహ చెందునది విరహోత్కృంతిత.

చందమ్మమయ్యో మమ్మా చందమ్మమయ్యో

రాతిరి రాతిరి వాస్తావాని

రాతీగంధం తీసివుంచితి

రాతీగంధం రగిరీపాయే

ఎప్పుడెప్పుడు వాస్తావాని

ఎలగాచెట్టు నీడానుంటి చందమామయ్యో

ఇప్పుడిప్పుడు వొస్తావాని ,,

ఇప్పొచ్చెట్టు నీడానుంటి ,,

ఇప్పుడిప్పుడు రాకుంటేను ,,

ఇప్పుపువ్వు రాలినది ,,

మళ్ళిమళ్ళి వొస్తావాని ,,

మల్లెపొదనా నిలిచివుంటి ,,

మల్లెపువ్వే రాలినది ,,

ఁచెదనన్న ప్రియుడేకో ఆలస్యముచేయగా ప్రియురాలు విరహతప్తయైనది. ఆచెట్టు ఈచెట్టు క్రిందికిపోయి ఎదురుతెన్నులుజూచి పరితపించినది. మల్లె పూవులు వ్రాలినవనగా తెల్లవారినదినియర్థము. ప్రియునిరాకకై తెల్లవాడనక వేచియుండినది.

విప్రలబ్ధి:— సంరేతస్థలమున ప్రియుని యరసి కానక వంచితయై చింతిలునది విప్రలబ్ధి.

,,నిమ్మలబాయీ మోటాగొడ్డే—నీళ్ళాకంటా నేనేవాస్తే

నీళ్ళూలేవు నీ పూలేవు—కంటేనీరూ కడవానందే,, * ప్రియుడు నిమ్మల బావి మోటాపద్ద నుండెదనన్నాడు. ప్రేయసి నీళ్ళ కడవ చంకనిడుకొనిపోయి చూడ, వాడచట కనిపించలేదు. కన్నీరు కడపిందినది.

ఖండిత:— పరశ్రీని గూడి సంభోగ చిహ్నములతో ప్రియుడింటికి రాగా జూచి కుందునది ఖండిత.

ఉరుములు మెరుములు తరుముకవచ్చెను

తలువన్నదియ్యవెభామా, ఇంత ముఖమున్న జూపవెలేమా

అద్దపరాతిరి నిద్దరపొద్దన ఎవరని లేతనోయి సామి ఎవరని తీతునోయి

చిన్నతనంబున గోవులకాసి చిన్నికృష్ణుడనెభామా

నేను వెన్నెల కృష్ణుడనేభామా

బంగరయ్య నీ నన్నపు శెల్లకు రంగులు ఎక్కడివోయీ

కృష్ణ-రంగులు ఎక్కడివోయీ

బాలులతగూడి బాసంతలాడంగ

గాలికి చిల్లెనెభామా అది ఊతెనె చిల్లెనెలేమా

నల్లని నాసామి ఎంతమాటంటివి నాయంబు నీకేమిగాదు

ధర్మంబునీకేమిగాదు * అన్యకాంతనుగూడి ప్రియుడర్ధరాత్రి నిద్ర

పొద్దున దిరిగిరాగ ప్రియురాలతనిపై కినుకఁపించి కుండుచు తలుపుచీయక
విలదీసి యడిగినది.

కలహాంతరితః— పట్టరాని కోపమున ప్రియుని ధిక్కరించి పంపియో లేక వాడు
సిన్నవోయి యుండిననో, మన్నతబాధకు గుఱియై ప్రియునిపట్ల గావించిన
కార్యమునకు పశ్చాత్తాపము జెందునది కలహాంతరిత.

యెందుకలిగి నావురా రారానాసామి

యెందుకలిగినావో యెందుకంటిరా నిన్ను

ముందుజేసిన బాసాలెందుబోయెరా

పచ్చికొబ్బెరవాలె పాయమున్నది సామి

పాయమెప్పురి పాలూజేతూర జాణా *

ప్రోషిత భర్తృకః— ప్రియుడు పరదేశమునకు బోయినప్పుడా వియోగమునకు
చింతిల్లి కృశించునది ప్రోషిత భర్తృక.

తొలకరి ఒకమబ్బు తొంగిచూచింది

మబ్బులో ఒకమెరుపు మెరిసిపోయింది

పెరటిలో ఒకజల్లు కురిసిపోయింది

వీధిలో ఒకగాలి ఎసిరి పోయింది

ఏకొమ్మ మీదనో ఎండతాకిన పిట్ట

ఏటితోవలుబట్టి యెగిరి పోయింది—ఎరువాకనాటికే ఏడాదిదాటింది
 ఎదురుచూచిన గుండె చెదరిపోయింది—పిట్ట పిట్టా ముద్దు పెట్టుకొన్నాయి
 గోవులన్నీ యిల్లు చేరుకొన్నాయి—ఏటిగాలికి చిలుక రెగిరిపోయాయి
 ఎందుకో నాఆళ లిగిరిపోయాయి—ఏటిబిడ్డననేను పాటపాడేవేళ
 నవ్వుతు మాటాప పూవులేరే వేళ—కొంటె కోయిల పైన కూతకూసేవేళ
 లేతమనసువిచ్చి పూతపూసేవేళ—బావాచ్చి నాతోటి బాసలెన్నిబాసాడి
 ముద్దిచ్చి నాతోటి మురిసిపోవాలి

ఈప్రేయసి ప్రియునిబాని యేడాదియైనది. అతడు దేశాంతరమేగి తిరిగిరాకుండుట
 చేత దానిగుండె చెదరిపోయినది. ఆళ లిగిరిపోయినది. తొలకరి దినములలో
 తదాగమనమును దలచుకొని తలచుకొని తపించినది.

అభిసారిక— ప్రియుని చెంతకు స్వయముగ తానేపోవునది లేక ప్రియుని
 బిలిపించుకొనునది అభిసారిక.

చీకటి రాతరినాడు—కోకనల్లది గట్టు కోని

ఊడల మర్రికింద—మోడైన తుమ్మజూచి

చీకట్లో యుడుసుకొంటిని గదరా

గట్టదాటి పుట్టదాటి పునమైన అడవిదాటి

అన్నిదాటి అలిసి తరిలితి గదరా

ఒంటిగా పోవొద్దు వద్దని పైబబట్టిలాగగానే

పైబజారి సిగ్గుపడితిని గదరా * వల్లెయులలో అభిసారికల సంఖ్యయే
 ఎక్కువ యనిపించును. జ్యోత్స్నాభిసారిక, తమోభిసారిక, దివసాభిసారిక
 యని అభిసారికలు మువ్విధములు. పైపాటలో నల్లని వస్త్రములు గట్టి చీకటిలో
 ప్రేయసి గూడ బోయినది కాన అది తమోభిసారిక. స్వయముగా ప్రియుని
 తన యింటికి రప్పించుకొను సందర్భములెన్నియొకలవు.

రానాయంటికి వొంటిగ నిదుర—రాదు నాకంటికి

కూలికోతె నాకెరార—నాలికోతె నాకెరార

సొప్పగోసి గూడుకడ్డా—గూట్ల నిన్ను కూకొవెడ్డా ||రార|| *

ప్రవత్స్యత్పత్తిక:— అష్టవిధనాయకలేగాక తొమ్మిదవ నాయకయగు 'ప్రవత్స్యత్పత్తిక' కూడగన్నట్టుచున్నది. ఈ నాయకా భేదమును కొందరు లాక్షణికు లంగీకరింపకున్నను, దీని లక్షణమిట్లుండును. అగ్నిచుక్షణమున ప్రియుడు దేశాంతరగమనమునకు సంసిద్ధుడైయుండ విరహ దుఃఖితయగునది ప్రవత్స్యత్పత్తిక.

తలెనిండ బువ్వబెట్టి తనమోకమటువెట్టి కంటకస్సీరు వీసేవా ఓభామా
గోటమన్నులూ గిరేవా—ఈనాడు యీపూళ్లరేపేమో అపూళ్ల
మర్నాడు మానంధిలా ఓభామా—మర్నాడు మానందిలా

సింగోతం కట్టమీద నరసిమ్మ గుడికాడ, పూలుస్తల్లితె పుట్టేమాఓభామా

బుక్కనల్లితె పుట్టేమా, * ప్రియుడు దేశాంతరమునకుబోవ సిద్ధమై
భోజనము చేయుచుండ, ప్రియురాలు తన ముఖమును ప్రక్కకుదిర్చి చిన్నీరు
తీయుచు, తోచక కాలిగోటితో నేలగీకుచు నిలిచినది.

రంకుతనములు:-

రంకుతనములు చిన్నకులములనబడు వానిలోనే యధికము. ఒకరి భర్త ఇంకొకరి భార్యతో, ఒకరిభార్య ఇంకొకరి భర్తతో లేదా ఇతరులతో రంకాడుట జరుగును. రంకుటాండ్రందరు పరకీయనాయకా లక్షణములు గలవారు. స్వేచ్ఛా యుతమైన సామాజిక ఆర్థికాది పరిసర ప్రభావములనేగాక, స్వార్థమన్నది అంతగా వారిలో నుండకపోవుటనుగూడ దానికి హేతువుగా గ్రహింపవచ్చును. ఆ వ్యవహారములలో ప్రాక్తనమూపన సమాజ వ్యవస్థయొక్క మౌలికలక్షణము లిండుక మాత్రము మిగిలియున్నవని చెప్పకొనవచ్చును. నాగరక సమాజములో సహితము రంకుతనములు లేకపోలేదు. కాని, యవి రంకుతనములనిపించుకొనని

విధముగా నాగరకముగా మలచబడియుండును. మీద మెరుగు లోనపురుగు వంటి వ్యవహారమది. పల్లీయులలో మాత్రము మెరుగు మెరుగుకొరకే పురుగు పురుగు కొరకే. పీడిమాట పుల్లవిరిచినట్లేగాని, నారసాగినట్లు కాదు. కాబట్టియే నిత్య జీవితములోని మంచిచెడ్డలు, రంకు బొంకులు మున్నగునవి పల్లీయుల నోటి నుండి ఉన్నదున్నట్లు బహిర్యములగుచుండును.

రా రా నామద్దులయ్యా సెలియా పోరా నామద్దులయ్యా

ఏపూరు సంతాకు మాపే పయినామురో ||రా||

అందలేదు పొందలేదురో సెలియా వొట్టిదూరు వొందేనేమిరో

కచ్చకాయల సెట్టుకింద కాసెపుల్ల లాడ్తినంట ||రా||

అత్తపెట్టు ఆరడికిరా సెలియా మొగడునెట్టు బాధలాకురో

బాయిలన్న పెద్దమంటె పిల్లలాగుడైతరమ్మ ||రా||

అత్తపెట్టు ఆరడికిరా మొగడునెట్టు బాధలాకురో

పురిపెట్టుకుందమంటె మిందెడాగుడైతరమ్మ ||రా||

ఎదురింట యాకకైతె ఎదురింట నీళ్లాడితే

నీవాక్క పుణ్యాన నాకొక్క కొడుకో ||రా||

రెడ్డిగారి యింటికాదరా సెలియా నీపుగానముంటివేమిరో

నీవాక్క పుణ్యాన నాకొక్క కొడుకో ||రా|| *

ఈయాడుది రంకాడు చుండిన కారణమున నిత్యము అత్త, మగడు బాధించుచునేయున్నారు. అటు మానుకొనిజాలక, యిటు బాధలు పెడజాలక మరణితమనుకొన్నది. కాని, తనపిల్లలు, మిండడు అగడగుదురని యెంచి ఆ హృదయత్నమునుండి విరమించుకొని, ఏ పూరి సంతకైనబోయి సరసమాడుకొన పెచ్చునని ఎదురింటనున్న మిండని బియ్యచున్నది. దానికి మగని మీద ఆయిష్టము. అయినను దాని రంకుతనము వాడు గుర్తుబట్టి కట్టుదిట్టములలో నుంచగా నది—

ఇంటిమొగ డింటుండాడు ఇదుపునొక్క రాయుండాది

రాయిజూసి రాకయ్యో ఓతెలుగోల్లబాలయ్య
 ఇంటంచున యిల్లుండది విరోధం సానుండది
 నీయింటి సందూన నాయింటి సందూన
 నన్నుసికలు వోసిస్రను జాడలు వడరాకయ్యో   «ఓతెలుగోల్ల»
 నీబాయి దూరముకాన నేను కట్టెలకొస్తామరి
 కనుగలిగివుండయ్యో ఓతెలుగోల్లబాలయ్య
 బొమ్మమేడి పెట్టుకింద బొట్టునీవు పెట్టు కోని
 ఒట్టుదీనుకుంటివిరా ఓతెలుగోల్ల బాలయ్య *

అనుచు పరిస్థితిని దెలిపి తానే వచ్చెదనన్నది. అందుకు వానితో గట్టి ఒట్టు
 పెట్టుకొన్నది. కాని, వానిని చేరబోవు ఉపాయమొకటి ప్రయోగించి, తనకు
 తేలుగుట్టినట్లు నటించి జారవైద్యు (ఉపపతి) నిల్లచేరుకొని టయైనది.

,,తేలుగుట్టినదే వోయత్త తేలుగుట్టినదే
 యాడగుట్టినదే కోడలయాడగుట్టినదే
 నడిమేలు గుట్టినదే ఓయత్త నాబిక్కెందే ....
 ఎదురింటి పిల్లోదే ఓయత్త యాపసెట్టింటోదే
 ఆరుబెట్టే మందయితె సల్లగ దిగిపోదే *

ఇట్లు చిత్తమున కనుకూలమైన వాదెవడుండునో వానిని కామత్మస్థాధిక్యతకు
 లోనైకూడు రంకుదానిని 'పునర్జన్మ', అనుట బాభ్యవ్యుని మతము1. ఇంతటి
 చాకచక్యము రంకుశ్రీకే చెల్లును. ఇట్టి సంఘటనయే గాథాసప్తశతిలో గూడ
 జూడవచ్చును2.

1. వాత్సాయన కామసూత్రములు (హిందీ అనువాదము—కవిరాజవివేచనచంద్ర
బంధు.) పుట. 133.
2. హేలుడు:— గాథాసప్తశతి-3.87.

తన్ను దోడుకొనిపోవ భర్త ఎచ్చినచో తోలవద్దని యొక పడుచు,
తన తల్లితో జెప్పుకొనుచున్నది.

అమ్మానేను పిన్నదాన్ని—అల్లుడోస్తేతోలవోకే

యింతా యితవి నాసండ్లా—సింతాగింజ లంతలేవు

ధిల్లిపట్నం సల్లాగుంటె—దినం రూపాయి నేనెత్తెత్తు

సిల్లరప్పులు డుల్లాసేతు—సిన్నాతమ్ముని పెండ్లీసేతూ

ఇంటిమొగనికి సుట్టాకుపొవ్వాకు—బయటి మొగనికి వీడ్డీలకట్ట

నడుచు దిరిగే కంటెనకానికి నల్లగొండ పిగిరేటుదబ్బి

ఇంటిమొగనికి యీతాకుసాప—బయటిమొగనికి టాటాకుసాప

నడుచు దిరిగే కంటెనకానికి నల్లగొండా దూబీపరుపు,, *

చిన్నకులములలో అడుబిడ్డ తల్లివారింట నెన్నాళ్లున్నను బరువేమికాదు. అందరి పల్లె నామె కూడ సంపాదించి తెచ్చును. ఎన్నాళ్లుండ దలచినచో అన్నాళ్లుండ పచ్చును. పైపాటలోని వడుచు, తల్లిగారియారనే రంకునేర్చినది. భర్తెచ్చినను తానొక చిన్నపిల్లనే యిది చెప్పి అతని పెంట తోలింప వద్దని చెప్పుకొన్నది. అప్పుడు చిల్లరప్పులుచీర్చి చిన్నతమ్ముని పెండ్లీకూడ చేతునన్నది. అది తన మగనికంటె బయటిమగనికి, వానికంటె కంటెనకానికి మిగుల మధ్యదచేయుటలో నెరజాణ. లంజె మిండల దంటకూర్చువాడు కంటెనకాడు. నాయకా నాయకులను కూర్చుంటో నేర్పుగల విదూషకునితో నిండుకపోలగలుగువాడు వీడు. కాని, వీడు సామాన్యుడుకాదు. లంజెను తనవైపునకు గూడ మార్చుకొన నేర్పు వాడు. బయటిమగనితో సంబంధముగూర్చిన సందర్భములలో కంటెనకానితో చేదోడు వాదోడు చెలిమి యేర్పడగానది అందరికన్న వానికే అధికముగ నాదర మిచ్చుట యగుచున్నది. దానిభర్తవచ్చి యింటనున్నప్పుడు వచ్చిపోయెడు రంకుపతికి—

ఎస్తాపు పోతావు నాకొరకూ—వచ్చి కూకున్నాడు నీకొరకూ

సగం సచ్చున్నాను నీకొరకూ—సాలీం(సాంతం) సస్తావు నాకొరకూ

అనుచు నన్యపదేశముగా సూచన లిచ్చుచు—మిట్టలెక్కి చూసువాడ—ముష్టి
కాకరచెట్టుకాడ—ముద్దుముద్దు కలిసి పోయేరా దయగల్గసామి—రేపు పయనామాని
దెల్పారా,, అనుచు సహచారమునుగూడ అందించినది. ఇది అత్తవారూఁకి
పంపేరు మావారు—అయ్యో నేనేమి సేతుర,, అను క్షేత్రయ్య పదమునకు
(క్షేత్రయ్య పదములు — ద్వితీయ భాగము) చక్కగా సరిపోలుచున్నది. ఈ
పడుచుది అన్యోధ్యయైన పరకీయనాయిక. అత్తవారింటికి పయనమై భర్తవెంట
పోవుచుండ, దాపుదాపున దాని వెన్నంటియే పోతావ్ పోతావ్ పిల్లో మొగనెంట
పోతావ్ పిల్లో—వాడన్న దట్టదీపిల్లో—అడ్డనున్న బడవేపిల్లో—మోదుగులు సాటాయే
పిల్లో — మొగమన్న జూపించు పిల్లో,, అనుచు రంకవతి పరితాపమున
బల్కుటయెనది.

ఒకముదుసలివాని పడుచుభార్య, వాని నిస్సహాయస్థితికి నొచ్చుకొని
మరొకనితో కూడుకొనుటగాని మారుమనువు పోవుటగాని జరుగును.

ఇంట్లాపంతే ఉడుకాబోనే ఈపల పంతే సలిగచ్చే
లోపలిగొల్లం పీయతాతా ముసలయో ముసలయో
కోనాపురం మాదిగోడు కోతిముఖము రాజిగాడు
కనకమా మారుమను మడిగినాడు మారుమనుమడిగినాడు
మంచీమొగడూ దొరకాపాయే ముసలయో గతిమల సంసారామాయే
మ్యాకామేయని చెట్టాలేదు నేనూ తిరుగని భూమీలేదు
నల్లగొండ తీరుతముల కొంగువరుసని జాగాలేదు
నీవేగత్తెపోతివిలో ముసలయో ముసలయో
నెలమిది పదిరోజులాయే కనకిమో ఆరునెల్ల కడుపెక్కడిదే
నామొగడూ ముసలోడూ నాదెగ్గరికి రాలేదు

నీవుచేసిన కడువేరో రాజిగో,, * ఈ పడుచుదానికి మారు మనువు
బోవుట కిష్టమనిపించలేదు. ఉన్నమగడే యట్లుండ మారుమనువు బోయినచో

అ మగడెట్లుండునో యను అనుమానముచేత, కంటికి నచ్చినవానితో కలిసి ఎటు తిరిగినను ఏమిచేసినను చింతలేదనుకొన్నది. చిన్నకులములలో మారుమనువు పోవుట అనూచానమైన ఆచారము. భర్త చనిపోయినను, నిస్సహాయుడైనను, రాసిరంపానబెట్టువాడైనను వానితో లెగదెంపులు చేసికొని మరొకని పెండ్లాడుట జరుగును. ఇట్టిది నేటి ఆధునిక యుగమున నాగరక సమాజములో విడాకులపేర చట్టబద్ధమైనది. నాగరక సమాజ ప్రభావమున కట్టబొట్టు కొంతవరకు మార్పుకొని కలుకు దొమ్ముకలాడి (ఎన్నెలాడి) ని జూచి పల్లయుడూరుకొనడు. కృత్రిమమైన వగలొలుకబోసినను కద్దింపిపెట్టకమానడు. ఆధునికమైన అట్టి రంకువాలకములను కొన్నింటినిట్లు తూర్పారబట్టుట యొప్పును.

ఏమిచిత్ర మేమిచిత్రామూ పాపంచమంతా

ఏమిచిత్ర మేమిచిత్రామూ పాపంచమంతా

కొత్తపెన్నె చీరలాయె గోసులేని కట్టడాయె

ఉత్తరాలు రాసుడాయె తొత్తులాకు నదువులాయె

రంకుకథల ముచ్చట్లు రాతింబగలేచాట్లు

పంకరద్యే పావట్లు కంకుమ సరిపడనీ బొట్టు

తీరుతీరు పలారాలు తీరకుండ కలయామూలు

వేరవేర సంసారాలు పేలముండల పపంచాలు

అడవారి నదువులు అరగింపులేనిగుళ్లు

అదర దెదర సూసుడాట అద్దంలో సూసుడాట

సిన్నపెద్దల తెలువకుడ సీరలిడిసి కట్టుడాట

ముడిలేని రైకలాట లోపల బాడీలాట

ఇగిగికట్టుడాట ఇరిసి ఇరిసి నడుసుడాట

అదర బాదర సూసుడాట ఆపలబడి దుంకులాట

మూడు ఆమెడలు సూడకుంట ముండరాండ్రకు పెండ్లిఅట *

ఇందలి సామాజిక విమర్శ ఆధునిక సమాజవంతటికిని వర్తించును. దీనిని బట్టి

చూడ, వల్లియునకు సహితము నవనాగరపు పోకడలు నచ్చవని తెలియుచున్నది. నేటి చదువులు తొత్తులపాలయినవని వారి అభిప్రాయము.

రంకు చేష్టలలోని రీతుకులెన్నియో మరొక వడుచు తన అవ్వతో—

పొట్టిచుక్కలుదంచె అవ్వా వోయెల్లి—పొట్టనిండవెయ్యే అవ్వావోయెల్లి
 రొయ్యలకూర వందే ,, —రొయ్యలు వెయ్యే ,,
 పరిసె గొంగడి తేపె —కాళ్ల నిండ గప్పే ,,
 చేసుకున్న వాడొస్తే ,, —చెల్లిపోయిందని నెప్పే ,,
 అత్తమాషలొస్తే —అయిపోయిందని నెప్పే ,,
 బావచురదూలొసె —బతుకదాని చెప్పే ,,

ఇటు చెప్పుచు ,, ఉంచుకున్నో దొస్తే ఉన్నదని చెప్ప,, మని మాత్రము ఉత్సాహముతో బలికినది. ఇంకొకస్త్రీ, చేతినిండ అందమైన గాజులు చొడుగుకొని, గంధచులదుకొని, చెంపన సంపెంగమానె యంటుకొని, ఉపవతికై వీధులరసి ,, కూడుపెద్దా తినిపోరా—కూడవస్తా తీసుకపోరా—మల్లులేని మల్లెకిందా—ముద్దలాడీ చల్లవంపారా,, * అన్నది. ఒక రంకుదాని అత్తమామలు, పుగడు బాధపెట్టినను గూడ ఆవని నుండి విరమించుకొన లేదు. తిరుగ మరిగిన దాని నెవరేమి చేయలేరు. మరింత ధైర్యముగా చెలగి పర్చించును.

,, అత్తగొల్లె మాచుగొల్లె గొల్లెపొదల దాగవోతె

గొల్లెపురుగు గొల్లిగొల్లెరా—ఓచిన్నవాడ గొల్లికొరికి ముల్లువీకారా

ఊగి ఊగి దెంగబోకు—ఉట్టివంక చూడబోకు ఉట్టిమీదపాలమీగడ

ఊకెదెంగు నీకె పెడతారా,, మితిమీరిన రంకువ్యవహారములు స్త్రీవరముగానె యున్నప్పటికిని ఇట్టి అశ్లీల శృంగారములెల్లవారు మాత్రము తోచెవయనుకొంటె దుడ్డిగాండ్రే. వినుటకు నెగ్గెన అశ్లీల శృంగారమును బట్టియే జానపద సాహిత్యము నింతవరకు కొందరు పండితులనబడువారు ఈసడించుచు వచ్చినారు. ప్రాచీన సాహిత్యమున గూడ అశ్లీల శృంగారమును పర్చించిన

..సందేహమేల ఇకళయనించి నమరతులు

జెందిననన్ను పరతులు సేయుచునకు మెందైన నీకు ఆనందమయ్యేచోట
కందర్ప జనక చక్కని మువ్వగోపాల,, 1 పంటి పదములు మచ్చునకు
గ్రహింపవచ్చును. ఇంకను, ..తొడ తొడ సోకియుంటిమా, ఉడుటు గుబ్బల
పోటు బరసి రొమ్మున మెరసె, కనుమాస్తు గృహముపై కొనరి చేవేయగానె,
చిరుతొడలపైన చేసోకనీడాయె, కలుకు గుబ్బలపైన గోరులుంచడాయె, వయ్యెద
తొలగించి పాలిండ్లపై నొక్క చెయ్యెన వెయ్యనొప్పేవా, ఆ రతి కూజిత
మాపెవినేనంటి, మరుసేల్లు చెమ్మగిల్లుట, చొక్కుపొడి చల్లినట్లాయె,, ఇంటి పెక్క
అల్లీల పదవ్యయోగములు డొచిత్యము నతిక్రమించి కన్పించును. మహావిప్రు
లనబడు వారికి యెటులున్న మామూలు పృజ్ఞానీకపుమాట చెప్పవలెనా: అయినను
జానపద సాహిత్యమున నిట్టి అల్లీల కవిత్వము శతాంశమే. అంతమాత్రమున
ఆ సాహిత్యపుంతటిని ఈనడించుట అన్యాయమగును. పల్లీయులున్నదున్నట్లు
బహిష్కరముచేయుటలో సిగ్గుపడరు. అదివారి కల్లకపటమెరుంగని మనస్తత్వము.

..యాకికినన్ను తోటోకు యెక్కసం మాటలాడకు దొరొ

యెరుకలోలింటికి ఎరువుకనిపోతె, యెరిక్కువచ్చి యాటాడెదొరొ

మామిడితోటకు పండ్లకంటవోతె తోటకావలున్న

తెనుగురాజిగాడు పండుఇస్తనాని పండుమనె దొరొ

కాపువాల్లింటికి చల్లకనివోతె చల్లపోస్తనాని చంకలువట్టెదొరొ

కుమ్మరోనింటికి కుండకంటవోతె కుండిస్తనాని గుల్లిచ్చెదొరొ

అవునదోనింటికి మట్టేకంటవోతె మట్టేలిస్తనాని మంచమేనె దొరొ

మాదిగోనింటికి తాడుకంటవోతె, తాడిస్తనాని తట్టేనె మొగడో

బెస్తోనింటికి చావలకనివోతె చావలిస్తనాని సాపేనె మొగడో

అరునెలలాయె నీవుపోయి మొగడో—పచ్చెటాలక కడుపాయె మొగడో

ఇది యెవతయోగాని మగడు దేశాంతరగతుడైయుండ కలిసిన వానితోనెల్ల చెలిమి చేసి గర్భము దాల్చినది. ఏయే సందర్భములలో దానికెట్లు వివిధ వ్యక్తులతో తోడపరిచయము గలిగినదో తిరిగివచ్చిన మగని యెదుట పూసగుచ్చినట్లున్నది. వాడందులకు కోపగించగా, తన్నొంటరి జేసిపోవద్దని, అక్కడిక్కడికి పంప వద్దని, అమీద ఎకనక్కెము లాడవద్దని విన్నవించుకొన్నది. ఇది మిక్కిలి రంకాడనేర్చిన దానివలె గన్పించును. బహునాయక రతికిది నిదర్శనము. దాని కింతచుంది ఉపవక్షయన్నచో వారి మధ్యకూడ కీచులాటలు తప్పవు. అప్పుడది ఇరకాటము నబడి—

“వాడంటడు నాలంజెని వీడంటడు నాలంజెని

నేనెవ్వని లంజెనులో ఇంజనుమీది గుంజన్న

అయిదుగాడు సయిదుగాడు అయిదున్నర జీతగాడు

లంజెను రమ్మంటడులో ఇంజనుమీది గుంజన్న

ఇంజనుమీది సెయ్యించు లంజెలమీది కన్నుంచు

ఇంజనుబాగ దించియో ఇంజనుమీది గుంజన్న,, *

అనుచు వారిలో ముఖ్యుడైన ఇంజనుమీది వానికి నివేదించుకొన్నది. అంతేగాక మిందలమాట నమ్ముకొని మగని జంపుకొనుటకూడ జరుగును.

“చేటడంత మొగులుసూసి—చెర నీళ్లు నల్లుకుంటి

మిందెలార మమ్ముసూసి—ఇంటిమొగని సంపుకుంటి,, * అట్లే మగని

చేత తానుగాని, మిందడుగాని చంపబడుటయును జరుగును. మరొకటి ఉపరత్తికై యెంతకు సాహసించినదో చూడవచ్చును.

“మొక్కిన మొక్కలు నల్లగుండీ—మొగుని కళ్ళూపోతే

కట్టామీది అంకాశమ్మకు—పెట్టాకోళ్ళనిస్తా

దండుకువోయిన ఇద్దరు మరదులు—గుండ్లూతగిలినస్తే

సాతులూరి ఆపోతరాజుకు—షేకపోతులిస్తూ

సంకనవున్నా సంబీబిద్దకు—సన్నిగొట్టిపోతే

సతైనపల్లి గోపాలునికి నిత్యపూజ సేతూ, ఇట్టి వారు కోటి కొక్కరుండురు. వారికి హృదయమన్నది ఉండదు. 'కామాతురాణాం నభయం సలక్షా' కదా! కనుక వారు 'మగనికన్న దొంగమగని పొందెమేలు' (క్షేత్రయ్యవదములు) అని నిశ్చయించుకొందురు. ఒక్కొక్కమారు పురుషుడే స్త్రీని బలాత్కారముగా మాయజేయుట యన్నది తోట మూలకు, మోట దారికి, గుడిసె మూలకు పరిచయమే.

,,నేనెల్లకెల్ల కెల్ల నమ్మ గోంగూరకి మాయదారి నాకొడుకు గోంగూరకి
నన్ను పాకచుట్టు తిప్పాడె ,, పాకలోకి లాగాడె ,,
కొంగుబట్టి లాగాడె ,, రయికముడి యిప్పాడె ,,
మాయదారి నాకొడుకు ,, నన్నుమాయజేసి ముంచాడె ,,

గోంగూరకని పచ్చినదాని నొకడు కొంగుబట్టి కళ్లముననున్న గుడిసె లోనికి పట్టుకొనిపోయి మాయజేసి మర్మము దెలిపినాడు. ఆ మర్మముసహితమా పడుచు దాని నోట దాగలేకపోయి పాటగా నవతరించినది. విటకానితో క్రీడించినప్పుడు గాజులు, మట్టెలు వ్రాలిపోయినవి. ఒడలెల్ల దంతక్షతములు, నఖక్షతములు ఏర్పడినవి. ముక్కు నత్తూడిపోయినది. ముఖమునగల తిలకము చెదరి పోయినది. అప్పుడవియన్ని చూసికొని, తనభర్త యేమనునో యను భయముచేత అది విటకానినడుగ, వాడిట్లు సమాధానముజెప్పుచు భయనివారణ చేయుచున్నాడు.

స్త్రీ: చేతిగాజులుపోయెనూ చినవాడ రాజడిగితేమందునూ

విటకాడు: సెనగపూరోకలనుమీ చినదాన చెయిజారి పోయెననుమీ

స్త్రీ: కాలిమట్టెలు పోయెనూ చినవాడ రాజడిగితేమందునూ

వి: మనగడప పెద్దదనుమీ చినదాన గడపదగిలి పోయెననుమీ

స్త్రీ: ఒళ్లెల్లరక్కులాయ్యె చినవాడ రాజడిగితేమందునూ

వి: మనకల్లు చీకటనుమీ చినదాన మనపిల్లరక్కులనుమీ

స్త్రీ: నొవ్వుబొట్టుపోయెనూ చినవాడ రాజడిగితేమందునూ

వి: చిరుచెయట లెక్కననుమీ చినదాన చెయటకు కరిగెననుమీ

శ్రీ: ముక్కనత్తు పోయెనూ చినవాడ రాజడిగితేమందునూ

వి: ముత్యాల చెరువులోన చినదాన మునిగితే పోయెననుమీ

ఇట్లు శిక్షణ పొందిన శ్రీ బొంకుటలో నేర్పరియగును. చీకటి తప్పచేసి ఇంటకి వెచ్చినప్పుడు మరది చూసి యడుగగా అది సమాధానమిచ్చిన తెరగబ్బిదో పరికింపుడు.

మరది: ఒదినే ఒదినే ఓసిన్నవాదినే—సిరెట్ల సినిగిందో వాదినే

ఒదిన: పాదేలింటికి పాలకువోతే పలుగడి వట్టిందో మరిదీ

మరది: ఒదినే ఒదినే ఓసిన్నవాదినే—రెట్టెట్ల వికిలిందో వాదినే

వదిన: గజాన రోకలి బుజానవెట్టక—ఊటుకు వికిలిందో మరిదీ

మరది: ఒదినే ఒదినే ఓసిన్నవాదినే—బొట్టెట్ల నెదిరిందో వాదినే

ఒదిన: ఉగాది యెండల పూపూచికొత్త—సెమటకు నెదిరిందో మరిదీ *

కనుకనే రంకాడిన బొంకాడునన్న సామెత వచ్చినది. మరొక నెరజాణ, భర్త యడిగినప్పుడిచ్చిన సమాధానము గడుసుడనమొలుక వోయుచున్నది.

భర్త: నీళ్లు నిన్ను బొమ్మన్నగాని—చెంపాన కాటు యాడిదేభామా

భార్య: ఒయ్యారికడువను వంచినే ముంచంగ

జెల్లవచ్చి చెంప కొట్టెరా మొగుడా

భర్త: అంగడినే నిన్ను బొమ్మన్నగాని—యాపునగడ్డలు యాడివేభామా

భార్య: అంగడి తొవ్వలా అచ్చమాపులమంద

పోతుక్లకపోతు గుద్దెర మొగుడా

భర్త: ఊరికేనిన్ను బొమ్మన్నగాని—కొప్పున పువ్వులు యాడివేభామా

భార్య: వడిగాలి సుడిగాలిపెచ్చి—కొమ్మవిరిగి కొప్పుసిందెరామొగుడా *

రంకుతనము నెంతపొంకముగా బింకముగా బొంకుట యన్నది అట్టి స్త్రీలకు కరతలామలకము. మిండలిట్టి స్త్రీలను లేపివీసికొని దేశాంతరమునకు పోవుట యును జరుగును.

,,నలికేసార లమ్ముకోని గాడికర్పు కట్టుకోని
 దేశంబోద మంటివే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ
 బొట్లబొట్ల డబ్బలాది బొంబాయిగాడి వోతున్నాది
 బొంబాయి సూతమంటివే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ ....
 కానే పూనే కందిసేను పంటావండే జొన్నాసేను
 గొంగడి ఎరువ మంటివే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ ....
 మాదిగోని బాయికాడ మారెడుకాయ సెట్టుకింద
 మాటసెప్ప నంటివే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ
 తల్లిగారి ఇంటికాడ బొమ్మామేడి సెట్టుకింది
 బోగమొల్లపిల్లావే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ
 సేనుకొయ్యే దొంకలోన గట్టుకొయ్యే తెరువులోన

కానీసూత మంటివే ఓ గొల్లోల్ల సెన్నమ్మ,, సుదూర ప్రేమికుడొకడు
 వడుచువానిని లేపుకొని పోలేక ఆప్పుడప్పుడు రాకపోకలు ఘటించుచుండుట
 చేత వాని సంపాదన మంతయు గాడి (రైలు) ఖర్చులకే సరిపోవుచున్నది.
 తనకొరకింతగా పైన పాడుచేసికొనుట తగదనుచున్నవా వడుచు.

,,నువ్వేడా నేనేడా నెల్లూరిదేశమ్ములో మాదిగోల్లపోరడా
 మాదిగోల్లపోరడో మాలోల్ల పిల్లమీద
 మనసెట్లా పొందెరో మాదిగోల్ల పోరడా
 గడ్డమ్మిన పైకమంత గాడి కర్చుకాయెరో ....
 ముప్పయి రూపాయిలవీ ముక్కుపోగుందిరో
 ముద్దుముద్దుకు ఒక ముత్తెంరాలిందిరో ||మాదిగోల్ల||
 నలువయి రూపాయిలవీ నడుముకు దాబుందిరో

గుడ్డా గుడ్డాకు ఒక గజ్జేరాలిందిరో ||మాదిగోల్ల|| *

మాదిగ పోరడు ఆ మాల పిల్లను సొంతము చేసికొన్నాడు. వాడు ముద్దాడిన ఆ
 ముద్దులకు దాని ముక్కుపోగున గల ముత్యములే రాలినవట. ఆ ముద్దులలో

తిర్యక్చుంబన, ఉద్భ్రాంతచుంబన, అపక్షిడితచుంబన, ఆక్మస్తచుంబన క్రియలు! క్రియాత్మకములైనవి. అపెన్నియు కామోద్దీపక చుంబనములే. తత్ఫలితముగ వారిలో కామోత్తేజమైనది. సురతక్రియలో ఒడ్డాణపు గజ్జెలురాలినవి. సంభోగ సాఫల్యము ప్రాప్తించినదని భావము. ఆ మాదుర్య కాత్మమవ్వడికి అనుభవైక వేద్యము. ప్రబంధ నాయకా నాయకులు సహితమా చుంబన కళనెఱుంగరు. మొత్తముమీద పల్లయులలోగల రంకుతనములను పరిశీలించగా నట్టి వానికి మొదట శ్రీచేతనే ప్రేరణయగుచున్నది. అట్టి శ్రీలు సహితము పరిసరములకులోనై జారిణులగుచున్నారు. ఆత్తమామల పోరువలనగాని, తగని మగని వలనగాని, విర్వీర్యుడైన మగని వలనగాని, పెద్దకాలము మగడు దేశాంతరగతుడైనగాని కొందరు శ్రీలు వ్యభిచారమునకు పాల్పడుచున్నారు. అట్లు శ్రీ చెడిపోవుటకు గల కౌణములు వాత్స్యాయనకామసూత్రములలో గూడ చెప్పబడినవి². కేవలము కామవాంఛలకు గురియై వ్యభిచరించి వ్యాపారముగా మలచుకొన్న ఉదాహరణలు నాగరకులలోనే విక్కిలిగా గన్పించును.

“రమ్మంచును సమ్మించును, బొమ్మంచు గోకలాకు పోకల్ రూకల్

కొమ్మించు సొమ్ములెమ్మెం, దెమ్మంచును లాగులంజె తెగివిటుమీదన్,,

(చంద్రరేఖానిలాసము—ఆశ్వా. 2 పద్య. 30) వంటి వేళలు నాగరక

సమాజములోనే యుండురు. వారిలో సుత్తుత్త మీది మెరుగులు గన్పట్టునే గాని పల్లయులలోపలె పేరుగగన్నట్టను. ఎంతరంకాడినను పల్లెపనితలలో మోస చున్నది మృగ్యము. ఇప్పట్టన గాథా సప్తశతి (4-16) లో నుడివినది ఆక్షరాల సత్యము. లాపణ్యము కన్న ప్రేమయే పల్లెటూరలభించునని దానిభావము.

1. వాత్స్యాయన కామసూత్రములు:— అధికరణము. 2. అధ్యాయ. 3.

2. “అతిగోష్ఠి, నిరంకుశత్వం, భర్త స్వైరతా, పురుషైస్సహా నియంత్రణతా, ప్రవాహవస్తానం, విదేశనివాసః, స్వపృథ్వ్యపఘాతః స్వైరిణీ సంసర్గః, పత్యుర్ద్వ్యభుతా, చేతిశ్రీదాం వివాళకారణాని-”, అధి. 5 ఆధ్యాయ. 6 సూ. 49

కవితాస్వరూపము

తెలుగు సాహిత్యములో నన్నయదుల కవిత్వముకన్న జానపద కవిత్వము ప్రత్యేకమైనది. విలక్షణమైనది. అచ్చమైనది. తెలుగులో ఆదికవిత్వమేది యన్నప్పుడు అది జానపద కవిత్వమేయగును. ఏలన, ఏభాషలోనైన తొలు దొలుత పుట్టిన కవిత్వరూపము వదమే (పాట) యగును గాని మరొకటి కానేరదు. అట్లే తెలుగులోను మొట్టమొదట వదకవిత్వమే పుట్టినది. ఆ వదమైనను తాళలయాత్యకమైనట్టిది. ప్రకృతిలో నొకానొక సన్నివేశములో తబ్బిబైచైన సనాతన జానపదుని యొక్క నిన్నరస్తా నిగ్గుదేరు కమ్మని పూలగుండియనుండి చిలికించిన వలుకుల పొందికంత కవిత్వమే. అదియును చిందులువేయుచు, కూనరాగములు తీయుచుండినవేళ బహిర్గతముగావించినట్టిది కాబట్టి నేటికిని జానపద గేయోత్పత్తి యిట్లే జరుగుట చూచెదము. అందుచేత నెచ్చటనుగూడ తాళలయలు కుంటువడి యుండవు. అందలి భావముగాని, వస్తువుగాని, రచన (భాష) గాని ఏమాత్రము కృత్రిమమొలుక బోయదు. అనలు జానపద కవితాభావ పరిమళమును మోసికొని పోయి దెసల కంటించునది పైరగాలివంటి లయ. లయ సర్వత్ర వ్యాపించు గుణముగల శాదముయొక్క ప్రధానలక్షణమేగాక తత్సౌందర్యమూలకము. అట్లు పరిమళాత్మకమైన భావము, పైరగాలివంటి లయ ఉండుటచేత ఆ కవిత్వము సార్వజనీనము, సార్వకాలికము నైనది. తోడినకొంది చెలమలో నీటి యూట తేటగ ఊతినట్లు పల్లియుల ఎడలోవలి యెదనుండి సహజ కవితాస్రవంతి వీచికలెత్తి వచ్చుచుండును. కనుకనే యది మానవాళికి మధుర కవిత్వమైనది. మానవతకు మంచి యద్దమైనది.

జానపద కవిత్వమునకొక కర్తయనువాడు తెలియనందున తత్కర్తృత్వ నిర్ధారణచేయలేము. అంతేగాక, అది దేశకాలవిభజన కరీతమైనది. పంచభూతముల వంటిది. పండితాదరణముగాని, రాజపోషణముగాని అవసరము లేక పోయినది.

అపసరము లేకపోయినను దాని నాదరించుచుండిన వారు లేకపోలేరు. పూర్వము కొందరు పండితులు జానపద కవిత్వము నుండే దేశికవిత్వరూపమును ఏర్పరచి ఆదరించినారు. నన్నయ్య ఏముహూర్తమున వ్యాసభారతమును తెనిగింప గడంగెనో అప్పటినుండే తెలుగు సాహిత్యము సంస్కృత ప్రభావమున చిక్కి అనువాద మార్గమును ద్రొక్కినది. దానితో అనాటి జానపద సాహిత్యముయొక్క రూపరేఖ లెట్టివో తెలిసికొనుట కష్టమైనది. కాని, పాల్కురికి సోమనాథుడు తనకాలమునాటికెన్ని విధములైన పదములుండినవో తెలిపినాడు. ప్రజలలో వాని ప్రచారమే యొక్కవ. అనాడు కరవర్తి సూరూరి సిరియాళు చరిత్ర, పాటలుగా గట్టి పాడెడువారు,, 2. అంతకు పూర్వమేయుండిన నన్నిచోడుడు అనాటి గీత భేదములను పేర్కొనుచు వానినేయే నన్నిచేళ సందర్భములలో బాడుచుండిరో కుమారసంభవములో పెక్కుచోట్లవర్ణించినాడు. వన్నయకు పూర్వము జనులలో రామాయణ భారతాది కథలు పల్లీయ ఫణితులలో ప్రచారమైయుండవచ్చును. ఆ జనులే వానిని ఆదరాభిమానములతో పోషించియుండురు. ఇప్పటికిని వల్లెలలో తోలుబోమ్మలాటలు, యక్షగానములు మున్నగునవి ఈ కోవలో జీవముపోసి కొన్నవే. జానపద కవిత్వము ఏ ప్రజలలో బుట్టినదో ఆ ప్రజలలో నిలిచి యున్నది. కాని, ఏకొండవట్టులు కుండపోతగా కురియునోయని నోరుచాపక

1. పదములు తుమ్మెద పదముల్ ప్రభాతపదములు సర్వతపదములానంద పదములు శంకరపదములు వివాళిపదములు వాలేకు పదములు గొబ్బి పదములు వెన్నెల పదములు సంజవర్జన మరి గుణవర్జన పదము లర్జణ ఘోషణ యూర్జితచుండబాడుచు నాడుచు బరమ హర్షమున .
గూడి సద్భక్త సంకుల మేగుదేర,,
—పండితరాధ్య చరిత్రము:— వాదప్రకరణము— పాల్కురికి సోమనాథుడు.
2. బసవ పురాణము:— పాల్కురికి సోమనాథుడు.

యెడతెగక పారుజీవనది పల్లె జానపద కవిత్వము ఏ రాజనధులను జూడగోరక చిరంజీవత్వము సంపాదించుకొన్నది. దానికి కారణము— జానపద కవిత్వమే జీవితము ఆ జీవితమే కవిత్వము. అందువలననది పల్లెలలోని ప్రజాజీవనమును సూటిగా సంపూర్ణముగా నెట్లు ప్రతిబింబింప జేసినదో ఈ పరిశోధన వ్యాసమంతయు నిదర్శనము. అది పరంపరాగతమైన తెలుగువారి సంస్కృతీ సంస్కారాయములను ప్రత్యక్షము గావించినది. సామాజిక చైతన్యజీవనమున కూపిరి పోసినది. అచ్చపు తెలుగు హృదయము నావిష్కరింపజేసినది. తెలుగు సరస్వతీ సౌందర్యమిట్లుండునని లోకమున తెలుగెత్తి చాటినది. తెలుగు దినుసుల ఘాటు చెడకుండ కాపాడగలిగినది. సమాజశ్రేయస్సున కంకితమైనత్యాగి తన్నుగూర్చి పట్టించుకొననట్లే జానపదకవి తన్నుపూర్తిగా మరచిపోవుట పెలననే ఆతని కవిత్వమంత మిన్నగా, సమాజపరముగా వెలయుచుండుట యొప్పినది. వార్షికి మహర్షి తన్నెంత మరచి రామకథలో రీనష్టపోయినాడో దానికి కాలమే సాక్ష్యము. ఆ మహర్షివంటి పూర్వకవుల అంతఃకరణ పారిధ్యము, లోకహితైక చింతన జానపద కవులలో గన్పట్టను, శృంగార, స్మృతి, రామాయణము వంటి వానిలోపల్లె శబ్దసౌష్ఠవమునకు గాని, అలంకార ఉమత్కారమునకు గాని, అర్థగౌరవమునకుగాని, వృత్తవిస్తారమునకుగాని ప్రయత్నించినట్లు గోచరింపదు. అప్రయత్నముగా, సూటిగా, బుద్ధికండిన విధముగా హృదయమున ముగిసెట్లునుటయే జానపద కవిలక్షణము. ఇట్టి లక్షణములున్న కవుల కవిత్వము జీవితచుంతయు నలముకొని పోవుట జరుగును. అప్పుడది నిసర్గరామణీయకమై నిర్మలమై, నిరుపమానమై, నిజమై, ఆత్మప్రేరితమై యలరారును. కనుకనే జానపదకవిత్వము వినువారిహృదయములలోకి నేరుగాప్రవహించి రసానందతరంగదోలికల నూగించుచుండును. కవిత్వమెల్ల వానికెంత సద్యఃపరనిర్వృత్తియో వినువానికంతేయగును. ‘తేనెసోకనోరు తియ్యనయగురీతి—దోడసర్థమెల్లదోచు’!

నదే కవిత్వమని మొల్ల నుడివినది జానపద కవిత్వమున కన్వయించు కొన వచ్చును. తేటతేనియలొలుకు పాటలద్వారనే మన సంస్కృతి సంప్రదాయములు మలినముకాకుండ నిలుచుటయైనది. బాలనాగమ్మకథ, బొబ్బిలియుద్ధము, వలనాటి వీరచరిత్రము వంటి దీర్ఘకథా గేయములలోని నవరసము లొక్క జానపద గాయకుని రసనమున ఊడుచుండి నప్పుడు, వివిధ పాత్ర పోషణము లొక్కని యందే మూర్తీభవించి యొప్పినప్పుడు చూడవలె — రేయింబవళ్ల నక వల్లియు లుర్రాత లూగిపోవుచుండురు. జాతిజీవితము నన్నికోణములందు దర్శింపజేసి వ్యభోధించుటయను సాహిత్యోద్దేశము జానపద కవిత్వముతో నెరవేరుచుండుట చేత ఆ కవిత్వమును జీవితతత్వమును ఒక్కటియైనది.

కవితా హేతువులు:— శక్తి, లోకశాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణ (పరిశీలన)ము వలన లభించు నిపుణత్వము, కావ్యజ్ఞులైన విజ్ఞులచేత శిక్షపొంది అభ్యసించుట అనునవి మూడు పాచీన కావ్యములకు హేతువులుగా చెప్పబడినవి¹. అనగా ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసములని అర్థము. వానిలో ప్రతిభ యన్నది పృథానమైనది. అది నవనవోన్మేషశాలిని యగుప్రజ్ఞ². పృతిభ దేవతానుగ్రహము వలన సిద్ధించి నప్పుడే అది శ్రేష్ఠతరమైనదని, తత్కారణమున పుట్టు కవిత్వమే ఉత్తమమైనదని చెప్పుదురు. కాళిదాసాది మహాకవుల కట్టి దేవతానుగ్రహముండ వచ్చునేమో గాని జానపదుల కదియుండదు. వీరికి నైసర్గికమైన ప్రతిభయే యుండును. కావ్యసంపత్తికా ప్రతిభ కారణమని దండి వచించినాడు గదా³.

1. శక్తిర్నిపుణతా లోకశాస్త్ర కావ్యాద్యవేక్షణాత్

కావ్యజ్ఞ శిష్యభ్యాస ఇతిహేతుస్తదుద్భవే, —కావ్యప్రకాశము:—1-3

2. ప్రజ్ఞానివ నవోన్మేషశాలినీ పృతిభామతా, —భాషాహరికారము-భాషాహరి

3. నైసర్గిక ప్రతిభా శ్రుతంచ బహు నిర్మలమ్

అమందిశ్చాభి యోగోఽస్యా, కారణం కావ్యసంపదః,

—కావ్యాదిర్భము:— దండి—ప్రథమ పరిచ్ఛేదము. శ్లో. 10³

కౌంబీరోదనము వినుచున్నప్పుడు వాల్మీకి మహర్షి నోట వెలువడిన కవిత్వము అప్రయత్నమైనది. దానికి బ్రహ్మవరప్రసాదముండినను నైసర్గికమైనప్రతిభయే నిదర్శనము. జానపద కవుల నైసర్గిక ప్రతిభకొక మచ్చునిట పరికింపదగును.

„కొలుమీన కాలంటివా డిలికాంచాయి—కంచుమేడ వాదంటివా డిలికాంచాయి

ఏలుమీన ఏలంటివా ,, ఏండి మేడ నాదంటివా ,,

సెయ్యిమీద సెయ్యంటివా ,, సెరుకుతోట వాదంటివా ,,

కూసునెమ్మ కుర్చీలమీదా ,, తెచ్చెనమ్మ మొగ్గలరైక ,,

మొగ్గలరైకె ఇచ్చీసూస్తే ,, పెండ్లి మొగని పేమాయిండే ,,

పెండ్లి మొగని పేమాయిండే ,, —నీటుకాని నీడాయిండే ,,

నీటుకాని నీడాయిండే ,, —బయిటి మొగని బాధాయిండే ,,

బయిటిమొగని బాధాయిండే ,, —వొన్నెకాని వొలపూయిండే ,, *

మొగ్గల రవిక విప్పిచూచుకొన్నప్పుడా మడతలలో పెండ్లిమగని ప్రేమలు, నీటుకాని నీడలు, బయిటిమగని బాధలు, వొన్నెకాని వలపులు గుఱివించినవి. అట్లే, „నీటి మీదా కొంగువరిసి నిద్దురే నీ కిచ్చిపోతా,,— „మడి రవికెలన్ని కృష్ణుడు మైల సేసినాడు,, అనునవి గృహింపదగును. ఇందలి కవిశాఖావములు నిసర్గమైనవి. వాడని వీడని పారిజాత పరిమళమువలె, వెన్నెలవలె నిత్యనూతనమై అలరారుచున్నవి. ఈ భావములు గుండె లోతులలో మాగినట్టివి. తలచుకొనిన తారుణ్యముట్టవడునట్టివి. దానికి నవనవోన్మేషమైన, నైసర్గికమైన ప్రతిభయే కారణము. అనుభవించిన దానిని సూటిగా, అప్రయత్నముగా వాక్కుద్వారా అనుటయే దాని లక్షణము.

రెండవ హేతువు, లోకశాస్త్ర కావ్యాది పరిశీలనా నిపుణత. అనగా వ్యుత్పత్తి. ఇది జానపద కవులలో లేదనియే చెప్పుకొనవలెను. ఒకజేత ఉన్నచో అది అనుభవముమీద గడించుకొన్నదే కాని శాస్త్ర కావ్యాది పరిశీలనవలన కాదు. ఇంచుక లోకజ్ఞత వలన కూడ లభించుచుండును. అదియును పరిణతమైన

వయస్సు, బుద్ధి గలవానిలోనే గన్పించును. పిల్లలుపాడే పాటలకు ఏ వ్యత్యక్తి తోడ్పడినది? కవిత్వమితరుల కొరకు చెప్పదలచినప్పుడు శాస్త్రజ్ఞత అవసరము. జానపద కవి తన కొరకు (ఆత్మశ్రయముగా) చెప్పుకొన్నను ఎక్కడో కొండలలో, కోనలలో పుట్టిపారు జీవనదియెట్లు లోకమును సన్యశ్యామల మొనర్చునో అట్లు ఆతని కవిత్వము సమస్త జనులకు వర్తించుచుండును. ఒక్కానొక పక్షమే వాని శృంగార భావములు అందరిని శృంగరించును. దానికి వాని పయనే ప్రబోధహేతువు. కాని అల్లసాని పెద్దన వరె కావ్యరచనకు, నిరుపహతి స్థలము, రమణీప్రియ దూతిక తెచ్చియిచ్చు కప్పుర విడెము, ఆత్మకింపయిన బోజనము, ఉయ్యల మంచము, ఒప్పు తప్పరయు రసజ్ఞులు, ఊహతెలియంగల లేఖక పాఠకోత్తములు కావలయునని కోరుకొనరు. హృదయమును కదలించే అనుభవముండిన చాలు. అకదలిక నుండే పాటలూరును. కవిత్వము చెప్పుమని అడిగే వారుండరు. ఒప్పు తప్పలరయుచారుగాని, లేఖక పాఠకోత్తములుగాని వారి కక్కరలేదు. రసజ్ఞుల తరగతి యెన్నది వేరుగానుండదు. తమ కష్టసుఖములలో పాల్గొనువారే వారికి రసజ్ఞులు. అట్లు కానిచో ఆ కవిత్వమే లేదు.

ఇక మూడవ హేతువు అభ్యాసము. దీని ప్రసంగము కూడ వీరికి వట్టదు. వనికట్టుకొని ఈ ఈ లక్షణములుగల కావ్యమును వ్రాయవలెననుకొన్న కవులకే అభ్యాసమవసరము కాని తమలోతామై అల్లకొను జానపదకవుల కవసరముండదు. జీవితానుభవముల నత్యసించుటయే అభ్యాసము. ఆ అభ్యాస ఫలితమే సామెతల మూట, నుడికారములతోట, పొడుపు కథలకోట, పాడినవృత్తి పాట.

కావ్యాత్మకము:- కావ్యమున కాత్మధ్వనియని మొదటి హేతుబద్ధముగా నిరూపించిన వాడు ఆనందవర్ధనుడు. అది రసధ్వని, అలంకారధ్వని, వస్తుధ్వని అను మూడు భేదములచే నొప్పును. వానిలో రసధ్వనియే ఉత్తమమైనది. శబ్దము తన యర్థమును అర్థము తన్నును అప్రధానముగా జేసి అర్థాంతరమును దెలుపునో యది

ధ్వని1. అనగా వ్యంగ్యార్థ ప్రాధాన్యమున్నచో ధ్వని యగును. అప్పుడా కవిత్వము ఉత్తమమైనదిగా విలసిల్లును. జానపద కవిత్వమునకు రసమే (రస ధ్వని) ఆత్మ. అది సర్వత్ర గోచరించును. అనలు ధ్వని ప్రధాన కావ్యముల కుదాహరణగా ఆ కవిత్వము సంతటిని గ్రహింపవచ్చును.

కంచి మేకల పాలువోసి పెంచుకంటి నావి కురులు వొలసందమామా

ఒక్కనాటి వొలపులాకు పక్కనేసి చెడుపుకుంటి ,,

సిన్నది శ్రీరాముల తలుపు పెద్దది బేడీల తలుపు ,,

రాగి తమలపాకు ద్వారబంధం ఒంగిరారా సింగుదలుగ ,,

అవతాలానే అత్తమంచం ఇవతాలానే మామ మంచం ,,

నట్టనడుమా నాదుమంచం పక్కలోనే పడదుంకకర ,, *

ఈ పాటలోని శబ్దములు తమ అర్థములను, అర్థములు తమ్మును (వాచ్యార్థమును) అప్రధానము చేసికొనగా, నెట్టనడుమనున్న నాదుమంచముపై బడదుముకుము,, అను వ్యంగ్యార్థము వ్యక్తమైనది. “పడదుంకకర” అను నిషేధము వలన “పడదుముకుము” అను విధ్యర్థము ధ్వనించినది. ఇట్టి భావముతో, కూర్పుతో సరిపడు పద్యము (గాథ) ఒకటి అచ్చముగా గాతాసప్తశతిలో గన్పించుచున్నది. దాని నానందవర్ధనాచార్యుడు ధ్వని కుదాహరణగా స్వీకరించినాడు. ధ్వనిని నిరూపించువట్ల ఆతడు అందలి గాథలనే ఏరుకొన్నాడు. ఒక విధముగా జూచినచో అవి యన్ని ఆనాటి ప్రాకృత జానపదుల పాటల రూపములేయని తోచును. ఆగాథలలోని వృత్తాంతములు చాలమటుకు జానపద శృంగార ఘట్టములనే వర్ణించుచున్నవి. కనుక ధ్వని కుదాహరణగా గ్రహించిన ఆ గాథలు గమనించదగినవి. ధ్వని భేదములేగాక ప్రాచీన సాహిత్యములోని ప్రక్రియలెల్ల

1. యత్రార్థ శబ్దోవా తమర్థ ముపసర్జనీ కృత స్వార్థౌ

వ్యంక్తః కావ్య విశేషః సద్భవినీతి సూరిభిః కథితః

—ధ్వన్యాలోకము:— ఆనందవర్ధనుడు—ప్రథమోద్భోతము—శ్లో. 13

జానపద సాహిత్యము లో నున్నవి. వానికై పృథ్వీక పరిశోధన అవసరము.

అందమైన చీరెగట్టి అంగడంగడి పోగా

నాఅందమైన అంచుచీరె గంధమాయెను గదరా

పట్టుచీరె కట్టుకోని పట్టుమమ్మట పోగా

నాపగడంపూ పట్టుచీరె పసుపాయెను గదరా

ఒక పడుచుది అందముగా నలంకరించుకొని అంగడికిబోయి ఒకనితో సంభోగించి అతనితో లేచి పట్టణము పోగా సంకానపతి యయ్యెనను అర్థము స్ఫురించు చున్నది. అఅర్థమిట్లు తేల్చి చెప్పినచో పేలవముగా నుండును. అట్లుగక 'అంచు చీరె గంధమాయెను', 'పట్టుచీరె పసుపాయెను' అనుటలో అందలి వాఙ్మార్గములు గుఱిభూతమై "సంభోగించెను", 'సంకానపతి యాయెను' అను సర్వాంతరములు రమణీయముగా వ్యక్తమైనవి.

„కట్టియి బావా నా కడిరోమ్మున కృష్ణలీల, కట్టియి బావా,, అనుచు మరదలు పొడిపొడి మాటలతో బావనంత కమ్మని కోరిక కోరినదో నెమరు వేసిన తెలియును. కడిరోమ్మున కృష్ణలీల కట్టించవలెనట. భాగవత దశమ స్కంధములోని కృష్ణలీలల భావమంతయు ఆ ఒక్క మాటలో మూటగట్టినట్లు న్నది. ఎడమరోమ్ముమీదుగా పైటవేసికొందురు కాబట్టి ఆ రోమ్ముమీది భాగమున కట్టించినచో శోభించును. అందుకే కడిరోమ్ముమీద రవికెకు కృష్ణలీల కట్టించినచో బావకు సూటిగా గన్పించును గదా. అది కంటినిండ కన్పించగానే బావలో గోపాఽడు ఆవేశించవలె, అప్పుడు తనలో గోపికపరవసించవలెనన్న వ్యంగ్యార్థ ప్రాధాన్యము లోకోత్తరమైనది.

„కాటినం పంపుల్ల లేపు పైట్! గుంతల్ల

లేవలెన్న సూతామా మాదిగొల్ల మాజెమ్మ,, *

గుంటలో సమతలము చూచుట వాఙ్మార్గము. ఇది ఆవృధానమైనది. ఆ గుంట

లోనికి బోయి రమితమా" అను అర్థమే ప్రధానముగా వ్యక్తమగుచున్నది. రోడ్డువనిచేయు పాటకముల శృంగారమిందు వర్ణితము. ఇదే విధముగా "కన్నె చేప వలల బడితేనో అల్లుమ్మరాజు—గండిచెల్ల పొద్దు బొడిచేనో" అన్నది కూడ ధ్వనికీ ఉదాహరణగా స్వీకరింపనగును. ఇట్టివి కోకొల్లలు.

,,సిక్కుడూ నీవెంత సిత్రాంగివమ్మా—కూసున్న సోటంతా కప్పుకొన్నావే కాకెరా నీవెంత గయ్యాడివమ్మా—కన్నె ఎలుగూలన్ని కప్పుకొన్నావే

గుమ్మడి నీవెంత గుడుమదానా—కూసున్న సోటంత గుత్తగొన్నావు,, * చిక్కుడు, కాకర, గుమ్మడి తీగలవ్యాప్తి యన్నది వాచ్యార్థము. దీనికన్న కూర్చున్నచోటనే యుండి అక్రమముగా అందరిమీద చేయిమోపి ఆస్తిపాస్తులు పెంచుకొను అవిసీతివదులను గూర్చిన భావము అన్యోపదేశమైనది. ఇది ప్రస్తుతార్థము. ప్రస్తుతార్థము తోచునట్లు అప్రస్తుతమైన చిక్కుడు, కాకర, గుమ్మడి తీగలవ్యాప్తి వర్ణించబడినది. కావున, దీనిని అలంకారధ్వనిగా చెప్పుకొనవచ్చును.

కడుపు నిండిన కవిత్వము కన్న కడుపు ఎండిన కవిత్వము మిన్న. అది మిక్కిలి ప్రభావమును వేయును. ఈ దిగువ వేదనాత్మక కవిత్వమెంత బిగువుగా స్యంగ్య ప్రధానముగా పల్లయుల గుండెనుండి ఆవిష్కృతమైనదో పరిశీలింపదగును.

మాకెపోతంటిచీ గొట్టె గొట్టెపోతంటిచీ మాకె

మందాలా శాలోలు మాట మాట్లాండంగ

చూడవచ్చిరాని తామురిసెమాకె—దోసిట్ల రూపాయలు గొంగట్ల బొయ్యంగ

వరదవచ్చెనని తామురిసెమాకె—మెడకు తాడుబెట్టి గొరగొర గుంజంగ

కంటెబెట్టిరాని తామురిసెమాకె—గొరగొర గుంజకొచ్చి పండిట్ల కట్టె

పెండి పందిరాని తామురిసె మాకె—అచ్చిపోయేదోలు ఆటిటు నడువంగ

చూడవచ్చిరాని తామురిసెమాకె—కాళ్లు సేతులు బట్టి కంట్లంబుగొయ్యంగ

త్రెలానవురమని తామురిసెమాకె—ఏడు రూపాయలకు ఏడు కుప్పారేసి

ఎవ్వరింటికి వాళ్ళ కొంచబోతుంటేను

కుడుక కనుమూలాని తామరిసె మాకె

కొల్లలు దొబ్బలు కలిపి వేయంగానే

ముసలోళ్ళు వైసోళ్ళు బొక్కలు కంకణ

అచ్చంతలని తామరిసెమాకె—సికినా బొక్కలు బొతలా బారేసె

కుక్కనక్కలచ్చి ఎత్తుక పోంగానే—వైకుంఠ పదమని తా మురిసెమాకె

మిగిల్చి బొక్కలు గద్దలెత్తుక పోంగ—పూలరథమాని తా మురిసెమాకె

మేకను చంపుక తినుటయన్నది వాచ్యరూపమైనది. తుదకు మాంసరహితమైన తన ఎముకలను గ్రద్దలెత్తుకొని పోవుచుండ పూలరథము మీద వైకుంఠమేగు చున్నట్లు తలపోయట అమాయకమైనది. దయనీయమైనది. హాస్యరస మిందొ లికినప్పటికిని, మేకయొక్క అమాయకత్వమును వస్తువు ధ్వనించుచుండుటచేత ఇది వస్తుధ్వనిగా భావింపవచ్చును.

కంఠకింద రొండు బక్కటి ఎలుకలు— కడుపు నొచ్చెనని పండిందెగా

మంచం కింది మ్యాపురువిల్లి—చుంతరిస్త ఇటు రమ్మానెగా

సెరులా రొండు బుడ్డన్న పరుకలు—సెంగన్న గంతులు కొడ్తుండగా

వొడ్డున్న కూసున్న గుడ్డిపాలకొంగ—ముద్దిస్త యిటు రమ్మానెగా

మ్యాకపోతులు మ్యాలము గట్టుక—కందనూలి పంత వోతుండగా

తోష్టలవున్న తోడేలు బావ—సంత జేస్త యిటు రమ్మానెగా *

ఈ పాట ధ్వనికి చక్కని యదాహరణ కాకపోయినను ప్రతీకాత్మక కవిత్వమున కొక మచ్చగా స్వీకరింపవచ్చును. ఎలుకలు, చేపలు, మేకలు, పేద వర్గమునకు ప్రతీకలు. పిల్లులు, కొంగలు, తోడేళ్ళు దోపిడి ధనిక వర్గమునకు, క్రూరులకు ప్రతీకలు. వీనివలన వ్యక్తమైన అర్థము నియమితమైన వ్యంగ్యార్థము. సామాజిక విమర్శ.

అడుగుడుగున జీవితమునుండి పుట్టకొని వచ్చెడు పెక్కు సామెతలు పల్లీయుల సొత్తు. నిత్యము మనవేడుకలో వాడుకయైన సామెతలెల్ల పల్లీయుల

నుండి సంక్రమించినవే. అవి నిలుచెల్ల భ్యసి ప్రధానములు. “పేరిన్న నేతులూ బెల్ల పచ్చల్లా—పేదవారంపితే బేభరములాయె—కరివేప కాయల్లు కంచాన వోసి—కలవాద అంపితే గగనంబులాయె—కోటకేసిన కంచె దుముక బోకన్న—గుమ్మళ్ళు కూలేను వంగ లొరిగేను,”* వంటివి పల్లియుల నోళ్లలో జాఱి మాగినవి, రమణీయార్థ ప్రతిపాదకములైనవి. సద్యః పరనిర్వృతి నిచ్చునవైనవి.

వస్తువు:— జానపద కవిత్వమునకు వస్తువు ప్రభావతమా? మిశ్రమమా? ఉపపాద్యమా? అన్న ప్రశ్న క్తేలేదు. కావ్యనాయికా నాయకాదుల కిట్టి లక్షణములుండవలెనను నిర్దేశముండదు. రసాది విషయములందుకూడ మీమాంస అక్కరలేదు. నిషిద్ధములను లక్షణమా కవిత్వమునకే గిట్టదు. జీవితమే కవిత్వ వస్తువు. నకల చరాచర జీవకోటి, పంచభూతాత్మక ప్రకృతియంతయు వస్తువే.

శైలి:— పదముల పొందికను శైలి, శయ్య అందురు. అనగా ఏ పదము వెనుక ఏపదమును పొదివించిన అందమొప్పునో, రసవ్యంజకమగునో గమనించవలసియుండును. పొత్తుపొసగిన సత్తువ ఎవగినట్లు శైలి ఎంత చక్కగా కుదిరినచో అంత చిక్కగా భావనాబలము అట్లు కట్టను. కవిత్వమునకు భావనయే ముఖ్యమైనను దాని నందించు పట్ల చక్కనిశైలి అవసరము. జానపద కవిత్వమెట్లు సహజసిద్ధమో అట్లే జానపద శైలియును అప్రయత్న శిల్పముతో కూడి స్వాభావికమై యొప్పును. పెక్కుపాటలలోని అప్రయత్న శిల్పసౌందర్యమునకు అజ్ఞాతభావుకులే కారణము. నదీ ప్రవాహములో దొరలుచువచ్చు గండశిలలు గుండ్రాళ్ళగా మారునట్లు జీవిత ప్రవాహములోబడి అజ్ఞాత జానపద భావుకుల నోళ్లలో నానుచు, నునుపెక్కుచు, తాళలయల కనువుగా దిద్దబడుచు వచ్చుటచేత వాని సౌందర్యము ఆరవిరిసిన మల్లియల పౌరభమువలె దెసల నింపినట్లుండును. శైలియందు మాధుర్యము, ఓజస్సు, ప్రసాదము అను గుణములు ముఖ్యముగా గన్పించునట్టివి. అవి రసధర్మములు. ఏ రసధర్మమును పోషించుట కాశైలి యుండవలెను. జానపదులకివి తెలియకున్నను అవే గుణములు సహజముగా

వారి నోటినుండి వెలువడునప్పుడంటుకొని పెచ్చును.

..తంగెడు పువ్వులలో నాబావా రాజమల్లు

పూతెర చోతెరో నాబావా రాజమల్లు

వొంగనియడె దుర్గమ -న న్నాలనియడె దుర్గమ -పూ

లేరనియడె దుర్గమ -దండ -గుచ్చనియడె దుర్గమోనాబావా రాజమల్లు,*

..మిద్దెనీద మిద్దెగిట్టి మిద్దెకు రంగూలూ వేయూ

మిద్దెమీద ఎవరులేరయ్యో మిద్దెసిగ్గుబోయినాదయ్యో

కిల్యాణరాయా మిద్దె సిన్నబోయినాదయ్యో

దంచి దంచి నిన్నేసూతూ దంచలేక నిన్నే సూతూ

దండివయసు నిలువలేనయ్యో

కిల్యాణరాయా భరణి వయసు నిలువలేనయ్యో ....

కోరి కోరి నిన్నేసూతూ కొమిరె కొయ్యో డెక్కిను తూ

కోడె..యసు నిలువలేనయ్యో- కిల్యాణరాయా కోడెవయసు నిలువలేనయ్యో,*

ఎంటి పదాలలోని రసము శృంగారము. దాని కనుకూలముగా సరసమైన పద
జాలము కూర్చబడినది. ఇట్లు సరసమైన పదజాలముతో నొప్పెడు శైలిని
మాధుర్య గుణకలితమందురు.

అమ్మమ్మ ముసలోడు అడెంతదెరికోడు-సారాయిదాగొచ్చి నడుగిరుగదన్నె

ప్రీతి పండుగనాడు పిలవనంపె ముసలోడు

సంత్రాంతి పండుగాకు నభిపెప్పె ముసలోడు

నాగుల పండుగనాడు నగెమ్మ ముసలోడు

దసుర పండుగనాడు దంచెనమ్మ ముసలోడు

ఉగాదిపండుగాకు పూలెపండె ముసలోడు

మల్లొచ్చె పండుగాకు మంచమెక్కె ముసలోడు *

ఇందులో భావమె, పెత్తువు, శైలి మూడును మెప్పిరి గొన్నవి. భావమూలు
హాస్యరస వ్యంజకములు. ముసలి మగడు పెత్తువు. దానికి తగిన మాధుర్యగుణ

కలితమైన కై లి శ్రుతి సుభగమైనది.

వీగుల్ వీగుల్ మంటాది_పులిమామిడికోట_ఆగుల్ బూగుల్ మంటాది
 అత్తై కాదురా వత్తై కాదురా కనుమనూరి గుడెపుగాడు
 కత్తి లేదు కరారిలేదురా మనుబోతు కాపోన్ని జంపిన
 అదే కత్తి నాసేతిలవుంటె కొల్లంపల్లి తాటిమాకుల
 కొట్టి కొట్టి ముర్దలు సేతురా కోలువోదు పులిమామిడికోట   «వీగుల్»
 చాడు ఏసిన గుండు గాదురా వీడు ఏసిన గుండు గాదురా
 మదాపురాయుడు ఏసినగుండు శెట్టు సేమకు తగలకుండరా
 పానుగంటికి వగులు సుక్కరా మూసప్యాట మూకేటే నెరా
 అల్కజల్క పాతాలమోడురా అజ్జిలిక జివిలీక తిమ్మడు
 కురకుర మీసం బయిరి గడ్డము రొంటిపూలబాకుసేతుల
 బంగారి ముచ్చాల వాదురా   «వీగుల్»
 ఎక్కడెక్కడి దండువచ్చెరా ఎల్లమ్మ గుడ్డాలు వట్టపు
 మల్లమ్మ గుడ్డాలు వట్టపు సూసినట్టి పులిమామిడికోట
 సూసినప్పుడె బెక్కటిల్లెరా   «వీగుల్»
 మాడిపండురా దుప్పుమానెరా మడుగునీళ్ళురా జల్లుమానెరా
 మదాపురాయుని దేరముందల గజ్జలగుర్రం గల్లుమానెరా   «వీగుల్» *

ఇది వీరరస ప్రధానమై, గమనవేగముగలదై ఓజోగుణమును ప్రదర్శించు చున్నది. వీర్వనమాసాది బంధురమైనది ఓజోగుణము. కాని పై పాటలో వీర్వనమానచాలన లేదు. అసలు జానపద కవిత్వమున వీర్వనమానములుండవు. లేకపోయినను, పొడిపొడి పలుకులతో వీరావేశమును ప్రదర్శించిననుగూడ ఓజోగుణము భాసించును. పై పాటలో అడుగడుగున అడుగు (గమనము) మార్చుకొన్న ద్విత్వాక్షరములు, సంయుక్తాక్షరములు, పాదాంతద్విత్వములు వీర రసమును పోషించు ఓజోగుణ స్ఫోరకలక్షణములు.

ప్రసాద గుణమునకీ క్రింది పాటను ఉదాహరణగా తీసికొనవచ్చును. పెక్క పాటలీకోవకే చెందును.

“కొండకొండలరాము కోదండరాము—నల్లగొండలపైని నన్నిచ్చినారు
నన్నిచ్చినకన్నోరు ననుచూడరారు—బూరుగులుపూచాయి బూమికొరిగాయి
మావుళ్ళుపూచాయి మన్నుకొరిగాయి—తంగెళ్ళు పూచాయి ధరణీకొరిగాయి
తోవలెరుగా మానినారు కన్నోరు—వానెల్లు కుడిసాయి వంతరలుతేరి
గాలులేసినాయి చెట్లు విరిగాయి—గట్టున్న పుట్టున్న యేక పదునాయి
బూములెరుగామాని రారుకన్నోరు—చిన్నన్న యిచ్చాడు చిన్నావుపడ్డ
నడిపన్న యిచ్చాడు నానువట్టేడా—పెద్దన్న యిచ్చాడు పెద్దావు పడ్డ
పడ్డయిన పెరిగింది తారుకన్నోరు—ఈ నల్ల కొండలకు నన్నిచ్చినారు
నన్నిచ్చిన కన్నోరు ననుజూడరారు,— అందరకు తేటతెల్లమైన
విషయమును పైవిభముగా ప్రసన్నమైన పదజాలముతో చెప్పట జరిగినది.
భావము మందగమనముని సాగినది. ఇందలి ప్రసాదగుణము కరుణరసోపస్కా-
రకమైనది. జానపద కవితాశైలిలో మధుర్యగుణమును, ప్రసాద గుణమును
ప్రశస్తికించి చూపదలచినను ఆభేదము స్పంతయే.

పాడుచున్నప్పుడు పాటలోనేదేని యొకచోట అక్షరముగాని, పదముగాని, పాదముగాని శాళిలయలకు ఇంచుక సరిపడనప్పుడును, అక్షరుచికి దూరముగా నున్నప్పుడును అజ్ఞాత జానపద భావుకులు వానిని సవరించుకొనుటకు చేయు ప్రయత్నములో శైలి విషయమున పడు జాగరూకత కన్పించును.

ఒకటవ రకము:— కొండమీద వెండిగిన్నె—కొక్కిరాయి కాలువిరిగె దానికేమి
మంద? వేపాకుచేదు, వెల్లులిగడ్డ నూనెలోని మడ్డి నూటొక్కసారి
పోయవోయినూరి పూట కొక్కతూరి

రెండవ రకము:— కొండమీద వెండిగిన్నె—కొక్కిరాజు కాలు విరిగె దానికేమి

మందు? వేపాకు చేదు, వెల్లలిగడ్డ నూనమ్మబొడ్డు నూనొక్క ధార.

మూడవ రకము:— కొండమీద గుండుజారె—కొక్కిరాజు కాలు విరిగె

దానికేం మందు? వేపాకు వసుపు, వెల్లలిగడ్డ నూనమ్మబొడ్డు నూనొక్క ధార

నాల్గవ రకము:— కొండమీద వెండిగిన్నె—కొక్కిరాజు కాలు విరిగె

విరిగి విరిగి రెండాయె వీధుల్లో మూడాయె

పడమటి చుక్కలు పందేయి—భక్తున తెల్లవారింది.

మరొక విధమైన పాట:—

ఒకటవ రకము:— కోడలా కోడలా కొడుకు పెండ్లామా

వచ్చిపాల మీది మీగడేమాయె—వేడిపాల మీది వెన్నలేమాయె

తేనె కుండలమీది తెప్పలేమాయె—నూనెకుండల మీది నురుసులేమాయె

రెండవ రకము:— కోడలా కోడలా కొలికి ముత్యమ్మా

గంగరేగువండు బంగారుబొమ్మా—దివ్వెట్టి నాకొక్క పేరు నొక్కమ్మా

కూటిపండ మీద గుర్తు లేవమ్మా

వచ్చిపాల మీద మీగడేదమ్మా—వేడిపాల మీద వెన్నలేవమ్మా *

పై వానిలో ఒకే విధమైన పాట యందెన్ని మార్పులు చేర్పులు జరిగినవో తెలిసికొనవచ్చును. ఒకటవ రకములోను తక్కిన రకములలోను జరిగిన ఆమార్పు చేర్పులు ప్రాంతమునుబట్టి కూడ కలుగుచుండును. ఆయా మార్పుల క్రింద గుర్తులుంచబడుటను గమనించదగును. ఒక్కొక్కమారు కొన్ని పాదములు ఘోరి క్రొత్తవి చేరుచుండును. పెక్కుచోట్ల శ్రుతి అయల ననుసరించుట యగును. ఇవి వ్రాయనకాండ్లు ప్రాచీనకావ్యములను వ్రాతప్రతులుగా వ్రాసి కొన్నిప్పుడు తమఅభిరుచికి, సందర్భమునకు తగినట్లు అక్షరమునో, పదమునో,

యతినో, కృతినో మార్చి పాతాంతరములుగా జూపునట్టివి యనవచ్చును. చిన్న పిల్లలు పాడుకొనుటలో గూడ నిట్టి విధానమున్నది.

1. గుడుగుడు కుంచెం గుండేరాగం—పాముల పట్నం పడిగే రాగం

చిన్నన్న గుర్రం చిట్టికివాయె పెద్దన్న గుర్రం పెండ్లికి వాయె
మంగలోని గుర్రం మాడులపడె—సాకలోని గుర్రం నవుటవడె *

2. గుడుగుడు కుంచం గుండా రాగం—పాముల పటం పడగా రాగం

అప్పలాజు గుర్రం అడుకోబోతే—పేపే గుర్రం పెళ్లికిబోతే
నీ గుర్రం నీళ్లుబోతే—నా గుర్రం పాలకుబోతే

3. గుడుగుడు కుంచెం గుండేరాగం—పాముల పట్నం పడగా రాగం

చిన్నన్న పెండ్లి చిట్టేరాగం—పెద్దన్న పెండ్లి పెట్టేరాగం

4. గుడుగుడు కుంచం గుండేరాగం—పావడ పటం పడగే రాగం

అప్పడాల గుర్రం అడుకోబోతే—పేపే గుర్రం పెళ్లికి బోతే
అన్న అన్న నీ పెళ్లెప్పుడంటే—రేపుగాక ఎల్లండి.

జానపదకవిత్వము సాధారణముగా ద్రావిడపాకమైనది. సూటిగా ఎదకంటుకొనును. తేనె (లో) మగిన తేట తెనుగున ఆ కవిత్వము తేటతెల్లము. తత్త్వములు చెప్పుపట్ల, తట్లుపేయచోట్ల మాత్రము వారికేకపాకము గనించును.

కవినమయములు— సమయమనగా సంప్రదాయము, ఆచారము, మర్యాద అను అర్థములున్నవి ఆనగా పూర్వకవి ప్రయోగ సంప్రదాయముల ననుసరించి వారి యదుగుజాడల నతిక్రమింపక నడచుకొనవలసి యుండును. లోకవిరుద్ధమైన కవినమయము ప్రసిద్ధికెక్కినచో దానిని గ్రాహ్యముగానే గుర్తించుట జరుగుచున్నది ఒక పుస్తపునందున్న ధర్మమును ఉన్నట్లు రచింపకుండుట (చందన పృథ్విమునకు పుష్పములు, ఫలములు ఉన్నట్లు రచింపకుండుట), ఒక

వస్తువునకు లేని ధర్మమును వర్ణించుట (ప్రతికొలనులో హంసలు, పద్మములు లేకున్నను వర్ణించుట), కొన్నిసందర్భములలో కొన్నింటికి నియతధర్మములను కూర్చుట (ప్రత్యేకముగా వసంతముననే కోయిలలు కూయునని వర్ణించుట), వంటి మూడురకములైన కవిసమయములను పొచ్చినకవులు పాటించినారు. ఇంతే గాక, కలలో దేవుడు కనిపించి కావ్యరచనకు ప్రోత్సహించుట వంటి దొక కవి చెప్పుకొనగా అతర్వాత కవులెందరో తమకు నచ్చేజరిగినదని కావ్యస్థముచేయుట, ఒక వస్తువును మరొక వస్తువుతో పోల్చిన సాధన సంపత్తిని అనూచాపముగ గ్రహించుచుండుట, సామాన్యమైనది. పరిబంధకావ్యములలోనిట్టిది ప్రస్ఫుటము. అందుచేత, వానియందలి వస్తువుగాని, భావముగాని, రచనగాని ఒకే మూలలో అచ్చుపోసినట్లుండుట గన్పించును. జానపద కవులకి విధమైన సంప్రదాయ ముండదు. ఒకడు చెప్పినట్లు ఇంకొకడు చెప్పవలెననుట పొసగదు. ఎవనికివాడు స్వచ్ఛంద భావుకుడు. ఒకడు శ్రీస్తనములనుచూచి “బొంగరాల సండ్లు” అన్నచో మరొకడు ముండ్ల రీతిగ సండ్లు ముందుకు పొడిచినావి అనును. ఇంకొకడు “గిన్నెరొమ్ముల పెండురమ్మో, అన్నచో పేరొకడు, నిమ్మకాయల రొమ్ముదాన,, అనును. ఇది వారి వారి దృష్టి వైచిత్ర్య విశేషము. వానిలో స్వభావోక్తులే గన్పట్టును. కాని, పొచ్చినకవిపుంగవులు స్తనములను గిరులనుట కుంభములనుట సంప్రదాయము. అవి అతిశయోక్తులు. అట్టిది వారి కవి సమయము. వారు తరుణి అంగాంగ వర్ణనలు చేయువట్లు ఉన్నవి లేనివి యన్ని యును పట్టికప్రకారము వర్ణించుచుపోవుదురు. కాని పల్లీయులు నిత్యానుభవమున నున్న వస్తువుతోడనే కనిపించిన తరుణి అంగసౌష్ఠవమున కలంకరించుకొందురు. అప్పుడవి బొచిత్వభాసురములై యొప్పును. వీరి విషయమున కవిసమయములనుట కన్న అవి ఉపమానములని చెప్పుకొనుట సమంజసము. తరుణి యంగవర్ణనమున వివి యెట్లు ప్రముక్తములైనవో కనుగొనవచ్చును.

శ్రీ సంబంధములు:-

ముఖము:- ముద్దుల మొగముదాన అద్దానబోలు, మొగము మీవదినమ్మ పుస్తెను బోలు, పెందరొంక నుదురు, ముతకమలము, పసరుమొగము, బొండుమొగము.

చెంపలు:- అద్దాల చెక్కిలి, పచ్చికొప్పెరవంటి చెంపలు, చొట్టబుగ్గులు.

కండ్లు:- ఈ కాలు మీవొదినె కన్నులాబోలు, ఈకాత మీవొదినె కన్నులాబోలు, పువ్వు మీవొదినె కన్నులాబోలు, గురివింద పూసల కళ్ళు, కనులు కలువరేకులు.

కనుబొమలు:- ఈ మొగ్గ మీ వొదినె కనుబొమల బోలు.

పెదవులు:- పెసరకాయవంటి పెదిమె, దొండవండు పెదిమె.

పండ్లు:- ఈ పిందె మీ వొదినె పలువరుస బోలు, అలరుబోడి పలువరుస అచ్చ మల్లెమొగ్గులు, దానిమ్మ పన్నులు, బియ్య మొంటి పండ్లు, పరికి ముక్క వంటి పళ్ళ, పారపండ్లు.

చెవులు:- కలికి వొడినె నీ ఎలుకల చెవులకు.

చూపులు:- బర్రెదూడ లాగ బెరిగి చూపులు, తలుకూ సేవల వల్లె కులుకూ సూపులదాన.

గొంతు:- పికిలిపిట్టె గొంతుదాన్ని.

తల, కురులు:- కనకబద్ధి కురులు, కంచసిగ, తట్టతల, కొండంత కొప్పు,

నలినాక్షి కొప్పుదాయ నల్లమబ్బు నిగ్గులే, తవ్వంతకొప్పు, పెంకాయ కొప్పు.

చేతులు:- రామరలె చేతులు, సేనంగి సేతులు, పెరుకుతుంటెలోలె సేతు

లుండాయి, బచ్చనకోలలోలె సేతులుండాయి, మొక్కిన సేతులు మొగిలిరేకులు,

సిదోబ్బా సేతులకు అద్దాలగాజులకు, బోలు చేతులు.

రొమ్ములు:- నిమ్మకాయ రొమ్ము, గిన్నెరొమ్ములు, కరక్కాయల రొమ్ములు,

నీబండీ కుండాలు-నాయెదమీది రొమ్మలు, మొలక గుబ్బలు, కోరగుబ్బలు, కంచు గుబ్బలు, కొబ్బెరవంటి గుబ్బలు, చనుబంటులు, సంతగింజలంతసండ్లు, బొంగరాల సండ్లు, ముండ్లరీతిగ సండ్లు ముందలికి పొడిచినాయి, పెంద్రొమ్మ సండ్లంట పసినిమ్మ పండ్లంట పట్టుకుంటే పలుగురాళ్ళు.

నడుము:- కందిరీగె నడుముదాన్ని, నల్లని చెరుకువంటిదే ముసలవ్వ సీనడుమేల వొంగెనే, వొంగినా నడుములు సీగాడిలవోలు.

తొడలు:- బెడకు కొమ్మలవంటి తొడలు, అరటిబొందెలవారె తొడలుపున్నాయి.

పిక్కలు:- పరిపొట్టలతో అడరు పిక్కలు.

కాళ్ళు-అడుగులు:- గుజ్జారికాళ్ళు, తప్పాకాళ, అడుగులు మొగిలి రేకులు, ఆకు మీవొదినెమ్మ అడుగులను బోలు.

నడక:- అంచవంటి నడక, నడక నాగబంధము.

తనూ విలాసము:- చింతపువ్వు రంగుదాన్ని, గురిగింజ ఎరుషదాన్ని, తీగ మీవొదినెమ్మ తీరులను బోలు, తొలకరి మెరుపైన తునకఃకుమ్మి, తీగ మెరుపుల బోయది, మెరపుకన్నె, గంగరేగుపండు బంగారుబొమ్మ, రేతమామిడి చిగురు, సంపంగి మొగ్గ, నల్లజీలకరీ మొగ్గ.

వయసు:- దాటుగుర్రామొంటి వాయిసు, పసినిమ్మ పందోరె పాయము.

పురుష సంబంధములు:-

కోతిమొకము, అటికెమొకము, బుడిగె మొకము, చేరెడుకన్నులు చింత నిప్పులు, కందికాయలవంటి కనుబొమలవారు, బుర్రముక్కు, దిబ్బముక్కు, దొవ్వుచెవులవాడు, బంగారు జులపాలు పాముల పడగళ్ళు, పలక బొజ్జల నాన్న, జానకడుపు, దోనెకడుపువాడు, కొంగకాళ్ళు, దొడ్డికాళ్ళు, నేరేడు పండంటి అన్న, కడలడు మెదలడు కరుకోలలాగ-ఉలకడు పలకడు ఉలవ గింజల్లె, మొకమొల్ల కప్పింది ముత్తేల సెముటా, మిరపకాయవంటి మీసాలు.

ఇతరములు:-

కొండంతచెట్టు, గొడుగంతచెట్టు, పుచ్చపూవులాంటి పున్నమీ యెన్నెల,
గంపంతమబ్బు, గొడుగంత మొయలు, చేటంత మొయలు, రవ్వమువ్వలతెప్ప,
పొన్నపప్పువ్వదేరాల చందమామా, తమలపాకోలె తలపంచుకోని, తవ్వంతదాన్ని,
అడ్డంతదాన్ని, మాడంతదీపము, మేకులోలె మెతుకులు, గుమ్మడికాయ వంటి
గురువు, పిందెలు మనయింట్లో బిడ్డలు, కూలింది మాకువ్వు కుంభకర్ణుని మల్లె,
తుమ్మకాయలబారు, వత్తికాయలబారు, జాజికాయలబారు, ఉసిరికాయలబారు,
నీమెడనిండకట్లు కర్నూలివీటిమెట్లు, చిందు కన్నీటికాల్వ బందరుపెన్నెయ్యె,
కొమ్మడికి కొప్పునిండె— ఇత్యాదులు ఎప్పుడును, వాకమును, సన్నివేశ
సందర్భములను, రసమును అనుసరించి వ్రాయుక్తములగుచుండును. ఇంతేగాక,
రసస్వస్యాత్మక కవిత్యము చిప్పిలు వదవ్రయోగ నైపుణ్యము ఆపూర్వమైనది.
దానిని భాషాస్వరూపములో వరిశీలింపనగును.

అలంకారములు:-

శబ్దాలంకారములు:- శబ్దవిన్యాసముచేత కవిత్యమున కలంకారము కూర్చుట.

పృత్యనుష్ఠానము:- ఒక పర్చము (అక్షరము) పెక్కుమారు లావృత్తియైనచో
పృత్యనుష్ఠానమందురు.

రాఁ నూడగ పోదాము—రాములపెండ్లి—రాఁ నూడగ పోదాము

గోతీరికి ఎలఁదిగ్గి గోత్రాపీఠం పెండ్లి ||రాఁ||

మేలు మెచ్చుల పల్లకీలు గుర్రాలపంద

నాలు బుడలు సుట్టాలు దొరలు పు

న్నీలు పీచెడు శామరాలు పచ్చెడు గొడు

గూలు పీలు దోనాలు మతాబీలు—రమణుల రామన్నాపెండ్లి ||రాఁ||

మంచి మొగని వట్టి_నుంచి వొచ్చిన మెరుపు

దిలచి విఘ్నల పిల పించి కట్టాలు నే

పించి రమణుల రామన్న పెండ్లి

॥రా॥*

ఇందులో 'లు', 'ంచి' పలుమారు లావృత్తియైనవి. మరియు ప్రాసలో ప్యాస విన్యాస మందముగా నొప్పినది. వల్లియుల తిట్లాటలో కొట్లాటలో, రంకు గొంతులలోను అలంకారములు కొట్ట వచ్చినట్లుండును.

వాడంటడు నాలంజని_పీడంటడు నాలంజని

నే నెవ్వని లంజనురో_ఇంజనుమీది గుంజన్న

ఐదుగాడు నెదుగాడు_ఐదున్నర జీతగాడు

లంజను రమ్మంటడురో_ఇంజనుమీది గుంజన్న *

ముక్త పదగ్రస్తము:— (పాదాంతపాదాది ముక్త పదగ్రస్తము) మొకటి పాదము చివరనున్న పదమును రెండవ పాదము మొదటను, రెండవ పాదము చివరది మూడవ పాదము మొదటను ఇట్లే వరుసగా గ్రహించుచు కూర్చుచు తోయినచో దానిని పాదాంత పాదాది ముక్త పదగ్రస్తమందురు.

ఇంతింత వరిగింజ ఇల్లు మప్పడిగింజ

దంతాన తరిగింది ద్వారబంధపు చెక్క

చెక్కకిందున్నాది చీమలమేడ_చీమల మేడకింద వాయలతుప్ప

తుప్పకిందున్నాది తుమ్మికి మాను_మానుకిందున్నాది మామిడి కొరుగ్గ

కొరుగ్గకిందున్నది కొడుపలి గిద్ద_గిద్దకిందున్నది గిన్నెడు చల్ల

చల్లకిందున్నది చల్లెడు పెరుగు,, ఇట్టి అలంకారములు పిల్లల పాటల లోను, పొడుపు కథలలోను చాలకన్పవి.

1. నల్ల నల్ల ఏమినల్ల_బొగ్గు నల్ల ఏమి బొగ్గు

కటె బొగ్గు ఏమి కటె_మామిడి కటె ....

2. అంభాల మీద కుంభాలు_కుంభాల మీద కుడితొటి

కుడితొట్టి మీద గుండ్రాయి—గుండ్రాయి మీద కోరింతా

కోరింతమీద అరిక అప్పురూ—అవురు గడ్డిలో ఆవులువేలా *

జానపద కవిత్వములో అంత్యప్రాసలు, ద్విప్రాసలు, మున్నగునవి కోకొల్లలు. అడుగడుగున అలంకారములు సహజస్ఫోరకములు.

అంత్యప్రాస:— పాదాంతమున ప్రాసగలది—

నారాయణ నారాయణ నక్కతోక—నామొగడు తెచ్చింది కొత్తకోక

నే నా బుండేని కట్టుకోక—అదే బుండేని చినిగిపోక

వాడే బుండేని కొట్టుకోక—నానా బుండేని మొత్తుకోక

వాడే బుండేని పారిపోక—నారాయణ నారాయణ నక్కతోక

అంత్య ద్వి ప్రాస:— పాదాంతమున రెండక్షరముల ప్రాసగలది—

చింతచెట్టుకు చిగురు—నాలుగొమ్మ మీద ఒగురు

అన్నయ్య బట్టలకు తొగరు—వదినెకు వచ్చింది పొగరు *

అంత్యప్రాసలేగాక యరలు, ప్రాసయతులు ప్రతిపాటలో, మాటలో పరపక్ష తొక్కుట స్వభావసిద్ధము.

1. ఏనుగు ఏనుగు నల్లన—ఏనుగు కొమ్ములు తెల్లన

ఏనుగు మీద రాముడు—ఎంతో చక్కని దేముడు

2. దారెంట పోయేదాన—దారాలరైకదాన

దారాల రైకలోకి—దూరింది నామనసు

3. తొక్కిరెరాయి మొక్కిరె దేవుడు

4. అమ్మల్లో కన్నులు తమ్మిపువ్వుల్లు—తమ్మిపువ్వుల్లోని కమ్మతేనెల్లు

5. రాచవాడనుంచి—రేచు చూ తమ్ముడు

చూచికన్నుగీతె—రేచిపాయె చిలుకలా,,

ఇట్టి లక్షణములు సన్నయకు పూర్వముగల అద్దంకి, ధర్మవరము, కందుకూరు శాసనములపైంటి వానిలోను గన్పించుచున్నవి.

అర్థాలంకారములు:— అర్థముచేత కవిత్వమునకు శోభ కూర్చుట—

ఉపమ:— ఉపమానోపమేయములకు సాదృశ్యము చెప్పటను ఉపమాలంకార మందురు. ఉదా:— “నల్లపూస దండోరె తొలిమీస మేర్పాడె,,. వీనిలో నల్ల పూసదండ ఉపమానము. తొలి మీసము ఉపమేయము. నల్లదనము, సన్నని కూర్పు అనులక్షణములు రెంటికి నమముగా పోలినవి. ఇట్లే మరొక ఉదా హరణ:— “తమలపాకోరె తలవంచుకోని,,. అసలు జానపదులలో ఉపమాలంకారములే ఎక్కువ.

రూపకము:— ఉపమేయమునకు ఉపమానముయొక్క అభేదము చేతను తాద్రూ ప్యముచేతను రంజనముకూర్చుట. ఉదా:— “చిందు కన్నీటి కాల్వ బందరుపైన అయ్యె,,. కన్నీటి కాలువ ఉపమేయము. బందరుపైన ఉపమానము. వీనికి అభేదము కల్పించబడినది.

అతిశయోక్తి:— గోరంతను కొండంతలుగా జేసి వర్ణించుట. సంబంధము లేకున్నను సంబంధమున్నదని చెప్పట.

ఉదా:— మామగడ్డాము బిగిరిగడ్డాము—ఇదిలిచ్చి చూస్తేను ఈపిపేనుండు
పారవట్టి చూస్తేను వందికొక్కుండు—మూడూర్లమంగళ్యముందుబిల్లంపి
... .. —వాగతట్టు గొరిగితే వాగ గోనెడాయె
వాళ్ల నెల్లెండ్రకి నవరాలు అయె— ....
దూడలకి తఱగాయె దుక్కిమోకాయె— ....

దృష్టాంతము:— ఉపమానోపమేయ వాక్యముల పేఱుపేఱుగు ధర్మములను బింబ ప్రతిబింబ భావముచే చెప్పట.

ఉదా:— “ఇళనగీరీ నిమ్మపండ్లు—చేతబడితే చెమ్మగించూ

మామగారీ కన్నెవడుచూ గుబ్బవడితే బెబ్బరించూ,, *

మొదటి వాక్యము ఉపమానము. రెండవ వాక్యము ఉపమేయము. మొదటిది (నిమ్మపండు)చేతబడిన “చెమ్మగించూ” రెండవది (కన్నెగుబ్బ) “బెబ్బరించూ”

అనునవి పేరుపేరు ధర్మములు. చెమ్మగించు బెబ్బరించు అను వానికి బింబ ప్రతి బింబత్వము అపాదించబడినది.

సమాసోక్తి:- ప్రస్తుతమును వర్ణించునప్పుడు అప్రస్తుతము తోచినచో అది సమాసోక్తి.

ఉదా:- అమురావాదా మలలామీదా ఆడీనాదీర అడీ నెమిలీ

పొంగీదానీ గుబ్బల నడుమా పొదిగీనాదిరా పోతూ నెమిలీ, నెనుళ్ళు జంట యొక్క సంబోగ శృంగారము ప్రస్తుతాంశము. కాని, అ విషయమును వినుచుండగానే ఒక కోయ కావినితోగూడి కాముకదొకడు రప్పించుచుండెడు అప్రస్తుత విషయము స్ఫురించుచున్నది కనుక ఇది సమాసోక్తి.

లోకోక్తి:- లోకోత్తులను చెప్పుటను లోకోక్త్యలంకారము అందురు.

ఉదా:- అరచేతి బెల్లము చిరుచేదులాయె నిజముగా బెల్లము చేనగుట పొనగదు. దగ్గరివారు (సన్నిహితులు) అయిష్టులయినారని అర్థము.

వ్యాప్తి:- నిందపలన స్తుతిగాని, స్తుతిపలన నిందగాని స్ఫురించునట్లు విశించుట.

ఉదా:- ఏమయా స్వామి శివశివా కైలాసవాసా -

ఏమయా స్వామి సొమ్ములేదు లేకపోయె నీకు

పాములను ఫరించుటెంత పాపమో శివశివా

దెర్రివాడ పయితెకాపు వెండికొండ దొరపునీవు

పుర్రెలో భుజించుటెంత పుణ్యమో శివశివా - - - - -

ఎల్లదెల్పులకు ఆడిమూలమైన దెల్పునీవు

బిచ్చమెత్తుకొనుట ఏమి కర్మమో శివశివా

పాములను ఫరించుట, పుర్రెలో భుజించుట, ఎద్దునెక్కి తిరుగుట, బుగ్గి పూసికొనుట, బిచ్చమెత్తుకొనుట అనునవి శివ నిందాత్మకములు. కాని లోతుగా విశ్చించినచో అవి నిందలు కావు. లెక్కలేని సొమ్ములు, వాహనములు,

పరిమళములుగలవాడై, వెండికొండ దొరయై ఎల్లరకు నాదిమూలమై వెలసినట్టి వాడని కొనియాడుట జరిగినది.

ఈ విధముగా పరిశీలించుచు బోయినచో అనేకమైన అలంకారములెత్తి చూపవచ్చును. మచ్చునకివిచాలు. పల్లీయులలోని అలంకారములన్నియు సహజ శోభితములు, శరీషకుసుమక్షేపములు, టౌచిత్యభాసురములు.

చిత్రకవిత్వము:—

ఖడ్గ చక్రబంధాది బంధకవిత్వమును చిత్రకవిత్వమందురు. జానపద కవిత్వములో నిట్టి కవిత్వము కానరాదు. కాని పొడుపు కథలలోని కవిత్వమును భావబంధ కవిత్వముగా చెప్పుకొనవచ్చును. అందలి భావము బుద్ధిగమ్యము. పొడుపుకథలను తట్లుఅని వ్యవహరింతురు. బుద్ధిని తట్టుచు అర్థమును రాబట్టుట, ప్రశ్నరూపముగా పొడిచి అర్థమును విప్పించుట అని దానికర్థము. వీనిని సంస్కృతములో ప్రశ్నహేళికలందురు. పిల్లల నుండి ముడునలుల వరకీ తట్లు చనుక్కార పూర్వకమైన ముచ్చట్లు. వీని వలన పిల్లలలో బుద్ధి ఏకానమగు చుండును. తట్లువేసికొనువట్ల ఒకరిని మించి యొకరు గెయవజూతురు. అర్థము నేమాత్రము చెప్పక దాని భావమును గుప్తముగా సూచించుటయన్నది తట్లయొక్క లక్షణము. భావము, విషయము, పదము గుప్తములై అన్వయము అనూహ్యమై యొప్పుట తట్లప్రత్యేకత. అవి వినోద విజ్ఞానదాయకములు. కావ్యాదర్శములో, సాహిత్య దిర్పణములో వాని భేదములు చర్చింపబడినవి.

సమగ్రముగా తట్లను సేకరించిననాడు వానిని జానపద సాహిత్యములో ఒక ప్రత్యేకకాళిగా గుర్తించి పరిశోధించుట కవకాళము చిక్కును. వానివలన నిగూఢ జీవితరహస్యములు విశేషించి వెల్లడి యగును. కవిత్వములోని భావ మాదుర్యము, శిల్పసౌందర్యము, పదప్రయోగ నైపుణ్యము కన్నులకు కట్టును.

మచ్చునకీ దిగువ కొన్ని తల్లను గమనించదగును.

నుందరిముకం అందరు సూసిరి (అద్దము)

అడవిడ్లు ఈడవగ్గాలు (దోసకాయలు-దానితీగలు)

పొగురాళ్లల్ల పాము పొర్లాడె (నాచక)

బొచ్చోని గూట్ల బోదోడు పుట్టె (కోడిగ్రుడ్డు)

అమారె సెల్కల తుమారెసెట్టు - ఇత్తురాలిన ఆరునెళ్ళకు పూతపూస్తది
(గునుగుచెట్టు)

నాలుగు వర్షాలకాయన్నా సీతాభిరామా-నారులేని పూతబూసెన్నా

నందికాదా నమర్తాయె-నగంపొద్దు యాగటాయె

కోడికూసె కొడుకు బుట్టే తెల్లవారే పేరుబెట్టే

చీని అర్థమేమి తెలుసుకోండి జ్ఞానులైతె (పాలు, పెరుగు)

జీడివారి కోడలా, సిరిగలవారి అడవడుచు

పయసులూకుల్కే పయ్యారి, వైశాఖమాసంలోవస్తుంది (మామిడిపండు)

తండ్రినిచంపి తాతనుగూడి-తండ్రిని కన్నది తలోదరి (చల్ల)

అంతలేని చెట్టాకూ-అరవైనాల్లే కొమ్మలూ

కొమ్మకు కోటిపువ్వులూ-పువ్వుల్లో రెండే కాయలు

(సూర్యచంద్రులు)

భాషాస్వరూపము

పర్ణియుల భాష నిత్యవ్యావహారికమైనది. నన్నయాయుల భాషను భిన్నమైనది. కృతకము కానిది. వ్యాకరణ మరిగించుకొనలేనిది. పునాదిపైద కాలానుగుణముగా నహజమైన మార్పుల సంగీకరించునట్టిది ఒక్కొక్క మండలమును బట్టి స్వరూపమున నించుక రూపభేదమును జూపునట్టిది. కొత్త పోకడలు పోవునట్టిది. భాషాశాస్త్రజ్ఞులకవసరమైనది. పరిమిత నిఘంటువుల పరిధిని పెంచజాలునది. పర్ణియుల మనస్సు, జీవనము, కవిత్వము ఎట్లు నిర్లమో, నిరాదంబరమో అట్లే వారి భాషకూడ. అది అచ్చపు తెలుగు మాటలు. బ్రతుకుబాట. జీవితకళయుట్టిపడునది. ప్రాచీన భాషా స్వరూపమును గూడ నిలుపుకొనునట్టిది. అట్టిది ఎల్లెవదాలననుసరించి తెలిసికొనదగును. జానపద సాహిత్యమును పరిశీలించినచో కవితా స్వరూప సౌందర్యమే గాక భాషయొక్క స్వస్వరూప నిరూపణము తత్కృమ పరిణామ వికాసము కూడ బోధపడగలదు. కనుక శ్రాజీవనమును తెలిసికొనుపట్ల భాషా స్వరూపమును గూడ సుంతగమనించుట న్యాయము దానిని స్థావరీ పులాక న్యాయమున పరిశీలించుట యగునేగాని సమగ్ర స్వరూపము నందించుటకాదు. దానికై ప్రత్యేకమైన పరిశోధనమవసరము.

క్రియారూపములు:-

భూతకాలము:- ప్రథమ పురుష:-

ఏకవచన రూపము

బహువచన రూపము

1. తెలుగుసీమలో -

వచ్చిండు, వచ్చిండు, అచ్చిండు, (మహత్తు) - వచ్చిండు, వచ్చిండు, అచ్చిండు

చచ్చింది, వచ్చింది, అచ్చింది (మహతి) - వచ్చిండు, వచ్చిండు, అచ్చిండు

చచ్చింది, వచ్చింది, అచ్చింది, (అమహత్తు) - వచ్చినయి, వచ్చినయి, అచ్చినయి

2. రాయలసీమలో -

వచ్చినాడు, వచ్చినాడు - వచ్చినారు, వచ్చినారు
 వచ్చినాది, వచ్చినాది, వచ్చింటి - వచ్చినారు, వచ్చినారు
 వచ్చింటి, వచ్చింటి - వచ్చినాయి, వచ్చినాయి

3. సాగరసీమలో -

వచ్చాడు, వచ్చాడు, అచ్చాడు, వచ్చేళాడు - వచ్చారు, వచ్చారు, అచ్చారు,
 వచ్చేళారు
 వచ్చాది, వచ్చాది, అచ్చాది, వచ్చేళాది, - వచ్చారు, వచ్చారు, అచ్చారు,
 ,, ,, ,, ,, వచ్చాయి, వచ్చాయి, అచ్చాయి
 -; మధ్యమపురము:-

1. వచ్చినపు, వచ్చినపు, అచ్చినపు - వచ్చినరు, వచ్చిండుర్, వచ్చినరు,
 ,, ,, ,, ,, ,, అచ్చినరు
2. వచ్చినాపు, వచ్చినాపు - వచ్చినారు, వచ్చినారు
 ,, ,, ,, ,,
3. వచ్చాపు, వచ్చాపు, అచ్చాపు - వచ్చారు, వచ్చారు, అచ్చారు
 ,, ,,

ఉత్తమపురము:-

1. వచ్చిన, వచ్చిన, అచ్చిన - వచ్చినం, వచ్చినం, అచ్చినం
 (పస్తీని) (పస్తీమి)
2. వచ్చినాను(వచ్చినా), వచ్చినాను - వచ్చినం, వచ్చినా, అచ్చినం
 ,, ,, ,, ,,
3. వచ్చాను(వచ్చా), వచ్చాను - వచ్చాం, వచ్చాం, అచ్చాం
 ,, ,,

వర్తమానకాలము:- పృథమపురము:-

1. పస్తన్నడు(పస్తండు), పస్తన్నడు, అస్తన్నడు(అత్తన్నడు) -
 పస్తన్నరు, (పస్తండుర్), పస్తన్నరు, అస్తన్నరు, (అత్తన్నరు)

వస్తున్నది (వస్తుండి), వొస్తున్నది, అస్తున్నది- వస్తున్నారు, (వస్తుండు), వొస్తున్నారు, అస్తున్నారు.

వస్తున్నది, వొస్తున్నది, (వస్తుండి)-వస్తున్నయి, వొస్తున్నయి, అస్తున్నయి

2. వస్తున్నాడు (వస్తుండాడు), వొస్తున్నాడు - వస్తున్నారు, వొస్తున్నారు
వొస్తున్నది (వస్తుండి) వొస్తున్నది-వస్తున్నారు, వొస్తున్నారు
వస్తున్నది (వస్తుండి) వొస్తున్నది-వస్తున్నయి, వొస్తున్నయి.

3 వస్తున్నాడు, వొస్తున్నాడు - వస్తున్నారు, వొస్తున్నారు, అత్తున్నారు
వస్తున్నది(వస్తున్నది)వొస్తున్నది-స్తున్నారు, వొస్తున్నారు,(అత్తున్నారు
వస్తున్నది, (వస్తుండి-వస్తుండి) వొస్తున్నది-వస్తున్నయి, వొస్తున్నయి

-: చుద్యమపురుష:- (అత్తున్నయి)

1. వస్తున్నావు (వస్తుండవు), వొస్తున్నావు, అత్తున్నావు-
వస్తున్నారు (వస్తుండు), వొస్తున్నారు, అత్తున్నారు

2. వస్తున్నావు, వొస్తున్నావు - వస్తున్నారు, వొస్తున్నారు
,, ,, ,, ,, ,, ,,

3. వస్తున్నావు, వొస్తున్నావు - వస్తున్నారు, వొస్తున్నారు, అత్తున్నారు
వచ్చేస్తున్నారు

,, ,, ,, ,, ,, ,,
-: ఉత్తమపురుష:-

1. వస్తున్నాను (వస్తున్నాను), వొస్తున్నాను, అత్తున్నాను (అత్తున్నాను) -
వస్తున్నాం, వొస్తున్నాం, అత్తున్నాం

2. వస్తున్నాను, వొస్తున్నాను - వస్తున్నాం, వొస్తున్నాం
,, ,, ,, ,, ,, ,,

3. వస్తున్నాను (వస్తున్నాను), వొస్తున్నాను - వస్తున్నాం, వొస్తున్నాం,
- (వచ్చేస్తున్నాను) (వచ్చేస్తున్నాం) - (అత్తున్నాం)
(వచ్చేస్తున్నాను) (వచ్చేస్తున్నాం) (వచ్చేస్తున్నాం) (వచ్చేస్తున్నాం)

భవిష్యత్కాలము:- పృథమపురుష:-

1. పస్తడు, వొస్తడు, అస్తడు - వస్తరు, వొస్తరు, అస్తరు
వస్తది, వొస్తది, అస్తది - " " "
2. పస్తాడు, వొస్తాడు - వస్తారు, వొస్తారు
వస్తాది(వస్తది), వొస్తాది " "
3. పస్తాడు(వచ్చేస్తాడు-వచ్చేడు), వొస్తాడు -వస్తారు(వచ్చేస్తారు-వచ్చేరు)
వస్తది (వచ్చేస్తాది), వొస్తది, అత్తది - " " వొత్తారు

-: మధ్యమపురుష:-

1. పస్తపు, వొస్తపు, అస్తపు - వస్తరు, వొస్తరు, అస్తరు
" " " " " "
2. వస్తాపు, వొస్తాపు - వస్తారు, వొస్తారు
" " " "
3. వస్తాపు, వొస్తాపు, పత్తపు(అత్తపు) - వస్తారు, వొస్తారు, అత్తారు
" " " " " "

-: తృతీయపురుష:-

1. పస్తను(వస్త), వొస్తను, అస్తను - వస్తం, వొస్తం, అస్తం(అత్తం)
" " " " "
2. పస్తాను, వొస్తాను - వస్తాం, వొస్తాం
" " " "
3. వస్తాను(వచ్చేస్తాను), వొస్తాను, అత్తాను - వస్తాం(వచ్చేస్తాం), వొస్తాం
అత్తాం
" " " " "

పీఠిని బట్టిచూడ తెలుగునీరుకు, రాయలనీరుకు కొన్ని కట్టుంలో
దగ్గర పోలికలున్నవి. మరల కొన్ని సందర్భములలో రాయలనీరుకు, సాగర
నీరుకు దగ్గర పోలికలు గన్పించుచున్నవి. అన్నింటికన్న సాగరనీరు క్రియా
శీలమైనదిగా మూర్ఖులకులోనై చాతుర్యముద సాగరనీరు బదులునది.
నన్ను నాది భావించుకొని కృమినిదామము చెందుచు చచ్చినందుచేతనే

నాటికిని నేటికిని పాముకాని భాషలో కొన్ని భేదములు కన్పించుట సహజము. ఉదాహరణకు నాటికి యారూపాలలో వచ్చినవాడు > వచ్చినాడు అయినది. ఇదే నేడు వ్యావహారిక భాషలో వచ్చిండు > వచ్చాడు అయినది. ఇట్టి మార్పులు గ్రామ్యములని కావ్యములలో నిర్దిష్టములని అప్పకవి సుడివినప్పటికిని, కూచి మంచిజగ్గకవి తనచంద్రరేఖావిలాపము(2-83)లో వస్తాడు, వెస్తాడు, ఇస్తాడు చస్తాడు వంటి ప్రయోగములు గావించినాడు. అయినను పై క్రియారూపములలో 'వచ్చు' అన్న ధాతువు నేటికిని మూడు ప్రాంతములకు సమానమే. ఇటు ధాతువు భిషము గాకుండ దానిమీద కాలానుగుణ్యమైన మార్పులకు లోనగుట సహజమైనది. దానిని గ్రామ్యము, అగ్రాహ్యము అనుట పొసగదు. ధాతువు తృప్తమైనచో అప్పుడట్లగుట తగునేమో. ఇట్టి జానపదభాష పాముకాని భాషకు వునాది. అతినంక్కరింపబడిననే పాముకాని భాషయగును గని, మొదటనే సంస్కార రూపమేర్పడదు గదా. పై క్రియారూపమువలెనే, చెప్పిండు, చూసిండు, చదివిండు, నవ్విండు, లేచిండు, ఉరికిండు మున్నగు క్రియారూపములను గ్రహింపనగును. ఋతేత క్రియారూప విషయమున మూడు ప్రాంతములకు చెప్పుకొనఁదగిన భేదము గన్పించదు. అయినను వ్యతిరేకవిధిలో చెప్పకు / చెప్పవాకు / చెప్పబాకు చెప్పాక వంటివిలేకపోలేదు.

ధ్వని పరిణామము:-

ధ్వని భాషకు జనకస్థానము. అది మానవుని స్వరపేటిక నుండి వెలువడు ఉచ్చారణరూపము. ఉచ్చారణలో కొన్ని మార్పులు వచ్చియును, ఒత్తియును, సాధారణరూపముగను పలుకుట సహజముగా జరుగును. అది స్వర సంబంధము. ఉచ్చరించునపుడు కంఠమందలి నాదతంతువులు శక్రకమించిన పేగముననుసరించి స్వరము ఏర్పడును. ఆనాదతంతువులు సాగిన దూరము

ననుసరించి తీసికొన్నప్పుడును ఈ స్వరూపకల కారణముగా ఉచ్చా రణలో పరిణామము జరుగుట సహజము. భాష పుట్టినప్పటినుండియు ఈ పరిణామము క్రమముగా గన్పించుచునేయున్నది. తెలుగులో ప్రాజ్ఞన్నయ యుగమందలి భాషను పరిశీలించినచో మనకది తెలియగలదు. ఈ క్రింద జానపద భాషలోని ధ్వని పరిణామమును గమనింతము.

వర్ణయులు తాలుపుతైన ,ఇ, ఈ,, లను ,య, కారముగా పలుకుదురు. యకారము కూడ తాలజమే. మనవుడెప్పుడు సౌభ్యమాణింజను గనుక ఉచ్చారణలో ఒత్తిపలుక దగిన ,ఇ, ఈ,,లను తేల్చి పలుక దివేత యకారము వచ్చి, ఇల్లు>యిల్లు; ఇతడు>యితడు; ఈగ>యిగ; ఈయన>యాయన, అను విధముగా రూపొందును. ఇట్లే కంఠ్యములైన ,ఎ, ఏ,, లు కూడ యకారముగానగును. ఎవరు>యెవరు; ఏది>యేది; ఏవూరు>యేవూరు. శంకను మార్చుచెంచి ,యవరు, యాది, యావూరు,, అగును. ఇట్లు పదాని యకారముండటను కొందరు నిషేధించినను నన్నయ పేర బరగు అంధ్రశబ్ద చింతామణి మాత్రమంగీకరించినది (సంక్షా-సూ-24) ,ప్రాచీన కాలంలో అంధ్ర ఒక బంధుత్వ లక్షణ గ్రంథ కర్తలూ ఒక్కరేమిటి కవులందరూ పదవి ,య, కారాన్ని వాకిలోనైతం ప్యహారించారు,, 1 అనుట యేకాక శృంగార భావంతలము, శివ తత్త్వసారము, వరకురామ శతకము వంటి గ్రంథములనుగడి పదాది యకారముగల,, యర్రన, యంబన.యఅగుడి యాడ,, అను ప్రయోగములను గూడ శ్రీ పద్మమాడి గోపాల కృష్ణయ్యగారు ఎత్తి చూపినారు 2. ఒక మధ్యమంబలి, ఎ, కారము ,యె,య, గా మారు ప్రయోగములు ప్రాచీన గ్రంథములలో గలవి నర్వలక్షణ సార సంగ్రహము చెప్పుచున్నది 3. బాల వ్యాకరణ కర్త కూడ ఆప్రయోగములకు సూత్రము చెప్పినాడు 4

1 ధ్వని-లిపి-పరిణామంబద్ధమాడి గోపాలకృష్ణయ్య-పు 5

2 ధ్వని లిపి-పరిణామం- ,, ,, పు 18

3 నర్వ లక్షణ సారసంగ్రహము;- చూచిమంచి తిమ్మాకవి. ఆ 1 పు 63, 64

4 బాల వ్యాకరణము;- చిన్నయూరి-ప్రకీర్ణపరిచ్ఛేదము-సూ 5

ఓష్ఠ్యములైన, ఊ, ఊ, బి దంత్యోష్ఠ్యమైన, వ, కారముగ మారి, వు, వూ, బుగానుచ్చరింప బడుచుండును. ఉన్నచి > వున్నచి; ఉడుతు > వుడుతు ఉడు > వూరు; ఉగు > వూగు. అట్లే కంఠ్యములుగాను ఓష్ఠ్యములుగాను బలికబడు, బి, బి, బి వికారత్వమంది, బొ, బో, బుగా వగును. ఒప్పుగ > వొప్పుగ; ఒల్లక > వొల్లక ఓయి > వోయి; ఓడ > వోడ. ఇట్టి ప్రయోగములు పాల్కూరికి సోమనాథుని కాలమున కుండినవి. అతడు పదాదినీ, వు, కారమును వాడినాడు 1. బి. మారుగ, బొ, ను పదాదినీ వారుట కూడకొన్ని గ్రంథములందు గన్పట్టును 2. వానికి యతిమైత్రిని కూర్చుట యన్నచి తాక్షణికమైనది. సర్వయులు, బి. కారమును, వ, కారముగా జేసి పఠింపఁబడును గలదు.

ఒ > ఓ; ఒంటితంటిము > పంటితంటి; ఒల్లక > వల్లక; ఒక్కడు > వక్కడు త > గ = కడ > గడప; రాతిడి > రాగిడి

గ > వ = క్రాగు > క్రావు; పోగులు > పోవులు.

ప > వ = పవరము > పగురం; శిషము > సిగం.

చ > ప = చంపెను > పంపెను; చూచె > చూపె; పలచి > పలసి

చ > ప = చందిరి > శందిరి; చింత > శింత

శ > ప = శేప > శాప; శెనగలు > శతగలు; శేట > శేట

శ > ప = శంఖము > సెంకము; శాంతి > సౌంతి

జ > ర = జింట > దంట; జజరు > జరరు; జజ్జలు > జర్జలు

త > ర = త్రితుకు > దదుకు

ఱ > డ = ఋణము > రుడం; సింగిణ్ణి > సింగిడి

న > ల = నునుగు > నులుగు

ల > న = లేలి > నోక

న > ల = చేవుత్త > చేలుత్త

బ > ప = కట్టురు > కమును

1 వృషాదిపకతకము: - పాల్కూరికి సోమనాథుడు - పద్య 98

2 నవనిత చరిత్ర: - కరన (సదాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణ) పు 92

- ఐ > ఐ = గూఁఐ > గూఁఐ (గువ్వ)
 య > య = తెలియదు > తెలివదు; కురియదు > కురువదు.
 య > య = పోవమ్మ > పోయమ్మ; గోవింద > గోయింద
 య > అ = అంత్రాలు గట్టు > అంత్రాలుగట్టు
 ర > ర = శిశిరము > శిశిరం
 వ > వ = స్వరముగా మారుట సామాన్యము.
 వ > అ = వచ్చుండు > అచ్చుండు;
 వ > అ = బాగు > అడు; వాన > అన
 వ > ఇ = బిన్నె > ఇన్నె; నావి > నాయి
 వ > ఈ = వీడు > ఈడు
 వ > ఎ = ఎన్నెల > ఎన్నెల
 వ > ఏ = చేరుబడు > ఏరుబడు; వేగిరము > ఏగిరం.
 వ > ఐ = బైటోగము > బటోగం > బాయిటోగం
 వ > ఒ = ఒచినె > ఒచినె (ఈమార్పులే వర్ణియ యనట. ఈ విధజ్ఞాన
 మార్పులు ప్రాచీన కావ్యభాషాలో గూడ చూడవచ్చును)
 పదాంత, పద మధ్య చుకారము పకారముగ మారును.
 చూచు > చూ(చ; భాచు > భా(చ
 ఏచే > ఏ(చే; రామూ > రా(పూ
 భీమయ్య > భీ(మయ్య; చూమిడి > చూ(మిడి
 ఇంతేగాక మరెన్నియో పరిణామములు గూడ యుండును. పెక్కు ధ్వని
 పరిణామములు ప్రాచీన కావ్యములలోను గన్పించును. తెలుగు సీమలో
 అక్కడ, ఇక్కడలు గక్కడ, గిక్కడలు గాను అడ, ఈడలు గాడ, గీడలు
 గాను అతి, ఇతి, గతి, గితి, గాను అప్పుడు, ఇప్పుడులు గప్పుడు గిప్పుడు
 గాను, అంత, ఇంతలు గంత, గింతగాను అట్ల, ఇట్లులు గట్ల గిట్లగాను
 ఉచ్చరించుటయునగును. మహాప్రళాదరములను వర్ణియులు సాధారణముగా
 వలతరు. ఉదా: చుటము > సుకం: మేఘం > మేగం; ఇట్లే తక్కిన
 రూపములను గుర్తించునది. ఇట్లు ధ్వని యొక్క పరిణామ మన్నది తత్వవిద్య
 ప్రాస సామ్యము నుననరించియే జరిగిన దనుట సుష్టము.

స్వరథక్తి:- పల్లీయల వాడుక భాషలో పదమధ్యమున అచ్చుచేరి సంయుక్తమైన అక్షరము విడువడి శబ్దరూపమున మార్పుజరుగును.

ఉదా:- కలెక్టర్ > కలకటేరు; వర్షము > వరుషము
సమర్థ > సమురుత; రక్తము > రగుతము.

వర్ణసమీకరణము:- విజాతీయమైన రెండు హల్లులుగాని, అచ్చులుగాని దగ్గరగా చేరినప్పుడందులో నొక అక్షరము సమీపాక్షరమునకున్న ఉచ్చారణ ధర్మములను పొందుటను వర్ణసమీకరణమందురు.

ఉదా:- మంచె > మచ్చె; నంది > నమ్మి; చెంబు > చెమ్ము.

సంయుక్తాక్షరములు పెక్కుచోట్ల ద్విశ్వాక్షరములుగా మారుచుండును. పదాంతమువర్ణము అనుస్వారమగుట సామాన్యము.

ఉదా:- సత్యము > సత్తెం; నిత్యము > నిత్తెం; మధ్యన > మద్దెన;
పజ్జిము > పజ్జిరం.

కుక్కవారము > సుక్కురారం; దక్షిణము > దచ్చనం.

ద్విశ్వాక్షరములు సంయుక్తాక్షరములగును.

ఉదా:- చెప్పుత > చెప్త; ఇప్పుడు > ఇప్తు; పచ్చితి > పన్తి. ప్రకృతులు వికృతులుగానగుట పల్లీయలలో నెక్కడిగా గాంచగలము.

ఉదా:- బిక్తి > బిత్తి (బిగితి); పంక్తి > పంతి; బ్రహ్మ > (బ్రొ)బమ్మ పదాది సంయుక్తాక్షరములను తేల్చి పలుకుదురు. పదాది క్రావడులు వదలి వేయుదురు.

ఉదా:- న్యాయము > నాయం; స్వామి > సామి

ప్రతిది > పతిది; పొద్దు > పొద్దు.

సంయుక్తాక్షరము కాని దానికి సంయుక్తమును చేర్చుటయును గలదు.

ఉదా:- నేత > న్యాత; లేత > ల్యాత; బేరం > బ్యారం.

వర్ణవ్యత్యయము:- భిన్నాక్షరములకు వర్తించు హల్లులుగాని అచ్చులు గాని పరస్పరము వినియమగుటను లేదా ఒక క్రమములోనుండిన వదమంబి అక్షరములు ఉచ్చరించువాని అజ్ఞానమువలనగాని అశ్రద్ధవలనగాని తత్తరపాటు వలనగాని ఆ క్రమము తప్పుటను వర్ణవ్యత్యయ మందురు.

ఉదా:- బర్రెలు > బిల్లి; చెరువులు > చెల్లి; తగులు > తలుగు;
పగులు > పలుగు; అనక > నక.

పర్ణలోపదీర్ఘత:- దుముకు > దూకు; కొరకు > కోసం
కుటునం > కూసం, బియ్యము > బీము ఇట్టి లోపదీర్ఘతకార్యము నన్నయకు
పూర్వమే అరంభమైనది.

పొలతి > పొల్లి; చిలుక > చిల్క; కొలికి > కొల్కి వంటి
పదమధ్యాక్షోప రూపములు పర్ణియ భాషయందు పెక్కగలవు. ఈరూపములు
స్థాపిత భాషాపరిణామమును గమనించినచో గూడ తెలియవచ్చును

మాత్రా చందస్సు మూలమున పాటలలో హ్రస్వములు దీర్ఘములుగా
నగుచున్నవి. ఉదా:- బిడ్డను > బీడ్డాను; పట్టెలు > పాట్టెలు;
రాముడు > రామూడు.

ఇట్టి లక్షణము స్థాపిత కవుల గణబద్ధ కవిత్వమునగూడ కన్పించును.
నర్మపక్షాపాకనంగిరూపులో పై ధ్వని పరిణామ రూపలక్షణములన్ని
స్థాపిత కవులెల్లు స్యయోగించిలో సోదాహరణముగా వివరింపబడినవి.

విభక్తి ప్రత్యయములు:- జానపద భాషలో ప్రథమా విభక్తి, సప్తమీ
విభక్తి ప్రత్యయములు మార్పునకు గురికాలేదు. మిగత విభక్తి
ప్రత్యయములలో గొన్నిమాత్రమే మార్పులు చెంది ప్రయుక్తము
లగుచున్నవో గమనింతుము

ద్వితీయా విభక్తి:- న్ని (న-ని) ఉదా:- అతన్ని, అతనిన్ని,
తిమ్మిన్ని, కడైర్ని.

తృతీయా విభక్తి:- తోని, తోడి, తోడి (తో) ఉదా:- వానితోని,
వానితోడి, వానితోడి (దోపవిభక్తికములు).

చతుర్థి విభక్తి:- కోసరం, కోసం (కొరకు). ఉదా:- ఎందుకోసరం
ఎందుకోసం.

పంచమి విభక్తి:- చిల్లు, చిల్ల (చలన) ఉదా:- నీవల్లు, నీవల్ల.

పట్టి విభక్తి:- ల, ల్ల, ల్లో (లో, లోపల). ఉదా:- మనసుల, పల్లెల్ల, నందుల్లో, ఇవేగాక మరికొన్నిరూపములిట్లున్నవి -

దాంట్ల > దాంట్లో > దాంట్లోను (దానిలో)

ఇండ్ల > ఇండ్లో > ఇండ్లోను (ఇందులో)

మంట్ల > మంట్లో > మంట్లోను (మందలో)

సాధారణముగా కా, ప్రత్యయము న్యూనార్థమున, ప్రేమార్థమున పురుషుల పేర్లతో కూడుచున్నవి. ఉదా:- ఎల్లగాడు, పుల్లగాడు, ఎంకటగాడు చిట్టిగాడు మొదలగునవి.

ప్రళయేతర విభక్తులు చేరినప్పుడు, ఎల్లగాడిని, ఎల్లగాన్ని, ఎల్లగాడితో, ఎల్లగానితో మున్నగురూపము లేర్పడుచుండును. ఎల్లి, పుల్లి ఇత్యాదుల తత్వమువచ్చి ఎల్లడు, పుల్లడు, ఎంకడు అగును. కాని చిట్ట, చిట్టడు కాదు. ఇతర విభక్తులు చేరినపుడు కూడ తత్వమునకు లోపముండదు. ఉదా:- ఎల్లని, ఎల్లన్ని, ఎల్లనితో, మొదలగునవి. కాని పేల్లవాడు అనునది, పిల్లవాడని తేల్చివయకబడును నాబోధన ముండు. కా, ప్రత్యయము మీసి యు పర్వము వైకల్పికముగా లుప్తమగుటచేత పిల్లగా! పిల్లగాదా! ఎల్లా! ఎల్లగాదా! అనురూపములు సిద్ధించును.

బహువచన ప్రత్యయమైన, లు, వరమగు పురుషదాంత మువర్ణము తరమగా అనుస్వారమగును. ఉదా:- వజ్రిములు > వజ్రింలు; పుస్తకములు > పుస్తకంలు.

ప్రళయేతర విభక్తులు పరమైశపుడు మువర్ణమునుస్వార మగుట బహుళము. ఉదా:- పుస్తకం కోసం. పుస్తకంచేత, పుస్తకంను, పుస్తకంపల్ల పుస్తకంతో. బహుళగ్రహముచేత నస్తమియందు కాదని తెలియవలెను.

లు, ల, న లు పరమైశపుడు సర్వసామాన్యముగా పదాంత మువర్ణము లుప్తమగును. ఉదా:- జ్రిములు > జ్రింలు; మీనములు > మీసలు

పజ్జిములను > పజ్జాలను; మీనములను > మీసాలను

పజ్జిమున > పజ్జార; మీనమున > మీసాన

ఇట్టిది ఒకానొకచో వైకల్పికముగా నగునేగాని నిత్యముగాదని చిన్నయనూరి సూత్రీకరించినాడు (తత్వమ. సూ. 43). అనలు భాషననుసరించినపుడే వ్యాకరణము బ్రతుకునుగాని వ్యాకరణముననుసరించినచో భాషబ్రతుకజాలదు. భాష అనేకమైన మార్పులకు గురియైనను ధాతువును విడిచిపెట్టదు. అది సహజము

బహువచన లు, ప్రత్యయమునకు ద్విత్యము వైకల్పికము.

ఉదా:- చిలుకలు - చిలుకల్లు; పాపలు - పాపల్లు; 11వ శతాబ్దికి పూర్వము కొన్ని శాసనములందీర్టి కార్యములు గన్పట్టును. (ఇందుకూల శాసనము - - చోళమహారాజులేళన్,).

సంధి కార్యములు:-

ఉకారసంధి:- పదంత ఉకారమున కచ్చుసరమైనపుడు (వాడెక్కడ, మనముంటిమి) సంధి నిత్యముగా జరుగుటయన్నది సహజము. ఇంతేగాక మరొక విధముగా విలక్షణమైన ఉకార సంధికార్యముకూడ ఉన్నది.

వాడు + వచ్చెను > వాడు + ఒచ్చెను = వాడొచ్చెను.

కాపు + వాళ్ళు > కాపు + ఒళ్ళు = కాపోళ్ళు, కాపొళ్ళు

మనము + వెళ్ళితిమి > మనము + ఎళ్ళితిమి = మనమెళ్ళితిమి.

అన్ని ఇంతకు పూర్వము చెప్పుకొన్న ప్రకారము ఉకారము ఉచ్చారణలో స్వరముగా (అచ్చుగా) యింకబడుటచేత ప్రతీతిగ ఉకారసంధి జరిగి వి. ఇట్లు సంధి విషయమున సహితము క్రమపరిణామము కన్పట్టుచునేమున్నది యదాగదు. పగాగమసంధి:- సంధికానిచోట అచ్చుమీద పరమైన అచ్చునకు

అనగా అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఔ, లు పరమైనపుడు యదాగమమును,

ఉ, ఊ, ఒ, ఓ, లు పరమైనపుడు పగాగమమును వచ్చును.

మా + అళ్ళు > మాయళ్ళు; మా + ఇల్లు > మాయల్లు.

అ + ఎలుక > ఆయెలుక; నా + టొపథము > నాయుపథము.

మా + ఊరు > మాూరు; నీ + బడి > నీబడి

కొన్నిచోట్ల ఈ అగమములు గన్పించవు -

మా + అక్క > మాఅక్క; మీ + ఉప్పు > మీఉప్పు.

అకారసంధి:- అకారమునకు సంధినిత్యము.

మేన + అత్త = మేనత్త (మేనయత్తకాదు)

మేన + అల్లుడు = మేనల్లుడు (మేనయల్లుడుకాదు)

శ్రీవాచకముల మీద కూడ సంధినిత్యమే.

బొమ్మ + ఎక్కడ > బొమ్మెక్కడ; అమ్మ + ఇచ్చెను > అమ్మిచ్చెను.
రామయ్య, రంగన్న, లక్ష్మమ్మ, ఇత్యాదులు నిత్య సంధులు. ఇట్టి వానిని
ప్రాధ వ్యాకర్తయు గమనించినాడు (సంధి. సూ. 1).

వానంటారు = వాన + అంటారు; ఇంకావూరు = ఇంక + అవూరు;
కానకుండె = కానక + ఉండె; తనెట్లు = తన + ఎట్లు;
పుంటాకు = పుంట + ఆకు; తల్లిదండ్రాదులను = తల్లిదండ్రీ + ఆదులను;
పెళ్ళిపోతింక = పెళ్ళిపోతి + ఇంక; నూనంటి = నూనె + అంటి; పంటి
అచ్చందులు, కట్టోద్దు = కట్ట + వద్దు; కావలెంట = కాకుల + వెంట;
వీల్లాచ్చె = వీల్ల + వచ్చె; మొగునెంట = మగని + వెంట;
ఇంట్లోకి = ఇంటి + లోకి; మూన్నెళ్ళు = మూడు + నెల్లు;
నీకంటెచ్చయినోడె = నీకంటె + హెచ్చయినోడె; పంటి హల్సందులు
పల్లెయ భాషలో సర్వసామాన్యముగా నుండును. ఈ విధమైన సంధిరూపములు
హంసవింశతి, విజయవిలాసము, రసికజన మనోహరము, చంద్రికా
పరిచయము, శుకనక్షత్రతి, మన్నారుదనవిలాసము, మల్లభూపాలీయము వంటి
పెక్కు ప్రాచీన కావ్యములలో గోచరించుచున్నవి. అనగా జనుల నిత్య
వ్యావహారిక ప్రయోగముల ప్రభావమును కావ్యకర్తలైనాడకూడ తప్పించు
కొనజాలక పోయినారు

ఇకారసంధి:- ఏమ్యూదుల ఇకారమునకుగాని, క్రియాపదముల ఇకారమునకుగాని సంధి నిత్యమే యగును. వై కల్పికముగాదు. యదాగమముండదు.

ఏమి + అంటివి > ఏమంటివి; ఎచ్చిరి + ఇక్కడ > వచ్చిరిక్కడ.

క్వాన్తంబైన ఇకారమునకు సంధి తరచుగానగును.

చెప్పి + ఇచ్చెను > చెప్పిచ్చెను; వ్రాసి + ఇచ్చెను > వ్రాసిచ్చెను.

ఇట్టి సంధికార్యమును ప్రాచీనకవులు కొందరు తమ గ్రంథములలో చేసినాదు అనించుకొనుక (ఆంధ్రనైషధము- 1 - 18), చించిచ్చు (అముక్తమాల్యద 1 - 19)

వచ్చు, ఇచ్చు, చేయు, వ్రాయు, చూచు, మున్నగు క్రియలపై తద్ధర్మార్థక ప్రత్యయములైన ఎడు, ఎడి, పరమైనచో గడ్డిపీకే గిడ్డదాన (గడ్డిపీకు + ఎడు + గిడ్డదాన), వచ్చేటి (వచ్చు + ఎడి), చూసేటి (చూచు + ఎడి) అను రూపములు కలుగుచున్నవి. ఎచ్చుచుబొయ్యేటి¹, ఏటకోటిసేనసేటి², తిరిపంటె త్రేవానికి³, నుయిదాచేవానికి⁴ వంటి వ్యాపహారక ప్రయోగములు ప్రాచీన కావ్యభాషయందున్నవి. వచ్చు + ఎడు + అప్పుడు > వచ్చెటప్పుడు, వచ్చేటప్పుడు, ఎచ్చేప్పుడు వంటివానిలో టి పల్లగమము పై కల్పికమైనది.

పదాంత మువర్ణము అనుస్వారముగా మారుటవలన దనిమీద సంధికార్యము పొసగుటలేదు.

ఉదా:- గంధం ఇచ్చె, మనంకిందం, కర్పూరం అమ్మవారికి

నన్నయకాలము నాటికే కాననములందు గప్పించు , ఆవివారంనాణ్ణు; అపంద్ర తారకం,, వంటివి మచ్చునకిట గ్రహించవచ్చును.

1. హంసపింశతి ఆ 2. ప. 162; 2 హంసపింశతి. ఆ. 3. ప. 74

3. రాధికాసాంత్వనము. ఆ. 1. ప. 65; 4. పాండురంగమహాత్యము

ఆ 4. ప. 275.

సంధివిషయమున మరికొన్ని క్రొత్తరూపము లిట్లున్నవి. అంచేత (అందు + చేత), చూన్నన్ను (చూడు + నన్ను), చూచ్చెప్ప (చూచి + చెప్ప) గీడ్గర (గీత + దగ్గర), రాచ్చిప్ప (రాతి + చిప్ప) రాసుబ్బాయి (రాసులు + పడినవి), మొదలగునవి. ఇవిగాక గిసడదవాదేశ సంధికార్యము పల్లీయ భాషలో నమితముగా జరుగుచున్నది.

అక్షరములు వలన ఒకటి + అవ = ఒకటవ (ఒకటః ది) వంటి రూపము పల్లీయభాషలో ఒకటోది అగుటయేగాక 'అవ' 'ఒగ'గా మార్పుచెంది ఒకటొగ వంటి రూపమేర్పడుచున్నది. ఇదంతయు ఉచ్చారణా సౌలభ్యాపేక్ష వలన జరుగుచున్నది ఈ కారణముచేత పదునాలుగు > పదాలు; పదునెనిమిది > పద్దెనిమిది; ఇరుపది > ఇరైవ్వి; అను రూపములు సిద్ధించుచున్నవి. ఉపమావాచకమైన 'వలె' శబ్దము తెలుగుసీమలో ఓరె, లాక, లేకలుగా మారి దాని + వలె > దానోరె, గొర్రెలాక, గొర్రెలేక అగుచుండగా అదేశబ్దము రాయలసీమ సాగరసీమలలో లా, లాగా, లక్కలుగా నయి దాని + వలె > దానిలా, గొర్రెలాగా, గొర్రె లక్క అనురూపము లేర్పడుచున్నవి. వలయును అను అర్థమునిచ్చు 'వలె' శబ్దము క్రియాపదముల మీద ఉచ్చినప్పుడు తెలుగుసీమలో చెప్ప + వలె > చెప్పాలె కాగా ఇతర సీమలలో 'చెప్పాలి' అగుచున్నది. అటుల, ఇటుల, ఎటుల శబ్దములు తెలుగుసీమలో అట్ల, ఇట్ల, ఎట్లగా మార్పుచెందుచుండ నీతర సీమలలో అలా, అలాగా, అల్లాగ; ఇలా, ఇలాగా, ఇల్లాగ; ఎలా, ఎలాగా, ఎల్లాగ; వంటి విధముగా మరికొంత మార్పునకు గురియగుచున్నవి. అ(ట శబ్దము తెలుగుసీమలో అంట (చెప్పినాడంట) గాను ఇతరసీమలలో అట, ఉట, అట్ట (చెప్పాకట, చెప్పాడుట, చెప్పాట్ట) గాను మలుకబడుచున్నవి.

మాండలికములు:- భాషకూడ సహజమైన పరిణామము చెందుచు,

పైవిద్యమును నిలుపుకొనుచు సాగుచుండును. భాషాశాస్త్రసంబంధముగ తెలుగు దేశమును పూర్వపై విద్యము ననుసరించి పృతి జిల్లానొక భాషా మండలముగ చేయవచ్చును. కాని, తెలుగుసీమ, రాయలసీమ, సాగరసీమ, అనిష్ఠానామగ మూడు మండలములుగ విభజించుట సామాన్యము. ఆయా మండలములయొక్క పొలిమేరలు కలియచోట రెండువిధములైన మాండలిక పదములు వాడుకలోగన్నించును. ఒక మండలములో ఏర్పడిన పృత్యేక పదములను, మార్పులను మాండలికములందురు. ఈ దృష్టితో స్థూల విభజనకు వర్తించిన పైమూడుమండలములందలి మాండలికములను ఇట గమనింతము.

తెలుగుసీమ	రాయలసీమ	సాగరసీమ
చెంపలు	బుగలు	బుగలు
పోరి		అమ్మాయి, గుంట
పోకడు, పొద్దెగాడు		అబ్బాయి, గుంటడు
పిల్ల	పిల్ల	పిల్ల, బుల్లెమ్మ
పిల్లగాడు	పిల్లకాయ (పిల్లోడు)	పిల్లొడు, బుల్లొడు
బుడ్డచి	సిన్నచి, గిడ్డచి	సిన్నచి, బుల్లిచి
కొంటెపిల్లలు	కొంటెపిల్లలు	కొంటెపిల్లలు
		చిత్రకూటగుంటలు
పుండ్రూరి	గోంగూర	గోంగూర
పప్పులు	చేడలు	పప్పులు
పొలు, (నగలు)	సొమ్మలు	సొమ్మలు (భకుపులు)
గుంట (గుంటగొయ్యి)	గుంట (గుంత)	గుంట (ఆడపిల్ల)
ముప్పాపరి	ముక్కాలు	ముప్పాపరి
మోట	కపిల	మోట
దుడ్డు (పెట్టె)	కర్రి (కట్టె)	కర్రి (కట్టె)

తలుపు (ద్వారబంధము)	వాకిలి	వాకిలి
పూటగ	పూటగ	లాజిగ
గుంజ	గుంజ (లాగు)	లాగు
పెండ	పేడ	పేడ
తమిదెలు	రాగులు	తమిదెలు (రాగులు)
జోలి (ముచ్చట)	ముచ్చట	ముచ్చట
నమర్తయింది	పెద్దమనిషయ్యింది	ఇల్లుపట్టింది
పెద్దమనిషయ్యింది		కందులపాతరతీసింది

ఇన్ని ఆయామండలములలోని మాండలిక పదములు. ఒకరి మాండలిక మింకొకరికి అర్థమగుట కొంత కష్టము. కాని, అవి పర్యాయ పదములుగా చెప్పుకొనవచ్చును. ఒక మండలమున కింకొక మండలముతో రాకపోకల సంబంధము లేని కాలమున అవి కొంతవరకు వైవిధ్యముతో బహురూపతతో వింతగానే తోచును. ఈనాడట్లుగాక పరస్పరమైన కలయిక వలన అవగాహనము తేలిక యగుచున్నది. అవి పర్యాయ పదములని గుర్తించుట జరుగుచున్నది. ఒక మండలములోని కొన్నిపదముల కితర మండలములలో ఫేరొక అర్థము వచ్చును. ఉదాహరణకు రాయలసీమలో బుగ్గలు (చెంబలు) అను మాటకు తెలుగుసీమలో పిల్లలు ఊపెడు రబ్బరు బుగ్గలు అని అర్థము. రాయలసీమ, సాగరసీమలలో ఇంటి తలుపును వాకిలి యందురు. తెలుగుసీమలో దనికి ఇంటి ముందిరి చోటని భావము అట్లే అచ్చట వచ్చును బేడలనగా నిచ్చట లెండకాలని అర్థము.

నుడులు:- సరసమైన, చమత్కారమైన వలుకుబడులే నుడులు (నుడికారము) అవి ప్రజల గుండెకోతుల నానుడు, నానుడు రసగుళికలవలె నోటినుండి వెలువడుచుండును. పల్లె దాలలో వానిదొక ప్రత్యేకమైనసౌంధ్య.

నుడులను విన్నపుడపి శబ్దార్థములకన్న విలక్షణమైన విషయమునకును, భావమునకును పొందికనవచ్చినట్లు గన్నటుట సహజము. మచ్చునకు కొన్ని గమనార్థము.

నుడులు:

అర్థములు:

గజ్జలగుర్తిం

- మంచి చురుకైనదీ అను అర్థమున వాడుదురు

తెల్లారింపి

- బ్రతుకు గట్టెక్కినదీ

కాయా? పండా?

- చేసిన ప్రియత్నము వర్థమయ్యెనా? ఫలించెనా? అనుట

పట్టు సేసినాడు

- బలవంతము చేసినాడు

కాని పట్టు పట్టాడు

- తగని మొండికెత్తినాడు

(శృంగారసంబంధమున వాడబడినదీ)

కూడుదాము

- రమింతాము

ములముల నెయ్యకు

- ఒడలంతవలపు కాకనబడవేయకుము

మనసులోకటల్లెను

- ఇద్దరిపేర్లను లొకటాయెను

కాలుదువ్వొంతి

- కయ్యమునకు రమ్మని పిలిచింది

నలుగురి నోళ్ళలో నానకే

- నలుగురిలో వలచన కాకూడదనుట

మడమతిరగబట్టి

- కాళ్ళకు నిండార అదముగా చుట్టుకొనదగు చీర

శిరసుకాటి కొరిగెను

- చనిపోయెను.

బుద్ధిగడ్డితినెను

- తప్పుచేసెను

తూడుమాటలు

- లోకులైన మాటలు

గుండెకాడిచుంటు

- గొంతెండిన బాధ, హృదయతాపము

సంతటోన మూరిపోయిం

- ప్రేమికులు సంతనెనమున కూడ బోవుదమనుట

కొప్పుచేరమయింది

- వెలకు వేశ్య కుదినదీ

పైట చెరగు కుంకుమాయె

కనులకు పల్లొద్దెను

సానంపల్లబడు

శ్వాకమును చంక పెడిటిని

బత్తెంచీరె

తాళం చొండికొచ్చె

మల్లెవే జిల్లెదులాయె

నంకగొడుతా

సుంట్లమాటలు

ఎల్లనదువకమున్నె

తలచింపుదొచ్చె

నెయిచులగ ఇస్తాడు

కంటివాసలు

వచ్చిమిరపపాణిపోయె

కొలుదగిరి గుంటడు బుద్దె

పెళ్ళం సూరికత్తి

గంజిముంత బరువు

సూపులకు నున్న మేయించింది

కత్తి మెరుపుల సంఘెం

కాటిసోకం

వెలుగునల్లందు

ఎలుగందినది

రాగముం ఓపోటు ఎయిర

- కూడికొనరాడు వేళ నుదుటి కుంకుమ

పైట కొంగున కంటనది

- పేర్మించెను

- కుదుటపడు, శాంతిచేకూరు

- దుఃఖమును బరించితిని

- చనిపోయెను

- పెత్తనమువచ్చె

- మిక్కిలే శత్రువులైరి

చుంచివి చెడుపులాయె

- రమించువేళ చేయుశృంగారచేష్ట

- ఎగదోర్చు చూటలు

- ఆమూలాగ్రముగా చదువకముందే

- అవమానమువచ్చె

- చేతినిండ నరికుడునంత బచ్చను

- సైగలు

- మిక్కిలి కోపమువెప్పించు

- ఓకమగవనితోగూడగా కొడుక బుద్దె

- మాటలో పనిలో తిరుగులేని

పెండ్లము (పొరుషపంతురాలు)

- గంజియో, మెతుకో ముంతనింది
యుండుట

- చూడకుండ చేసినది, పేర్మించెడినది

- గొప్ప పోరాటము

- మరల దుఃఖము

- కీర్తని వ్యాపింపజేసినాడు

- కీర్తికెక్కినది

- అనురాగమునందుకొని అనుభవించు సునుట

వాసాపుచ్చి
వాడబేరము
పేలెంగిలయితది
నిలువునక్కదనము
కొంగువరచుట
మూకపేసె
యాళ్ళ నిద్రలు

నివాసమేర్పరచి
లంజెబేరము
అపక్తిరీ పేరు వచ్చును
సర్వాంగ సుందరము
రమించుట
అస్తమింపజేసె (అంతరింపజేసె)
సమయానుకూలమైన నిద్రలు

గోటదున్నులు గీయు
బుద్ధిలపిమ్మించు
కాశితేతీరించి
కాకిరోకము
చిల్లరపములు
గెరుపు అంతరించి
నదినిచ్చు
గాజులు పంచెంబాచె
తలచెండ్లు
కంచెంతరాపిరం
రాప్పిచ్చు (రాప్పుడిప్పు)
ఏలుపిచ్చి చిప్పుకుందు
సీరల బొట్టునిలిపె

- చిక్కుతోచకయుండు
  - మనసుననాటు నట్లు చేయు
  - అంతరించినది
  - మిక్కిలి దుఃఖము
  - రంకుతనములు
  - చెరువునిండ నీరునీండినది
  - ఉపన్యాసమిచ్చు
  - గాజులు పగిలిపోయె
  - తల (చిండువంటి తల)
  - పెదనంసారము, పెద్దకాపురము
  - రమించు
  - విశవరచుకొందు
  - పీర్య నందుపు నిలిపె
- (నంతోగించి తడుపు చేసె)

మట్టుగాన్నాచి
బొట్టుబొట్టును నిలుపదు
సుక్కబొట్టునున్నమామె
ఆడబొట్టు అద్దబాచె
పలుకులు గాలిమేనా
సర్వాల విడిగిలిపె

- మైకమెక్కినది, మదమెక్కినది
- గిట్టదు, మనసుపొసగదు
-
- ఇష్టదామె, మనసుపొసగె
- మాటలకు విలువలేదా
- సత్యమునెరుగరు

పైటకొంగుపక్కనపడ్డాది

- ప్రియునికొగిట చిక్కిపోవుట,
ప్రియునిపాన్పునదగిలియుండుట

కొల్లుపొంగింది

- కాపురమెదిగినది
కాగ్యము నిండినది

దగ్గుమొగ్గులాడుట,

- గుంజలాట, ప్రేమికులపెనగులాట

ఇగ్గుమొగ్గులాడుట

రవికెక్కిరె

- గుబ్బలుబలిసినవి, ప్రియుని
మోహమున తలమునకలగుట

పచ్చగాజులాట

- పడుచు దానితో రమించుట

కొంపటిండివి

- చంపితిని, కాపురమును రూపు
మాపితివి

ఇటువంటి నుడికారపు సొంపులు పల్లీయుల నిత్యప్రజాజీవనములో నిత్య మాతనములు, అసంఖ్యాకములు. ఇంతేగాక, నుడికారములను, మాటలను గూడ ప్రయోగి చుటలోని పదప్రయోగ నైపుణ్యము అపూర్వమైనది.

పదప్రయోగములు: నిలుపుటద్దంలోన నీదురూపు నిలిచిపోయెను గదరా, బేడాకు దానికొప్పు బేరమయ్యింది, కలికి గోపాలుడే కొమ్మనాసామి-కనులకు వలలొడ్డేనమ్మ, వేమగిరి మల్లెలు తెచ్చేరు అక్క - తెచ్చి పానుపుపై విప్పేరు అక్క, చెక్క టద్దాలలో చెవీననే సంజ, వాని మొలలో పున్నాయి మోమంచి గజ్జలే చందమామా - నా మొలకా గుబ్బలమీద మెపిన చాలోయి చందమామా, గుబ్బలిత్త గుత్తగొను, గుండుకొప్పును గుత్తకడిగె, కోర గుబ్బలు కొల్లబోయె కొడుకునీరా వెంకటేశా, రొమ్ముకునుమల ముగ్గు పిన్నదిరా, కుండనలుపుచి కుమ్మరి చిన్నకిరా, వొగలకాదూ వొబలేనువొన్నె సీరేను దుమ్ముసేసె, మాయవరం సంతలోన మారిపోదాం మంగమ్మో, కన్ను దింపుకాది కాటుక పెడుతాది, కాముడా నీశిరసు కాటి కొరిగేను,

దాని సంక్తు నామొగుడు సెండ్లాడెనమ్మా, పొడల పొడల గట్టమీద పొడిసినాది
 నందమామ, గట్టమీది పెద్దమ్మ గతిరిచ్చిపెట్టె, చింగు తగిలి చిన్నబోయేవు,
 సింగులమీద నిలకలాడేను, కుంచ బోసి కట్టబోతే కులుకు నడుముయలుకు
 బట్టె, నిలువెత్తు నట్టిల్లు నిండినారాజు, రంగమంత భంగపుచ్చె, గురిగి బింపి
 మెరుగు దిద్దె - ముంత బింపి ముద్దులాడె, చేపనిస్తా చేరనియ్య - జెల్లనిస్తా
 గిల్లనియ్య, చిత్రమైన బొమ్మమీదాను - చిలిపి మనసు చిందులాడేను,
 మీసం గీటుకోని మీది పడ్డాదో, నెత్తిమీద చందమామ నెలలు గానరా,
 గుమ్మరాచ్చె యాళ్ళాయె గుడిసె రెండు గనుమలాయె, గుడారమొత్త గుబ్బ
 కొట్టె, కోరెంత పొడల్ల కొప్పిచ్చరాదా, దెనలెళ్ళి తనకాంతి దీనలు నింపిందె,
 ఎర్రని గుడ్లకు ఎత్తె కోపమ్ము, అంగట్ల కల్లుదాగి సింగల్ల కక్కెరో,
 పొడువ నేర్చిన కోడె పొడిసెరాజాణ, కాటలే కన్నులు జెలిరె - కట్టుకున్న
 చీర జనిగె, చెన్నరాయని గుట్టమీదా నన్నగాజల నప్పుడోయి, కన్నె
 గుమ్మల కంటినిరు కంచుగుబ్బల దుంకిపాలె, చీరలోన మూర చింపురా,
 నడుములో బంగారు ఉయ్యాల లూగునో, దూడగడ్డికి నేనెవతు పొప్పిగో -
 దుమ్ము దులిపి ఎల్లదోలు, ముక్కలన్నె పొక్కటాయె నూపడె బాసింగిమాయె
 రామలక్షణ పెండ్లిలాయె కొంగుడుకా కోక్కెబీరె, కాపులు కరణాలు కట్ట
 మీదెత్తుంటె - నిలబెట్టి అడిగింటి నిన్నపువ్వాకో, బీనగిరి బోగమెల్లు బొట్ట
 సీరెల బొట్టు సీలిపె, సుడి గాలిపలె నాకు నుట్టుకుందువా, పున్నమి ఎన్నెల
 పున్నమి పూసింటి దాని ఎద రొమ్ముల మీద ఎదజల్లినటాయె, కొప్పు బిప్పి
 తిప్పులాకె కొడుకు రంగమ పుట్టె, ఎటు ఆలోచనను, ఊహ కల్పనను,
 భావ పరీమళమును చక్కగా తగినెట్లుగా మోపికొని పోగల సామాన్యమైన
 పదిజాలముతో కూడినది పర్ణియుల భాష యనుటకు పైవానిని బట్టి తెలిసి
 కొనడగును

జాతీయములు:- కేవలము ఒక జాతికి వర్తించు అర్హతేషములను

అభివ్యక్తముచేయు పదములను, వాక్యములను, జాతీయములందురు. అవి ఆ జాతి సంస్కృతీ సంప్రదాయముల పాదున బుట్టి పెరుగుచుండును. సంస్కృతీ సంప్రదాయములను బట్టియే జాతికొక ప్రత్యేకత సిద్ధించును. ఆ ప్రత్యేకత నడుగడుగున కడుపున దాచుకొని తరతరముల వారికి దెలిపి స్ఫూర్తినిచ్చు పదములే జాతీయములు వానివలన జాతి గత జీవిత గాథలు బిడ్డములై యొప్పును. ఉదాహరణకు 'పల్నాటి సింహము' అనగానే మనకు పలనాటి వీరుల వీరలక్ష్మీ విన్యాసము, అచారిత్రాంశములు మున్నగునవి తెలియ వచ్చునుగదా. భాషా సాహిత్యములలో జాతీయములయొక్క పాత్ర విశిష్టమైనది. అవిలేనిచో భాషా సాహిత్యముల సౌగంధ్య పొల్లుపోయినట్లుండును. అప్పుండి నప్పుడే ఆ జాతి భాషా సాహిత్యములు శాశ్వతముగా నుండగలవు. జాతీయముల సృష్టికి కూడ పల్లియులు, వారిపదాలు పరమ ప్రమాణములు, పరిపోషకములు. మచ్చునకు కొన్నింటి నీ చిగువ పరిశీలించదగును.

పనులు పిచారించుటే భారతా భాగోతామాయే, గంజిముంతకు బరువులేదు గంగచలువకు తిరుగులేదు, పచ్చ అచ్చతలు, గజ గట్టిన కాల, ఒడినిండ బియ్యము, కుంభకర్ణుని నిద్ర, నీ పండు సింహాచల శిఖర పెక్కింతు, నెయ్యిపాలు నెయ్యి కడిగె, కూలింది మాకున్న కండ్లకుని మల్లె, సీత పుట్టి లంక చేరచినట్లయ్యె, ఆకులలములు ఓని బతుకొచ్చు, పాలనేతుల బాసలాట, శ్రీరామరక్ష, అందమైన సందమామ అవిరెన్నికదువ, గట్టు మీది పెద్దమ్మ గదిరిచ్చి పెట్టె, నీలంపుగాజల్లా నీరుంటెసాలు, రాలేటి సుక్కలు రంధ తల్వాలు, గొంతెమ్మ కోడలు, చిత్రకూటాలన్ని చన్నవోయినవి, తీర్తి ప్రసాదం దే ముడికి తిరుపం కట్టకాకలకి.

జానపద వ్యుత్పత్తి:— పదములో గాని పదబంధములో గాని అపరిచిత ముగానో అననుకూలముగానో ఉండెడి పదభాగమును తొలగించి ఆ స్థానమున పరిచిత పదమునుగాని, అక్షరమునుగాని చేర్చి ప్రలుకుట పల్లియుల నూతన

పదస్పష్టి. అదివారి వినుతన వ్యుత్పత్తి. దానివలన అర్థవిశేషముకూడ మార్పుచెందును. ఉదా:- అరంజ్యోతి (అరుంధతి)

గజ్జమూర్తి (గజమూర్తి), సారస్వతమ్మ (సరస్వతమ్మ)
అనలేటికార్తి (అనేకకార్తె), చందమామ (చంద్రమన్)
సివకుర్తి సమస్తరం (శుభకృతు సంవత్సరం)

నిఘంటువునకెక్కదగిన శబ్దములు: లెంకు = వెడ కు ట;
పొంటి = అనుసరించి; నంచి = నుండి; పలుగు = తెల్లని చిన్నచిన్నరాళ్ళు
గలనే, పలుగురాళ్ళు; కొమిలె = నాటుగుంజ; బద్ది = గోళీలు, బంతి,
చిరుతశిశు వంటి ఆటలు ఆడునప్పుడు పిల్లలు ఏర్పరచుకొను గుంట-బండ
చెక్క - గుర్తింపులెఖ. సురటిమాటలు = ఎగదోయుమాటలు; జాజు
మాటలు = తగవులాటమాటలు; గుత్తులు సత్తులు = పొలము పన్నులు
(కౌఠ); పుట్ల (చుట్లు) = బాండు (లోతుకొలిచే ప్రమాణము) గుల్లెడ్డు =
చిన్నపెద్దు; సిగిలిప్పు = ముంజపట్టుబట్టు; జబ్బురు = తెద్దుజారుడువంటకం;
లొట్ట = కుండ; దాగిరి = అందుగల పెడవైన పెడపెదురు జల్లెడ-పేనీమీద
తిరుగలిపెట్టి పేసురుదురు; సుంగు = చూడు; చెడికడ్డ = కల్లు ముంత;
మట్టకో = మట్టిముంత; రూతబనపి = ఈతచెట్టు; గగ్గులు = పిప్పికంకులు;
మొదలగునవి ఇట్టివానినెన్నింటినో స్వీకరించినచో పదకోశములు పరి
పూర్ణములగును

సామెతలు:- అచ్చరేసి కోడలు ఉచ్చమురాలు-కోడలులేనత్త గుణవంతు
రాలు, అరచేతి చెల్లము చిరుచేమలామె, అవుడంటె తవుడన్నరీతి,
అడవారి బుద్ధులు అపర బుద్ధులు, అడవారెంతున్న అలిసరిరారు - మొగవా
రెంతున్న మొగనిసరిరారు, అషాడమాసే కూసోపిమేసె, ఇనుము ఇరిగితె
అతుకొచ్చు చునను ఇరిగితె అతుకలేము, ఏటిమీద ఇనుక నల్లినట్లాయె-

ఏరునుగుల దాని యేసినట్లుంది, గతిరేనమ్మకు గంజేపానకము, నొసట రాసిన రాత తుడిసినాపోదు, పుండికూర చిన్న పుట్టినిల్లు, పడ్డమానుకు గొడ్డలేలా -పాతనుండకు పైకమేలా, వన్నెకాని మాట చింతకాయ -మాట, బలమున్నది సోటియరాదు -అర్థ వానికి ఆశెసూచరాదు, వంటివి పల్లియుల నిత్యవ్యవహారములోని కొన్ని సామెతలు. వారిభాషలో సామెతలదొక పరిజ్ఞానమైన సొగసు. అవి జీవితానుభవసారమును నిల్లప్పుడు సారవంతముగానుంచెడు సూత్రములు. పల్లియుని పలుకరించినచో కొంగ్రొత్త సామెతల నెప్పటినుో వినగలము. పల్లెపదములలో సామెత లడుగడుగున భాసించుచుండును.

అన్యదేశ్యములు:- ఒక ప్రవాహములో మరొకొన్ని ప్రవాహములువచ్చి కలిసినప్పుడది కూర్పుకొని గ్రహించుట సమాజము. ప్రవాహవేగముకూడ పెరుగును. నడుచుచున్న కలిసెడు ఆ ప్రవాహములు పెద్దవైనచో తొలి ప్రవాహరూపమే మారిపోవును. అప్పుడు దానిని నిర్దిష్టముగా గుర్తు పట్టుట కష్టము. అదే ఒక భాషలో, విజాతీయ భాషా సంస్కృతమేర్పడినపుడు దాని ప్రభావము పడుచుండును. అదిబలవంతమైన యెడల మొదటిదానికి మోసము వచ్చును. మోసము వాటిల్లకుండ జరిగినచో అదిమేలే. సమాజములో నితరును జూచి మంచిలవరచుకొనుట ఆరోగ్యదాయకము భాష విషయమున గూడ అంతే. భాషను పెంచుకొనవలెనన్నచో తనలోలేని ఎదజాలమును అన్యభాషలనుండి గ్రహించుట శ్రేయస్కరము. కాని తన భాషను చంపుకొని దని స్థానమున అన్యభాషను పెంచుకొనుట అన్యాయము ఆత్మదోహము నాగరకులలో కంటే జానపదుల భాషలో అన్యదేశ్యములైన ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు భాషాదములు చిల్లరపాటిగానే కనిపించును. అట్టి వానిలో కొన్నితెలుగుదనమున ముగిసిపోయినవి. ఉ:- గులాబోన్ని, యాచిలేదు (ఉర్దూ), గిలాస; లోటు (ఇంగ్లీషు) మొదలగునవి. కొన్ని అనువాద రూపములైనవి. ఉదా:- పొగబండి, తొక్కుడు బండి, రబ్బరుబండి పంటివి. అన్యదేశ్యములను గ్రహించునప్పుడు దానికి తెలుగుదనమును కలపుకొని వ్యవహరించుట ముఖ్యలిక్షణము. అన్యదేశ్యములలో ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు భాషాదములే ప్రధానములైనవి.

-: ఉట్ట సంబంధములు :-

దాడువాజి గోత్రంబుకల్లి పుట్టిల్లు (దగుల్ వాజి), ఇరవైయిపాయల ఇమ్మత్తు (హిమ్మత్), బాయిలా వడ్డేను బద్దామొస్తాదే (బద్దామొ), నకురనకుర సెయ్యరే (నథారే), కొంత రకము తేర్చినానే (రఖమ్), జర్రన్న మేలుకోడు (జరా), జిరేదారుడు (జిరేదార్), సిల్లిన్న నెత్తురా సీసల్లకెత్తిరి (సీసహ్-బర్దయన్), జయ్యెచిరిగించి (సహియా), ఎంత సపులాతున్నది (సపలత్), చార యిన్నరు (చహరా), గాడి కప్పు (గాడిఖర్), పుందాకోరులమ్మా (పుందాకోర్), నడదుబీయ (నజర్), ఆలిమీద క్యాలి (క్యాలి), జమ చేసి (జమా).

-: ఉంగ్గిము సంబంధములు :-

అబి చిననూ ఇబి చిననూ (బుజన్), తేబ్బె ఆగుచేసి (రేబర్), తేపు నైట్ (నైట్), రేపలన్న మూతమా (రేవర్), బిచ్చవన్నలోట్లు (నోట్స్), బారుకొమ్మలు (చేట్స్).

పైవాసిలోని ఉర్లు ఇట్లము చెక్కువగా తెలుగునీను వ్యవహారము లోను, ఉంగ్గిము ఇట్లములు సాగుచున్నవి. ఇవి రహస్యములోను కనపడుచున్నవి. ఇంతగాక, రామలక్ష్మిని పోలిచేరలందు కన్నడసార్వంత సంస్కృతభాషముగా వాణాజి (అరబ్బి యాజి), ఉడిగిన్న: వామనరాము (బర్జితుక దామూ) రామ్మ: చేమలేడు (అక్కరలేడు), ఉంటి రన్నది (ఉనులు) తెలుగు వ్యవహారములో కలిసిపోయినవి.

ఈ పల్లెపదాలలో బర్జియుల భాష భాషను మీసనే కాలానుగుణముగా రిక్తపదములను పదార్థములలోనై అయిగుచు పిరుగుచు అన్యదేశ్యముల సంతతగా స్వీకరించి అంధమును విద్దుకొనుమి మూలకావచ్చుతో, జాతీయ ములలో, సాహిత్యలతో, ఉపప్రయోగవైభవముల నుండి పై అంశములను అంతే, అది బర్జియుల ఆరోచనను, ఊహను, భావనను, బ్రతుకును రిక్తముగా మోసిదాని పోగల ఉద్దేశానిత్యముతో పరిచయించుచుండును.

సింహావలోకనము

(జాతీయ ఆయుం జానపదగేయం)

పల్లెవదాల ననుసరించి జానపదుల మనసునుండి మాట (భాష) వరకు సాగిన పరిశోధనలో వారి జీవితమే కవిత్వము కవిత్వమే జీవితము అయినదని తెలిసికొంటుంది. అది పల్లెవదాలలోని ప్రత్యక్ష ప్రమాణము. దానివలన కవిత్వోద్దేశము అక్షరాల సిద్ధించినది. పృజాజీవనములోని ప్రతి సంఘటనను పల్లెవదాలు మాటగట్టి ముద్రపై చినవి. తెలుగు వారిజీవనమును తేటపరచినవి. సంస్కృతీ సంప్రదాయముల అచ్చపుదనమును అచ్చుగొల్పినవి. జాతీయ పునర్వికాసమునకు పునాదులైనవి

మనోవృత్తుల వాగ్రూపమైన అభివ్యక్తియే కవిత్వమనియు, తత్ ఫలితముగా వృత్తి, ప్రకృతి, పరిసరములు, దేవుడు, శృంగారము ననుసరించి జానపదుల మనస్తత్వమును శాస్త్రీయముగా పరిశీలించుట జరిగినది. ప్రాక్తన మనస్తత్వ బీజములు చర్చించుటయినది.

వ్యక్తి సంస్కార నిర్మాణమునకు మూలమైన పరస్పర సంబంధముల కాలవాలమైన కుటుంబతత్వమును సంఘాత్మకముగా దర్శింపజేయుటయినది.

వ్యవసాయ జీవన ప్రాతిపదికగా నొప్పిన సమగ్ర జానపద సామాజిక జీవనములో వేదోక్తముల నుటంకించుచు, ఇతర వృత్తుల సంబంధములను, నావికజీవనమును, తాత్త్విక జీవనమును, వినోదములను, విజ్ఞానాంశములను విపరముగా పరిశోధించుటయైనది.

వేదోక్త షోడశ సంస్కారములు, పురాణసంబంధమైన పూజాదికములు, పండుగలు, గ్రామదేవతల పుట్టుపూర్వోత్తరములు, జాతరలు మున్నగువాని సంబంధముగా పల్లీయుల ఆచారవ్యవహారస్వరూపమును పరిశీలించుటలో వారి కృతి స్మృతుక్త జీవనమును నిర్ధారించుట జరిగినది.

వివిధకోణములలో పల్లీయ శృంగార జీవన తత్వమును, కవితా స్వరూపమును, భాషా స్వరూపమును సోపపత్తికముగా చర్చించుటతో సప్త ప్రకరణయుక్తమైన నా పరిశోధన పరిసమాప్తమగుచున్నది.

I

కొన్ని సవరింపులు

పుట	పంక్తి	అచ్చయిన రూపము	-	సవరించిన రూపము
34	1	నిష్కంకము		నిష్కలంకము
34	14	నమస్యాలేవనైత్తి		నమస్యమ లేవనైత్తి
47	4	ఋగ్వేదారంభము		ఋగ్వేదారంభము
57	2	అనును		అనుచు
89	6,7,21	వడుకు		వడుకు
94	24	ఎరురుంగ		ఎదురుంగ
121	13	జైమినీన్యాయమాల		జైమినీయన్యాయమాల
128	15	నెగొత్తు		నెత్తుగా
151	23	దొడ్కొడదని		దొక్కొడదని
171	19	చవుడ		చవుడు
196	12	వ్యత్యాసము		వ్యత్యాసము లేకుండ
199	23	ఇది పూజకై పూల		ఇది పూజకై పూల
227	6	అసంగత		అసంగత
231	20	నివారణాన్వేషణలో	-	నివారణాన్వేషణలో
246	(5వ పంక్తిలో 1వ సంఖ్యకు అధిస్థాపికలోని 2వ సంఖ్య, 11వ పంక్తిలో 2వ సంఖ్యకు అధిస్థాపికలోని 1వ సంఖ్య వర్తించు సదిగా గమనింపదగును.			
251	10	పోలేరు	-	పోలేరు
291	16	హరిగిరిజ	-	హరిగిరిజ
351	17	అదిలాబాదు మండల	-	వస్త్రుతము మహారాష్ట్రలో
		పొలిమేరలో నున్నది	-	నున్నది.
374	21	లజ్జా ప్రకాశనావస్థ	-	లజ్జాప్రకాశావస్థ
378	23	సన్యాసదేశముగా	-	సన్యాసదేశముగా
421	7	తెలివినాడు	-	తెలివినాడు 1.
465	8	లేచియుండువేళలు	-	వేచియుండు వేళలు
465	10	బుద్ధిలవిమించు	-	బుద్ధిల విన్నవించు

II

పరిశోధనకు వర్తించిన పల్లెపదాల సేకరణ వివరములు

పదాలు

1. పాఠములు మండలం పల్లెపదాలు (అముద్రితం) యె. ర. రెడ్డి	916
2. తెలంగాణ పల్లెపాటలు Iవ భాగము ఆచార్య బి. రామరాజు	227
3. తెలంగాణ పల్లెపాటలు IIవ, (అముద్రితము)	223
4. తెలయేరు నేడునూరి గంగాధరం	268
5. జానపదగేయ వాఙ్మయ	173
6. మిన్నేరు	545
7. ముప్పేరు	406
పల్లెపాటలు కృష్ణశ్రీ	178
9. లింగిణి - సంకలనం. అం. ప్రి. సంగీత నాటక అకాడమి	243
10. ప్రితావాఙ్మయము చింతాబీజీతులు	42
11. సుధుర కపీతలు ఎలోరా	261
12. సరాగాలు	114
13. జానపదగేయాలు	98
14. తెలగు పల్లెపాటలు పోయగ నరసంహతాప్రీతి	35
15. స్త్రీలపాటలు - సంకలనం-ఎన్. వి. గోపాల్ & కో మద్రాస్	127
16. పాతపాటలు పేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు	176
17. కాశ్మీరసతత్వాలు- సంకలనం-సి.వి. కృష్ణాబుక్ డిపో మద్రాస్	162
18. జానపదగేయ వాఙ్మయ పరిచయము - పరిఆదికేశవులు	36
19. పిల్లలపాటలు డి. సత్యనారాయణ, కా. పీరభద్రస్వామి	136
20. పొమ్మరిల్లు కోట సోదరకవులు	65
21. స్త్రీలపాటలు Iవ భాగము సందిరాజు చలపతిరావు	294
22. స్త్రీలపాటలు IIవ భాగము	156
23. ప్రతుల సేకరణలు (అముద్రితం)	473
24. ఆం. ప్రి. సమాచారపౌర సంబంధ శాఖ వారు సేకరింపించినవి	469
25. రేడియోలు చొక్కపూనారాయణస్వామి	23

తోడ్పడిన గ్రంథములు

తెలుగు:-

1 ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర	సురవరం ప్రతాపరెడ్డి
2 ఆంధ్రుల చరిత్ర సంస్కృతి	ఖండవల్లి సోదరులు
3 కళాపూర్ణోదయము	పింగళి సూరన
4 కుమార సంభవము	నన్నిచోడుడు
5 కీర్తిదాభిరామము	వినుకొండ వల్లభరాయడు
6 చంద్రరేఖా విలాసము	కూచిమంచి జగ్గభవి
7 జానపదగేయవాఙ్మయవ్యాసావళి	నేదుమూరి గంగాధరం
8 ఢంకా	నవంబర్ 1958 పత్రిక
9 తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యము	డాక్టర్ బి. రామరాజు
10 తెలుగులో కొత్త వెలుగులు	డా॥ తూమాటి దోబప్ప
11 దశావతార చరిత్ర	ధరణి దేవుల రామయమంత్రి
12 ధ్వని - లిపి - పరిణామం	వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య
13 ధర్మ సింధు	కొల్లూరి కామశాస్త్రి
14 నవనాథ చరిత్ర	గౌరన
15 నీలాసుందరీ పరిణయము	కూచిమంచి తిమ్మకవి
16 పండితరాధ్యచరిత్రము	పాల్కురికి సోమనాథుడు
17 పాండురంగ మహాత్యము	తెనాలి రామకృష్ణుడు
18 ప్రాకృష్టిమత త్వశాస్త్రచరిత్ర (1, 2 సం.)	సరిశెల్లి విశ్వనాథశాస్త్రి
19 పారిజాతాపహరణము	నంది తిమ్మన
20 ప్రౌఢవ్యాకరణము	బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు
21 బసవ పురాణము	పాల్కురికి సోమనాథుడు
22 బాల వ్యాకరణము	చిన్నయసూరి
23 భారతీయతత్వశాస్త్రము (తెలుగు సేత)	బులుసు వేంకటేశ్వర్లు
24 భీమేశ్వర పురాణము	శ్రీనాథుడు
25 మన్నారదానవిలాసము	రంగాజమ్మ
26 మన్నారదానవిలాసనాటకము	రంగాజమ్మ
27 మనుచరిత్రము	అల్లసాని పెద్దన

- 28 మొల్లరామాయణము మొల్ల
29 మిన్నేరు నేడునూరి గంగాధరం
30 యయాతి చరిత్రము పొన్నికంటి తెలగన
31 రాధికా సాంత్యనము సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు
32 రెటచుతకాస్త్రము (తెలుగునేత) అయ్యల భాస్కరకవులు
33 విజయవిలాసము చేరుకూర వేంకటకవి
34 విజ్ఞాన సర్వస్వము (10వ సంపుటము)
35 వృషాధిప శతకము పాల్కూరికి సోమనాథుడు
36 వ్యావహారిక భాషావ్యాకరణము : డి. మూడి గోపాల కృష్ణయ్య
37 శుకన ప్రతి పాలవేకరికవిరీపతి
38 శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము - సన్నయా, తిక్కన/అనువాద పర్వములు
39 శ్రీకాళహస్తీ మహాత్యము ధూరటి
40 సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము కూచిపూడి తిమ్మకవి
41 సింహాసన ద్వ్యతింశిక కొఱవి గోపరాజు
42 హరిసంహిత అయ్యలరాజు నారాయణమాత్యుడు
43 క్షేత్రయ్య పదములు క్షేత్రయ్య

సంస్కృతము:-

- 44 ఋగ్వేదము
45 యజుర్వేదము
46 అథర్వవేదము
47 ఆశ్వలాయన గృహ్యసూత్రములు
48 గోధిలీయ గృహ్యసూత్రములు
49 పారస్కర గృహ్యసూత్రములు
50 వాత్సయన కౌమసూత్రములు
51 నారద భక్తి సూత్రములు
52 కఠోపనిషత్తు

- 53 గర్భోపనిషత్తు
 54 మాండూక్యోపనిషత్తు
 55 ముండకోపనిషత్తు
 56 యోగతత్త్వోపనిషత్తు
 57 హంసోపనిషత్తు
 58 పసుస్మృతి
 59 పరాశరస్మృతి
 60 నిరుక్తము
 61 యోగవాసిష్ఠము
 62 భారతము
 63 భాగవతము
 64 భగవదీత
 65 విష్ణుపురాణము
 66 చరక సంహిత
 67 జై మినీయన్యాయమాల
 68 గౌడ పాదకారికలు
 69 బృహజ్ఞాతకము
 70 అమరకోశము
 71 భరతార్ణవము నందికేతుడు
 72 కావ్యప్రకాశము మమ్మటుడు
 73 ధ్వన్యలోకము ఆనందవర్ధనుడు
 74 రసగంగాధరము జగన్నాథుడు
 75 భామహులంకారము భామహుడు
 76 కావ్యాదర్శము దండి
 77 ఆంధ్రశబ్దచింతామణి
 78 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము కాళిదాసు
 79 మేఘసందేశము
 80 గాఢానస్త శతి (ప్రాకృతము)

81 వాత్సయన కామసూత్రములు (హిందీ అనువాదము)

కవిరాజు వివేకచంద్రిబంధు

ఇంగ్లీషు:-

82 General Psychology R. E. Brennan

83 Theory and Problems of Social Psychology'
Krech & Crutch field

84 Society Mclver & Charles H. Page

85 Social Psychology Mathur

86 Elements of Folk Psychology W. Wurd. t.

87 Primitive Culture Vol I Tylor

88 Primitive man as Philosopher Paul Rodin

89 Personality G. W. Allport

90 Vedic Mythology A. McDonnell

91 Social Psychology H. Bonner

92 The Hindu view of Life Dr. S Radhakrishna

93 Folk Literature of Assam G P Goswami

94 In the Minds of men G. Murphy

95 Sociology G. D Mitehell

96 Mother Right in India B.C.R. Ehrenfel

97 The Folklore Notes. Vol. I A.M.T. Jackson

98 Country Folklore. Vol. VII J.E. Simpkins

99 The Indian Antiquary Vol XXVI Campbell

100 Myths of Middle India V. Elwin

101 Treeworship and Orphilatry G S. Pillai

102 The Village Gods of South India
R.R.H. White Head

103 The Popular religion and folklore of northern
India Vol. I W. Croke

